

**SOVIETIZAREA
NORD - VESTULUI ROMÂNIEI
1944 - 1950**

**Editura Muzeului Sătmărean
Satu Mare 1996**

SOVIETIZAREA NORD-VESTULUI ROMÂNIEI [1944 - 1950]

**EDITURA MUZEULUI SĂTMĂREAN
SATU MARE - 1996**

Volum coordonat de:
Viorel Ciubotă-redactor responsabil
Gheorghe Lazin
Daniela Oltean
Claudiu Porumbăcean

Coperta: conductor arhitect Ciprian Belean
Tehnoredactare computerizată: ing. Nicu Ferchiu

Finanțarea lucrării a fost asigurată de:
Ministerul Culturii
Muzeul Județean Satu Mare
Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău

Dreptul de publicare în țară și străinătate
sau traducerea lucrării în alte limbi sunt rezervate
Editurii Muzeului Sătmărean
I.S.B.N. 973-97 339-3-x

Adresa:
Muzeul Județean Satu Mare,
B-dul Vasile Lucaciu, 3900-Satu Mare, România
telefon 061737526, fax 061736761

Cuprins

Gheorghe Buzatu

România și prăbușirea hotarelor în 1940.....5-13

Serghei Hacman

Basarabia și Bucovina în planurile strategice ale U.R.S.S. (anul 1940).....15-29

Constantin I. Stan, Alexandru Gaiță

Începutul sovietizării Basarabiei și Bucovinei de Nord (1940 - 1941).....31-39

Valeriu Florin Dobrinescu

Comisia Aliată de Control (sovietică) și interpretarea articolului 19
din Convenția de armistițiu (12 septembrie 1944 - 6 martie 1945).....41-44

Radu Ciuceanu

Imaginea mișcării naționale de rezistență în epoca de tranziție.....45-48

Ottmár Trașcă

15 octombrie 1944 - eșecul încercării Ungariei de a încheia armistițiul.....49-63

Dumitru Șandru

Regimul cetățeniei locuitorilor din nordul Transilvaniei.....65-75

Marcel Știrban

Biserica greco-catolică și puterea politică. Premisele desființării Bisericii Române Unite.....77-85

Virgil Țărău

Problema Transilvaniei în ecuația comunizării României.....87-93

Gheorghe Onișoru

Considerații asupra raporturilor dintre comuniști și legionari, 1944 - 1948.....95-102

Dănuț Pop

Județul Sălaj în timpul administrației militare sovietice
(noiembrie 1944 - martie 1945). Aspecte ale vieții social-economice.....103-106

Antoni Faur

Aspecte ale situației românilor basarabeni și bucovineni de pe teritoriul
Bihorului (septembrie 1944 - septembrie 1945). Contribuții documentare.....107-116

Silvia Popovici

Alegerile din 1946 prezentate în documentele
depusse la Ministerul Justiției - Biroul Electoral.....117-121

Claudiu Porumbăceanu

Alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946
și perioada preelectorală în nord-vestul Transilvaniei.....123-141

Cornel Grad, Doru E. Goron

Alegerile parlamentare din noiembrie 1946 în Sălaj. Pregătire, desfășurare, rezultate.....143-203

Lavinia Betea

Manipulări propagandistice în istoria contemporană.

Studiu de caz: naționalismul lui Lucrețiu Pătrășcanu.....205-209

Abraham Florin

Studiu de caz privind propaganda pro-colectivizare

în comuna Someș-Odorhei, jud. Sălaj (1946 - 1950).....211-216

Vasile Marina

Satele românești din Zakarpattia în procesul de sovietizare.....217-219

Gheorghe Șișeșteanu

Agresiune și colectivizare în Sălaj.....221-239

Viorel Ciubotă

Câteva aspecte inedite privind regimul confiscărilor

de bunuri ale elitei sătmărene în anul 1949.....241-258

Ioan M. Bota

Oameni, fapte și evenimente în părțile sătmărene, perioada 1945 - 1952.....259-264

Horațiu Ciortin

Mărturii din studenție - Cluj 1946.....265-266

Dorin Dărăban

Universul concentraționar din bazinul Donbas.....267-280

Nae Antonescu

Preistoria sovietizării în nord-vestul României.....281-284

Bujor Dulgău, Lucian Cucuiet

Drama unei etnii - Deportarea șvabilor sătmăreni.....285-293

Crina Bodea

Mărturii din universul concentraționar.....295-312

Adrian Brișcă

Locul Aristinei Pop în mișcarea de partizani din Munții Țibleșului.....313-315

Maria Bulbuc, Magdalena Steinbinder

Am fost deportate în Donbas.....317-320

ROMÂNIA ȘI PRĂBUȘIREA HOTĂRELOR ÎN 1940

Gheorghe Buzatu

Din calcul sau din eroare? Aceasta este problema care, de mai multe decenii, oricum din septembrie 1939 încoace, revine stăruitor, precum și în cazul războiului mondial din 1914 - 1918, în atenția politicianilor și diplomaților, a militarilor și ziariștilor, a publicului larg și, nu în ultimul rând, a istoricilor în conexiune **cu originile celei de a doua conflagrații mondiale**, în mod concret în privința împrejurărilor **în care aceasta a izbucnit**. O literatură istorică extrem de vastă și variată, temeinică a dat deja răspunsuri ample, argumentate și profunde¹, ceea ce nu a condus însă și la încheierea dezbaterii. Din contră, nu mai departe decât în 1989, împlinirea unei jumătăți de veac de la atacarea Poloniei de către Germania lui Adolf Hitler, care a "inaugurat" era războiul mondial, a redeschis pe planul istoriografiei contemporane universale discuția², tot astfel după cum prăbușirea comunismului în Europa est-centrală, instalarea unor regimuri democratice și desființarea cenzurii ori lichidarea controlului ideologic al "Centrului" moscovit au readus în studiu numeroase probleme sau capitole considerate *închise* ale istoriei contemporane a fiecăreia dintre fostele țări aflate după 1944 - 1945 în sfera de influență a Kremlinului, inclusiv România. În context nu au mai fost ignorate *rolul și locul* țărilor respective în desfășurarea evenimentelor ce au condus la izbucnirea conflictului în 1939, îndeosebi *efectele dezastruoase* pentru România (și nu numai) ale faimosului pact de neagresiune Hitler-Stalin din 23 august 1939³.

În stadiul actual al studiilor istorice se justifică realitatea că, în trecut, au existat puține conflicte care să se fi apropiat de proporțiile celui din 1939 - 1945, dar care, totuși, să fi putut fi evitat atât de lesne. Conflagrația mondială în discuție, vrem să subliniem, a fost "inevitabilă" numai într-o privință, mai precis în măsura în care Puterile Învingătoare în precedentul război mondial, Marea Britanie și Franța în rândul întâi, au încurajat tendințele anexioniste ale Germaniei, care în anul de grație 1939 a ajuns să decidă *singură* soarta păcii ori a războiului în Europa. În context s-a decis și destinul României, ale cărei părți de teritoriu (Basarabia) erau anume menționate în documentele fundamentale care au condus *direct* la izbucnirea ostilităților (protocolul secret al pactului sovieto-german din 23 august 1939)⁴. Consecințele acestei situații România le-a resimțit din plin în vara anului 1940, atunci când, asemenea unui pacient, precum Polonia în atâtea rânduri, ea a fost pusă pe "masa de operație" și sever amputată cu aproximativ 30 % din teritoriu și din populație⁵. Decisive, în condițiile precizate, s-au dovedit a fi fost notele ultimative ale U.R.S.S. din 26 și 27 iunie 1940 impunând, sub rezerva recurgerii la forță, cedarea Basarabiei și nordului Bucovinei; acele documente au *inaugurat* seria pretențiilor vecinilor noștri, căci, din momentul în care guvernul de la București a optat la 28 iunie 1940 pentru *evacuarea* provinciilor menționate, Ungaria și Bulgaria au avansat pretenții proprii în privința Transilvaniei și Dobrogei de Sud și pe care, sub presiunea unor mari puteri și a izolării politico-diplomatice și militare internaționale reale, România a fost silită să accepte noi concesii⁶.

Revenim asupra deciziei din 28 iunie 1940 a guvernului Gh. Tătărescu de admitere a pretențiilor U.R.S.S. În baza "recomandărilor" Consiliilor de Coroană din 27 iunie 1940, anume convocate de Regele Carol al II-lea, România a admis *evacuarea* Basarabiei și nordului Bucovinei, termenul fiind semnificativ, căci excludea pe viitor orice tentative ale Kremlinului de-a formula *drepturi istorice* închipuite asupra celor două provincii pe motivul că, în anul de cumpănă 1940,

Bucureștii ar fi recunoscut *oficial* extinderea Imperiului roșu! În ceea ce ne privește, am insistat în repetate rânduri asupra faptului că decizia guvernului român de evacuare a Basarabiei și nordului Bucovinei a reprezentat, fie numai comparativ cu atitudinea Finlandei în noiembrie-decembrie 1939 tot față de pretenții teritoriale nesăbuite și nejustificate ale U.R.S.S., o *eroare*, că a fost *pripită*, corespunzând în rândul întâi *politicii personale a Regelui Carol al II-lea*, că, dimpotrivă, s-ar fi impus *acceptarea riscului unui conflict cu Imperiul comunist*⁷.

Este evident că problema în atenție se pretează unui *studiu de caz*, atât sub raportul strict informativ, cât și sub acela al *abordării metodologice* din punctul de vedere al istoriei relațiilor internaționale.

Faptul izolării politico-diplomatice și militare depline a României în vara anului 1940 a fost reținut și evidențiat de contemporani, de Regele Carol al II-lea însuși în *Jurnalul său*⁸, ca și de numeroși colaboratori de-ai săi - premieri, miniștri, diplomați ș.a.⁹ Dintre aceștia din urmă, de exemplu, Alexandru Cretzianu, secretar al Ministerului Regal al Afacerilor Străine din București între 1939 și 1941, a remarcat într-un raport rămas în cea mai mare parte inedit¹⁰, că în 1940 România se aflase "*absolut izolată în fața unei Rusii în plină expansiune agresivă* (subl. ns.) ¹¹". Aceeași situație a fost surprinsă de C. Vișoianu, ministru de externe al României în cabinetul generalului N. Rădescu (1944 - 1945), și care a insistat asupra consecințelor negative al "*acordului*" semnat de Joachim von Ribbentrop - V. M. Molotov semnat la Kremlin în 23/24 august 1939 ce "a plonjat întreaga lume în stupefacție"¹². În context se impune să precizăm că decizia de acceptare a notelor ultimative sovietice din 26-27 iunie 1940 a fost *nefastă prin ea însăși*, prin *consecințele sale multiple și imprevizibile*. S-a afirmat, cu justificat temei, că *efectul deciziei a fost acela al unei reacții în lanț*: acceptând pretențiile sovietice, Bucureștii nu mai reușiră ulterior să le respingă pe acelea ale Budapestei și Sofiei. Procesul dezmembrării României Mari a fost în mod automat declanșat, iar desfășurarea-i s-a dovedit *implacabilă*. Răspunderea pentru acceptarea notelor ultimative sovietice și, în consecință, pentru evacuarea Basarabiei, Bucovinei de Nord, ținutului Herța (și, ulterior, a unor ostroave din Delta Dunării) și-a asumat-o în principal *guvernul Gh. Tătărescu*¹³, cu acoperirea Regelui Carol al II-lea, care a *manevrat pentru cedare* în fața amenințării Kremlinului, beneficiind și de votul *consultativ iar nu operativ* al celui de-al doilea Consiliu de Coroană reunit la București în seara de 27 iunie 1940¹⁴. Să reținem că, în cursul aprigelor și intenselor dezbateri și controverse de la București ce au însoțit acceptarea și executarea condițiilor notelor ultimative ale U.R.S.S., situația de deplină izolare externă a României s-a dovedit *reală*, a funcționat ca atare, iar, în consecință, a *avut un rol predominant* în adoptarea hotărârii cunoscute. Pentru exemplificare, vom trimite iarăși la Al. Cretzianu, care a dezvoltat încă din 1942 că:

" In the evening of June 27, 1940, the Romanian government had the following elements available in order to assess the situation:

1. Within a few hours, the Roumanian troops along the eastern border would be attacked by the Soviet army, which enjoyed not only numeric superiority and considerable human resources at its disposal but also an overwhelming superiority in ist air, artillery and armored forces.

2. It was clear that, simultancously with the Soviet attack, the Hungarians would also attack Romania, since had been preparing for it for several months in anticipation of the opportunity offered by a Soviet aggression. Deployed along Romanian's Western border since the previous spring, the Hungarian troops were ready for action.

3. Along the southern border, the military activities undertaken by Bulgaria were more reduced in scope. In spite of many border incidents, there was no reason to fear growing hostility.

4. It was to be expected, however, that, paralell to the anticipated operations, German car-bornes and air force units would tend to win control of the oil fields, should the Soviet troops advance in to Romanian territory.

Faced with such concentric attacks, what was the assistance that Romanian could on by virtue of the guarantees provided by France and Great Britain and by its allies - Yugoslavia, Turkey and Greece? The situation could be described as follows:

1. The French army had been destroyed in an overwhelming manner by the Germans, and France had capitulated.

2. The elite of the British army had lost most of its armament in France after the break into the French front. Under serious threat itself, Great Britain lacked any means to help Romania. However, as a result of Italy's entering the war, the reservation expressed by Britain with regard to its guarantee to Romania had come into effect.

3. Yugoslavia shirked its obligation of granting military assistance against a Hungarian aggression.

4. Yugoslavia and Greece failed to acknowledge their military assistance obligations in the event of a Bulgarian aggression, and Turkey had provided an evasive answer.

5. The United States remained within the boundaries of its attitude of strict neutrality, which not even the desperate appeal of France had managed to trouble.

The Romanian government had to take into account the following considerations:

1. Romania lacked heavy armament and raw materials and would find itself deprived, following the interruption of navigation in the Mediterranean, of all means to import large stocks of war materials and raw materials without which any kind of military resistance could only be short-lived.

2. Faced with an attack coming from several converging directions the Romanian army had nowhere to withdraw.

The situation of Romania was therefore incomparably more difficult than that of any small or medium-sized state which - between 1939 and 1940 - had attempted to oppose powerful aggressors militarily.

As a matter of fact, Romania was not in a position to count on military assistance by France and Great Britain, as was the case of Poland, Norway, Belgium and the Netherlands. Neither could it rely on British promises of assistance, as Greece and Yugoslavia. Finally, unlike Finland, Norway, the Netherlands, Belgium and Greece, Romania had no supply, communications and withdrawal lines¹⁵.

Față de cele constate, Al. Cretzianu nu putea decât să motiveze acțiunea guvernului Gh. Tătărescu, specificând chiar în continuarea textului reproduș: "În acest fel, rămasă singură, înconjurată de inamici, amenințată din toate părțile, *România nu putea decât să se incline în fața violenței sovietice* (subl. autorului)"¹⁶.

În ceea ce ne privește, opinăm că faptul izolării totale a României în 1940 a putut influența - și a influențat decisiv - *alegerea Bucureștilor*: între admiterea și respingerea notelor ultimative ale lui V.M. Molotov. Ceea ce însă nu ne determină să credem, mai ales acum, în perspectiva timpului ce ne desparte de tragedia anului 1940 și în temeiul documentelor devenite accesibile, că alegerea Bucureștilor a fost inevitabilă. Nu suntem adepți ai istoriei contrafactice, dar aceasta nu ne împiedică să susținem că motivele opțiunii României ar fi *integral justificate*. În intervențiile noastre¹⁷ și în unele contribuții recente¹⁸ am demonstrat că în iunie 1940 Bucureștii, cu orice risc, putea să-și impună și *calea respingerii* pretențiilor sovietice asupra Basarabiei și Bucovinei de Nord. Era și este clar că evenimentele, într-o atare situație, aveau să cunoască o *altă desfășurare decât cea cunoscută*, ceea ce, iarăși, nu ne conduce să îmbrățișăm controversatele ipoteze ale lui *ce-ar fi fost dacă?* Ne mulțumim cu simpla constatare a șansei rezistenței românești, pentru care, în 1940, s-au pronunțat personalități de prestigiu (N. Iorga, Iuliu Maniu, I. Antonescu ș.a.) care numai de lipsă de clarviziune nu putea fi bănuite. De altfel, la 16 octombrie 1943, Carol al II-lea însuși se destăinuia *Jurnalului* cu acest veritabil *mea culpa* pentru eroarea comisă în iunie 1940.

"Am împlinit jumătate de veac. Trebuie să mărturisesc că, deși au trecut, în acest răstimp, atâtea peste capul meu, nu simt acești 50 de ani apăsând pe umerii mei [...] Nu zic că n-am făcut greșeli, chiar unele mari. Azi mi se pare că cea mai mare a fost de-a nu mă așeza, cum o'doream împreună cu [Armand] Călinescu, hotărât și de la început [1939], înfruntând toate riscurile, de partea Aliaților [anglo-francezi]. Am făcut greșeala de a-mi apleca urechea celor fricoși, și

îndeosebi lui [Ernest] Urdăreanu, care în acel moment se făcuseră campioni închinării, de frică, în fața aroganței germane. E adevărat că România ar fi suferit, dar nu mai mult decât acum, dar cel puțin n-ar fi fost umilită”¹⁹.

În 1992, succesorul lui Carol al II-lea, Mihai de Hohenzollern, a observat de asemenea:

“... Pe moment [în iunie 1940], eu am gândit că noi n-avusesem de ales: era periculos, chiar o sinucidere, să ne opunem nemților și rușilor. Mai târziu, *mi-am dat seama că li se putea rezista. Nu pentru mult timp, poate, dar se putea rezista, oricum*”²⁰.

Unii dintre participanții la evenimentele cruciale din 1940 au motivat abdicarea de la rezistență a României în fața pretențiilor sovietice prin voința lor de-a realiza cu prioritate *salvarea ființei statului român* (C.C. Giurescu, Gh. Tătărescu). A fost *un argument* pe care-l înțelegem. Ceea ce nu se poate susține este însă un alt punct de vedere exprimat de unii cercetători contemporani, și anume: aceștia opinează cum că în 1940 soluția evacuării provinciilor istorice din răsărit ar fi fost singura posibilă, dar, în flagrantă contradicție cu ei înșiși, admit că încă în iunie 1940 s-ar fi consumat *momentul intervenției stării de război între U.R.S.S. și România, aceasta din urmă fiind statul atacat* ²¹, iar nu în anul imediat următor²². Ce altceva putem deduce decât că, în iunie 1940, România n-a optat *pentru o campanie militară* care să vizeze apărarea Basarabiei și nordului Bucovinei, dar, în schimb, a ales riscul unui război nedeclarat din partea U.R.S.S.! Cu alte cuvinte, Bucureștii au ales *întregul în favoarea unei părți, războiul în favoarea unei campanii limitate*, așadar soluția cea mai proastă, înainte ca la 22 iunie 1941 războiul româno-sovietic să intervină obligatoriu, fiind proclamat *official*. Cât privește *starea de fapt* în raporturile dintre români și ruși, aceasta a fost constant de război în epocile modernă și contemporană, deci de la 1812 încoace, chiar dacă tratatele bilaterale și multilaterale ori arguțiile diplomaților și ale istoricilor au trimis numai la stări de pace!

Nu credem că este cazul să se ofere scheme și explicații menite a “absolvi” România pentru “agresiunea” de la 22 iunie 1941, declanșată în scopul eliberării teritoriilor pierdute în iunie 1940, pentru atât și pentru nimic mai mult. La ultima întrevedere avută cu V.M. Molotov la Moscova, la 24 iunie 1941, Grigore Gafencu, ministrul nostru în capitala sovietică, chestionat fiind pe tema intrării țării sale în război contra U.R.S.S. și alături de Germania, a aruncat întreaga responsabilitate pe seama Kremlinului, vinovat pentru acțiunile și provocările sale de după 26-27 iunie 1940: “... *Lovitura cea dintâi, care a zdruncinat temelia [...] României, cheazășie de siguranță și de pace, acoperire firească și atât de folositoare a unui hotar întins și însemnat al Rusiei, a fost dată, din nenorocire, de guvernul sovietic. Cele ce se întâmplă azi sunt urmările acestei nenorociri care a dus la un război între două popoare care niciodată în istoria lor nu au luptat unul împotriva altuia*”²³.

Concluzionând, constatăm că în perioada 1938-1940, după acordul nefast de la München și în chip cu totul deosebit *după* încheierea pactului Hitler-Stalin, situația *externă* a României s-a agravat treptat dar sigur, atât sub raport politico-diplomatic, cât și militar. Nu mai puțin s-a deteriorat situația *internă* a României. Momentul de vârf al crizei a survenit în vara anului 1940 (iunie-august), fiind nu numai decât intens și minuțios *pregătit și așteptat* de către statele vecine agresoare și revizioniste (U.R.S.S., Ungaria, Bulgaria), dar și *anume ales* de către acestea. Guvernele de la București, regimul însuși al lui Carol al II-lea, ale căror decizii de cedare în fața statelor menționate încercăm să ni le exprimăm, *nu pot fi însă absolvite integral* de rezultatul atins - izolarea externă deplină a României, dar fiind că, așa cum au guvernat anterior și în zilele de

angoasă ale crizelor survenite, ele poartă răspunderea lor, distinctă, pentru conducerea țării pe toboganul prăbușirii²⁴. *Se impune faptul că a arunca, pentru nenorocirile anului 1940, tot răul pe seama factorului extern este o soluție prea lesnicioasă dar ireală pentru toate cauzele, majore ori minore, ale crizei ce a afectat România pe moment, dar cu consecințe îndelung străbătătoare în timp.* Nu putem să nu recunoaștem că forțele politice de la București au optat *prea ușor și rapid* pentru soluția evacuării regiunilor istorice din est, ele aflându-și fără mare greutate un *alibi convenabil* pentru actul lor: izolarea politico-diplomatică a țării, imposibilitatea obținerii asistenței militare din partea Angliei (rămasă singură în fața asaltului german) și a Franței (nevoită să capituleze la 22 iunie 1940) și voința de-a păstra nucleul statului român, precum în 1916-1918 când România fusese redusă la Moldova dintre Carpați și Prut, dar care trebuia să constituie *magnetul* ce avea să atragă, la sfârșitul presupus fericit al ostilităților aflate în curs, pe toți românii laolaltă, aidoma ca în 1918. Era, evident, un scenariu anticipat fericit, căci s-a exclus posibilitatea ca U.R.S.S., cotropitorul din iunie 1940, să se numere *printre învingători*, iar România, tocmai pentru că va tenta să corecteze nedreptatea, *în tabăra opusă*, adică alături de Germania, cum s-a și întâmplat. Evacuările admise în 1940, desfășurate și sub presiunea și acțiunile reprobabile ale minorităților (în primul rând, ale evreilor²⁵), mai aveau ele să fie, cum s-a presupus prea grabnic la reuniunile Consiliilor de Coroană din 27 iunie 1940, **temporare**? Or, dimpotrivă numai admiterea riscului unui război cu U.R.S.S. ori poate - cine știe - a *bluff*-ului sovietic din 1940, deci alegerea variantei **bătăliei** pentru apărarea Basarabiei și nordului Bucovinei, era în măsură să scutească România de toate improbabilitățile și amenințările grozave ale viitorului apropiat și care, acum, a devenit deja trecutul recent cu un întreg lanț de tragedii. Nu neglijăm că, în iunie 1940, decizia Bucureștilor a mai avut o consecință pe deplin resimțită în deceniile care au urmat: participarea României la ostilitățile generale **în tabăra Germaniei** (între 1941 și 1944), fapt aspru sancționat de Învingători la Armistițiu și la Pace (în 1944 și, respectiv, în 1947) ori respins și în prezent de către comunitatea internațională, pe motive mai mult ori mai puțin plauzibile.

Bănuim că, în rândurile precedente, am prezentat și examinat fapte și procese care, sub raport strict metodologic se subsumează schemei clasice²⁶ oferită la confluența anilor '50-'60 de către maeștrii "școlii franceze" în domeniul istoriei relațiilor internaționale (Pierre Renouvin, Jean-Baptiste Duroselle ș.a.). Astfel, pe de o parte, în producerea și derularea evenimentelor surprindem acțiunea categorică a **forțelor profunde**, precum: *factorii geografici, condițiile demografice, forțele economice, cele financiare, sentimentul național, naționalismele, sentimentul pacific*. Pe de altă parte, s-a impus **intervenția omului de stat**, cu toate elementele care au motivat-o, adică: *personalitatea omului de stat, omul de stat și interesul național, acțiunea forțelor profunde asupra omului de stat, acțiunea omului de stat asupra forțelor profunde* și, în sfârșit, *decizia*. Calchiate pe o atare schemă, rațiunile și desfășurările întâmplărilor anului 1940 precum și intervențiile variilor personaje ne conving, finalmente, că în evoluția **cazului decisiv s-a dovedit rostul omului de stat, în cazul România - al Regelui Carol al II-lea** (cu voința-i nestrămutată de a-și păstra situația cu orice preț, inclusiv acela de-a admite prăbușirea granițelor României Mari), iar în **cazul U.R.S.S. - al lui I.V. Stalin și V.M. Molotov** - decizi să aplice protocolul secret de la 23 august 1939, inclusiv cu riscul unui război numai inițial "zonal" sovieto-român²⁷.

Note

1. Vezi Arnold J. Toynbee, Veronica M. Toynbee, eds., Survey of International Affairs, 1919 - 1946: The World in march 1939, London, Oxford University Press, 1958; Arnold J. Toynbee,

F. Ashton-Gwatkin, eds., Survey of International Affairs. 1939 - 1946: The Eve of War, London, Oxford University Press, 1958; A.J. P. Taylor, The Origins of the Second World War, London, Macmillan, 1961; William L. Shirer, Le III-e Reich: Des origines a la chute, Paris, Stock, 1967; Peter Calvocoressi, Guy Wint, Total War. Causes and Courses of the Second World War, Harmondsworth, Penguin Books, 1979; Jean-Baptiste Duroselle, Histoire diplomatique de 1919 a nos jours, Paris, Dalloz, 1971; Maurice Baumont, La faillite de la paix (1918 - 1939), H. Paris, PUF, 1968; idem, Les origines de la Deuxième Guerre mondiale, Paris, Payot, 1969; Henri Michel, La Seconde Guerre mondiale, I-Paris, PUF, 1968 (introducere - Les forces en présence en septembre 1939. Plans et stratégie, pp. 1-26); E.M. Robertson, ed. The Origins of the Second World War. Historical Interpretations, London - Basingstoke, Macmillan, St. Martin's Press, 1973; Christopher Thorne, The Approach of War. 1938 - 1939, London, Macmillan, 1973; Telford Taylor, Munich. The Price of Peace, New York, Vintage Book, 1980; Sebastian Haffner, Le pacte avec le diable, Paris, Laffont, 1969; Anthony P. Adamthwaite, The Making of the Second World War, London - Boston - Sydney, G. Allen & Unwin, 1977; Sydney Aster, 1939. The Making of the Second World War, London, A. Deutsch, 1973; Keith Eubank, The Origins of World War II, New York, Crowell, 1965; Gh. Buzatu, Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial, I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, pp. 28 - 31 (istoriografia problemei - bibliografii, cronologii, dicționare/enciclopedii, izvoare - arhive și colecții de documente, memorialistică, sinteze și lucrările speciale esențiale).

2. Vezi îndeosebi Donald Cameron Watt. How War Came: The Immediate Origins of the Second World War. 1938 - 1939, London, Heinemann, 1989; W. Leonhard, Betrayal. The Hitler-Stalin Pact of 1939, New York, St. Martin's Press, 1989; P.M.H. Bell, The Origins of the Second World War in Europe, London - New York, Longman, 1987; idem, The Origins of Second World War, London - New York, Longman, 1987; Richard Overy, Andrea Wheatcroft, The Road to War, London, Macmillan, 1989; C.J. Bartlett, The Global Conflict. The International Rivalry of the Great Powers. 1880 - 1990, ed. a II-a, London, Macmillan, 1994; Paul Kennedy, The Rise and Fall of the Great Powers. Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000, London, Fontana Press, 1989; O.A. Rjesevskii, ed. 1939 god. Uroki istorii, Moskva, Misl, 1990; D. Volkogonov, Drama reșenii 1939 goda, în "Novaia i noveșia istoria", Moskva, nr. 4/1989; Nicolae Lupan, ed., Pactul germano-sovietic din 1939, Bruxelles, Editura Nistru, 1989; Comentarii pe marginea celor mai recente sinteze și volume de documente în Gh. Buzatu, Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial, II, București, Editura Enciclopedică, 1995, p. 225 și urm.

3. Ibidem; idem, ed., Secretele protocolului secret von Ribbentrop-Molotov, Iași, Editura Moldova, 1991 (studiu istoriografic și documente, editate în colaborare cu Florin Constantiniu, Ilie Schipor ș.a.).

4. Ibidem.

5. Cf. Gh. Buzatu, România și războiul mondial din 1939 - 1945, Iași, 1995, p. 11 - 12.

6. Vezi Constantin I. Kirițescu, România în al doilea război mondial, I, București, Editura Univers Enciclopedic, 1995, pp. 140 - 143; Mircea Mușat, Drama României Mari, București, 1992, pp. 123-136; Ioan Scurtu, C. Hlihor, Complot împotriva României. 1939 - 1947, București, 1994, passim; Ioan Scurtu, Un episod dramatic din istoria României: 30 august 1940, București, 1990, passim; idem, Istoria României în anii 1918 - 1940. Evoluția regimului politic de la democrație la dictatură, București, 1996, p. 182 și urm.

7. Vezi Gh. Buzatu, Problema opțiunilor României în iunie 1940 reflectată în memorialistica unor mari actori ai evenimentelor, în "Memoriile Secției de Științe Istorice și Arheologice", seria IV, t. XVIII/1993, pp. 71 - 88; idem, Romanian's Options in June, 1940, în "Nouvelles Études d'Histoire", vol. 9, Bucurest, Editura Academiei, 1995; idem, în, Emil I. Emandi, Gh. Buzatu, Vasile Cucu, eds., Geopolitica, I, Iași, 1994, pp. 482 - 503; idem, Din istoria secretă..., II, p. 239 și urm. (cu completări față de studiul inițial tipărit în "Memoriile..."); idem, 28 iunie 1940: Tragedia României Mari, în "Independenț", Iași, 28.VI.1996.

8. Regele Carol al II-lea, Jurnal, II, 1939 - 1940 (fond citat), passim.

9. Gh. Buzatu, ed., România cu și fără Antonescu, passim (materialele întocmite de Gh. Tătărescu, I. Gigurtu, Al. Cretzianu, C. Vișoianu, Grigore Niculescu-Buzești, D.N. Ciotori).

10. Hoover Institution on War, Revolution, and Peace, Hoover Archives, Palo Alto/Stanford, California, USA, Collection Brutus Coste, Box No. 1 (studiu redactat în limba franceză, în 1942, intitulat Politica externă a României. 1919 - 1940).

11. Ibidem; apud Gh. Buzatu și colab., The Tragedy of Romania (1940), pp. 176 - 183.

12. Ibidem, p. 184; Hoover Archives, Collection Constantin Vișoianu, Box No. 2 (memorandum din 1946, intitulat Raporturile sovieto-române. 1939 - 1940). Vezi și memorandumul lui D.N. Ciotori - Frontiera de nord-est a României (august 1946). (Hoover Archives, Collection Brutus Coste, Box No. 1), ca și studiul lui Grigore Niculescu-Buzești - Politica externă a României și criza europeană (București, 1943) (Hoover Archives, Collection Brutus Coste, Box No. 1), toate în Gh. Buzatu, ed., op. cit., passim. În anul 1954, Al. Cretzianu a evocat evoluția raporturilor româno-sovietice cu deosebire în 1939 - 1940 în cadrul cursurilor universitare de sub auspiciile Fundației Regale Universitare Carol I din Paris (cf. Gh. Buzatu, ed. op. cit., pp. 59 - 67: "lucrarea s-a tipărit și separat, în același an). Reținem din expunerea fostului diplomat român: "Modul în care Armata Roșie a copleșit Basarabia și Bucovina de Nord subliniază caracterul agresiv al acțiunii sovietice împotriva României. Trupele sovietice s-au dat la acte de ostilitate..."

13. Gh. Tătărescu, Evacuarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord, Craiova, Scrisul Românesc, 1940. Reținem din seria justificărilor premierului în funcție la 28 iunie 1940: "... În numele destinului românesc am implorat Majestatea Sa să lase guvernului sarcina să ia răspunderea jertfei ce țara era silită să facă, evacuând provinciile voievodale. N-am putut clinti hotărârea regească și numai pe temeiul răspunderilor sale constituționale guvernul a hotărât acceptarea ultimatumului [sovietic] ca singura soluție impusă de rațiune. Am hotărât acceptarea sub presiunea forței și a violenței împotriva dreptului și a dreptății. Am hotărât acceptarea care lasă deschise toate căile viitorului, preferând-o rezistenței, care, deschizând drumul și altor agresiuni împotriva României, putea pune în primejdie ființa însăși a statului român. Am hotărât acceptarea, pentru a menține intacte forțele armatei noastre, necesare apărării altor drepturi contestate ale neamului nostru" (ibidem, p. 24).

14. Gh. Buzatu, Romanian's Options in June, 1940, în "Nouvelles Études d'Histoire", vol. 9, Bucurest, Editura Academiei, 1995, p. 112 - 113.

15. Apud Gh. Buzatu și colab., The Tragedy of Romania (1940), p. 182 - 183.

16. Ibidem, p. 183.

17. Ne referim la dezbaterile științifice organizate de Secția de Istorie și Arheologie a Academiei Române (București, mai 1993), moderator fiind prof. dr. Dinu C. Giurescu, membru corespondent al Academiei Române.

18. Vezi Gh. Buzatu Romanian's Options in June, 1940, în, loc. cit.; idem, Problema opțiunilor României în iunie 1940 reflectată în memorialistica unor mari actori ai evenimentelor, în "Memoriile Secției de Științe Istorie și Arheologice", seria IV, t. XVIII/1993, pp. 71 - 88; idem, Din istoria secretă..., II, pp. 239 - 268.

19. Idem, Romanian's Options in June, 1940, p. 125 - 126.

20. Ibidem, p. 126

21. Vezi și considerațiile lui V.M. Molotov, care, evident, justifică notele ultimative prezentate Bucureștilor sub rezerva recurgerii la forțele armate în caz de neacceptare a României (Felix Ciuev, ed., Sto sorok besed s Molotovam. Iz dnevniki..., Moskva, Terra, 1992, pp. 14 - 17). Despre efectul moral dezastruos al admitterii notelor sovietice la București cf. Elisabeth Barker, British Policy in South-East Europe in the Second World War, London, Macmillan, 1976, p. 72.

22. Cf. "Revista de Istorie Militară", București, nr. 6/1995, p. 13.

23. Grigore Gafencu, Misiune la Moscova. 1940 - 1941, ediție Ion Calafeteanu și colab. București, Editura Univers Enciclopedic, 1995, p. 231 (raport din 1 august 1941, prezentat de Grigore Gafencu lui Mihai Antonescu, ministrul de externe al României, pp. 228 - 233). A se cf. cu însemnările din 24 iunie 1946 ale aceluiași Grigore Gafencu (cf. Jurnal. Iunie 1940 - iulie 1942, I, ediție Ion Ardeleanu, V. Arimia, București, Editura Globus, 1994, pp. 150 - 153).

24. În aprilie 1943, într-o prelecțiune susținută la Școala Superioară de Război din București, Mareșalul Ion Antonescu a exprimat rațiunile catastrofei României din iunie 1940: "... Anul 1940 ne-a adus catastrofa granițelor din cauza [1] (a) izolării noastre în spațiul internațional și [2] a politicii de echivoc dusă de România" (Mareșal Ion Antonescu, Istoria mă va judeca. Scrieri inedite, ediția C. Hlihor, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1993, p. 147). Dimpotrivă, un specialist militar și istoric a opinat categoric: "Izolarea ei [a României] fiind completă, nu i-a rămas altă soluție decât să accepte condițiile Rusiei (subl. autorului)" (General Platon Chirnoagă, Istoria politică și militară a războiului României contra Rusiei Sovietice. 22 iunie 1941 - 23 august 1944, ed. a II-a revizuită și adăugită de autor, Madrid, Editura Carpații/Traian Popescu, 1986, p. 45).

25. Cf. Gh. Buzatu, Așa a început Holocaustul împotriva poporului român, București, Editura Majadahonda, 1995.

26. Vezi îndeosebi Pierre Renouvin, Jean-Baptiste Duroselle, Introduction a l'histoire des relations internationales, Paris, Librairie Armand Colin, 1964, *passim*.

27. În ultimul moment au intervenit în dezbaterea problemelor noi protagoniști. Astfel, muzeograful Floricel Marinescu (cf. suplimentul "Aldine", în "România liberă" din 5.VII. 1996, pp. 2 - 4), neglijând că studiul comparativ al forțelor "adverse" române și sovietice la 28 iunie 1940 a fost realizat în numeroase alte ocazii anterioare (cf. Ion Șișcanu, Vitalie Văratec, eds., Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele lui pentru Basarabia, Chișinău, Editura Universitas, 1991, *passim*; Nicolae Ciobanu, Capacitatea de luptă a Armatei Române în momentul ciuntirii teritoriale a României în anul 1940, în "Destin românesc", Chișinău-București, nr. 2/1994, pp. 9 - 20; Ioan Scurtu, Forțele politice din România și notele ultimative sovietice din 26 și 27 iunie 1940, in idem, pp. 21 - 29; Gh. Buzatu, Rolul factorului geopolitic în determinarea opțiunii României privind evacuarea Basarabiei și Bucovinei de Nord în 1940, în Geopolitica, I, ed. citată; pp. 482 - 503; Ion Șișcanu, Uniunea Sovietică-România. 1940, Chișinău, Editura ARC, 1995, *passim*; idem, Basarabia în contextul relațiilor sovieto-române, 1940 (Autoreferatul tezei de doctorat), Chișinău,

1996, 44 p.). Pe de altă parte, Ion Ion reia dezbaterea pe tema Anul 1940 - anul începerii războiului sovieto-român, în "România liberă" din 28.VI.1996, p. 16; Neagu Djuvara, în "Sfera politicii", nr. 39/1996.

BASARABIA ȘI BUCOVINA ÎN PLANURILE STRATEGICE ALE U.R.S.S. (anul 1940)

Serghei Hacman

Includerea Basarabiei și a nordului Bucovinei la Uniunea Sovietică a avut loc în condițiile apropierei sovieto-germane.

La 23 august 1939, la Moscova, a fost semnat Pactul sovieto-german de neagresiune¹ și Protocolul adițional secret la el². Delimitarea "sferelor de interese" între U.R.S.S. și Germania, prevăzută de protocol, "se găsea din punct de vedere juridic în contradicție cu suveranitatea și independența unor țări"³. După cum s-a subliniat în Hotărârea celui de-al II-lea Congres al deputaților poporului U.R.S.S. "Despre aprecierea politică și legislativă a pactului Sovieto-german de neagresiune din 1939", care a acuzat faptul semnării protocolului adițional secret: "Protocolul nu forma o nouă bază de drept pentru relațiile Uniunii Sovietice cu țări terțe, dar a fost folosit pentru înaintarea ultimatumurilor și exercitarea presiunii asupra altor state, încălcând angajamentele juridice, care au fost luate față de ele"⁴.

Protocolul adițional secret de la 23 august 1939 a fost semnat în acel moment, când "Stalin a înțeles că a devenit arbitrul situației". După părerea cercetătorului francez Stefane Courtois: "Fiecare dintre cele două tabere are o nevoie imperioasă de a se alia cu el. Va face deci târgul cu cel care oferă mai mult"⁵.

Se poate presupune că încă de la semnarea protocolului adițional secret din vara anului 1939 (care este considerat de istoricul rus Mihai Semireaga drept tratat de alianță⁶), diplomația sovietică pornea de la intenția de a lărgi teritoriul U.R.S.S. spre vest, având în vedere vechile pământuri ale Imperiului Rus care i-au fost luate la sfârșitul primului război mondial⁷.

Vorbind despre imensele cedări teritoriale ale Germaniei față de Moscova pe contul unor țări terțe, cercetătoarea germană Ingeborg Fleischauer remarcă următoarele: "Acestea îi asigurau lui Stalin, dacă el în acest timp era sigur de inevitabilitatea conflictului cu Germania, o centură, adică un câmp suplimentar, care îi era necesar desfășurării diviziilor". Cedările teritoriale, după părerea istoricului, trebuiau să-l convingă pe Stalin de faptul că anume el, și nu Hitler, este partea care a câștigat în amestecul acesta de diferite teritorii⁸. Nu întâmplător în scrisoarea din 18 iunie 1941, adresată lui Churchill, Stalin, accentuând complexitatea situației create pe front, datorită agresiunii neașteptate a Germaniei, scria: "Ne putem închipui, că pozițiile armatelor germane ar fi fost mult mai avantajoase, în cazul când armatele sovietice ar fi fost nevoite să primească lovitura trupelor germane nu în apropierea orașelor Chișinău, Lvov, Brest, Belostok, Kaunas și Vîborg, ci lângă Odessa, Kamenet-Podolski, Minsk și suburbiile Leningradului"⁹.

După părerea autorului, în anul 1940, când conducerea sovietică ar fi fost sigură de inevitabilitatea războiului cu Germania, se pregătea de război, inclusiv în varianta de ofensivă¹⁰, principalul argument în schimbările teritoriale a devenit cel strategic, teritoriul Basarabiei fiindu-i necesar Uniunii Sovietice ca un cap de pod pentru declanșarea unei ofensive spre bazinele petroliere ale României, ceea ce ar fi adus o daună substanțială aprovizionării Germaniei cu combustibil¹¹.

În favoarea ipotezei: dacă nu aplicarea loviturii principale, cel puțin asigurarea unui rol esențial al României în planurile strategice ale Uniunii Sovietice, vorbește modul în care au fost dislocate unitățile Armatei Roșii la frontierele de vest ale U.R.S.S. în iunie 1941, când conducerea sovietică a început realizarea nemijlocită a pregătirilor pentru un conflict armat cu Germania.

Astfel, în primul eșalon strategic, căruia i-a revenit rolul unei "armate de invazie"¹², la frontierele României era desfășurată Armata a 9-a, formată în 1940 anume pentru înfăptuirea operațiunilor militare de alipire a Basarabiei la Uniunea Sovietică¹³, și Armatele a 12-a¹⁴ și a 18-a¹⁵.

În al doilea eșalon strategic, care era considerat drept rezervă a comandamentului general¹⁶, la frontiera cu România se afla Armata a 19-a¹⁷ și a 16-a¹⁸.

Astfel s-a reliefat planul strategic al sovieticilor: cea mai puternică armată din primul eșalon strategic, armata a 9-a, era îndreptată împotriva României, iar cea mai puternică armată din al doilea eșalon strategic, armata a 19-a, desfășurată nemijlocit în spatele ei - tot împotriva României¹⁹.

Concomitent, corpurile aeroportate ale Armatei Roșii erau desfășurate în așa fel încât puteau fi folosite fără dislocare: al 4-lea și al 5-lea - împotriva Germaniei, al 3-lea - contra României, primul și al doilea - atât împotriva României, cât și împotriva Cehoslovaciei sau Austriei (constituind un pericol esențial pentru magistralele petroliere montane din România)²⁰.

În direcția României se planifica să fie folosite și Flotila de pe Dunăre²¹, corpul al 9-lea cu destinație specială²² și brigăzile Zonei antiaeriene de sud²³.

În plus, despre faptul că direcția românească în planurile de agresiune ale U.R.S.S. era direcție prioritară, vorbește și faptul că, atunci când războiul a început nu așa cum se pregătea Stalin, de pe Frontul de sud-vest au fost transferate pe Frontul de vest armatele a 16-a și a 19-a²⁴.

Despre planificarea loviturii împotriva României vorbește și faptul că, deja la începutul războiului, acționând după planurile elaborate anterior, strategii sovietici își concentraseră atenția în direcția sud-vest, obținând succese chiar în cele mai catastrofale condiții, pentru alte direcții de acțiune ale Armatei Roșii²⁵.

În pofida datelor destul de convingătoare despre concentrarea trupelor sovietice la frontiera cu România, ideea folosirii teritoriului Basarabiei în planurile strategice ale U.R.S.S., în prima perioadă al celui de-al doilea război mondial, în calitate de cap de pod pentru lovitura asupra petrolului românesc, în prezent este o ipoteză, asupra căreia istoricii ar trebui să depună încă eforturi să mediteze.

Luând în considerație ipoteza expusă mai sus, devine evidentă însemnătatea pe care o avea pentru Uniunea Sovietică includerea în imperiu, concomitent cu Basarabia, a nordului Bucovinei, deoarece U.R.S.S. obținea o legătură feroviară directă din Chișinău prin Cernăuți spre Lvov²⁶. Interesul U.R.S.S. față de această magistrală se poate aprecia și din faptul că a fost necesară numai o zi pentru restabilirea traficului feroviar Lvov-Cernăuți²⁷. Într-o scrisoare către secretarul de stat Weitzker din 11 iulie 1940 Schulenburg sublinia: "După cum se știe, guvernul sovietic își justifică pretențiile prin faptul că Bucovina este populată de ucraineni. Dar întrucât aceasta se referă doar la partea de nord a teritoriului, în cele din urmă, Uniunea Sovietică s-a mulțumit numai cu această parte. Eu nu pot să scap de senzația că inspiratorii și autorii cerințelor de a ceda Bucovina de Nord au fost cercurile ucrainene de la Kremlin"²⁸. După afirmația lui Schulenburg, în timpul convorbirilor, Stalin a fost gata să facă unele concesii în alte părți ale frontierei cu Germania, totodată considerând imposibil să facă aceasta în acele regiuni, "unde locuiesc ucrainenii"²⁹. Potrivit opiniei ambasadorului, asemenea desfășurare a evenimentelor a fost posibilă datorită influenței tânărului diplomat Pavlov, pe care Stalin îl numea "micul nostru Ucrainean"³⁰. Considerăm că acest Pavlov nu a jucat un rol esențial în hotărârea chestiunii date. Se poate presupune că motivul principal trebuie căutat în importanța pe care o atribuia conducerea sovietică capului de pod și asigurării lui cu comunicații³¹.

În ce privește motivele modificărilor teritoriale în regiunea orașului Herța și împrejurimilor,

dispunem de foarte puține informații. O anumită explicație se poate găsi în telegrama Comandamentului armatei a 3-a române din 29 iunie 1940, expediată de colonelul Halunga. În ea se remarcă, în special, următoarele: "Locotenentul trimis de colonelul Atanasiu (comandantul Grupării Tactice de pe Masivul Păduros Herța) să ia contactul cu elementele ruse, intrate în Herța, a comunicat că rușii au declarat că ei au greșit că au mers până la Herța"³². Regele României, Carol al II-lea, remarca în notele zilnice că orice încercare de a hotărî această problemă n-a avut succes: "Cum ne așteptam, U.R.S.S. nici nu vrea să vorbească despre Herța"³³. Cu părere de rău, în istoriografia sovietică, ca și în cele din republicile fostei U.R.S.S., despre aceste evenimente nici nu se amintește. În ce privește presupunerea că aceste schimbări teritoriale s-au făcut datorită unei erori, ea, după părerea noastră, nu este convingătoare. Se poate presupune, totuși, că motivul principal constă în dorința părții sovietice de a schimba raportul distanței de la frontieră până la orașul Cernăuți cu distanța-capacitate de zbor a proiectilelor de tunuri grele.

Despre intenția guvernului sovietic de a realiza practic "interesul său față de Basarabia"³⁴ prima dată s-a declarat la sesiunea Sovietului Suprem al U.R.S.S., în 29 martie 1940. Molotov, atunci, a spus: "Printre țările meridionale vecine este una cu care noi nu avem un pact de neagresiune, România. Aceasta explică existența unei chestiuni litigioase nerezolvate, aceea a Basarabiei, a cărei anexare de către România nu a fost niciodată recunoscută de Uniunea Sovietică, cu toate că aceasta n-a pus niciodată chestiunea înapoierii Basarabiei pe cale militară"³⁵.

Declarația lui Molotov a stârnit o îngrijorare serioasă în cercurile guvernante ale Bucureștiului. Cum remarca a doua zi Gh. Tătărescu, prim-ministrul României, lui Fabrizio, solul Germaniei, și mai ales lui K. Clodius, plenipotențiarul ei, în raportul lui Molotov lipsesc atacurile directe împotriva României, dar, totuși, împrejurările cer de la România prelungirea înarmării. El a mulțumit Germaniei pentru vinderea către români a armamentului de captură polonez și a rugat să intermedieze la Moscova, ca ea să nu pretindă Basarabia. Reprezentanții germani au răspuns că relațiile germano-române vor depinde de faptul cum va îndeplini România obligațiunile sale economice față de Germania³⁶.

Deja la 17 iunie 1940, ministrul român de la Berlin s-a întâlnit cu subsecretarul de stat Woerman, care l-a "asigurat" că Uniunea Sovietică "nu ar pregăti nici o acțiune asupra Basarabiei". Două zile mai târziu, ministrul englez de la Helsinki, Vereker, informa Foreign Office-ul că în presa finlandeză, după surse germane, au apărut informații privind intenția guvernului sovietic "de a discuta chestiunea Basarabiei"³⁸.

La 23 iunie 1940 guvernul sovietic oficial a înștiințat Berlinul despre necesitatea realizării pretențiilor teritoriale sovietice față de România. După cum remarca în memoriile sale fostul consilier al ambasadei germane în U.R.S.S., Gh. Hilger, "guvernul sovietic, îngrijorat de succesele neașteptate ale Germaniei în Franța, a hotărât să-și lărgască și să-și întărească pozițiile în ritm accelerat, ca să obțină un folos maxim din rezultatul tratatelor încheiate cu Germania în legătură cu separarea intereselor mutuale"³⁹. Ambasadorul german la Moscova, contele Schulenburg, comunica ministerului afacerilor externe: "Molotov mi-a făcut astăzi următoarea declarație. Soluționarea chestiunii Basarabiei nu mai suferă nici o amânare. Guvernul sovietic caută, deocamdată, să soluționeze chestiunea pe cale pașnică, dar el intenționează să utilizeze forța, dacă guvernul român va respinge acordul pașnic. Revendicările sovietice se extind și asupra Bucovinei, în care locuiește populație ucraineană"⁴⁰. Argumentând necesitatea modificărilor teritoriale, în Bucovina partea sovietică se baza în primul rând pe factorul etnic, dar deoarece ucrainenii trăiau în mare parte la nordul provinciei, partea sovietică după ce Molotov și Schulenburg au avut o convorbire aprinsă la 25 iunie 1940, și-a limitat pretențiile doar la partea de nord a Bucovinei cu orașul Cernăuți⁴¹.

În răspunsul ministerului german de externe către Schulenburg se menționa că Germania va rămâne fidelă înțelegerilor de la Moscova față de chestiunea Basarabiei. Referitor la Bucovina, se reliefa că pretențiile guvernului sovietic constituiau ceva nou pentru Germania. Se mai sublinia că Bucovina fusese o provincie a coroanei austriece, că ea era dens populată de nemți și că Berlinul trebuia să le poarte acestora o grijă deosebită⁴².

La 25 iunie Schulenburg îi comunica lui Ribbentrop: "Eu i-am atras atenția lui Molotov că renunțarea sovietelor la Bucovina, care n-a aparținut niciodată nici chiar Rusiei țariste, va favoriza substanțial reglementarea pașnică. Molotov m-a contrazis, spunând că Bucovina constituie ultima parte care mai lipsește dintr-o Ucraină unificată și tocmai din această cauză guvernul sovietic trebuie să acorde importanță cuvenită rezolvării acestei probleme, în mod simultan cu problema Basarabiei"⁴³.

Argumentând necesitatea modificărilor teritoriale, partea sovietică folosea și factorul etnic. Nu întâmplător, în cunoscuta notă înaintată României la 26 iunie, se vorbește, între altele, despre transmiterea "către Uniunea Sovietică a acelei părți a Bucovinei, a cărei populație este legată în marea sa majoritate de Ucraina Sovietică prin comunitatea sorții istorice, cât și prin comunitatea de limbă și compoziție națională"⁴⁴.

Motivația etnică a fost folosită și referitor la Basarabia. Însă în cazul acesta ea era evident neântemeiată, deoarece se afirma că Basarabia este "populată în principal cu ucrainenii"⁴⁵. Chiar în timpul convorbirii confidențiale cu ministrul României la Moscova, Gh. Davidescu, la obiecțiile acestuia privind componența etnică, Molotov declară că "partea dominantă a populației este ucraineană"⁴⁶. În ce privește Bucovina el (Molotov - n.n.) observă că nu este vorba de întreaga provincie, ci numai de partea nordică, legată cu Basarabia, "în care majoritatea sunt ucrainenii"⁴⁷.

Cu înmânarea notei ultimative din 26 iunie 1940 U.R.S.S. a încălcat față de România:

- articolele 1 și 2 ale Pactului Briand-Kellogg din 27 august 1928, în conformitate cu care părțile contractante condamnavă "metoda recurgerii la război pentru reglementarea diferendelor internaționale", stipulau "renunțarea la război ca instrument de politică națională" în relațiile dintre ele și recunoșteau că "reglementarea sau soluționarea tuturor diferendelor și conflictelor de orice natură sau ordine, ce puteau apare între puterile contractante, urma să fie înfăptuită numai prin mijloace pașnice"⁴⁸. (E de remarcat că în răspunsul guvernului sovietic la invitația de a se alătura la acest pact, partea sovietică propunea să fie interzise "nu numai războaiele în interpretarea formal-juridică", dar și "așa acțiuni militare, ca de exemplu intervenția, blocada, ocuparea militară a teritoriilor străine, porturilor străine etc."⁴⁹. În afară de aceasta, partea sovietică socotea că în calitate de moduri nepașnice trebuie să fie considerate și "refuzul la reluarea relațiilor pașnice între popoare, acțiunile, care înseamnă înlăturarea modalităților pașnice ale reglementării diferendelor, încordarea relațiilor ce contribuie la crearea atmosferei, care înlesnește declanșarea războiului"⁵⁰);

- Protocolul de la Moscova din 9 februarie 1929, prin care semnatarii lui: U.R.S.S., Estonia, Polonia, Letonia și România urgentau intrarea în vigoare, în ce le privea, a Pactului Briand-Kellogg⁵¹;

- Prevederile Convenției de la Londra privind definirea agresorului, semnată de România, Estonia, Polonia, Turcia, U.R.S.S. și alții, din 24 mai 1933, în scopul "de a asigura tuturor popoarelor inviolabilitatea teritoriilor țării lor"⁵²;

- clauzele de bază ale Ligii Națiunilor: "de a nu recurge la război, de a susține în publicitate deplină relațiile internaționale, care se bazează pe dreptate și onestitate, de a respecta strict dreptul internațional..."⁵³;

De îndată ce intră în posesia ultimatumului sovietic, guvernul român a avertizat guvernele Germaniei, Italiei, Turciei, Iugoslaviei și Greciei, declarându-le că era gata să reziste agresiunii sovietice. În nota Externelor, se sublinia că "Bucureștii sunt dispuși să discute cu Uniunea Sovietică", dar nu pot lua în considerație "un ultimatum". România dorea să cunoască punctele de vedere ale guvernelor respective⁵⁴.

Conducerea politică a României s-a adresat guvernelor german și italian, pentru a afla care era poziția lor față de situația creată și dacă ele înțeleg să intervină la Budapesta și la Sofia, "spre a împiedica orice agresiune sau amenințare"⁵⁵.

Guvernelor statelor aliate (Turciei, Iugoslaviei și Greciei) li se cerea să precizeze dacă se poate conta să primească, în cazul unui atac bulgar sau unguresc concomitent cu agresiunea sovietică, asistență militară prevăzută de Pactul Antantei Balcanice⁵⁶.

Reich-ul a sfătuit să cedeze și a comunicat că, datorită angajamentelor sale din vest, nu o

va putea sprijini decât în ameliorarea operațiunilor de evacuare. Ribbentrop i-a transmis lui Fabrizius să comunice României "să se supună cererii guvernului sovietic"⁵⁷. Aproape peste un an, Berlinul a profitat de situația care s-a creat în urma realizării pretențiilor ultimative. În timpul întâlnirii de la München din mai 1941, Hitler i-a propus mareșalului I. Antonescu să participe la realizarea planului "Barbarossa", remarcând că pentru România aceasta-i unica posibilitate de a recăpăta Basarabia și partea de nord a Bucovinei, propunându-i totodată și alte teritorii sovietice până la Nipru pentru a le ocupa și administra⁵⁸. După părerea istoricului german A. Hillgruber, "pe Hitler îl îngrijora mai puțin participarea militară a României la război, și mai mult sistarea livrărilor de petrol românesc către Reich"⁵⁹.

Despre poziția Italiei guvernul român a aflat din raportul telefonic al lui R. Bossy, Ministrul României la Roma, în care se menționa că "guvernul italian consideră de un interes european esențial, nu numai pentru România, dar și pentru celelalte țări, ca România să evite un conflict cu Uniunea Sovietică"⁶⁰.

Turcia făcea cunoscut că ea nu era în măsură să răspundă înainte de-a se fi supus chestiunea Consiliului de Miniștri, a cărui reuniune imediată era împiedicată de faptul că mai mulți miniștri se aflau în provincie⁶¹. Vom remarca faptul, că România a primit de la Ankara un răspuns pozitiv, pe care România era în drept să-l primească și de la ceilalți aliați ai săi, dar numai a doua zi, care anula însemnătatea lui practică.

Guvernul Greciei a comunicat că el nu poate să răspundă înainte de a se fi consultat cu ceilalți aliați din Antanta Balcanică și formula speranța că România va ști să evite compromiterea păcii în Balcani⁶².

Iugoslavia se declara hotărâtă să nu negligeze nimic "pentru a deturna Ungaria și Bulgaria de la un act nesăbuit", dar adaugă că, în cazul în care totuși aceste state ar intra în război contra României, guvernul iugoslav "se va concentra" imediat cu guvernele turc și grec în vederea studierii noii situații și aplicării circumstanțelor actuale ale obligațiilor contractuale⁶³.

Având în vedere termenul extrem de scurt, pus de ultimatum, aceste răspunsuri evazive echivalau de fapt cu replici negative⁶⁴. Așadar, România nu putea să aștepte ajutor din partea Antantei Balcanice, care, după aprecierea generalului Weigand, comandantul trupelor franceze în Orient, putea să pună sub arme mai mult de 100 divizii⁶⁵.

Nu putea guvernul român să aștepte ajutor nici din partea Angliei și Franței. Încă în perioada postbelică România încerca să clarifice poziția statelor Occidentului în cazul unei agresiuni sovietice. La 13 aprilie 1939 România a primit garanții din partea Angliei și Franței⁶⁶, funcționarea cărora era considerată de cercurile politice anglo-franceze aproape ireală⁶⁷. Ba mai mult, garanțiile fuseseră menite să acopere doar eventualitatea unei agresiuni din partea Germaniei⁶⁸. Guvernul român, fiind îngrijorat și de posibilitatea unor agresiuni din partea Ungariei, Bulgariei, și mai ales din partea Uniunii Sovietice, după un anumit efort a reușit să obțină în decembrie 1939 garanții din partea guvernului britanic, în cazul unei agresiuni sovietice, dar valabile numai dacă Turcia ar veni imediat în ajutorul României, și în plus nu ar exista temeri privind opoziția Italiei⁶⁹. Vom menționa că la sfârșitul lui iunie 1940 îndeplinirea acestor condiții era imposibilă, deoarece Italia încă de la 10 iunie se afla de acum în stare de război⁷⁰, iar cercurile guvernante ale Turciei căutau mijloace de a semna un pact cu Moscova⁷¹. În această perioadă Franța era de acum zdrobită, semnase armistițiul și de aceea nu putea, iar Anglia, după înfrângerea de la Dunkerke, nu vroia sau nu era în stare să îndeplinească garanțiile date guvernului român⁷². Pe lângă toate acestea, luând în considerație și faptul că existența garanțiilor anglo-franceze încurcau relațiilor cu Germania⁷³, la 1 iulie 1940 România a renunțat la ele⁷⁴.

La 27 iunie în București au avut loc două Consilii de Coroană, la care președintele Consiliului și ministrul afacerilor străine au comunicat nota ultimativă Sovietică și răspunsul dat de Germania și Italia. Dezbaterile treceau sub semnul izolării României și a imensei primejdii ce plana asupra ei. În discuții s-au manifestat două orientări: rezistența în fața ultimatumului sovietic - pornea de la sentimentul onoarei naționale, și acceptarea lui, pornea de la realitatea militaro-

politică. Calculul rece și inexorabil al raportului de forțe a dus la acel fapt, că în decurs de câteva ore a fost schimbată brusc opinia majoritară a Consiliului: dacă la primul Consiliu de Coroană, întrunit la orele 12, au fost 11 voturi împotriva acceptării ultimatumului, 10 pentru, 5 pentru discuții și 1 rezervat, la cea de-a doua întrunire a aceluiași Consiliu, la orele 21, repartiza voturilor a fost cu totul alta: 19 pentru acceptarea ultimatumului sovietic, 6 contra și 1 "expectativ"⁷⁵.

Ministrul României la Moscova a prezentat în noaptea de 27 - 28 iunie lui Molotov nota prin care guvernul român se declara "gata să procedeze imediat și în spiritul cel mai larg la discuția amicală și de comun acord a tuturor propunerilor emanând de la guvernul sovietic"⁷⁶.

Molotov a remis imediat o a doua notă sovietică în care califica de "imprecis" răspunsul guvernului român și cerea "În decurs de patru zile, începând cu orele 14.00, ora Moscovei, să se evacueze teritoriul Basarabiei și părții de nord a Bucovinei de trupele românești"⁷⁷.

La 28 iunie, orele 11 Gh. Davidescu primise nota de răspuns de la București: "Guvernul român, pentru a evita gravele urmări ce le-ar avea recurgerea la forță și deschiderea ostilităților în această parte a Europei, se vede silit să primească condițiile de evacuare specificate în răspunsul sovietic"⁷⁸.

Astfel, guvernul României nu a consimțit la cedarea Basarabiei și a părții de nord a Bucovinei, ci numai la evacuarea unor teritorii sub amenințarea forței. Această hotărâre era bazată pe:

1) Înfrângerea catastrofală a armatei franco-britanice și armistițiul francez, în urma cărora garanția din 13 aprilie 1939 devenea inoperantă;

2) Avizul ministrului de Război și al șefului Marelui Stat Major că, lipsa de material greu și de rezerve de muniții, armata română nu ar putea lupta singură mai mult de trei luni împotriva Armatei Roșii;

3) Presiunea categorică a Germaniei și Italiei;

4) Atitudinea amenințătoare a Ungariei și Bulgariei, în timp ce nu se putea conta pe asistența aliaților României, Iugoslavia, Turcia și Grecia⁷⁹.

De jure România a cedat aceste teritorii cu mult mai târziu, și anume la 10 februarie 1947, la Paris, semnând tratatul de pace despre frontiera sovieto-română, conform căruia ea era stabilită așa cum a fost la 1 ianuarie 1941⁸⁰, linia frontierei stabilite fiind, în principiu, politică și nu etnică⁸¹. Cu această semnătură, în chestiunea integrității naționale, România s-a transformat din obiect în subiect al relațiilor internaționale.

Cu toate acestea, unele cercuri politice ale României își manifestau protestul față de hotărârea Consiliului de Coroană cu privire la cedarea la nota ultimativă sovietică⁸², socotind că armata română trebuia să opună rezistență. Se considera "drept un lucru sigur că germanii nu intenționau să permită Rusiei să se extindă nedefinit" după ce România va fi înfrântă⁸³. După cum își amintea generalul german K. Toppelskirch, "Hitler era grozav de nemulțumit de această schimbare a frontierelor, deoarece Uniunea Sovietică a ajuns în această împrejurare la o apropiere îngrozitoare de regiunile petrolifere ale României, exploatarea cărora avea pentru Germania un rol de premiză indispensabilă pentru a duce cu succes războiul. De aceea el a hotărât să întemeieze un obstacol tracic pentru a încurca orice intenție a Uniunii Sovietice de a se extinde și mai departe la sud-est"⁸⁴. Trebuie să atragem atenția asupra faptului că la sfârșitul lui iunie 1940 cea mai mare parte a trupelor germane se găsea la vestul Europei, iar în direcția est Germania avea nu mai mult de 10 divizii⁸⁵. După părerea cercetătorului-ziarist american W. Shirer, dacă Stalin ar fi desfășurat ofensiva împotriva Germaniei în iunie 1940, atunci, posibil, Armata Roșie ar fi ajuns până la Berlin mai degrabă decât nemții ar fi reușit să organizeze o rezistență mult-puțin serioasă⁸⁶.

Autorul e convins că anume acest concurs de împrejurări a jucat rolul unui factor decisiv, datorită căruia Germania a cedat partea de nord a Bucovinei, prima depășire de către Stalin a limitelor teritoriale ale acordurilor secrete din august-septembrie 1939.

Mai târziu factorul etnic nu era în genere luat în considerație de diplomația sovietică. G. Hilgher scria în memoriile sale: "Includerea Bucovinei de Nord în componența Uniunii Sovietice constituia o încălcare a acordurilor germano-sovietice. Când ambasadorul i-a exprimat lui Molotov

un protest împotriva acestui act, acesta nu numai că a încercat să îndreptățească pasul sovietic, dar și a adăugat că, în caz că guvernul sovietic va manifesta un interes față de includerea și a Bucovinei de Sud, el (guvernul sovietic - n.n.) așteaptă sprijin din partea guvernului german⁸⁷. Deja după "alipire" (acest termen a fost folosit de două ori de V. Molotov în raportul său la sesiunea a VII-a a Sovietului Suprem al U.R.S.S. pe data de 1 august 1940)⁸⁸ și după adoptarea legii cu privire la includerea părții de nord a Bucovinei și a județelor Hotin, Cetatea Albă și Izmail ale Basarabiei în componența Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene⁸⁹, Moscova, contrar principiului etnic, a ridicat din nou chestiunea părții de sud a Bucovinei. Astfel, în timpul convorbirii cu Hitler, la 13 noiembrie 1940, Molotov, căruia i-a revenit onoarea dubioasă de a fi singurul dintre conducătorii politici sovietici care i-a strâns mâna lui Hitler⁹⁰, a declarat că în noile împrejurări "Germania trebuie să înțeleagă cointeresarea rușilor în Bucovina de Sud". Führerul a răspuns la aceasta "că dacă chiar numai o parte din Bucovina va rămâne sub stăpânirea Rusiei, apoi și aceasta va fi o cedare considerabilă din partea Germaniei. În corespundere cu înțelegerea orală, fostul teritoriu austriac trebuie să facă parte din sfera de influență germană. În afară de aceasta, teritoriile care au intrat în zona rusească au fost indicate cu numele, de exemplu, Basarabia. Referitor la Bucovina în acord nu există nici un cuvânt"⁹¹. Un fost cercetător sovietic scria mai târziu în memorii: "Eu nu știam cum au decurs tratativele, dar atunci când Molotov, înainte de a pleca la Moscova, a organizat în edificiul ambasadei sovietice o primire de răspuns, la recepție dintre conducătorii Germaniei a participat numai Ribbentrop. Comunicările lui Molotov și ale lui Ribbentrop au fost strict oficiale, iar însăși recepția a durat numai 30 de minute"⁹².

Raportul de forțe în estul Europei în această perioadă se deosebea de cel din iunie 1940. Mai înainte de aceste evenimente, la 26 august, Hitler a dat ordin să fie transferate din Occident în Polonia 10 divizii infanterie și 2 divizii de tancuri. Trupele de tancuri, după ordinul lui Hitler, trebuiau să fie desfășurate la sud-estul Poloniei în așa mod, ca să aibă posibilitatea de a interveni în caz de necesitate pentru a apăra regiunile petroliere române⁹³. Deci, Sudul Bucovinei devine o fisură esențială (după părerea lui F. Constantin - prima fisură)⁹⁴ în relațiile între Stalin și Hitler, adică un măr al discordiei⁹⁵. Cum își amintea ulterior generalul K. Tippelskirch: "În lumina evenimentelor ulterioare pare neclar, aștepta oare Hitler de la această vizită o îmbunătățire a relațiilor ruso-germane sau tratativele cu Molotov îi erau necesare mai mult pentru a-și întări propria părere despre necesitatea de a căuta în 1941 un conflict cu Uniunea Sovietică"⁹⁶.

Pe parcursul convorbirilor germano-sovietice s-a invocat nu o dată necesitatea schimbărilor de frontieră pe baza principiului etnic. Acest argument era folosit mai ales de partea sovietică, care se referea foarte insistent, dar destul de stângaci, la problema ucraineană. Probabil, ar trebui să amintim fraza rostită de Stalin în timpul înmânării lui Schulenburg a textului comunicatului comun sovieto-german despre intrarea trupelor sovietice în Polonia în toamna anului 1939: "Dar nu uitați că nici romanii antici nu intrau în luptă goi, ci se apărau cu scuturile. Și astăzi rolul acestor scuturi, care ne apără de opinia publică a popoarelor noastre, îl joacă comunicatele alcătuite cu măiestrie"⁹⁷. Așadar, în timpul hotărârii problemelor teritoriale complicate la vestul U.R.S.S. (inclusiv ale Basarabiei și Bucovinei), factorul etnic nu era considerat de conducerea sovietică drept principal, ci juca rolul unui "scut". Prioritari erau considerați factorii geopolitici și geostrategici.

Analizând evenimentele anului 1940, putem conchide, că în calitate de instrument de bază pentru includerea Basarabiei și nordului Bucovinei, în contextul încheierii pactului sovieto-german de neagresiune și protocolului adițional secret al lui, au fost folosite trupele regulate ale Armatei Roșii. Operațiunile militare ale Armatei Roșii în vara anului 1940 au fost bine chibzuite și pregătite. Ele se bazau pe întregul potențial economic, militar-strategic, politic etc.

Prin directivele comisarului poporului pentru apărare nr. OV/583 și OV/584 unităților regiunii militare speciale Kiev și ale regiunii militare Odessa li s-a dat dispoziția să se pună în stare de luptă. Directivele cu privire la concentrarea trupelor sovietice pe linia de frontieră sovieto-română au fost date în perioada 15 aprilie - 10 iunie 1940⁹⁸.

În scopul pregătirii și efectuării operațiunilor militare, prin joncțiunea celor două regiuni ale

armatei sovietice, a fost creat Frontul de Sud, care avea în componența sa armatele 5, 9 și 12. Efectivul era constituit din 23 divizii de trăgători: 2 divizii motorizate și trăgători și 6 divizii de cavalerie, 11 brigăzi de tancuri și 3 brigăzi de trupe aeropurtate, precum și 30 regimente și 4 divizioane de artilerie⁹⁹.

În ce privește efectivul armatei române la data de 15 iunie 1940, adică în ajunul operațiunii militare sovietice, în partea de est a României erau desfășurate 25 divizii de infanterie, două brigăzi pușcași de munte, o brigadă motomecanizată și o divizie de cavalerie motorizată¹⁰⁰. Majoritatea acestor formațiuni erau dislocate în vechiul Regat.

Pentru acționarea trupelor erau pregătite două variante; varianta de bază prevedea un plan de acțiuni pentru cazul, când guvernul României nu va accepta evacuarea Basarabiei și Bucovinei. În această situație urma să se execute o lovitură concentrată prin intermediul armatei a 12-a de-a lungul Prutului în direcția orașului Iași, iar armata a 9-a trebuia să declanșeze ofensiva la sud de Chișinău, spre Huși. Planul militar prevedea încercuirea trupelor române în regiunea Bălți-Iași. Varianta a doua prevedea acțiuni în cazul, când trupele române urmau să se retragă de bună voie la vest de Prut. Misiunea trupelor sovietice, conform acestui plan, consta în ieșirea foarte rapidă la Prut, pentru a lua sub control retragerea trupelor române. Drept bază a acțiunilor a fost adoptată varianta întâia. Pe direcțiile principale ale ofensivei a fost asigurată o superioritate, mai mult decât triplă, de forțe și mijloace¹⁰¹.

La începutul lunii iunie 1940 a fost semnat ordinul de luptă nr. 120 al Comisariatului apărării al Uniunii R.S.S., precum și directiva nr. 0140 a Direcției Politice Principale a Armatei Roșii, care dictau să fie ocupate toate centrele vitale importante ale Basarabiei. Începând cu 10 iunie, adică cu 16 zile înainte de înmânarea notei Guvernului Sovietic către Davidescu, ambasador al României la Moscova, referitor la Basarabia și partea de nord a Bucovinei¹⁰², 24 divizii ale Armatei Roșii au și început realizarea sarcinilor stabilite¹⁰³.

În nouă zile, începând cu dimineața de 19 iunie, principalele formațiuni și unități militare sovietice au sosit la punctele stabilite¹⁰⁴, deși unele unități (diviziile de pușcași 192, 60, 124, 131, 62, 141, 146, brigăzile de tancuri 10 și 38 ale Armatei 12, precum și brigada de tancuri 49, regimentele de artilerie 331 și 137 ale rezervei comandamentului general și divizionul 34 al Armatei 5) mai erau încă în drum¹⁰⁵.

Pentru pregătirea operațiunii, încă în timpul marșului au fost nominalizați și instruiți declamatori, agitatori, propagandiști, care le explicau ostașilor "sarcinile marșului". La început soldaților li se vorbea despre oarecare "manevre militare"¹⁰⁶. O întreagă expediție de câmp, dotată cu oameni, mașini, avioane a asigurat fără întrerupere Frontul de Sud cu ziare și literatură specială. Pentru deservirea culturală a populației au fost organizate 6 brigăzi concertistice, două dintre ele având repertoriul în limba română, un ansamblu de dansuri moldovenești și altul de muzică populară moldovenească, Teatrul dramatic, împărțit în două trupe^{106a}. A fost pregătit un tren-tipografie, a fost completată redacția unui ziar în limba română, care de acum la 17 iunie se afla în marș¹⁰⁷.

Concomitent au început survolările spațiului aerian al României de către aviația sovietică. Numai Bucovina a fost survolată de 23 avioane sovietice, cele mai multe dintre ele avântându-se până la Cernăuți¹⁰⁸.

Paralel cu pregătirile pentru acțiuni militare, Uniunea Sovietică mobiliza partidele comuniste pentru susținerea politicii Kremlinului, dezorientând conducerea Kominternului de parcursul relațiilor sovieto-germane.

În declarațiile partidelor comuniste ale Marii Britanii, Franței, SUA, Italiei, Danemarcei, Belgiei, Olandei, Elveției din august-septembrie 1939 pactul sovieto-german de neagresiune era considerat ca apreciere a forței Uniunii Sovietice de către Hitler și ca factor, care vă slăbi "încordarea internațională, va bara calea războiului și va apăra pacea, libertatea și independența popoarelor"¹⁰⁹.

În instrucțiunile secrete ale Kominternului pentru Europa orientală nr. 4007 din august 1939 "una dintre cauzele ce au determinat nereușita pactului franco-anglo-sovietic și care au

precipitat încheierea pactului rus-german" era considerată "atitudinea nefavorabilă a Poloniei, a României și a statelor baltice față de Rusia"¹¹⁰.

La 30 decembrie 1939 a fost publicat manifestul comun al partidelor comuniste ale Marii Britanii, Franței și Germaniei în care se declara necesitatea luptei contra guvernelor țărilor lor¹¹¹.

În același spirit, la 8 mai 1940, Comitetul Executiv al Internaționalei Comuniste a adoptat Directivele pentru Partidul Comunist din România, în care se aprecia: "Regimul reacționar al unei dictaturi fasciste din România, care până la înfrângerea aliaților în Norvegia a desfășurat o politică de orientare spre Anglia și Franța, sprijinite de SUA, dar o desfășura cu precauție, sub lozincile "neutralității" și "apărării granițelor", în prezent vede "izolarea și neputința sa". Documentul preciza: "În fața Partidului Comunist, a clasei muncitoare și a popoarelor din România stă sarcina de a nu admite atragerea României în război. Să nu admită transformarea României în cap de pod al imperialiștilor englezi și francezi împotriva U.R.S.S.". Se cerea ca P.C.R. să sprijine rezolvarea pe cale pașnică a chestiunii Basarabiei și a problemelor litigioase cu țările balcanice vecine"¹¹².

La 28 iunie 1940 trupele Frontului de Sud au trecut Nistru și au pătruns pe teritoriul Basarabiei și nordului Bucovinei. Trupele române aveau ordin să se retragă în mod organizat. În ordinul de luptă al Marelui Stat Major român, Secția Operațiilor, nr. 5688/e din 28 iunie 1940 se spunea: "1. Guvernul a hotărât evacuarea Basarabiei și Bucovinei de Nord și ducerea rezistenței pe Prut. 2. Evacuarea trebuie să fie terminată în 4 zile, până la 2 iulie inclusiv, ora 12 românească. 3. Orașele Cernăuți, Chișinău și Cetatea Albă vor trebui evacuate și predate astăzi 28 iunie, ora 20. Restul teritoriului va fi evacuat succesiv, în 4 etape..."¹¹³.

În timpul retragerii trupelor române și înaintării trupelor sovietice au avut loc ciocniri, încălcări grave ale condițiilor transmiterii teritoriilor, care au pricinuit stingerea multor vieți omenești. Cum sublinia generalul Țenescu, șeful Marelui Stat Major român, la 29 iunie 1940: "În ciuda tuturor măsurilor de prevedere luate de autoritățile române, timpul scurt și ritmul infernal în care ne-a fost impusă evacuarea, precum și atitudinea adeseori incorectă în care înțelegeau sovieticii să preia ținuturile revendicate - au dus la multe și regretabile incidente"¹¹⁴.

Pe parcursul intrării în teritoriul Basarabiei și nordului Bucovinei unele formațiuni de tancuri sovietice erau nevoite să se oprească în fața câmpurilor minate, barierelor și șanțurilor antitanc. Nefiind dotate cu unități de geniu, ele făceau popasuri de câteva ore. Calea ferată Bender-Chișinău-Ungheni era minată, o parte din șine erau demontate, câteva poduri-avariate. Pe parcursul Corpul 35 pușcași era nevoit să zidească poduri și drumuri avariate în timpul evacuării trupelor românești (Decalău, Corjova, Budești)¹¹⁵.

Din cauza organizării proaste a forțării Nistrului de Regimentul 556 al Diviziei 169 Infanterie s-au înecat trei persoane. Din efectivul material al Corpului 37 Infanterie s-au scufundat două tancuri-amfibii. În zona de acțiune a Armatei 9 a fost doborât un avion "U-2". În Brigada 36 Tancuri a fost avariată o autocisternă. În timpul forțării Nistrului s-a răsturnat o luntre cu 30 de soldați, din care 16 s-au înecat, s-au pierdut 8 mitraliere, o parte din puști și muniții¹¹⁶.

Au fost înregistrate cazuri, când unele unități militare sovietice au făcut uz de artilerie și tancuri. Într-o telegramă sovietică din 29 iunie se spunea: "Lângă Cornești, în zona de acțiuni a Armatei 9, unitățile Diviziei 5 Infanterie au fost atacate de trupele românești. Ca rezultat, au fost uciși doi soldați ruși și 60 de soldați români"¹¹⁷. La 29 iunie, dincolo de Chișinău, unitățile Diviziei 15 motomecanizate s-au ciocnit cu trupele românești, în urma cărui fapt și-au pierdut viața un soldat roșu, 124 ostași și ofițeri români¹¹⁸.

La punctul Herța au avut loc numeroase incidente cauzate de depășirea liniei demarcaționale de către trupele sovietice. În raportul informativ al Biroului de Statistică Militară lași din 29 iunie 1940, se spunea: "Azi tancurile sovietice au intrat în Herța. Tancurile au deschis foc, omorând pe căpitanul Boroș și doi soldați și rănindu-l pe sublocotenentul Dragomir. În urma parlamentărilor s-au retras la ieșire - nord-vest Herța"¹¹⁹. Un locotenent și un caporal român au fost împușcați de evreei din Herța, iar comandantul unității de cavalerie a dat ordin de trageră, înregistrându-se morți și răniți de ambele părți, inclusiv printre evrei¹²⁰. Un martor ocular relatea: "După ce la 29 iunie au "cucerit" astfel Herța (trupele sovietice - n.n.) au încercat să-și continue drumul, dar la 11 km distanță de Herța, la punctul denumit "Stejarul", îi aștepta colonelul Botă,

comandantul Regimentului de artilerie din Bacău cu șoseaua minată și cu obstacole antitanc. Românii nu mai așteaptă și trag o salvă de avertisment cu unul din tunuri. Rușii ridică un steag alb, deschid trapa de la un tanc, iar un ofițer întreabă nevinovat "de ce trageți?". Înțelegând că nu vor mai putea înainta, se opresc, își cer scuze "c-au greșit" ajungând până aici, dar aceasta nu i-a oprit, ca îndată ce-au coborât să bată chiar acolo țăruii de frontieră"¹²¹.

Incidente similare au avut loc și în alte sectoare. La Vadul Siret și Vicșani, blindatele sovietice au depășit linia de demarcație convenită, ocupând aceste localități. Un divizion român de cavalerie a ripostat însă. În timpul ciocnirii au fost capturate 20 de tancuri sovietice și au fost făcuți prizonieri mai multe sute de ostași. Ulterior, militarii capturați au fost eliberați, iar carele de luptă au fost predate trupelor sovietice, care s-au retras a două zi, punând capăt incidentului¹²². Au fost încălcări ale liniei demarcaționale de către trupele sovietice în regiunea Maramureș, pe Valea Izei în direcția Baia Borșa¹²³.

Retragerea trupelor române a influențat negativ starea lor politico-morală și capacitatea de luptă. Ba mai mult, în armată își făceau serviciul mulți basarabeni, care nu doreau să plece în Regat. În aceste împrejurări nu numai unii soldați, ci și echipe întregi lepădau armele și plecau acasă. Divizia 12 Infanterie, care pleca din zona Căușenilor și consta în fond din basarabeni, de fapt a încetat să existe ca formațiune militară. Regimentul 4 de la Cetatea Albă a depus în mod colectiv armele. Mulți soldați au părăsit Divizia 26 Infanterie, lepădând și ei armele. Din componența Diviziei 8 Infanterie numai Regimentul 29 s-a retras în mod organizat și și-a păstrat capacitatea de luptă, în schimb din Regimentul 54 în România au ajuns doar câteva grupe de ostași¹²⁴. Regimentul 6 Roșiori Bălti a fost desființat. Din Divizia 15 Infanterie, care s-a retras dinspre Bender, au plecat 3000 de ostași. S-au destrămat mai cu seamă Regimentele 10, 20 și 7 Infanterie. În Divizia 2 Cavalerie cele mai afectate au fost Regimentele 6 și 7 Cavalerie. O situație asemănătoare exista în Diviziile 34 și 27 Infanterie¹²⁵.

În unele cazuri trupele sovietice și inițiatorii locali urmăreau coloanele trupelor românești în retragere, le atacau și le luau averea și caii. În total Armata Roșie a capturat în această operațiunea 52704 puști, 4480 pistoale, 1071 puști-mitraliere, 326 mitraliere, 40 aruncătoare de mine, 258 tunuri, aproximativ 15 milioane cartușe pentru pușcă, 54309 grenade, 16907 mine, 79320 proiectile și alt armament¹²⁶, 171 ace locomotive, 1899 de vagoane, 325 semivagoane, 38 autoturisme, 15 camioane, 3 tractoare, 1176 cai, 60 vite cornute, 220 oi^{126a}.

Toate cazurile expuse mai sus pun la îndoială adevărul afirmațiilor din istoriografia sovietică despre rezolvarea problemei Basarabiei și nordului Bucovinei "pe cale pașnică"¹²⁷, comunicărilor publicate în presa sovietică, inclusiv în ziarul "Pravda", despre aceea că înaintarea trupelor sovietice se desfășura în mod planificat și fără nici un fel de incidente¹²⁸.

Din păcate, nu dispunem de toate datele privind pierderile atât din partea sovietică, cât și din partea română pe parcursul acestei operațiuni. Problema deci urmează să fie rezolvată.

Atât de către trupele sovietice, cât și de cele române au fost întreprinse anumite acțiuni militare și administrative față de populația civilă. Ele aveau diferite motive. De pildă, unii reprezentanți ai "cinovnicimii mari" (medici, învățători, administratori) nu au reușit să se evacueze și au fost arestați în gări. La Tighina, direct în gară, au fost arestați toți acei care erau gata să se repatrieze.

Mulți basarabeni, care se aflau în Regat, aflând despre alipirea Basarabiei la Uniunea Sovietică, lepădau cu miile averea, intenționând să se întoarcă acasă. Acest lucru era periculos, deoarece îi rețineau trupele românești. Numai în noaptea de 1 spre 2 iulie, lângă Ungheni au fost uciși 20 de oameni, care treceau cu bărcile peste Prut în Basarabia¹²⁹. Unitățile armatei 9 au ocupat la 3 iulie toate trecerile peste Prut și au interzis evacuarea averii ofițerilor, soldaților și cetățenilor civili, care mai doreau să se întoarcă în România.

Cei care reușeau să treacă Prutul se pomeneau supravegheați rigid de Armata Roșie: ei erau nevoiți să treacă așa-zisul "control de filtrare". Între 29 iunie și 3 iulie 1940 la Ungheni se adunaseră peste 100 mii de persoane. Cam același număr de refugiați se adunaseră și la Izmail, Rieni și alte orașe basarabene. În total pe parcursul a 7 zile din România au emigrat mai mult de 125 de mii de oameni¹³⁰. Mulți dintre ei mai târziu au avut de suferit în condițiile regimului stabilit

de organele securității statului (Represiunile politice în aceste teritorii au cuprins de la 67 mii până la 89,5 mii de oameni¹³¹). Numai în perioada 10-13 iunie 1941 din nordul Bucovinei au fost internați în taberele de concentrare în Republica Autonomă Komi 924 de oameni, iar 5 mii de membri ai familiilor lor au fost deportați în Siberia și Republica Kazahstan¹³². La 1 aprilie 1941 lângă satul bucovinean Fântâna Albă au fost masacrate câteva sute de persoane care vroiau să se repatrieze în România¹³³). Mulți au fost concediați din serviciu. La căile ferate ale Basarabiei în iulie-decembrie 1940 au fost concediați 200 de feroviar din motivul că în trecut au fost membri ai partidelor burgheze. În județul Cahul au fost concediați 417 oameni ca aparținând clasei burgheze sau având în trecut legături cu administrația românească din Basarabia. Și așa era și în celelalte județe incluse în U.R.S.S.¹³⁴.

Așadar, operațiunea militară a Armatei Roșii din iunie-iulie 1940 în Basarabia și în partea de nord a Bucovinei a fost efectuată după toate regulile artei militare. Scopul ei consta în transpunerea în fapt a punctului 3 al protocolului adițional secret (în privința Basarabiei) și nu numai atât (partea de nord a Bucovinei și ținutul Herța). Pentru aceasta au fost folosite toate mijloacele disponibile: forța militară și tehnica de război, presiunea militară locală, serviciul de informații militare, precum și cel de contraspionaj și informații, serviciul de agitație și propagandă. Au fost victime de ambele părți, inclusiv din rândul populației civile.

Astfel, se poate conchide, că în planurile strategice ale U.R.S.S. referitor la Basarabia și partea de nord a Bucovinei un rol important, conform opiniei noastre, l-au jucat următoarele considerente:

1. Ambițiile imperiale ale lui Stalin și ale conducerii sovietice. Anume aceasta a dus la semnarea tratatului sovieto-german de neagresiune din 23 august 1939 și protocolului adițional secret acestuia, cu ajutorul căruia Moscova oficial intenționa să-și lărgescă teritoriul la vest în limitele frontierelor fostului Imperiu Rus.

2. Expansionismul U.R.S.S., care se pronunța în tendința de a-și lărgi teritoriul, inclusiv cu pământuri care niciodată nu au aparținut Rusiei țariste (nordul Bucovinei, mai târziu - Transcarpatia, Königsbergul). Cu aceasta nu o dată s-a recurs la necesitatea reglementării disputelor teritoriale bazate pe respectarea principiului etnic. Partea sovietică în mod intenționat, deși nu totdeauna reușit, folosea tema ucraineană, care juca rolul unui "scut", ce apăra intențiile adevărate de opinia publică mondială.

3. Întărirea frontierelor de sud-vest ale U.R.S.S., întemeind în așa fel un câmp adăugător pentru desfășurarea trupelor. În aceste împrejurări, uneori chiar contrar principiului etnic (de exemplu, ținutul Herța), rolul determinant îl jucau considerentele militaro-strategice.

4. Se poate presupune, că Stalin n-ar fi avut nimic contra să primească acces la petrolul românesc ca materie primă strategică. Pentru înfăptuirea acestui scop, teritoriul Basarabiei putea fi folosit ca un cap de pod pentru a da o lovitură zonelor petroliere Ploiești, iar nordul Bucovinei - ca zonă, care asigura legătura feroviară directă Lvov-Chișinău. Acest scop se înscria organic intereselor geopolitice tradiționale ale U.R.S.S. (Imperiul Rus) în Balcani și regiunea Strămtorilor.

BESSARABIA AND BUKOVYNA IN THE STRATEGIC PLANS OF THE USSR (1940) (Summary)

In our opinion, the following considerations played the most important role in the strategic plans of the USSR regarding Bessarabia and the northern part of Bukovyna:

1. The imperial ambitions of Stalin and Soviet authorities. It was this which stipulated signing the Soviet-German Nonaggression Treaty on 23 August 1939 and the secret protocol appended to it, by the means of which the Soviet authorities intended to expand the territory of the USSR in the West to the boundaries of the former Russian Empire.

2. The expansionism of the USSR manifested in her desire to increase the territory at the expense of the lands which never before were a part of Russian Empire (northern part of Bukovyna, later-Transcarpathia, Königsberg). At the same time, there were numerous references to the necessity of settling the territorial disputes on the basis of ethnic principle. The Soviet side, though not always successfully but quite persistently, turned to the Ukrainian issue, which performed a function of a "shield" hiding the actual intentions from the public opinion of the nations.

3. Reinforcement of the south-eastern frontiers of the USSR, accompanied by the

emergence of an additional reason to mount the military presence. The strategic military considerations played a crucial role here, sometimes even contradicting the ethnic principle (e.g., the district of Herța).

4. It is natural to assume that Stalin did not mind getting access to the Romanian oil as a strategic raw material. In this respect, Bessarabia could have been viewed as a base for strike at the oil-bearing regions of Ploiești, while the northern part of Bukovina-as the territory ensuring direct railway connection Lvov-Chișinău. This task organically interlaced with some of the geopolitical interests of the USSR (Russia) in the Balkans and the region of the straits.

Note

1. СССР - Германия. 1939 - 1941. Документі і матеріалі о совєтско-германских отношениях: сентябрь 1939 по июль 1941 гг. (U.R.S.S. - Germania. 1939 - 1941. Documente și materiale despre relațiile sovieto-germane din septembrie 1939 până în iulie 1941), 2 vols., Vilnius, 1989, vol. 1, p. 61 - 62.
2. Novaia i noveișaiia istoria, nr. 1/1993, p. 89 - 90.
3. "Pravda", 28 dec./1989.
4. Ibidem.
5. St., Courtois, "România liberă", Aldine, 29 mart./1996.
6. M., Semireaga, Tainī stalinskoi diplomatii. 1939 - 1941. (Tainele diplomației staliniste), Moscova, 1992, p. 43.
7. W., Shirer, Vzlet i padenie tretiego reiha. (Înălțarea și căderea celui de-al treilea reich), 2 vols., Moscova, 1991, vol. 2, p. 577.
8. I., Fleischauer, Pact Hitler. Stalin i inițiativa ghermanscoi diplomatii. 1938 - 1939. (Pactul Hitler. Stalin și inițiativa diplomației germane), Moscova, 1991, p. 292 - 293.
9. Perepisca Predsedatelea Soveta Ministrov SSSR s Prezidentami SSA i Premier-Ministrami Velicobritanii vo vremea Velicoi Otecestvennoi voinī 1941 - 1945 gg. (Correspondența Președintelui Consiliului de Miniștrii al U.R.S.S. cu Președinții SUA și Prim-Miniștrii Marii Britanii în timpul Marelui război pentru apărarea Patriei 1941 - 1945) 2 vols., Moscova, 1958, vol. 1, p. 10 - 11.
10. D., Volcogonov, "Izvestia", 16 ian./1993; V., Danilov, "Komsomolskaia pravda", 4 ianv./1992; V., Kiselev, Voenno-istoriceskii jurnal (mai departe - VIJ), nr. 2/1992; V., Suvorov, Ledokol. Kto nacial vtoruiu mirovuiu voinu? Nefantasticeskaia povesti-dokument (Spărgătorul de gheață. Cine a început cel de-al doilea război mondial? Descriere-document nefantastic), Moscova, 1993; V., Suvorov, Deni M. Kogda nacialasi vtoraiia mirovaia voina? Nefantasticeskaia povesti-dokument (Ziua M. Când a început cel de-al doilea război mondial? Descriere-document nefantastic), Moscova, 1994; V., Suvorov, Posledniaia Respublica: Pocemu Sovetskii Soiuz proigral Vtoruiu mirovuiu voinu? (Ultima Republică: De ce Uniunea Sovietică a pierdut cel de-al doilea război mondial), Moscova, 1995.
11. S., Hacman, "Cernivți" 24 iun./1994; Idem., Acta MD - "Sargetia", XXV, 1992 - 1994, p. 863 - 871.
12. A., Egorov, VIJ, nr. 10/1963, p. 31.
13. L., Kazakov, N., Tokarev, VIJ, nr. 1/1992, p. 83.
14. B., Arușunian, VIJ, nr. 6/1973, p. 24.
15. E., Ziuzin, VIJ, nr. 1/1992, p. 28.
16. M., Zaharov, Gheneralināi Ștab v predvoiennāe godī (Marele Stat Major în anii antebelici), Moscova, 1989, p. 262.
17. I., Bagramian, Tac nacialasi voina (Așa a început războiul), Kiev, 1975, p. 62.
18. M., Lukin, VIJ, nr. 7/1979, p. 4.
19. V., Suvorov, Ledokol, p.
20. Ibidem, p. 116.
21. Ibidem, p. 128 - 129.
22. M., Zaharov, op. cit., p. 272...
23. A., Koldunov, VIJ, nr. 4/1984, p. 15 -
24. Iu., Gorikov, Novaia i noveișaiia istoria, nr. 3/1993, p. 39.
25. S., Hacman, Acta MD - "Sargetia", XXV, 1992 - 1994, p. 866 - 867.

26. Pactul Ribbentrop-Molotov și consecințele lui pentru Basarabia. Culegere de documente, Chișinău, 1991, p. 15.
27. "Pravda", 4 iul./1940.
28. Diplomația cotropitorilor. Repercusiunile ei asupra Basarabiei și Bucovinei de Nord: Culegere de documente. Chișinău, 1992, p. 158.
29. Ibidem.
30. Ibidem, p. 159.
31. S., Hacman, op. cit. p. 865 - 869.
32. Bătălia pentru Bucovina, St., Neagoe, edit., Timișoara, 1992, p. 158.
33. I., Gherman, Istoria tragică a Bucovinei. Basarabiei și ținutului Hertza, București, 1993, p. 84.
34. Novaia i noveșiaia istoria, nr. 1/1993, p. 89 - 90.
35. "Pravda", 30 mart./1940.
36. M., Semireaga, op. cit. p. 261.
37. V. Fl., Dobrinescu, Bătălia diplomatică pentru Basarabia 1918 - 1940, Iași, 1991, p. 149.
38. Ibidem, p. 149 - 150.
39. Gh., Hilger, 1939-i: svidetelstva ocevīdta (1939: Dovezile unui martor ocular). În. Diplomaticeskii ejegodnik. 1989. Moscova, 1991, p. 329.
40. SSSR - Ghermania, vol. 2, p. 56.
41. Ibidem, p. 63.
42. Ibidem, p. 59 - 60.
43. Ibidem, p. 61.
44. Spokomvicina ukrainsika zemlea: Zbirnīc dokumentiv i materialiv (Pământul străvechi ucrainean: Culegere de documente și materiale), Ujgorod, 1990, p. 381.
45. Ibidem, p. 380.
46. Pactul Molotov-Ribbentrop, p. 23.
47. Ibidem
48. Mejdunarodnâe otnoșenia i vneșneaia politika SSSR (Sbornic documentov 1871 - 1957 gg.). (Relațiile internaționale și politica extrnă a U.R.S.S.. Culegere de dosumente), E.M. Ivanova, red., Moscova, 1957, p. 88 - 89.
49. Ibidem, p. 91.
50. Ibidem, p. 92.
51. Z.S., Belousova, Novaia i noveșiaia istoria, nr. 6/1992, p. 51.
52. Mejdunarodnâe otnoșenia i vneșneaia politika SSSR, p. 93 - 94.
53. Gh. I., Morozov, Voprosi istorii, nr. 2 - 3/1992, p. 164.
54. V. Fl., Dobrinescu, op. cit. p. 153.
55. M., Mușat, I., Ardeleanu, România după Marea Unire, 2 vols, col 2, part. 2, București, 1988, p. 1114 - 1115.
56. Ibidem.
57. V. Fl., Dobrinescu, op. cit. p. 154.
58. Niurnbergskii protess: Sbornic materialov (Procesul de la Nurnberg: Culegere de materiale), 8 vols., vol 3, p. 434.
59. A., Hillgruber, Hitler. Regele Carol și Mareșalul Antonescu. Relațiile germano-române. 1938 - 1944, București, 1994, p. 90.
60. R., Bossy, Amintiri din viața diplomatică. (1918 - 1940), 2 vols, vol 2, St., Neagoe-edit., București, 1993, p. 328.
61. A., Cretzianu, Politica externă a României 1919 - 1940. În: Gh., Buzatu, România cu și fără Antonescu: Documente, relatări și comentarii, Iași, 1991, p. 77.
62. Ibidem.
63. Ibidem.
64. Ibidem.
65. A., Hillgruber, op. cit., p. 98.
66. Documenti i materialī canuna vtoroi mirovoi voini. 1937 - 1939 (Documente și materiale din ajunul celui de-al doilea război mondial) (2 vols, vol 2, Moscova, 1991, p. 69 - 70.
67. A., Cretzianu, Ocazia pierdută, București, 1995, p. 23.
68. Ibidem, p. 234 - 235.

69. Ibidem, p. 22.
70. A., Vinogradov, Voprosi istorii, nr. 10/1992, p. 66.
71. Macfil A.L. The Turco-Soviet talks of sept. - oct. 1939. A secret German report. În: Balkan Studies, vol. 26, nr. 2, Thessaloniki, 1985, p. 431 - 442.
72. K., Tippelskirh, Istoria vtoroi mirovoi voini (Istoria celui de-al doilea Război mondial). 2 vols., vol. 2, Sankt-Petersburg, 1994, p. 106.
73. Gorizont, nr. 12/1989, p. 75.
74. Politica externă a României: Dicționar cronologic. Coord. I., Calafeteanu, C., Popișteanu, București, 1986, p. 235.
75. Fl., Constantiniu, Între Hitler și Stalin. România și pactul Ribbentrop-Molotov. București, 1991, p. 94 - 95.
76. Pactul Molotov-Ribbentrop, p. 18.
77. Spokonvicina ukrainsika zemlea. p. 382.
78. Pactul Molotov-Ribbentrop, p.20.
79. A., Cretzianu, Politica de pace a României față de Uniunea Sovietică. În: Gh., Buzatu, op. cit., p. 63.
80. Spokonvicina ukrainsika zemlea. p. 392.
81. D., Deletant, Revue Roumaine d'histoire, vol. 30, nr. 3 - 4/1991, p. 227.
82. Iuliu Maniu în fața istoriei, G., Țepelea, coord., București, 1994, p. 434 - 437; V. Fl., Dobrinescu, Gh., Nicolescu, Plata și răsplata istoriei. Ion Antonescu, militar și diplomat (1914 - 1940). Iași, 1994, p. 63.
83. A., Cretzianu, Ocazia pierdută, p. 74.
84. K., Tippelskirh, op. cit., vol. 1, p. 105.
85. V., Sovorov, Deni M, p. 248; W., Shirer, op. cit., vol. 2, p. 185.
86. W., Shirer, op. cit., vol. 2, p. 185.
87. Gh., Hilger, op. cit., p. 329.
88. "Pravda", 2 aug./1940.
89. "Izvestia", 9 aug./1940.
90. R., Medvedev, Oamenii lui Stalin, București, 1983, p. 102.
91. SSSR-Ghermania, vol. 2, p. 113.
92. N., Zaiatev, VIJ, nr. 4 - 5/1992, p. 27.
93. K., Tippelskirh, op. cit., vol. 1, p. 185.
94. Fl., Constantin, op. cit., p. 104 - 105.
95. Gh., Ciorănescu, Glasul Bucovinei, nr. 1/1994, p. 17.
96. K., Tippelskirh, op. cit., vol. 1, p. 118.
97. Gh., Hilger, op. cit., p. 318.
98. I., Scurtu, D., Almaș, A., Goșu, I., Pavelescu, Gh. I., Ioniță, Istoria Basarabiei de la începuturi până în 1994., București, 1994, p. 282.
99. Ibidem, p. 282 - 283.
100. A., Moraru, "Moldova socialistă", 12 iun./1990.
101. I., Scurtu, op. cit., p. 283.
102. A., Moraru, "Moldova socialistă", 10 iun./1990.
103. Nistru, nr. 6/1990, p. 70.
104. Ibidem, p. 74.
105. A., Moraru, "Moldova socialistă", 10 iun./1990
106. Ibidem
- 106a. Ibidem, f. 3
107. A., Moraru, "Moldova socialistă", 12 iun./1990.
108. Fl., Șapcă, Țara fagilor. Almanah cultural-literar al societății culturale "Arboroasa", Cernăuți - Târgu-Mureș, 1992, p. 6.
109. F.I., Firsov, Novaia i noveiaia istoria, nr. 6/1992, p. 15.
110. Gh., Buzatu, România cu și fără Antonescu. Documente, relatări și comentarii. Iași, 1991, p. 25.
111. F.I., Firsov, Novaia i noveiaia istoria, nr. 6/1992, p. 28.
112. I., Scurtu, op. cit., p. 283.

113. Bătălia pentru Bucovina, p. 156.
114. Ibidem, p. 157.
115. A., Moraru, "Moldova socialistă", 12 iun./1990.
116. Ibidem, d 55 f. 30
117. Ibidem, d 55 f 28
118. Ibidem, d 56 f 7
119. Bătălia pentru Bucovina, p. 157.
120. C., Grad, C.I., Stan, D.E., Goron, Acta M. Porolissensis, 1995, p. 328.
121. I., Gherman, op. cit., 1993, p. 83 - 84.
122. C., Grad, C.I., Stan, D.E., Goron, Acta M. Porolissensis, 1995, p. 328.
123. Ibidem.
124. A., Moraru, "Moldova socialistă", 12 iun./1990.
125. C., Grad, op. cit., p. 331.
126. Istoria Velicoi otecestvenoi voini Sovetskogo Soiuzu 1941 - 1945 (Istoria marelui război al Uniunii Sovietice pentru apărarea patriei) Moscova, 1960, vol. 1, p. 282. M. Semireaga, op. cit., p. 265, AOSP RM, fond 50, inv. 2, d. 162, f. 15-16.
- 126 a. AQSPRU fond 50 inv. 2d. 153, f. 22, 18, 15-24
127. Cratcaia istoria Rumânii. S drevneisih vremeon do nasih dnei (Istoria scurtă a României. Din timpurile străvechi până în zilele noastre), Moscova, 1987, p. 364; M.I., V.M. Curîlo, U borotibi za vâzvolennia. Revoliutiino-vâzvolinâi ruh na Bucovâni u 1922 - 1940 rocah (În lupta pentru eliberare. Mișcarea revoluționară de eliberare în Bucovina în anii 1922 - 1940), Lvov, 1977, p. 164; Istoria vnesnei politiki SSSR 1917 - 1985 gg. (Istoria politicii externe a U.R.S.S.), A.A., Hromăco, B.N., Ponomarev, red, 2 vols, Moscova, 1986, vol 1, p. 339; M.I., Ivanenko, Calomniatori la comandă, Ujgorod, 1987, p. 63; Narâsi z istorii Pivnicinoi Bucovinî (Studii din istoria Bucovinei de Nord), Kiev, 1980, p. 3.
128. "Pravda", 1 iul./1940.
129. Ibidem.
130. Ibidem.
131. "Vecernii Kișinev", 8 iul./1989; M.I., Semireaga, op. cit., p. 270.
132. "Radeanska Bucovina", 12 iun./1990; "Ceas", 21 iun./1991; P.P., Brătikii, Ucraina u drugii svitovii viini (1939 - 1945) - (Ucraina în cel de-al doilea război mondial), Cernăuți, 1995, p. 28 - 29.
133. V., Klîm, "Molodii bucovîneți", nr. 13/1991, p. 3.
134. A., Moraru, "Moldova socialistă", 12 iun./1990.

ÎNCEPUTUL SOVIETIZĂRII BASARABIEI ȘI BUCOVINEI DE NORD (1940 - 1941)

Constantin I. Stan
Alexandru Gaiță

Izolată pe plan internațional după capitularea Franței, România a fost nevoită să accepte ultimatumul impus de U.R.S.S. în iunie 1940. De aceea, la 28 iunie 1940, ministrul de externe Constantin Argetoianu a anunțat autoritățile sovietice că "Guvernul român, pentru a evita gravele urmări, pe care le-ar avea recurgerea la forță, deschiderea ostilităților în această parte a Europei, se vede silit să primească condițiile de evacuare a Basarabiei și Bucovinei de Nord"¹.

Guvernanții sovietici, nu numai că nu au acceptat prelungirea ultimatumului, dar nu au respectat nici termenele fixate de documentele înaintate guvernului român. Autoritățile de la București au făcut demersuri și pentru a obține retragerea armatei sovietice din cotul de nord al județului Dorohoi, unde aceasta depășise linia de marcatie impusă. În acest sens a insistat și șeful delegației Germaniei din Moscova contele von der Schulenburg. Ministrul român în U.R.S.S., Gheorghe Davidescu și generalul Aurel Aldea au făcut demersuri în a cere "îmbunătățirea condițiilor de evacuare", totodată evocând și "incidentele provocate de trupele roșii"².

Pătrunderea rapidă a unităților sovietice se datora faptului că încă din 19 iunie, ele erau concentrate la frontiera României, dispunând după unele surse din 35 de divizii în prima linie³.

Sovieticii au trecut imediat la organizarea teritoriilor cucerite după modelul lor. Încă din seara zilei de 28 iunie 1940 s-a constituit Comitetul revoluționar provizoriu cu sediul în Chișinău având în frunte pe C.D. Burlachcenko secretarul Comitetului regional al Partidului Comunist (bolșevic) precum și alte elemente neromânești.

La Chișinău s-a organizat de acest nou comitet un miting dedicat venirii trupelor sovietice în Basarabia. La parada militară ținută acum a participat și generalul G.K. Jukov comandantul grupului de armate sud al armatei sovietice⁴.

Încă din primele momente ale ocupării Basarabiei și Bucovinei de Nord, noile autorități sovietice au comis numeroase jafuri, distrugeri, abuzuri și chiar crime. În fruntea sovietului orășenesc din Chișinău a fost instalat evreul filo-rus Steinberg. Din ordinul avocatului Michel Fluxor au fost asasinați Murafa și Eustațiu Gabriel, comisari la poliția din Chișinău.

Asasinarea celor doi martiri s-a făcut lângă statuia generalului Stan Poetaș erou din primul război mondial. Tot acum au fost asasinați administratorul financiar Ion Gheorghiu, avocatul Stănescu și căpitanul Georgescu de la Centrul de recrutare. Studenții teologi și funcționarii care se retrăgeau de-a lungul străzii Alexandru cel Bun, în căutarea unui mijloc de transport, potrivit unui martor ocular "erau loviți cu pietre, se arunca în ei cu apă fierbinte și murdării"⁵. Conform mărturiilor vremii, populația era înspăimântată de noile autorități pro-sovietice mai cu seamă de o anumită Etea Beiner și de medicul Derevici care întocmeau listele cu numele celor ce urmau să fie executați fără nici o judecată.

Noii diriguitori sovietici și-au început stăpânirea Basarabiei prin forță, intimidare, excese și crime oribile. Despre masacrul de la Chișinău ne vorbesc și fotografiile care înfățișează cele 75 de cadavre aruncate într-o groapă comună în curtea consulatului italian din Chișinău, unde își instalase sediul N.K.V.D.-ul sovietic.

După un an de la abjectele crime nu au putut fi identificate decât 20 de victime, restul - datorită mutilărilor la care au fost supuse, a stadiului avansat de descompunere - nu au putut fi

recunoscute⁶. Relatările unor martori oculari, făcute după mai bine de 45 de ani sunt îngrozitoare. Unul dintre aceștia, Toma Busuioc din Chișinău avea să declare: "Foarte multe cadavre erau schilodite barbar, cu ochii scoși, cu nasul și urechile tăiate. Cel mai mult și-au bătut joc de preoți, nici nu știu cum să-ți spun, mi-i oarecum, nu'destul că i-au ucis, dar i-au și batjocorit în așa hal (...), adică le-au tăiat organele sexuale și așa i-au găsit în gropi cu dânsule în gură, cu fețele schimonosite de durere și desfigurate"⁷. La rândul său, Andrei Sănduță, din Ialoveni (lângă Chișinău) care abia împlinise 19 ani, mărturisea că a mers atunci la sediul N.K.V.D. pentru a-și recunoaște unchiul fost deputat în parlamentul României în anii interbelici din partea Partidului Național Țărănesc. Iată cum descrie acest martor scenele apocaliptice pe care le-a văzut: "Am intrat în beci. Peretele de la beci era gros de vreo 80 cm. Pe jos era nisip. Când am călcat am văzut că-i imbibat cu sânge încheșat, pereții erau toți plini de sânge. De la beci pornea un șant cu o adâncime de vreo un metru și jumătate. Șantul ducea spre două gropi pătrate mari. Eu am început să-l caut printre cadavre pe unchiul Dumitru Sănduță (...). Era imposibil de recunoscut pe cineva la față, trupurile se descompuneau. Eu am găsit în buzunarul hainei unui cadavru băsmăluța lui și am hotărât că-i el"⁸.

În ziua de 7 septembrie 1941, orele 12 a avut loc înmormântarea creștinească a acestor martiri ai neamului în cimitirul ortodox din Chișinău. Numărul total al celor reînținși era după unele date de 450 de persoane, alt martor ocular indica 80 de care cu câte cinci sicrie în fiecare. Cu acest prilej s-a oficiat un serviciu religios de un sobor de preoți în frunte cu mitropolitul Ardealului Efreim Tigineanu locotenent mitropolit al Basarabiei și de Vasile Lăzărescu episcopul de la Timișoara⁹.

Clădirile seminarului ortodox și ale Facultății de Teologie din Chișinău au fost transformate în pușcării unde au fost închiși cei aflați pe străzi sau cei trecuți pe listele întocmite de noile autorități. Între cei arestați se găseau numeroși ofițeri. Unul dintre aceștia se afla într-un grup format din 29 de ofițeri și doi subofițeri. Ei au fost încarcerati în închisoarea centrală din Chișinău de la 9 până la 27 septembrie 1940. Condițiile de detenție erau inumane, căci pușcăria era supraaglomerată. În celule pline de păduchi și de ploșnițe erau îngrămădite 15 - 17 persoane într-un spațiu de 1,80/5 m. Hrana era foarte proastă, asistența medicală aproape inexistentă, deși mulți deținuți erau bolnavi¹⁰.

Ocupanții sovietici au avut ca obiectiv principal distrugerea, devastarea bisericilor, intimidarea, alungarea sau suprimarea fizică a preoților. Multe lăcașuri de cult au fost transformate în depozite, grajduri și chiar săli de spectacole ori cinematografe. Capela Regimentului 7 vânători a fost transformată în sală de spectacole și cinematograf, ea funcționând astfel până la venirea armatei române în vara anului 1941. Crucea de pe turlă a fost dată jos, iar cea în relief de pe frontispiciu a fost acoperită cu un panou roșu care reprezenta secera și ciocanul. În dreapta și în stânga acestui panou se aflau tablourile lui Stalin și Lenin¹¹.

În întreaga Basarabie, și în tot nordul Bucovinei, preoții au fost printre cei dintâi maltratați de comuniști, atât datorită lipsei de respect a ocupanților față de biserică, ei declarându-se ateï, cât și ca urmare a faptului că acești slujitori ai altarului și ai lui Dumnezeu se bucurau de respectul și încrederea enoriașilor, fiind adevărați lideri spirituali ai satelor. Sovieticii căutau astfel să separe preoții de comunitățile sătești pentru a putea mai ușor controla pe țărani români. De asemenea, ei aveau în vedere educarea marxistă, ateistă a românilor basarabeni. Cu și fără pretext sunt desființate comunități religioase puternice¹².

Preotul Ion Popovici din comuna Zberoaia, județul Lăpușna, scăpat ca prin minune de teroarea bolșevică relata în luna iulie 1940 într-o declarație făcută autorităților române că notarul Alexei Cerencov, de origine rusă, a împușcat pe profesorul Alexei Drajineski și pe fiul acestuia în lunca Prutului¹³. De asemenea în orașul Cetatea Albă, noile autorități au luat măsuri severe, funcționarii, preoții și polițiștii au fost terorizați de o bandă înarmată condusă de Alexei Burman și Carol Humă. Preotul catedralei din localitate, Eusebiu Popovici, a fost împușcat de un anume Zuckerman, fiind rănit. Un alt preot din oraș, Nicanor Malenschi, a plătit cu viața.

A fost ucis, de asemenea, grefierul Iosif Stirbu de la tribunalul local, care s-a opus prădării arhivei acestei instituții. În cimitirul ortodox din Cetatea Albă s-au descoperit după venirea armatei române 19 cadavre aparținând unor români, uciși prin împușcare în ceafă și aruncați într-o groapă

comună¹⁴.

În comuna Honcești din același județ, preotul a fost alungat, locuitorilor li s-a interzis să meargă și să se închine la biserică unde era arborat steagul sovietic lăcașul fiind deja închis¹⁵. Fapte asemănătoare s-au comis și în județul Orhei. În comuna Păpăuți, de exemplu, bandele de comuniști și de evrei s-au datat la jafuri și omoruri. Preotul satului a fost ucis și iată ce relatează un alt martor ocular, refugiat în România: "*Comuniștii cu fanioane roșii strigau < Vrem Moldova până la Siret >. Populația românească se găsea într-o panică de nedescris*"¹⁶. În orașul Soroca s-au petrecut în 28 iunie scene apocaliptice datorate măsurilor întreprinse de comitetul "popular" instalat de sovietici, un adevărat comitet terorist având în frunte pe avocații Mihai Locșor, Picraevski, Brazulli sau Alexandru Onac și Ion Coțubal. Ei au împiedicat mulți funcționari, preoți, ostași și polițiști să se retragă. Au fost profanate și jefuite mănăstirile de maici Cosclanca, întemeiată în anul 1792, sau mănăstirea Căldărușanca (ctitorie a Mariei Cantacuzino din 1747)¹⁷.

Atrocități asemănătoare au fost comise de sovietici și în Bucovina. La Cernăuți s-a constituit încă din după amiaza zilei de 27 iunie un "comitet popular" condus de evreii Sallo Brun și Glaubach. Primul s-a declarat primar și a eliberat deținuții de drept comun asmuțându-i împotriva populației pașnice. A doua zi, la 28 iunie, cei doi au încercat să dezarmeze armata care primise ordin să nu provoace incidente. Instituțiile publice din oraș au fost devastate, iar catedrala ortodoxă a fost dinamitată. Potrivit unui buletin contrainformativ al Marelui Stat Major, secția II-a, reședința mitropolitană și catedrala din Cernăuți au fost devastate.

La catedrală comuniștii sovietici au dat jos crucea și au pus steagul roșu cu fotografia lui Stalin. Același document confirmă în final: "Toți refugiații declară că toată dezordinea o provoacă numai evreii comuniști și ucrainenii"¹⁸.

Un martor al evenimentelor scria peste numai doi ani despre aceste clipe triste: "Portile închisorii au fost deschise, un gardian a fost ucis de bandele de evrei și bătuși. Trecătorii erau opriti și bătuți". Armata se refugiase, dar a rămas doar o companie de jandarmi sub comanda colonelului Barozzi inspectorul de jandarmi din Cernăuți "și numai datorită curajului și inițiativei acestui brav colonel, populația românească nu a fost măcelărită de bandele de jidani și pușcăriași care se răsculasera"¹⁹.

Devastările, distrugerile, crimele comise au scos în prim plan minoritățile naționale din aceste regiuni în special evreii. Unii dintre ei erau agenți ai N.K.V.D.-ului.

La Cetatea Albă, de pildă, evreul Karolik, care se ocupa de creșterea și selecționarea porumbeilor de rasă dădea informații sovieticilor. El a fost primul care a tras cu revolverul în doi ofițeri români din localitate. De asemenea împreună cu un grup de comuniști "a primit trupele sovietice cu steaguri roșii și flori, cu cocarde în piept, manifestându-și astfel bucuria"²⁰.

În fața situației numeroși români doreau să părăsească Basarabia și Bucovina de Nord. Pentru a stăvilă acest exod, autoritățile sovietice au limitat numărul celor care puteau părăsi cele două provincii. "Cei care doreau să plece - relatează un martor ocular - trebuiau să fie înscrși pe o listă, dar numai unei mici părți i s-a permis să plece"²¹. Concomitent au fost luate măsuri propagandistice. Când trupele sovietice au început ocuparea Basarabiei, ele au fost însoțite de un tren tipografic cu o capacitate de 15-16 mii imprimări/oră. În vagoanele acestui tren se găseau redacțiile ziarului moscovit "Krasnaia Armia", a ziarului Frontului de sud al Armatei Roșii "Bassarabskaia Pravda" și a altui ziar în românește²².

De asemenea potrivit unui document militar român încă înainte de retragerea trupelor române din orașul și județul Bălți, numeroase avioane sovietice făceau incursiuni lansând manifeste și foi din ziarul "Libertatea" cu conținut evident comunist²³. Totodată sovieticii au acționat pentru crearea unei rețele de informații în România profitând de exodul de refugiați. La 22 iulie 1940, secția a II-a din Marele Stat Major anunța Direcția Generală a Poliției că "odată cu ocuparea Basarabiei și Bucovinei de Nord, serviciul de spionaj sovietic a luat intense măsuri pentru a-și organiza în România o cât mai completă rețea de informații". Documentul preciza apoi că "În acest scop a recrutat ofițeri, soldați și funcționari români sau minoritari, pe care i-a prins, pe timpul evacuării și pe care i-a strecurat clandestin peste frontieră, sub formă de refugiați de toate categoriile la care se adaugă falși dezertori sovietici cu misiunea de a se stabili în diferite regiuni ale țării"²⁴.

Scopul era clar - pregătirea ocupării întregii României.

Într-adevăr au fost descoperiți numeroși spioni. Astfel, Anghel Bădescu, Constantin V. Cojan și Ioan B. Popa au fost repatriați prin comisia rusă din Chișinău prin punctul Rieni ei declarând "comisiunilor de trecere Brăila și triere Buzău că N.K.V.D.-ul din Belgrad i-a angajat formal în serviciul de spionaj sovietic. (acesta) dându-le nume conspirative, parole cum și data și locul întâlnirii în România cu trimișii sovietici"²⁵.

De asemenea, Alexandru Socoleanu a venit din orașul Bălți, prin punctul Ungheni la data de 8 septembrie 1940, dar s-a prezentat comisiei de triere a refugiaților din Buzău abia în 14 septembrie același an. Al. Socoleanu a declarat că "a rămas opt zile la Iași, unde a luat contact cu serviciul de informații al Corpului 4 Armată și că a dat acelui comandant informații din Basarabia în legătură cu apărarea națională". În realitate el a furnizat informații unor oameni de legătură ai N.K.V.D.-ului²⁶.

Alții erau doar bănuți. Astfel Vasile Longhinescu, absolvent al Academiei Comerciale din București, originar din comuna Căprești, județul Soroca, controlor la Administrația financiară Lăpușna era considerat suspect deoarece: "1) a rămas de bună voie sub ocupațiunea rusească nevoind a se refugia; 2) a făcut parte din comitetul sovietic al instituției; 3) a ținut o cuvântare la care s-a adresat funcționarilor prin cuvântul "tovarăș"; 4) a defilat sub steagul roșu; 5) după toate acestea și nefiind originar din Regat a cerut repatrierea"²⁷.

Majoritatea covârșitoare a refugiaților basarabeni era alcătuită din oameni care au părăsit locurile natale spre a scăpa de teroarea bolșevică. Numărul acestora după datele furnizate de George Ciorănescu a fost de cca. 300.000 de persoane. La aceștia se adaugă 80.000 de germani evacuați din Basarabia în Germania împreună cu 30.000 din Nordul Bucovinei²⁸.

Numeroși martori oculari au surprins aceste evenimente dramatice. Preotul Vasile Țepordei își amintea exact după 50 de ani momentele primului său refugiu în România, scriind în paginile revistei "Literatura și arta" din 29 iunie 1990: "În dimineata zilei de 28 iunie mi-am luat soția și copilul, cu două valize pline de acte, m-am urcat într-o birjă și am plecat la gară (...). În gară era o învălmășeală de nedescris (...). Nu se mai vindeau nici bilete. Jalea era mare. Mulți se rătăciseră și se căutau plângând (...). Când s-a pus în mișcare trenul a început un bocet mai dihai ca la înmormântare. Copiii își îmbrățișau mamele și le implorau să nu plângă. Trenurile erau arhipline (...). Ți se rupea inima când priveai scene de despărțire. Unii bătrâni rămăneau să păzească casele celor ce se evacuaiu"²⁹.

La rândul său, profesorul N. Tcaciuc Albu, care a părăsit Cernăuțiul relata cu nostalgie și cu fierbinte patriotism clipele triste ale despărțirii de marele oraș. "Când l-am părăsit în 28 iulie (1940) m-am mai întors odată cu fața spre el, ca să-i sorb priveliștea și s-o întipăresc în inima mea frântă de jale (...). Când am ieșit din case și copaci și am întors capul mi s-a arătat un tablou feric (...). Un oraș întins, bogat, mareț, din care răsăreau din loc în loc turnuri ascuțite și cupole rotunde"³⁰.

În timp ce românii basarabeni au primit cu amar și jale stăpânirea sovietică, mulți vroind să ajungă în libertate, numeroși evrei din România doreau să intre în Uniunea Sovietică. Fie din naivitate, din necunoaștere, înșelați de propaganda sovietică, mulți erau fericiți când intrau în "raiul bolșevic". O martoră a evenimentelor, Lucia Dem. Bălăcescu, relata în cartea sa de rememorări că a întâlnit în gara Basarabeasca emigranți evrei aflați în vagoane de marfă, care îi aduceau în patria dorită. "Intrau cîntînd și strigînd "ura". Adică "ura" precum că au scăpat de noi românii, de țara asta îmbeșugată, unde ei evreii erau atît de prigoniti! "Ura" pentru că au dat de noul paradis sovietic!"³¹.

Despre "noul paradis" sovietic vorbesc pe larg documentele vremii. Numeroși români basarabeni și bucovineni în special cei care făcuseră parte din partidele burgheze, cei care într-un fel sau altul s-au manifestat împotriva noului regim au fost arestați și deportați, uciși de autoritățile sovietice. Ion Vârlan, de pildă, fost șef de secție de poliție, potrivit unui martor ocular din Chișinău, Tudor Busuioc, a fost arestat "după jumătate de an de la venirea clicii staliniste. Nu l-a ajutat nici faptul că soția lui era rusoaică"³². La rândul său Filip Lesnic din Chișinău mărturisește după mai bine de 50 de ani, calvarul prin care a trecut în toamna și iarna anului 1940. El a fost arestat de la serviciu în data de 30 octombrie 1940 și aruncat în închisoare. Aici se aflau numeroși "intelectuali

de frunte ai Basarabiei. M-am bucurat că nimerisem în așa societate". Principala acuzație care i se aducea era că a fost ofițer în armata română. Judecătorul de instrucție - care fusese electrician și făcuse o școală de justiție de șase luni l-a acuzat, de asemenea, de agitație împotriva noilor autorități întrucât F. Lesnic a declarat la proces: "Ați venit nepoștiți, ați venit din capul vostru să ne eliberați". A primit opt ani de închisoare. Ulterior a mai fost condamnat pentru injurii aduse lui Stalin, moartea acestuia găsindu-l în pușcărie³³.

De asemenea în noaptea de 10/11 decembrie 1940 a fost arestat Leonid Burdilă, fost ofițer în armata română. A fost deportat în Siberia fiind reclamat de un procuror aflat în gazdă la el. Se va întoarce după 15 ani³⁴.

Masive deportări au avut loc în Basarabia la începutul și mijlocul lunii iunie 1941. Întreaga familie a Nataliei Rusu a fost ridicată și trimisă în Siberia. Numai doi membri s-au întors din gulag³⁵.

O situație la fel de dramatică a avut și familia Elenei Siupur, care pe atunci cuprindea patru generații. Martoră a acestor triste evenimente, E. Siupur, care pe atunci avea câteva luni relatează pe baza informațiilor furnizate de ceilalți membri ai familiei următoarele: "Dar am fost martor, inconștient e adevărat al clipei plecării trenurilor spre Siberia. Eram, mi se spune destul de nervoasă și răcneam pentru că mă înnebuniseră tipetele, plîngetele, strigătele, vaietele miilor și miilor de femei, copii, bărbați aflați unii în tren, alții pe jos, petrecându-i pe cei care plecau definitiv spre Siberia"³⁶.

O dramă la fel de cutremurătoare au avut de suferit și românii bucovineni. Lazăr Furnică consemna, și el, la aproape o jumătate de secol că în toamna anului 1940 și începutul lui 1941, autoritățile sovietice au făcut numeroase arestări și deportări. Astfel în satul Cupca (azi raionul Hliboca) într-o singură noapte au fost arestați între alții Dionisie Nistor, Petru Nistor, Plevan Nistor, Lazăr Catargiu, frații Lazăr și Gheorghe Țibuleac Sturza, Ion Bolocan, Sava Mihailovici, Calistrat Irimescu ș.a. Numai Gheorghe Țibuleac s-a reîntors acasă, ceilalți pierind sau rămânând în îndepărtata Siberie³⁷. La rândul ei Anița Nandriș Cudca din satul Mahala de lângă Cernăuți relatează că în ziua de 13 iunie 1941 a fost ridicată împreună cu copiii și alți săteni și aruncată în vagoane de marfă. După două săptămâni de chinuri îndurând foamea, setea și căldura au ajuns la Omsk, iar apoi au fost încărcați în camioane și debarcați în satul Cassnofsca din raionul Soldaschi dincolo de Cercul Polar. Aici condițiile erau nespuse de grele: frigul era deosebit de pătrunzător, temperaturile iarna coborând chiar sub 40°C, locuințele erau proaste, lipseau lemnele, cărbunii, alimentația era total insuficientă, pedepsele erau excesive de aspre: "Erau pe câmpie și mazăre și cartofi, dar dacă te-ar fi prins că ai scos un cuib de cartofi sau că ai luat mazăre, sau un pumn de grâu te lua la închisoare"³⁸.

Scopul era clar - intimidarea și exterminarea populației românești adusă aici cu forța. Abia după 20 de ani se va încheia drama acestei femei intrată în legendă. Anița Nandriș s-a întors pe meleagurile natale, fiind una dintre puținele supraviețuitoare din cei 13.000 de români deportați din Bucovina de Nord în Asia Centrală sau Siberia. Arestările și deportările românilor basarabeni și bucovineni aveau drept scop intimidarea populației, înlăturarea celor care se opuneau într-un fel sau altul noului regim. Ele erau forme de sovietizare a românilor. În locurile de unde au plecat românii au fost aduși ruși, ucraineni și alte populații. Trebuie să amintim că au fost deportați și numeroși germani.

În fața instaurării brutalei ocupații sovietice fruntașii politici ai românilor basarabeni au luat atitudine fermă. Încă din 29 iunie 1940, liderii lor care au avut un rol important în Unirea Basarabiei cu România la 27 martie/9 aprilie 1918: Ion Incuț, Pan Halippa, Ștefan Ciobanu, Ion Buzdugan și mitropolitul Gurie au alcătuit un memoriu în care protestau împotriva notelor ultimative sovietice. Se solicita oamenilor politici să plece în străinătate și pe bază de documente să susțină în fața Europei cauza românească, cauza Basarabiei³⁹.

O altă formă de rezistență era nesupunerea și fuga în România. Uneori această ultimă acțiune lua un caracter de masă. Astfel în raionul Hliboca s-a răspândit zvonul că în curând românii care vor dori pot să plece. Autoritățile raionale au fost asaltate de petiționari, dar cererile lor nu au fost aprobate. Atunci la 1 aprilie 1941, la Fântâna Albă s-au adunat mii de oameni. Mulțimea, îmbrăcată în haine de sărbătoare înainta fără grabă ocupând șoseaua în toată largimea ei și "a

urmat - relatează poetul bucovinean Vasile Levițchi - **acel cumplit masacru unde au fost mitraliați foarte mulți oameni, coloane întregi. A fost un adevărat Katyn. S-au pornit din mai multe sate, oamenii și-au luat boccelele și praporii de biserică**⁴⁰. Numărul victimelor a fost foarte mare. Cifrele diferă de la 7.000 - 15.000, 18.000 - 20.000 și chiar 50.000. **"Pe locul numit Varnița - relatează un martor ocular Gh. Palamariuc din comuna Pătrăuții de Jos - grănicerii au tras de trei ori: odată în sus, a doua oară pe deasupra capetelor, iar a treia oară, foarte scurt în oameni. Îngrozii, oamenii au început să fugă care încotro. Cât am fost eu de față au căzut mai mult de 120 de suflete"**⁴¹.

În perioada iunie 1940 - iulie 1941, românii din Basarabia și Bucovina de Nord au trăit o iarnă cumplită. Au fost supuși la batjocuri și umilințe. În această perioadă se vorbește, după datele furnizate de Nicolae Dima, de deportarea de aici în Siberia și Asia Centrală a circa 150.000 de persoane⁴², cifră probabil exagerată. Istoricul Ion Constantin într-o lucrare foarte recentă, consideră că numărul deportaților în perioada menționată, ar fi de aproximativ 25.000 de persoane⁴³.

Concomitent noile autorități au trecut la organizarea administrativă și politică a noilor teritorii anexate. Încă din 2 iulie 1940 la ședința Biroului politic al C.C. al P.C. (b) din Uniunea Sovietică s-au discutat **"Problemele C.C. al P.C. (b) din Ucraina"** cu alte cuvinte chestiunile formării comitetelor de partid județene și a comitetelor executive județene din Basarabia și Bucovina de Nord. Se pare că N. Hrușciov și alți lideri de la Kiev urmăreau încorporarea întregii Basarabii la Ucraina bazându-se pe afirmațiile lui Molotov din nota sa ultimativă cum că aceasta **"e populată, în principal cu ucrainieni"**.

Stalin dorea rezolvarea problemei indiferent cum. Biroul politic va da o hotărâre prin care stabilea că: **"Înainte de formarea raioanelor se permite C.C. al P.C. (b) din Ucraina să formeze în Basarabia și în partea de nord a Bucovinei comitete județene ale partidului comunist din Ucraina și comitete executive județene în următoarele județe: Chișinău, Hotin, Bălți, Ismail, Orhei, Acherman, Cahul, Bender și Cernăuți"**. La 2 august 1940 sesiunea a 7-a a Sovietului Suprem al U.R.S.S. a adoptat legea cu privire la formarea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești Unionale care prevedea: **"Venind în întâmpinarea doleanțelor oamenilor muncii din Basarabia cu populație moldovenească, privind reunirea populației moldovenești din Basarabia cu populația moldovenească din R.A.S.S. Moldovenească și călăuzindu-se după principiul dezvoltării libere a naționalităților Sovietul Suprem hotărăște: 1) Se formează Republica Sovietică Socialistă Moldovenească Unională; 2) În componența Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești Unionale intră Râbnița, Slobozia și Tiraspol ale Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești, orașul Chișinău și județele Bălți, Bender, Chișinău, Cahul, Orhei și Soroca din Basarabia; 3) În administrația R.S.S. Moldovenești Unionale se transmit întreprinderile industriale aflate pe teritoriul Basarabiei în R.A.S.S. Moldovenești (...); 4) Stabilirea frontierei între R.S.S. Ucraineană și R.S.S. Moldovenească Unională"**⁴⁵.

La 4 noiembrie 1940 a fost adoptat Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. cu privire la stabilirea hotarelor între R.S.S. Moldovenească și R.S.S. Ucraineană. Nordul Bucovinei, ținutul Herța și județele din sudul Basarabiei au fost încorporate la R.S.S. Ucraineană această organizare dăinuind și după reocuparea celor două provincii de Armata Roșie în 1944.

În august 1940, a fost suprimat alfabetul latin în școli și s-a introdus alfabetul chirilic. S-a trecut de asemenea la naționalizarea întreprinderilor, băncilor, pregătindu-se colectivizarea.

Toate aceste acțiuni întreprinse de sovietici demonstrează că ei au avut în vedere organizarea pe termen lung a Basarabiei și Bucovinei de Nord. Cedarea acestor teritorii a fost urmată și de alte rupturi teritoriale România fiind nevoită să cedeze prin Diktatul de la Viena, din 30 august 1940, parte din Transilvania, iar la 7 septembrie același an, Bulgaria a acaparat sudul Dobrogei (Cadrlaterul) cu cele două județe Caliacra și Silistra. În urma acestor cesiuni suprafața statului român a scăzut de la 295.649 km² la 195.311 km², iar populația s-a redus la numai 13.229.000 locuitori față de 20.050.000⁴⁶.

În noile condiții, criza regimului carlist se adâncește, iar în contextul ascensiunii Germaniei și a altor factori, generalul Ion Antonescu a preluat puterea la 6 septembrie 1940. Ion Antonescu a urmărit o apropiere de Germania pentru eliberarea Basarabiei și a părții de nord a Bucovinei. Din

ordinul său, o delegație militară română condusă de generalul Sănătescu s-a deplasat la Moscova pentru trasarea frontierei româno-ruse. Nu s-a ajuns la nici un rezultat. Șeful delegației avea să consemneze în jurnalul său, publicat recent: "Am stat la Moscova până la 16 decembrie fără a putea să-mi îndeplinesc misiunea. În tot acest timp, însă mi-am făcut o idee concretă de ce a realizat comunismul"⁴⁷.

Încă din toamna anului 1940 I. Antonescu a început pregătirile politico-diplomatice și militare a campaniei de dezrobire. Caracterul drept al acestui război a fost reliefat și de Grigore Gafencu, care preciza în memoriile sale că telurile României în luptă sunt cu totul diferite de cele ale Germaniei. "Pentru noi însemna suprimarea unei nedreptăți, reîntregirea hotarelor noastre, întărirea poziției noastre vitale la gurile Dunării"⁴⁵.

În noaptea de 21 - 22 iunie 1941 începând cu ora zero a fost mobilizată armata română de uscat, aer și marină, iar la ora "H" unitățile noastre au primit ordinul de luptă prin radio. Textul avea un mesaj patriotic-mobilizator căci se preciza "a sosit ceasul celei mai sfinte lupte, lupta drepturilor strămoșești, lupta pentru vetrele și altarele românești de totdeauna". Ion Antonescu ordona: "Ostași treceti Prutul! Zdrobiți vrămașul din Răsărit și Miază-noapte! Dezrobiți din jugul roșu al bolșevismului pe frații voștri cotropiți! Reîmpliniți în trupul țării glia străbună a Basarabilor și codri voievođali ai Bucovinei, ogoarele și plaiurile voastre!

Ostași,

Plecați azi pe drumul biruinței lui Ștefan cel Mare ca să cuprindeți cu jertfa voastră ceea ce au supus strămoșii cu lupta lor"⁴⁹.

Acțiunea armatei române a început în zorii zilei de 22 iunie, primele unități care au pătruns în Basarabia, trecând Prutul, au făcut parte din Corpul de Munte și Corpul de Cavalerie.

După lupte grele, în seara zilei de 16 iulie 1941, în jurul orei 18,30, primele unități ale Diviziei blindate române și elemente ale Diviziei 72 germane au pătruns în Chișinău înlăturând ultimele rezistențe ale inamicului. Orașul a fost devastat și ars în mare parte de trupele sovietice în retragere. Un martor al acestor clipe descrie atmosfera care domnea în oraș: "Piața este arsă, primăria arsă, monumentalele construcții de piatră ale Mitropoliei nu mai există (...) Suntem la două ore după ocuparea orașului și cupola monumentalei biserici cu trei altare fumegă. Acoperișul este distrus. Interiorul bisericii este devastat. Copacii nu au scăpat nici ei de furia focului: frunzele și crengile sunt pârlite și negre"⁵⁰. Un alt martor ocular descria starea jalnică a Chișinăului în care locuințe, biserici și școli au fost distruse consemnând: "Cu excepția unor cartiere marginase, orașul este astăzi un morman de cenușă. Îți vine literalmente să plângi! Atâtea gospodării distruse, o întreagă muncă românească aruncată în aer, prefăcută în scrum"⁵¹.

La rândul său, preotul Vasile Țepordei, revenit pe plaiurile natale consemna în amintirile sale: "Am regăsit Basarabia românească ruinată, pustie și îndoliată, cu populația decimată prin executări și deportări în anul înrobirii sovietice. Regimul sovietic a exploatat-o, a înjosit-o, a încercat să o desființeze, să-i mutileze sufletul și s-o îndepărteze de țara mamă România. În Basarabia am găsit ruine, încă fumegânde, pretutindeni morminte, trei mii de case goale ale celor deportați, văduve, orfani, lacrimi, durere și suferință obștească"⁵².

În întreaga Basarabia, potrivit unor informații publicate recent au fost distruse prin foc și dinamită de trupele sovietice în retragere 42 de biserici, 28 școli, 632 localuri ale unor instituții publice, 79 localuri de autorități, 66 de mori țărănești, 78 de poduri, șosele și 262 km de cale ferată⁵³.

Situația economică a Basarabiei și Bucovinei de Nord era foarte grea. În pofida greutăților pricinuite de război s-a trecut la refecerea întreprinderilor, repararea locuințelor, școlilor și bisericilor. La sfârșitul anului 1943, cu toate dificultățile întâmpinate după unele date au fost repute în funcțiune cele 938 de biserici existente în Basarabia, la 28 iunie 1940, cărora li s-au adăugat alte 95 de lăcașuri de cult, construite după restaurarea administrației românești⁵⁴.

Conform detaliilor furnizate de colonelul Polihron Dumitrescu, într-un raport contrainformativ, în comuna Cucava țaranii remontaseră clopotul bisericii, în comuna Mal-Rusova biserica care fusese transformată în teatru a fost redată cultului. Biserica din Cervneți era curățată de femeile satului viața reintrând treptat în normal. O situație similară exista în Bucovina de Nord. La 19 iulie 1941, Cernăuțul a fost eliberat de trupele noastre. Orașul era plin de ruine fumegânde.

"Toate clădirile din piața Unirii - scria un corespondent de presă - au fost arse. Bisericile au fost devastate"⁵⁶. Acum și catedrala mitropolitană a suferit mari distrugeri.

Din nefericire sovietizarea Basarabiei și Bucovinei de Nord a fost doar întreruptă de război. După reocuparea acestor teritorii de către ruși, în vara lui 1944, acțiunea a continuat până în 1990. Din păcate, consecințele sovietizării acestor teritorii românești se regăsesc și azi. Nu știm când aceste provincii vor reveni la patria mamă, declarațiile de la Cluj ale ambasadorului american Moses trebuie luate în considerare, dar reîntregirea națională am mai realizat-o și o vom mai realiza.

Note

1. Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare Arh. M.A.E.), fond 71/U.R.S.S., vol. 91/1940, f. 202; Bătălia pentru Bucovina, Ediție de Stelian Neagoe, Timișoara, 1992, p. 153; C.I. Stan, Ultimatumul sovietic din iunie 1940 - prolog al Diktatului de la Viena, în "Acta Musei Napocensis", 32/II, 1995.
2. Biblioteca Academiei Române, Arhiva istorică, fond 28, dosar 972, f. 409 - 425; Arh. M.A.E., fond 71/U.R.S.S., vol. 98, f. 23 - 26; 89 - 90; 95; Ion Șișcanu, Raportul Basarabiei 1940, Chișinău, 1993, f. 108; 123 - 125 (anexe).
3. Vezi Gh. Buzatu, Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial, vol. II, București, 1995, p. 247 - 248.
4. Nicolae Dima, Bessarabia and Bucovina. The soviet Romanian teritorial dispute, New-York, 1982, p. 31; Mihai Bruhis, România și Basarabia 1812 - 1918 - 1924 - 1940, ed. II-a, Chișinău, 1992, p. 301.
5. Arhivele Naționale București, fond Ministerul Afacerilor Interne (în continuare Arh. Nat. București, fond M.A.I.), dosar 542/1940, 375.
6. Ibidem.
7. Veronica Boldișor, Basarabia într-un an de coșmar stalinist, în Basarabia 1940, Chișinău, 1991, p. 191 - 192.
8. Ibidem, p. 193 - 194.
9. Ibidem; Arh. Nat. București, fond M.A.I., dosar 542/1940, f. 376.
10. Arh. M.A.E., fond 71/U.R.S.S., dosar 118/1940, f. 191 - 193.
11. Ion Țurcanu, Scurte informații despre Basarabia și Bucovina în a doua jumătate a anului 1940, în "Patrimoniul" (Chișinău), nr. 1/1991, p. 184 - 185.
12. Mihai Gribincea, Basarabia în primii ani de ocupație sovietică 1944 - 1950, Cluj-Napoca, 1995, p. 35.
13. Arh. Nat. Buzău, fond Poliția Buzău, dosar 15/1940, f. 223.
14. Cicerone Ionițoiu, Preludiul celui de-al doilea război mondial, în "Patrimoniul", (Chișinău), nr. 1/1991, p. 97.
15. Arh. Nat. Buzău, fond Poliția Buzău, dosar 15/1940, f. 144.
16. Ibidem, f. 145.
17. Arhiva Ministerului Apărării Naționale, Marele Stat Major (în continuare Arh. M. Ap. N., M. St. M.), fond Armata I(21), dosar 917, Comandamentul Aero, f. 11 - 16.
18. Ibidem; Cornel Grad, C.I. Stan, Doru E, Goron, Evacuarea teritoriilor românești cedate în vara anului 1940, în "Acta Musei Porolissensis", XIX, 1995, p. 356.
19. Pepe Georgescu, 265 de zile la Cernăuți sub ocupația bolșevică 28 iunie 1940 - 20 martie 1941, ed. a III-a, Bacău, 1942, p. 10-11.
20. Arh. Nat. Buzău, fond Poliția Buzău, dosar 15/1940, f. 167.
21. Pepe Georgescu, op. cit., p. 15.
22. Ion Șișcanu, Mihai Cernenco, Evenimente istorice 28 iunie 1940, în "Basarabia", nr. 4/1991, p. 146.
23. Arh. M. Ap. M., M. St. M., fond Armata I (21), dosar 917, Comandamentul Aero, f. 15.
24. Alexandru Gaiță, Războiul din umbră, în "Opinia" (Buzău), VI, nr. 1540 din 13-15 inuarie 1996.
25. Arh. Nat. Buzău, fond Poliția Buzău, dosar 18/1940, f. 202.
26. Ibidem, f. 222.

27. Ibidem, f. 15.
28. George Ciorănescu, Basarabia. Disputed land between east and west, ed. II-a, București, 1993, p. 127.
29. V. Țepordei, Te revăd Basarabia, după 50 de ani, în "Basarabia 1940...", p. 234 - 235.
30. N. Tcaciuc Albu, Bucovina de Nord 28 iunie 1940 - 28 iunie 1941, Sibiu, 1941, p. 3.
31. Lucia Dem. Bălăcescu, În noul paradis, București, 1941, p. 61.
32. V. Boldișor, op. cit., p. 191.
33. Ștefan Tudor, Satana pe pământ (Mărturii despre anii de foamete și deportări), Chișinău, 1992, p. 16 - 19.
34. Ibidem, p. 32 - 33.
35. V. Boldișor, op. cit., p. 199.
36. Elena Siupiur, Siberia dus-întors. 73 de ruble, București, 1991, p. 7.
37. V. Boldișor, op. cit., p. 203.
38. Anița Nandriș-Culda, 20 de ani în Siberia. Destin bucovinean, București, 1991, p. 65.
39. Valeriu Fl. Dobrinescu, Ion Constantin, Basarabia în anii celui de-al doilea război mondial 1939 - 1947, Iași, 1995, p. 188.
40. "Națiunea", I, nr. 10 din 24 - 31 iulie 1990, p. 6.
41. Ilie Popescu, Ion Cozma, Drumul spre Golgota, Iași, 1994, p. 10.
42. N. Dima, op. cit., p. 44.
43. I. Constantin, România. Marile Puteri și problema Basarabiei, București, 1995, p. 109.
44. Anton Moraru, Contribuții la istoria formării R.S.S. Moldovenești, în "Basarabia 1940...", p. 159.
45. I. Scurtu, Dumitru Almaș, Armand Grosu, Ion Pavelescu, Gh. Ioniță, Istoria Basarabiei. De la începuturi până în 1994, București, 1994, p. 307.
46. Cf. Mircea Mușat, 1940. Drama României Mari, București, 1992, p. 215.
47. C. Sănătescu, Jurnal. București, 1993, p. 22 - 23.
48. Gr. Gafencu, Jurnal iunie 1940 - iulie 1942, vol. I. Ediție de Ion Ardealeanu și V. Arimia, București, 1944, p. 169 - 170.
49. Mircea Agapie, Jipa Rotaru, Ion Antonescu. Carieră militară (Scrisori inedite), București, 1993, p. 169 - 170; doc. 62; Chiar în ziua de 22 iunie 1941, potrivit unui contemporan, Ion Antonescu a mers împreună cu suita lui la un serviciu religios la Biserica Sf. Nicolae în Piatra Neamț ctitorie a lui Ștefan cel Mare (George Magherescu, Adevărul despre Mareșalul Antonescu, vol. II, București, 1991, p. 26 - 27).
50. Constantin Virgil Gheorghiu, Ard mălurile Nistrului, ed. II-a, București, 1993, p. 121.
51. Al. Demetrescu, Aripi românești în luptă, București, 1941, p. 23.
52. V. Țepordei, Amintiri din gulag, București, 1992, p. 32.
53. I. Scurtu, C. Hlihor, Complot împotriva României (1939 - 1947), București, 1994, p. 89.
54. Arh. Naționale București, fond Președenția Consiliului de Miniștri dosar 9/1942, f. 86.
55. Alesandru Duțu, Mihai Retegan, Ostași! Vă ordon treceți Prutul!, București, 1993, p. 232.
56. C.V. Gherghiu, op. cit., p. 52.

COMISIA ALIATĂ DE CONTROL (SOVIETICĂ) ȘI INTERPRETAREA ARTICOLULUI 19 DIN CONVENȚIA DE ARMISTIȚIU (12 septembrie 1944 - 6 martie 1945)

Valeriu Florin Dobrinescu

După eliberarea Transilvaniei - prin efortul comun al armatelor române și sovietice - Comisia Aliată de Control a cerut, în mod imperativ, guvernului C. Sănătescu să-și retragă toate autoritățile abia instalate în acest teritoriu. Guvernul de la București a considerat, la 12 noiembrie 1944, cererea neântemeiată și lipsită de orice suport juridic și politic, dar a fost obligat să se supună acestei injecțiuni. Comisia Aliată de Control (Sovietică) a răspuns că, fără a pune în chestiune problema Nordului Transilvaniei, decisă prin articolul 19 al armistițiului, zisul articol "nu rezolvă chestiunea timpului și modului instalării administrației românești pe teritoriul Nordului Transilvaniei. Această chestiune trebuia rezolvată prin tratative între Guvernele U.R.S.S. și al României, fapt care era legat organic de toate celelalte chestiuni referitoare la executarea Convenției din 12/13 septembrie 1944. Executarea, însă, a acestei Convenții și, în primul rând, a condițiunii atât de importante a Convenției, cum era aceea expusă și în art. 11, se execută în mod nesatisfăcător"¹.

Situația a constituit, de altfel, și obiectul unei discuții dramatice în guvernul României - la 13 noiembrie 1944 - prilej cu care Ionel Pop, comisarul Transilvaniei, a prezentat "greutățile" întâmpinate de cabinetul de la București la preluarea administrației în Nordul Transilvaniei. Comisarul, împărtășind opinia vicepreședintelui cabinetului de atunci, dr. Petru Groza, - noi n-am intrat clandestin în Transilvania de Nord - "considera necesar să se facă posibil, cât mai curând, ca autoritățile constituite ale Statului Român să meargă acolo, în spirit democratic și cu ideile democratice..."².

Comisia Aliată de Control (Sovietică) a decis, la 14 noiembrie 1944, ca, până la instalarea în România a unui guvern considerat "democratic", Nordul Transilvaniei să treacă sub administrația Armatei Roșii. La 19 noiembrie 1944, guvernul de la București se adresa, printr-un memoriu, generalului V.P. Vinogradov solicitând restabilirea administrației civile românești în Nordul Transilvaniei; memoriul considera această chestiune "vitală pentru România"³ (s.ns.). Decizia guvernului sovietic era socotită o eroare de fond și de formă și se dorea ca ea să fie rezolvată conform literei și spiritului convenției semnate la 12/13 septembrie 1944. Evocând evenimentele din sud-estul Europei din anii 1944 - 1945, Voigt, scriitor anglo-saxon, observa că "Uniunea Sovietică a violat convenția de armistițiu, păstrând nu numai Transilvania, dar și Moldova, sub administrația directă"⁴.

Situația gravă din Transilvania a fost bine surprinsă și de Burton V. Berry, reprezentat politic al S.U.A. la București, într-un raport expediat, la 29 noiembrie 1944, superiorilor săi. Berry observa, cu temei, că în rândul populației "stăruie sentimentul că sovieticii împiedică îndreptarea injustiției făcute României prin Dictatul de la Viena". În sprijinul argumentelor sale, Berry aducea conținutul scrisorii adresată la 12 noiembrie 1944 de generalul V.P. Vinogradov, vicepreședinte al

Comisiei aliate de Control, premierul C. Sănătescu, V.P. Vinogradov ceruse: 1) interzicerea instalării oficialităților administrative românești și în Transilvania; 2) izolarea regimentului de jandarmi și aducerea în fața Curții Marțiale a comandantului acestuia pentru "instigare" împotriva Armatei Roșii. Răspunsul Bucureștilor, comunicat generalului V.P. Vinogradov, sublinia că: 1) toate autoritățile românești erau retrase din Nordul Transilvaniei; 2) regimentul de jandarmi era dizolvat, iar comandantul acestuia era trimis în judecata autorităților militare. Diplomatul american observa, cu justețe, că răspunsul lui C. Sănătescu "reprezenta o argumentare juridică a dreptului României de a administra Nordul Transilvaniei până la finalizarea păcii și sublinia că administrația românească fusese stabilită în mod deschis și în colaborare cu autoritățile militare sovietice"⁵.

Nemulțumirea guvernului de la București a fost adusă și la cunoștința lui Roy Melbourne, prim secretar al misiunii americane de la București. Eugen Filotti l-a văzut, la 28 noiembrie 1944, pe R. Melbourne, primul exprimându-și nemulțumirea și surprinderea față de cererea Comisiei Aliate de Control privind retragerea administrației române din Nordul Transilvaniei⁶.

Chestiunea a fost comunicată și șefilor misiunilor diplomatice românești din străinătate. Astfel, ministerul României de la Ankara, Al. Cretzianu, atrăgea atenția, în mai multe telegrame, asupra modului defectuos în care Uniunea Sovietică sfida propria semnătură de pe convenția de armistițiu în legătură cu restaurarea administrației românești în Nordul Transilvaniei. La 13 decembrie 1944, el se adresa lui Brutus Coste, aflat la Lisabona, cu informația potrivit căreia: "În Transilvania de Nord autoritățile române au fost silit a se retrage, iar guvernul constrâns a declara că această măsură este datorată faptului că administrația română a fost introdusă în Nordul Transilvaniei fără consimțământul prealabil al autorităților militare sovietice și ca urmare a exceselor la care s-au dat gărziile înarmate ale lui Maniu"⁷ (s.ns.).

Politica sovietică față de România era caracterizată prin note de "duratețe și suspiciune"; Cretzianu mai informa pe colegul său că, "în Transilvania, iredentismul este camuflat sub masca comunistă. Maniu este denunțat ca protector al fasciștilor și atacat pentru că reprezintă rezistența românească dar și pentru că este socotit ca un spion al anglo-americanilor în România (?!)"⁸. La 16 februarie 1945, Al. Cretzianu revenea cu noi date asupra primelor două luni de guvernare ale guvernului condus de generalul N. Rădescu. Partidele de extremă stângă, consemna Al. Cretzianu, urmăresc, "sistematic, cucerirea puterii prin orice mijloace", ele dispunând "vădit de sprijinul moral și, în unele cazuri, material al autorităților sovietice"⁹ (s.ns). Ministrul român mai deținea informația potrivit căreia, după vizita efectuată la Moscova de ministrul Comunicațiilor, Gh. Gheorghiu-Dej, una din directivele date de fruntașul comunist era de a "arăta că dobândirea calității de cobeligerant și restabilirea administrațiunii românești în Ardealul de Nord nu se poate obține decât de un guvern de extremă stângă"¹⁰ (s.ns.). În felul acesta, se viola flagrant conținutul articolului 19 din convenția de armistițiu deoarece "administrațiunea română nu este autorizată să intre în Transilvania de Nord unde domnește o situațiune administrativă haotică. De asemenea, nu funcționează nici școli, nici tribunale. Populația suferă îngrozitor, din cauza dezorganizării vieții economice și lipsei de asistență medicală și sanitară"¹¹.

Abuzurile, suferințele și umilintele la care au fost supuși românii din Nordul Transilvaniei au fost aduse, la 1 martie 1945, la cunoștința guvernului N. Rădescu într-un raport al Marelui Stat Major, semnat de generalul C. Eftimiu și colonelul A. Runceanu. După ce se consemna că, în Nordul Transilvaniei, "sub masca comunismului, activitatea iredentistă maghiară se manifesta din plin, căutând să sfideze și să umilească tot ce este românesc", raportorii probau situația gravă prin: 1) interzicerea tricolorului românesc; 2) arestarea liceenilor care purtau cocarda națională la butonieră; 3) oprirea tuturor manifestărilor naționale; 4) obligația românilor de a folosi, în raporturile cu autoritățile, numai a limbii maghiare; 5) arestarea abuzivă, umilirea și maltratarea românilor, îndeosebi a intelectualilor acuzați de "fascism"; 6) sechestrarea, escortarea și umilirea ofițerilor, subofițerilor și soldaților români veniți să-și vadă familiile în Nordul Transilvaniei; 7) simpatia ungarilor pentru Comandamentul sovietic și efortul de a-l convinge de sentimentele lor comuniste, în scopul obținerii unor avantaje și atingerea unor obiective iredentiste; 8) folosirea de mijloace pentru a-i determina pe români să părăsească Nordul Transilvaniei¹². Din document se desprindeau drept obiective esențiale ale ungarilor: atingerea libertății individuale și discreditarea elementului românesc față de Aliați și intensă propagandă revizionistă cu implicații pentru viitoarea conferință de pace.

Chiar dacă România avea greutăți în îndeplinirea art. 11 din armistițiu, încheierea, la 16 ianuarie 1945, a acordului dintre guvernul român și Înaltul Comandament Sovietic privind executarea respectivului articol și îndeplinirea scrupuloasă a celorlalte obligațiuni asumate la 12/13 septembrie 1944 la Moscova determinau reintrarea țării în drepturile care i-au fost formal recunoscute și, în primul rând, reinstalarea urgentă a administrației sale în Nordul Transilvaniei. Comisia opina, însă, că nu trebuie făcută o legătură directă între executarea în fapt a prevederilor art. 19 al convenției de armistițiu și dezvoltarea în timp a obligațiunilor decurgând din celelalte clauze ale documentului. Prevederile convenției de armistițiu stabileau drepturile României de a prelua neîntârziat, în administrația sa, a teritoriului eliberat al Nordului Transilvaniei, fără a mai fi nevoie de îndeplinirea altei condițiuni decât îndepărtarea frontului peste distanța de 50-100 km (articolul 17). Prin declararea "arbitrajului" de la Viena "nul și neavenit" s-a restabilit situația din 30 august 1940, modificată prin acel diktat. În felul acesta, au fost anulate, ca și cum nu ar fi existat niciodată, toate efectele de fapt și de drept ale acelei nedreptăți istorice.

Mentținerea situației arbitrare, creată în cei patru ani de ocupație ungară, avea următoarele consecințe negative: 1) după retragerea administrației românești, s-a instaurat un haos administrativ. Lipseau o autoritate centrală conducătoare și funcționarii de carieră, ceea ce făcea ca administrația locală să fie improvizată, lipsită de bugete și de venituri proprii. Liniștea, siguranța publică și cele mai elementare nevoi ale populației erau în pericol. Funcționarii unguri se retrăsese odată cu armatele germane și ungare; 2) inexistența siguranței pentru persoane și avutul acestora. "Gărzile civile" improvizate, indisciplinate și nesalarizate, reprezentau mai degrabă primejdii decât apărătoare pentru ordinea publică; 3) situația sanitară, deosebit de gravă, se caracteriza prin nefuncționalitatea spitalelor, lipsa medicilor, a medicamentelor și a fondurilor. Există pericolul unor boli și epidemii; 4) lipseau judecătorii. Abrogarea vechilor legiuri s-a făcut fără a se pune în locul lor altele; 5) copiii erau lipsiți de școli, care erau închise. Profesorii și învățătorii, aduși din Ungaria, au plecat; 6) funcționarii și pensionarii erau lipsiți de posibilități financiare și se zbăteau în mizerie; 7) dezorganizarea vieții economice și financiare. Inexistența fondurilor paraliza orice activitate economică, iar existența a patru feluri de monedă - lei, feningii ungari, feningii sovietici, ruble - agrava haosul economic; 8) inexistența unei autorități diriguitoare și a fondurilor făcea imposibilă refacerea distrugerilor; 9) situația dezastruoasă a aprovizionării - lipseau alimentele de bază - și pericolul foametei; 10) existența unor formațiuni parlamentare și politice inamice, care își continuau nestingherit acțiunile anti-românești și anti-sociale. La acestea se adaugă mii de soldați germani și unguri a căror rezistență reprezenta un pericol potențial pentru România și Națiunile Unite.

Evacuarea forțată a Nordului Transilvaniei mai crea următoarele dificultăți: 1) România rămânea fără fruntarii în zona învecinată cu Ungaria. Traseul frontierei fixat la Trianon se dovedea inexistent lipsind grănicerii și autoritățile vamale. Astfel, în România pătrundeau mari cantități de feningi, care la preschimbare loveau moneda națională. Prin articolul 19 al Convenției de armistițiu se desființa frontiera impusă la Viena în august 1940. Astfel, orice cetățean străin - german sau ungar - putea pătrunde în spațiul românesc fără un control vamal; 2) lipsa administrației publice în Nordul Transilvaniei afecta executarea normală, de către România, a clauzelor armistițiului, îndeosebi a articolelor 2, 3, 8, 10, 11 și 15¹³.

Interesele de stat și naționale, ca și ale populației din Nordul Transilvaniei reclamau ca această provincie să reentre în exercitarea de fapt a suveranității Statului Român restabilindu-se acolo, fără întârziere, toate ramurile administrației sale civile. Convenția de armistițiu din 12/13 septembrie 1944 reprezenta documentul prin care România putea solicita îndeplinirea acestei stipulațiuni. Din nefericire, prescripția a fost grosolan încălcată de către U.R.S.S.

O situație stranie s-a petrecut și în județul Maramureș, unde o minoritate de ucrainieni a făcut tot ce a depins de ea pentru a precipita "alipirea" regiunii la Ucraina Subcarpatică. În ianuarie 1945, o adunare a ucrainienilor din județ a cerut "alipirea" la Ucraina Subcarpatică. Românii, formând majoritatea populației s-au adresat maiorului Zaharenco, comandant al județului și reprezentant al Comisiei Aliate de Control, care i-a "sfătuit" să "organizeze" și ei o demonstrație. Dar ziarul "Maramureșul", unde era înserat punctul de vedere românesc, a fost suprimat, iar tipografia închisă. Comitetul ucrainean a amenințat pe români că dacă nu-și vor da azeziunea la "unire" vor fi arestați, deportați sau uciși. Astfel, prin teroare, la 26 ianuarie 1945 - fără consultarea românilor majoritari în 45 de localități - un Consiliu intitulat "al poporului", condus de Ion Odoviciuc,

și-a asumat administrarea județului. Ion Odovicuic a cerut, cu ocazia unei manifestații artistice, "Unirea" cu Ucraina Subcarpatică - românii, în marea lor majoritate, s-au abținut de la vot - s-au adunat numai 7.000 de voturi din 80.000 votanți. Un reprezentant al guvernului a fost trimis la Sighet, unde a reușit să-l contacteze pe Mihályi, care a întocmit un raport în legătură cu evenimentele petrecute acolo, unde s-a implicat ofițerul de K.G.B., maiorul Veșnicov¹⁴.

Americani au recunoscut și ei această situație și au întocmit, la 20 august 1945, un document intitulat Județul Maramureș (I. Descriere; II. Populație; III. Atitudinea sovietică în Maramureș; IV. Recomandări). Documentul considera că populația județului nu depășea 130.000 de persoane. La recensământul din 1930 totalul populației era 161.575 persoane (93.207 români - 58 %, 33.828 evrei - 21 %, 19.230 ucrainieni - 12 %, 11.174 unguri - 7 %). Americanii constatau că județul s-a aflat, din toamna lui 1944 până la instaurarea guvernului dr. Petru Groza, sub ocupație militară sovietică, perioadă în care "autoritățile locale au încurajat campania pentru anexarea Maramureșului la Republica Sovietică Socialistă Ucrainiană"¹⁵.

Chestionat despre această situație, de generalul american C.V. Schuyler, omologul său sovietic, I. Susaikov, i-a replicat că "reglementarea" frontierei de nord va fi definitivă prin tratatul de pace. "Recomandările" americane - constatând că majoritatea populației era românească - vizau reținerea Maramureșului de către cei care, de fapt și de drept, aveau toate drepturile asupra-i - adică românii.

The Allied Control (Soviet) Commission and the Interpretation of Article 19 in the Armistice Convention (12 September 1944 - 6 March 1945)

(SUMMARY)

The author describes in detail the abuses committed by the Allied Control (Soviet) Commission over the matter of Transylvania, as the Soviet occupation authorities constantly misinterpreted Article 19 in the Armistice Convention and did not allow the Officials, until 6 March 1945, to take control of North-Western Transylvania.

Note

1. Hoover Archives, Palo Alto, S.U.A., D.C. Popescu Papers, Box no. 1.
2. Vezi stenograma discuției tipărită de Stelian Neagoe în "Expres magazin", nr. 37, 1991, p. 11.
3. Arh. M.A.E., fond 70-71, U.R.S.S., dosar 11, 1945 - 1948, nepag. ibidem, Conferința Păcii, dosar 1, 1945 - 1948, nepag.
4. Memorandum des Roumains libres a la Conférence de paix pour la Roumanie, Paris, 1946, p. 17.
5. 23 August 1944. Documente, 1944 - 1945, vol. III, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1985, p. 320 - 321.
6. V. Fl. Dobrinescu, România și organizarea postbelică a lumii, 1945 - 1947, București, Editura Academiei, 1988, p. 73.
7. Hoover Archives, Brutus Coste Papers, Box no. 2 (telegama nr. 1866, din 14 decembrie 1944, semnată Al. Cretzianu).
8. Ibidem.
9. Ibidem (telegamă nr. 217 de la Ankara, Al. Cretzianu către Brutus Coste, Lisabona).
10. Ibidem.
11. Ibidem.
12. Arh. St. București, dons Președenția Consiliului de Miniștri, cabinetul militar Sănătescu-Rădescu, dosar nr. 38, 1938 - 1945, f. 273 - 294 (raport din 1 martie 1945).
13. Hoover Archives, Palo Alto, SUA, D.G. Popescu Papers, Box nr. 1, f. 9-14.
14. Ibidem (documentul Sighet - Jud. Maramureș din 8 martie 1945).
15. N.A. Washington D.C., S.U.A. Record Group 43, Paris Peace Conference, 1946, Box no. 123.

IMAGINEA MIȘCĂRII NAȚIONALE DE REZISTENȚĂ ÎN EPOCA DE TRANZIȚIE

Radu Ciuceanu

Memoria reprezintă proiecția interioară a ființei noastre către trecut. Dincolo de funcția ei psihică, rămâne eternul rezervor al istoriei umane. Au trecut 35 de ani de când a căzut Blidaru Ion, ultimul partizan, comandatul unui grup de luptători anticomuniști în Maramureș și 52 ani de la apariția primei formații de partizani, pe teritoriul României, în Bucovina, ca forțe distincte ale armatei regale române.

De atunci și până astăzi s-a scurs această jumătate de veac și istoriografia noastră, eliberată după '89 de chingile unei istorii comandate, încă băjbie nu numai într-o cercetare ce s-ar dori exhaustivă, asupra mișcării naționale de rezistență române, dar chiar și într-o viziune globală a cadrului politic în care s-a înscris, în fond, cea mai reprezentativă formă de respingere a unui curent politic antiuman impus timp de 13 ani printr-o ocupație străină și continuată apoi de existența unui partid antinațional pornit cu câteva sute de membri, în majoritate alogeni și inamici - pe față sau în ascuns - ai visului împlinit al Marii Unirii de la 1918.

În pofida faptului că au trecut șase ani de când s-au prăbușit zidurile dictaturii și poporul român a avut prilejul să descopere *de visus* existența unor foști luptători (autentici) anticomuniști și să se apropie, încetul cu încetul, prin sutele de articole și zecile de cărți ce au încercat - mai bine sau mai puțin bine - să valorizeze atât personalități din societatea românească interbelică angajate în demnitate și destin, cât și o globalizare a fenomenului în sine a rezistenței, ca un segment de maximă importanță din istoria contemporană a României, istoriografia rămâne deficitară într-o zonă unde un studiu temeinic, bazat pe o cercetare riguroasă a documentului scris, să se completeze cu aceea a mărturiei orale, subiective și supusă legilor tramei biologice.

E drept că acestui *halou* îi corespund, pe de o parte, dificultățile din ce în ce mai vizibile ale accesului în arhive - pe care le așteptăm o dată pentru totdeauna puse la dispoziția cercetării multidisciplinare istorice - dar și absenței în majoritatea cazurilor a unor specialiști-metodiști axați cu predilecție pe segmentul contemporan. Aici îmi permit - în nădejdea că nu voi supăra pe nimeni - să fac aprecierea că în general secțiile de istorie contemporană la facultăți reprezintă o rezervă a mediocrității, a viitorilor activiști. Astfel ni se pare explicabil că după șase ani de libertate a fost posibil să apară lucrarea *Istoria rezistenței armate*, a domnului Cicerone Ioanițoiu, atât de deficitară încât ea nu poate fi recomandată decât ca un exemplu ce nu trebuie niciodată urmat.

Acum, însă, după ce ne-am consolată cu această dublă realitate ce poate să înghețe și cele mai prestigioase programe de cercetare, să încercăm să răspundem la un șir de probleme cheie ce trebuiesc deslușite cel puțin principal.

A existat pe teritoriul României o veritabilă mișcare de rezistență care să întrunească un șir de trăsături necesare și obligatorii?

1. Existența unui comandament unic care să-și exercite autoritatea pe un teritoriu determinat.

2. Prezența unor efective care să-l acopere tactic și asupra cărora să se exercite comanda de la centru.

3. Existența unui program militar elaborat într-o viziune tactică și strategică.

4. Elaborarea unui manifest ideologic unanim acceptat de membrii mișcării.

5. Aderarea la programul politic a unor personalități și dobândirea la scară națională a unei capacități de polarizare care să permită mișcării nu numai să-și păstreze forța combativă dar și aceea de reîmprospătare a efectivelor.

6. Eșalonarea unor rezerve operative menite să intre succesiv în acțiune.

7. Existența unor legături cu forțe și mișcări similare din imediata apropiere a teritoriului național.

8. Elaborarea unui program de conexiuni și interferențe internaționale capabile să vină în ajutorul direct sau voalat al efortului combativ.

9. Capacitarea temporară sau permanentă a unor personalități majore din câmpul politic extern cu afinități sau simpatii.

10. Și în fine ultimul punct, ce intră obligatoriu în repertoriul unei mișcări de rezistență: asigurarea unui minim de teritoriu și efective în cazul unei retrageri generale.

Încercând să răspundem la acest chestionar se ajunge la concluzia că mișcarea română de rezistență, prin caracterele ei generale și specifice, a acoperit în coeficienți majori registrul mai sus pomenit, având similitudini vădite nu numai cu alte forme de rezistență spirituală sau armată din spațiul Cortinei de fier (Ungaria, Polonia, Albania) ci și cu apariția - și ulterior dezvoltarea - formațiilor de rezistență din Franța, Italia, Norvegia din al doilea război mondial. Ea va cuprinde un segment temporar eșalonat pe 15 ani, de la primele grupuri de rezistență armată anticomunistă din primăvara anului 1944, până la ultimul grup de partizani distrus în vara anului 1959 în munții Maramureșului.

Se cade să ne fixăm mai bine asupra unui prim model și anume momentul de debut al rezistenței din Bucovina, ce prezintă două faze: prima în care populația rurală răspunde spontan la silniciile trupelor sovietice de ocupație proaspăt sosite pe pământul Bucovinei și când comandamentul româno-german formează primele nuclee - grupuri constituite pe comune și conduse de către un consătean mai destoinic având ca țel misiunile de recunoaștere, informare și diversiune în liniile sovietice. Sunt cunoscute până acum cel puțin cinci grupe cu un efectiv de 300-400 de combatanți având în frunte nume deja celebre în istoria timpurie a partizanatului român: Vladimir Macoviciuc din satul Văitinel, grupul Vladimir Tironeac, grupul Ion Vatamainiuc din Sucevița, grupul Constantin Cenușă din Putna Voevodală, la care se mai adaugă și grupul naționaliștilor ucraineni condus de Petru Maruseac, având în componență și câteva plutoane de români din comunele Ulma și Brodina. Acțiunea acestei puternice formații de partizani se coroborează cu formația naționalistă ucraineană a lui Bandera din Galiția și Bucovina de Nord.

Grupurile de partizani erau dotate cu armament mixt, având instructori români și germani.

Faza a doua este determinată de actul de la 23 august și invazia sovietică. Deja încă din luna septembrie 1944 N.K.V.D.-ul informat de trădători, începe urmărirea, prinderea, anchetarea, condamnarea și execuția foștilor partizani. Cei ce reușesc să-și păstreze libertatea sunt aceia care vor lua calea codrului, având în spate pedepse grele pronunțate de Tribunalul Militar lași împotriva foștilor luptători care în vara anului 1944 au acționat în spatele liniei sovietice a frontului. Acuzați de crimă de înaltă trădare, ei se vor arunca din nou în luptă împotriva bolșevismului reprezentat de N.K.V.D., Jandarmerie și Siguranța statului. Ajutați substanțial de populația locală, prin alimente, armament și sprijin moral, ei vor ralia pe toți aceia care din varii motive intraseră în conflicte cu trupele de ocupație sovietice și reprezentantul lor, Partidul Comunist. În luptă directă grupurile au suferit pierderi înlocuite prin noi recrutări. Ciocnirile armate se succed, grupurile sunt din ce în ce mai mult urmărite. În 1945 este prinsă și lichidată numeroasa formație a naționaliștilor ucraineni și români din comunele Straja, Ulma și Brodina. Apar însă grupuri noi, în 1948 grupul Ghimici și organizația paramilitară "Gărzile lui Decebal", cu ramificații în 7 județe din Bucovina și Moldova de Nord. În cadrul acestei organizații, o formație de 12 partizani condusă de Sandu Grigore din Dorna Căndrenilor și Crăciun Dumitru din Coșma este trădată și lichidată în decembrie 1949. În '50 apare grupul Motrescu Chirași, lichidat și el în august 1955 și, în fine, ultimul grup al lui Găvrilă Vatamaniuc și Vasile Motrescu, căzuți și ei în ianuarie '58.

Se poate în continuare analiza și alt model de rezistență, mult mai complex, care chiar dacă nu a fost pe de-a-ntregul explorat - izvoarele sovietice rămânând încă mute - ne poate acoperi în desfășurarea sa o bună parte din punctajul amintit.

E vorba de acțiunea - în fond este prima încercare și reacție de mare proporție - a unor

ofițeri superiori în frunte cu gen. Gh. Avramescu, comandantul Armatei a IV-a, alături de lideri ai mișcării legionare, cu sprijinul Wehrmacht-ului, de întoarcere a fronturilor 2 și 3 ucrainean realizând astfel un nou "23 august", de data aceasta cu ajutorul armatei germane și poporului român supus unui regim de ocupație și de exploatare fără precedent. Fără a intra în detaliile care au dus la compromiterea planului organizat, de data aceasta în țară și peste hotare, magnitudinea operației ca și țelurile ei se raportau direct la existența unui comandament și a unor operații militare și politice ce urmau să se desfășoare pe un teritoriu vast și să antreneze destinul a milioane de oameni.

Al treilea *model* asupra căruia ne putem opri este reprezentat de primele organizații de rezistență civilă sau militară născute aproape spontan în primele luni ale anului 1945: "Sumanele Negre", "Haiducii lui Avram Iancu", "Graiul Sângelui", "Valurile Dunării", "Vlad Țepeș 1", "Vlad Țepeș 2". Indiferent de numele și autoritatea celor care le-au comandat, Gen. Aldea, Gavrilă Olteanu, Gen. Rujinski, Amiralul Măcelaru, Gen. Carlaonț, ele vor deschide seria lungă a formațiilor paramilitare care vor acționa pe teritorii limitate - câteodată spațiul organizat și controlat putea cuprinde o provincie întreagă, cum a fost Oltenia în cadrul M.N.R.O. - organizațiile vor desfășura, fără excepție, și programe politice manifestate prin apeluri către țară, încercând astfel să dubleze activitatea tolerată a partidelor istorice P.N.L. și P.N.Ț. supuse asediului brutal al P.C.R.

În concluzie se poate afirma că în țara noastră a existat fără tăgadă, înainte de sfârșitul conflagrației mondiale și ulterior până la sfârșitul deceniului șase, formații militare și paramilitare ce au antrenat în activitatea lor atât personalități din societatea românească civilă și militară ce au întrunit în majoritatea cazurilor caracterul unei mișcări naționale de rezistență.

Chiar dacă această mișcare se bănuiește cum, după *efectul Philby*, faimosul spion sovietic strecurat în secția de control și informații pentru pen. Balcanică a serviciilor secrete și direct responsabil de catastrofa patrioților albanezi în tentativa lor de răsturnare a lui Enver Hoxha - cel puțin în primele ei închegări - că ar fi fost *dirijată* și aceasta pentru a oferi un pretext sovieticilor de a nu-și retrace Armata Roșie de pe teritoriul României, întrucât există încă pericolul de restaurare a *forțelor antidemocratice*, prin număr și amploare, prin forțele pe care le-au antrenat și teritoriul nominal pe care l-au controlat, mișcarea română de rezistență rămâne ca cea mai importantă forță ce s-a opus bolșevismului prin viu grai, prin scris, sau cu arma în mână, acceptând o luptă inegală cu un dușman necruțător.

În ceea ce privește imaginea făurită și extrasă din nenumăratele publicații din perioada postdecembristă, ea se supune, în mare, unei bipolarități. În absența unor factori pomeniți la începutul prezentării noastre, M.N.R. concentrează asupra sa fie o hiperpolarizare, în partea născută și din noianul mărturiilor orale, fie totala ei negare și cantonarea eroilor în zona rizibilului și defăimării. La făurirea variantei idealiste contribuie din plin blocarea dosarelor operative din arhivele fostei Securități, dispariția în temniță sau în luptă a comandanților și nu în ultimul rând cea teamă justificată de regimul de teroare de până acum a martorilor cu grad înalt de deparazitare a emoției și focalizare a esențialului. Mai mult decât atât, în viața politică actuală nu de puține ori s-au încercat *confiscări* parțiale sau totale a patrimoniului de rezistență ce aparține, în fond, poporului român: dintre nenumăratele exemple de dirijare și comercializare a atitudinii demnității și luptei se înscrie *con brio* manifestația de la 8 noiembrie 1945, care din toate sursele și martorii încă în viață, a fost gândită și executată de toate formațiile politice existente, dar conducerea a aparținut P.N.L.-ului și Mișcării Legionare, P.N.Ț. având un rol secundar. Un alt exemplu de distorsionare a realității istorice și de folosire a unei moșteniri a fost trecerea în proprietatea exclusivă (pretenții ridicate de P.N.Ț.C.D.) a unui partid a întregii activități a grupurilor ce au acționat pe versantul sudic al M-ților Făgăraș: Col. Arsenescu, fraților Arnăoțiu, Benone Milea, Marinescu ș.a.

În contextul unor astfel de mitologizări nu e de mirare că cercetarea istorică este privită cu suspiciune, ca un pericol real al orientării către transparență și obiectivitate, iar discursul politic poate avea un efect devastator asupra încrederii atât de necesare acum cercetătorilor somați să restituie la sfârșitul acestui mileniu și veac cea parte a tabloului ce lipsea din istoria noastră.

De partea cealaltă a interpretării s-au adunat îndeobște acei care contestă valoarea - ba unii chiar existența - unei rezistențe efective împotriva comunismului. Din motive pe care nu merită să le analizăm acum, dar care definesc mai mult o mentalitate decât o opțiune, s-au auzit voci și s-

au emis considerații asupra “bandiților” sau “teroriștilor” ce se opuneau “mersului firesc al societății”, “îngrozind populația civilă prin fărâdelegile lor”.

Pentru noi, atât varianta folclorică, cât și cea marxisto-nihilistă, rămân perspective la fel de nocive. Istoria trebuie scrisă cu responsabilitate, mai ales atunci când poate acoperi zonele întinse ale răului și descoperi chipurile îndeobște rare ale eroilor.

Și nu cred că e nevoie să mai aștepte încă o generație...

15 OCTOMBRIE 1944 - EȘECUL ÎNCERCĂRII UNGARIEI DE A ÎNCHEIA ARMISTIȚIU

Ottmár Trașcă

Anul 1944 marchează importante mutații și schimbări petrecute pe eșichierul politic și militar al celui de-al doilea război mondial. Este unul considerat "decisiv" în sensul conturării clare a înfrângerii Germaniei naziste.

Evenimentele petrecute la 23 august 1944 care au avut drept consecințe răsturnarea regimului Antonescu, ieșirea României din războiul antisovietic și alăturarea la coaliția Națiunilor Unite, au constituit unul din cele mai importante momente ale celui de-al doilea război mondial¹, cu repercursiuni grave pe plan politic și militar pentru Germania și sateliții acesteia.

Pe plan militar ieșirea României din războiul purtat alături de germani a însemnat catastrofa grupului de armate "Ucraina de sud"², pierderea liniei fortificate Focșani-Nămoloasa-Galați și a lanțului Carpaților - ambele poziții strategice de maximă importanță pentru cel de-al treilea Reich, deschizându-se astfel drumul trupelor Armatei Roșii către Balcani și Europa centrală³.

Pe plan politic, lovitura de stat de la 23 august 1944 a influențat decisiv soarta statelor aliate/satelite Germaniei: Bulgaria, Ungaria, Finlanda, care au conștientizat faptul că prăbușirea Germaniei era inevitabilă și pentru evitarea unui deznodământ similar sosise momentul pentru desprinderea din alianța cu "Reichul milenar".

În studiul nostru vom încerca să prezentăm impactul cotelor din 23 august 1944 asupra Ungariei și evenimentele politico-militare derulate până la fatidica zi de 15 octombrie 1944, dată ce a coincis cu eșecul încercării de desprindere de Axă, îndepărtarea regentului Horthy Miklós din fruntea statului și înlocuirea acestuia cu șeful "Crucilor cu Săgeți" - Szálasi Ferenc.

Decizia României de a înceta ostilitățile, a convins factorii maghiari de decizie politico-militară - mai exact acea parte care a intuit corect semnificația evenimentelor din România - că Ungaria trebuia să urmeze aceeași "traectorie", pentru a evita catastrofa finală alături de Germania nazistă. Dar nu numai perspectiva defel surâzătoare a prăbușirii odată cu Reichul nazist îndemna la o asemenea orientare, ci și speranța că Ungaria va putea păstra - cel puțin - o parte a teritoriilor obținute prin "revizuirile" din anii 1938 - 1941.

În ceea ce privește Transilvania, trebuie remarcat că România și Ungaria în urma arbitrajului de la Viena, din 30 august 1940 - prin care Ungariei i s-a atribuit un teritoriu de aproximativ 42000 km⁴ - s-au aflat în postura de "competitori", pentru tranșarea definitivă de o parte sau alta a acestei probleme. Până în anul 1944 cele două state au încercat să câștige această dispută prin obținerea "bunăvoinței" Germaniei⁵, care devenise "arbitrul" competiției.

Evenimentele din 23 august privesc din acest punct de vedere au însemnat un serios avantaj luat de România, îndeosebi prin intermediul articolului 19 din Convenția de Armistițiu cu Națiunile Unite încheiată la 12 septembrie 1944, care stipula "retrocedarea Transilvaniei sau a celei mai mari părți a acesteia"⁶ - către România. Conștienți de această situație factorii decizionali maghiari au încercat să imprime Ungariei același traseu pentru a anula sau cel puțin diminua avantajul obținut de România, în vederea conservării șanselor maghiare în competiția pentru Transilvania. Consiliul de miniștri maghiar s-a întrunit la 25 august 1944 pentru a dezbate situația

politică și militară gravă rezultată în urma coterii intervenite în România.

Prima intervenție a aparținut șefului Marelui Stat Major, general-colonel Vörös János, care a prezentat intențiile și planurile comandamentelor germane vis-a-vis de România și cererea înaintată de acestea ca trupele maghiare să atace România. Vörös a informat și despre măsurile luate de partea maghiară, respectiv concentrarea armatei de rezervă la frontiera ungaro-română, dar s-a pronunțat împotriva declanșării atacului - din motive politice - până în momentul depășirii frontierei de către armatele române⁷. În expunerea sa ministrul apărării, general-colonelul Csattay, s-a pronunțat în același sens, invocând în sprijinul neintervenției superioritatea forțelor militare românești dislocate în Transilvania de sud, comparativ cu efectivele trupelor maghiare, propunând în schimb menținerea Transilvaniei de nord și recurgerea la ajutor german⁸.

A urmat expunerea locțiitorului ministrului de externe Jungerth Arnothy. El a împărtășit opinia militarilor declarându-se de acord cu măsurile luate pentru oprirea trupelor române și sovietice. Totodată a prezentat consiliului informațiile recepționate de ministrul de externe maghiar referitor la impactul internațional al insurecției din România și a făcut cunoscut poziția reprezentanților Puterilor Aliate din Ankara, Madrid, Lisabona și Stockholm care convergeau către aceeași concluzie: pentru Ungaria sosise momentul de a se alătura coaliției Națiunilor Unite, în același timp Ungaria era avertizată asupra consecințelor unui atac maghiar îndreptat împotriva României în condițiile în care aceasta ieșise din Axă⁹.

Impactul evenimentelor din România s-a răsfrânt și asupra politicii externe maghiare, acum Ungaria căutând cu disperare reluarea legăturilor diplomatice cu statele occidentale¹⁰, în condițiile în care acestea fuseseră întrerupte brusc în urma punerii în aplicare a planului "Margarethe I", respectiv ocupația militară a țării de către germani la 19 martie 1944, urmată de instituirea guvernului filogerman condus de Sztójay Döme¹¹.

Preocuparea pentru reluarea legăturilor cu statele occidentale se observă distinct și în cadrul ședinței Consiliului de miniștri din 25 august. Datorită prezenței armatelor sovietice la porțile Balcanilor și Europei centrale, miniștri maghiari doreau ca deciziile ce urmau a fi luate să fie în concordanță cu raporturile dintre marile puteri, respectiv Uniunea Sovietică - S.U.A., Anglia, dar informațiile pe care le dețineau în această privință erau neclare¹². O parte evidențiau dorința anglo-saxonilor ca Ungaria să nu fie ocupată de armatele sovietice, pe de altă parte veștile sosite din U.R.S.S. nu lăsaus nici un fel de dubii asupra intențiilor sovietice de a pătrunde în Balcani și Europa centrală¹³, ceea ce însemna automat ocupația militară sovietică a Ungariei.

Consiliul de miniștri maghiar și-a clădit strategia politică și militară pentru perioada următoare pe "varianta Churchill", adică pe credința că premierul britanic nu va renunța la debarcarea în Balcani, lăsând această zonă în sfera de influență sovietică, ceea ce sporea și șansele Ungariei de a evita ocupația Armatei Roșii, această speranță a factorilor de decizie maghiari bazându-se pe anumite declarații ale premierului britanic făcute în septembrie 1944 în care se făceau aluzii la o eventuală debarcare în Ljubliana, armatele aliate urmând să întâlnească armatele sovietice în Ungaria¹⁴. Ori o analiză realistă a situației internaționale și îndeosebi a relațiilor existente între cele trei mari puteri S.U.A., Anglia, U.R.S.S., excludea la acea dată punerea în aplicare a "variantei" balcanice¹⁵ sperată de politicienii maghiari. În cele din urmă ședința Consiliului de miniștri, după o analiză a argumentelor pro și contra intervenției împotriva României a adoptat o soluție de compromis, în sensul că "dacă ar exista totuși posibilitatea de a dispune de forțe militare suficiente, atunci germanii să înainteze pentru preluarea apărării frontierei în sudul Transilvaniei, iar noi (armatele maghiare - n.n.) să apărăm frontierele noastre de est până la punctul cel mai sudic al regiunii secuiești"¹⁶. Această decizie însemna practic o amânare în ceea ce privește adoptarea unei atitudini clare față de situație rezultată în urma evenimentelor din România, ceea ce în opinia lui Vasile Pușcaș demonstrează că la nivelul decizional cel mai înalt "predominau prejudecățile, dezorientarea și deruta"¹⁷.

În contextul în care s-a luat hotărârea reluării contactelor cu statele occidentale, nivelele decizionale maghiare și în speță regentul Horthy au înțeles că pentru realizarea cu succes a acestui obiectiv se impunea ca o necesitate stringentă "debarcarea" guvernului filonazist condus de Sztójay Döme, instituit de germani după ocuparea militară a țării în martie 1944. Ca urmare

regentul Horthy profitând de situația grea a Germaniei în aceste zile, ceea ce paraliza de fapt mișcările acesteia, a pus în discuție relațiile ungaro-germane. El a intuit corect că în conjunctura gravă în care se găsea Germania aceasta nu va putea reacționa eficient la eventualele schimbări în conducerea politică maghiară. În consecință Sztójay Döme a fost înlocuit cu general-colonelul Lakatos Géza, ofițer loial lui Horthy, iar noul guvern a fost recunoscut de Germania la 29 august 1944. Numirea guvernului Lakatos, care cuprindea adepți ai alianței cu Germania pe de-o parte și parteneri ai încheierii armistițiului pe de altă parte, urmărea un triplu obiectiv: 1. redobândirea suveranității naționale; 2. oprirea deportărilor de evrei; 3. pregătirea și încheierea armistițiului cu Națiunile Unite¹⁸.

În ceea ce privește politica guvernului Lakatos față de România, ea s-a modificat în raport cu hotărârea adoptată în cadrul Consiliului de miniștri din 25 august 1944. Sub influența promisiunilor de ajutor german s-a hotărât atacarea în comun a României, acțiunea vizând ocuparea Transilvaniei de sud și luarea în stăpânire a lanțului Carpaților¹⁹, ceea ce demonstrează clar că noul guvern urmărea satisfacerea revendicărilor teritoriale cu ajutorul german pe de-o parte, iar prin reluarea legăturilor cu statele occidentale și pregătirea armistițiului viza sancționarea acestora de către marile puteri.

Declanșat în dimineața zilei de 5 septembrie 1944 în direcțiile Cluj-Turda-Alba Iulia-Sărmășel-Luduș-Blaj, atacul combinat maghiaro-german s-a încheiat după câteva zile cu un usturător eșec pentru trupele atacatoare²⁰. Ba mai mult, trupele sovieto-române respingând inamicul pe aliniamentul inițial, au trecut la ofensivă în vederea eliberării întregii Transilvanii.

Paralel cu acțiunile militare îndreptate împotriva României, guvernul maghiar a inițiat ample activități politico-diplomatice în direcția statelor occidentale, având ca scop încheierea armistițiului. În acest scop prin intermediul lui Bakach-Besseney György - emisarul lui Horthy la Berna - au fost duse tratative cu aliații în perioada 26 august - 21 septembrie 1944²¹. Speranțele lui Horthy de a evita ocuparea Ungariei de către trupele sovietice prin debarcarea trupelor anglo-americane în Balcani s-au năruit. Telegrama trimisă de Besseney-György la 21 septembrie 1944 nu lasă nici un dubiu în acest sens. În această telegramă se afirma categoric că: "despre altceva în afara capitulării necondiționate nu poate fi vorba. Este o iluzie speranța că anglo-saxonii vor sacrifica propriile trupe pentru a ne proteja pe noi - care am luptat împotriva lor - contra rușilor și aliaților acestora mai mici. (A se înțelege România, Iugoslavia - n.n.). Singurul lucru care rămâne de făcut este acceptarea din partea noastră a unui armistițiu fără condiții, cu acest gest vom opri risipirea în continuare - în zadar - a sângelui maghiar"²².

Problema încheierii armistițiului a fost dezbătută și în cadrul ședințelor Consiliului de coroană din 7 septembrie și a Consiliului de miniștri din 8 septembrie 1944. În ședința Consiliului de coroană din 7 septembrie Horthy a pus pentru prima dată în mod deschis intenția sa de a se încheia armistițiu. Președintele Consiliului de miniștri, generalul Lakatos, a propus discutarea chestiunii în fața parlamentului. Horthy a refuzat această propunere argumentând că parlamentul oricum nu este suveran întrucât o parte din deputați fuseseră arestați în timpul guvernării Sztójay, pe de altă parte cei rămași nu îndrăzneau să-și exprime părerea în mod deschis de teama germanilor. Unul dintre miniștri - Reményi Schneller Lajos, agent al germanilor - l-a acuzat pe Horthy că ar manifesta intenția de sacrificare a intereselor clasei mijlocii în favoarea țărănimii (Sic!). Horthy a replicat violent arătând că nu este în discuție soarta unei clase, ci a întregii națiuni²³. În cele din urmă Consiliul de coroană a luat decizia de a înainta un ultimatum reprezentantului la Budapesta - Edmund Veessenmayer - prin care germanii erau avertizați că în cazul în care comandamentul german nu va trimite cinci divizii blindate pentru apărarea teritoriului maghiar în termen de 24 de ore, atunci Ungaria va cere armistițiu. Veessenmayer a promis înaintarea cererilor ultimative către Berlin. De fapt el dorea să câștige timp pentru clarificarea situației încordate existente în viața politică maghiară. Într-adevăr peste puțin timp au sosit trei divizii blindate germane care au fost imediat îndrumate spre frontul din Transilvania. Această reacție a germanilor, precum și hotărârea adoptată în ședința Consiliului de miniștri din 8 septembrie 1944 în care s-a respins ideea încheierii armistițiului²⁴, au înlăturat pe moment perspectivele desprinderii de Axă.

Se pot observa contradicțiile existente între guvern pe de-o parte și regent pe de altă

parte, în ceea ce privește problema armistițiului. Astfel, în Consiliul de coroană din 7 septembrie Horthy declara că va încheia armistițiul în cazul în care ajutoarele germane nu vor sosi în 24 ore, pentru ca în ziua următoare Consiliul de miniștri să respingă posibilitatea încheierii armistițiului și să decidă continuarea războiului. De fapt atitudinea guvernului era influențată de mai mulți factori printre care amintim teama de riposta germană, antisovietismul unei mari părți din cabinet, lipsa de hotărâre și de inițiativă. Tocmai această indecizie manifestată de guvern îl va determina pe regent să preia direct conducerea preparativelor pentru încheierea armistițiului, ajutat fiind în această misiune de un anturaj restrâns de personalități politice și militare provenite din guvern, partidele de opoziție și armată grupați în așa-numitul "birou de armistițiu"²⁵ ("Kiugrási Iroda").

Trebuie remarcat că adevăratul motor al întregii acțiuni de desprindere din alianța cu Germania în toamna anului 1944 era regentul Horthy Miklós. El a apreciat - în cele din urmă - corect în urma semnalelor recepționate din occident că singura soluție realistă pentru încheierea armistițiului era reluarea contactelor cu Moscova și discutarea condițiilor de armistițiu direct cu factorii de decizie de la Kremlin.

Deși au intervenit dificultăți în contactarea Moscovei în cele din urmă a fost găsită o modalitate corespunzătoare. Contele Zichy Vladimir, care dispunea de proprietăți la frontiera cu Slovacia a luat legătura cu brigada de partizani intitulată "Pentru libertatea slavilor" (Sic!), care lupta în cadrul insurecției slovace. În discuțiile purtate cu comandantul brigăzii, locotent-colonelul Makarov și locțiitorul politic al acestuia Voljansky, Zichy s-a interesat în privința modalităților de încheiere a unui armistițiu cu Uniunea Sovietică. Prompt, Makarov a contactat Moscova și a înmănat delegaților maghiari o scrisoare care conținea condițiile de armistițiu transmise de Kremlin. Această scrisoare a intrat în istoriografie sub titulatura de "scrisoarea Makarov"²⁶.

Condițiile de armistițiu inserate în acest document erau extrem de favorabile Ungariei. Astfel, Moscova nu dorea capitularea totală, dădea asigurări că nu se va amesteca în treburile interne ale Ungariei și nu va schimba ordinea socială existentă; permitea funcționarea în continuare a jandarmeriei și poliției; promitea oprirea înaintării armatei române și cel mai important punct, problema apartenenței Transilvaniei urma să fie decisă după încheierea războiului prin intermediul unui plebiscit²⁷.

"Scrisoarea Makarov" care a fost înaintată la 18 septembrie 1944 și regentului Horthy, a provocat satisfacție la Budapesta fiind percepută de acesta și de anturajul său drept răspunsul personal al lui Stalin la tatonările maghiare și ca urmare ei au acționat în consecință²⁸.

În acest climat de satisfacție generat de propunerile sovietice, au intervenit unele evenimente care au modificat parțial planurile lui Horthy și anturajului său. O unitate britanică reușise să debarce cu succes pe coastele Adriaticii²⁹, acest eveniment - amplu comentat de presă - a reînnoit speranțele lui Horthy în ceea ce privește posibilitatea debarcării aliate: dacă premierul britanic s-a răzgândit și va duce la capăt debarcarea în Balcani? În acest caz Ungaria putea capitula în fața trupelor aliate evitând astfel ocupația trupelor sovietice. În consecință Horthy a decis trimiterea în paralel a două declarații pentru a negocia armistițiul, respectiv una la Moscova și a doua la Caserta unde se afla comandamentul forțelor aliate din Italia.

Delegația maghiară pentru discuțiile cu aliații era formată din general-colonelul Náday István și locotent-colonelul britanic Howie, cu misiunea de a lua legătura cu aliații și de a-i convinge pe aceștia să debarce la Fiume de unde să trimită rapid trupe în Ungaria. Apelul lui Horthy a fost primit la fel ca celelalte mesaje ale sale, adică un refuz categoric³⁰, ca urmare ultima încercare a lui Horthy de a manevra între aliații și de a atrage o debarcare aliată în Balcani s-a soldat cu un eșec clar. În consecință nu mai rămânea o altă soluție decât alternativa tratativelor directe cu Uniunea Sovietică.

În aceeași zi în care generalul-colonel Náday pleca în misiune la Caserta, delegația maghiară destinată tratativelor cu Moscova se pregătea la rândul ei de plecare. Din delegație făceau parte Szent-Iványi Domokos - consilier regal și ministru plenipotențiar -, contele Teleki Géza - recomandat special de Szent-Iványi, în opinia noastră prezența lui Teleki în componența delegației nu era tocmai întâmplătoare, el fiind considerat în cercurile decizionale maghiare drept un foarte bun cunoscător al realităților din Transilvania, ceea ce demonstrează importanța acordată de Budapesta chestiunii Transilvaniei în discuțiile cu Moscova - șeful delegației era fostul atașat militar

la Moscova generalul-colonel Faraghó Gábor, de asemenea cunoscut de către conducerea sovietică. După mai multe peripeții delegația maghiară a ajuns la Moscova în data de 1 octombrie 1944, fiind primită imediat de către conducătorii sovietici. În discuțiile³¹ care s-au derulat în următoarele zile cu oficialitățile sovietice, spre stupoarea delegației maghiare guvernul sovietic nu a recunoscut condițiile inserate în "scrisoarea Makarov"³². Noile condiții preliminare de armistițiu au fost înaintate oficial de V.M. Molotov delegației maghiare la 8 octombrie 1944. În general ele erau mult mai dure comparativ cu cele din "scrisoarea Makarov" pe de-o parte, pe de altă parte erau asemănătoare condițiilor de armistițiu impuse României. Aceste condiții erau în esență următoarele: 1. Ungaria se obliga să evacueze teritoriile obținute după 31 decembrie 1937; 2. se angaja să retragă funcționarii publici și trupele din teritoriile respective în termen de 10 zile începând din momentul semnării armistițiului; 3. pentru supravegherea evacuării cele trei mari puteri urmau să trimită o comisie în Ungaria sub președenție sovietică; 4. Ungaria se obliga să întrerupă relațiile cu Germania, să declare război acesteia, guvernul sovietic în schimb se angaja să ofere ajutor trupelor maghiare împotriva Germaniei³³.

Analizând condițiile preliminare de armistițiu vom observa aplicarea de către sovietici a modelului românesc, ceea ce contravenea intereselor regentului Horthy și anturajului său care doreau aplicarea modelului finlandez. De fapt, una din prevederile cheie a armistițiului cu Finlanda era faptul că finlandezii nu fuseseră nevoiți să atace trupele germane, Horthy dorind la rândul său aplicarea acestei prevederi în cadrul armistițiului cu Ungaria. Aplicarea acestei prevederi nu a fost posibilă datorită poziției strategice a Ungariei de "cheie a Europei centrale", ceea ce făcea inevitabilă prezența militară sovietică, pe de o parte, iar Molotov a insistat în mod deosebit în cursul tratativelor asupra necesității atacării trupelor germane în momentul în care armistițiul urma să fie făcut public³⁴.

Horthy a acceptat condițiile preliminare de armistițiu chiar dacă acestea nu lăsau nici o speranță pentru Ungaria în ceea ce privește menținerea teritoriilor obținute și a evitării ocupației de către trupe sovietice, din două motive. În primul rând datorită veștilor recepționate de palat privitoare la pregătirile germanilor și agenților acestora, "Crucile cu Săgeți", având ca scop împiedicarea încheierii armistițiului, în al doilea rând datorită situației grele existente pe fronturi. Astfel, frontul 2 ucrainean comandat de mareșaul Malinovski declanșase ofensiva împotriva Armatelor 2 maghiară și 6 germană în Transilvania³⁵, iar Armata 1 maghiară se retrăgea din Carpați datorită pe de o parte presiunii puternice exercitate de trupele Frontului 4 ucrainean, pe de altă parte în urma ordinului dat de comandantul acestei armate generalul-colonel Miklós Béla, care era avizat asupra intențiilor regentului de a ieși din război³⁶.

În cele din urmă armistițiul preliminar a fost semnat la 11 octombrie 1944, urmând ca Horthy și anturajul său să fixeze ziua H, momentul în care el urma să fie făcut public.

În aceeași zi în care se semna armistițiul preliminar Horthy a discutat cu comandanții armatelor 1 și 2 maghiare, generalii Miklós Béla și Veress Lajos - amândoi considerați ofițeri de încredere - modalitatea de stabilire a contactelor cu Armata Roșie. S-a căzut de acord ca imediat după citirea proclamației regentului să fie trimis către armate o directivă secretă. Această directivă secretă conținea următoarele puncte: 1. încetarea ostilităților; 2. stabilirea legăturilor cu Armata Roșie; 3. ruperea relațiilor cu germanii; 4. menținerea ordinii și disciplinei; 5. în continuare trupele urmau să acționeze conform dispozițiilor venite de la centru³⁷. În afara celor discutate nu au fost luate și alte măsuri, ca de exemplu concentrări de trupe în capitală, coordonarea acestora etc., ceea ce a făcut ca în ziua hotărâtoare aceste măsuri să se dovedească insuficiente pentru reușita acțiunii, fiind ușor contracarate de către germani.

Horthy, în dimineața zilei de 14 octombrie, a luat decizia definitivă fixând ziua H pentru 15 octombrie 1944. Potrivit scenariului gândit de Horthy, a doua zi în jurul orei 12 urma să fie citită la radio proclamația către națiune, în același timp el avea să-l primească pe Veessenmayer pentru a-i duce la cunoștință încheierea armistițiului³⁸. Dar scenariul gândit de Horthy avea să se desfășoare cu totul altfel față de cele prevăzute.

În ceea ce privește reacția germană ea nu s-a lăsat așteptată. Perioada de timp consumată de la sfârșitul lunii august, până la semnarea armistițiului preliminar a fost folosită cu maximum de randament de către germani și "aliații" acestora "Crucile cu Săgeți". Conducerea

hitleristă încă din momentul instalării guvernului Lakatos a intuit corect misiunea acestuia - în treacăt fie spus a beneficiat de informațiile primite de la oamenii de încredere din armata și guvernul maghiar³⁹ - și a trecut prompt la elaborarea planurilor de acțiune vizând zădărnicierea încercării Ungariei de a încheia armistițiu.

În acest scop, în luna septembrie și începutul lunii octombrie s-au desfășurat la Budapesta mai multe consfătuiri la care au participat reprezentanții germani în Ungaria astfel: Edmund Veessenmayer, ministrul plenipotențiar și în același timp imputernicit cu puteri depline, consilierii Kurt Haller, Gerhard Felne, șeful secției a VI-a RSHA pentru sud-estul Europei, maiorul SS Wilhelm Höttl, generalul SS Otto Winkelmann, comandantul trupelor SS și a poliției germane din Ungaria, atașatul militar Greiffenberg iar din partea maghiară personalitățile de "marcă" ale "Crucilor cu Săgeți", respectiv, Szálasi Ferenc, Kemény Gábor, general-colonelul Beregffy Károly și Kovarcz Emil. În esență s-a căzut de acord asupra necesității împiedicării cu orice preț a "trădării" Ungariei și a sprijinirii lui Szálasi Ferenc⁴⁰, chiar dacă Veessenmayer avea rezerve față de acesta⁴¹.

Pentru reușita deplină a acțiunii au fost distribuite și responsabilitățile. Astfel, chestiunile politice avea să fie dirijate de Edmund Veessenmayer; activitatea Gestapo-ului, a RSHA, SS și SD, de către Winkelmann iar responsabilitatea pentru problemele militare revenea atașatului militar generalul Greiffenberg. Conducerea germană a luat totodată măsuri pentru eventualitatea - puțin scontată - a izbucnirii unei revolte sau a intervenției armatei maghiare. Au fost aduse noi unități militare - în special unități SS și blindate - iar printr-un ordin expres al lui Hitler au fost trimiși la Budapesta doi "specialiști renumiți" pentru ducerea la bun sfârșit a unor asemenea operațiuni: maiorul SS Otto Skorzeny - care devenise celebru prin răpirea lui Mussolini deținut la Grand Sasso, la 12 septembrie 1943 -, al doilea personaj fiind nu mai puțin celebrul general SS Bach-Zelewski care se "acoperise de glorie" în cursul operațiunilor de "pacificare" a Varșoviei⁴². În paralel cu pregătirile politico-militare germane s-au derulat și preparativele nyilaștilor. Au fost contactați ofițerii cu vederi filonaziste din cadrul Marelui Stat Major, s-au organizat detașamente înarmate care urmau să preia controlul cu ajutorul germanilor în capitală. Cel care coordona acțiunea era Kovarcz Emil, mâna dreaptă a lui Szálasi Ferenc, în calitatea sa de șef al "forțelor hungariste"⁴³.

Ca modalitate concretă de acțiune în cadrul conducerii germane s-au concretizat două variante. Prima susținută de generalul Winkelmann propunea o acțiune imediată pentru prevenirea trădării, propunere susținută de ministrul de externe german von Ribbentrop și Reichsführer-ul SS Heinrich Himmler. A doua aparținea lui Veessenmayer care aproba pregătirea puciului, considerând că planul trebuia pus în aplicare doar în momentul în care conducerea germană ar fi dispus de dovezi clare și categorice referitor la "trădarea" lui Horthy. Totodată trebuie remarcat că Veessenmayer, ca un fin observator al realităților vieții politice maghiare, aprecia corect că în interesul menținerii ordinii interne, îndepărtarea lui Horthy și numirea lui Szálasi trebuiau astfel efectuate încât aparențele constituționale să fie salvate, întreaga acțiune urmând să se desfășoare fără convulsii. În cele din urmă Hitler, care a realizat avantajele care decurgeau pentru Germania din a doua variantă a optat pentru punerea în aplicare a acesteia⁴⁴, acțiunea proiectată de germani primind numele codificat de "Operațiunea Panzerfaust". Caracterizând stadiul pregătirilor făcute de cele două părți ajungem la concluzia că situația favoriza fără îndoială pe germani și aliații acestora, iar desfășurarea evenimentelor din 15 octombrie avea să demonstreze concludent acest lucru.

Ziua de 15 octombrie a debutat cu răpirea fiului regentului de către agenții din detașamentul Skozeny⁴⁵, răpirea urmând să fie folosită ca armă de șantaj și de presiune în fața lui Horthy pentru a-l sili pe acesta să acționeze conform intereselor germane.

La o oră după răpire, șeful Marelui Stat Major, general-colonelul Vörös János sosea la Palatul Regal ducând un ultimatum din partea șefului OKH, general-colonel Heinz Guderian, prin care teritoriul Ungariei era considerat teatru de operații germane, comandamentul german fiind abilitat ca singurul factor îndreptățit să ia decizii în această privință⁴⁶. În realitate scopul urmărit de comandamentul german prin această decizie era acela de a împiedica orice inițiativă militară maghiară privitor la retragerea de trupe de pe front - îndeosebi în condițiile pregătirii planurilor

germane de acțiune contra regentului - și bineînțeles folosirea acestora conform intereselor germane.

Primul ministru, general-colonelul Lakatos Géza se pregătea la rândul său să plece la Palat. În acea zi nu se afla într-o stare de spirit euforică, de fapt se temea de consecințele proclamării armistițiului și îndeosebi de reacția germană. Înainte de a pleca spre Palat a distrus documentele păstrate în seiful personal care ar fi putut să-l compromită în fața germanilor⁴⁷. Astfel credea șeful guvernului în succesul acțiunii de desprindere de alianța cu Germania!

La ora 11 a început în splendida sală Mátyás a Palatului Regal ultimul Consiliu de coroană prezidat de regent. Horthy a declarat că în interesul salvării Ungariei de dezastrul iminent și a asigurării viitorului ei după război a luat hotărârea de a încheia armistițiu cu fostul inamic, fără a preciza însă că acest armistițiu fusese deja semnat la Moscova. În continuare a urmat la cuvânt șeful Marelui Stat Major, generalul Vörös care a informat consiliul referitor la ultimatumul german și asupra cererilor înaintate de aceștia de subordonare a teritoriilor și trupelor maghiare. În expunerea sa Vörös s-a referit și la situația militară existentă pe diferitele fronturi de luptă, neascunzând în fața auditoriului faptul că aceasta era catastrofală, situație datorată în special lipsei rezervelor și puternicei presiuni exercitată de trupele Armatei Roșii, pronunțându-se la rândul său în favoarea încheierii armistițiului⁴⁸. Spre stupoarea lui Horthy, primul ministru Lakatos a adoptat o atitudine ezitantă invocând motive de ordin constituțional, împreună cu ceilalți miniștri fiind preocupați mai mult de viitorul lor decât de armistițiu. În cele din urmă Horthy, în calitatea sa de regent și de comandant suprem, a cerut lui Lakatos îndeplinirea hotărârilor luate în vederea încheierii armistițiului, lucru cu care Lakatos, după mai multe ezitări, s-a declarat de acord. Întrerupând ședința, Horthy l-a primit pe reprezentantul german Edmund Veessenmayer, sosit în audiență. În acest moment Horthy aflate de răpirea fiului său, dar a reușit să-și păstreze calmul, ba mai mult i-a făcut cunoscută lui Veessenmayer intenția sa de a încheia armistițiu, declarându-i totodată că Ungaria, din acel moment nu se mai considera aliata Germaniei. Deși era la curent cu intențiile regentului, Veessenmayer a fost surprins nu atât de intenție, cât mai ales de rapiditatea acțiunii, întrucât germanii au prognozat acest pas pentru data de 18 sau 19 octombrie 1944. În încercarea de a câștiga timp el i-a cerut regentului ca înainte de difuzarea proclamației să-l primească în audiență pe dr. Rudolf Rahn - reprezentantul german pe lângă așa zisa Republică fascistă de la Salo - care aducea mesajul lui Hitler⁴⁹ - în realitate Rudolf Rahn sosea la Budapesta cu o însărcinare specială din partea lui Hitler - aceea de a dirija împreună cu Veessenmayer problemele politice în cadrul puciului - cerere acceptată de regent.

Între timp în jurul orelor 13 a fost difuzată la radio proclamația regentului⁵⁰ - redactată de acesta cu o zi înainte și modificată ulterior în unele puncte de către primul ministru Lakatos⁵¹.

În proclamația sa adresată națiunii maghiare Horthy dezvăluia situația dezastruoasă a țării, înfieră acțiunile samavolnice desfășurate de germani pe teritoriul Ungariei după 13 martie 1944 și aducea la cunoștința opiniei publice convingerea sa că Germania pierduse războiul, accentuând hotărârea de a nu permite sacrificarea Ungariei pentru interesele perdante străine: "Acel popor care într-un război deja pierdut, cu conștiința slugărniceii ar permite transformarea pământului moștenit de la părinți în teatru de război, în vederea apărării unor interese străine și-ar pierde onoarea pentru totdeauna în fața opiniei publice mondiale"⁵². Prezintă această situație, indica și măsurile pe care le luase: "Din acest motiv am comunicat reprezentantului Reich-ului german hotărârea noastră de a încheia un armistițiu preliminar cu adversarii noștri de până acum urmând să încetăm orice ostilități față de ei"⁵³. Ultimul paragraf se adresa armatei care era solicitată să execute ordinele emenate de la comandanții numiți de regent⁵⁴.

Citirea proclamației era în plină desfășurare când Veessenmayer, după ce în prealabil informase Berlinul despre pasul făcut de regent, a primit dispoziția expresă a Führer-ului de a înăbuși în fașă trădarea regentului Horthy⁵⁵. Așadar, Operațiunea "Penzerfaust" pregătită cu mîgală și minuțiozitate de germani și nylașiști trebuia aplicată.

Proclamația regentului a avut efectul unei bombe în Budapesta și în restul țării deopotrivă. Marea majoritate a populației a primit-o cu entuziasm: "S-a sfârșit războiul!" se scanda pretutindeni. Odată primele clipe de bucurie și entuziasm trecute, și-au făcut apariția teama și îngrijorarea în

raport cu ceea ce se va întâmpla. Oare într-adevăr s-a sfârșit războiul? Și germanii cum vor reacționa? Și mai ales ce se va întâmpla dacă vin rușii? Acestea erau în esență întrebările care frământau opinia publică. Cert este că populația a adoptat o atitudine expectativă, fiind unul din martorii pasivi ai evenimentelor dramatice care aveau să se desfășoare în orele următoare.

În cetate - sediul conjurațiilor - general-colonelul Vörös, conform dispozițiilor primite a dispus transmiterea ordinului operativ⁵⁶ către armate. Din nefericire nu a putut fi transmis imediat, deoarece centrul de comunicații și transmisiuni al armatei fusese deja ocupat de germani. Prin urmare el a fost citit la radio în jurul orelor 14 concomitent cu a doua transmisie a proclamației regentului. Ordinul informa armata despre decizia de a încheia armistițiu și cerea trupelor îndeplinirea strictă a ordinelor venite de comandanții numiți de regent⁵⁷.

Concomitent cu transmiterea ordinului operativ urma să fie adusă la cunoștința trupelor și directiva secretă dată de regent pentru îndeplinirea ordinelor sale. Această directivă codificată a ajuns la secția de operații a Marelui Stat Major, unde s-a împotmolit. Ofițerii din cadrul secției de operații discutau și comentau proclamația regentului și au declarat categoric că nu vor executa un asemenea ordin. Cel care dădea tonul era colonelul de stat major Nádos Lajos, șeful secției. Acesta a interzis transmiterea în continuare a ordinelor venite în absența șefului Marelui Stat Major, aflat în cetate în acel moment. totodată pe propria răspundere a emis un ordin către armate prin care se ordona continuarea luptei. Interpretarea dată proclamației regentului era următoarea: proclamația și ordinul către armată nu însemnau automat încetarea luptei, tatonările cu inamicul pentru încheierea armistițiului sunt în desfășurare și prin urmare lupta trebuie continuată⁵⁸.

În Palatul Regal, Consiliul de coroană a luat sfârșit după ora 13. Miniștri au plecat, doar șeful Marelui Stat Major, generalul Vörös a rămas câteva ore, s-a deplasat la Marele Stat Major unde a fost întâmpinat "ofensiv" de general-locotenentii László Dezső și Major Jenő, ambii partizani ai alianței cu Germania, care i-au cerut explicații privitor la armistițiu. Vörös a dat dovadă de nehotărâre întrucât la criticile formulate de cei doi a dispus transmiterea unui nou ordin către armate prin care de fapt neutraliza dispozițiile regentului⁵⁹. Această directivă a complicat și mai mult situația, a sporit deruta și haosul în rândul comandanților militari și a determinat pe aceștia să adopte o poziție expectativă, în locul unei acțiuni energice, ceea ce contravenea intereselor regentului Horthy și anturajului său și în cele din urmă chiar intereselor Ungariei.

Între timp germanii și agenții lor au trecut la acțiune. Colaborarea între cei doi parteneri în cursul loviturii de stat a fost perfectă. Pe de o parte pregătiri minuțioase, de cealaltă parte, indecizia anturajului lui Horthy și a armatei. La ora 17 postul de radio a fost ocupat de un detașament mixt germano-nylașist, operațiune ce a decurs neașteptat de ușor, deoarece acesta fusese lăsat fără apărare! Acțiunile "Crucilor cu Săgeți" erau coordonate de Kovarcz Emil, deoarece Szálasi se afla blocat la ambasada germană⁶⁰. Kovarcz Emil s-a dovedit a fi un personaj energetic, care a reușit în scurt timp să domine situația chiar și în lipsa lui Szálasi.

Per ansamblu situația era net favorabilă germanilor și nylașistilor. De partea lor acționau mai mulți factori: forțe concentrate, conducerea unitară, energetică și hotărârea fanatică de a împiedica cu orice preț "trădarea"; de cealaltă parte afară de regentul Horthy, majoritatea anturajului său era dominată de șovăială, inacțiune, teama de consecințe care adăugându-se atitudinii armatei - poate singurul factor care ar fi putut răsturna situația în favoarea regentului - au făcut ca acțiunea proiectată de Horthy să se precipite spre dezastru. Totuși au fost și oameni energici care au acționat în conformitate cu situația. Din nefericire, au fost puțini. General-maiorul Lázár Károly, comandantul gărzii de corp a regentului a blocat toate ieșirile cetății⁶¹, asigurând astfel pentru un timp libertatea de manevră necesară regentului și miniștrilor fără ca aceștia - nota bene - să folosească acest timp prețios pentru a traduce în viață hotărârile luate.

Despre starea de spirit existentă în cadrul Marelui Stat Major - care în conformitate cu scenariul regentului avea misiunea vitală de a dirija activitatea armatei - elocventă ni se pare descrierea unui martor ocular al evenimentelor, maiorul de stat major Koltai Jenő. Așa cum reiese din memoriile sale, după citirea proclamației la radio a fost organizată apărarea clădirii, pe urmă ofițerii au adoptat o poziție de expectativă: "În esență, eram total dezorientați în ceea ce privește potențialul inamic. Erau oare germanii, rușii sau chiar proprii noștri frați? Totul părea posibil. Domnea un haos total"⁶². Haos ce avea să fie sporit și mai mult conform spuselor aceluiași Koltai

de asediul întreprins de detașamentul SS Skorzeny în dimineața zilei de 16 octombrie⁶³. Un alt ofițer care a acționat hotărât a fost comandantul Corpului 1 Armată, staționat în capitală, general-locotenentul Aggteleky Béla, din nefericire pentru Horthy, el a fost arestat în după masa zilei de 15 octombrie, de un detașament al "Crucilor cu Săgeți", cu concursul general-maiorului Hindy Iván, prin această manevră puciștii reușind să decupleze încă o piesă de importanță vitală din mecanismul proiectat de Horthy⁶⁴. În cazul altor unități militare unde comandanții nu au putut fi arestați, ca de exemplu forțele fluviale dunărene, ofițerii au fost cei care au refuzat să execute orice ordin referitor la armistițiu, declarând categoric că nu vor încheia nici un fel de înțelegere cu Uniunea Sovietică, și că vor continua lupta alături de germani. Doar o singură excepție s-a consumat, în cazul cazărmii Andrásy, unde colonelul Latorczay Lőrincz, ofițer loial regentului, a refuzat să execute ordinele nylaștilor. A urmat un schimb de focuri, colonelul fiind grav rănit. Caracterizând comportamentul armatei, vom observa că majoritatea corpului ofițeresc a refuzat să execute ordinele venite din partea regentului, o altă parte a adoptat o atitudine de expectativă, consumându-se doar puține excepții în care ofițeri loiali au executat ordinele primite. Trupele au rămas consemnate în cazărmi, unde au fost "preluate" și "prelucrate" de oamenii lui Szálasi în seara zilei de 15 octombrie.

Aceași situație a caracterizat și activitatea grupărilor politice de opoziție. Frontul Maghiar⁶⁵ a rămas un martor pasiv și neputincios al evenimentelor. Ce-i drept, unii membrii ai săi, ca de exemplu Kovács Imre, însufleții de proclamația regentului, au încercat să ocupe tipografia "Atheneum", dar în general acțiunile lor au avut un caracter de improvizatie, ceea ce a dus în majoritatea cazurilor la un eșec lamentabil. În ceea ce-i privește pe comuniști, în pofida "meritelor" revendicate, aceștia erau și mai dezorientați de evenimente⁶⁷.

Situația în capitală în seara zilei de 15 octombrie s-a complicat. Generalul-colonel Beregffy Károly, unul din principalii exponenți ai "Crucilor cu Săgeți" în armată, a fost chemat prin intermediul radioului la Budapesta, acesta urmând să preia portofoliul Apărării în guvernul pregătit de germani. Totodată, în jurul orei 20, Kovarcz Emil, fără a avea cunoștință de tratativele ce începuseră în cetate între Horthy, pe de o parte și germani pe de altă parte, a considerat sosit momentul pentru difuzarea la radio a unui ridicol "ordin către națiunea înarmată", elaborat de Szálasi cu câteva zile anterior. În acest "ordin" Szálasi condamna vehement "trădarea clicii" din Palat și anunța preluarea puterii în "interesul viitorului națiunii"⁶⁹.

Înainte de a expune firul evenimentelor care au urmat, credem că sunt necesare câteva explicații asupra concepțiilor existente în rândul nylaștilor privitor la modalitatea preluării puterii și a exercitării acesteia. Kovarcz Emil dorea ca odată cu preluarea puterii să fie îndeplinită și o revoluție național-socialistă deoarece, majoritatea conducătorilor nylaști îl detestau profund atât pe Horthy, cât și regimul conservator al acestuia. Aceștia nu doreau numai puterea ci și îndeplinirea unor reforme sociale care aveau ca scop final transformarea Ungariei într-un stat național-socialist-hungarist⁷⁰ - Szálasi, în contradicție cu acest curent, se pronunța pentru menținerea aparențelor constituționale, de fapt el dorea preluarea puterii în limitele constituției⁷¹. Ulterior vechiul regim urma să fie transformat pas cu pas într-un regim "hungarist". Opiniile lui Szálasi erau împărțite și de reprezentantul german Veessenmayer, care în discuțiile purtate cu acesta în seara zilei de 15 octombrie, întrucât nutrea convingerea că Horthy va accepta derularea schimbării de regim pe cale constituțională. De astfel, și în discuțiile purtate cu Horthy, Rahn și Veessenmayer și-au concentrat eforturile pentru a-l determina pe acesta să retragă proclamația din acea zi, cerându-i totodată și anularea ordinelor date armatei. Ei au argumentat că doar în cazul că trupele maghiare vor continua lupta pe fronturi era posibilă retragerea trupelor germane. Rahn a mers chiar mai departe promițând, deși nu avea împuternicire pentru așa ceva, obținerea ordinului de retragere din partea lui Hitler. Această promisiune nu contravenea intențiilor regentului, care așa cum am arătat anterior, se gândise de la bun început la aplicarea "modelului finlandez" în cazul armistițiului cerut de Ungaria. Cert este că în acest caz ar fi fost încălcată una din prevederile armistițiului preliminar semnat la Moscova - privitoare la atacarea trupelor germane - dar pentru Horthy era mult mai important respectarea unui principiu cavaleresc, de a nu trăda pe fostul aliat. Profesorul C.A. Macartney releva într-un studiu consacrat acestei chestiuni, că această propunere nici măcar nu a fost înaintată de Rahn cartierului general al Führer-ului, deoarece acesta era perfect conștient că o

asemenea propunere s-ar fi lovit de urechi surde⁷². De altfel, și Horthy a considerat că propunerea germană sosise prea târziu, întrucât ordinul către armată fusese emis și, în consecință, nu putea fi modificat sau anulat. În dezorientarea ce domnea în Palat, Horthy a rămas singur. Toți consilierii săi susțineau necesitatea înțelegerii cu germanii, însuși șeful guvernului împărțase teama izbucnirii unui război civil⁷³.

În condițiile în care situația pe fronturi nu s-a modificat, în sensul respectării punctului din armistițiul preliminar care cerea atacarea trupelor germane, comandantul frontului 2 ucrainean, mareșalul Malinovski, a trimis un ultimatum, cerând atacarea imediată a trupelor germane⁷⁴. Dar în momentul recepționării ultimatumului sovietic, atmosfera din Palat se modificase radical, ea devenise antisovietică într-o asemenea măsură, întrucât toți cei prezenți au considerat la unison că ultimatumul este inacceptabil⁷⁵. Această schimbare de poziție nu constituie o surpriză deoarece antisovietismul lui Horthy și a anturajului său era notoriu. În plus ei nu se gândiseră niciodată serios la o confruntare cu germanii, din motivele enunțate mai sus. Ca urmare, pentru limpezirea situației, rămăsese doar o singură soluție, înțelegerea cu germanii, care s-a perfectat în cele din urmă conform dorințelor și intereselor celui de-al Treilea Reich. Cum s-a perfectat această înțelegere? Printr-o neînțelegere cu consecințe tragice, la care trebuie adăugată și sabotarea intențiilor lui Horthy chiar de către anturajul său.

Aflând de ultimatumul sovietic, primul ministru Lakatos a oferit demisia guvernului său, decizie motivată de necunoștința în ceea ce privește pretenția sovieticilor vis-a-vis de atacarea trupelor germane. El s-a pronunțat pentru respingerea ultimatumului întrucât considera că lupta cu germanii ar avea un final dezastruos pentru Ungaria. Sesizând că partida era pierdută, toate eforturile lui Lakatos, precum și a șefului cabinetului militar al regentului, generalul Vattay Antal, s-au concentrat în direcția protejării și salvării regentului și a familiei sale de consecințele reacției germane. Dar chiar și în aceste condiții, când soarta încercării de a încheia armistițiu fusese pecetluită, Horthy a rămas pe poziție, declarând răspicat că nu va încheia nici un fel de înțelegere cu germanii⁷⁶. În acest moment avea să intervină acea neînțelegere care a avut consecințe tragice pentru regent. După miezul nopții, Vattay l-a suprins pe Lakatos declarându-i că Horthy s-a răzgândit, el a înțeles că situația este fără ieșire și în consecință a acceptat să ajungă la o înțelegere cu germanii⁷⁷. În realitate Horthy nu-și modificase punctul de vedere, "schimbarea" atitudinii regentului fiind inventată de Vattay - se pare din grija față de acesta. Lakatos nu a verificat veridicitatea afirmațiilor susținute de Vattay și a luat imediat legătura cu ambasada anunțând noua schimbare intervenită în atitudinea lui Horthy⁷⁸. Discuțiile s-au angajat imediat și s-au concretizat într-un acord în primele ore ale dimineții zilei de 16 octombrie, care satisfăcea total interesele germane, fără ca Horthy să aibe cunoștință de acest acord. Conform acordului regentul revoca proclamația din 15 octombrie, preda puterea lui Szálasi Ferenc, persoana sa precum și familia, la care se puteau adăuga și persoane din anturaj, urmau să beneficieze de protecția celui de-al Treilea Reich⁷⁹. Lakatos în memoriile sale argumenta că încheierea înțelegerii cu germanii reprezentase singura soluție care satisfăcea ambele părți, deoarece în cazul unui refuz "germanii nu s-ar fi dat înapoi de la nimic"⁸⁰.

În dimineața zilei de 16 octombrie detașamentul lui Skorzeny a trecut la asediarea cetății, reușind să o ocupe după o scurtă luptă cu gărzile regentului. Înainte de începerea asediului, Veessenmayer, sub pretextul protejării vis-a-vis de luptele ce urmau să se desfășoare, l-a dus pe Horthy la ambasada germană, gest perceput de acesta ca o "arestare sub formă politicoasă"⁸¹. În acel moment el nu avea cunoștință despre comunicarea făcută de generalul Vattay lui Lakatos, vis-a-vis de așa zisa schimbare de poziție, pe de altă parte, Veessenmayer era convins că regentul dorește într-adevăr să fie pus sub protecție germană. În după masa zilei de 16 octombrie, totul s-a rezolvat conform intereselor germane. Veessenmayer, prin șiretlic și după cum am văzut, printr-o neînțelegere tragică, a obținut de la regent ceea ce voia. Deși Horthy în dimineața zilei de 16 octombrie refuzase în repetate rânduri să-l numească pe Szálasi prim ministru, în cele din urmă sub presiunea germanilor și a anturajului a acceptat să demisioneze, să-l numească pe Szálasi în fruntea Consiliului de Miniștri și revoca proclamația din 15 octombrie⁸². Acest gest consemna din punct de vedere politic eșecul încercării de a încheia armistițiu, după ce din punct de vedere militar

eșecul survenise chiar în ziua de 15 octombrie în momentul preluării controlului asupra armatei de către "Crucile cu Săgeți". În memoriile sale, referindu-se la acest episod, Horthy relatează următoarele: "Am declarat că nu abdic și nu-l numesc pe Szálasi președintele Consiliului de Miniștri, ci prin semnătura mea doresc să salvez viața fiului meu. Semnătura smulsă sub amenințarea armelor nu poate fi și nici nu este valabilă din punct de vedere constituțional"⁸³.

A doua zi Horthy, împreună cu familia și câteva persoane din entourage părăseau Ungaria cu destinația castelului Hirschberg, situat în Bavaria, unde avea să rămână sub paza severă a SS-ului până la sfârșitul ostilităților. În pofida promisiunilor lui Veessenmayer, fiul regentului nu a fost eliberat, fiind reținut în lagărul de concentrare de la Mauthausen, până la eliberarea acestuia de anglo-americani. Plecarea lui Horthy în exilul din Germania a coincis cu dispariția sa din scena istoriei Ungariei și a însemnat sfârșitul unui regim care purtase amprenta personalității sale.

Dacă am urmărit derularea evenimentelor în capitală, în continuare vom prezenta ceea ce s-a întâmplat pe fronturile de luptă. Cea mai apropiată armată de Budapesta era Armata 3 maghiară, aflată în acel moment în subordinea Armatei 6 germane. Comandantul ei, general-locotenentul Heszleányi József, era un filogerman notoriu, motiv pentru care nu fusese inclus în cercul restrâns al comandanților militari implicați în preparativele pentru încheierea armistițiului. Dintre unitățile Armatei 3, Horthy a luat în considerare doar Divizia 1 Cavalerie, considerată sigură. Acestei divizii îi revenea o misiune extrem de importantă, de a sosi la Budapesta, asigurând astfel succesul acțiunii proiectate. Regruparea unității nu a fost posibilă datorită prezenței trupelor germane⁸⁴ cum nu a fost posibilă nici schimbarea comandantului acestei armate, întrucât ar fi trezit suspiciunea germanilor și reacția acestora.

Proclamația din 15 octombrie a luat prin surprindere trupele, dar ceea ce este important, în marea lor majoritate, ofițerii au refuzat să urmeze ordinele lui Horthy⁸⁵.

La Armata 2, care lupta în Transilvania, situația s-a dovedit a fi mai complicată. Comandantul armatei, general-colonelul Veress János, era unul din ofițerii implicați în angrenajul armistițiului. Conform celor stabilite anterior, în pofida ordinelor categorice ale șefului de stat major al OKW, de rezistență, acesta a dispus retragerea Armatei a 2-a pe linia Tisei⁸⁶. Reacția germană nu s-a lăsat așteptată. Trădat de șeful de stat major, colonelul Kozár Elemér, care l-a acuzat de "defetism", general-colonelul Veress Lajos a fost arestat de un detașament german în urma ordinului dat de comandantul Armatei 8 germane generalul Otto Wöhler⁸⁷. Cu aceasta și Armata a 2-a a fost scoasă din angrenajul armistițiului.

La Armata 1 maghiară lucrurile au evoluat cu totul altfel. După citirea proclamației regentului la radio, în lipsa ordinelor, comandantul armatei, general-colonelul Miklós Béla și șeful său de propriu, dispunând retragerea armatei din Carpați, decizie primită cu nemulțumire de o parte din ofițeri, întrucât până atunci toate atacurile sovietice fuseseră respinse cu grele pierderi pentru atacatori⁸⁸. Totodată armata a adoptat un dispozitiv de luptă care permitea respingerea atacurilor deopotrivă ale armatelor sovietice sau germane⁸⁹, și au așteptat noi instrucțiuni în ceea ce privește misiunea armatei. Aceste instrucțiuni au sosit în data de 16 octombrie și prevedeau continuarea luptei alături de germani. Cei doi comandanți militari au refuzat să execute aceste ordine și în după masa zilei de 16 octombrie au trecut la sovietici⁹⁰. Prin urmare, și deznodământul pe fronturi a fost același ca și în capitală. Dezorientarea, pasivismul, sabotarea intențiilor regentului și a comandanților militari loiali acestuia, au făcut ca trupele maghiare să continue lupta alături de Germania, transformând Ungaria într-un devastator teatru de operațiuni militare. Germania a reușit amânarea dezastrului final cu încă câteva luni, dezastru care va fi împărțit și de regimul de factură național-socialistă instituit de Szálasi Ferenc⁹¹.

În final credem că este oportună o comparație între evenimentele derulate în România la 23 august 1944 și în Ungaria la 15 octombrie, același an, mai precis o comparație în ceea ce privește factorii și cauzele care au permis derularea cu succes a operațiunii de desprindere de Axă și a încheierii armistițiului în cazul României, pe de o parte, și eșecul încercării similare a Ungariei, pe de altă parte. De la bun început se observă că pregătirea și derularea armistițiului în România și Ungaria s-au efectuat în condiții total diferite.

Astfel, regimul Antonescu datorită în special relațiilor excelente pe care acesta le avea cu

Hitler, a reușit să asigure un statut de țară relativ independentă, reușind să evite ocupația germană, ceea ce a permis derularea tratatelor pentru încheierea armistițiului până la 23 august 1944. De altfel, aceste tratative au fost angajate atât de regimul Antonescu, prin intermediul reprezentanților oficiali ai României în capitalele statelor neutre, dar și de opoziție, care a avut încuviințarea mareșalului, fără ca ele să poată fi împiedicate de către germani. În cazul Ungariei, tratativele s-au derulat similar până la 19 martie 1944, dată la care s-au întrerupt brusc în urma ocupației militare a țării de către trupele germane și instituirea guvernului filogerman prezidat de fostul ambasador maghiar la Berlin, Sztójay Döme. Perioada 19 martie - 24 august 1944, momentul destituirii guvernului Sztójay și numirea guvernului Lakatos a reprezentat o perioadă de "anihilare" a opoziției de către agenturile SS, Gestapo și SD aflate în Ungaria, cu concursul "binevoitor" a reprezentanților de extremă dreaptă în guvernul Sztójay. Regentul și anturajul său au putut relua tratativele abia după 24 august 1944, când în urma evenimentelor consumate în România guvernul Sztójay a fost destituit, iar noul guvern Lakatos a primit misiunea de a pregăti ieșirea Ungariei din război. Timpul astfel rămas la dispoziție, de aproximativ două luni, s-a dovedit total insuficient pentru realizarea cu succes al acestui obiectiv.

Armata a reprezentat un alt factor cheie în acțiunea de desprindere de Axă, pentru ambele state, de modul în care a acționat, a depins în cele din urmă succesul sau eșecul armistițiului. Armata română, a căruia corp ofițeresc în marea lui majoritate avea certe simpatii proaliate și era filogerman doar din necesitate, a executat întocmai dispozițiile sosite de la București în seara zilei de 23 august 1944 privitor la încetarea ostilităților față de trupele sovietice. Adevăratele sentimente ale ofițerilor români față de alianța cu Germania o dovedește cu prisosință faptul că nu s-a aflat - spre stupefacția și disperarea Berlinului - nici măcar un singur general român dispus să accepte rolul de "Quisling" într-un guvern filonazist dorit de Berlin.

În cazul armatei maghiare lucrurile au stat cu totul altfel. Marea masă a corpului ofițeresc maghiar, educată și crescută în școlile și academiile militare germane și austriece era filogermană și net antisovietică. O stare de spirit care și-a pus amprenta în mod pregnant asupra atitudinii ei în ziua de 15 octombrie 1944, când cea mai mare parte au sabotat ordinele venite de la Palatul Regal, restul a adoptat o atitudine de expectativă, doar câțiva acționând conform situației create, ceea ce a dus la preluarea cu ușurință a controlului ei de către germani și nylașiști.

În România mișcarea legionară, exponentă a extremei drepte, după cum se știe a fost eliminată de mareșalul Antonescu în urma rebeliunii din ianuarie 1941, după această dată legionarii nu au mai jucat nici un fel de rol politic. Ce-i drept germanii au încercat să șantajeze guvernul prin intermediul legionarilor internați în lagărele germane, dar mareșalul Antonescu a reușit să contracareze întotdeauna intențiile și planurile germane.

În Ungaria, extrema dreaptă îndeosebi după 1940 a avut o aderență din ce în ce mai puternică în viața politică maghiară, sprijinită din umbră de Germania, iar după 19 martie 1944 majoritatea guvernului Sztójay făceau parte din această categorie. Și în cadrul noului guvern Lakatos unii exponenți și-au menținut pozițiile și prin urmare aceștia s-au dovedit a fi un adevărat "cal troian" al germanilor, prin intermediul lor fiind ținuti la curent asupra intențiilor guvernului. Cert este că prezența puternică a extremei drepte maghiare în viața politică a Ungariei a constituit una din cauzele care au dus la eșecul încercării de armistițiu din 15 octombrie 1944.

Nu putem să oitem în comparația noastră caracterul pregătirilor politico-militare efectuate de ambele state în vederea armistițiului. În România totul a fost bine studiat, au existat mai multe variante de acțiune iar derularea efectivă a armistițiului a dispus de o coordonare unitară. Comparativ, în Ungaria au predominat haosul, dezorientarea, lipsa conducerii unitare, improvizarea, care luate toate împreună au dus la eșecul încercării.

Vom încheia cu remarcă unuia din protagoniștii evenimentelor din 15 octombrie 1944, generalul-colonel Lakatos Géza, șeful guvernului. Acesta, întrebând imediat după încheierea Consiliului de coroană din 15 octombrie asupra caracterului pasului făcut de Ungaria, în răspunsul său el a sintetizat foarte bine cele arătate de noi anterior, calificând acest pas drept un "salt în beznă"⁹². Aprecierea sa s-a dovedit corectă doar în parte - am adăuga noi - întrucât, datorită modului dezastruos în care a fost pregătit acest pas, el nu a echivalat numai cu un "salt în beznă" ci mai mult de atât, "un salt în abis", care a plasat Ungaria în postura puțin măgulitoare de satelit al celui de-al treilea Reich până la finalul celui de-al doilea război mondial.

Note

1. Florin Constantiniu, **Însemnătatea istorică a Insurecției și ecoul ei internațional**, în "Studii și articole de istorie", Tom XXVII-XXVIII, București, 1974, p. 29; Eugen Bantea, **Rolul Insurecției și alăturarea României la războiul contra Germaniei**, în **Insurecția din august 1944 și semnificația sa istorică**, București, 1974, p. 293; Gheorghe Buzatu, **Evenimentele din august 1944 în context internațional**, în **Actul de la 23 august 1944 context internațional. Studii și documente**, București, 1984, p. 286 și urm.
2. Hans Kissel, **Die Katastrophe in Rumänien. 1944**, Darmstadt, 1964, passim; Hans Friessner, **Árulások, vesztett csaták**, Budapest, 1992, passim; Andreas Hillgruber, **Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu. Relațiile germano-române. 1938 - 1944**, București, 1994, p. 249 și urm.
3. Vezi îndeosebi Eugen Bantea, **Cotitura României și desfășurările militare de pe linia fortificată Focșani-Nămoloasa-Brăila**, în **Actul de la 23 August 1944 în context internațional**, p. 328 și urm.
4. Vezi Aurică Simion, **Dictatul de la Viena**, Cluj-Napoca, 1974, passim; Mihail Manoilescu, **Dictatul de la Viena**, București, 1991, passim.
5. Pentru relațiile româno-maghiare vezi Csátári Dániel, **A forgószelemben. Román-magyar viszony. 1940 - 1945**, Budapest, 1968, passim.
6. Vezi textul Convenției de Armistițiu în **România - marele sacrificat al celui de-al doilea război mondial. Documente**, coordonator Marin Radu Mocanu, vol. I, București, 1994, doc. 182, p. 310 - 313.
7. Magyar Országos Levéltár, Minisztertanács Jegyzőkönyvek (25 - 26 august 1944), Csátári Dániel, **op. cit.**, p. 406 - 407.
8. **Ibidem**
9. **Ibidem**; vezi și Vasile Pușcaș, **Efectele evenimentelor din România în Europa est-centrală**, în **Actul de la 23 august în context internațional**, p. 351.
10. **Ibidem**, p. 352.
11. Pentru ocupația militară germană a Ungariei vezi îndeosebi excelenta lucrare a lui Ránki György, 1944. **Március 19. Magyarország német megszállása**, Budapest, 1978, passim.
12. Vasile Pușcaș, **loc. cit.**, p. 352.
13. **Ibidem**.
14. **Ibidem**, p. 352 - 353.
15. La acea dată aranjamentele privind sferile de influență erau deja în mare parte perfectate, Ungaria urmând să constituie zonă cu influență preponderent sovietică.
16. Csátári Dániel, **op. cit.**, p. 407.
17. Vasile Pușcaș, **loc. cit.**, p. 353.
18. Vigh Károly, **Ugrás a sötétebe. 1944. Október 15**, Budapest, 1979, p. 26; Juhász Gyula, **Magyarország külpolitikája. 1919 - 1945**, Budapest, 1988, p. 413.
19. Vasile Pușcaș, **loc. cit.**, p. 356 - 357.
20. **Ibidem**, p. 357; Csátári Dániel, **op. cit.**, p. 412.
21. Vigh Károly, **op. cit.**, p. 28 - 29.
22. Gosztóny Péter, **Háború van, háború!**, Budapest, 1989, p. 64; Csima János, **A horthysta diplomácia előzetes fegyverszüneti tárgyalásai Bernben 1944 augusztusának végén és szeptember havában**, în **Hadtörténeti Közlemények**, nr. 4, 1965, p. 731 - 734.
23. **Vattay Antal naplója, 1944 - 1945** (Prefață, studiu introductiv, note de Vigh Károly), Budapest, 1990, p. 48 - 50.
24. Vasile Pușcaș, **loc. cit.**, p. 360.
25. "Biroul de armistițiu" fusese creat în toamna anului 1943 la inițiativa premierului de atunci al Ungariei Miklós Kállay și a regentului Horthy în ideea pregătirii ieșirii din război a Ungariei. În toamna anului 1944 el era condus de fiul regentului, cu același nume, care era un antinazist convins.
26. Vezi propunerile conținute de "scrisoare Makarov" în Juhász Gyula, **op. cit.**, p. 424 - 425; Gosztóny Péter, **Háború van, háború!**, p. 69.
27. **Ibidem**.
28. Henney Gusztáv, **Magyar erőfeszítések a második világháború befejezésére**, Köln, 1965, p. 20 - 21.

29. Gosztónyi Péter, **Háború van, háborúl**, p. 65.
30. Pentru detalii vezi Vigh Károly, op. cit., p. 49 - 52; Szent-Iványi Sándor, **A Howie - epizód, Magyar Híradó**, Viena, 1974, 1 octombrie.
31. Pentru tratativele maghiaro-sovietice de la Moscova vezi îndeosebi Gosztónyi Péter, **Háború van, háborúl**, p. 64 - 79; Teleki Géza, **A moszkvai fegyverszüneti tárgyalások**, în **Hirünk a világban**, Washington, 1955, p. 1 - 20.
32. **Ibidem**, p. 72.
33. **Ibidem**.
34. Gosztónyi Péter, **A magyar honvédség a második világháborúban**, Budapest, 1995, p. 182.
35. Hans Friessner, op. cit., p. 140 și urm.
36. Gosztónyi Péter, **A magyar honvédség a második világháborúban**, p. 181.
37. Vezi Rozsnyói Ágnes, **A nyilasok kapcsolatai a náci Németországgal**, în **Magyarország, 1944. Német megszállás**, vol I, Budapest, 1994, p. 98 - 99.
38. **Ibidem**, p. 99.
39. Astfel în guvernul Lakatos activau și doi agenți germani, respectiv Reményi Schneller Lajos, ministrul de finanțe, Jurcsek Béla, ministrul agriculturii, iar în armată cei mai importanți exponenți ai germanilor erau generalul-colonel Beregffy Károly și generalii-locotenenții László Dezső și Heszlényi József.
40. Vezi pentru detalii Hans Georg Lechmann, **Unternehmen Panzerfaust. Der Putsch der SS in Budapest am 15 Oktober 1944**, în **Ungarisches Jahrbuch**, Band. V, Mainz, 1973, p. 216 - 231.
41. Veessenmayer îl considera pe Szálasi "fantast nu politician" (cf. Gosztónyi Péter, **Légiveszély Budapest!**, Budapest, 1989., p. 90).
42. Vigh Károly, op. cit., p. 80; Rozsnyói Ágnes, loc. cit., p. 80 și urm.
43. Gosztónyi Péter, **A magyar honvédség a második világháborúban**, p. 191.
44. Vezi pe larg în Rozsnyói Ágnes, loc. cit., p. 86 - 98.
45. Juhász Gyula, op. cit., p. 444; Gosztónyi Péter, **A magyar honvédség a második világháborúban**, p. 193.
46. Ernst Percy Schramm (Herausgegeben), **Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht, 1940 - 1945**, vol. IV, Frankfurt am main, 1965, p. 844.
47. Lakatos Géza, **Ahogy én látom**, München, 1981, p. 140.
48. Gosztónyi Péter, **A magyar honvédség a második világháborúban**, p. 196.
49. Vezi Rudolf Rahn, **Ruheloses Leben. Aufzeichnungen und Erinnerungen**, Düsseldorf, 1949, p. 267 - 272.
50. Vezi textul proclamației în Vigh Károly, op. cit., p. 127 - 129; Gosztónyi Péter, **A magyar honvédség a második világháborúban**, p. 355 - 356.
51. În data de 14 octombrie premierul Lakatos Géza a modificat anumite pasaje din proclamație, care în opinia sa puteau avea consecințe catastrofale pentru Ungaria, în special pasajul referitor la atacarea trupelor germane (cf. Lakatos Géza, op. cit., p. 151).
52. Gosztónyi Péter, **A magyar honvédség a második világháborúban**, p. 355 - 356; Vigh Károly, op. cit., p. 127 - 129.
53. **Ibidem**.
54. **Ibidem**.
55. **Ibidem**, p. 197.
56. **Ibidem**.
57. **Ibidem**.
58. **Ibidem**, p. 197 - 198.
59. Vezi Csettkéy László, **Az 1944 október 15-i események és annak előzményei, ahogy én Budapesten a "központban" átéltem**, Englewood, 1981, p. 21 - 22.
60. Vezi Csonka Emil, **Szálasi küzdelmeiből. Hogyan történt a hatalom átvétele**, Budapest, 1944, p. 76 și urm.
61. Hennyey Gusztáv, op. cit., p. 35 - 36.
62. Koltai Jenő, **Egy honvédtiszt visszaemlékezése. Körkép a XX századból**, Calgary, 1984, p. 592.
63. **Ibidem**.
64. Gosztónyi Péter, **A magyar honvédség a második világháborúban**, p. 200.

65. Frontul Maghiar s-a constituit în luna mai 1944 și cuprindea Partidul Micilor Proprietari, Partidul Național Țărănesc, Partidul Social Democrat, asociații democratice etc. (cf. **A magyar Front**, Budapest, 1984, p. 190 - 191).
66. Kovács Imre, **Magyarország megszállása**, Budapest, 1990, p. 92 - 93.
67. **Ibidem**.
68. Vezi textul integral în **Út és Cél**, 1973, nr. 10, p. 1 - 2.
69. **Ibidem**.
70. Vezi Nicholas Nagy Talavera. **The Green Shirts and the others. A History of Fascism in Hungary and Romania**, Standford, 1970, p. 228 și urm.
71. Rozsnyói Ágnes, **loc. cit.**, p. 99 - 100.
72. C.A. Macartney, **Magyarország és a "finn megoldás"**, Látóhatár, München, 1953, nr. 4, p. 236 - 238.
73. Lakatos Géza, **op. cit.**, p. 152.
74. Vezi Juhász Gyula, **op. cit.**, p. 443 - 444.
75. Hennyey Gustáv, **op. cit.**, p. 39.
76. Gosztónyi Péter. **A magyar honvédség a második világháborúban**, p. 204
77. **Ibidem**.
78. Lakatos Géza, **op. cit.**, p. 152.
79. Vezi Juhász Gyula, **op. cit.**, p. 449 - 450; **Ibidem**.
80. **Ibidem**, p. 152.
81. Gosztónyi Péter, **A magyar honvédség a második világháborúban**, p. 205.
82. Rozsnyói Ágnes, **loc. cit.**, p. 104 - 105.
83. Horthy Miklós, **Emlékirataim**, Budapest, 1992, p. 315.
84. Gosztónyi Péter, **A magyar honvédség a második világháborúban**, p.206 - 207.
85. **Ibidem**, p. 207.
86. Simonffy András, **Kompórország katonai**, Budapest, 1981, p. 153 - 165.
87. **Ibidem**.
88. Pentru luptele din Carpați vezi memoriile fostului comandant al Armatei 1 gardă sovietică din compunerea frontului 4 ucrainean, A.A. Greciko, **A Kárpátokon át**, Budapest, 1977, passim
89. Simonffy András, **op. cit.**, p. 162; Gosztónyi Péter, **A magyar honvédség a második világháborúban**, p. 208 - 209.
90. **Ibidem**.
91. Pentru regimul Szálasi vezi îndeosebi Teleki Éva, **Nyilasuralom Magyarországon. 1944 október 16 - 1945 április 4**, Budapest, 1974, Passim; Nicholas Nagy Talavera, **op. cit.**, p. 230 - 245.
92. Vigh Károly, **op. cit.**, p. 8.

REGIMUL CETĂȚENIEI LOCUITORILOR DIN NORDUL TRANSILVANIEI

Dumitru Șandru

După 23 august 1944, în perioada în care România a purtat războiul împotriva Germaniei și Ungariei, în Transilvania mișcările de populație au devenit mai complexe, comparativ cu anii anteriori¹. Încă din vremea în care nordul Ardealului a fost încorporat în statul maghiar, aici s-au instalat, pe lângă fugarii din sudul provinciei, și numeroase persoane venite din Ungaria, iar acest proces a continuat și după ce teritoriul a fost eliberat de către armatele româno-sovietice. Inspectoratul General al Jandarmeriei comunica Inspectoratelor Regionale și legiunilor din județele Transilvaniei și Banatului, prin ordinul circular nr. 47013, din 7 noiembrie 1944, că posedă informații potrivit cărora mulți cetățeni maghiari din Ungaria veche, în special evrei, căutau să treacă în nordul Ardealului și să se stabilească aici pentru a obține cetățenie română, ca unii ce s-ar fi aflat în acel teritoriu la eliberarea lui de către români. De fapt, o parte dintre ei încercau să scape astfel de efectele unui ansamblu de măsuri cu caracter excepțional puse atunci în aplicare de către autoritățile militare germane și maghiare, însă mulți ar fi venit cu știrea guvernului, care spera că la încheierea păcii ar putea obține plebiscit în Transilvania și un spor al numărului de voturi în favoarea Ungariei².

Desfășurarea unui asemenea proces a produs, după cum era și firesc, neliniștea cercurilor guvernante de la București și ea era cu atât mai justificată cu cât Comisia Aliată (Sovietică) de Control refuza guvernului român dreptul de a-și restabili organele administrației locale în teritoriul pierdut prin Diktatul de la Viena. Începând din septembrie 1944, pe măsură ce armatele româno-sovietice înaintau spre vest, Ministerul Afacerilor Interne trimitea în teritoriu organele administrative și de ordine publică, însă acestea nu și-au putut exercita atribuțiunile din cauza obstrucțiilor făcute de comandamentele rusești. Mai rău decât atât, la 11 noiembrie 1944, comandamentul militar sovietic din București a cerut ministrului afacerilor interne să retragă formațiunile de ordine publică trimise în județele din nordul Ardealului, reinstalarea lor fiind făcută în vara anului următor, la câteva luni după ce Moscova a comunicat oficial guvernului Petru Groza că își dădea consimțământul asupra revenirii teritoriului pierdut prin Diktatul de la Viena în componența statului român³. Pichetele de graniță de la frontiera cu Ungaria au fost reîncadrate cu grăniceri abia la 16 iunie 1945⁴, astfel că intrările din Ungaria în nordul Ardealului au rămas de fapt în afara controlului autorităților românești, permițând maghiarilor să continue actele de teroare și de jefuire a locuitorilor de origine română. Într-o notă din 9 ianuarie 1945, Serviciul de Informații relatează că intelectualii veniți din nordul Ardealului declarau că teritoriul era "țara nimănui", din cauza lipsei administrației, poliției și jandarmeriei, astfel că aici fuseseră organizate, în ultimul timp, numeroase bande de răufăcători și de indivizi suspecti, care desfășurau și o intensă propagandă de extremă stângă. În același timp, ungurii înapoiați din prizonieratul sovietic în uniforme militare rusești cutreierau satele și jefuiau pe români. În plus, "cea mai mare parte din democrații unguri care până de curând au asasinat și schingiuit preoți, învățători și intelectuali români, azi se erijează în mari umanitariști, cerând pentru ei privilegii"⁵.

Pe de altă parte, administrația militară sovietică din România și-a arogat dreptul de control și de decizie asupra trecerii frontierei de stat, în ambele sensuri, atât pentru cetățenii străini, cât și pentru cei români. La începutul lui decembrie 1944, vicepreședintele Comisiei Aliate (Sovietice) de Control, generalul V.P. Vinogradov, a comunicat organelor românești de resort că nici un supus

străin nu putea ieși din țară fără avizul prealabil al numitei comisii, ce trebuia obținut prin intermediul Comisiei române pentru aplicarea armistițiului. Procedura privea și intrările în România, de la obținerea autorizației Comisiei Aliate fiind exceptați doar cetățenii ce posedau pașapoarte sovietice, iar ea a rămas în vigoare și în anii următori⁶.

Pentru a preîntâmpina instalarea pe teritoriul României a persoanelor care fugiseră din țară, sustrăgându-se astfel de la concentrare, de la mobilizare ori de la alte obligații legale față de stat, legea pentru reglementarea cetățeniei locuitorilor din Ardealul de Nord, promulgată la 4 aprilie 1945 și regulamentul ei, din 13 august 1945, au stabilit condițiile în care aceștia păstrau, dobândeau sau pierdeau supușenia română. Potrivit art. 2, nu beneficiau de cetățenia română locuitorii din nordul Transilvaniei care, până la data publicării legii, optaseră pentru supușenie străină și locuitorii din nordul Ardealului intrați voluntar în serviciul unui stat cu care România se afla în stare de război ori se alăturaseră unor formațiuni militare sau paramilitare străine⁷. Paralel, grănicerilor li s-a ordonat să nu mai permită intrarea acestora în țară.

La 21 aprilie 1945, Ministerul Afacerilor Străine anunța Președinția Consiliului de Miniștri, prin adresa nr. 11124, că în stațiile de frontieră Episcopia Bihorului și Curtici începuseră să sosească trenuri cu repatriați din Ungaria. În ele fuseseră imbarcate toate persoanele care declarau că erau originare sau că fuseseră refugiate din Ardeal, fără a li se fi cerut vreun act justificativ de cetățenie. Singurul control ce se efectua la frontieră ori în orașele Arad și Oradea era făcut de către membrii Apărării Patriotice, care examinau dacă repatriații nu făcuseră parte din partidele de dreapta din Ungaria. Acest control putea fi însă cu ușurință eludat, datorită faptului că membrii partidelor respective posedau acte false de identitate. Ministerul solicita să se reinstaleze paza oficială a frontierei, așa cum ceruse și prin adresa nr. 9125, din 2 aprilie, trimisă Ministerului Afacerilor Interne, Marelui Stat Major și Ministerului de Finanțe. În privința permisiunii de a intra în țară, departamentul externelor accepta, să fie primiți numai cetățenii români, așa cum erau ei determinați de legea naționalității din 20 ianuarie 1939 și de legea nr. 261, din 4 aprilie 1945⁸.

La 4 mai 1945, Președinția Consiliului de Miniștri a transmis instituțiilor administrative din teritoriul ordinul nr. 303758, cu explicații asupra modului în care trebuiau aplicate dispozițiile legii din 4 aprilie 1945. Președinția cerea ca toate persoanele plecate clandestin, ce se întorceau din Ungaria, să fie cercetate și triate cu multă atenție, neadmitându-se intrarea în țară decât pentru cetățenii români cu acte în regulă. În acest scop, pe lângă prefecturi se instituiau comisii speciale, cu sarcina de a examina atitudinea și trecutul lor; cei ce nu erau cetățeni români urmau a fi înapoiați peste frontieră; cei dovediți că activaseră în guvernele și în organizațiile reacționare trebuiau arestați și internați în lagăre; persoanele de sex masculin cuprinse între 18 și 45 de ani care nu prezentau acte doveditoare - carte de muncă, fișă de tabără, de uzină, de detașament de muncă etc. - erau considerate că fuseseră înrolate în armata inamică și că își pierduseră cetățenia română, urmând a fi trecute peste graniță. Dacă, totuși, cei din această ultimă categorie ar fi intrat în țară în mod fraudulos, trebuiau internați în lagăr⁹.

O săptămână mai târziu, la 11 mai 1945, Direcția Generală a Poliției a transmis prefecturilor, organelor de poliție, de jandarmerie și celor grănicerești ordinul nr. 5372/S, cu dispozițiile privitoare la trierea repatriaților. Acestea lăsau nelămurite multe din situațiile cu care aveau să se confrunte comisiile de triere. La 22 mai 1945, prefectul județului Arad, Gh. Veștinar, arăta, în telegrama fulger trimisă Direcției Generale a Poliției în legătură cu ordinul de mai sus, că, în lipsă de instrucțiuni precise, Comisia de triere din Arad admisesese intrarea în țară a tuturor repatriaților, inclusiv a celor ce nu aveau probe materiale a cetățeniei. Or, majoritatea celor veniți nu posedau acte de cetățenie. În ordin nu se preciza ce trebuia să se facă cu cei înrolați în trupele inamice, cu cei veniți de la muncă obligatorie din U.R.S.S., cu cei ce renunțaseră la supușenia română, cu prizonierii de război, cu româncele căsătorite cu străini, cu cetățenii proveniți din Basarabia și din nordul Bucovinei, cu cei ce ieșiseră clandestin din țară, cu cei înrolați în armata ungară, cu cei ce lucraseră în străinătate împotriva intereselor statului. Întrucât, potrivit previziunilor organelor de poliție, se aștepta intrarea în țară a zeci de mii de repatriați, în condițiile în care liniile ferate spre punctele de triere Oradea și Satu Mare erau deteriorate, Aradul nu putea face față operațiilor de triere, de cazare, de alimentare și de transport a celor sosiți. De aceea, se cerea să se caute o soluție pentru ca unele loturi de repatriați să fie dirijați spre centrele de triere Oradea și Satu Mare¹⁰.

Pe de altă parte, organele române de la punctele de frontieră nu puteau efectua un control eficient, mai cu seamă în cazurile în care persoanele intrau în țară în grupuri mici ori în mod individual. Unele dintre ele veneau cu mijloace de transport auto, în trenuri militare, în trenuri goale de marfă ce se întorceau de pe front etc. Organele de investigație ale Siguranței și poliției aveau efective insuficiente, iar, străinii ce veneau în România nu își îndeplineau obligația de a lua legătura cu autoritățile românești de ordine publică. Biroul Contrainformații, din Secția a II-a a Marelui Stat Major anunța, la 17 mai 1945, Direcția Generală a Poliției că în ultima vreme constatasese o sporire a populației străine din capitală care se sustrăgea controlului Siguranței Statului sau Prefecturii de Poliție. Or, din 3000 de evrei ce sosiseră de curând în țară, stabilindu-se în București, la Prefectura Poliției Capitalei se prezentaseră pentru a obține viza de tranzit doar 20. Deosebit de evrei, în capitală se aflau și continuau să sosească numeroși cetățeni maghiari; care nu se prezentau la autoritățile românești. Aceștia veneau cu acte eliberate de comandamentul sovietic, cu pașapoarte maghiare pe care le prezentau Legației suedeze de la București - ce se ocupa de interesele supușilor unguri din România - și de la care obțineau viza, cu pașapoarte ale altor țări neutre (exemplu: maghiar sosit cu pașaport al Principatului Monaco). În plus, mai soseau în țară sârbi, cehoslovaci, polonezi etc., sub actele cărora se ascundeau spioni germani. "Din maghiarii sosiți, unii se înscriseră în partidele politice pentru a-și obține credit și sprijin pentru persoana lor în acțiunile viitoare", iar alții erau agenți informatori, sabotori, teroriști etc.¹¹.

La 4 iunie 1945, Direcția Generală a Poliției a comunicat organelor regionale și județene, prin ordinul general instructiv nr. 9000 S, numele după care poliția și jandarmeria trebuiau să se ghideze în punerea în practică a legii din 4 aprilie 1945 și a instrucțiunilor complementare care priveau persoanele de altă cetățenie decât cea română. Acestea extindeau cadrul măsurilor la toți străinii, indiferent de unde și când pătrunseseră în țară, dacă nu posedau viză de rezidență. Locuitorilor din nordul Ardealului care nu dețineau supușenia statului român sau care o pierduseră urma să li se pună în vedere, pe cale de publicații, să părăsească teritoriul țării până la 15 iunie. Cei găsiți după această dată trebuiau reținuți și expediați, sub pază, până la graniță, pentru a fi trecuți peste frontiera de stat. Evreii veniți din lagărele din Ungaria și Iugoslavia înainte de 10 martie 1945 - data revenirii nordului Transilvaniei în componența României - pentru a-și aranja situația în vederea plecării în Palestina, trebuiau identificați și să li se comunice că erau obligați ca, până la 1 iulie 1945, să părăsească țara sau să prezinte documente valabile de imigrare în Palestina. În cazul în care ei prezentau asemenea acte, organele de ordine publică aveau datoria să îi urmărească pentru a pleca din România în termenul înscris în documente. Cei veniți după această dată, dacă nu aveau acte valabile de călătorie, trebuiau avertizați că erau obligați să părăsească țara în decurs de zece zile. Evreii veniți din Uniunea Sovietică, prin faptul că nu avuseseră domiciliul pe teritoriul românesc, erau considerați că se aflau, temporar, într-o situație specială. Birourile pentru controlul străinilor erau obligate a ține o evidență aparte a acestora, completându-se interogatoriul-model, după care eliberau persoanelor respective adeverințe provizorii, care le dădeau dreptul de a sta în țară până la 1 august 1945. Evreii imigrați din U.R.S.S. trebuiau menținuți în permanentă observație, pentru ca, în caz de manifestări reacționare, să fie internați în lagăre¹². De altfel, la conferința din 25-27 mai 1945 de la Direcția Generală a Poliției, unde au fost concepute instrucțiunile ordinului circular nr. 9000 S, s-a stabilit că o atenție specială trebuia acordată evreilor cu domiciliul în nordul Bucovinei și în Basarabia, care - deși cetățeni sovietici - au intrat în țară cu grupurile de repatriați evrei și care manifestau vădite tendințe reacționare¹³. Cetățenii bulgari de origine turcă veniți în decursul anilor și care intraseră în România fără acte valabile de călătorie trebuiau obligați să părăsească teritoriul țării până la 1 iulie 1945. Supușii germani și maghiari cu rezidență în România la data de 23 august 1944 urmau a fi expuși rigorilor prevăzute de Convenția de armistițiu¹⁴. Repatrierile din Ungaria se făceau potrivit dispozițiilor comunicate de Direcția Generală a Poliției prin ordinul nr. 5372 S, din 11 mai 1945. Repatriații care, prin activitatea lor din trecut, se încadrau în dispozițiile privitoare la internările în lagăre erau îndrumați spre ele, iar cei ce ar fi avut la activul lor crime de război trebuiau înaintați Tribunalului Poporului¹⁵.

Două zile mai târziu, Direcția Generală a Poliției aducea la cunoștința inspectoratelor regionale și, prin ele, celorlalte instituții subordonate, cu ordinul nr. 9032, că Ministerul Afacerilor

Externe, de comun acord cu Marele Stat Major, hotărâse ca, pentru normalizarea intrărilor în țară dinspre Ungaria și pentru a împiedica accesul elementelor indezirabile ce căutau adăpost în România, să se dea dispoziții organelor polițienești de la punctele de frontieră cu Ungaria să nu permită intrarea în România a niciunei persoane ce venea din această țară decât pe bază de pașapoarte eliberate în regulă sau cu autorizații emise de Biroul Militar de Transporturi de la Budapesta ce depindea de Ministerul Afacerilor Străine al României. Biroul Militar de Transporturi fusese însărcinat totodată să se îngrijească, prin funcționarii săi și cu acordul comandamentului sovietic, ca toți supușii români ce fuseseră internați, duși la muncă ori deportați de către armatele horthyste sau hitleriste și între timp eliberați să fie ajutați ca să poată ajunge în termenul cel mai scurt la căminele lor¹⁶. În fine, la 18 iunie 1945, Direcția Ordinii Publice din Ministerul Afacerilor Interne, răspunzând adresei nr. 33830, din 26 mai 1945, a Inspectoratului General al Jandarmeriei, reconfirma ordinele anterioare, precizând că, drept urmare a ordinului nr. 1651/1945 și potrivit rezoluției directorului general al poliției, generalul Constantin Popescu, toți străinii aflați pe teritoriul României fără forme legale trebuiau expulzați în termen de zece zile de la identificarea lor, așa cum se hotărâse¹⁷.

Aplicarea dispozițiilor legii din 4 aprilie 1945 și a ordinelor Ministerului de Interne a fost stânjenită de mai multe cauze. În primul rând, autoritățile sovietice au căutat să nesocotească esența ei, contestând cetățenia tuturor absenteiștilor români de pe teritoriile statelor inamice, timp în care oficialitățile de la București au stăruit ca, cel puțin unii dintre aceștia să fie scoși de sub incidența art. 8 al Convenției de armistițiu. La 23 iulie 1945, Comisia română pentru aplicarea armistițiului, răspunzând adresei nr. 157194, din 20 iulie 1945, ce o primise de la Serviciul administrativ pentru aplicarea armistițiului, din Ministerul Afacerilor Interne, îi făcea cunoscut că: "Simpla evacuare a cetățenilor români cu trupele inamice nu atrage după sine pierderea cetățeniei. Considerăm că cetățenii menționați în adresa Dvs. și-au păstrat naționalitatea română în măsura în care nu s-au înrolat în trupele combatante sau în elementele ajutoare ale acestor trupe, conform art. 40, al. 2 din legea pentru dobândirea și pierderea naționalității române (această situație urmând a fi examinată de la caz la caz). Considerăm că în dreptul pozitiv român noțiunea de origine etnică a fost desființată, nemaifăcându-se nici o distincție între cetățenii români din punct de vedere al originii etnice. Persoanele menționate în adresa Dvs. sunt cetățeni români, fiind supuși tratamentului juridic al dreptului comun, iar nicidecum dispozițiilor Convenției de armistițiu"¹⁸.

Comisiile județene care au cercetat activitatea desfășurată în străinătate de transfugiați reînțorși în Transilvania au fost puse de foarte multe ori în imposibilitatea de a descoperi adevărul, astfel că unele dintre ele s-au ghidat în luarea hotărârilor de informațiile obținute asupra lor în perioada în care trăiseră în România. În asemenea cazuri, intervențiile Uniunii Populare Maghiare la autoritățile centrale ale statului nu au întârziat. La 3 iunie 1945, organizația din Brașov reclama primului ministru că în acest oraș comisia pe lângă poliția municipiului refuza primirea cetățenilor români ce se refugiaseră în nordul Ardealului, contrar ordinelor în vigoare prin care s-ar fi admis tuturor cetățenilor ce se refugiaseră în acel teritoriu să se întoarcă la căminele lor, de unde fugiseră "izgoniți de regimul fascist", membrii ei interogându-i: "de ce v-ați refugiat?". Ca urmare, organizația brașoveană solicita ca în comisie să fie cooptat și un membru al Uniunii Populare Maghiare¹⁹. În aceeași lună, Președinția Consiliului de Miniștri a anunțat Ministerul Afacerilor Interne, prin adresa confidențială nr. 304019/S, semnată de Emil Bodnăraș, că a dispus ca cei ce trebuiau expulzați în Ungaria din Nordul Transilvaniei să nu fie trimiși în masă, ci în mod succesiv. Criteriile după care se stabilea ordinea de repatriere a cetățenilor unguri urmau a se fixa de comun acord cu Uniunea Populară Maghiară, fără a se face vreo precizare relativă la cooptarea unui membru al acestei organizații în comisie²⁰.

Organul județean de triere a fost nevoit să se conformeze dispoziției transmise de guvern, deși atât Inspectoratul General al Jandarmeriei, cât și Direcția Generală a Poliției au exprimat o serie de critici la adresa maghiarilor. La 5 iulie 1945, Inspectoratul General al Jandarmeriei relatea, în adresa nr. 36181, trimisă Ministerului Afacerilor Interne, că, la verificările făcute de legiunea Brașov, se stabilise că în comunele cu populație maghiară din județ și din zonele învecinate se înapoiaseră foarte mulți unguri care în 1940 și anii următori trecuseră fraudulos frontiera pentru a se sustrage obligațiilor militare față de statul român. Din comuna Ormeniș, județul Brașov, de pildă,

ca și din altele de lângă frontiera trasată prin Diktatul de la Viena, fugiseră aproape toți maghiarii apti pentru serviciul militar. În plus, nu putea fi verificată situația celor ce au luptat împotriva armatei române, ci doar bănuită²¹. În referatul Direcției Generale a Poliției, din 4 august 1945, asupra plângerii Uniunii Populare Maghiare din Brașov, se arăta că în acel municipiu comisia aplica dispozițiile primite și că: "unele exagerări care se fac din partea acestei organizații în interpretarea dispozițiilor guvernamentale se datoresc influenței pe care reacțiunea o are în această organizație, prin pătrunderea elementelor șovine și fasciste în rândurile ei"²².

În unele județe, comisiile au fost depășite de volumul lucrărilor ce trebuiau să le execute. Inspectoratul General de Poliție Cluj comunica Direcției Generale a Poliției, prin nota telefonică nr. 4119, din 18 iunie 1945, în legătură cu ordinul nr. 9000 S, din 4 iunie 1945, privitor la locuitorii din Nordul Ardealului, care explica mecanismul aplicării art. 1, lit. A și B și art. 3, al. 1-2 din legea nr. 261, din 4 aprilie 1945, că el nu putea fi dus la îndeplinire, deoarece numai în municipiul Cluj se aflau peste 10.000 de persoane din categoria de mai sus și că mai multe zeci de mii se aflau pe raza Inspectoratului. Întârzierea era cauzată și de faptul că ordinul sosise la sediu la 12 iunie, iar la subunitățile inspectoratului el a fost difuzat în zilele următoare²³.

În fine, ar trebui menționată și nesocotirea de către unii funcționari a dispozițiilor privitoare la expulzare. Cu prilejul unei percheziții domiciliare efectuată în iulie 1945 de către poliția din orașul Dej la domiciliul agentului său Ștefan Tarcani au fost găsite actele și tabelele cu cei ce se încadrau în normele ordinului nr. 9000 S din toate orașele județului Someș ce trebuiau expulzați din România și un raport al agentului de poliție Laszlo Ștefan către Serviciul de spionaj maghiar²⁴.

La 21 iunie 1945, prin ordinul Direcției Generale a Poliției nr. 11803 trimis Inspectoratului General de Poliție Cluj, Oradea, Târgu Mureș, Timișoara și Sibiu, s-a suspendat, până la noi dispoziții, executarea ordinului nr. 9000 S, din 4 iunie, numai în partea care privea capitolul III, pct. e, adică măsurile ce stabilesc obligația locuitorilor din nordul Ardealului care nu erau cetățeni români ori care pierduseră această cetățenie de a părăsi țara. Se cerea însă a se lua măsuri spre a nu se mai permite intrarea în România decât a cetățenilor străini posesori de pașapoarte valabile. În plus, la punctele de frontieră nu se mai admitea intrarea în țară a repatriaților în loturi mai mari de o sută de persoane zilnic, pentru ca ele să poată fi triate cu toată atenția²⁵.

Măsura hotărâtă la 21 iunie 1945 de Direcția Generală a Poliției s-a datorat intervențiilor Uniunii Populare Maghiare la autoritățile române și la Comisia Aliată (Sovietică) de Control. Uniunea a recurs sistematic la asemenea practici atunci când a fost vorba de conaționalii ei, ale căror interese le apăra. Dispoziția a rămas în vigoare numai trei săptămâni, întrucât la 12 iulie 1945 Direcția Generală a Poliției comunica Inspectoratelor Regionale ordinul telefonic nr. 12977 S, care dispunea abrogarea măsurilor din 21 iunie privitoare la suspendarea executării unor prevederi ale ordinului nr. 9000 S. Inspectoratelor li se impunea sarcina de a lua imediat măsuri pentru ca toți supușii străini ce pătrunseseră pe teritoriul Ardealului de Nord după 23 august 1944 fără acte valabile de călătorie să fie trecuți peste frontieră, indiferent în ce provincie a României s-ar fi găsit atunci. Evacuarea acestei categorii trebuia pregătită până la 20 iulie, prin identificarea și înștiințarea persoanelor respective de a părăsi țara până la 1 august 1945. Cu începere de la 5 august se trecea la executarea dispozițiilor ordinului nr. 9000 S pentru toate categoriile de locuitori din nordul Ardealului care nu erau cetățeni români sau care pierduseră cetățenia, indiferent în ce regiune a țării se aflau ei. Executarea acestei ultime dispoziții trebuia făcută pe eșaloane, între 5 august și 5 septembrie 1945, începându-se cu străinii cunoscuți ca fasciști, horthyști sau reacționari, ținându-se cont de greutatea materiale. După 5 septembrie 1945 orice supus din categoria de mai sus găsit pe teritoriul României fără acte valabile de călătorie trebuia reținut și trimis peste graniță²⁶.

La 28 iulie 1945, ordinul telefonic al Direcției Generale a Poliției nr. 16200 S, trimis inspectoratelor, înlocuia ordinul telefonic nr. 12977 S, din 12 iulie 1945, în legătură cu trimiterea peste frontieră a persoanelor venite în nordul Transilvaniei după 30 august 1944, prin următoarele dispoziții: se vor lua măsuri spre a fi obligate a părăsi țara până la 1 septembrie 1945, indiferent de localitățile în care s-ar afla în prezent: 1) Toți supușii străini care au pătruns în diferite localități din Ardealul de Nord după eliberarea acestuia de către trupele româno-ruse și care nu posedă acte valabile de călătorie; 2) Toți supușii străini veniți în Ardealul de Nord după 3 august 1940, dar care

au plecat odată cu trupele germano-ungare și care ulterior s-au reîntors în țară. Evacuarea acestor categorii de străini va fi pregătită până la 10 august, punându-le în vedere să părăsească țara până la 1 septembrie 1945²⁷.

Apoi, prin ordinul Direcției Poliției de Siguranță, din Direcția Generală a Poliției, nr. 21414-S, din 2 septembrie 1945, semnat de directorul general al poliției, generalul Constantin Popescu, termenul de 1 septembrie prevăzut în ordinul telefonic nr. 16200 S se prelungea până la 15 septembrie, dată până la care toți străinii din categoriile indicate erau obligați să părăsească țara. Cei găsiți după expirarea termenului trebuiau trimiși sub escortă la cel mai apropiat punct de frontieră, pentru a fi trecuți peste graniță. Erau exceptați de la obligația de a părăsi țara, deși îndeplineau condițiile ordinului nr. 16200 S: a) cetățenii români de origine maghiară pătrunși în Ardeal din restul țării; b) membrii corpului didactic universitar, secundar și primar de origine maghiară, cu avizul Inspectoratului de Poliție sau de jandarmi de unde își aveau domiciliul; c) specialiștii angajați cu contracte, al cărui termen nu era mai mic de șase luni, dacă aveau avizul Inspectoratelor amintite²⁸.

Pe de altă parte, organele administrației centrale au introdus restricții și la tranzitul populației din regiunile de graniță, în ideea că pe această cale vor pune capăt contrabandei și vor împiedica scurgerea de informații cu caracter secret prin intermediul persoanelor ce veneau sau plecau din țară pentru a-și lucra pământul. Familiilor din zona de vest a României cu proprietăți funciare rurale în Iugoslavia și în Ungaria le-a fost îngăduită în mod drastic libertatea de a trece frontiera spre a și le cultiva. Serviciul Poliției Administrative și Fruntarii din Direcția Generală a Poliției aducea la cunoștința Inspectoratelor Regionale de Poliție, prin ordinul nr. 1047, din 1 august 1945, că, pentru trecerea frontierei în vederea executării muncilor agricole, solicitanții trebuiau să îi înainteze cereri individuale bine justificate, pe răspunderea inspectorilor regionali, care urmau a fi aprobate extrem de rar și numai pentru locuitorii de la graniță. De aceea, se ordona să se comunice instituțiilor din subordinea lor să nu mai trimită oameni la Direcția Generală a Poliției, pe motiv că permisele de trecere a frontierei "sunt sistate"²⁹. Îngădiri similare au fost puse și locuitorilor din Ungaria și din Iugoslavia la intrarea în România pentru a-și cultiva terenurile deținute aici.

La 13 august 1945 a fost promulgat Regulamentul legii pentru reglementarea cetățeniei locuitorilor din Ardealul de Nord³⁰, care obliga odată în plus pe cetățenii străini stabiliți ilegal în acest teritoriu să îl părăsească, sub amenințarea că altfel erau trecuți cu forța peste frontieră. În fapt, dispozițiile Regulamentului detaliau legea și dădeau caracter legitim ordinelor Direcției Generale a Poliției din lunile iunie-iulie 1945, aflate în faza de execuție. Cu toate că el nu modifica termenul în care supușii străini erau obligați a părăsi România prevăzut în ordinele menționate, la 29 august 1945 o delegație a Uniunii Populare Maghiare s-a prezentat la directorul Siguranței din Inspectoratul General al Jandarmeriei, colonelul N. Stoicescu, cerându-i să intervină pentru prelungirea lui, sub motiv că de la data apariției Regulamentului legii care reglementa cetățenia locuitorilor din Ardealul de Nord, publicat la 13 august 1945, nu fusese timp suficient pentru ei de a-și limpezi situația³¹. Or, regimul cetățeniei fusese reglementat de jure cu peste patru luni înainte, iar ordinele Direcției Generale a Poliției din iulie-iulie îi obligaseră pe cei în cauză să își "limpezească" situația, sub amenințarea cu expulzarea. Mai mult decât atât, la începutul lui septembrie 1945, Inspectoratul Regional de Poliție Cluj informa Direcția Generală a Poliției că pe raza sa organizațiile Uniunii Populare Maghiare sfătuiau pe unguri să nu plece, deoarece "va veni o altă ordine care le va permite să rămână în țară"³².

Aplicarea măsurilor hotărâte de organele autohtone de ordine publică a fost stânjenită apoi de imixtiunea autorităților rusești stabilite pe teritoriul României. În octombrie 1945, Comisia Aliată (Sovietică) de Control a instituit la punctele de trecere a frontierei spre Ungaria: Satu Mare, Valea lui Mihai, Oradea Mare, Curtici, Nădlac și Cenad; spre Iugoslavia: Jimbolia, Cruceni (județul Timiș-Torontal), Stamora-Moravița, Orșova și Turnu Severin și spre Bulgaria: Calafat, Giurgiu, Oltenița și Negru pichete de control sovietice, de țara unui ofițer și șase soldați fiecare, care se suprapunea posturilor românești de grăniceri, de aceeași componență. Mai mult, toate drumurile de acces către alte puncte de trecere care nu erau prevăzute în ordinul Comisiei Aliate urmau a fi închise, iar armata sovietică își aroga dreptul de control și de verificare a unităților militare românești de lângă graniță³³.

Faptul că rușii au temporizat aproape un an de zile reinstalarea pichetelor românești de grăniceri la frontiera cu Ungaria de dinainte de 30 august 1940 și că, pe de altă parte, au avizat intrările și ieșirile din România a făcut ca instituțiile investite cu obligația de a o supraveghea să fie private de posibilitatea de a-și exercita în mod independent atribuțiile. Imixtiunea rușilor a continuat însă și după ce grănicerii români au fost reinstalați pe linia de frontieră stabilită prin Tratatul de Pace de la Trianon, din 4 iunie 1920. În rapoartele organelor românești de ordine publică sunt menționate nu puține cazuri în care cetățenii maghiari ce săvârșeau infracțiunea de trecere frauduloasă a frontierei erau puși sub protecția nemijlocită a comandamentelor militare sovietice. În buletinul informativ al Legiunii de jandarmi Sălaj pe perioada 25 august - 10 septembrie 1945 se menționa că sergentul Nagy Mihai, din Regimentul 8 M.A.V., Poduri, Debrețin, intrase ilegal în România, ajungând până la Zalău, unde a fost prins de comenduirea locală. El nu dispunea de acte care să îi fi permis trecerea graniței, dar comandamentul militar sovietic din Zalău a intervenit la autoritățile românești, eliberându-l în chiar cursul nopții în care fusese reținut. La fel s-a procedat și cu alți doi funcționari ai căilor ferate maghiare intrați ilegal în România³⁴.

În plus, militari ai armatei sovietice staționați pe teritoriul României ori pe cel al Ungariei s-au implicat adesea, direct sau indirect, în acte de contrabandă. Astfel, în noaptea de 15/16 martie 1946, postul de jandarmi Ghelgheviți, județul Timiș-Torontal, a fost atacat de mai mulți ostași sovietici veniți din Ungaria, de unde au eliberat pe cetățenii maghiari reținuți pentru că transportau sare prin contrabandă în țara lor, luându-i cu ei peste graniță³⁵. La 3 februarie 1948, Legiunea de jandarmi Bihor cerea sectoarelor din subordine să ia măsuri de urmărire a mașinii cu nr. E, literele celelalte, ca și cifrele fiind șterse, cu care un subofițer și trei soldați ai Armatei Roșii operau treceri clandestine peste frontieră, patronând contrabanda³⁶.

Pe lângă faptul că trecerile ilegale peste graniță rămăneau în multe cazuri nedescoperite și că unele se efectuau chiar cu concursul nemijlocit al militarilor ruși, orice încercare a autorităților române de a acționa independent era prompt admonestată de comandamentele sovietice. Direcția Generală a Poliției informa inspectoratele, prin ordinul nr. 15142, din 11 iunie 1946, că îi fuseseră aduse la cunoștință de către Comisia Aliată (Sovietică) de Control cazuri în care organele Ministerului Afacerilor Interne luau hotărâri de expulzare imediată din România a cetățenilor străini, pentru anumite motive, fără a îndeplini formalitățile cuvenite, trimițându-i la frontieră și că punctele de control, conducându-se după dispozițiile în vigoare, nu permiteau trecerea peste graniță a acestor persoane. Direcția Generală a Poliției ordona ca pe viitor orice propunere de expulzare să fie înaintată Inspectoratelor de Poliție complet motivată, pentru ca ele să ceară avizul Comisiei Aliate³⁷.

Pe fondul atitudinii binevoitoare manifestată de autoritățile sovietice din România și de conducerea comunistă autohtonă față de minoritarii maghiari, la 2 noiembrie 1945, comisarul general al executării armistițiului, ministrul subsecretar de stat Simion Oeriu explica prefectilor, prin adresa nr. 8800, că unii funcționari publici aflați în nordul Ardealului fuseseră nevoiți a se evacua pe teritoriul Ungariei, din cauza operațiunilor de război, revenind la vetrele lor după încetarea ostilităților. În aceeași situație se aflau și o parte dintre cetățenii români ai nordului Transilvaniei. Din motive de echitate - argumenta Oeriu - se impunea ca averile acestor categorii de persoane să fie exceptate de la aplicarea art. 8 din Convenția de armistițiu, adică să nu fie socotite bunuri ale cetățenilor statelor inamice. Pentru aceasta, prefectii erau rugați a dispune cercetarea fiecărui cetățean în parte din categoriile de mai sus, indicându-se: 1) Activitatea politică și comportarea fiecăruia sub regimul administrației germano-hortyste; 2) Dacă evacuarea fusese provocată de împrejurări fortuite sau de alte considerente în legătură cu activitatea politică ori publică a fiecăruia; 3) Dacă a luptat contra armatelor sovietice și române și dacă a avut o atitudine ostilă față de U.R.S.S.; 4) În afară de tabelul de mai sus se cerea întocmirea unui, care să cuprindă pe cetățenii germani și unguri³⁸.

Apoi, după numai șase luni de la publicarea Regulamentului legii pentru reglementarea cetățeniei locuitorilor din Ardealul de Nord, ca efect al intervențiilor insistente și repetate ale conducerii Uniunii Populare Maghiare la oficialitățile române, Ministerul Afacerilor Interne a admis, prin ordinul nr. 46886, din 12 februarie 1946, ca unguirilor din sudul Transilvaniei ce se refugiaseră în nordul provinciei să li se restabilească cetățenia română, argumentându-se că Diktatul de la

Viena era nul și inexistent și, în consecință, - potrivit opiniei autorului citatului ordin - teritoriul respectiv ar fi făcut totdeauna parte din România³⁹. Astfel, ungurii fugiți în nordul Ardealului nu mai erau considerați nici măcar absenteiști, asigurându-li-se în plus dreptul de a beneficia de împroprietărire, potrivit dispozițiilor legii de reformă agrară din 23 martie 1945. Or, așa cum s-a menționat, mulți maghiari plecaseră din țară odată cu cedarea acestui teritoriu, alții au trecut frontiera după 30 august 1940, iar alții au dezertat din armata română, înrolându-se în cea ungară.

Toleranța guvernului Petru Groza față de transfugii maghiari este reliefată într-un memoriu trimis la 7 martie 1946 Comisiei centrale de reformă agrară de către președintele Comisiei pentru îndrumarea aplicării reformei agrare din județul Alba, judecătorul Nicolae Demco: persoanelor care au plecat din țară odată cu cedarea nordului Transilvaniei, - optanții - fie că au trecut clandestin frontiera după această dată, fie că au dezertat din armata română refugiindu-se în Ungaria li s-a recunoscut cetățenia prin ordinul Ministerului Afacerilor Interne din 12 februarie 1946, care declara că Diktatul de la Viena era nul și că, în consecință, nordul Ardealului făcuse totdeauna parte din România. Dar, - opina Demco - se poate susține și un punct de vedere contrar, socotindu-se că aceste persoane, plecând din teritoriul în care se exercita suveranitatea statului român într-un teritoriu în care aceasta nu se exercita, se sustrăseseră comunității de soartă cu națiunea română, astfel că ei puteau fi considerați absenteiști⁴⁰.

Cu toate că instanța supremă în materie de reformă agrară a acceptat punctul de vedere exprimat de Demco, el nu și-a găsit corespondență în practică. Prin ordinul circular nr. 164670, transmis telegrafic la 15 aprilie 1946 prefecturilor județelor Cluj, Mureș și Turda, Ministerul Agriculturii și Domeniilor a dispus ca, până la apariția unor instrucțiuni, să nu se exproprieze bunurile locuitorilor maghiari cu mai puțin de 5 ha în proprietate socotiți absenteiști. Același regim se aplica și militarilor înrolați în regimentele grănicerești maghiare, expropriați ca voluntari, pe motiv că regimentele grănicerești erau considerate unități regulate. Cei expropriați pentru asemenea cauze trebuiau repuși în drepturi în termen de cinci zile⁴¹. Or, bunurile germanilor înrolați în armata hitleristă - și ea armată regulată - au fost confiscate în totalitatea lor, inclusiv gospodăriile și inventarul agricol, indiferent de mărimea exploatării. Ar fi de adăugat că nici absenteiștilor de origine română nu li s-a admis favoarea de care s-au bucurat maghiarii.

Modificarea regimului impus absenteiștilor unguri s-a datorat intervențiilor Uniunii Populare Maghiare, care a continuat însă și după aceasta să conteste dispozițiile inițiale anulate de ultimele ordine. La 8 aprilie 1946, organizația din județul Alba, declarând că expune doleanțele specifice maghiare legate de expropriere și de împroprietărire arăta, într-un memoriu trimis Ministerului Agriculturii și Domeniilor, că dorea ca legea, regulamentul și instrucțiunile Comisiei centrale să fie respectate în litera și în spiritul lor, "nu să fie răstălmăcite și interpretate într-un spirit dușmănos și șovin, - și astfel toate lozincile de egalitate în drepturi a naționalităților conlocuitoare să rămână numai fraze goale, pentru ocazii solemne". Nemulțumirea Uniunii era determinată de prevederea de la pct. 6 din instrucțiunile din 21 aprilie 1945 ale Comisiei centrale în legătură cu definirea absenteiștilor, care preciza că: "absenteist este acela care lipsește din țară înainte de 23 august 1944". Or, comisiile de reformă agrară expropriaseră pământurile celor ce plecaseră din România și reveniseră după război. Un alt motiv de nemulțumire era legat de statutul refugiaților înscrși la art. 3 pct c din lege, fugiți în țările cu care România s-a aflat atunci în război, pretextând că ungurii se refugiaseră odată cu frontul pentru a scăpa "de grozăviile războiului"⁴².

De altfel, în regiunile locuite de maghiari în care membrii comitetelor și comisiilor de reformă agrară erau de aceeași naționalitate, aceștia au făcut nenumărate obstrucții la aplicarea literelor c și d ale decretului-lege din 23 martie 1945. Ministrul de stat Emil Hațieganu relatează, în februarie 1946, că locuitorii din comuna Răuț, județul Timiș-Torontal i s-au plâns că maghiarii de aici procedaseră cu rea-voință la împroprietărire față de români, introducând în casele șvabilor devenite vacante unguri care fugiseră în Ungaria și se întorseseră și că unii dintre ei și-au părăsit locuințele proprii pentru a se muta în cele ale germanilor⁴³. Adesea, la judecarea exproprierii proprietăților absenteiștilor de origine maghiară organele reformei au dat dovadă de o toleranță ce sfida evidența, dispozițiile legale și instrucțiunile fiind nesocotite până și de Comisia centrală. Un număr de 106 locuitori ai satelor Galtiu și Coșlariu, din comuna Sântimbru, județul Alba, fuseseră împroprietăriți, în mai 1945, pe terenul expropriat de la surorile Glück: Vilma și Edith. La scurtă

vreame după ce pământul confiscat a fost repartizat țăranilor, cele două surori, căsătorite în Ungaria cu cetățeni maghiari și declarate absenteiste, au obținut de la Ministerul Agriculturii și Domeniilor un aviz pentru cercetarea proprietăților lor. Fără a întreprinde analiza cerută de ministru, comisiile de plasă Alba și Teiuș au declarat, prin abuz și rea credință, că proprietățile nu ar fi absenteiste și au decis să le retrocedeze pământurile. Reluându-și moșiile, surorile Glück le-au vândut unor familii din cele două sate, reîntorcându-se în Ungaria. Ministerul a refuzat să mai intervină, motivând că nu se mai putea modifica nimic, întrucât cauza fusese judecată⁴⁴.

La 11 februarie 1946, Asociația Românilor Transilvăneni din București, exprimând doleanțele plugarilor din plășile Tinca și Salonta, județul Bihor în legătură cu refoma agrară, arătau într-un memoriu adresat Ministerului Agriculturii și Domeniilor că toți absenteiștii din comunele Tinca, Belfir, Ginta și Ghioroc rămași în Ungaria din 1940 și înrolați în armata maghiară pentru a lupta împotriva Aliaților au fost scutiți de expropriere prin diferite manevre, cum s-a procedat cu moșia Vânători, din comuna Ghioroc, a contelui Tisza Coloman, sau cu pământurile din comuna Tinca, unde președintele comisiei de plasă a fost șicanat și îndepărtat din funcție de susținătorii persoanelor expropriabile⁴⁵. Un alt exemplu și mai edificator este oferit de regimul aplicat lui Böldöni Gh. și soției sale pentru proprietatea din comuna Camăr, județul Sălaj. În momentul introducerii contestației, prin Legația maghiară de la București, acesta îndeplinea funcția de ministru al Ungariei în Olanda. Proprietatea, de 67,352 iugăre, îi fusese expropriată în baza art. 3 lit. d din legea pentru reforma agrară, ca aparținând unui absenteist, întrucât Böldöni plecase din țară înainte de 1940, însă Direcția Deplasării Populației și Reformei Agrare a răspuns, la 2 februarie 1949, Legației maghiare că proprietatea lui se încadra de drept în dispozițiile art. 3 lit. e, adică în categoria proprietăților arendate continuu. Cum hotărârea de expropriere era definitivă, potrivit dispoziției din decizia ministerială nr. 816/1946, nu s-a mai putut reveni asupra cazului, însă proprietarului i s-a lăsat imobilul din Șimleul Silvaniei, care nu formase obiectul exproprierii⁴⁶.

Intervențiile insistente și repetate ale Uniunii Populare Maghiare din România în favoarea conaționalilor le-au dat câștig de cauză. Uniunea a obținut decizia ministerială nr. 1015, din 31 mai 1946⁴⁷, care permitea scutirea de expropriere a absenteiștilor unguri și germani, dacă se întorseseră în țară până la data emiterii ei, celorlalți absenteiști urmând a li se aplica dispozițiile literii d din art. 3 al legii. După numai opt zile de la publicarea deciziei în "Monitorul oficial", prin ordinul Ministerului Agriculturii și Domeniilor nr. 176045, din 21 iunie 1946, ea a fost contramandată în privința drepturilor germanilor din această categorie, ceea ce a produs, cum era și de așteptat, nemulțumiri profunde și proteste din partea acestora⁴⁸. Ca urmare, - așa cum arăta instanța județeană a reformei agrare Brașov și cum rezultă și din alte documente referitoare la celelalte județe - de efectele ei au beneficiat toți maghiarii aflați într-o asemenea situație⁴⁹.

O bună parte dintre cetățenii maghiari intrați fraudulos în țară veniseră cu scop deliberat de a se angaja în acțiuni de propagandă antiromânească. La 10 decembrie 1945, Inspectoratul General al Jandarmeriei comunica organelor din teritoriu, prin ordinul nr. 44552, că în rândurile cetățenilor români de origine maghiară din Ardeal se infiltraseră elemente șoviniste și reacționare din Ungaria, care, sub masca aderării la organizațiile Frontului Național Democrat, desfășurau o activitatea ostilă conviețuirii pașnice, motiv pentru care solicita identificarea lor de către jandarmi, în colaborare cu polițiștii⁵⁰. În august 1946, Legiunea de jandarmi Sălaj avea în evidență sa 1460 de supuși străini, în majoritatea lor maghiari veniți de pe teritoriul Ungariei după 30 august 1940, dintre care foarte puțini își exprimau dorința de a pleca din țară. Or, așa cum recunoștea comandantul legiunii, aceștia reprezentau un pericol pentru siguranța națională, întrucât aveau rude și în Transilvania și în Ungaria și transmiteau informații prin scrisori ori prin persoanele ce treceau fraudulos frontiere, unii dintre ei fiind purtători ai mesajelor Budapestei⁵¹. În plus, în unele părți, cetățenii maghiari stabiliți ilegal în România s-au implicat în acțiunile cu caracter politic inițiate de partidele de stânga. Comitetul Democrat Evreiesc din Galați, care își avea sediul într-un local al Uniunii Populare Maghiare din acest oraș, recunoștea, la 14 august 1946, că în organizația locală a ungurilor activau asemenea membri și că, deoarece nu aveau cetățenie română, făceau în mod indirect propagandă electorală în favoarea comuniștilor: "Trebuie să se vină în ajutorul lor - se preciza în procesul-verbal din 14 august 1946 al Comitetului Democrat Evreiesc - pentru a-și putea scoate actele de naționalizare"⁵².

Aplicarea ordinelor Direcției Generale a Poliției din lunile iunie-iulie 1945 privitoare la expulzarea străinilor stabiliți ilegal în țară ori rămași după expirarea termenelor înscrise în pașapoarte și operațiile de triere de la punctele de frontieră a persoanelor ce intrau în România nu au avut eficiența scontată, astfel că poliția și jandarmeria nu mai posedau o evidență clară a supușilor altor state aflați pe teritoriul țării⁵³. Din acest motiv, la 5 iunie 1946 a fost emis decretul-lege nr. 1581, care împuternicea guvernul să efectueze, prin organele Ministerului Afacerilor Interne, între 15 iulie și 15 august, un recensământ al supușilor străini din România⁵⁴.

Multe dintre persoanele în cauză, mai cu seamă evreii pătrunși ilegal din Uniunea Sovietică, au nesocotit obligațiile de a se înregistra, astfel că, la 10 septembrie și apoi la 15 octombrie 1946, Direcția Generală a Poliției a cerut Inspectoratelor Regionale să ia măsuri severe împotriva acelor care nu se conformaseră dispozițiilor înscrise în decretul-lege menționat⁵⁵. La 15 octombrie 1946, Direcția Generală a Poliției a solicitat Inspectoratelor, prin ordinul nr. 27967, să identifice pe supușii străini ce se sustrăseseră de la recensământ și să ia măsuri pentru efectuarea unei serii de razii periodice, în care scop poliția trebuia să facă apel la concursul garnizoanelor militare, pentru a le pune la dispoziție forțele necesare. Se cerea a fi cercetate amănunțit toate hotelurile, casele de tolerantă, hanurile, localurile publice de consum, întreprinderile de toate categoriile și să se facă descinderi domiciliare acolo unde existau informații că s-ar fi aflat supuși străini, însă cu avizul Parchetului local. Nu trebuiau vizate locuințele personalului diplomatic și consular⁵⁶.

Începând din a doua jumătate a anului 1947, când comuniștii au pus în aplicare tot mai numeroase măsuri cu caracter economic care șubrezeau pozițiile unor pături relativ largi ale societății românești, depozitându-le parțial sau total de avere, interesul supușilor străini pătrunși clandestin în România pentru obținerea supușeniei și stabilirea definitivă în țară a scăzut considerabil. Mai mult, o bună parte din victimele regimului cu cetățenie română au încercat să caute salvarea în fuga peste graniță. Cum procesul manifesta o tendință de extindere continuă și cum ieșirea din România se făcea în cea mai mare proporție prin Ungaria, în toamna lui 1947, grănicerilor din cele două țări li s-a ordonat să stopeze "avalanșa clandestină", astfel că în decembrie 1947 grănicerii maghiari au început să înapoieze în România pe fugari, care, aduși în țară, erau arestați și condamnați la închisoare⁵⁷.

În a doua jumătate a anului 1947 și în primele luni ale anului 1948 un ansamblu de dispoziții cu caracter administrativ și câteva legi au impus sancțiuni severe împotriva celor ce încercau să părăsească România și a celor ce îi sprijineau în acțiunile lor, cu intenția de a stăvili plecările frauduloase din țară⁵⁸, pe de altă parte, oficialitatea de la București a făcut o serie de concesiuni supușilor străini stabiliți în România, admitând naturalizarea lor⁵⁹, dar în acea vreme prea puțini dintre ei mai doreau să obțină cetățenia română și să rămână în țară.

Note

1. Vezi Robert Lee Wolff, *The Balkans in Our Time*, New York, 1967, p. 43; Andreas Hillgruber, *Hitler, regele Carol și mareșalul Antonescu. Relațiile germano-române (1938-1940)*, București, 1944, p. 133.
2. Arh. St. Oradea, fond Inspectoratul de Jandarmi Oradea, dosar 40/1994, f. 71.
3. Vezi Constantin Sănătescu, *Jurnal*, 1993, p. 180.
4. Arh. St. București, fond Direcția Generală a Poliției, dosar 33/1945, f. 14.
5. Idem, dosar 64/1945, f. 121 - 122.
6. Vezi Arh. St. Iași, fond Inspectoratul Regional de Poliție, dosarele 49/1945, f. 5 și 45; 26/1946, f. 97.
7. Decretul are patru articole. Vezi "Monitorul oficial", nr. 76, din 4.IV.1945.
8. Arh. St. București, fond Direcția Generală a Poliției, dosar 91/1944, f. 91. Vezi și decretul-lege nr. 88 privitor la dobândirea și pierderea naționalității române, din 1939, în "Monitorul oficial", nr. 17, din 20.I.1939.
9. Arh. St. Timișoara, fond Prefectura județului Timiș-Torontal, dosarele 7/1945, f. 94-95; 64/1946-1947, f. 13-16.

10. Arh. St. București, fond Direcția Generală a Poliției, dosar 91/1944, f. 78-80. Oficial, legăturile feroviare cu Ungaria, pe la Curtici, județul Arad, au fost reluate la 1 martie 1946 (idem, dosar 2/1946, f. 184).
11. Idem, dosar 91/1944, f. 33. La 5 februarie 1945, Inspectoratul General al Jandarmeriei aducea la cunoștința organelor sale din teritoriu, cu ordinul nr. 53114, că avea informații că de curând sosise în România fostul șef al Siguranței politice din Siguranța maghiară, Hein Peter, care, în martie 1944, denunțase Gestapoului, în slujba căruia se afla, că regentul Horthy, de comun acord cu Szálasi, pregătea o pace separată cu țările din coaliția Națiunilor Unite. Surprins de evenimente într-o misiune în Baciko (Iugoslavia), el fost silit să rămână în spatele frontului, împreună cu ajutorul său, Jabagy Elemer, orginar din Reșița. Hein, Jabagy și un grup de tineri germani, care posedau legitimații de evrei iugoslavi, s-ar fi aflat atunci ascunși în zona Reșiței (Arh. St. Oradea, fond Inspectoratul de Jandarmi Oradea, dosar 46/1945, f. 186).
12. Arh. St. București, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosar 77/1945, f. 51.
13. Arh. Municipiului București, fond Prefectura Poliției Capitalei, dosar 478/1945, f. 16.
14. Arh. St. București, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosar 77/1945, f. 51.
15. Ibidem.
16. Arh. St. Iași, fond Inspectoratul Regional de Poliție, dosar 50/1945, f. 88.
17. Vezi Ordinul Direcției Ordinii Publice, nr. 338, din 18 iunie 1945, către Inspectoratul General al Jandarmeriei (Arh. St. București, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, dosar 77/1945, f. 42).
18. Arh. St. Galați, fond Inspectoratul General Administrativ Galați, dosar 156/1945, f. 184.
19. Arh. St. București, fond Direcția Generală a Poliției, dosar 91/1944, f. 151.
20. Ibidem, f. 97.
21. Ibidem, f. 210.
22. Ibidem, f. 152.
23. Ibidem, f. 184.
24. Idem, dosar 2/1946, f. 182.
25. Idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosar 77/1945, f. 53.
26. Ibidem, f. 54.
27. Idem, fond Direcția Generală a Poliției, dosar 91/1945, f. 259.
28. Idem, dosar 92/1944-1945, f. 431.
29. Vezi Arh. St. Galați, fond Inspectoratul Regional de Poliție Galați (Biroul Administrativ), dosar 118/1945, f. 227. La 19 februarie 1945, la Moldova Nouă a fost semnat un protocol care reglementa trecerea frontierei dintre România și Iugoslavia pentru cei cu proprietăți funciare rurale în celălalt stat, reducând tranzitul la câteva categorii de persoane (ibidem, f. 44).
30. "Monitorul oficial", nr. 182, din 13.VIII.1945.
31. Arh. St. București, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosar 77/1945, f. 69.
32. Idem, fond Direcția Generală a Poliției, dosar 5/1945, f. 60.
33. Vezi ordinele nr. 534039, din 25 octombrie 1945 și nr. 535428, din 8 ianuarie 1946, transmise de Marele Stat Major Inspectoratului General al Jandarmeriei (Arh. St. Iași, fond Legiunea de jandarmi Iași, dosar 97/1946, f. 90).
34. Arh. St. Oradea, fond Inspectoratul de Jandarmi Oradea, dosar 47/1945, f. 631.
35. Arh. St. București, fond Direcția Generală a Poliției, dosar 63/1946, f. 17.
36. Arh. St. Oradea, fond Legiunea de jandarmi Bihor, dosar 16/1947-1948, f. 1446.
37. Arh. St. Iași, fond Inspectoratul Regional de Poliție Iași, dosar 26/1946, f. 22.
38. Arh. St. Galați, fond Prefectura județului Covurlui, dosar 151/1945, f. 115.
39. "Monitorul oficial", nr. 36, din 12.II.1946.
40. Arh. St. București, fond Reforma agrară din 1945, județul Alba, dosar 7/1945-1946, f. 138-139.
41. Idem, fond Reforma agrară din 1945, Centrala, dosar 143/1946, f. 135.
42. Idem, județul Alba, dosar 7/1945, f. 51.
43. Idem, fond Emil Hațieganu, dosar 79/1946, f. 2.
44. Idem, fond Reforma agrară din 1945, județul Alba, dosar 7/1945-1946, f. 100.
45. Idem, județul Bihor, dosar 21/1945-1949, f. 108.
46. Idem, județul Sălaj, dosar 90/1948-1949, f. 94 și 97.
47. Ea a fost publicată în "Monitorul oficial", nr. 134, din 13.VI.1946.
48. Vezi Arh. St. București, fond Reforma agrară din 1945, județul Făgăraș, dosar 23/1946, f. 18.

49. Idem, județul Brașov, dosar 243/1947-1950, f. 316; județul Satu Mare, dosar 99/1947-1948, f. 26-27; județul Severin, dosar 13/1946-1950, f. 8.
50. Arh. St. Oradea, fond Legiunea de jandarmi Bihor, dosar 34/1944-1948, f. 78.
51. Idem, fond Inspectoratul de jandarmi Oradea, dosar 35/1946, f. 793.
52. Arh. St. Galați, fond Comitetul Democrat Evreiesc, dosar 1/1946-1948, f. 2.
53. Vezi Arh. St. București, fond Direcția Generală a Poliției, dosar 91/1944, f. 166, 299-306 și idem, dosar 31/1945, f. 255.
54. "Monitorul oficial" nr. 128, din 5.VI.1946. Pentru detalii asupra modalității de executare vezi Arh. St. București, fond Direcția Generală a Poliției, dosar 131/1946, f. 1-15; Arh. St. Iași, fond Inspectoratul Regional de Poliție Iași, dosar 26/1946, f. 31-34, 60 și 131; idem, fond Inspectoratul de Jandarmi Iași, dosar 5/1946, f. 85.
55. Arh. St. Iași, fond Inspectoratul Regional de Poliție Iași, dosar 26/1946, f. 111 și 131.
56. Ibidem, f. 131.
57. Arh. St. Oradea, fond legiunea de jandarmi Bihor, dosar 16/1947-1948, f. 1302.
58. "Monitorul oficial", nr. 15, din 19.I.1948; nr. 16, din 20.I.1948; nr. 51, din 2.III.1948.
59. Idem, nr. 121, din 30.V.1947; nr. 154, din 7.VII.1948.

BISERICA GRECO-CATOLICĂ ȘI PUTEREA POLITICĂ. PREMIZELE DESFIINȚĂRII BISERICII ROMÂNE UNITE

Marcel Știrban

Raporturile dintre Biserica Greco-Catolică și noua putere politică a cunoscut în anii 1945-1948 un proces de continuă deteriorare.

Bisericii Românilor Uniți nu i s-a mai îngăduit să revină la statutul și starea de drept și de fapt conferite de Constituția țării din 1923, de legea cultelor din 1928 și să-și desfășoare activitatea potrivit prevederilor lor și ale Concordatului încheiat cu Vaticanul în 1927.

Aceeași putere politică împiedecă restabilirea ierarhiei la nivelul Mitropoliei de la Blaj. Supune cenzurii și apoi oprește legăturile cu Vaticanul. A început să urmărească întreaga activitate desfășurată de episcopii și preoții greco-catolici, pentru ca, în cele din urmă să prezideze unirea forțată a românilor greco-catolici cu Biserica Ortodoxă și să sancționeze un fals printr-un abuz de putere. Merge chiar mai departe pentru ca fărădelegile să fie depline. Trimite spre închisori întreaga ierarhie a bisericii noastre, pe preoții și credincioșii care au refuzat trecerea la ortodoxie. O face, de fapt, și mai devreme și mai târziu.

Acestea sunt problemele fundamentale cu care se va confrunta Biserica Greco-Catolică din țara noastră în perioada anilor 1945-1948. Înseamnă și o parte, partea de început, din Drumul Crucii Sale, în lupta pentru apărarea credinței românilor uniți cu Roma.

Noul regim politic a găsit Provincia Mitropolitană Greco-Catolică fără mitropolit. La 5 iunie 1941 încetase din viață mitropolitul Alexandru Nicolescu. Din cauza războiului alegerile pentru un nou mitropolit au fost amânate până în martie 1946. Atunci electoratul Bisericii Românilor Uniți a ales cu cele mai multe voturi, ca mitropolit, pe episcopul de Maramureș, Alexandru Rusu. Vaticanul l-a și numit dar guvernul român a refuzat să-l recunoască.

În această situație a fost numit de Sfântul Scaun ca Administrator Apostolic al Mitropoliei, episcopul de Oradea, Valeriu Traian Frențiu (la 16 august 1941) care, la rândul-i nu fusese recunoscut și acceptat la Oradea din partea guvernului maghiar. Rămâne la Blaj până la 27 februarie 1947 când se reîntoarce la eparhia sa din Oradea, făcând schimb cu episcopul auxiliar de acolo, Ioan Suciu. Revine de fapt la Blaj de unde a plecat la Oradea, în septembrie 1940. Fusese alături de credincioșii eparhiei din Bihor în anii grei ai stăpânirii străine, iar de acum va fi alături de întreaga spiritualitate greco-catolică a țării. Ministrul Cultelor a recunoscut această numire a episcopului Ioan Suciu, ca Administrator Apostolic al Mitropoliei Bisericii Române Unite, la 4 februarie 1947.

Era vremea marilor frământări. Episcopul Ioan Suciu, cel mai tânăr dintre ierarhi (avea doar 40 de ani) cu hotărâre și dăruire de creștin, cu mare demnitate își apără Biserica și Oamenii. Același lucru îl vor face și ceilalți episcopi: Valeriu Traian Frențiu, la Oradea, Iuliu Hosu, la Cluj, Alexandru Rusu la Baia Mare, Ioan Bălan la Lugoj și Vasile Aftenie la București. Ei s-au constituit cu toții, într-un puternic zid de apărare a Bisericii Române Unite, a preoților și a credincioșilor lor.

Lucrurile au început să se schimbe chiar imediat după instalarea noului guvern. Episcopatul Bisericii noastre a simțit acest lucru mai întâi prin "tratamentul inegal aplicat Bisericii Române Unite" din partea puterii politice - se spune într-un Apel¹ adresat regelui Mihai chiar în

1945. Era atunci o situație excepțional de grea în întreaga țară, dar se atrăgea atenția că un tratament discriminatoriu de va continua față de Biserica Greco-Catolică ar putea avea grave consecințe, iar "Episcopatul Român Unit conștient de îndatoririle sale Sfinte față de Tron, Țară și Biserică va fi pus, cu certitudine, la o extrem de grea încercare".

Nu avea în vedere "o protestare pur formală" care ar putea fi interpretată și ca o resemnare față de această situație și care în realitate "ar răpi acestui Episcopat orice autoritate morală și orice puțină de a stăpâni clerul și sufletele credincioșilor". Episcopul Valeriu Traian Frențiu, administrator apostolic al Mitropoliei la acea dată, autorul Apelului, om al Credinței de o probitate și integritate morală proverbială, cu ani mulți dedicați Bisericii noastre (ca preot din 1898 și ca episcop din 1912), încărcat de ani mulți (împlinea în 1945 șapte decenii), evită o măsură radicală, deși credea că ar fi îndreptățiți să o ia, ezită din rațiuni explicate. "... O protestare prin renunțarea la demnitățile ce ocupă - precum i-ar cere conștiința - și astfel o solidarizare în acest sens cu sentimentul public al preoțimii și al turmei păstorite, ar putea fi interpretată de dușmanii dinlăuntrul și dinafară ai Țării dăunător intereselor Tronului și ale Neamului".

Alege o altă cale, dar tot în consens cu caracterul său. Se adresează regelui cerându-i să "avizeze" un tratament egal fiilor țării indiferent de credința lor. Era o speranță desigur din perspectiva realităților cunoscute de contemporanii departe de putere. "De aceea cu deplină încredere în preacînta înțelepciune și neînmuiată dragoste a Majestății Voastre pentru binele și propășirea scumpei noastre patrii, facem un suprem Apel către Majestatea Voastră, rugând pe Majestatea Voastră să binevoiască a aviza la măsurile necesare pentru păstrarea neștirbită a liniștii în suflete și coordonarea tuturor forțelor vii ale neamului la opera grea de refacere morală și materială a Țării prin eliminarea oricăror inegalități în tratament întru fiii aceluiași neam".

Regele - atunci (mai târziu și mai mult) - era un simbol, dar nu mai era o putere. În consecință intervenția Episcopatului de la Blaj în numele Mitropoliei Greco-Catolice rămâne fără consecințele așteptate. Nu vor înceta însă să vină dinspre București noi măsuri restrictive care, de la un tratament inegal, conduc lucrurile spre restricții, deocamdată cu lumea din afară. La 22 martie 1946 dr. Petru Groza, în calitate de președinte al Consiliului de Miniștri dă dispozițiuni secretarului general, Emil Bodnăraș, să ceară Mitropoliei Greco-Catolice de la Blaj și tuturor instituțiilor în subordine ca la rîndul lor "să ceară, în prealabil și din timp, avizul Președenției Consiliului de Miniștri pentru orice misiune, însărcinare sau delegație în străinătate, dată în interes de serviciu, uneia sau mai multor persoane, indicând numele și prenumele, calitatea, domiciliul, însărcinarea, data și țara în care pleacă"².

Era un prim pas prin care se îngredea contactul Bisericii noastre cu Apusul European și, desigur, mai ales cu Vaticanul. Doi ani mai târziu, în august 1948 această dispoziție va deveni articol de lege (nr. 40 din legea pentru regimul cultelor) după ce la 19 iunie același an (prin decretul lege nr. 151) a fost denunțat Concordatul cu Sfântul Scaun și abrogată legea prin care a fost ratificat. Totul era gândit diabolic și toate își urmau calea într-o scară progresivă potrivit unui plan cu o finalizare neașteptată și nedorită de spiritualitatea românească unită.

În alt plan, dar de fapt cu aceeași țintă, consolidarea puterii, de data aceasta printr-o acțiune cu caracter general și efect indirect și îndelungat, la început de septembrie 1946 (în zilele de 3-6) bibliotecile tuturor școlilor secundare din Blaj, inclusiv Biblioteca Arhiepiscopalească au fost vizitate de un inspector general, probabil din cadrul Ministerului Învățământului, (sau poate din altă parte, nota lui informativă poartă numele localității Orăștie) Aron Damian. Misiunea sa era de a "cerceta dacă s-a executat ordinele și dispozițiile Onor Minister referitor la publicațiile interzise de Convenția de armistițiu"³. Rezultatele, vizând situația la opt școli și de la Biblioteca Arhiepiscopalească, erau promise Ministerului "printr-un referat special și detaliat" al cărui conținut n-a mai fost lăsat și la Blaj. Era vorba, desigur, de epurarea cărților cu un conținut ce nu convenea noii puteri și, în primul rând, stăpânilor de la Kremlin.

Momentul alegerilor electorale din noiembrie 1946 s-a transformat într-un nou prilej al confruntărilor deschise purtate între forțele politice democratice tradiționale și cele ale democrației populare, ale stângii procomuniste. Partidul Național Liberal și mai ales Partidul Național Țărănesc, partidele lui C.I. Brătianu, Iuliu Maniu și Ion Mihalache, au avut încă în satele și orașele transilvănene sprijinul lor. Un sprijin moral și efectiv ce le-ar fi îngăduit, dacă s-ar fi desfășurat într-o deplină corectitudine, o victorie categorică.

Falsul lor, despre care am mai vorbit, a fost simțit atunci și dovedit acum chiar prin documentele de epocă ce au consemnat (un lucru ce pare incredibil dacă nu ar avea o explicație) și victoria plăsmuită și adevărul, adică realitatea. S-a întocmit atunci, în unele locuri sau poate pretutindeni (rămâne ca cercetări arhivistice viitoare să dovedească) o dublă situație. Una care arată în cifre ceea ce dorea puterea procomunistă și alta ce reflecta starea de fapt⁴. Prima a asigurat stângii victoria în alegeri, cum iarăși am mai spus-o, iar cea de a doua s-a transformat într-o utilă informație pentru viitorii propagandiști de partid și în mod cert a oferit materiale organelor de securitate (de siguranță) ale vremii.

Oricum imediat după alegeri a început vânătoarea celor ce s-au manifestat împotriva partidelor cuprinse în Blocul Partidelor Democratice, a simpatizanților partidelor istorice. Acțiunile lor au fost și la lumina zilei, adică deschise și în miez de noapte. De pildă în comuna Crăciunelul de Jos (județul Alba) soarele, așezat pe toate gardurile în preajma alegerilor, a fost acoperit cu smoală de câțiva tineri și tinere în fiecare noapte. În prăvălia satului (proprietatea unei săliștene văduve, de o mare omenie) acest articol, folosit de obicei la unsul osiilor de car, s-a terminat în câteva zile. Dar alegerile au fost și aici ca peste tot. După alegeri oamenii de încredere ai celor două partide au fost luați de jandarmi sau de oamenii siguranței și duși mulți, spre locuri fără drum de întoarcere. Așa s-a întâmplat și cu notarul Răhăian de la Bucerdea Grânoasă, din vecinătatea Crăciunelului, întâiul om al satului și întâiul notar al județului⁵.

Preoții greco-catolici au fost și ei masiv implicați în alegeri. Erau, mai ales, de partea național-tărăniștilor lui Maniu. Noua putere a știut și nu le-a uitat atitudinea. Preoții greco-catolici încep să fie arestați sub acuzația de sabotaj, de reacționarism. Unii erau ținuti închiși câteva săptămâni, alții luni sau chiar ani de-a rândul, fără să fie judecați și să știe motivul real pentru care erau deținuți⁶.

În 1947 au fost arestați: rectorul Academiei Teologice de la Blaj, canonicul George Dănilă (și administratorul apostolic al aceleași instituții după desființarea Bisericii) pe motivul că nu a îngăduit teologilor "să manifesteze alături de masa entuziasată a poporului". Tot în 1947, la 10 martie a fost arestat protopopul Reghinului, viitorul mitropolit și cardinal I.P.S. Alexandru Todea și dus mai întâi la Târgu Mureș și de aici la București. Credincioșii săi și preotul Iuliu Man, tot de la Reghin, nu cunoștea cu certitudine învinuirile aduse. Știau însă că "ultimul incident al p. preot Al. Todea l-a avut cu câteva zile înainte de arestarea sa, cu ocazia înmormântării credinciosului său cu numele Crișan. Aici, afirmative, în predica ținută a atins și "democrația" spunând că de aceea e mizerie și sărăcie că "democrația e necredincioasă". Eu însă nu pot preciza - spunea preotul Iuliu Man în raportul său adresat Mitropoliei la 14 martie 1947 - căci nu am fost acolo, iar participării o spun în diferite forme. Fapt e că la această înmormântare a asistat și șeful poliției din loc, care l-a denunțat. La rândul său p. protopop a plecat la Tg. Mureș cerând anchetă politică în cauză, care s-a și făcut. După aceea p. protopop a fost ridicat, dar nu putem ști dacă în urma acestei anchete, ori în urma arestărilor generale făcute cu acea ocaziune. Numai singur p. protopop va putea da lămuririle complete..."⁷.

Desigur o atingere de "valorile" noii democrații era un lucru socotit, din partea oamenilor puterii, ca fiind foarte grav și sancționat în forme de acum bine cunoscute. Părintele Alexandru Todea nu era la prima confruntare. Încă la Blaj, în 1946, din anvonul Catedralei avea să rostească cu putere: "Mă voi urca pe zidurile Catedralei și de acolo voi striga: afară cu comunismul din România"⁸. În Catedrală erau atunci, desigur, elevii săi, de la orele de religie dar, ca și la Reghin, ca pretutindeni, vreme de patru decenii, se aflau și păzitorii "nevăzuți" ce se grăbeau să-și informeze întotdeauna stăpânii, așa cum o făcuse șeful siguranței de la Reghin.

Nici el nu era la prima "acțiune de demascare" a atitudinii protopopului Alexandru Todea. Mai fusese arestat până atunci, pentru perioade scurte, de câteva ori. Preotul Iuliu Man își motivează neraportarea arestării imediat tocmai crezând că este vorba de ceva trecător, așa cum fusese și altădată. "P. protopop Al. Todea a mai fost ridicat și altădată și s-a întors în scurt timp nevătămat. Avem siguranța că se va întoarce și acum"⁹.

S-a întors e drept și de această dată după ce petrecuse o vreme în celulele Ministerului de Interne. La Blaj știrea arestării a sosit înaintea scrisorii părintelui Iuliu Man, la 11 martie în ziua în care și avusese loc. Episcopul Ioan Suciu, tot atunci, a cerut telegrafic episcopului Vasile Aftenie

de la București intervenție: "Protopopul Reghinului Todea detinut și transportat /la/ București. Intervenții"¹⁰.

Scapă de data aceasta nejudecat și necondamnat, doar cu amenințări ultimative. Înlăturarea regelui Mihai îi prilejuește însă noi atitudini "antistatale" și "antidemocratice" ceea ce va și însemna o nouă arestare (la 31 decembrie 1947) și o nouă detenție de data aceasta la închisoarea din Gherla și pentru o perioadă mai lungă (până la 13 iunie 1948)¹¹.

Arestările preoților în anii 1946-1948 deveniseră fapte cotidiene, la ordinea zilei. Mulți și-au părăsit casele în vreme de noapte sau un timp mai îndelungat pentru a se ascunde. Alții - cei mai mulți - n-au putut evita drumul spre închisori.

Așa se explică intervenția directă a episcopului Ioan Suciu care într-o audiență cerută primului ministru, Petru Groza, îi cere acestuia la 29 iulie 1947 un regim protector. "Îndrăznesc să fac propunerea de a tria preoții arestați, de a îngădui să fie strânsi în vreo mănăstire, cei mai bătrâni și de a fi supravegheați acolo. Vă rog susțineți această propunere pe lângă Ministerul de Interne, pe lângă a cărui persoană binevoiți să interveniți pentru o întrevedere..."¹².

Stenograma luată cu prilejul acestei audiențe nu consemnează vreo promisiune, dar cuprinde în schimb acuze: "În alegeri /în 1946/ pretutindeni - spunea dr. Petru Groza - Biserica Română Unită ne-a mers împotriva și nu a secondat acțiunea noastră. Am adus în țară pe Patriarhul Moscovei - Papa nostru ortodox - ca să dovedească că în Rusia nu mai e ateismul care prigonește religia... dar am aflat că preoții uniți au spus că este "evreu". De câte ori vreau să dovedesc că Rusia a evoluat, că biserica în Rusia este acceptată, ierarhii stimatei Biserici Catolice vorbesc de ateismul rusesc..."¹³.

Erau, fără îndoială, îndreptățiți să o facă judecând realitățile din Rusia și deopotrivă cele de acasă, în plină desfășurare. Episcopul Ioan Suciu le simte, așa cum s-a întâmplat și spre sfârșitul deceniului patru. Atunci, prin predici și articole, prin paginile întregii reviste conduse de el "Tinerimea Nouă" a pregătit generațiile acelor ani la luptă printr-o deplină viață creștină și un eroism de legendă.

În acele noi vremuri prevestitoare de mari lovituri date vieții tradiționale românești în general și sub toate aspectele, episcopul Ioan Suciu se adresează preoților, credincioșilor și nu de puține ori tineretului. Așa vor face și ceilalți episcopi ai bisericii noastre, pentru a-i îmbărbăta și a le arăta calea de umat.

O circulară adresată preoților la 14 mai 1947 de către episcopul Ioan Suciu se înscrie în acțiunile sale de pregătire a lor pentru viața eroică pe care vremurile îi vor chema să o mărturisească. Pornește de la învățăturile de credință pentru a ajunge la situațiile de atunci, generale și locale. Formulează judecăți pentru stări și fapte. Fixează norme de conduită, în spiritul tradiției Bisericii Românilor Uniți. "... Lumea e bătută de vijelia păcatelor. Mai marii noroadelor care vor să-i dea ordine și pace, lasă la o parte și lumina Sf. Evanghelii și roadele sângelui răscumpărător. Tălăzuiri de ură, de volnicie, de cruzime, de necredința coercitivă, lovesc împotriva sufletelor și a Bisericii lui Dumnezeu..."¹⁴.

Lucrurile sunt spuse cu multă înțelepciune. Cuvintele episcopului Ioan Suciu au o ținută precisă și un obiectiv clar chiar dacă uneori sunt disimulate. Lumea era, precum este și acum, pretutindeni plină de păcate omenești, dar necredința și ateismul declarat ca politică de stat veneau numai dintr-o anume direcție. Se dorea și se impunea o extindere a lor și lucrul acesta trebuia barat cu orice sacrificiu, prin ceea ce episcopul Suciu numea de fapt "suferință ispășitoare"¹⁵ și a pregătit lumea preoților dar și a credincioșilor pentru aceasta.

Invocând cuvintele Sf. Pavel: "Fără vărsare de sânge nu este iertare de păcate", stăruie asupra semnificației Sfintei Împărtășanii și a identificării noastre cu Isus Răscumpărătorul, pentru ca apoi să facă un stăruitor apel tuturor preoților bisericii noastre de a se dăruia acesteia prin cea mai exemplară viață mărturisită și trăită, într-o vreme în care valorile morale erau pe cale de a fi negate și, în țara noastră de a fi, chiar înlocuite. "În aceste ore cruciale pentru Neam și Omenire - spunea episcopul Ioan Suciu - fiecărui preot i se pregătește o Golgotă, dar fără de ea lumea nu se va mântui. Crucile - cere episcopul în continuarea Sfatului sale cuprinse în circulară - să nu fie pretext de a fugi de preoție și de rolul ei în lume. Fără golgotele preoților lumea ar pieri în suferințe. Pe durerile, pe rănile, pe sângele și moartea noastră preotească, în unire cu jertfa Învățătorului nostru, se reazimă nădejdea de azi și mântuirea de totdeauna. Așa a voit Dumnezeu..."¹⁷.

Evitarea pericolului pentru Țară, Neam și Biserica noastră a fost un mesaj al tuturor acțiunilor ierarhilor Bisericii Românilor Uniți în acea vreme, ca și mai târziu, și în primul rând al episcopului Ioan Suciu, ca administrator apostolic al întregii provincii Mitropolitane. Pe umerii săi apăsau mari răspunderi. El a înțeles că trebuie să îmbărbăteze și să dea curaj oamenilor, preoților și credincioșilor, dar și să-i facă să înțeleagă prețul ce li se va putea cere: supremul sacrificiu. Nu găsim nimic războinic în ceea ce propune, dar demn e totul. E o pregătire pentru viață și pentru triumful Bisericii, din care nu exclude, ci dimpotrivă, presupune jertfa preoților în primul rând. Așa cum se va și întâmpla de fapt.

Această înaltă profesiune de credință nu o găsim doar exprimată într-un singur loc și spusă odată pentru totdeauna. Revine mereu, în alte circulare, în multe predici, deși știa că era urmărit și rău înțeles de oamenii puterii. La 1 iunie 1947 i se cere, de exemplu, din partea Direcției Poliției și Siguranței București, Serviciul II Informații, prin Cabinetul Ministerului Cultelor să dea explicații pentru niște pretense afirmații făcute în cadrul unei predici din Catedrală, de Sfintele Paști. Fusese învinuit că "s-a exprimat, printre altele, că Simbolul învierii creștine este crucea lui Cristos. Simbolul învierii națiunii noastre este Tratatul de pace /din 1947/ care este lespede de pe mormântul neamului. Prin suferință și răbdare creștinească vom reuși să dărâmăm lespede de pe mormânt și să învie neamul. Dacă nu vom face aceasta vom muri, așa cum au mormântul în istorie multe neamuri". În încheiere a mai rostit următoarele: "viața și libertatea îți trebuiește tie omule acum când nu se poate vorbi de libertate, acum când normalele (Sic)/ probabil mormanele/ de cadavre cresc tot mai mari, iar temnițele și lagărele sunt pline de deținuți politici"¹⁸.

Nu erau, desigur, nici cuvintele și nici ideile episcopului Ioan Suciu. Spusese, fără îndoială, în ziua de Paști multe lucruri, dar toate în stilul său, cu prudență, acoperite în fraze filozofice, desigur mai greu de reținut și tot așa și de înțeles, de auditoriul oficial. "Dacă a-și fi rostit ilogismul primelor trei aliniate - răspunde episcopul Ioan Suciu Ministerului Cultelor - nu știu cum a-și mai putea ocupa locul de răspundere pe care-l ocup"¹⁹. Promite - dacă se dorește - reproducerea textului predicii de Sf. Paști. Amintește, în același răspuns, că în problema denunțurilor, fără îndoială foarte frecvente, s-a adresat și Ministerului de Interne, Avram Bunaciu.

Episcopul Ioan Suciu știa că în acele vremuri grele pentru Biserica noastră trebuie să se roage mult providenței, să-și pregătească armata de suflete, dar și să înfrunte puterea omenească pornită să distrugă o Casă de rugăciune străveche românească. Cu o înfățișare întotdeauna blândă și pioasă, cu manifestări numai în cea mai pură tradiție creștinească de adâncă și adevărată iubire față de oameni, avea puterea și harul divin de a pătrunde în esența lucrurilor și de aici și știința și priceperea de a lua atitudini hotărâte și decizii curajoase, adecvate situațiilor create. De aceea el a continuat să vorbească în biserică, să trimită pastorale și au continuat, în același timp, și urmărirea și denunțurile împotriva lui.

La 18 august 1948 a fost chemat episcopul auxiliar al Vicariatului general de la București, Vasile Aftenie la Ministrul Culturii, Stanciu Stoian, pentru a-i relata despre o nouă știre culeasă de Ministerul Informațiilor. Era vorba de Circulara pastorală citită în bisericile române unite la 15 august 1948, fără a avea în prealabil aprobarea respectivelor ministere - al Informațiilor și al Culturii. Vasile Aftenie este rugat să transmită episcopului Ioan Suciu că acest lucru "este contra prevederilor legale" și invită ca "orice dispoziție de ordin general dată credincioșilor trebuie aprobată în prealabil de organele respective"¹⁹.

Ministrul Culturii era informat că și în bisericile romano-catolice s-a citit o astfel de circulară "dar de cuprins mai vag, pe când circulara citită în bisericile române unite a fost mai precisă, făcându-se aluzie la unirea noastră cu biserica ortodoxă. În consecință - se spunea în continuare - este interzisă difuzarea acestui fel de pastorale sau circulare, pe ocolite, dacă cenzura nu admite tipărirea lor"²⁰.

Desigur august 1948 reprezintă un alt moment, chiar o altă etapă în drumul pregătit mereu, din 1945 împotriva Bisericii Române Unite.

Biserica Greco-Catolică - Biserica Românilor Uniți, școlile ei, au început să fie lovite și loviți nu dintr-o dată (nu numai în 1948) și nici numai de Ciocanul și Secerea făurite în afara țării. Erau ambele unelte specializate dar nu și automate. Nu putea merge totul de la sine, ci dimpotrivă, se cerea, pentru o "nouă construcție" și o "nouă temelie". Și ea s-a pornit în martie 1945 și s-a desăvârșit în anii ce au urmat, după modelul și chiar planul gândit la Moscova, acceptat la

București și Sibiu și împlinit, în etape, de oamenii noi puteri comuniste din țară. Ierarhia Bisericii Ortodoxe Române a sprijinit și a binecuvântat fapta lor.

Nicolae Iorga nu mai era în lumea de atunci iar gândurile lui, mereu actuale, erau uitate și neluate în seamă. În Parlamentul țării, noii veniți, vroiau să audă planurile noii construcții iar Guvernul pregătea proiecte de legi menite a pava drumul puterii comuniste cu orice preț. Premier era Petru Groza, desprins din oamenii vechiului regim. Era creștin, creștin ortodox, fiu de preot din neam în neam - ne-o spune chiar el. Creștin practicant, legat de Sibiu prin atribuțiile avute în cadrul Mitropoliei de acolo, aproape patru decenii²². Nu avea, credem, prietenii printre uniți și nici nu purta vreo recunoștință Bisericii lor. "Eu am trăit sub regimul feudal ungar în Transilvania până în 1918 - povestea el interlocutorului său Jean Mussbaum, fost președinte al Asociației internaționale pentru apărarea religiilor, oprit la președenția Consiliului de Miniștri pentru a-i lua lui Petru Groza un interviu la 27 septembrie 1947 - S-a făcut acolo încercări timp de sute de ani, ca să ne rupem de religia noastră și să ne înstrăinăm. Habzburgii, îndeosebi, au încercat să se infiltreze prin catolicism în Ardeal și au și pătruns în parte, prin teroare și arestări. Într-un timp noi sufeream chiar o dublă teroare: aceea a feudalilor unguri și aceea a papalității, în complicitate cu Habzburgii..."²³.

Petru Groza a fost ortodox ca și Nicolae Iorga dar foarte departe de gândurile și atitudinea acestuia. Își dovedise neprietenia față de oamenii Bisericii Greco-Catolice și cu două luni mai devreme, în întrevederea ce a avut loc la el acasă cu episcopul Ioan Suciu, Administratorul Apostolic al Mitropoliei de la Blaj, venit să-i ceară sprijin pentru preoții arestați. A dovedit-o și în întreaga perioadă ce a urmat de pregătire a desființării Bisericii Române Unite. Guvernul său a pregătit, în 1948, toată legislația ce avea să ducă la legalizarea unui act profund ilegal (legea cultelor, legea învățământului, decretul de "autodizolvare" a Bisericii Greco-Catolice). Autorii morali pot fi căutați și în altă parte (în țară și în afara ei) la Moscova, dar cei de drept erau cei de acasă, de la București și Sibiu (partidul comunist, guvernul, parlamentul, patriarhia și mitropolia ortodoxă din Transilvania).

Motivația era desigur întărirea regimului, lucru dorit de forțele interne ale noii puteri. Inițiativele, și apoi acoperirea, au venit, o bună vreme, dinspre Moscova ce căuta să-și impună, pe toate căile, oameni devotați ei. Petru Groza a fost unul din aceștia. Există o reciprocitate de fapt. Abilitatea în raporturile politice nu-i era străină. Era și foarte popular, agreat mai ales în mediile feminine dar și în cercurile politice apropiate lui. Încercător în propriile sale forțe și în ale regimului ce îi plăcea să spună că reprezintă valorile unei noi, reale și autentice democrații a întregului popor, era crezut de masele populare căora se și adresa de fapt.

Privea cu simpatie - și poate și cu încredere - spre Rusia Sovietică, pe care încerca să o prezinte opiniei publice românești altfel decât era percepută ea, ca o parte a bolșevismului de cazan și fără Dumnezeu. A fost în Rusia la Kremlin și Patriarhie, prin Uniune. Bine primit pretutindeni, s-a reîntors în țară cu cele mai bune impresii.

Comunismul sovietic era prezentat cu o față umană, dacă nu creștin oricum împăcat cu "lumea lui Dumnezeu", cu Biserica și oamenii săi, care au început să se sprijine reciproc. Așa le-a vorbit și clericilor ortodocși de la noi în martie 1948 și tot așa au fost prezentate lucrurile și episcopului martir Ioan Suciu în iulie 1947.

Mai mult Petru Groza avea convingerea, bănuim sinceră, că în ce privește s-a realizat o comuniune perfectă între gândirea materialistă și credința în Dumnezeu și a chemat clerul ortodox să sprijine, după modelul sovietic și al Bisericii ortodoxe Ruse acțiunile "cârmuitorilor lumesti", din România. "Am marea satisfacție sufletească - spunea la solemnitatea depunerii jurământului membrilor înaltului cler al Bisericii ortodoxe române, la 30 martie 1948 - de a fi ajuns să dovedim lumii că este posibil ca, concepția materialistă, marxistă, leninistă, asupra orânduielilor pământești, poate fi foarte bine coordonată cu concepția religioasă. Biserica ortodoxă și în Uniunea Sovietică - spunea tot Petru Groza - a dat dovadă, prin distinșii ei reprezentanți, că a desprins realitatea, că a înțeles că rostul pe pământ al celor care cârmuiesc credința, religia oamenilor este de a munci în colaborare cu cei care cârmuiesc rosturile pământești ale oamenilor"²⁴.

Era un adevăr spus doar pe jumătate. Războiul și apoi tendințele de expansiune ale puterii Sovietice, au îngăduit unele puncte de întâlnire. Biserica a fost folosită, în interior și în exterior, în interiorul Rusiei comuniste. Vizita patriarhului Alexei al Moscovei din 1947 în România și apoi Congresul pan-ortodox, organizat în 1948, se înscriu în această direcție. Au avut loc

compromisuri, de ambele părți, în scopul întăririi fiecăruia. Același lucru s-a încercat și în România, numai că situațiile nu erau identice. Românii aveau două biserici naționale - ortodoxă - greco-catolică - dintre care numai cea dintâi s-a alăturat noii puteri, iar cea de a doua era în disgrația acesteia. Se priveau cu neîncredere reciprocă de unde s-a trecut, din partea puterii, la măsuri represive, ce au culminat cu desființarea Bisericii Greco-Catolice. Regimul a fost tolerant cu unele culte dar nu așa cum va susține Petru Groza că "s-a înregistrat /după 1945/ cu un mare entuziasm libertatea religioasă în România, în comparație cu temnițele și calvarul trecutului, de pe vremea partidelor istorice"²⁵. Era o declarație profund demagogică. Stările din anii regimului și libertățile religioase, de atunci, nu puteau fi comparate cu ceea ce a fost în perioada interbelică din nici un punct de vedere. Poate, în "clipa în care a constituit guvernul" prima decizie a acestuia să fi fost - așa cum spunea la 27 septembrie 1947, "eliberarea din temnițe a tuturor acelor care, pentru credința lor, au fost întemnițați"²⁶, dar nu de partidele istorice și nici pentru convingerile lor religioase, cum afirma Petru Groza. Noul regim a deschis în adevăr porțile neoprotestanților, dar chiar în vremea în care se făcea apologia libertăților religioase, în anii 1946-1947 -1948, a fost pregătit drumul închisorilor pentru creștinii greco-catolici, pentru toți cei ce gândeau împotriva regimului, indiferent de etnia lor.

După alegerile parlamentare (din noiembrie 1946) arestările preoților greco-catolici au fost un fapt cotidian, cunoscut de premier. Libertatea religioasă - libertatea în general - a început să fie condiționată de atitudinea față de noua putere. Era restrictivă și limitată, potrivit regulilor regimurilor totalitare de stânga chiar dacă ele se numeau "democrații populare". În aceeași perioadă Mitropolia Unită de la Blaj a primit o serie de acte normative care i-a îngăduit libertatea de acțiune și de exprimare în problemele de ordin religios. Făcea parte din tactica și strategia puterii. A recunoscut și Petru Groza, tot în septembrie 1947. "Dacă această credință se exteriorizează, primejduind ordinea în această țară sau având o tendință egoistă să oprime pe alții, atunci ea trebuie îngăduită"²⁷. Era vizată Biserica catolică. Oricine și orice venea dinspre Vatican, supăra puterea de la București, nu însă și atunci când soseau de la Patriarhia Moscovidă. Papalitatea devenise în concepția puterii de la noi un agent al imperialismului, ce trebuia oprit din acțiunile sale și alungat din inimile credincioșilor. Orientarea puterii era evident anticatolică, iar atitudinea sa, în 1948 se dovedise a fi, deschis, împotriva Bisericii Greco-Catolice. Desființarea Bisericii Române Unite, în decembrie 1948, prin decretul impropriu numit de "autodizolvare" este opera Guvernului, un act impus, cu o valoare de fapt, dar nu și de drept.

Potrivit concepției creștine - respectată și de puterea laică cu virtuți democratice autentice - unirea religioasă, (nimic ce este legat de dreptul canonic), nu se poate face prin constrângere exercitată din interiorul altei Biserici, a Statului sau a unor puteri străine. Libertatea credinței, într-un stat de drept, nu poate fi îngăduită de nimeni și prin nimic. Cezarul este în drept să ceară ce este a lui și este obligația creștinului să îi dea. Între cele două instituții - Stat și Biserică - se pot crea (și trebuie să existe) raporturi de conlucrare în rezolvarea problemelor comune (naționale, sociale, spirituale etc.) în interesul societății (al societăților) nu însă de subordonare. Din nici o parte nu se pot exercita ingerințe, nici din partea factorilor politici, nici din a celor spirituali, interni sau din afara țării.

Sunt desigur norme de conduită ideale dar care, în practica sistemelor politice totalitare comuniste au fost mereu încălcate, în aceeași vreme, din partea ierarhiei ortodoxe și legile scrise și nescrise creștine, ale egumenismului și mai ales ale acelor dintre frați. Elogiul și recunoștința celor mulți au fost negate de cei puțini, dar care se credeau puternici prin forța asumată.

Note

1. Arhivele Statului Alba Iulia, fond Mitropolia Greco-catolică, cabinet (inventar suplimentar), nr. 1730/1945, m. (1945-1947).
2. Ibidem, m. 2382/1946.
3. Ibidem, m. 4251/1946.
4. Virgiliu Tarau - Campania electorală și rezultatul real al alegerilor din 19 noiembrie 1946 în județele Cluj, Someș și Turda în "Studii de istorie a Transilvaniei, Cluj, pag. 204-212.
5. Marcel Stirban - Drumuri spre oameni și închisori. Articole și comunicări, vol. III Cluj Napoca, pag. 1-20.

6. Biserica Română Unită. Două sute cincizeci de ani de istorie, Madrid, 1952; Silvestru Augustin Prundus - Catolicism și ortodoxie. Scurt istoric al Bisericii Române Unite, Cluj Napoca, 1994.
7. Arhivele Statului Alba Iulia, fond. cit., m. 1620/1945.
8. Silvestru Prundus - Cardinalul Alexandru Todea la 80 de ani (1912 - 1992), p. 26.
9. Arh. St. Alba Iulia, fond citat, m. 1620/1947.
10. Ibidem.
11. Silvestru Prundus, Clemente Blaianu - Cardinalul Todea... pag. 26. La 24.02.1948 s-a hotărât în cadrul unei ședințe a Consistoriului mitropolitan ca preotul Iuliu Man, de la Reghin... protopopiatului deoarece dr. Alex. Todea, viceprotopopul actual lipsește încă de la oficiu și nu se știe cât va mai lipsi. Arhiv. Stat. Alba Iulia, m. 713/1948. Aceasta înseamnă că a fost deținut din nou fără a fi judecat.
12. Audiența a avut loc la 29 iulie orele 17,30 acasă la premier la cererea episcopului Ioan Suciu. S-au discutat mai multe probleme. Premierul Petru Groza și-a exprimat bucuria de a-l revedea. Regretă înăsprirea raporturilor Bisericii Greco-Catolice cu Statul. Se teme că se va ajunge la suspendarea salariilor și la denunțarea Concordatului, "dacă nu se găsește calea unei destinderi spre acolo mergem". Nu se poate accepta de a fi primit în comisia legislativă a Ministerului Culturii, episcopul V. Aftenie, din motive politice. A fost învinuit că l-a însoțit pe Maniu la Nunțiatura "după această vizită era bănuț. Era filat". Așa cum era și episcopul "Credeți că nu sunteți filat?". Desigur episcopul știa că este urmărit. S-a pus și problema serbărilor centenarului revoluției de la 1948. A promis că vor fi discutate propunerile. Episcopul Ioan Suciu justifica atitudinea preoțimii "nu e ușor, în Ardeal mai ales, unde preoțimea a purtat o tradițională luptă alături de anumite organizații politice pentru neam și lege și îi desprinzi de o mentalitate și de o tradiție și de o fidelitate". Lucru pe care Petru l-a socotit firesc și nobil, dar n-a exclus pedepsirea. Era nemulțumit de prezența lui O'Hara în fruntea Nunțiatunii de la București. Acuza papalitatea de organizarea unui front creștin "Papa greșește, cum a mai greșit, când organizează lumea împotriva noastră într-un front creștin", laudă politică religioasă a Rusiei Sovietice vorbește de congresul pan-ortodox ce va fi organizat la Moscova. Episcopul Ioan Suciu exclude rolul pretins politic al Vaticanului. "Vaticanul face religie acțiunea lui este de natură religioasă. Misiunea lui este de natură spirituală. Principiile lui suportă orice formă de guvern care respectă drepturile divine și umane. De când sunt episcop nu am avut nici verbal, nici în scris, nici direct, nici prin delegat vreun cuvânt, un singur cuvânt trimis de Vatican cu conținut politic. Menirea noastră de oameni ai Bisericii este definită de veacuri. O cunoaștem, o îndeplinim și nu vrem să ne abatem de la ea, e o misiune de luminare prin credință, de răscumpărare prin fapte de virtute. Dacă Vaticanul organizează lumea creștină, aceasta nu este de azi, ci de când Vaticanul există. Nu este împotriva cutăreia sau cutăruia ci este pentru Credință și Virtute". Este o frumoasă pledoarie pentru valorile morale ale Vaticanului după care revine și apără din nou preoțimea sa. Arh. St. Alba Iulia, fond citat, m. 1832/1947.
13. Ibidem.
14. Ibidem, m. 3277/1947.
15. Ibidem.
16. Ibidem.
17. Ibidem.
18. Ibidem, m. 3271/1947
19. Ibidem (continuare). Nimeni dintre cei de bună credință ce l-ar fi ascultat vorbind sau care a citit, măcar o pagină din scrisul său, nu putea pune la îndoială calitățile de excelent orator și bun scriitor lectura circularelor sale trimise preoților în vremuri grele ne dovedește că era și un înțelept, prudent, prevăzător, creștin desăvârșit și diplomat subtil. La 24 martie 1948 într-o circulară își va îndruma clerul să "evite orice implicare în problemele de ordin politic în aceste momente prelungite pline de eforturi care vor să răzbată la o transformare spre bine a societății, încercate cu evenimente neobișnuite, e naturală o anume atmosferă de agitație și enervare prin care însă suntem chemați la o stăpânire și potolire. De aceea înnoim... anterioarelor noastre dispozițiuni... să evitați cu scrupuloasă atențiune tot ceea ce ar putea să fie real sau numai tălmăcit cu coerență temei. O acțiune de natură politică, de învrăjpire cu autoritățile în chestiuni ce nu privesc credința și morala creștină îndemnându-vă chiar ca preoți ai celui Preaînalt să vă faceți tuturor toate ca să dobândiți pentru Hristos ca având mărturie bună de la cel de dinafară și ne facem și pe noi și pe alții părtași ai Evangheliei Domnului Isus". Călin Florea, Rezistența Bisericii Române Unite în timpul

comunismului (raionul Târgu Mureș) 1944 - 1974. Teza de licență, 1996, p. 28.

Toate îndemnulurile lui au avut în mesaj apărarea credinței potrivit legilor acesteia și a oamenilor. La întrevedea cu Petru Groza, apărând pe cei învinuiți de a nu fi fost cu guvernul în alegeri îl va pune pe premier în situația de a le lăuda fapta. cf. nota12.

20. Ibidem, m. 3302/1948.

21. Ibidem.

22. Dr. Petru Groza, În drum spre socialism. Discursuri și întrevederi politice 1947-1948. Ed. de Stat, 1950, pag. 170.

23. Idem, pag. 172.

24. Dr. Petru Groza - Articole, cuvântări, întruniri. Texte alese, 1973, p. 513.

25. Dr. Petru Groza, În drum spre socialism, pag. 173.

26. Ibidem.

27. Ibidem.

28. Ziarele: Scânteia, Universul, Telegraful român din lunile iulie-octombrie 1948 - Procesul unui grup de spioni, trădători și complotiști în slujba Vaticanului și a Centrului de spionaj italian, București, 10-17 septembrie 1951, Ed. de Stat pentru literatura științifică, 1952, p. 120.

PROBLEMA TRANSILVANIEI ÎN ECUAȚIA COMUNIZĂRII ROMÂNIEI

Virgil Târău

În numai doi sau trei ani de la sfârșitul războiului partidele comuniste din centrul și estul Europei au reușit să pună mâna pe putere. Întreaga perspectivă, văzută de la Moscova, era extrem de diversă, din punctul de vedere al naționalităților și al problemelor naționale. Experiența sovietică în lupta cu naționalitățile din vastul teritoriu al U.R.S.S., a jucat un rol important în impunerea modelului comunist în centrul și estul Europei. "Fratele mai mare"¹ învățase bine lecția învrăjbirii popoarelor pentru folosul propriului sistem. Într-o suită de mai multe lucrări Helene Carere D'Encause a analizat situația sistemului sovietic din perspectiva relațiilor dintre naționalitățile ce formau conglomeratul etnic numit U.R.S.S. Concluzia la care ea ajunge este aceea că, uniformizarea ideologică a reușit să șteargă un timp animozitățile și conflictele interetnice ce oricum ar fi apărut într-un asemenea mozaic de etnii, religii și rase. Realizările din propria țară au fost valorificate cu multă inteligență de către sovietici atunci când a venit momentul ca socialismul să nu mai rămână într-o singură țară, ci să devină religia unei întregi regiuni.

După cum arăta John Rotschild², problemele de frontieră sau ale naționalităților/minorităților din țările centrului și estului Europei au fost speculate într-un mod foarte exact de către sovietici. Toate sau aproape toate țările din această regiune aveau de reglementat probleme legate de frontiere. Astfel, polonezii și germanii din est făceau declarații diferite în ceea ce privește granița trasată pe Oder-Neisse. De asemenea între Polonia și Cehoslovacia exista un diferend teritorial în zona Teschen. Între Iugoslavia, Bulgaria și Grecia, diferendul, devenit de acum istoric, era în legătură cu stăpânirea asupra Macedoniei.

Toate aceste poziții au fost folosite de Moscova în scenariul de impunere al comunismului. Cele mai multe state din această zonă s-au constituit ca entități de abia la sfârșitul primului război mondial. Mozaicul etnic și religios (doar în unele), prezent în aceste țări a constituit o serioasă problemă nu numai pentru guvernele statelor ci și pentru organismul abilitat să le supravegheze în epoca interbelică, Societatea națiunilor. Diferențele existente între diferitele state, naționalități și religii, în epoca interbelică, au fost speculate prompt înainte și în timpul celui de-al doilea război mondial. Multe dintre naționalitățile și etniile ce apăruseră ca nedreptățite în urma încheierii tratatelor de la Versailles, au înțeles că înainte de începerea noii conflagrații, să ceară schimbarea vechilor aranjamente de către noile puteri. Germania, U.R.S.S. și Italia și-au asumat aceste pretenții în contextul inițiativelor de schimbare a aranjamentelor din sistemul internațional. Astfel, ele și-au găsit aliați de nădejde în aceste structuri, fie ele etnice, religioase sau statale, toate având de schimbat situația existentă³.

Această situație a fost comună și pentru Transilvania. Parte a statului român de abia din 1918, această provincie era populată de mai multe naționalități. Majoritatea era formată din români, iar minoritatea cea mai bine situată era cea maghiară. Fără a insista asupra întregii istorii a acestei părți a statului român (ce nu lipsește aproape niciodată din dezbaterile istorico-politice asupra acestei probleme), ne vom rezuma la a creiona problemele ivite aici începând din anul 1939. În contextul schimbărilor ce aveau loc pe eșichierul politic internațional, Ungaria a cerut în acest an revizuirea granițelor sale cu România. Ca orice altă cerință ce viza schimbarea aranjamentelor anterioare, și aceasta a intrat în dezbaterile Marilor Puteri. Germania, Italia și U.R.S.S. au girat în

fapt toate evenimentele ce au urmat. Fără a descrie evoluția raporturilor dintre cele două țări⁴, vom expune doar poziția U.R.S.S. deoarece ea prezintă importanță din perspectiva problemei studiate. Ca și celelalte două puteri (Italia și Germania), U.R.S.S. s-a manifestat în această perioadă ca un stat, ce în literatura istorică a fost denumit, revizionist. De aceea ei au susținut punctul de vedere maghiar pornind și de la alte două considerente. Primul este legat de bunele relații avute cu Ungaria, de unele afinități ideologice și simpatii politice față de o țară ce încercase în 1919 să adopte modelul sovietic. Pe de altă parte problemele teritoriale avute cu România, și în general atitudinea politică a acesteia, constituiau argumente în plus pentru o poziție favorabilă cererilor Ungariei. Sentimentele antirusești existente în România au jucat și ele un destul de important rol în întreaga **afacere**.

Istoricul maghiar Stephen D. Kertesz⁵, considera că Moscova a dus o politică extrem de duplicitară între cele două momente de discuție a problemei Transilvaniei, 1939-1940 și 1944-1946. Ca de obicei apare și morala în discutarea istoriei. Nu se iau în considerare problemele ce generează evoluția întregului proces, care sunt în primul rând obiectivele și interesele Marilor Puteri, și nu argumentele de ordin moral, politic și istoric. Era normal în contextul politicii internaționale și a poziției sale geostrategice, ca în anul 1940, U.R.S.S. să susțină punctul de vedere maghiar, lucru de altfel recunoscut și în scris de către ministrul de externe al acesteia, Viaceslav Molotov, care într-o telegramă din iunie 1940 sublinia faptul că "cererile maghiare față de statul român sunt bine fundamentate și țara sa le va susține la Conferința de Pace"⁶. Poziția sovietică se va schimba diametral la sfârșitul celui de-al doilea război mondial. Situația militară și avansarea armatelor sovietice în centrul și estul Europei permitea instituirea unui **cordon sanitar** în Cehoslovacia, Polonia și Iugoslavia și a unui regim de **armistițiu** în țările învinse Bulgaria, România, Ungaria și Finlanda⁷. În ceea ce privește România, Bulgaria și Ungaria unii autori consideră că a fost mai degrabă vorba de un regim de ocupație⁸, ce a permis folosirea atu-ului **frontierei** pentru impunerea intereselor sovietice.

După 23 august 1944 România a intrat în război contra Germaniei și deci și a Ungariei, rămasă în sfera de influență nazistă până în primăvara anului 1945, atunci când ea a fost eliberată. După lupte grele, spre sfârșitul lunii octombrie al anului 1944, trupele sovietice și române au reușit eliberarea completă a teritoriului Transilvaniei.

Încă din 12 aprilie 1944, la Cairo, cele trei Mari Puteri aliate au acceptat formula, ce va deveni punctul 19 al Convenției de Armistițiu încheiate cu România, prin care "**Transilvania (sau cea mai mare parte a ei) va fi retrocedată României**". În conformitate cu un document publicat de istoricul maghiar Mihaly Fülöp⁹, ce provine de la Comisia sovietică de pregătire a păcii, condusă de Maxim Litvinov, sovieticii considerau "Arbitrajul de la Viena, nu ca fiind o problemă ce a fost rezolvată între România și Ungaria ci ca un act pe care l-a impus Germania ca expresie a puterii și influenței sale în această zonă"¹⁰. Cele două țări fuseseră șantajate pentru ca Hitler să-și poată impune punctul de vedere și în această regiune. Sovieticii exprimau cu acea ocazie părerea, că era imposibilă o trasare exactă a unei granițe politice între România și Ungaria care să poată coincide cu realitățile etnice. Se considera că acest teritoriu nu poate fi cedat Ungariei decât în condițiile unei strânse **alianțe** între ea și U.R.S.S.. De asemenea se sublinia faptul că, spre deosebire de România și Finlanda care aveau diferende teritoriale cu U.R.S.S., Ungaria intrase în război fără a avea nici un motiv. Totuși nici România nu avea o poziție mai avantajoasă în perspectiva intereselor sovietice, deoarece în contextul războiului dus de ea împotriva U.R.S.S. din anul 1941 până în anul 1944 ea a fost și rămăsese receptată ca un stat inamic. Și pentru România existau anumite condiții care i-ar fi permis "în opinia Comisiei" reprimirea Transilvaniei. Pe lângă alinierea la linia sovietică ea trebuia să renunțe și la Basarabia și Bucovina, teritoriile deja pierdute în 1940.

Pornind din 12 aprilie 1944, Comisia a proiectat și un plan, în urma căruia Transilvania ar fi urmat să devină autonomă, dacă nu chiar independentă, în cadrul unei federații sau confederații¹¹. Fricțiunile ce ar fi urmat să intervină între România și Ungaria ar fi fost folosite pentru impunerea intereselor proprii ale U.R.S.S. Pentru ca acest plan să devină viabil se preconiza ca la apariția primei ocazii să se instituie un regim de administrație sovietică în această zonă. Astfel, România și Ungaria ar fi devenit, și au devenit, mult mai maleabile în relațiile cu U.R.S.S.

Aceasta reprezintă esența actului sovietic de la 12 noiembrie 1944 când în Nordul Transilvaniei a fost introdusă administrația militară sovietică, sub pretextul considerentelor de securitate a comunicațiilor și a frontului și a dezordinilor produse de batalioanele Iuliu Maniu în această zonă. După ce la 10 octombrie Clujul fusese eliberat, în urma unui decret al generalului Sănătescu, sosea aici, Ionel Pop, președintele Comitetului (Comisariatului) pentru Ardealul de Nord Eliberat, creat prin legea 446 din septembrie 1944, pentru preluarea administrației în teritoriile eliberate. În urma intervenției mareșalului Malinovski, la 12 noiembrie administrația românească era obligată să se retragă, iar în locul acesteia se institua administrația militară sovietică. Pentru ducerea la bun sfârșit al acestui plan era necesară și crearea unui organism apt să preia puterea regiunii. Astfel, apărea la scurt timp **“Comitetul Executiv pentru Ardealul de Nord”**¹² sau așa cum apare în unele documente de arhivă, și cum va fi folosit în lucrare, **“Consiliul Consultativ Suprem al Nordului Transilvaniei”**¹³, organ abilitat cu funcțiuni guvernamentale, compus din români și maghiari, avându-i ca și copreședinți pe profesorii universitari Jordaki Lajos și Vescan Teofil. Și ei, ca și ceilalți membri ai acestui pseudo-guvern, erau membri ai Partidului Comunist. Iată componența acestuia: Neuman Jenő - Ministerul Justiției, Pogăceanu Vasile - Ministerul Administrației, Medrea Hedviga - Ministerul Ocrotirilor Sociale și Sănătate, Bruder Ferencz - Ministerul Muncii, Timofi Gheorghe - Ministerul Comunicațiilor, Pocal Victor - Ministerul Poștelor, Lakatos Istvan - Ministerul Industriei, Comerțului și Cooperăției, Bugnariu Teodor - Ministerul Instrucției Publice, Balogh Edgar - Ministerul Presei și Propagandei, Bojan Pavel - Ministerul Agriculturii și Demeter Janos - Ministerul Finanțelor¹⁴. Toți acești miniștri erau membri ai Partidului Comunist sau a noilor **organizații democratice**. Cei mai mulți dintre ei au îndeplinit funcții și în vechea administrație horthystă¹⁵. În ceea ce privește organizarea internă a acestei, “republici” a Transilvaniei de Nord, trebuie precizat că pe parcurs s-au înființat și alte organisme specifice organizării de stat. Este vorba de Adunarea Constituantă - cu funcție de organ legislativ, și de **Areopag-ul** republicii - cu funcții consultative. Misiunea acestui Comitet Consultativ, care aderase încă de la înființarea sa la Frontul Național Democrat, era, în conformitate cu cele susținute de Teofil Vescan, cu ocazia întrunirii Constituantei și **Areopag-ului** din primăvara anului 1945, aceea e “a aduce cultura democratică dincolo de dealul Feleacului, până la Predeal și de aici până la Marea Neagră”¹⁶.

În urma retragerii administrației românești și a instituirii acestei pseudo-republici în Transilvania de Nord, sovieticii reușeau să-și atingă mai multe obiective. Pe de o parte, prin păstrarea acestei cvasi-independențe a Transilvaniei de Nord, ei au deținut un important atu, pe care l-au și folosit, în martie 1945, atunci când A.I. Vâșinski a folosit Transilvania în șantajul exercitat asupra regelui Mihai, pentru acceptarea guvernului dr. Petru Groza¹⁷. Pe de altă parte, pe lângă întărirea mișcării comuniste din Transilvania, prin păstrarea acestei ambiguități în ceea ce privește rezolvarea situației Transilvaniei până la semnarea tratatelor de pace, deoarece, România și Ungaria au fost obligate să se conformeze cerințelor de politică externă ale U.R.S.S. Această inițiativă a sovieticilor venea în continuarea unei acțiuni inițiate anterior de Budapesta¹⁸, prin care aceasta indicase, în vederea obținerii unei situații favorabile ce să permită menținerea Nordului Transilvaniei între granițele Ungariei, ca maghiarii transilvăneni să formeze un partid comunist pentru ca atunci când trupele sovietice vor intra în această regiune să găsească un nucleu fidel din punct de vedere politic.

În cele cinci luni de administrație ale Consiliului Consultativ Suprem nu s-au schimbat prea multe dintre realitățile etnice și demografice ale acestei zone, în schimb datorită modificării liniei politice s-au petrecut câteva mutații în societatea transilvăneană. Prin măsurile luate de acest guvern s-a pregătit trecerea la noua societate, cea comunistă. Astfel, toate legile și ordonanțele emise în această perioadă, prevesteau viitoarele măsuri ce au fost luate în România după 6 martie 1945. Este vorba de: reforma agrară - ce nu depășea limitele celei adoptate la 22 martie 1945 în România (și ea limitată la rândul ei pentru a sărăcii micii proprietari și a crea condiții favorabile pentru începerea colectivizării); epurarea elementelor fasciste din administrație și poliție, fapt rămas fără prea multe urmări, elocvent fiind cazul lui Demeter Janos¹⁹; legea cetățeniei și naționalității prin care se integrau în societate etnicii maghiari veniți după 30 august 1940; acordarea dreptului de vot de la vârsta de 18 ani; legea minorităților, prin care se acordau drepturi

largo naționalităților conlocuitoare.

Toate aceste măsuri permiteau perpetuarea situației anterioare din punct de vedere social și economic, având însă o nouă coloratură politică **“cea democratică”**.

Revenind la statutul Transilvaniei în viziunea Marilor Puteri să urmărim în continuare etapele rezolvării acestei probleme. După ce la 9 martie 1945 această regiune revenea din punct de vedere administrativ la România, noii guvernanți au dat asigurări depline în ceea ce privește respectarea drepturilor minorităților și egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor. La 13 martie 1945, cu ocazia Adunării Publice prin care se sărbătorea la Cluj, revenirea Transilvaniei la România, ministrul justiției, Lucrețiu Pătrășcanu, a susținut în discursul rostit cu acea ocazie că **“aceasta reprezintă reîntrirea definitivă a acestui teritoriu în granițele României”**²⁰. Oare acesta să fi fost prețul plătit de România pentru că a acceptat un guvern comunist? Din punctul de vedere al Marilor Puteri, cel puțin pentru moment, reintroducerea administrației românești, nu afecta în vreun fel statutul internațional al Transilvaniei²¹. Ceea ce trebuie explicat în legătură cu această schimbare de administrație este cum și de ce s-a modificat poziția sovietică? În general s-a admis că folosirea Transilvaniei în șantajul contra regelui, pentru acceptarea guvernului democratic, este o explicație suficientă. Probabil aceasta a fost esența hotărârii, însă în ecuație au mai apărut și alte interese. Ele țineau de viitoarea poziție a comuniștilor în România. Pe de o parte, prin numirea lui dr. Petru Groza ca șef al guvernului, sovieticii au mizat pe faptul că acesta prin proiectele sale de confederație a întregii zone²² și de instaurare a păcii și prieteniei între români și maghiari, va reuși să domolească animozitățile istorice dintre cele două țări sub umbrela ideologică oferită de sovietici. Deși ministrul de externe român, Gheorghe Tătărescu, s-a declarat în mod public împotriva vreunei tentative de federalizare, în acest sens el depunând toate eforturile pentru a obține recunoașterea frontierei de către Ungaria înaintea tratatelor de pace, linia de politică externă a României rămânea subsumată dorințelor și intențiilor sovietice. Pe de altă parte, în urma acestei cedări comuniștilor români au cucerit numeroși aderenți și aceasta nu numai în Transilvania. Aici mulți dintre cei care intrau în partid o făceau în primul rând sub motivația **de a-l româniza**.

Ungaria și-a definit interesele și obiectivele de politică externă înaintea alegerilor, în vara anului 1945. Schimbările produse în Ungaria au adus o nouă viziune în ceea ce privește rezolvarea situației din Transilvania. Astfel, ministrul maghiar al afacerilor externe János Gyöngyösi spunea că **“problema frontierelor din centrul și estul Europei va fi rezolvată numai în concordanță cu dreptul wilsonian de autodeterminare al popoarelor și principiului etnic susținut și enunțat de Lenin”**²³. Era considerat acceptabil un schimb de populații combinat cu compensații teritoriale, aceasta în contextul în care situația României era considerată a fi mult mai defavorabilă față de U.R.S.S. decât cea a Ungariei. În sprijinul acestei poziții venea contribuția și participarea României cu multe forțe la războiul contra U.R.S.S.. Având în vedere politica Moscovei de la începutul anilor '40 și situația în care se afla România acum, diplomația maghiară considera că situația Transilvaniei va fi rezolvată, în totalitate sau în parte, în favoarea sa. Însă, după cum remarcă Mihály Fülöp, politica externă a României în această perioadă, a fost mult mai realistă decât cea a Ungariei²⁴. Memorandul prezentat de maghiari la 14 august 1945, la scurt timp după încheierea Conferinței de la Potsdam, cuprindea aceleași cereri de rezolvare a problemei din Transilvania în conformitate cu linia enunțată anterior. La aceasta românii au răspuns, pe de o parte, prin proiectele lui Groza, în care frontiera devenea o banalitate și pe de altă parte, prin susținerea dreptului lor istoric și natural la vechile frontiere, idee susținută de Tătărescu. Odată cu Conferința Miniștrilor de Externe desfășurată la Londra între 11 septembrie și 2 octombrie 1944, problema Transilvaniei a devenit o chestiune extrem de discutată, aceasta și în condițiile crizei politice aflate în plină desfășurare în România²⁵. Impunerea guvernului Groza în România de către sovietici s-a repercutat și asupra viziunii anglo-americane în problema Transilvaniei. Acest lucru a reieșit cu claritate în urma discuțiilor din timpul Conferinței. Dacă sovieticii au susținut de la început modificarea punctului 19 din Convenția de Armistițiu prin cedarea întregii Transilvanii României, în condițiile masivului efort de război făcut de aceasta împotriva nazismului, englezii și americanii au susținut abordarea acestei probleme într-o manieră mai nuanțată, din perspectiva trasării unei frontiere echitabile pentru ambele părți²⁶. În acest sens s-au sugerat, pe baza Memorandului maghiar, schimburi de populație și chiar ajustări ale frontierei din 1938 în favoarea Ungariei de

către reprezentanții americani și englezi. Această poziție venea în continuarea unei declarații făcute în vara anului 1945 de Winston Churchill care susținea că "efortul de război al României după întoarcerea armelor nu este suficient pentru rezolvarea problemei Transilvaniei în favoarea sa"²⁷. Era o poziție care ilustra iritarea leaderilor occidentali față de impunerea unor guverne minoritare în această zonă a Europei. În contextul încheierii acestei Conferințe, fără rezultate concrete, partea română, recunoscând ajutorul substanțial al sovieticilor a inițiat convorbiri cu partea maghiară, subliniind faptul că, discuțiile asupra frontierei nu fac decât să învrăjbească cele două popoare, revitalizând șovinismul și revizionismul. Anul 1945 se încheia cu o nouă Conferință a Miniștrilor de Externe desfășurată la Moscova în ultima parte a lunii decembrie. Deși nu s-a luat în discuție problema Transilvaniei, ca urmare a hotărârii ca în urma unei modificări formale în guvernul Groza²⁸ acesta să fie recunoscut de Anglia și SUA, fapt care în opinia istoricului maghiar Mihaly Fülöp, ștergea avantajele avute până atunci de Ungaria, adică recunoașterea guvernului rezultat în urma alegerilor libere din noiembrie, și constituia o nouă modificare a balanței în favoarea României²⁹. Acest lucru va putea fi observat în cursul Conferinței de la Londra, desfășurată între 18 ianuarie și 20 aprilie 1946, unde delegația sovietică a prezentat un proiect de tratat cu România în care Arbitrajul (acordul) de la Viena era declarat nul și neavenit, iar Transilvania trebuia să revină în întregime României. După cum remarcă același istoric maghiar, această poziție sovietică era rezultatul manierei largi de guvernare a lui Groza, care a permis ca și în continuare Transilvania să fie administrată de mulți etnici maghiari³⁰. Rezoluția finală a acestei Conferințe păstra propunerea sovietică, dar la sugestia părții americane a fost introdus și un amendament, prin care "cele trei Mari Puteri erau gata să recunoască orice schimbare a frontierei dintre România și Ungaria, cu condiția ca ea să fie aprobată de cele două guverne"³¹. După această denunțare a Acordului de la Viena, Ungaria a adoptat o nouă strategie încercând să-i înduplece pe sovietici. În acest sens se deplasa la Moscova la 9 aprilie 1946 o delegație guvernamentală maghiară aflată sub conducerea președintelui Zoltan Tildy, a primului ministru Ferenc Nagy și a ministrului de externe Janos Gyöngyösi. A fost prezentat leaderilor sovietici un plan ce prevedea cedarea către Ungaria a unui teritoriu de 22.000 kmp., ce îngloba județele vestice ale Transilvaniei, cunoscute și sub numele de Partium. În urma respingerii acestui plan de către leaderii sovietici, partea maghiară și-a reformulat poziția, la 11 aprilie 1946, prezentând un nou plan ce prevedea cedarea a numai 11.800 kmp., ce includea și prevederi legate de un eventual schimb de populație. Deși această propunere a fost susținută și de leaderii Partidului Comunist Maghiar, prezenți și ei la Moscova³², sovieticii au respins-o considerând că fără a se ajunge la o înțelegere bilaterală între România și Ungaria nu se putea aduce vreo modificare celor hotărâte anterior. În acest context a avut loc vizita la București a trimisului special al guvernului ungar Pál Sebestiën, între 23-27 aprilie 1946. De această dată, însă, răspunsurile oficialilor români au fost asemănătoare, ei considerând că nu este nici o posibilitate pentru ca granița dintre cele două țări să fie alta decât cea stabilită la Trianon³³. Așa încât la 10 octombrie 1946, cu ocazia unei reuniuni de la Paris, Molotov declara că "tratatul cu România este extrem de important pentru pacea din Europa. România este un stat democratic acum și este esențial ca problema Transilvaniei să dea satisfacție poporului român"³⁴. Deși maghiarii au făcut tot ceea ce era posibil pentru ca Transilvania să nu fie cedată integral României (în acest sens ei obținând și acordul lui Stalin de a se deplasa, în mai 1946 la Londra și New-York, pentru a-și susține punctul de vedere), în urma încheierii tratatelor de pace aceasta revenea în întregime României.

În concluzie, se poate spune că situația Transilvaniei a fost rezolvată, aproape în exclusivitate, de către sovietici. Viziunea lor asupra acestei probleme a evoluat de la susținerea unei soluții federaliste, la luarea în discuție chiar a unei Transilvanii independente sub conducerea contelui Istvan Bethlen³⁵, până la soluția finală, aceea de a se reveni la frontierele Trianonului. În legătură cu linia politicii externe maghiare merită să fie făcute câteva precizări: După cum susținea într-un interviu acordat lui Emil Hurezeanu³⁶, vechiul ilegalist transilvănean, Imre Toth, "maghiarii erau mai întâi unguri și abia apoi comuniști", ceea ce explică în bună măsură interesanta mesalianță dintre comunism și iredentism. Deși comuniștii maghiari din Transilvania s-au declarat, formal, împotriva Acordului de la Viena³⁷, ei l-au acceptat într-un final, pentru că era vorba de

Transilvania. De două ori Transilvania a fost cauza imediată a unei instaurări de guvern comunist în Ungaria. Odată cu 1919, când în urma notei Vix și a crizei politice ce a urmat-o, era instalat la Budapesta regimul lui Bela Kun, și a doua oară la scurt timp de la semnarea tratatelor de pace, din februarie 1947, atunci când Ferenc Nagy a fost obligat să renunțe la putere. După cum remarca R.V. Burks, "maghiarilor le-a ieșit puțin din comunism, chiar foarte puțin, poate cu excepția faptului că au reușit să evite expulzarea etnicilor maghiari din Slovacia"³⁸, și am adăuga noi, păstrarea, cel puțin pentru un timp, a unor poziții privilegiate în administrarea și conducerea Transilvaniei.

Note

1. Sintagma s-a încetățenit ca urmare a lucrării Le grande Fiére, semnată Hélène Carrère d'Encausse, Paris, 1983.
2. Joseph Rothschild, Return to Diversity. A Political History of East Central Europe Since World War II, New York, 1993, p. 125-126.
3. Este cazul slovacilor, maghiarilor, croaților etc.
4. Vezi pe larg în Daniel Csatari, Dans le Tournement. Les Relations Hungaro-Roumains de 1940-1945, Budapest, 1974.
5. Stephen D. Kertesz, From the Second Viena Award to Paris. Transylvania and Romanian-Hungarian Relations During World War II, în "The Roots of Ethnic Conflict" ed by John F. Cadzow, Kent Univ. Press, 1978, p. 190 și următoarele.
6. Ibidem.
7. Mihaly Fulop, L'occupation sovietique, în "Relations Internationales", nr. 79, 1994, p. 335 - 346.
8. Ibidem; Laszlo Nagy, Democrazie Popolari, Milano, 1969
9. Mihaly Fulop, L'occupation..., p. 336
10. Ibidem.
11. Ibidem, p. 338.
12. Ioan Silviu Nistor, Constituirea și activitatea Comisariatului pentru administrarea Transilvaniei eliberate (oct. 1944 - martie 1945) în "Anuarul Institutului de istorie și Arheologie Cluj", XXVI, 1983-1984, p. 491-498
13. Filiala Arhivelor Statului Cluj (în continuare FASC), Fond Inspectoratul General de Poliție, Dosar 266, not din 8 martie 1946, nr. 11186.
14. Ibidem.
15. Ibidem, a se vedea mai ales cazul lui Demeter Janos și Nalogh Edgar.
16. Ibidem.
17. Vlad Georgescu, Istoria românilor de la origini până în zilele noastre, București, 1992, p. 248.
18. Vasile Pușcaș, Conflicte naționale și teritoriale în Europa Central-Răsăriteană și impunerea dominației sovietice, în "Tribuna", Serie Nouă, nr. 25, 2-8 iulie 1992
19. Vezi nota 15.
20. "Universul", 17 iunie 1945, p. 1.
21. Mihaly Fulop, Transylvania and the Grest Powers 1945. Petru Groza and the Hungarian-Romanian Frontier Issue, în "New Hungarian Quarterly", vol. XXX, nr. 17, 1990, p. 42.
22. Ibidem, p. 43.
23. Ibidem, p. 44.
24. Ibidem, p. 44-45.
25. La 20 august 1945 în urma semnalelor venite de afară, regele Mihai a cerut primului ministru Dr. Petru Groza să demisioneze, însă în urma refuzului acestuia, suveranul s-a izolat la Sinaia refuzând să mai colaboreze cu guvernul. Perioada este cunoscută în istoriografie ca fiind cea a "grevei regale".
26. Mihaly Fülöp, Transylvania..., p. 46.
27. Ibidem, p. 48.
28. Este vorba de numirea lui Emil Hațieganu și Mihail Romniceanu în funcția de miniștrii fără portofoliu în guvernul Groza.
29. Mihaly Fülöp, The Failure of Hungarian-Romanian Negotiation on Transylvania in the spring of 1946, în "The New Hungarian Quarterly", vol. XXXI, nr. 118, 1990, p. 61
30. Ibidem, p. 62.

31. Ibidem, p. 61.
32. Stephen D. Kertesz, op. cit., p. 196 sq.
33. Mihaly Fulop, The Failure..., p. 67-69.
34. Stephen D. Kertesz, op. cit., p. 199.
35. Richard V. Burks, The Dynamics of Comunism in Eastern Europe, Princeton
36. Emil Hurezeanu, Document "Etreliene avec le professor Imre Toth", în "Revue de l'association
"Histoire au present", nr. 20, 1989, p. 34.
37. Ibidem.
38. Richard V. Burks, op. cit., p. 157.

CONSIDERAȚII ASUPRA RAPORTURILOR DINTRE COMUNIȘTI ȘI LEGIONARI, 1944 - 1948

Gheorghe Onișoru

Epoca diferitelor regimuri de esență totalitară, care s-au succedat în România între 1938 și 1989, preocupă istoricii și publicul larg, deopotrivă, în ultimul timp. Așa-zisa epocă democrat-populară beneficiază deja de câteva monografii și studii notabile. De asemenea, numeroase colecții de documente, cărți, memorii și articole asupra mișcării legionare au fost editate din 1990. Printr-o abordare detașată de patimi, istoricii noștri pot să redea cititorilor nuanțe pertinente ale unor fenomene care au marcat profund secolul XX.

Practic, după rebeliunea din ianuarie 1941, în urma căreia generalul Ion Antonescu a decapitat Mișcarea, în condițiile în care liderii legionari au fugit în Germania, alții mai puțin norocoși fiind arestați, judecați și condamnați, în România cu greu se mai poate vorbi despre existența pericolului legionar. Și totuși, pe parcursul regimului Antonescu organele de interne și de siguranță statului s-au interesat îndeaproape de "problema legionară", considerată, la fel ca și cea comunistă, o mișcare subversivă. În ambele cazuri, arhivele relevă lipsa unei activități notabile.

Ajungând la putere după 23 august 1944 comuniștii au început să agite, din nou, pericolul legionar. Astfel, deși cei care săvârșiseră excese erau exilați sau condamnați, iar pentru cei care nu se făcuseră vinovați de crime, violențe sau atrocități nu mai existau motive valide, împotriva foștilor gardiști s-au luat măsuri punitive. În acest context, mulți legionari au încercat să evite arestările și anchetele încadrându-se în partidele care își desfășurau legal activitatea, inclusiv la comuniști, aflați în penurie de efectiv și, mai ales, de cadre.

Intervenția noastră se dorește o contribuție la studiul raporturilor dintre comuniști și legionari în intervalul 1944 - 1948, în speranța că și alți cercetători vor aborda acest subiect atât de delicat, pe atât de important. Credința noastră se bazează pe existența a numeroase surse de arhivă care nu au fost introduse în circuitul științific, informații care pot confirma sau, de ce nu, infirma unele din concluziile la care am ajuns deocamdată.

Astfel, după o perioadă de căutări, după instalarea guvernului Petru Groza, comuniștii - aflați în criză de popularitate și aderenți - au încercat să atragă legionari în partid, mai ales în urma celebrului acord încheiat cu Nicolae Pătrașcu. Datorită trecutului lor, foștii gardiști puteau fi ușor șantajați - în acei ani acuza de legionar fiind echivalentă cu închisoarea - mai mult chiar, erau la fel de facil de îndepărtat după ce nu mai era nevoie de ei. De altfel, așa se explică și limita superioară a studiului, mai 1948 reprezentând momentul unor arestări masive în rândurile legionarilor. O bună parte a celor etichetați ca gardiști au ales cealaltă cale, a rezistenței anticomuniste, fie înscriindu-se în Partidul Național Țărănesc, fie luptând în munți. În fine, mulți au încercat să treacă neobservați retrăgându-se total din politică. Unii au reușit să scape, alții nu, fiind, de multe ori victime ale unor denunțuri "dezinteresate".

După cotelura din România de la 23 august 1944, legionarilor aflați în Germania le era oferit prilejul să treacă la acțiune. Încă la 24 august, Horia Sima era eliberat de la Sachsenhausen și primit de Heinrich Himmler și Joachim von Ribbentrop. Pe parcursul întrevederii¹ a fost abordată chestiunea continuării războiului și a rolului pe care-l puteau juca gardiștii. Sima s-a angajat să rămână fidel Reich-ului împreună cu aderenții săi din Germania, dar și a celor rămași în țară. Mai

mult, sub protecția lui Hitler, el a început un așa-zis "guvern național" în exil.

La 25 august, Horia Sima a adresat o Proclamația către poporul românesc² prin care își anunța intențiile calificând, în același timp, evenimentele de la 23 august ca pe un dezastru pentru România. De asemenea, legionarilor din țară le-au fost transmise instrucțiuni secrete în vederea reorganizării³. Pentru a reliefa atitudinea lui Sima față de mersul situației apelăm la una din alocuțiunile sale rostite la Radio Donau, adresate poporului român. La 22 septembrie, Rador intercepta următorul discurs: "România nu este învinsă. România a fost vândută inamicului de trădători. Francmasonii s-au cuibărit în cercurile așa-zise conducătoare de la București, care au vândut țara inamicului. Dacă privești mai atent îți dai seama de un atac concentric al bolșevicilor împotriva tuturor domeniilor vieții naționale românești. Guvernul național român respinge condițiile rușinoase de armistițiu semnat de guvernul de trădători de la București. Clica, ce se sprijină pe trădare și care a vândut patria la mezat, nu mai are dreptul să reprezinte poporul român. Guvernul național român declară că mai mult decât oricând va continua lupta alături de Germania până la victoria finală a naționaliștilor odată cu care vor fi restabilite și suveranitatea și independența țării și statului român"⁴.

Activitatea oficială a "guvernului" Sima a început la 10 decembrie sediul fiind stabilit la Viena. Între 18 februarie 1945 și capitularea Germaniei, reședința sa a fost mutată la Alt-Aussee⁵. În calitatea de șef al acestui "guvern", Horia Sima a ținut să critice bolșevizarea României, subliniind totodată că Germania este țara victoriei⁶. La 20 decembrie 1944, citând surse de la Stockholm, agenția sovietică de știri TASS transmitea: "Se anunță că "guvernul" quislingist Horia Sima formează o așa-zisă armată română națională care va face parte din forțele armate ale Germaniei. Românii ce se găsesc în Germania sunt încorporați cu sila în armata hitleristă. Conducerea mobilizării este încredințată generalului Chirnoagă, "ministru de război în guvernul" lui Horia Sima"⁷.

Bineînțeles, germanii și Sima nu s-au limitat la declarații. În vederea obținerii unor poziții strategice în România au fost parașutate mai multe grupuri de legionari și s-a sperat chiar la realizarea unui "23 august invers", prin atragerea generalului Avramescu împotriva sovieticilor⁸. Toate acestea n-au dat rezultate notabile, mai mult, însăși activitatea "guvernului național de la Viena" trecând, practic, neobservată în România; oricum, sigur fără efecte vizibile.

În paralel cu acțiunile grupului lui Horia Sima, comandantul legionarilor rămași în țară, Horațiu Comaniciu, a încercat să obțină din partea forțelor politice românești recunoașterea existenței mișcării sale, afirmându-și dorința de a se încadra în "noul cadru democratic". În acest sens, încă de la 26 august 1944, Horațiu Comaniciu semnând semnificativ în numele Comandamentului fostei Mișcări legionare, adresa următoarea scrisoare deschisă (preluată și în unele cotidiane⁹) tovarășilor săi:

"Camarazi,

Vremurile de față dovedesc că mișcarea politică ale cărei crezuri le-am urmat nu mai poate dăinui. Misiunea ei s-a încheiat. Istoria nepărtinitoare ne va judeca în ceea ce am făcut bine și în ceea ce am făcut rău. Începând cu ziua de azi organizația noastră politică se desființează. Membrii săi își pot găsi locul în noua structură politică a țării, în oricare din partidele Blocului Național Democrat, după îndemnul conștiinței".

Reacțiile la Apelul lui Comaniciu au fost diverse. Iuliu Maniu declara: "Am toate motivele să cred că porțile partidelor angajate în Blocul Național Democrat sunt deschise pentru toți acei care nu sunt vinovați de crime sau de acte de dezordine"¹⁰. În același timp, Partidul Comunist din România a dat publicității un Manifest ce se constituia într-un atac extrem de virulent la inițiativa lui Comaniciu¹¹. Totuși, în ciuda adversității declarate oficial, în rândurile Partidul Comunist au fost primiți numeroși legionari. Fenomenul era sesizat chiar de organele Ministerului de Interne, în acest sens putând cita și raportul informativ pe luna decembrie 1944 înaintat de prefectura Ilfov, Inspectoratului General Administrativ București: "S-a dovedit că unii legionari s-au înscris în partidele politice și în special la comuniști, fie cu intenția de a se sustrage urmărilor, fie de a avea posibilitatea de informare"¹².

Urmărilor menționate în documentul citat se refereau la declanșarea unui nou val de

arestări printre legionari. După ce aceștia fuseseră exceptați de la amnistia proclamată după 23 august 1944, în scurt timp - aceasta și datorită puternicei presiuni sovietice, exercitată prin intermediul Comisiei Aliate (Sovietice) de Control din România - foștii gardiști erau din nou în obiectivul forțelor de ordine.

La 12 octombrie 1944 s-a declanșat o nouă campanie de arestări în rândurile foștilor legionari¹³. Detalii asupra operațiunii oferă nota informativă a Direcției Siguranță și Ordine Publică din cadrul Inspectoratului General al Jandarmeriei, din aceeași zi. "În conformitate cu dispozițiile Ministerului Afacerilor de Interne, în prezent organele jandarmeriei procedează la arestări în rândurile foștilor legionari, măsura vizând următoarele categorii:

- foștii conducători de masă;
- condamnații la pedepse grele și
- legionarii capabili de acte de violență sau teroare.

Operațiunea a început în dimineața zilei de 12 octombrie a.c. și va lua sfârșit în jurul datei de 16 octombrie a.c.

Arestații, în număr de circa 1.000 vor fi internați provizoriu în lagăre organizate ad-hoc pe fiecare județ, acolo unde există posibilități de siguranță, adăpostire, cazare și aprovizionare cu alimente.

Ulterior vor fi transportați într-un lagăr organizat de către Ministerul Afacerilor de Interne¹⁴.

După zece zile de la demararea operațiunilor, guvernul a dat publicității un comunicat prin care informa opinia publică asupra situației. Era vorba de arestarea unui număr de 1.357 legionari, cifră la care se adaugă cei 722 aflați deja în închisori din ianuarie 1941¹⁵. La 6 noiembrie, prin Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 258 erau înființate mai multe lagăre de concentrare pentru internarea etnicilor germani și unguri (la Târgu Jiu, cu o capacitate de 4.500 persoane; Slobozia, capacitatea 2.000 persoane; Ciurel - București, 500 persoane; în proiect figurând și Timișul de Sus, județul Brașov, 200 persoane) și pentru legionari. Aceștia din urmă urmau să fie închiși la Pitești (capacitate 400 de locuri), Lugoj (200 locuri) și Vulcan, județul Hunedoara (2.500 locuri)¹⁶.

Problema arestării legionarilor era extrem de sensibilă întrucât sovieticii se arătau mereu nemulțumiți, atacând guvernul român (atât în timpul lui Sănătescu, cât și al lui Rădescu) de faptul că tergiversează "acțiunea de democratizare, favorizând fasciștii și hitleriștii". Cu toate acestea partea română făcea eforturi în această direcție. Spre exemplificare, asupra evoluției situației din teritoriul rural aflăm din nota informativă a Inspectoratului General al Jandarmeriei din 2 noiembrie 1944 că "s-au arestat în total 973 legionari. Totodată s-a procedat la trierea lor de către o comisiune instituită de Ministerul Afacerilor de Interne care, după verificarea dosarelor ficăruia, a propus eliberarea unui număr de 264 legionari pentru care s-au dat ordine de eliberare.

Astfel, în prezent se află în lagărele organizate în mod provizoriu în fiecare județ numărul de 708 legionari din teritoriul rural¹⁷.

După trei zile, cifra creștea, tot în mediul rural, la 750, printre care erau menționate și 14 femei¹⁸. În fine, putem aminti și faptul că, la 31 decembrie 1944, presa informa că erau arestați 2.400 de legionari și criminali de război, care urmau să fie internați într-un lagăr special la Mediaș¹⁹.

În noiembrie 1944 a fost parașutat în România un prim grup de opt legionari, printre care Nicolae Pătrașcu și Nistor Chioreanu, cărora li se alăturaseră și Andreas Schmidt, conducătorul Grupului Etnic German din România. Operațiunea a debutat nefast, cei nouă fiind parașutați în Ungaria și nu lângă Sibiu, conform planului. Până în februarie 1945 au urmat alte patru grupuri²⁰. Platon Chirnoagă estimează că, în total, au revenit în țară, pe această cale, peste o mie de persoane²¹.

Este evident că scopul inițial al misiunii lui Nicolae Pătrașcu era de a organiza rezistența în fața rușilor și a comuniștilor. Dar, după 6 martie 1945 și mai ales după capitularea Germaniei, țelul său era altul: acela de a-i feri de vexațiuni și arestări pe camarazii săi, de a salva cât mai mulți legionari. Așa se poate explica de ce s-a ajuns la așa-zisul pact Teohari Georgescu - Nicolae Pătrașcu. Momentul ales, la sfârșitul lui 1945, convenea, oarecum, ambelor tabere. Comuniștii

aveau nevoie de sprijin în vederea alegerilor din 1946, legionarii sperau să găsească porțițe de scăpare indiferent de mijloace. Faptul că pactul a existat într-adevăr este confirmat de cei care au scris despre această înțelegere, de la Virgil Ierunca²² la Marcel Petrișor²³.

Schimbarea atitudinii lui Nicolae Pătrașcu s-a produs încă din vară, la 6 august 1945, Organele de interne descoperiseră manifestul intitulat Legionari din lăuntru din afara închisorilor, document semnat chiar de Pătrașcu, în calitatea sa de "Comandant legionar general", în care se sublinia că: "legionarii vor trebui să păstreze o poziție de respect și legalitate față de activitatea de stat, iar față de organizațiile politice românești, vor trebui să respecte în ele ceea ce au și fac bun și folositor pentru viitorul țării noastre"²⁴.

Discuțiile cu Teohari Georgescu, ministrul de interne, au început după arestarea lui Pătrașcu. În aceste condiții conducerea mișcării revenea lui Nistor Chioreanu, cel care asumase până atunci dirijarea regiunii Sibiu. Potrivit unei note informative a Inspectoratului General al Jandarmeriei, din 1 noiembrie 1945, se aștepta sosirea lui Chioreanu la București pentru a lua legătura cu "Nelu Rusu care posedă instrucțiunile precise din partea lui Pătrașcu"²⁵.

Deși nu suntem în posesia vreunui exemplar al pactului, dacă el mai există sau dacă nu cumva a fost vorba de o înțelegere verbală, confirmarea existenței sale este atestată de rechizitoriul în procesul lui Eugen Țurcanu, din care reținem: "Pătrașcu Nicolae fiind chemat de către fosta conducere a Ministerului Afacerilor de Interne (la data rechizitoriului Teohari Georgescu fusese schimbat - n.n.) și punându-i-se în vedere să înceteze ori și ce activitate subversivă, acesta acceptă formal ordinele primite de la Ministerul Afacerilor de Interne dând dispoziție în acest sens organelor sale de subordine"²⁶. De asemenea, o altă dovadă a contactelor dintre capii legionari și conducerea Ministerului de Interne este reprezentată de informațiile culese de organele de jandarmerie din teritoriu. Prin nota informativă 138/30 decembrie 1945, Legiunea de Jandarmi Timiș-Torontal arăta ca: "Circulă zvonul că foștii șefi ai mișcării legionare din România, Comaniciu și Nicolae Pătrașcu ar fi avut întrevederi cu unii membri ai guvernului, în urma cărora li s-ar fi făcut următoarele propuneri:

- vor fi lăsați liberi, lăsându-li-se și presa liberă (ziarul Buna Vestire), care în plus va fi finanțată, însă cu următoarele condițiuni:

- să nu ducă nici un fel de acțiune potrivnică actualei situații politice;
- să ponegrească partidele istorice;
- să se depărteze complet de politica dusă în favoarea Germaniei și să se devoteze politicii dusă în favoarea U.R.S.S.

Nicolae Pătrașcu a fost recent în orașul Timișoara, trimis expres, pentru a lua contact cu foștii membri ai mișcării legionare, în vederea încadrării tuturor în spiritul democratic părăsind politica dusă până la 23 august 1944.

Pe de altă parte se zvonește că Nicolae Pătrașcu ar fi dat o circulară către foștii membri ai mișcării legionare în care se menționează: "sunt considerați trădători ai neamului acei care vor căuta să schimbe drumul (trasat) de către Corneliu Zelea Codreanu"²⁷.

Documentul citat surprinde o stare de fapt, cu inerentele exagerării ce caracterizează colportajul de informații ce funcționează în acei ani. De altfel, era greu de închipuit că în România anilor 1945-1946 mai putea fi vorba de reapariția unui ziar legionar. În aceeași ordine de idei, surse de pe lângă ambasada americană din București au informat Washingtonul că ar fi luat ființă un Partid Socialist Creștin (denumire foarte sugestivă; totuși, sursele interne la care am avut acces nu atestă un astfel de partid), iar câteva sute de foști legionari au fost aduși din Germania în vederea utilizării pentru trupele de șoc ale comuniștilor²⁸.

Oricum, dincolo de speculații două lucruri sunt certe: puternica infiltrare a legionarilor în Partidul Comunist și în alte formațiuni din arcu puterii, precum și participarea a numeroși legionari la rezistența armată care începuse să prindă contur în munți. Astfel, este notorie implicarea lor în acțiunile Mișcării Naționale de Rezistență și subdiviziunilor sale. Încă din 1945, Siguranța constata că: "unde la început Mișcarea de Rezistență se canaliza numai către o acțiune îndreptată contra trupelor sovietice, în prezent ea este dirijată după un plan de organizare, contra partidului și regimului comunist. Este o acțiune teroristă cu caracter legionar, după principiile căreia a fost organizată"²⁹. În cadrul M.N.R. activau și "Sumanele Negre" care se organizaseră în Munții

Căliman și masivul cuprins între drumurile Cărlibaba - Șanț - Rodna și Cărlibaba - Iacobeni - Dorna³⁰, având sediul inițial într-un castel din Coșna. Conducerea era asigurată de Gavril Olteanu, secondat de Dumitru Șteanță și Nicolae Paleacu.

Întreaga mișcare, al cărei suflet era fostul ministru de interne generalul Aurel Aldea, a fost descoperită în vara lui 1946. Astfel, la 8 iunie Ministerul de Interne dădea următorul Comunicat:

"Organele de Siguranță și Poliție ale Statului, au decoperit existența pe teritoriul țării a unor organizații teroriste care purtau denumirea de 'Mișcarea Națională de Rezistență', 'Haiducii lui Avram Iancu', 'Divizia Sumanelor Negre', 'Graiul Sângelui', 'Grupul Diversionist Elena Brâncoveanu', legate între ele și dirijate de un comandament central. Pe baza unor minuțioase verificări și documentări guvernul a hotărât să treacă la arestarea elementelor principale din aceste organizațiuni. Operațiunile au început în ziua de 27 mai și sunt în curs de executare. Au fost arestați până în prezent: generalul de corp de armată (rezervă) Aldea Aurel, Alexandrescu Nicolae, avocat, Basarabeanu Elena, fostă secretară a lui Ion Antonescu, Kintescu Gheorghe, fost subdirector general al Serviciului Special de Informații pe timpul guvernării Rădescu, Capră Anghel, moșier, locotenent colonel (rezervă) Constantinescu Victor, locotenent Colfan Virgil, Crețoiu Magda, fostă speakeriță la Radio, Calleya Nicolae, industriaș, căpitan Cochinos Mișcea, Domocoș Ion, industriaș, Teodorciuc Octav, avocat, Mersianu Ilarie, avocat, general brigadă Moșoiu, Olteanu Gabriel, fost comandant al batalionului Iuliu Maniu, condamnat la 25 ani de muncă silnică, Olteanu Elena, nepoata lui Olteanu Gabriel, funcționară la Reprezentanța Americană, Paleacu Nicolae zis Moldoveanu Nicolae fost comandant legionar, Pop Corneliu, avocat, locotenent colonel (rezervă) Plesniță Eugen. Șteanță Dumitru zis Oprea Dumitru zis Mitruș, căpitan parașutist Tantu Mihai dezertor și alții. Sunt puși în urmărire: Boșca Mazilu ziarist epurat, Manticatide Teodor funcționar la Reprezentanța Americană, Horațiu Comaniciu avocat, Sache Bălan Iuliu inginer și alții. Cercetările continuă"³¹.

Procesul a început la 11 noiembrie 1946, deci în preajma alegerilor pentru a sublinia legăturile opoziției cu aceste grupări calificate drept subversive, iar sentințele au fost destul de severe. Capii mișcării, în frunte cu Horațiu Comaniciu au primit codamnări la muncă silnică pe viață³². Totuși, în ciuda discursului oficial propagat prin presă, rezistența era tot mai puternică. La 12 februarie 1947, Serviciul Poliției de pe lângă Inspectoratul de Jandarmi Galați, prin ordinul de informații nr. 7, releva că în țară își continuau acțiunile o serie de organizații între care legionare erau considerate a fi "Țeasta Neagră" (județul Năsăud) precum și cea din Sebeș, județul Alba. De asemenea, se constata "accentuarea tendințelor cu caracter legionar"³³. În aceste condiții Inspectoratul General al Jandarmeriei emitea ordinul nr. 45.567/28 februarie 1947 prin care definea curentele zise "reacționare-fasciste". În prima grupă, "fasciștii", intrau legionarii și hitleriștii, iar în cealaltă, a "reacționarilor", membrii Partidului Național Țărănesc, Partidul Național Liberal și ai Partidului Social Democrat Independent³⁴.

Nici activitatea "Sumanelor Negre" nu încetase în toate zonele. Un referat al Comitetului Județean Timiș-Torontal al Partidul Comunist, datat 31 august 1947, consemna: "Mișcarea de rezistență formată din Divizia Avram Iancu și a Sumanelor Negre, își continuă și pe mai departe activitatea. Conducătorii și inițiatorii organizației subversive sunt dați de către militarii superiori scoși la pensie și epurați. Aceștia au strâns în jurul lor elemente dubioase, legionari, foști conducători germani (ai Grupului Etnic German - n.n.). Acțiunea informativă este în continuare"³⁵.

Celălalt aspect este legat de înscrierea foștilor legionari în partidele recunoscute oficial. Numeroase informații de arhivă confirmă atât infiltrarea, cât și faptul, extrem de important, că liderii Partidului Comunist aveau cunoștință de aceste mișcări, tolerând cu bună știință situația în anii 1945-1947, făcând apoi pe inocenții după 1948. În această direcție prezentăm doar câteva exemple. Astfel, în raportul informativ al prefecturii Giurgiu, pe luna august 1946, adresat Inspectoratului General Administrativ București, la capitolul legionari se consemna: "Elementele cunoscute ca făcând parte din mișcarea legionară nu activează. Majoritatea lor s-au încadrat în partidele politice legal constituite, astfel că din 154 legionari din orașul Giurgiu, 96 s-au înscris în partidele actuale. Majoritatea legionarilor de la sate s-au înscris în partidele ce formează Blocul (Blocul Partidelor Democratice, format la 17 mai 1946, în vederea alegerilor, compus din P.C.R., P.S.D., Frontul Plugarilor, Partidul Național Popular, P.N.Ț. - Alexandrescu și P.N.L.-Tătărescu³⁶).

însă cei din orașul Giurgiu majoritatea sunt înregimentati în partidele istorice sau nu fac parte din nici un partid”³⁷. Alte cazuri se referă la exemple nominale. Din județul Rădăuți organele de interne semnalau, în noiembrie 1946, că în Partidul Comunist activa “Buzan Gheorghe, fost legionar, fost grefier element nesincer”³⁸, iar în județul Câmpulung (în decembrie 1946) la comuniști era înscris Gheorghe Sidorovici, “învățător, secretarul organizației județene, fost legionar, fără orizont politic, incapabil de a conduce o organizație politică, fără de priză în masă”³⁹. În aceeași situație se afla și Toader Balahura, primarul comunei Breaza, județul Câmpulung⁴⁰. În fine, în fruntea Comitetului Economic pentru distribuirea grâului din comuna Ungureni, județul Tecuci, se afla, la 28 ianuarie 1947, Sandu Ciupoca, “membru al P.C.R., fost până ieri legionar ce a purtat cămașa verde, diagonală și pistol”⁴¹.

La începutul lui 1948 comuniștii aveau control deplin asupra pârgurilor puterii în România, fapt relevant și de exacerbară luptei pentru putere în interiorul partidului, prima victimă fiind Lucrețiu Pătrășcanu. Sosise astfel momentul de mult așteptat de conducerea Partidului Comunist (între 1948 - 1965, Partidul Muncitoresc Român) de reglare a conturilor cu mișcarea legionară. Mijloacele alese, și avem în vedere Fenomenul Pitești, depășesc însă cu mult limitele imaginabilului.

Campania împotriva legionarilor aflați în libertate era pusă la punct încă din ianuarie 1948, când legiunile de jandarmi solicitau tuturor posturilor prin ordine circulare (de exemplu vezi nr. 11.855/18 ianuarie 1948 aparținând Legiunii Baia)⁴² ca până la 25 ianuarie să primească tabele nominale pe comune cu:

- 1) legionari
- 2) maniști
- 3) brătieniști.

Totuși, operațiunile n-au început imediat, ci după derularea unor evenimente politice importante: Congresul de unificare al Partidului Comunist cu cel Social Democrat, alegerile din martie și adoptarea Constituției R.P.R. din 13 aprilie. Legionarilor le-a venit rândul în noaptea de 14/15 mai 1948, arestările continuând și în lunile următoare, potrivit unui scenariu deja pus la punct și verificat în mai 1947 și cu oaczia dizolvării Partidului Național Țărănesc.

În privința numărului celor reținuți nu deținem datele reale. Totuși, D. Bacu afirmă în monografia dedicată Piteștiului că în noaptea de 14/15 mai au fost arestați la București, Iași și Cluj peste o mie de studenți (cu vederi legionare, evident)⁴³, în timp ce G. Dumitrescu înaintează cifra de 5.000⁴⁴. Oricum, printre cei arestați s-au aflat numeroși elevi, așa după cum confirmă și raportul informativ al Inspectoratului General Administrativ Oradea, pe luna mai 1948: “S-au făcut numeroase arestări printre elevii liceelor de băieți din Carei, județul Sălaj, Beiuș, județul Bihor, pentru motive cunoscute de siguranța statului”⁴⁵. Puterea urmărea astfel nu doar nimicirea totală a mișcării legionare, ci și intimidarea tineretului, din rândul căruia un însemnat procent nutrea sentimente anticomuniste.

După cum am menționat deja, operațiunea nu s-a limitat la o singură noapte. În iunie, Inspectoratul General Administrativ Oradea raporta că în județul Bihor “s-a descoperit o activitate din partea membrilor fostei mișcări legionare”, motiv pentru care au fost reținuți de Siguranță⁴⁶. La 5 iulie, prefectura județului Bacău confirma continuarea reținerii “persoanelor care fac parte din organizațiile subversive, acțiune începută în luna mai a.c.”⁴⁷.

Campania de arestări a trezit, potrivit raportului informativ al prefecturii Făgăraș, pe luna iunie 1948, “nedumerire în legătură cu unele arestări făcute de Siguranța Statului, cu atât mai mult cu cât printre cei arestați se găsesc și unii foști legionari care n-au mai activat de multă vreme și s-au încadrat politicește în organizațiile politice democrate”⁴⁸. Pentru a scăpa, mulți legionari s-au decis, cu acest prilej, să se alăture celor care luptau în munți, așteptându-i, zadarnic, pe americani.

Trebuie subliniat și faptul că unii legionari, sau considerați astfel, încadrați în Partidul Comunist, au săvârșit abuzuri mai ales la nivel local. Fără a insista asupra fenomenului, exemplificăm cu un extras dintr-un raport adresat Ministerului de Interne, în august 1947: “Agentul sanitar Nicolae Moțoc din orașul Sinaia, fost legionar notoriu, iar în prezent membru al partidului

comunist terorizează pe funcționarii și comercianții din oraș, exercitând pe cont propriu un control economic sui generis... Umblă înarmat și se bucură de un larg concurs din partea poliției locale”⁴⁹.

Amintind de astfel de cazuri, în spiritul adevărului, simțim nevoia să luăm și un exemplu din cealaltă categorie, a unor persoane care, având un trecut legionar, au refuzat compromisul și colaborarea cu comuniștii, chiar într-un moment în care se întrevădeau puține semne de schimbare. O astfel de atitudine este surprinsă în nota informativă nr. 24/9 decembrie 1948 a postului de jandarmi Rădășeni (jud. Baia): “Informăm că în ziua de 6 decembrie a.c. pe la orele 14, locuitorul Gheorghe V. Conache din comuna Rădășeni, membru al Partidului Muncitoresc Român, s-a dus la locuitorul Petre I. Andreiaș, fost membru propagandist legionar cu același domiciliu și i-a propus a se înscrie în Partidul Muncitoresc Român sau în organizația Frontul Plugarilor.

La această propunere făcută de Gheorghe V. Conache lui Petre I. Andreiaș, acesta a refuzat a se înscrie, afirmându-i că el nu este nebun să se înscrie în partid și că el mai așteaptă puțin și au să vină la putere și ai lui și au să arate și la comuniști și în special la cei ce au conducerea în mână azi. În același timp și soția lui Petre I. Andreiaș, anume Catinca P. Andreiaș, s-a exprimat prin cuvintele: că când va vedea (sic!) că a căzut regimul actual, are să pună gaz pe comuniști și are să se uite la ei cum ard... Situația materială a susnumitului este cam redusă și totuși nutrește idei contrare regimului actual și nu poate fi convins de realizările făcute de regimul democratic.

Propun a fi deferiți justiției atât Petre I. Andreiaș și soția acestuia, anume Catinca P. Andreiaș și totodată a se face și o descindere la domiciliu în scopul de a se găsi material subversiv”⁵⁰. Documentul este semnat de plutonierul Mitrică Ilie.

Așadar, iată doar câteva aspecte asupra unei teme, repetăm, extrem de delicate. Acesta este și motivul pentru care ținem să precizăm, și în încheiere, că nu am avut intenția de a blama sau apăra pe nimeni și nici că nu considerăm subiectul închis. Oricând documente noi, provenite din arhivele interne sau cele rusești, pot confirma cele afirmate de noi sau pot oferi noi surprize. Însă, istoricul este dator - dincolo de o cercetare profundă, bazată pe apelul critic la surse - să nu aștepte ultimul document pentru a se pronunța, lăsând totul pe baza unor speculații.

Cu toate păcatele lor⁵¹ legionarii reprezintă o categorie social-politică care, după 1946, a fost obligată să plătească pentru o serie de greșeli pentru care dăduseră deja seamă în fața justiției. Spunem aceasta având în vedere membrii de rând ai mișcării, dintre care foarte mulți nu se făcuseră vinovați de excese până în 1941, dar care au fost șantajați pentru trecutul lor după 1944. Este unul din motivele pentru care am apelat la numeroase exemplificări culese din această direcție pentru a ilustra “istoria prin cei mici”. Oricum, perioada 1944-1948 și atitudinea complexă a forțelor politice față de legionari, dar și vice-versa, impun nuanțarea atentă a detaliilor, astfel încât rezultatul final al unui demers științific - cum dorește și cel prezent - să fie optim.

Note

1. Platon Chirnoagă, Istoria politică și militară a războiului României contra Rusiei sovietice. 22 iunie 1941 - 23 august 1944, Madrid, 1986, p. 294.
2. 6 martie 1945. Masele populare - forța hotărâtoare în instalarea puterii revoluționar-democratice a muncitorilor și țăranilor, București, 1982, p. 120.
3. Ibidem, p. 121.
4. Arhivele Statului București, fond Ministerul Propagandei Naționale, buletine, dosar 271, f. 211 - 212.
5. Pl. Chirnoagă, op. cit., p. 295.
6. Vezi referiri la discursul lui Horia Sima, așa cum au fost preluate de Rador de la agenția germană D.N.B., la 19 decembrie 1944, orele 19, Arhivele Statului București, fond Ministerul Propagandei Naționale, buletine, dosar 259, f. 136 - 137.
7. Ibidem, dosar 260, f. 10.
8. Vezi pe larg studiul lui Günther Klein, Începuturile rezistenței anticomuniste în România (23 august 1944 - 6 martie 1945), în vol. 6 martie 1945. Începuturile comunizării României, București, 1995, pp. 295 - 311.
9. “Curent Nou”, 31 august 1944.

10. Ibidem.
11. Ibidem.
12. Arhivele Statului București, fond Inspectoratul General Administrativ București, dosar 121, vol. II, f. 84.
13. Idem, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar Sănătescu-Rădescu, dosar 1913, f. 24.
14. Idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, dosar 112/1944, f. 40.
15. "Dreptatea", 22 octombrie 1944.
16. Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar Sănătescu-Rădescu, dosar 1898, f. 177.
17. Idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, dosar 112/1944, f. 107.
18. Ibidem, dosar 21/1944, f. 22 - 23.
19. "Dreptatea", 31 decembrie 1944.
20. Vezi G. Klein, op. cit., p. 293 - 294.
21. Pl. Chirnoagă, op. cit., p. 296.
22. Virgil Ierunca, Fenomenul Pitești, București, 1990.
23. Marcel Petrișor, Fortul 13. Convorbiri din detenție. Memorii, vol. I, București, 1991?, p. 148 - 149.
24. Arhivele Statului Iași, fond Sfatul Popular Regional Iași, dosar 1/1945, f. 202 - 203.
25. Arhivele Statului Municipiului București, fond Prefectura Poliției Capitalei, dosar 451/1944 - 1945, f. 46.
26. Memorialul ororii. Documente ale procesului reeducării din închisorile Pitești. Gherla (ed. Silvia Colfescu, N. Henegariu, Angela Dumitru, Cristina Cantacuzino), București, 1995, p. 640.
27. Arhivele Statului București, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei București, dosar 30/1946, f. 23.
28. Paul D. Quinlan, Clash over Romania. British and American Policies towards Romania: 1938 - 1947, Los Angeles, 1977, p. 148.
29. Radu Ciuceanu, Mișcarea Națională de Rezistență. Sumanele negre. Dosarul operativ. 19 mai 1945, în "Arhivele totalitarismului", an II, nr. 1-2/1994, p. 254.
30. "Universul", 23 iunie 1946.
31. Idem, 12 iunie 1946.
32. Vezi "Dreptatea", 12 și 19 noiembrie 1946.
33. Arhivele Statului București, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, dosar 11/1947, f. 14.
34. Arhivele Statului Iași, fond Inspectoratul de Jandarmi Iași, dosar 172/1947, f. 9.
35. Arhivele Statului Timișoara, fond Comitetul Județean P.C.R. Timiș-Torontal, dosar 1/1946, f. 156.
36. Vezi Gheorghe Onișoru, Alianțe și confruntări între partidele politice. din România (1944 - 1947), București, 1996, p. 225 - 252.
37. Arhivele Statului București, fond Inspectoratul General Administrativ București, dosar 193, f. 102.
38. Idem, fond Ministerul de Interne, Direcția Administrației de Stat, dosar 46/1946, f. 63.
39. Ibidem, f. 39.
40. Ibidem, f. 40.
41. Ibidem, dosar 48/1947, f. 11.
42. Idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, dosar 92/1946, f. 84.
43. D. Bacu, Pitești. Centru de reeducare studențească, Madrid, 1963, p. 22.
44. G. Dumitrescu, Demascarea, München, 1978, p. 12.
45. Arhivele Statului București, fond Ministerul de Interne, Direcția Administrației de Stat, dosar 18/1948, f. 58.
46. Ibidem, f. 185.
47. Arhivele Statului Iași, fond Inspectoratul General Administrativ Iași, dosar 8/1948, f. 280.
48. Arhivele Statului București, fond Ministerul de Interne, Direcția Administrației de Stat, dosar 6/1948, f. 25.
49. Ibidem, dosar 39/1947, f. 49.
50. Idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, dosar 92/1946, f. 126.
51. Pentru o privire de ansamblu vezi Gh. Onișoru, op. cit., p. 28-30.

JUDEȚUL SĂLAJ ÎN TIMPUL ADMINISTRAȚIEI MILITARE SOVIETICE (NOIEMBRIE 1944 - MARTIE 1945). ASPECTE ALE VIETII ECONOMICE

Dănuț Pop

Articolul 19 al Convenției de Armistițiu, semnată la Moscova, la 12 septembrie 1944, între guvernul român și guvernele Națiunilor Unite, recunoștea restituirea Transilvaniei (sau cea mai mare parte a ei) României, declarând ca nule și inexistente hotărârile Arbitrajului de la Viena¹. Administrația civilă română urma să se restabilească pe întreg teritoriul transilvan până la o distanță de minimum 50-100 km. de la linia frontului, sector care rămânea sub controlul Comandamentului Aliat (sovietic). La acea dată însă, teritoriu, cedat Ungariei la 30 august 1940, în urma Dictatului impus României de către puterile Axei, încă era ocupat de armatele germană și ungară. Restituirea nu s-a putut produce atunci. Doar în urma eliberării întregului teritoriu românesc ocupat în 1940, la 25 octombrie 1944, va fi, în fapt, anulat Dictatul vienez.

Pentru a nu încuraja tendințele regionaliste, o propunere a lui I. Maniu, din 17 septembrie 1944, de înființare a unui Comisariat al guvernului pentru teritoriile din nordul Transilvaniei, cu funcții similare unui guvern regional provizoriu, a fost respinsă de guvernul român. Lua ființă, în schimb, la 10 octombrie 1944, un Comisariat pentru administrarea regiunilor eliberate ale Transilvaniei, instituție chemată "să reprezinte autoritatea guvernului român în teritoriile eliberate și să apere interesele populației din aceste teritorii", dar care a funcționat, datorită vitregelor împrejurări, nu la Cluj ci la București.

Incidentele dintre români și maghiari, generate de disputa pentru Transilvania de nord-vest, au luat, în toamna anului 1944, datorită și încurajării sovieticilor, care nu se grăbeau să aplice prevederile art. 19 din Convenția de armistițiu, o amploare deosebită. Tricolorul românesc rămânea în continuare, peste tot în acest spațiu, interzis. În relațiile cu autoritățile români erau obligați să folosească limba maghiară. Manifestările naționale ale românilor erau interzise. Erau semnalate, zilnic aproape, cazuri de români, în special intelectuali, miliți, arestați în mod abuziv și maltratați².

Datorită acestei tensionate stări de lucru, dar și din așa-zise rațiuni de securitate, la 24 octombrie 1944, Moscova își va instaura propria administrație militară, inițial în județele Cluj, Năsăud și Someș. Era doar o primă etapă, urmată curând, la începutul lunii noiembrie 1944, de o a doua, în care administrația militară sovietică se va extinde și asupra județelor Bihor, Satu-Mare și Sălaj. O a treia și ultimă etapă, în care autoritățile românești au fost evacuate, de către comandamentul sovietic, din județele Ciuc, Mureș, Odorhei și Trei Scaune, va însemna și generalizarea noului sistem în Transilvania de Nord și Est. Dar, instaurarea noii administrații, exercitată prin intermediul Comitetului Executiv pentru Nordul Ardealului al Frontului Național Democrat, nu a pus capăt incidentelor dintre români și maghiari ci, dimpotrivă, a contribuit la accentuarea lor. Maghiarii manifestau "o simpatie lingușitoare față de comandamentul sovietic, căutând pe orice cale să-l convingă pe acesta de sentimentele lor comuniste, spre a obține diferite avantaje și atingerea scopurilor iredentiste"³. Această stare de lucruri nu era decât o urmare, firească într-o anumită măsură, a indicațiilor primite de către organizațiile maghiarilor din Transilvania din partea guvernului maghiar, de a forma un partid comunist și de a câștiga, în acest

fel, simpatiile sovieticilor. Aderarea la Partidul Comunist, cel puțin în faza inițială, a ajuns să fie făcută, din această cauză, din interese etnice mai degrabă decât din interese sociale. Se explică, astfel, marele număr de maghiari din organizațiile partidului comunist, cu deosebire în anii 1944-1945.

Problemele cele mai presante pentru sălăjeni erau puse însă de starea jalnică a economiei județului. Două plăși, Carei și Valea lui Mihai, cu o putere economică mai mare, fuseseră luate de la județul Sălaj. Prima fusese anexată județului Satu Mare iar cea de a doua județului Bihor. Județul (de categoria a I-a) rămânea cu doar două orașe: Zalău (oraș de reședință de categoria a II-a) și Șimleu Silvaniei (oraș nereședință de categoria a I-a) și cu șapte plăși (plasa Buciumi fusese desființată iar comunele din componența sa au fost repartizate în celelalte plăși ale județului) foarte puțin dezvoltate economic (Cehu-Silvaniei, Crasna, Jibou, Șimleu-Silvaniei, Supurul de Jos, Tășnad și Zalău). Raportate la numărul locuitorilor, drastic redus față de perioada interbelică, datorită războiului, ocupației ungare și reorganizării administrativ-teritoriale, obligațiile județului Sălaj, parte a despăgubirilor României față de Uniunea Sovietică pentru compensarea daunelor cauzate prin ocuparea teritoriului sovietic (300 milioane de dolari plătibili în mărfuri, cu livrări eşalonate pe șase ani), erau impresionante. Multe documente oficiale din epocă oferă date semnificative despre aceste impuneri și despre stadiul îndeplinirii lor. La 21 februarie 1945 Prefectura raporta Comisiei aliate de control pentru județul Sălaj stadiul îndeplinirii obligațiilor⁴. Predarea celor 8.000 capete vite planificate fusese integral realizată. Se predaseră aproape toate cele 7.000 tone de cereale planificate. Din planul de 5.000 capete porcine se predaseră 80 %.

Dr. Augustin Pinteau, Prefectul delegat al județului Sălaj, solicita reducerea cantității de ulei de floarea-soarelui ce trebuia predată (plan 300 tone) deoarece, arăta el, "s-au cultivat 9.000 ha cu floarea soarelui, din care doar 40-50 % au fost recoltate. Producția (de 2.000 tone) a fost în mare parte mâncată, alta aparținea moșiilor părăsite, deci, cele 2.000 tone semințe necesare producerii a 300 tone ulei nu există". Mai cerea Prefectul ca noua impunere, de 1.100 tone cereale, în condițiile în care nici prima (de 7.000 tone) nu putuse fi integral realizată, "să fie ștearsă". Dar aceste juste considerații nu au fost luate în seamă de către sovietici. Dimpotrivă, pretențiile lor au crescut. Noile impuneri vor spori dificultățile unor vremuri oricum foarte dificile. La începutul lunii martie 1945 un nou raport al Prefecturii către delegatul comisiei aliate de control Zalău evidenția stadiul îndeplinirii noilor obligații⁵. Toate cantitățile de cereale, inclusiv noua impunere de 1.100 tone, fuseseră predate. Alte 2.319 capete vite cornute (din 2.500 prevăzute de noul plan), la fel. Doar 180 capete porcine mai trebuiau predate pentru îndeplinirea planului de 5.000 iar fânul (456,5 tone) fusese integral colectat.

În afara acestor obligații, supuse oricum unor reglementări, județul Sălaj și populația lui se confruntau cu acte ale soldaților ruși care sfidau orice urmă de legalitate. Sămânța necesară în campania de primăvară nu mai putea fi asigurată deoarece "armatele trecătoare au adunat și ultima boabă de orz și ovăz de la plugari"⁶. La fel se întâmpla cu animalele domestice, bovine și porcine mai ales. "Orice porc peste 80 kg. care nu este de prăsilă - spuneau instrucțiunile date de sovietici - trebuia predat pentru tăiere pe seama armatei aliate"⁷. Abatoarele județului, din Șimleul Silvaniei, Crasna, Acâș, Cehu-Silvaniei, Zalău și Jibou, unele mai mari, altele mai mici, erau folosite pentru tăierea vitelor destinate armatei sovietice. Nu pentru nevoile populației. Dar, cu sau fără instrucțiuni, Armata Roșie "eliberatoare" jefuia totul. În comuna Cehăluți, de exemplu, soldații roșii "fără nici o prezentare s-au dus la pivnița Dr. Weisz Bernard și au dus 300 litri vin pentru care nu au plătit nimica"⁸.

Populația era terorizată. Un raport al prim pretorului din Cehu-Silvaniei către Prefectul județului Sălaj arăta că "în comuna Arduzel sunt 4 soldați ruși care au venit în această comună în ziua de 9 ian. 1945 și stau fără nici un rost, făcând beții și trăgând focuri de armă, alarmând populația"⁹.

Încercări de control din partea autorităților existau desigur. Dar, în condițiile de atunci, ele nu puteau fi eficiente. La 20 decembrie 1944, comandamentul militar sovietic, în vederea normalizării vieții și asigurării ordinii publice, cerea ca toate autoritățile publice să continue să-și facă datoria. Armamentul, muniția, materialul de război, alte bunuri militare și aparatele de radio trebuiau, obligatoriu, predate comandamentului militar sovietic¹⁰. Ordonanța aceasta, prima a

Comandamentului sovietic, a fost adusă la cunoștința populației prin mijloacele atunci avute la dispoziție: foi volante, afișe, viu grai etc.

Unele prevederi ale ordonanței au avut, asupra unei economii în mare parte distrusă de război, urmări foarte grave. Ridicarea tuturor armelor, de exemplu, a produs catastrofale efecte asupra fondului silvic. Într-un raport adrest Comandamentului militar sovietic, cu sediul la Cluj, se arăta, de către Prefectul județului Sălaj, că locuitorii "în urma ridicării armelor de la toți brigadierii silvici și pădurari, au început să taie lemnele din păduri fără nici o socoteală". Cerea Prefectul, pentru a stopa această dezastruoasă evoluție a lucrurilor, reînarmarea lucrătorilor silvici, apreciind necesarul de arme la 135 bucăți (câte 15 buc. pentru fiecare din cele 9 brigăzi silvice existente în județul Sălaj în acel moment)¹¹.

Întreaga viață economico-socială era dezorganizată. Podurile, în mare parte, erau distruse. Drumurile, impracticabile. Liniile telefonice și telegrafice, întrerupte. Rețeaua căilor ferate era controlată de sovietici. Multe vagoane și locomotive au fost expediate în afara țării. Ceferiștii au fost înlocuiți de personal militar. Traficul intern și comerțul au fost grav periclitate. Prin munca multor mii de oameni, luați de alte activități, inclusiv Duminica și în sărbători, aceste căi de comunicație au fost repuse în funcțiune și puse în slujba efortului de război. Pentru asta s-au luat măsuri de constrângere, s-au aplicat amenzi sau cei care refuzau să participe la muncă erau dați în judecată pentru acte de sabotaj. Doar cei care lucrau cel puțin 8 ore pe zi și nu mai puțin de trei zile erau pontaji. Suferea, după retragerea autorităților maghiare și instalarea administrației militare sovietice, mineritul. Apa s-a adunat "în toate galeriile". Exploatarea minereului era imposibilă. Apovizionarea cu cărbune a căilor ferate nu se mai putea realiza. Datoriile minelor, care nu lucrau nici la începutul lunii martie 1945, către diverse instituții bancare, deveniseră impresionante. Minele din Surduc și Lupoia datorau, de exemplu, 506.381 Pengö și 45 Fil. Casei de Asigurări Sociale Zaláu dar erau, din motivele arătate, în imposibilitatea de a plăti¹².

Comerțul, datorită lipsurilor de tot felul, stagnea. Mărfuri ca: sare, zahăr, drojdie, tutun, chibrituri, încălțăminte, petrol etc. nu se găseau aproape deloc. O comisie de inventariere care își desfășurase, la începutul lunii ianuarie 1945, activitatea în Șimleu-Silvaniei evidenția starea deplorabilă a cârciumilor și prăvăliilor din oraș. Proprietarii evrei, erau "internați în loc necunoscut", "în cvasitotalitatea lor. Mărfurile lipseau "iar instalațiile erau distruse"¹³.

Băncile au funcționat în toată perioada războiului. Dar, în toamna anului 1944 mare parte dintre ele au rămas fără conducere. Localurile în care funcționaseră s-au închis. Comercianții care aveau depuneri și conturi în aceste bănci erau în imposibilitatea de a-și continua activitatea iar "populația județului, din această cauză, suferă în lipsa produselor de primă necesitate"¹⁴.

Ca întotdeauna în asemenea vremuri se înregistrau mari și numeroase ilegalități. Profitorii erau peste tot. Multe persoane, civile sau militare, "executau preluări, ridicări de mărfuri sau produse: piei, stofe, haine, vin, ulei, cereale ș.a. de la comercianți, producători și alții fără buna voie a posesorului și fără contra plata imediată sau contra scripte legale"¹⁵. Prefectura jud. Sălaj încerca, prin diferite mijloace, să asigure populației cel puțin mărfurile de primă necesitate. Pentru a împiedica "exodul" acestor produse spre alte județe, Prefectul condiționa acordarea autorizațiilor pentru practicarea comerțului. Lui Csazar Vilmos din Zaláu, care solicitase dreptul de a comercializa produse lactate în afara județului, prefectul îi răspundea "după ce în primul rând vor fi satisfăcute pe deplin cerințele locuitorilor vor putea fi transportate din județ cu autorizația specială a Prefecturii județului eliberată din caz în caz și cu condiția însă ca D-voastră ne veți aduce pe titlu de schimb de marfă articole de primă necesitate"¹⁶.

Asigurarea acestor produse era, desigur, prioritară. Autoritățile depuneau eforturi pentru procurarea lor. Dar, domenii la fel de importante sufereau și ele în condițiile unei totale nesiguranțe a vremurilor. Numărul animalelor domestice scăzuse îngrijorător. Nu erau nici furaje suficiente. În Zaláu, de exemplu, inventarul agricol, viu și mort, a suferit, din cauza operațiunilor militare, jafurilor și devastărilor, o pierdere de 40 - 50 %. Întârziaseră, nepermis de mult, lucrările de sezon. Însămânțările, în lipsa seminței necesare, se făcuseră doar pe suprafețe mici. Treeratul cerealelor, în lipsa benzinei, uleiului și curelelor pentru mașini, nu se putea realiza. Colectarea lânii din tunsoarea 1944 stagnase. În noiembrie 1944 cantitățile adunate atingeau doar 43 % din realizările anului precedent. Producătorii nu se puteau deplasa la centrele de colectare "fie de teama de a nu

li se lua lână pe drum, fie de teama de a nu li se lua mijloacele de transport”¹⁷.

Era o situație cu care se confruntau nu doar producătorii sau comercianții ci marea majoritate a locuitorilor din județ. Școlile au întâmpinat mari greutăți. Nu funcționau toate nici măcar în luna martie a anului 1945. Situația aceasta se datora atât deteriorărilor produse în timpul războiului sau ocupării edificiilor școlare de către unitățile militare române sau rusești cât și lipsei cadrelor didactice. Școala civilă de fete de Stat din Zalău și-a deschis cursurile abia la 2 ianuarie 1945. Din cele șase profesoare ale școlii abia două erau calificate. Școala inferioară de agricultură din Șimleu-Silvaniei n-a funcționat deloc în anul școlar 1944-1945. Abia după instalarea guvernului dr. Petru Groza, la 6 martie 1945 și reinstalarea administrației românești în nordul și estul Transilvaniei, această stare de lucruri, într-o oarecare măsură, se va schimba.

În județul Sălaj a fost instalat un prefect F.N.D., dr. Virgil Cămpianu, care promitea, în telegrama adresată noului prim-ministru, să realizeze “democrația adevărată”¹⁸. Au urmat, într-un tempo dramatic, schimbarea primarilor și a celorlalți funcționari din administrație. Legislația românească s-a extins și ea asupra teritoriului în discuție. La 18 aprilie 1945, prefectul județului aducea la cunoștința pretorilor, primarilor și notarilor că “prin dispozițiile Decretului-lege nr. 260, publicat în Monitorul Oficial nr. 78 din 4 aprilie 1945, aplicarea legilor românești s-a extins și asupra Ardealului de Nord - în urma realipirii la teritoriul național, proclamată în ziua de 13 martie 1945”. Toate autoritățile românești, arăta în continuare prefectul, trebuiau să țină seama “de dispozițiunile legilor române și să se conformeze acestora”¹⁹. Nulitatea Diktatului de la Viena, impus României la 30 august 1940, a fost confirmată de Conferința de pace a țărilor aliate și asociate, de la Paris, din 10 februarie 1947 iar frontiera dintre România și Ungaria, existentă în perioada interbelică, a fost reconfirmată. Dar, prin intervenția directă a sovieticilor, prin șantaj, înșelăciune și forță, un guvern controlat de comuniști a fost impus în România. Pentru români începea un adevărat coșmar. Începea noaptea totalitară.

Note

1. xxx, 23 August 1944. Documente, Buc., 1984, vol. II, p. 701.
2. xxx, Viața politică în România, 1945, Buc., 1994, p. 166.
3. Ibidem, p. 167.
4. Arh. Stat. Sălaj, Fond, Prefectura jud. Sălaj, dos. 2.704/1945.
5. Ibidem, dos. 3.931/1945.
6. Ibidem, dos. 3.948/1945.
7. Ibidem, dos. 476/1945.
8. Ibidem, dos. 525/1945.
9. Ibidem, dos. 387/1945.
10. Ibidem, dos. 53/1945.
11. Ibidem, dos. 265/1945.
12. Ibidem, dos. 1.260/1945.
13. Ibidem, dos. 429/1945.
14. Ibidem, dos. 210/1945.
15. Ibidem, dos. 7821/1945.
16. Ibidem, dos. 147/1945.
17. Ibidem, dos. 128/1945.
18. Ibidem, dos. 4.087/1945.
19. Ibidem, dos. 7.387/1945.

ASPECTE ALE SITUAȚIEI ROMÂNILOR BASARABENI ȘI BUCOVINENI DE PE TERITORIUL BIHORULUI (SEPTEMBRIE 1944 - SEPTEMBRIE 1945). CONTRIBUȚII DOCUMENTARE

Antoni Faur

Împrejurările războiului, mai ales cele din anul 1944, au făcut ca și în acest județ al țării să ajungă români basarabeni și bucovineni, care au fost primiți, cu atenție fraternală, de către autoritățile și populația locală, care le-au oferit mijloace de trai, unii dintre aceștia intrând în slujbe la stat, deci asigurându-li-se condiții minime de existență. Acest fapt merită a fi subliniat, deoarece el constituie temeiul atitudinii pe care o vor adopta atunci când se vor exercita asupra lor presiuni, pentru a se reîntoarce în locurile de unde pleaseră. Documentele arhivistice consemnează tocmai această reacție a lor, de refuz categoric și de împăcare cu ceea ce li s-a oferit în satele și orașele Bihorului, ca de altfel și în alte regiuni ale țării. Este vorba, deci, de un firesc sentiment de solidaritate națională, într-un moment de reală dificultate pentru o parte a națiunii noastre.

După cum se știe, partea de nord a județului Bihor a fost smulsă din trupul României, prin aplicarea dictatului fascist de la Viena (din august 1940). Orașul de reședință al județului a devenit, în acest context, Beiușul, unde s-au transferat instituțiile administrative, legislative și financiare locale. Convinși că această stare de lucruri - de fragmentare a județului (o parte din el aflându-se în România și cealaltă parte, împreună cu orașul Oradea, în Ungaria) - este temporară, conducătorii politicii români au menținut județul Bihor, retrăgându-l la partea sa de sud, în ideea că, nu peste mult timp, el va fi reconstituit, prin alungarea stăpânirii horyste din nord-vestul României.

Lovitura de stat de la 23 august 1944 a avut ca urmare și faptul că armatele române și cele sovietice, în scurt timp, s-au aflat în apropierea zonei cedate. Astfel, luptele pentru eliberarea părții ocupate din Bihor au început după 20 septembrie 1944¹. Ele s-au încheiat abia la jumătatea lunii următoare. Problema vidului de autoritate administrativă creat a fost rezolvată prin introducerea, în data de 24 octombrie 1944, în primele județe, a administrației militare sovietice, cea românească rămânând unde se afla înainte de eliberarea nord-vestului Transilvaniei de sub dominația horystă. "Astfel, odată cu introducerea administrației militare sovietice la 24 octombrie, noul regim administrativ începe să fie instalat în județele Cluj..., iar la începutul lunii noiembrie și în Bihor, Satu-Mare și Sălaj"². Deși se înființase un Comisariat românesc pentru administrarea Transilvaniei de Nord-Vest, acesta n-a putut funcționa nici măcar o zi la Cluj, el desființându-se după revenirea efectivă a administrației românești în nord-vestul țării, la 13 martie 1945. În aceste condiții și-au desfășurat activitatea instituțiile administrative ale Bihorului, al căror sediu era la Beiuș. Datorită împrejurărilor respective, informațiile pe care le valorificăm în prezenta lucrare provin din fondurile Legiunii de Jandarmi Bihor, al cărei sediu se afla la Beiuș. Cel al Inspectoratului de Jandarmi Oradea era, însă, la Arad. Și în fondurile acestuia din urmă se păstrează valoroase mărturii documentare cu privire la românii basarabeni și bucovineni.

O categorie vizată pentru repatriere a fost și cea a basarabenilor și bucovinenilor din

structurile militare, mai precis cea a jandarmilor. Legislația internațională prevedea faptul că, dacă o persoană își efectuează serviciul militar într-o țară, ea capătă automat și definitiv cetățenia țării respective. Bineînțeles că nu s-a ținut cont de o asemenea normă de drept, atunci când au existat asemenea cazuri printre jandarmii militari români.

În alte zone ale țării, acțiunea de recuperare a jandarmilor basarabeni și bucovineni este semnalată documentar încă din luna septembrie a anului 1944. "Concomitent, începând din septembrie 1944, din rândurile jandarmeriei au fost scoși unii dintre ofițerii, subofițerii și soldații de origine română, din Basarabia și Bucovina de Nord, fără a mai încadra alte persoane în locul celor trecute în rezervă"³, fiind - în acest mod - diminuată și capacitatea operativă a unor asemenea unități.

La 30 noiembrie 1944, Inspectoratul de Jandarmi Oradea transmitea, spre a fi comunicat legiunilor din subordine și Poliției, ordinul circular nr. 641. Prin intermediul acestuia erau reamintite dispozițiile mai vechi ale Marelui Stat Major, "prin care toți basarabeni, bucovinenii din Bucovina de Nord, ucrainenii, rușii și rutenii aflați în unități (chiar și cei din ctg. 1945), să fie imediat desconcentrați și trimiși la vatră"⁴. Este de remarcat faptul că, alături de români, erau vizate și persoane de etnii diferite, ca ruși, ucrainieni, ruteni, care fugiseră, din motive politice, din Uniunea Sovietică. În continuare, se arăta că pot rămâne cei care doresc, dar condiționat: "Vor putea fi opriți ofițerii, subofițerii, funcționarii civili și trupa care doresc să rămână, însă pe bază de declarații scrise"⁵ (subl. ns. - A.F.). Se cerea apoi întocmirea unui dosar cu astfel de oameni, care trebuia predat la Inspectoratul de Jandarmi Oradea, până la data de 10 decembrie 1944.

Tabelul întocmit cuprindea 9 subofițeri și soldați din Basarabia și Bucovina, unul dintre ei fiind bulgar. Ei erau originari din județele: "Dorohoi - 3, Sorooca - 3, Tighina - 2, Bălți - 1. Conform declarațiilor acestora⁶, nici unul nu dorea să se reîntoarcă acasă. Motivațiile lor erau diferite. Spre pildă, plutonierul de jandarmi Pogoreanu Teodor era "... reangajat în jandarmerie din 1 martie 1928" și dorea ca să "bucure" de toate drepturile la "pensie în urma anilor serviți statului nostru român"⁷ (subl. ns. - A.F.). Era vorba, deci, de un român basarabean aflat în jandarmerie încă din perioada interbelică, deci de un cetățean român, după cum singur a afirmat-o, în mod indirect. Alții, ca și sergentul major Lisnic Iacob, din județul Sorooca, nu dorea să se reîntoarcă, deoarece nu avea acasă nimic: "Nu doresc a mă reîntoarce la domiciliul meu din Sorooca, întrucât acolo nu posed nici un fel de avere"⁸. Chiar și soldatul jandarm Staicov Petre, de origine etnică bulgară, din ctg. 1938, dorea să rămână în România, deși era născut și fusese domiciliat în Tughina⁹. Un alt jandarm, care își făcuse deja un rost în România, era plutonierul Martin Ion, din Valea Rusului, județul Bălți. El s-a reangajat ca subofițer activ în jandarmerie încă din anul 1930, ne mai rămânându-i nimic, la care să se întoarcă acasă"¹⁰.

La 20 decembrie 1944, Inspectoratul transmitea Legiunilor din subordine (adică Legiunilor de Jandarmi Arad, Bihor, Satu Mare, Maramureș și Sălaj) ordinul prin care ofițerii, subofițerii și trupa, care plecaseră de bună voie din armata română "nu vor fi reprimiți și reînscriși în controale"¹¹.

Înterpretând, în mod unilateral punctul 4¹² din Convenția de Armistițiu, care se referea la teritoriul Basarabiei și Bucovinei de Nord, sovieticii stabileau cetățenia în funcție de interesele lor imediate.

După aproximativ două săptămâni, pe data de 22 decembrie 1944 erau transmise - de către Ministerul de Interne - noi măsuri în vederea clarificării situației românilor basarabeni și bucovineni. Ordinul nr. 50.141/22. dec. 1944 către Inspectorate și Legiuni hotăra ca: "românilor originari din Basarabia și Bucovina de Nord, cari nu posedă acte de legitimație valabile să li se elibereze noi buletine de înscriere la biroul populației, pe baza legitimațiilor obținute în Basarabia și Bucovina de Nord"¹³. Intemeindu-se și pe alte documente, avansăm ipoteza că era vorba de cei care au fugit în primăvara lui 1944 și care în fața trupelor sovietice în ofensivă, nu aveau nici un act de repatriere în România. De asemenea, este posibil ca mulți dintre refugiații din cele trei zile acordate - în urma ultimatumului sovietic din iunie 1940 - să fi plecat din Basarabia pe unde intrau trupele rusești dinspre Răsărit, fără ca să se mai preocupe de obținerea vreunui act de identitate. Astfel, Delegatul Comisiei Aliate de Control în județul Bihor, maiorul Gorbunov, însărcinat cu

supravegherea executării aici a prevederilor Armistițiului, ordona ca "... cetățenii aliați din Basarabia și Bucovina de Nord, indiferent de originea etnică, cari în intervalul de timp de la 28 iunie 1940 (când s-a reocupat) (excepție făcând numai cei care s-au repatriat cu forme legale) (subl. ns. A.F.), urmează să se repatrieze, în mod obligatoriu, în regiunile respective"¹⁴.

Ca urmare a protestelor, din luna noiembrie 1944, ale Comisiei Aliate de Control privitoare la felul cum decurge aplicarea armistițiului la nivelul țării¹⁵, Legiunea de Jandarmi Bihor, transmite Inspectoratului de Jandarmi Oradea două tipuri de tabele referitoare la refugiați. Concret, a fost vorba de un tabel cu cetățenii din Basarabia și Bucovina de Nord care doreau să se repatrieze și un alt tabel, cu acei "cetățeni ce se află în raza județului și care nu doresc a se repatria". În aceeași corespondență se preciza faptul că maiorul Gorbunov, delegatul Comisiei pentru Repatrierea Basarabenilor și Bucovenilor, a "dat dispozițiuni că se vor repatria și cei care de la 28.VI.1940 până la 22.VI.1941 au fost în Basarabia și Bucovina"¹⁶ (subl. ns. - A.F.).

În primul tabel figurau numai 8 persoane¹⁷. Patru dintre acestea alcătuiau, de fapt, o familie (cea a preotului Maslov), pentru care hotăra capul acesteia. Al cincilea este unul dintre cei 9 jandarmi basarabeni, Teodor Corbu, care anterior dăduse o declarație că nu vrea să se mai întoarcă. Deoarece s-a răzgândit, din motive pe care nu le cunoaștem, s-a înscris pe lista repatriaților.

În comparație cu datele din primul tabel, cifrele din cel de-al doilea¹⁸, care îi menționa pe cei ce nu doreau să se reîntoarcă, este semnificativă, mai ales pentru cunoașterea voinței acestor refugiați români de a rămâne în țară. Sunt 92 de persoane, de toate vârstele și cu cele mai variate ocupații: intelectuali-10, funcționari-21, muncitori-9, țărani-1, comercianți-3, casnice-29, pensionari-6, studenți și elevi-4 și diverși-9. Ei reprezintă toate categoriile importante din societate, intelectualii, funcționarii și comercianții formând mai mult de o treime. De asemenea, pensionarii și casnicele sunt mai mult de o treime, în timp ce muncitorii și țăranii împreună sunt numai 10. Totuși, aproape două treimi sunt oameni calificați pentru cele mai diverse meserii, adică mâna de lucru cea mai utilă și revendicată de reprezentanții Comisiei Aliate de Control. În acest sens, reproducem o parte a unui dialog purtat, la 30 decembrie 1944, între reprezentanții C.R.A.A. și ai C.A.C.: "Dl. Savel Rădulescu: rog însă, pe dl. gen. Vinogradov ca "până atunci (până la stabilirea de comun acord a categoriilor care urmau a fi repatriate - n.n.), orice transport de basarabeni în U.R.S.S. să fie suspendat. - Dl. gen. Vinogradov: Nu se poate. Mâna de lucru este atât de necesară la noi, încât nu putem zăbovi"¹⁹. Este o explicație concludentă a stăruințelor sovietice.

Mai multe posturi de jandarmi din comunele din sudul Bihorului trimiteau, pe 24 decembrie 1944, noi rapoarte Legiunii de Jandarmi Bihor, care confirmau refuzurile categorice - de a se întoarce în Uniunea Sovietică - a unora din cei 92 de cetățeni aflați pe raza posturilor lor. Alte mărturii, dacă mai era nevoie, cu privire la sentimentele și dorințele lor reale, de a rămâne în România, ai cărei cetățeni se considerau. În ziua amintită, postul de jandarmi Drăgănești comunica Legiunii de Jandarmi Bihor rezultatul anchetei în rândul basarabenilor de pe raza sa: "Am onoarea a raporta că cei din raza acestui post, ce cad în prevederile Ordinului susmenționat, refuză a da declarații că doresc a se repatria, motivând că nu pot lucra contra sentimentelor personale (subl. ns. - A.F.).

Se învoiesc a se repatria în cazul când sunt obligați, însă nu consimt a da declarații că doresc acest lucru"²⁰.

Postul de jandarmi Târcaia, după ce arăta că refugiații "... nu doresc să se repatrieze și refuză categoric să se repatrieze"²¹, transmitea și numele acestora. În sfârșit, postul de jandarmi Dobrești trimitea un tabel nominal cu persoanele care, deși "... li s-a pus în vedere ord. Leg.No. 992/944, de a-și da o nouă declarație că dorește să se repatrieze, însă refuză fiecare de a-și mai da declarație, ci numai că doresc și voiesc a rămâne în România"²²(subl. ns. - A.F.).

Refuzând românilor basarabeni și bucovineni dreptul la opțiune, Comisia Aliată de Control, la 3 decembrie 1944, trimite o notă Comisiei Române pentru Aplicarea Armistițiului, în care preciza că, pentru acei locuitori din Basarabia și Bucovina de Nord, care au venit în România după 27 iunie 1941, cetățenia va fi "hotărâtă de către legislația sovietică și de regulile în vigoare în U.R.S.S. în această privință"²³. Ministerul Afacerilor Interne era, deci, obligat ca să transmită

organului din subordine noul ordin, "în conformitate cu adresa Comisiei Aliate de Control din România Nr. 153 din 8 decembrie 1944"²⁴.

În consecință, maiorul Gorbunov și-a consacrat energia pentru a realiza repatrierea categoriei amintite de cetățeni. El dispunea ca, până la data de 20 ianuarie 1945 - "excepție fac numai repatriții cu formele legale", aceștia să se pregătească de plecare²⁵. Se specifica faptul că, dacă vreunul dintre ei își schimba domiciliul, să fie obligat ca să anunțe imediat jandarmeria sau poliția din așezarea în care s-a stabilit, pentru ca acestea să înștiințeze imediat Serviciul special pentru repatriții aliați. Se poate observa intensificarea, spre sfârșitul anului 1944, a sovieticilor de a-i repatria, chiar cu forța, pe basarabeni și bucovineni. În cele din urmă, unicul și ultimul lor argument a fost forța, neputând să convingă cu binele pe nimeni. Legat de această situație, în nota Legiunii de Jandarmi Bihor către Prefectura județului Bihor, din 31 decembrie 1944, se constata din nou teama și refuzul refugiaților față de posibilitatea repatrierii: "Am onoarea (de a - n.n.) raporta că toți cetățenii din această categorie, ce se află în raza acestei Legiuni, nu voiesc a da nici o declarație în sensul de repatriere, ci numai dacă vor fi luați cu forța se vor repatria, altfel nu voiesc a se repatria"²⁶ (subl. ns. - A.F.). Aceasta era, așadar, starea de spirit a celor amenințați cu scoaterea din țară, cu toată dârza, chiar exasperata lor rezistență la presiuni și amenințări. Putem considera această realitate drept cea mai importantă dimensiune a fenomenului pe care îl constituim. Oameni liberi, cărora nu li se îngăduia dreptul de opțiune pentru cetățenia care și-o doreau, se aflau sub incidența metodelor sovietice de tratare a cetățeanului, care nu avea nici o șansă în confruntarea cu autoritățile de tip stalinist. A fost, fără îndoială, una dintre cele mai zguduitoare experiențe pe care le-au trăit conaționali noștri, ce au avut nenorocul de a se afla în atenția autorităților sovietice de ocupație.

La începutul anului 1945, repatrierea basarabenilor și bucovinenilor a intrat într-o nouă fază. În țară, ca și în județul Bihor, au fost intensificate acțiunile de urmărire și expediere a lor în U.R.S.S.

Conform unui ordin al Comisiei Române pentru Aplicarea Armistițiului, toți cei care urmau să plece în Basarabia și Bucovina de Nord trebuiau (pe data de 16 ianuarie) să-i predea bunurile, spre a fi restituite U.R.S.S., conform articolelor 12 și 13 din Convenția de Armistițiu²⁷.

Între acești refugiați, bucovinenii de nord aveau un statut deosebit, deoarece Bucovina n-a făcut parte, anterior primului război mondial, din Imperiul țarist. Ținându-se seama de această realitate istorică, la 14 februarie, în urma numeroaselor rapoarte ale Inspectoratului General al Jandarmeriei (I.G.J.), Ministerul de Interne intervenea pe lângă Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului ca să "lămurească" situația basarabenilor, care are un aspect juridic și aceia a bucovinenilor, care are alt aspect juridic"²⁸ (subl. ns. - A.F.). Prin același ordin se atrăgea atenția ca, în acțiunea de adunare a refugiaților și de trimitere a lor în U.R.S.S., reprezentanții locali ai Comisiei Aliate de Control să aștepte hotărârea pe care o vor adopta împreună, urmând ca "orice cerere de acest fel să fie comunicată direct C.R.A.A."²⁹. Era, fără îndoială, una din consecințele discuțiilor între cele două organisme de control și aplicare a armistițiului (C.R.A.A. și C.A.C.) din data de 30 decembrie 1944. Iată care era situația de până atunci: "... se găsesc mulți basarabeni și bucovineni în situații neprecise, asupra cărora autoritățile noastre trebuie să ia o hotărâre. Este de un interes urgent ca aceste autorități să fie sesizate prin instrucțiuni exacte de cum trebuie să se procedeze și de categoriile stabilite de excepțiile ce s-au făcut. Până acum nu s-a redactat un comunicat de amănunt pentru autoritățile locale, care au lucrat și lucrează dezordonat, neavând instrucțiuni"³⁰. Ca atare, în cursul anului 1945 nu vor întârzia să apară o serie de instrucțiuni care să indice categoriile ce urmau a fi "repatriate", în ciuda faptului că - așa cum am văzut - majoritatea persoanelor nu doreau să se repatrieze, chiar dacă Basarabia sau Bucovina erau regiunile lor natale.

Nici la jumătatea lunii februarie 1945 chestiunea subofițerilor de jandarmi basarabeni și bucovineni nu fusese rezolvată, așteptându-se noi ordine. La 15 februarie 1945, Inspectoratul de Jandarmi Oradea (I.J.O.) transmitea, în acest sens, un ordin celor cinci legiuni ale sale, privitor la cei care nu fuseseră evacuați în 1940, despre aceștia afirmându-se că "urmează a fi repatriți în U.R.S.S."³¹.

Neputând face față argumentelor specialiștilor români în drept internațional, Vinogradov

ceda pentru moment, promițând "... că se vor suspenda repatrierile până la soluționarea concludentă a acestei probleme de către guvernul de la Moscova"³², fapt adus la cunoștința inspectoratelor și legiunilor de jandarmi prin ordinul I.G.J. din 20 februarie 1945. A fost, de fapt, concluzia trasă în urma dezbaterilor din cele două comisii: "lau act de declarația generalului Vinogradov - sublinia Savel Rădulescu - că nu va mai pleca în U.R.S.S. nici un transport de basarabeni și bucovineni, până va veni răspunsul de la Moscova"³³ (subl. ns. - A.F.). Cu toate acestea, la 26 februarie 1945, prefectul județului Bihor, conformându-se ordinului 2570/26 februarie 1945, cerea Legiunii de Jandarmi Bihor ca să dea "... un număr de trei jandarmi, grade inferioare, care să însoțească transportul de repatriați sovietici de la stația C.F.R. Holod, până la stația Iași. Îmbarcarea refugiaților se va face pe ziua de 1 martie a.c. Aceasta este în conformitate cu cererea Împuternicului Comisiei Aliate de Control al județului Bihor"³⁴.

La două zile după aceasta, Inspectoratul de Jandarmi Oradea informa Inspectoratul General al Jandarmeriei despre împrejurarea că "delegatul sovietic al Comisiei Aliate de Control din județul Bihor a ridicat 17 basarabeni, pe care mâine dimineață, 1 martie 1945, urmează a-i trimite în U.R.S.S..."³⁵. În această situație, jandarmii români puteau doar să intervină pe lângă reprezentantul sovietic. Acest lucru l-a încercat, fără rezultat însă, comandantul Legiunii de Jandarmi Bihor, care preciza într-un document că "comandantul sovietic nu a vrut să țină seama de aceste dispozițiuni, deși i s-a explicat de către comandantul Legiunii"³⁶. Tot în aceeași zi (28 februarie 1945), Inspectoratul orădean trimitea aceleiași Legiuni un nou ordin, insistând pentru a nu fi predat nici un jandarm basarabean și pentru a se explica, "... din nou, delegatului sovietic și Prefecturii dispozițiile... în această privință și basarabenii să rămână pe loc"³⁷.

La 2 martie 1945 însă Inspectoratul General al Jandarmeriei și-a schimbat atitudinea, cerând Inspectoratului de Jandarmi Oradea ca să dea escorta cerută pentru "... transferarea basarabenilor până la Iași"³⁸. Schimbarea se datora, în mod evident, crizei politice și de guvern de la începutul lunii martie, care a influențat în mod negativ activitatea Comisiei Române pentru Aplicarea Armistițiului. Această tendință s-a accentuat odată cu impunerea unui nou guvern, obedient față de Moscova, eforturile comisiei române de a salva cât mai mulți basarabeni și bucovineni fiind în cea mai mare parte diminuate. Din ordinul circular nr. 55.757/6 martie 1945 (al I.G.J.) aflăm că Președinția Consiliului de Miniștri a cedat la presiunile sovieticilor, dispunând "trimiterea în U.R.S.S. a tuturor cetățenilor sovietici"³⁹. Aceasta este explicația schimbărilor survenite în acțiunea la care se referea și următorul ordin: "Să se revoce dispozițiunile care suspendau operațiunea de repatriere a cetățenilor sovietici"⁴⁰. În plus, se ordona ca, până la 20 martie, să fie întocmite tabele cu cetățenii vizați, care trebuiau predate Comisiei Aliate de Control, care avea astfel posibilitatea de a-i identifica și, ulterior, a-i transporta cu forța. La sfârșitul acestui ordin se dădea o definiție a cetățenilor sovietici, ca fiind aceia care au părăsit Basarabia după 20 iunie 1941. În cazul altor categorii "... se vor da ordine de urmărire, imediat ce Inspectoratul General al Jandarmeriei le va primi de la autoritățile superioare"⁴¹.

În data de 13 martie 1945, datorită extinderii măsurilor de recuperare a refugiaților, în județul Bihor se mai găseau numai 70 de asemenea persoane, după cum se menționează în raportul Legiunii de Jandarmi către Inspectoratul de Jandarmi Oradea. Chiar și dintre acestea, câteva dispăruseră deja. Dar să dăm cuvântul documentului: "Raportăm că avem pe raza Legiunii un număr de 70 refugiați cetățeni sovietici, din care 56 prezenți la domiciliu, 3 plecați și 11 dispăruți. În ziua de 12 martie 1945 am prezentat Comandamentului Beiș pe cei 56 cetățeni prezenți, pe care i-a triat astfel: 60 repatriați în U.R.S.S. iar 50 au fost lăsați la domiciliu (subl. ns. - A.F.), până la noi ordine"⁴².

Era înaintat apoi Inspectoratului⁴³ Tabelul nominal cu cei 70 de cetățeni și, la data de 16 martie, altul care conține numele celor dispăruți de la domiciliu⁴⁴, numai în acest fel putându-se sustrage repatrierii. Cu o evidentă nerăbdare, i se pretindea Legiunii de Jandarmi Bihor ca, până la data de 1 aprilie, să raporteze rezultatele urmăririi.

În județ, ca și în întreaga țară de altfel, s-a desfășurat în lunile ce au urmat operațiunea polițienească de căutare și prindere a celor dispăruți. Au sporit puterile acordate reprezentanților

locali ai Comisiei Aliate de Control. Instrucțiunile trimise prin Inspectoratul General al Jandarmeriei prevedeau și alte exigențe formulate de sovietici, cum era și următoarea: "... să ia măsuri ca organele administrative române să îndeplinească cerințele articolului 5 al Convenției și, conform indicațiilor Comisiei Aliate de Control, să pună la cale expedierea cetățenilor sovietici în patrie"⁴⁵.

La 10 aprilie 1945, printr-un ordin trimis Inspectoratul General al Jandarmeriei, se făcea cunoscut faptul că, Comisia Aliată (Sovietică) de Control, excepta de la repatriere familiile celor care se aflau pe front. Celelalte categorii însă erau supravegheate îndeaproape, deoarece tot mai multe fugeau: "Luați măsuri urgente de clarificarea situației tuturor cetățenilor U.R.S.S. ce urmează a se repatria, care vor fi urmăriți și predați Comisiei Aliate de Control... contra dovadă scrisă"⁴⁶. Prinderea lor era cea mai importantă misiune pe care Legiunea de Jandarmi Bihor trebuia să o ducă la bun sfârșit: "Se atrage, în mod serios, atențiunea asupra străngerii și predării acestor cetățeni, care vor forma deocamdată preocuparea de căpetenie a Legiunei"⁴⁷ (subl. ns. - A.F.).

În cadrul Ministerului de Interne a fost înființat chiar și un Serviciu al repatrierilor în U.R.S.S. și a centrelor de internare, care: "Executa lucrările ce decurg cu repatrierile cetățenilor în U.R.S.S. și a internărilor în lagăre"⁴⁸.

La 28 aprilie 1945 s-a comunicat Chesturii de Poliție Oradea ordinul Comisiei Române pentru Aplicarea Armistițiului, în care se cerea întocmirea și trimiterea unor tabele nominale pe categorii⁴⁹. Tabelul nr. 1 urma ca să-i cuprindă pe basarabeni veniți în România după 21 iunie 1941, care fuseseră ei, sau părinții lor, supuși ai fostului Imperiu țarist la 7 nov. 1917, pe bucovinenii veniți în România, după 22 iunie 1941, din orice alte regiuni ale Uniunii Sovietice, Ucraina, Crimeea, Caucaz etc.⁵⁰. Listele trebuiau să conțină următoarele date: numărul curent, numele și prenumele, locul și data nașterii, profesiunea, domiciliul și data venirii lor în România⁵¹ de-atunci.

În cel de-al doilea tabel trebuiau înscrși, pe anumite categorii, cei care urmau ca să rămână în România: funcționarii publici (inclusiv preoții), militarii activi și elevii școlilor militare, căsătorii de ambele sexe cu cetățeni români, bătrânii peste 60 de ani, infirmii și bolnavii grav, netransportabili, minorii sub 15 ani și, orfanii sub 14 ani, aflați în orfelinate⁵². Pentru fiecare categorie în parte se pretindea câte o listă, desigur cu scopul de a face verificări cât mai riguroase și intolerante.

Agravarea acțiunii de prindere și expediere forțată în U.R.S.S. a determinat, la nivelul întregii țări, o reacție de evitare a acestora, mai ales prin fugă. La Chestura de Poliție Oradea au fost primite numeroase liste - din majoritatea județelor țării - cu asemenea persoane dispărute⁵³, care erau date în urmărire, la fel ca orice tâlhar sau criminal.

Biroul local pentru aplicarea Armistițiului, care funcționa pe lângă Prefectura județului Bihor, informa Chestura de Poliție că eficientul maior Gorbunov trimisese, la 26 aprilie, 42 de persoane refugiate, "... pentru a li se face formele de repatriere"⁵⁴. În acest sens, a solicitat punerea la dispoziție a unui camion, cu ajutorul căruia să fie transportate bagajele repatriaților. El avertiza că, pentru orice întârzieri, va face răspunzător Biroul bihorean pentru Aplicarea Armistițiului. Drept urmare, acesta se adresa Chesturii ca să dea dispoziție "... pentru înființarea unei secții pe lângă chestura dvs... care să execute exclusiv dispozițiile ce decurg din Convenția de Armistitiu și care va trebui să se facă într-un ritm accelerat"⁵⁵ (subl. ns. - A.F.). Autoritățile militare sovietice căutau formule practice, apelând la autoritățile române (asupra cărora făceau presiuni permanente), ca să-și transpună, cât mai rapid, în realitate propriile intenții de nemiloasă exploatare economică a României și, totodată, de scoatere din țară a unui număr considerabil de români basarabeni și bucovineni. Am accentuat asupra motivației prioritare economice a acestui demers sovietic, care viza rezolvarea celor mai presante necesități de moment ale statului sovietic.

Tentativele de sustragere de la acțiunea de repatriere s-au înmulțit în lunile martie și aprilie 1945, basarabeni, bucovinenii și alți refugiați din U.R.S.S. umblau dintr-un județ în altul, pentru a nu mai fi găsiți și a scăpa de amenințarea de repatriere. Soarta lor, însă, a fost decisă înainte, fără a mai putea fi schimbată. Autoritățile românești, începând cu C.R.A.A., au făcut tot ce a depins de puterile lor, dar au fost obligate să accepte situația. La 16 mai 1945, Chestura de

Politiile Oradea și Legiunea de Jandarmi Bihor primeau următorul ordin al Ministerului de Interne: "Comisia Aliată de Control, cu adresa No. 788 din 26 aprilie 1945, arată că, în ultimul timp, au loc treceri necontrolate dintr-un județ în altul de cetățeni sovietici care trebuiau să se repatrieze în U.R.S.S."⁵⁶ (subl. ns. - A.F.). Se ordona luarea imediată de măsuri pentru evitarea acestor situații: "... cu onoare, Vă rugăm să binevoiți a lua măsuri pentru intensificarea controlului circulației cetățenilor sovietici, aparținând repatrierii..."⁵⁷, precum și identificarea și raportarea prezenței celor recent veniți din alte județe la Prefectura județului, de unde urmau a fi duși și prezentați delegatului C.A.C., spre a fi trecuți pe lista repatriiților. Se poate observa cum, treptat, pe măsură ce basarabienii și bucovinenii căutau noi modalități de a evita repatrierea, autoritățile sovietice din România forțau statul român ca să ia măsuri tot mai drastice și restrictive, pentru a fi sigure că nimeni nu poate scăpa, din plasa unui asemenea filtru. În primăvara și vara anului 1945 s-a definitivat urmărirea polițienească și înscrierea imediat pe liste a tuturor categoriilor de basarabeni și bucovineni inclusiv a celor veniți în România între cele două războaie mondiale.

Organele de stat locale - Prefectura județului, Legiunea de Jandarmi și Chestura de Poliție - au fost obligate ca să adopte noi măsuri în această direcție, urmând îndeplinirea cât mai riguroasă a ordinelor primite. În acest scop, s-a ordonat rechiziționarea, pe cheltuiala guvernului, a unui hotel din Oradea, unde erau cazați cei ce urmau a fi repatriați. S-au procedat imediat la rechiziționarea hotelului "Park"⁵⁸. Lenjeria necesară (50 bucăți perne, 100 cearceafuri, 50 bucăți învelitoare...) ⁵⁹ urma ca să fie adusă, cu un camion, din comuna Palota, unde locuiau etnici germani.

Instrucțiunile din 28 mai 1945 ale Președinției Consiliului de Miniștri stabileau măsurile care trebuiau luate în vederea identificării persoanelor căutate, la locurile de muncă, în instituțiile de stat și particulare, aceste fiind obligate ca să înainteze autorităților liste cu locuitorii originari din Basarabia și Bucovina. Totodată, erau menționate pedepsele pentru cei care ascundeau ori găzduiau persoanele căutate, cei vinovați fiind încadrați la legea privind sabotarea Convenției de Armistițiu, extrem de severă. Iarși era deformată categoria celor ce erau considerați cetățeni sovietici, menționându-se faptul că absolut toți basarabienii și bucovinenii din județ, deci și cei care nu intrau în prevederile Convenției de Armistițiu, să fie trecuți pe liste separate⁶⁰. Ordinul consemna rezultatul discuțiilor purtate la 22 mai, de către reprezentanții C.R.A.A. cu expertul sovietic în drept, adică ministrul Pavlov, "trimis" extraordinar al U.R.S.S. în România"⁶¹. Noul reprezentant al intereselor sovietice i-a înlocuit în această problemă pe militarii din C.A.C., reușind să convingă C.R.A.A. de întocmirea listelor pe care să fie cuprinși și basarabienii și bucovinenii care plecaseră, în deplină legalitate, cu acordul sovietic, din locurile lor natale, sub pretextul că aceștia vor fi considerați cetățeni sovietici doar până la o triere finală. Iată cum se reflectă această chestiune: "DI. Pavlov: Vor fi trecuți, prezumându-se cetățenia lor sovietică, dar aceasta nu va prejudicia cu nimic asupra situației lor reale..."⁶². Sesizând pericolul unei astfel de interpretări, care, din păcate, n-a putut fi evitată în final, președintele C.R.A.A., Mihail Gheমেgeanu, replica: "... a trece pe o listă și pe acei care sunt în litigiu, prin faptul că au venit între 28 iunie 1940 - 22 iunie 1941, nu schimbă mare lucru în situația lor..., căci Guvernul sovietic, având listele lor, îi poate ridica când vrea"⁶³ (subl. ns. - A.F.). La întrebarea dacă aceștia urmau să fie trecuți pe liste ca cetățeni sovietici, răspunsul a fost următorul: "Da. Vor fi trecuți pe tablou, cu prezumția că sunt cetățeni sovietici. Nu e decât o simplă prezumție, adică o situație neclară la începutul operațiunii de înregistrare, care nu se clarifică decât la sfârșit"⁶⁴. La operațiunile de căutare și recuperare a lor participau atât jandarmeria, cât și poliția, ordinul din 28 mai specificând - în cazul celor veniți în România între 28 iunie 1940 - 22 iunie 1941 - că "vor fi înregistrați tot după normele de la punctul A, dar liste separate... și numai într-un scop de evidență administrativă"⁶⁵ (subl. ns. - A.F.). În activitatea Biroului pentru aplicarea Convenției de Armistițiu din Prefectura județului s-a implicat direct maiorul Meșcov, delegatul C.A.C. pentru "repatrierea cetățenilor sovietici"⁶⁶. Se atrăgea, în mod deosebit, atenția asupra noului subterfugiu folosit de cei urmăriți pentru a scăpa de repatriere, adică procurarea unor acte false. Comandanții Legiunilor de Jandarmerie erau făcuți responsabili pentru "orice acte false, pe baza cărora acești cetățeni ar putea obține anumite drepturi sau și-ar putea crea situațiuni juridice, altele decât cele la care sunt îndreptățiți, în cadrul dispozițiunilor legale în vigoare"⁶⁷.

Până în data de 9 iunie 1945, toți cei identificați urmau a fi strânși și trimiși în U.R.S.S.: "tabelele astfel întocmite, împreună cu toți cetățenii înscrși în ele vor fi prezentate, prin delegați speciali, la Biroul Armistițiului de la Prefectură, în ziua de 9 iunie... urmând a fi verificați de Comisia repatriiților în U.R.S.S. și expediați la vechile lor domiciliu din teritoriile U.R.S.S."⁶⁸. Locuitorii care ascundeau asemenea persoane erau amenințați cu aplicarea de pedepse extrem de severe.

Erau căutați, în special, muncitorii și funcționarii C.F.R. În cazul celor dispăruți de la domiciliu se întocmeau procese-verbale, "ridicându-se toate datele care ar putea contribui la urmărirea și prinderea lor cât mai repede"⁶⁹. Situația căpăta o tentă comică, atunci când se preciza ca toți cetățenii vizați să se prezinte obligatoriu și "de bună voie" - care nu prea exista - la sediul delegatului C.A.C. din Oradea: "cetățenii vizați de aceste dispozițiuni sunt obligați și ei să se prezinte de bunăvoie la înscrierea pentru repatriere la Delegatul C.A.C. din Oradea, strada Nagy Sandor, nr. 6..."⁷⁰.

Cu toate aceste dispoziții, instrucțiuni și măsuri, eficacitatea nu era cea dorită de C.A.C., dacă la 31 mai 1945 Inspectoratul Regional de Poliție Oradea hotărâ înființarea unui Birou special județean pentru aplicarea Convenției de Armistițiu, care urma să se ocupe de problemele ce "... decurg din Convenția de Armistițiu și sunt de resortul Direcției generale a Poliției"⁷¹. În atribuțiile acestuia intrau și "repatrierile cetățenilor sovietici refugiați sau aduși cu forța în România"⁷². Biroul urma a fi dotat cu "un personal care să se ocupe doar de rezolvarea acestor probleme, conform dispozițiilor C.A.C. și C.R.A.A."⁷³.

La insistențele maiorului Meșcov, Prefectura cerea Poliției, la 31 mai, ca să identifice și prezinte delegatului C.A.C. toți "muncitorii din C.F.R. și funcționarii P.T.T. originari din Basarabia și Bucovina de Nord și alte teritorii"⁷⁴, deoarece ofițerul sovietic, era informat că există numeroase cazuri când basarabenii și bucovinenii se sustrag repatrierii"⁷⁵.

La 1 iunie 1945, Biroul pentru aplicarea Convenției de Armistițiu solicita tuturor instituțiilor și întreprinderilor din județ ca să afișeze comunicatul Președinției Consiliului de Miniștri cu privire la repatrierea basarabenilor și bucovinenilor. Singurele excepții acceptate de sovietici sunt transmise, în mod confidențial, Chesturii de Poliție, la 4 iunie 1945. Era vorba de "exceptarea de la măsurile de repatriere în U.R.S.S. a familiilor ofițerilor, subofițerilor și trupe, activi și de rezervă, de la armatele de operațiuni"⁷⁶. Nici cei din jandarmerie nu aveau o situație deosebită, deoarece și soarta lor era identică. La 19 iunie 1945, I.G.J. cerea - pe baza ordinului Nr. 304/140/1945 al Președinției Consiliului de Miniștri - întocmirea de tabele - pe 3 categorii, cu jandarmii care vor fi repatriați⁷⁷, în temeiul unor declarații scrise individuale. Și așa au existat refuzuri, ca, de pildă, cel al jandarmului Stavilă (de la Beiuș), care, în luna august, opta pentru rămânerea definitivă în România⁷⁸.

Aceasta era, așadar, în vara anului 1945, realitatea pe care am încercat să o reconstituim. Aproape un an de zile, românii basarabeni și bucovineni au traversat o perioadă cumplită din viața lor, marcată de acțiunea perseverentă a sovieticilor de a-i readuce în ținuturile natale, care intraseră în componența U.R.S.S.

Apelând la o informație documentară inedită, am prezentat situația - pe cât de neașteptată, pe atât de dramatică - a acestor conaționali ai noștri, asupra cărora s-au exercitat, chiar din primele luni după semnarea Armistițiului cu Națiunile Unite, extraordinare presiuni de factură totalitară. Pe de altă parte, s-a putut desprinde din documente atitudinea ocrotitoare, pe deplin justificată, a populației din Bihor, care a reușit să întârzie, dar nu și să împiedice, aplicarea deciziilor brutale, luate împotriva dreptului la opțiune al celor vizați. Interesant a fost mai ales fenomenul de rezistență la așa-zisa repatriere (deoarece patria acestora era România, nu U.R.S.S.), care s-a exprimat în diverse modalități cea mai elocventă fiind semnarea de declarații în acest sens.

Considerăm că descifrarea acestor împrejurări, efectuată până acum, constituie doar un început, pe care îl vom continua, în vederea reconstituirii altor pagini necunoscute ale destinului tragic al unei părți a poporului nostru.

1. V. Faur, Valeriu A. Giuran, Documente privind contribuția Diviziei 3 Munte la eliberarea Bihorului (II), în Crisia, 1984, p. 151 - 283.
2. I.S. Nistor, Constituirea și activitatea Comisariatului pentru administrarea Transilvaniei eliberate (octombrie 1944 - martie 1945), în A.I.I.A., Cluj-Napoca, 1983-1984, p. 496.
3. Dumitru Șandru, Jandarmeria română 1944 - 1945, în Arhivele totalitarismului, București, 1994, nr. 3, p. 223 - 224.
4. Arhivul Statului Oradea (A.S.O.), fond Inspectoratul de Jandarmi Oradea, dos. 15/1944-1945, f. 156.
5. Ibidem.
6. Ibidem, f. 164 - 173.
7. Ibidem, f. 167.
8. Ibidem, f. 168.
9. Ibidem, f. 173.
10. Ibidem, f. 158.
11. Ibidem, f. 161.
12. Ibidem.
13. Ibidem, dos. 58/1945, f. 5.
14. Idem, fond Legiunea de Jandarmi Bihor, dos. 23/1944-1945, f. 148.
15. Lidia Brâncănu, Adina Berciu-Drăghicescu, Basarabeni și bucovinenii între drept internațional și dictat. Documente (1944-1945), Editura casei de presă "Șansa", București, 1995, p. 45-48.
16. A.S.O., fond Legiunea de Jandarmi Bihor, dos. 23/1944-1945, f. 128.
17. Ibidem, f. 129.
18. Ibidem, f. 130; vezi și filele 106, 108, 109, 112, 113, 118, 120, 122, 151 și 196.
19. Lidia Brâncănu, Adina Berciu-Drăghicescu, op. cit., p. 81.
20. A.S.O., fond Legiunea de Jandarmi Bihor, dos. 23/1944-1945, f. 150.
21. Ibidem, f. 151.
22. Ibidem, f. 196.
23. Lidia Brâncănu, Adina Berciu-Drăghicescu, op. cit., p. 58.
24. A.S.O., fond Legiunea de Jandarmi Bihor, dos. 23/1944-1945, f. 146.
25. Ibidem.
26. Ibidem.
27. Idem, fond Insp. de Jandarmi Oradea, dos. 58/1945, f. 5.
28. Ibidem, f. 331.
29. Ibidem.
30. Lidia Brâncănu, Adina Berciu-Drăghicescu, op. cit., p. 79.
31. A.S.O., fond Insp. de Jandarmi Oradea, dos. 58/1945, f. 253.
32. Ibidem, f. 330.
33. Lidia Brâncănu, Adina Berciu-Drăghicescu, op. cit., p. 90.
34. A.S.O., fond Insp. de Jandarmi Oradea, dos. 58/1945, f. 234.
35. Ibidem, f. 329.
36. Ibidem.
37. Ibidem, f. 328.
38. Ibidem, f. 327.
39. Ibidem, f. 295.
40. Ibidem.
41. Ibidem.
42. Idem, fond Legiunea de Jandarmi Bihor, dos. 23/1944-1945, f. 299.
43. Idem, fond Insp. de Jandarmi Oradea, dos. 58/1945, f. 302-303.
44. Idem, fond Legiunea de Jandarmi Bihor, dos. 23/1944-1945, f. 288.
45. Idem, fond Insp. de Jandarmi Oradea, dos. 58/1945, f. 354.
46. Ibidem, f. 344.
47. Ibidem, f. 350.
48. Idem, fond Chestura de Poliție Oradea, dos. 32/1995, f. 49.

49. Ibidem, f. 49.
50. Ibidem.
51. Ibidem.
52. Ibidem.
53. Ibidem, f. 38.
54. Ibidem, f. 53.
55. Ibidem.
56. A.S.O., fond Chestura de Poliție Oradea, dos. 32/1945, f. 43.
57. Ibidem.
58. Ibidem, f. 12.
59. Ibidem.
60. Idem, fond Inspectoratul de Jandarmi Oradea, dos. 25/1944-1945, f. 116 a
61. Lidia Brânceanu..., op. cit., p. 190.
62. Ibidem, p. 191.
63. Ibidem, p. 192.
64. Ibidem.
65. A.S.O., fond Insp. de Jand. Oradea, dos. 15/1945, f. 116-a.
66. Idem, fond Chestura de Poliție Oradea, dos. 32/1945, f.56-57.
67. Ibidem.
68. Ibidem.
69. Ibidem.
70. Ibidem.
71. Ibidem, f. 14.
72. Ibidem.
73. Ibidem.
74. Ibidem, f. 29.
75. Ibidem.
76. Ibidem, f. 18.
77. A.S.O., fond Insp. de Jandarmi Oradea, dos. 15/1944-1945, f. 116.
78. Ibidem, f. 110, 114.

ALEGERILE DIN 1946 PREZENTATE **ÎN DOCUMENTELE DEPUSE LA MINISTERUL** **JUSTIȚIEI - BIROUL ELECTORAL**

Silvia Popovici

În genere, anul 1946 a marcat începutul bilanțului de după marea conflagrație care a răvășit omenirea între 1939 și 1945. Un bilanț al pierderilor umane, materiale, spirituale, dar și al mutațiilor survenite în raportul forțelor politice și militare.

Din septembrie 1944 România se afla sub regimul Convenției de armistițiu, ce consfințise o veritabilă ocupație sovietică.

Părăsită, vândută și crucificată de aliații săi firești - marile democrații occidentale - România, rămasă în sfera de interese a Uniunii Sovietice și încadrată în "lagărul socialist" și-a pierdut regimul său democratic, primind cu forță o altă organizare impusă din afară, prin intermediul agenturii pregătită cu mult timp în urmă, întreținută și cultivată de Comintern și organele de stat al Uniunii Sovietice.

În urma unor presiuni, pe toate căile, din partea Uniunii Sovietice, fiind declanșate acțiuni de stradă, uriașe manipulațiuni propagandistice, pe lângă persecuțiile, culpabilizarea, șicanarea și lovirea directă a partidelor românești, la 6 martie 1945 a fost impus țării un guvern prosovietic, care, pentru salvarea formei, s-a intitulat "de largă concentrare democratică" în care Partidul Comunist Român avea rolul hotărâtor, asociind o seamă de grupări politice și organizații de masă ce se aflau sub influența sa.

Deși partidele politice nu au fost desființate oficial, orice încercare de activitate a lor era împiedicată, boicotată, șicanată, fiind hărțuite și arestate cadrele de bază ale acestor partide, oameni politici sau personalitățile științifice și culturale ce manifestau ostilitate față de noul regim impus României.

Conferința ambasadorilor marilor puteri aliate de la Moscova, din decembrie 1945, a hotărât organizarea de alegeri libere și nestingherite pe baza votului universal și secret iar ultimele zile ale anului 1945, au fost marcate de prezența în România a reprezentanților celor 3 Mari Puteri - Vâșinski, Harriman și Sir Clark-Kerr, pentru a pune-n aplicare acordul de la Moscova. Serviciul special de informații informa asupra vizitei făcute de delegație, regelui, căruia i-au declarat "că în conformitate cu hotărârile de la Moscova își îngăduie să sugereze Majestății sale, lărgirea bazelor actualului guvern prin includerea în actuala formație a unui reprezentant al Partidului Național Țărănesc și a unui reprezentant al Partidului Național Liberal. Regele a răspuns că datele problemei sunt mult mai vaste și că Palatul crede că poate garanta ducerea la îndeplinire a condițiilor stipulate în acordul de la Moscova, cu privire la libertatea presei și a alegerilor prin neutralizarea ministerelor internelor și războiului, înțelegând prin neutralizare numirea la aceste departamente a unor persoane desemnate de Palat"¹. În continuare, se arată în document "guvernul a însărcinat pe dl. dr. P. Groza, ca personal și exclusiv, să ducă tratative. Dl. Groza a luat contact cu Maniu și Brătianu, punându-le în vedere hotărârile luate la Conferința de la Moscova"².

Consiliu de Miniștri în ședințele din 3 și 4 ianuarie a respins persoanele, propuse de cele două partide, respectiv C.I.C. Brătianu și Ion Mihalache. După ample discuții, la 7 ianuarie 1946

s-a convenit ca în guvernul Groza să fie incluși, ca miniștri de stat, fără portofoliu, Mihail Romniceanu (P.N.L.) și Emil Hațieganu (P.N.Ț.).³

Încercările lui I. Maniu și ale regelui de a obține "neutralizarea" ministerelor de interne și justiție au eșuat, emisarii S.U.A. și Marii Britanii dând asigurări formale că vor "garanta" aplicarea acordului de la Moscova și, în special, organizarea de alegeri libere.

În fond, obiectivul regelui și al liderilor partidelor PNT și PNL vizând înlăturarea guvernului Groza n-a fost atins. Suveranul nu-și putuse exercita unul din prerogativele sale: demiterea guvernului, iar guvernele S.U.A. și Marii Britanii acceptau punctul de vedere sovietic, iar la 6 februarie 1946, S.U.A. și Marea Britanie au recunoscut oficial guvernul dr. P. Groza, act ce a marcat spulberarea unei iluzii nutrite de rege și liderii partidelor istorice.

De altfel, la începutul lunii ianuarie 1946, relațiile dintre rege și guvern au fost reluate. La 26 mai Mihai I l-a decorat pe dr. P. Groza pentru activitatea desfășurată în calitate de președinte al Consiliului de Miniștri începând cu ziua de 6 martie 1945. Acest act marca o detașare a suveranului față de poziția liderilor național-țărăniști și național liberali.

Ședința din 8 ianuarie⁴ a Consiliului de Miniștri a hotărât textul declarației ce urma a fi prezentată reprezentanților celor trei mari puteri declarând: "efectuarea alegerilor generale legislative în cel mai scurt timp posibil; asigurarea libertății acestor alegeri care vor fi făcute pe baza sufragiului universal și secret cu participarea tuturor partidelor democratice și antifasciste care vor avea dreptul să-și prezinte candidații; asigurarea libertății presei, a cuvântului, a religiei și a dreptului de asociații. Miniștrii afacerilor interne, justiției, cultelor și al propagandei sunt însărcinați cu aducerea la îndeplinire a acestor hotărâri".

Problema alegerilor parlamentare a devenit în acel timp chestiunea fundamentală a vieții politice românești. La 17 mai 1946 s-a constituit Blocul Partidelor Democratice (P.C.R., P.S.D., Frontul Plugarilor, P.N.L. (Gh. Tătărescu) PNT (A. Alexandrescu) și P. Naț. Popular) pe baza platformei program elaborată de P.C.R. Programul conținea ample promisiuni vizând asigurarea regimului democratic și suveranității depline a statului român în cadrul monarhiei constituționale, ameliorarea situației muncitorilor manuali, intelectuali, meseriași, comercianți, invalizi, văduve de război, ameliorarea sănătății publice, refacerea economiei naționale.

Principalele partide din opoziție - Național Țărănesc, Național Liberal, Social-Democrat Independent - nu au reușit să ajungă la un acord pentru depunerea unor liste unice ci numai de a acționa în comun pentru "efectuarea unor alegeri libere și cinstitute".

După discuții ample și contradictorii, la 15 iulie a fost publicată în Monitorul Oficial o nouă lege electorală, care stabilea: Reprezentanta națională formată din Adunarea Deputaților (ceea ce însemna desființarea Senatului) dreptul de a fi ales se extindea și asupra femeilor, militarilor, funcționarilor publici, se interziceau drepturile electorale pentru mai multe categorii de cetățeni (criminali de război, hitleriști, fasciști).

În ziua de 16 septembrie, Ministerul de Justiție a publicat tabelul cu cei interziși, între care figura și Ion Mihalache, vicepreședinte al PNT (în ziua de 22 octombrie 1946 s-a dezbătut la judecătoria Topoloveni, procesul nedemnității lui Ion Mihalache, judecătoria admitând contestația Blocului Partidelor Democratice și a dispus ștergerea sa din listele electorale, declarându-l nedemn de a vota și de a fi ales⁵.

Între doctrina și practica democratică a partidelor "istorice" s-a menținut unitatea, dar nu s-au mai putut găsi și modalitățile tactice strategice impuse de noua situație specifică României de după război. P.N.L. (Dinu Brătianu) se considera "Creatorul statului național român modern și realizatorul marilor înfăptuiri naționale (cucerirea independenței de stat în 1877 și Marea Unire din 1918) - însă, în condițiile de după 23 august 1944, neavând un program adecvat noilor realități istorice, a rămas doar cu nostalgia gloriei din trecut. P.N.L. și PNT intraseră-n criză din 1931 (după dispariția lui V. Brătianu și I.G. Duca la liberali și după ieșirea lui Stere și Iunian la țărăniști). În același timp s-a afirmat politic dizidența Gh. Tătărescu "a tinerilor liberali".

Politica liberală și cea țărănistă, de partid, n-a fost unitară după cum nu era unitară nici clasa reprezentată de neoliberalism sau țărănism. Gruparea Gh. Tătărescu s-a constituit la 1 iulie 1945, în cadrul Congresului I general în P.N.L. Tătărescu având ca principiu găsirea de "soluții noi, de conviețuire socială", fiind un partid de centru stânga, punând accent pe instaurarea unui regim al dreptății sociale.

Gruparea Anton Alexandrescu desprinsă din cadrul PNȚ se considera salvatorul țăranismului în România, al programului PNT și chiar al PNȚ tradițional. În declarația program se spunea "democrația reală înseamnă democrație economică, înseamnă nimicirea exploatării, a subjugării omului de către om și a unei națiuni de către altă națiune"⁶.

Partidul Țărănesc Democrat constituit cu 25 de ani în urmă și condus de dr. N. Lupu reducea totul la întoarcerea la tradiție "țăranimea este prag de temei al neamului românesc, statul e satul".

Partidul Social Democrat era divizat în 1946 din motive tactice nu programatice, o grupare a lui C. Titei Petrescu și alta Lotar Rădăceanu și Ștefan Voitec, programul acestor grupări indicând soluții socialiste în cele mai mici amănunte, bazat pe învățăturile socialismului științific și condus de principiile luptei de clasă și solidarității organizate a muncitorilor.

Partidul Comunist Român (în conducerea căruia se afla Gh. Gh. Dej, Th. Georgescu, V. Luca, A. Pauker) avea ca obiectiv înfăptuirea socialismului și comunismului în care întreg poporul este unit, nu mai există clase și este asigurat principiul - de la fiecare după capacitățile sale și fiecăruia după nevoile sale".

Frontul Plugarilor (președinte dr. P. Groza) se considera organizația politică de masă a întregii plugărimi din România, iar alianța cu muncitorii fiind piatra de temelie a luptei politice. În februarie 1945 fuzionase cu Partidul Socialist Țărănesc condus de Mihai Ralea. În programul său se arăta că "sprijinea munca țăărănească prin împrumuturi, prin crearea de stațiuni de mașini agricole, instituirea unui sistem științific de îndrumare a agricultorilor"⁷.

Partidul popular românesc, președinte Petru Ghiață se baza pe realitatea etnică și socială a țăranimii care reprezenta 87 % din populația țării.

Partidul Radical al Micii Burghezii, președinte N.N. Matheescu se adresa deopotrivă micii burghezii țăărănești și orășenești. Programul acestui partid prevedea: o nouă constituție pe principiul deplinei suveranități și a independenței a statului român cu asigurarea libertăților individuale și publice, libertate de conștiință, libertatea presei, individuală, religioasă, drepturi egale pentru toate naționalitățile conlocuitoare, regim parlamentar real, drept de vot de la 20 de ani, reforme de structură economică socializată, planificată, politică, socială de protecția muncii etc.

Partidul Național Popular, președinte Mitiță Constantinescu se proclama ca o grupare politică a păturilor mijlocii din România anilor imediat următori încheierii celui de al doilea război mondial. În programul său se arată "organizarea păturilor mijlocii impune o acțiune hotărâtă. În jurul programului ce cuprinde concepții și soluții corespunzătoare realităților românești și vremurilor noi, categoriile sociale de mijloc vor putea colabora alături de celelalte forțe democratice, la organizarea unei societăți mai bune"⁸.

Campania electorală s-a desfășurat într-o mare tensiune politică, deoarece atât Blocul Național Democrat cât și partidele istorice considerau că rezultatul alegerilor era decisiv pentru soarta regimului politic din România.

Profitând de faptul că se aflau la putere, Blocul Național Democrat a căutat să influențeze alegătorii prin împărțirea titlurilor de proprietate pentru pământul primit în urma reformei agrare din martie 1945, înființarea de economate pentru aprovizionarea muncitorilor și funcționarilor, desfășurarea unor adunări politice în unități militare etc.

Între 6-15 mai în plină campanie electorală s-a desfășurat "procesul mării trădări naționale" intentat lui I. Antonescu și principalilor săi colaboratori acuzați de instaurarea regimului fascist, progromuri antisemite, trădarea intereselor naționale, acuzații au fost condamnați la moarte și executați la 1 iunie 1946. Prin atmosfera creată în jurul procesului s-a urmărit acreditarea ideii că liderii partidelor istorice au sprijinit politica lui I. Antonescu.

Guvernul a hotărât data alegerilor la 19 noiembrie în speranța că "hambarele țăranilor vor fi pline", dar seceta extraordinară care a lovit Moldova, estul Munteniei și Dobrogea a afectat și a creat stări tensionate în rândul populației.

Liderii partidelor din opoziție au făcut repetate declarații prin care apreciau că desfășurarea alegerilor și rezultatul lor vor fi falsificate de guvern.

La 21 octombrie 1945, PNȚ, PNL și PSD Independent au făcut public acordul pentru apărarea drepturilor democratice și pentru efectuarea unor: "alegeri libere și cinstitute" în care arătându-se temeiurile acordului se arată "Considerăm că mai presus de deosebirile ideologice

domină ideea de libertate a țării și a cetățenilor ei”⁹.

Documentele aflate la Biroul electoral central oferă informații privind distribuirea cărților de alegător, numirea magistraților în cadrul birourilor electorale, fixarea secțiilor de votare în toate județele țării, tabele cu semnele electorale, afișe și publicații ale diferitelor partide, cereri și întâmplări ale diferitelor cetățeni în legătură cu înscrierea în listele electorale, depunerea listelor de candidaturi, distribuirea listelor electorale, partide desființate și retrageri de semne, tabele cu cei exceptați de la nedemnitățile de a fi alegători sau aleși (secretari generali și funcționari ai Președinției Consiliului de Miniștri, Administrației Centrale), tabele de salariați epurați în temeiul legilor de purificare și care sunt nedemni de a fi alegători sau aleși, tabele cu persoanele naturalizate care nu au dreptul de a alege sau a fi aleși, ofițeri și gradele inferioare care au luptat pe frontul de est considerați nedemni electoral, criminali de război judecați de Tribunalul Poporului în perioada 22 mai 1945 - 28 iunie 1946 (dosarele 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27).

Consider că prin aceste declarații de nedemnități electorală s-a produs în primul rând, fraudă electorală deoarece un număr însemnat de voturi ce ar fi revenit opoziției a fost, din start, înlăturat. Criteriile pe baza cărora erau declarați nedemni electoral sunt, pentru acele vremuri, lesne de înțeles. Tot ce se petrecea în țară era dirijat de Moscova, conform planurilor sale.

Un al doilea aspect îl constituie faptul că multe secții de votare au fost amenajate în unități militare și întreprinderi industriale mari unde prezența la vot a fost masivă. În general, în ziua de 19 noiembrie 1946 s-a înregistrat o prezență masivă la vot, în multe circumscripții a fost nevoie ca operațiunile electorale să continue și după ora stabilită pentru închiderea urnelor. Faptul în sine, este semnificativ, deoarece în perioada interbelică absenteismul se ridicase la 20-30 % din totalul electoratului.

Potrivit datelor oficiale (dosarele centralizatoare pe județe și municipiul București) Blocul Partidelor Democratice împreună cu Uniunea Populară Maghiară au întrunit 78,46 % din totalul voturilor, în timp ce partidele istorice au obținut doar 17,34 %. Din totalul de 414 mandate, B.P.D. îi reveneau 347, Uniunii Populare Maghiare - 29, PNȚ - 33, PNL-Tătărescu - 75, Fr. Plugarilor - 70, PC - 67, PNP - 25, PNȚ-Alexandrescu - 21.

Imediat după comunicarea rezultatelor de către Comisia Centrală Electorală, liderii opoziției le-au contestat prin declarații publice și memorii adresate factorilor de răspundere din țară și la Națiunile Unite.

Din sintezele informative ale Direcției Poliției de Siguranță privind tulburările ce au avut loc cu ocazia alegerilor, am constatat că numai în capitală, regiunile București, Craiova, Constanța, Galați, Iași, Suceava, Brașov, Cluj, Oradea, Timișoara sunt consemnate¹¹.

În protestul partidelor Național Țărănesc, Național Liberal și Social Democrat Independent privind situația participării delegaților și asistenților acestor partide la secțiile de votare se menționează¹² “la unele secții de votare s-au cerut delegaților și asistenților adeverințe speciale prin care să se certifice această calitate a lor, urnele au fost găsite pline, nedându-se drept de control și neputându-se contesta, voturile nu au fost introduse în urnă ci puse pe masă, la secția Dudești-Ciopea, 700 de alegători fără cărți nu sunt primiți să voteze, aceștia nevoind a părăsi secția de votare, se votează numai cu cartea de alegător, fără buletinul populației, fiind introduse prin partea opusă a clădirii grupe de 10-15 persoane care fac naveta, votând la mai multe secții, se dau buletine deja ștampilate, se ôpresc cărțile de alegător la acei care sunt recunoscuți că aparțin partidelor de opoziție: se votează cu cărți confiscate de la alți alegători”.

Prin cele prezentate se poate concluziona asupra celorlalte canale de falsificare a opțiunilor electorale.

Alegerile parlamentare din România s-au desfășurat în condițiile în care guvernul sovietic ionea energic pentru a-și impune propriul sistem politic în țările aflate în sfera sa de dominație. vernele de “democrație populară” au câștigat, în aceeași manieră, alegerile, menite să lizeze noul regim politic.

Documente care să probeze existența altor cifre decât cele comunicate oficial, nu există. stele liderilor național-țărăniști și liberali pe lângă rege și guvernele de la Washington și a pentru a obține anularea rezultatului scrutinului, împiedicarea deschiderii lucrărilor adunării ților nu au avut succes.

De altfel, la 21 noiembrie 1946, corespondenții de presă străini dau o declarație cu privire

urarea alegerilor din România. Declarația este semnată de 46 de corespondenți din țări (SUA, Marea Britanie, Franța, Moscova, Bulgaria, Cehoslovacia, Iugoslavia, Palestina, etc.) și a fost publicată în "Universul". În declarație se spunea: "Cetățenii veniți să-și exercite dreptul au fost supuși nici unei presiuni, nici morale, nici fizică și nici un alegător nu a fost obligat să-și exercite dreptul de vot"¹³.

În urma alegerilor reprezentantul național țărănesc și național liberal și-au dat demisia din guvern. Cu același prilej a avut loc o remaniere guvernamentală care a avut ca principal rezultat întărirea Partidului Comunist, care a preluat conducerea Ministerului Economiei Naționale.

În cadrul fondului sunt 3640 dosare ce prezintă rezultatele alegerilor, procesele-verbale și actele întocmite pe fiecare secție de votare. Numai pentru Satu Mare (oraș și comune) sunt 63 de dosare.

Pe lista nr. 1 de candidați a Blocului Partidelor Democratice figurau drept candidați din partea PNL-Gh-Tătărescu, Partidul Comunist Român-Alex. Sencovici, din București; PSD - Gh. Urzică, din Cluj; Fr. Plugariilor - Ion Șuteu, București; PNL - Radu Ion (S.M.), Fr. Plugariilor - Țăranu Ion (comuna Boinești, S.M.) și PSD - Hornicar Ion.

Pe lista nr. 3 a candidaților PNȚ - figurau Titu Damian (S.M.), Vasile Netea (Buc.), Dr. Alex. Miclea (B.M.), Ioan Crișan (Mireșul Mare), C-tin Marian, Augustin Micu (S.M.). Lista nr. 4 P. Țărănesc Democrat - dr. N. Lupu, figurau Olah Ștefan (încasator S.M.), Kern Ludovic (funcționar S.M.), Bogdan Cornel (comerciant S.M.), Vasile Șerpoiu (pl. mj. S.M.), Nicoră Gh. (agricultor S.M.), Berger Marcel (ziarist S.M.), Ivan Silaghi Corbu - profesor Oradea)¹⁴.

Maniera în care s-a desfășurat campania electorală a avut o caracteristică aparte: în timp ce guvernul a adoptat o atitudine ofensivă, adresându-se cetățenilor cu promisiuni dintre cele mai atrăgătoare, partidele istorice au desfășurat o propagandă cu fața la trecut punând accent pe evocarea perioadei interbelice, pentru care mulți nu o preferau.

Apelul repetat la Marile Puteri a creat sentimentul unei înstrăinări față de poporul electoral. În timp ce în perioada interbelică, obiectivul urmărit era înfrângerea opoziției, în 1946 s-a urmărit lichidarea acesteia.

În ziua de 1 decembrie 1946, Mihai I s-a prezentat în Adunarea Deputaților și a citit mesajul tronului care începea cu "Sunt fericit să mă găsesc în mijlocul reprezentanților țării, întruniți astăzi, pentru întâia oară, după o îndelungată întrerupere a vieții parlamentare"¹⁵. Discursul avea semnificația validării alegerilor de către suveran.

În urma alegerilor, Parlamentul devine un instrument politic în mâna regimului care s-a modelat tot mai mult după sistemul sovietic de guvernare.

Note

1. România - viața politică în documente - 1946, Arhivele Statului, București, 1996, f. 61.
2. Ibidem.
3. Ibidem, f. 64.
4. Ibidem, f. 65-70.
5. Ibidem, f. 371 - 372.
6. "Dreptatea nouă" nr. 127 din 18 noiembrie 1945, p. I.
7. Cartea plugariilor nr. 7.
8. Programul PNP București, 1946.
9. "Dreptatea" anul XX (seria a III-a) nr. 212, 23 octombrie 1946.
10. Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Ministerul de Justiție, alegerile din 1946.
11. Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Direcția Generală a Poliției, dosar 113/1944, f. 1-10.
12. Ibidem, fond Ministerul Justiției, Direcția Juridică, dosar 307/1946, f. 5-9.
13. România - viața politică în documente, 1946, Arhivele Statului București, 1996, f. 488 - 489.
14. Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Ministerul Justiției Alegerile din 1946.
15. Dezbaterile Adunării Deputaților, ședința din 1 decembrie 1946, p. 1-2.

ALEGERILE PARLAMENTARE DIN 19 NOIEMBRIE 1946 ȘI PERIOADA PREELECTORALĂ ÎN NORD-VESTUL TRANSILVANIEI

Claudiu Porumbăcean

Actul de la 6 martie 1945 a constituit pentru Partidul Comunist un pas mare spre putere, dar acesta nu era suficient. Lipsa unui for legislativ care să dea un gir de legalitate acestui regim fantomatic, impunea desfășurarea de alegeri parlamentare. Conștienți că un scrutin liber, democrat, nu le-ar fi dat câștig de cauză, comuniștii își îndreaptă întreaga atenție spre obținerea unei victorii electorale indiferent de mijloace, astfel că, începând din primele zile de guvernare, F.N.D.-ul lansează o veritabilă campanie electorală (9 martie, 23 martie), urmărind, totodată și discreditarea opoziției, în principal a P.N.Ț. - Iuliu Maniu. Cu tot sprijinul primit din partea Uniunii Sovietice, la care se adaugă și avantajele guvernării, pentru Partidul Comunist situația era foarte dificilă, deoarece în țară, opinia publică nu era favorabilă ideilor comuniste, iar în rândurile opoziției se aflau personalități de marcă ale societății românești, cu o influență deosebită asupra populației.

Urmărind situația politică a județului Satu Mare în intervalul martie 1945 - noiembrie 1946, observăm că desfășurarea evenimentelor se face în sensul menționat mai sus: discreditarea opoziției și victoria parlamentară, condiție esențială pentru comunizarea României.

Pentru a înțelege mai bine intențiile Partidului Comunist din această perioadă, vom prezenta un document de arhivă care ne înfățișează planul de comunizare al României transmis de un agent al Serviciului de Oficii Strategice, la data de 7 martie 1945¹:

"Sursa afirmă că comunizarea României urmează să fie realizată într-un plan de trei ani și dezvoltarea instituțiilor comuniste prin două planuri, fiecare de cinci ani. (...)

Sursa nu a putut obține un exemplar, dar el dă punctele importante ale planului din memorie.

A) desăvârșirea reformei agrare prin confiscarea marilor moșii și ruinarea moșierilor.

B) desființarea armatei în forma ei actuală și crearea unei noi armate din diviziile "Tudor Vladimirescu" și "Avram Iancu" (ultima este încă în Rusia) ca și toți ofițerii care activează acum pe teritoriul sovietic.

C) lichidarea tuturor băncilor prin atacuri împotriva P.N.L.-ului, ai cărui membri sunt proprietarii celor mai multe dintre ele.

D) micile gospodării țărănești trebuie desființate pentru a-i lipsi pe țăranii mici proprietari de pământ, de mașini și vite. Aceasta va deschide calea spre absorbirea lor în sistemul colectivist.

E) abdicarea regelui și exilul familiei regale.

F) suprimarea treptată a firmelor de import - export care fac afaceri cu S.U.A, Marea Britanie și îndreptarea exportului României spre Uniunea Sovietică și țările de sub dominația sovietică.

G) suprimarea partidelor istorice prin arestarea, uciderea și răpirea membrilor lor.

H) crearea unei organizații de poliție, întemeiată pe o "miliție populară" de tipul N.K.V.D.

I) îndreptarea populației rurale spre industrie. Dezvoltarea întreprinderilor de industrie din

România.

K) nici unui străin, cu excepția celor din țările de sub influența sovietică, nu i se va permite intrarea în România.

Detaliile despre cele două planuri pe cinci ani vor fi date Anei Pauker în decurs de o lună.

În acest sens, Partidul Comunist a urmărit în primul rând să-și extindă cât mai mult rețeaua sa organizatorică în mediul urban și rural. După cum am mai afirmat, în județul Satu Mare, Partidul Comunist era departe de a fi considerat o forță politică, din punct de vedere numeric: 58 de ilegaliști, 250 membri în aprilie. Din acel moment se înregistrează o creștere numerică a partidului, fenomen întâlnit și în alte județe din țară, dar oarecum illogic dacă ne gândim la situația numerică din perioada ante 1945. Nu contestăm faptul că partidul a atras un număr oarecare de oameni prin promisiuni utopice, demagogice care îl caracterizează, dar avem convingerea că recrutarea membrilor s-a făcut și pe alte criterii și prin alte modalități. Astfel, potrivit unei note informative întocmită de Direcția Generală a Poliției, "comuniștii unguri din Ardealul de Nord de dedau la acțiuni de teroare față de populația românească, forțând-o să se înscrie în Partidul Comunist, din care cauză foarte mulți români s-au refugiat în Ardealul de Sud"².

În iunie 1945 sunt înregistrați 974 membri de partid, din care 484 muncitori, 299 țărani, 47 mici meseriași, 39 intelectuali, 105 funcționari³. După numai o lună, o sursă arhivistică ne prezintă următoarea situație a Partidului Comunist în mediul rural: "dacă la 27 iulie în raionala P.C.R. Satu Mare existau 540 membri de partid țărani (față de 299 în iunie - n.n.), la 27 august numărul acestora a crescut la 765, iar numărul celulelor de partid la sate crește de la 31 la 47. Efectivul total al raionalei P.C.R. Satu Mare la această dată este de 1927 membri"⁴.

În luna iulie 1945, pe lângă cele 31 de celule de partid la sate, mai sunt înregistrate 15 celule la fabrici, 13 la instituții și 9 pe circumscripții. La această dată, organizația raională Satu Mare avea în structura sa organizatorică trei comitete de sector în municipiul Satu Mare și patru comitete de plasă⁵. Tot în această lună, în funcția de secretar politic al Regionalei P.C.R. Satu Mare este numit Leontin Sălăgean, care anterior îndeplinise această funcție la Comitetul Regional al P.C.R.. Banat⁶.

La 19-20 august 1945 are loc Conferința Regionalei P.C.R. Satu Mare în care sunt luate în discuție modalitățile de sprijinire a guvernului Petru Groza.

Revenind la numărul de membri, menționăm că, la 24 decembrie 1945, raionala P.C.R. Satu Mare însuma 6.165 membri de partid, efectiv cuprins în următoarea structură organizatorică: 6 comitete de plasă, 19 celule de partid în întreprinderi, 10 în instituții, 26 în cantine și 126 la sata și comune⁷. Această creștere numerică este continuată și în anul următor, astfel că, în februarie 1946, raionala P.C.R. Satu Mare avea 7.665 de membri, în octombrie 9.371, pentru ca, în decembrie, să se ajungă la cifra de 11.033 membri de partid, dintre care doar 2 % erau intelectuali, 4 % funcționari, 8 % mici meseriași, restul fiind muncitori și țărani⁸.

Din punct de vedere al structurii organizatorice, în august 1945, sediul Regionalei P.C.R. Satu Mare se mută la Oradea, raionala Satu Mare fiind în continuare subordonată acestei regionale. Situația rămâne neschimbată până în august 1946, când raionalele P.C.R. Satu Mare și Baia Mare sunt desființate, iar plasa Carei reintră în componența organizației P.C.R. Sălaj. Astfel, din august 1946, la Satu Mare va exista un comitet județean P.C.R., în a cărui componență intrau toate comitetele de plasă și celulele de partid de pe teritoriul administrativ al județului Satu Mare, pentru ca, din ianuarie 1947, Regionala P.C.R. să se desființeze, rămânând dor comitetele județene de partid.

După cum reiese din cifrele prezentate mai sus, se pare că Partidul Comunist a început să-și creeze o oarecare bază, dar aceasta este mai mult insuficientă într-un județ în care majoritatea populației nutrește sentimente național-țărănesti și în care administrația avea încă o tentă de opoziție. Această situație a determinat o implicare hotărâtă a forțelor politice de ambele părți, fapt observabil cu precădere în 1946.

După actul de la 9 martie 1945 începe și în județul Satu Mare procesul epurărilor. În acest sens, la numai o lună după reintegrarea Ardealului de Nord, sosește de la București o telegramă către Prefectura Satu Mare, prin care se cere raportarea situației numerice a tuturor legionarilor din județ și terminarea cât mai urgentă a operațiunii de triere pentru a se trimite tabelele definitive⁹.

Potrivit investigațiilor făcute, Poliția afirmă existența a 2.500 de fasciști, cercetările fiind în curs, din care 1.500 au dispărut. Arestați sunt 197 din care 57 au fost repuși în libertate¹⁰. Dar telegrama de la București este destul de confuză deoarece tratează problema epurării la modul general, lăsând la discreția Poliției delimitarea cuvântului "legionar". În acest proces, au fost confundați deseori cu vinovații propriu-ziși (care trebuiau să fie probabil fasciști maghiari, pentru că acest județ aparținuse Ungariei în momentul guvernării legionare din România) persoane nevinovate, ajungându-se la o confuzie mai mult sau mai puțin dorită¹¹. Urmarea acestor epurări a fost descoperirea unor posturi de funcționari care au rămas vacante. Totuși, spre deosebire de alte zone, democratizarea aparatului de stat nu s-a făcut prin intervenția maselor, ci prin organele autorizate. Problema dificilă consta în găsirea de funcționari corespunzători ca și conduită politică, morală. Dar, datorită intervenției Partidului Comunist au fost lăsați în funcții un număr destul de mare de funcționari care au servit și în administrația de ocupație dar care, potrivit opticii comuniste, nu erau vinovați de acte potrivnice umanității, nu erau membri ai organizațiilor fasciste și, mai mult, ei au depus jurământ de loialitate față de noul regim¹². Pentru exemplificare, vom relua două documente menționate și în capitolul anterior. Astfel, în iulie 1945, din 114 posturi de notari, 75 proveneau din vechea administrație maghiară, iar în serviciul Prefecturii județului, din 84 de salariați, 46 erau dintre cei "preluați de la administrația horthystă maghiară"¹⁴.

Este cert că guvernul Petru Groza nu putea accepta o administrație în care F.N.D.-ul nu deținea încă puterea deplină. La exemplele de mai sus, adăugăm și declarația domnului Gavril Molnar, care susține că, începând cu 1 mai 1945, comuniștii au început să intervină și la nivelul superior al conducerii județului. Astfel, o mare parte din persoanele care au preluat conducerea în toamna anului 1944, s-au retras în cursul acestei luni. Au mai rămas prefectul Ștefan Anderco, secretarul Poliției, Erdöss, pentru puțin timp viceprimarul Șinca Teofil și Breter Peter Tiberiu, pentru ca, în cele din urmă, și aceștia să fie schimbați¹⁵. În calitate de subprefect a continuat să rămână Gheorghe Palcău, iar în cea de primar comunistul Ludovic Matolci.

Aceste schimbări survenite în plan politico-administrativ sunt foarte bine prezentate într-un raport al Prefecturii din 18 iulie 1945 privind situația județului, în care este criticată atitudinea F.N.D.-ului¹⁶:

"În majoritatea comunelor rurale din județ, o parte a populației s-a grupat în organizația Frontul Plugarilor, iar populația de la orașe în Partidul Comunist. Partidul Social Democrat, Sindicatele Unite, Uniunea Patrioților, Uniunea Evreiască, Uniunea Populară Maghiară, Uniunea Tineretului progresist și, o mică parte, în Frontul Plugarilor.

În comunele cu populație de altă naționalitate și cele de frontieră, o parte însemnată a populației s-a grupat U.P.M., iar o mică parte în Partidul Comunist. Toate sunt încadrate în F.N.D..

P.N.L. - Gheorghe Tătărescu - și P.N.Ț. - Alexandrescu, nu sunt organizate.

O mare parte a populației de la sate nu este încadrată în partidele componente ale F.N.D.-ului. Aceasta își vede de lucrurile sale gospodărești și de agricultură, privind cu pasivitate dezvoltarea lucrurilor, mai ales că, toate elementele șovine de ieri, grupate în organizațiile politice amintite ale F.N.D.-ului sub masca și asupiciile democrației, răspândesc diferite știri alarmante și, prin acțiunile lor, intitulate "democrate" fac anarhie și demagogie pentru a-și acoperi trecutul și deservi pe toate căile interesele lor șoviniste și pentru a pune stavilă raporturilor de colaborare dintre conaționalii acestui județ.

Cu toate că s-a constituit Consiliul Județean, conform ordinului M.A.I. nr. 111.741 din 15 iunie 1945, organizația F.N.D., în loc să se limiteze la rolul său prevăzut în ordinul citat, caută a se amesteca, pe toate căile, în toate lucrările de administrație, pentru a crea unora favoruri și avantaje care produc numai nemulțumiri, stingherind prin aceasta organizarea și funcționarea în bune condiții a aparatului administrativ.

Propunem să se intervină la domnul ministru al Afacerilor Interne pentru a se interzice organizațiilor județene ale F.N.D.-ului de a se amesteca în administrația propriu-zisă a județului, iar Consiliul Politic să se limiteze la atribuțiile fixate prin ordinul M.A.I. sus citat.

Propunem a se face o revizuire și epurare a tuturor organizațiilor F.N.D.-ului pentru a le curăți de toate elementele dubioase și șovine".

În continuare, documentul menționează o nemulțumire generală față de armistițiul cu

U.R.S.S., iar vis-a-vis de presă se afirmă că există două ziare "Szabad Élet" (Viața liberă) și "Brazda nouă" (Frontul Plugarilor), ceea ce face Prefectura să concluzioneze că "populația română din județ este complet lipsită de ziare locale, datorită rezistenței dârze din partea organizațiilor F.N.D.-ului care sunt în proporție de 90 % maghiari și evrei".

Pentru evitarea unor situații conflictuale în mediul rural cauzate în principal de încordarea tensiunilor politice, începând cu luna iulie 1945, în județ se înființează gărzi de zi și de noapte pentru pază: Halmeu, Gherța Mică, Medieșul Aurit etc.¹⁷.

Un moment important în viața politică a județului l-a constituit vizita lui Pătrășcanu la Satu Mare în vara anului 1945, cu prilejul încadrării organelor de justiție ale județului în sistemul juridic românesc. Ziarul de limba maghiară "Új élet" (Viața nouă) afirmă că L. Pătrășcanu a acceptat în întregime propunerile F.N.D.-ului pentru numirea noilor funcționari ai justiției¹⁸ și mai adaugă un fragment din declarația acestuia făcută la Teatru, referitoare la populația maghiară: "dorim ca populația maghiară să se simtă în hotarele României democratice ca cetățeni cu drepturi depline, la fel ca populația românească"¹⁹. Însă ziarul menționat omite prima parte a declarației în care Pătrășcanu se adresează maghiarilor pe un ton pe care aceștia nu-l mai auziseră din partea unui lider comunist, fapt ce a surprins plăcut populația românească. După cum afirmă domnul Gavril Molnar, Pătrășcanu a declarat că: "aici este România și aici nu există o altă autoritate decât cea română care s-a instalat". Domnia sa susține că, prin această declarație, Lucrețiu Pătrășcanu a arătat o gândire românească ce i-a cam speriat pe unguri, pentru că aceștia începeau să se miște cu anumite nuanțe naționaliste maghiare²⁰. Acest fapt nu a mulțumit conducerea Partidului Comunist de la București, mai ales că, în acele momente, situația era destul de tensionată, ca urmare a neînțelegerilor dintre rege și guvernul Petru Groza.

O altă încercare din partea Partidului Comunist de a atrage populația în sprijinul ideilor pro-sovietice a constituit-o înființarea (sau mai bine zis impunerea) A.R.L.U.S.-ului. Acesta trebuie să fie organizat în toate localitățile din țară și să cuprindă, bineînțeles, personalitățile de vârf din fiecare sat, comună, oraș. Dar, spre surprinderea Partidului Comunist, cetățenii județului Satu Mare au privit destul de rece această organizație, în multe locuri ei refuzând să participe²¹. În aceste condiții, s-au intensificat presiunile Bucureștiului, cerând Prefecturii să explice oamenilor importanța relațiilor româno-sovietice și recunoștința care trebuie arătată poporului rus. Tratatând problema ca atare, prefectul trimite în tot județul adresa cu numărul 6.039 din 8 august 1945 referitoare la înființarea Societății A.R.L.U.S.. Un prim răspuns pozitiv sosește din partea Primăriei Satu Mare, prin nota nr. 8.186 din 1 septembrie 1945²², în care se comunică înființarea societății cu 400 de membrii, adăugându-se că s-au trimis adrese la toate plășile prin care se cere o acțiune similară. La numai 10 zile, Pretura plășii Satu Mare, condusă de Mihai Popp, anunță Prefectura că s-au înființat subfiliale în comunele Ambud, Boghiș, Bercu, Hrip, Culci, Sătmărel, Cărășeu, Odoreu, în restul comunelor acțiunea fiind în curs de desfășurare²³.

Acest proces cunoaște o întorsătură începând cu a doua jumătate a lunii septembrie 1945, când se înregistrează refuzuri în lanț vis-a-vis de Societatea A.R.L.U.S.. Această acțiune trebuie corelată cu vasta campanie de înlocuire a persoanelor de conducere din localitățile județului, care se desfășoară tot în această perioadă.

Astfel, la 17 septembrie, Pretura plășii Ugocea anunță Prefectura că nu s-a înființat această societate din lipsa statutelor, care trebuiau trimise de dr. Șuta Ioan²⁴; la 19 septembrie Pretura plășii Baia Mare raportează neînființarea A.R.L.U.S.-ului în nici o comună din plasă pentru că intelectualii au refuzat să participe²⁵; câteva zile mai târziu, la 26 septembrie, Pretura plășii Oaș informează că cei invitați la ședința inaugurală nu s-au prezentat²⁶.

Desigur, reacția oficialităților nu a întârziat să apară. La 10 octombrie 1945, delegatul C.G.P.E.A. județul Satu Mare, locotenent-colonelul Suci Victor, se adresează Prefecturii, fiind nemulțumit de cele întâmplate în județ în legătură cu Societatea A.R.L.U.S.²⁷. Pentru a evita neînțelegerile, prefectul intervine din nou, iar la 20 octombrie, Pretura plășii Șomcuta Mare, anunță că abia după a treia convocare s-a realizat constituirea A.R.L.U.S.-ului²⁸. În cele din urmă, astfel de filiale au fost organizate în tot județul, Partidul Comunist reușind să dea naștere unei noi

marionete care să îl sprijine în lupta electorală, în ciuda opoziției survenite din partea localnicilor.

După cum am menționat, tot în perioada septembrie - octombrie au loc o serie de schimbări la nivel de primari, ajutori de primari, notari și funcționari la prefectură. O parte din persoane au fost numite atunci, iar altele au fost doar confirmate în funcțiile pe care le dețineau din 29 mai 1945, când a avut loc primul mare val de schimbări la nivel administrativ, după 9 martie 1945. Astfel, la 12 septembrie 1945, Fabian Mihai este numit primar în comuna Negrești în urma demisiei lui Pop Mihai, fostul primar²⁹, iar tot în aceeași zi, Talpoș Gheorghe este numit ajutor de primar în comuna sus-amintită³⁰. Lista completă cu numele noilor primari este prezentată la sfârșitul lucrării (vezi anexa)³¹. Mai trebuie adăugat că toate numirile erau trimise la Inspectoratul General Administrativ, circa 3 Cluj.

În această perioadă se intensifică propaganda F.N.D.-ului în plasa și orașul Carei. La 12 septembrie 1945, ziarul "Democratul", organ de presă al Frontului Plugarilor din Carei, publică Manifestul F.N.D. cu ocazia aniversării a 6 luni de la instaurarea guvernului condus de Petru Groza, prin care îndemna populația să se opună "față de uneltirile reacțiunii interne și externe", altfel spus împotriva opoziției. Același ziar menționează într-un alt număr constituirea noului F.N.D. al plășii și orașului Carei³³, la 17 septembrie 1945.

La ședință participă și Chimineș Teodor, președintele Frontului Plugarilor din judeul Sălaj și Goldberg S., secretarul F.N.D. Sălaj. Delegații din plasă au fost întruniți sub președinția primarului orașului Carei, Toth Augustin. Potrivit sursei citate au fost aleși ca președinți ai F.N.D.-ului de plasă Vastag Gheorghe - șeful organizației Frontul Plugarilor din comuna Sanislău, și Jakobka Francisc - din comuna Urziceni; vicepreședinți, Tamaș Gavril - șeful Frontului Plugarilor din comuna Lucăceni și Iyés Antoniu - din comuna Petrești, iar ca secretari Deutsch Martin și Ritli Adalbert.

În ceea ce privește comitetul F.N.D. al orașului, acesta era condus de Gaborvig Ștefan - comunist, vicepreședinte Iosif Santoai - social-democrat, prim secretar Deutsch Martin - Uniunea Evreiască, secretar secund Alexandru G. Mărieș - social-democrat. Mai făceau parte Andrei Vasile - comunist, Nicoale Cadariu și Iosif Negreanu - Frontul Plugarilor, Laboy Zoltan și Losán Sándor - U.P.M., Pricop Iosif, Berký Alexandru și Pop Alexandru - Sindicatele Unite, Holtzer Akos - Uniunea Evreiască.

După cum se vede, cea mai mare parte din persoanele enumerate nu erau de origine română, iar Frontul Plugarilor deținea o oarecare superioritate numerică în comitetele de conducere ale F.N.D.-ului Carei.

Un moment important în această istorie locală îl reprezintă înlăturarea prefectului Ștefan Anderco din funcție, în asentimentul F.N.D.-ului. De altfel, Frontul Plugarilor, prin organul său de presă "Brazda nouă" salută noul prefect al județului Satu Mare în persoana dr. Radu Ioan³⁴, la 7 noiembrie 1945. Numirea s-a făcut printr-un ordin M.A.I. La ședință participă subprefectul Gheorghe Palcău, primarul Ludovic Matolci - comunist, Glück Andrei - Uniunea Evreiască, Șuta Vasile, Kohn Ștefan - comunist, Varga Iosif - Sindicatele Unite, Costin Ioan - Frontul Plugarilor³⁵. După cum se poate observa, ședința a fost mai degrabă una a F.N.D.-ului și nicidecum o întrunire politică democratică, la care ar fi trebuit să participe și reprezentanții partidelor de opoziție într-un astfel de moment deosebit de important pentru conducerea județului, mai ales că fostul prefect era membru P.N.Ț. În ceea ce privește apartenența politică a noului prefect Ioan Radu, acesta aparținea grupului liberal, condus de Gh. Tătărescu.

În fața metodelor de guvernare folosite de F.N.D., la 8 noiembrie 1945, în București are loc o puternică manifestație anticomunistă soldată cu 11 morți și mai mulți răniți, având un puternic ecou internațional. Deținând controlul asupra presei, F.N.D.-ul lansează o veritabilă campanie de dezinformare în teritoriu, acuzând opoziția ca fiind vinovată de urmările manifestației "fasciste" din 8 noiembrie, urmărind astfel derutarea opiniei publice. Imediat, în mai multe localități din țară, au fost organizate manifestații de acuzare împotriva liderilor opoziției, Iuliu Maniu și C.I.C. Brătianu. O astfel de mascaradă a avut loc și în municipiul Satu Mare la 12 noiembrie, fiind prezentată de ziarul "Brazda nouă" în articolul "Populația sătmăreană protestează împotriva criminalilor Maniu și Brătianu"³⁶. Fiind recunoscut la 6 februarie 1946 de către SUA și Marea Britanie, guvernul Petru Groza a trecut imediat la aplicarea măsurilor menite a pune capăt oricărei opoziții față de

comunizarea României.

După evenimentele din toamna anului 1945, acțiunile F.N.D.-ului se intensifică și în teritoriu. La 28 ianuarie 1946 este semnalată o puternică acțiune de purificare a aparatului de stat în plasa Supuru de Jos³⁷, condusă de Ioan Lutai, urmată la 9 februarie de o acțiune similară în plasa Halmeu, al cărei pretor era I. Rațiu³⁸.

La 29 ianuarie 1946, Comitetul raional P.C.R.. Satu Mare trimite o adresă prefectului prin care se insistă fixarea în ordinea de zi a Consiliului Politic, următoarele chestiuni:

"1. În comuna Lazuri, delegații din P.C.R. și Frontul Plugarilor nu primesc invitare la ședințele Consiliului Politic.

2. Notarul din comuna Lazuri, Duhă Carol a fost suspendat din serviciu și a fost iar repus în funcția de notar. Pe ce bază?

3. În comuna Bercu Jandarmeria nu recunoaște Consiliul Politic.

4. Aproape în tot județul, jandarmeria ia amprente digitale și fotografii ale celor care aparțin Partidelor Politice Democratice

5. Bătăie în comuna Crasna - Terebești, unde unii locuitori au fost bătuți de un grup de oameni sub influența unor elemente reacționare"³⁹.

După cum reiese din documentul prezentat, Partidul Comunist este foarte nemulțumit de Jandarmerie care, condusă de locotenent Popa Constantin, a refuzat să facă jocul dorit de comuniști. Într-un buletin informativ eliberat de Legiunea de jandarmi Satu Mare se menționează că. "În noaptea de 30/31 ianuarie și 1 februarie 1946, tineretul român care simpatizează P.N.Ț. - I. Maniu, a făcut pe zidurile clădirilor din comuna Seini semnul Partidului și au scris "Trăiască Maniu!". În continuare, documentul prezintă intervenția rapidă a evreilor și a membrilor de partid comuniști, care au șters pereții, scriind "Trăiască Guvernul!", "Jos Maniu!". Urmarea a fost izbucnirea unor neînțelegeri încheiată cu o bătaie între cele două tabere de susținători. Cazul s-a cercetat de șeful postului de jandarmi Seini, iar actele au fost înaintate justiției cu raportul nr. 133/4 februarie 1946"⁴⁰. Nu numai că a blocat acțiunile brutale ale Partidului Comunist, dar Jandarmeria a depistat și alte acțiuni compromițătoare în care erau implicate persoane de conducere ale F.N.D.-ului. Spre exemplificare, vom folosi două note informative emise de Legiunea de Jandarmi Sălaj.

Prin nota nr. 880 din 18 februarie 1946 se menționează: "suntem informați că domnul Inspector Crișan cu doi funcționari de la Ministerul de Finanțe, printre care unul din Garda Financiară, s-au prezentat la Moara Enghel din comuna Pir (azi județul Satu Mare - n.n.), unde i-au luat suma de 500.000 lei pentru a nu-l da în judecată și uleiul ce l-au găsit acolo, pe care l-ar fi vândut la Carei. Informație sigură"⁴¹.

La 17 februarie, prin nota 844 se afirmă că "centrala U.P.M. din Cluj a dat ordin circular sediului din Carei, menționând că toți acei locuitori de origine etnică maghiară care, conform legii, pierd naționalitatea pentru că au dezertat în Ungaria până în anul 1940, să se prezinte la sediul U.P.M. Zalău, pentru ca aceasta să aranjeze obținerea unor certificate necesare pentru a dovedi că nu au fost dezertori și, în consecință, să obțină cătețenia română. Informație sigură"⁴².

Asemenea acțiuni ilegale întâlnim și în cadrul sindicatelor. În acest sens, ziarul "Dreptatea", în articolul "Teroare în alegerile sindicale", menționează: "reprezentanții Partidului Comunist s-au impus prin teroare în funcțiile de conducere. Datorită acestor funcții, muncitorii sunt siliți să se comporte în conformitate cu ordinele ce li se impun cu forța și, în consecință, să lase unei minorități teroriste. mână liberă în acțiunile ce le întreprind. La unele manifestări de stradă organizate de Partidul Comunist au trebuit să participe absolut toți muncitorii sub amenințările de amendă, licențierea din serviciu, încarcerarea"⁴³.

În ceea ce privește activitatea Consiliului Politic Județean, în luna februarie acesta s-a întrunit în 4 ședințe: 6, 12, 19 și 26 februarie. Legat de competența Consiliului, un document de arhivă ne menționează: "Consiliul Politic Județean nu reprezintă decât partidele politice care fac parte din guvernul de largă concentrare democratică, nefiind constituit după criteriile de naționalitate"⁴⁴. Mai mult, prefectul cere ministerului să comunice dacă poate să funcționeze pe lângă Primăria municipiului Satu Mare un al doilea Consiliu Politic. Nu ne vom referi pe larg asupra acestor ședințe, însă vom menționa câteva puncte mai importante. La ședința din 6 februarie,

Consiliul Politic a cerut epurarea funcționarilor din Satu Mare; la 12 februarie, schimbarea de primari și ajutori de primari din județ; la 19 februarie, verificarea fișelor de averi personale și s-a luat în discuție agitația populației din Botiz, pentru ca, în ultima ședință din februarie să se dezbată reclamația Partidului Comunist împotriva notarului și primarului din comuna Homorodul de Jos⁴⁵.

În ședința Consiliului Politic din 12 martie 1946, în centrul atenției a fost cererea P.N.Ț.-Iuliu Maniu, organizația județului Satu Mare, pentru ținerea Congresului județean pe 23 martie⁴⁶. În documentul citat nu este prezentată nici o hotărâre în legătură cu cererea P.N.Ț.-ului dar, din alte surse, reiese că aceasta a fost acceptată deoarece organele de presă ale P.N.Ț.-ului ("Dreptatea" și "Patria") menționează în paginile lor Congresul P.N.Ț. din județul Satu Mare, ținut la 23 martie 1947⁴⁷.

Încă înainte de Congres, ziarul "Patria" ne înfățișează o vie activitate a P.N.Ț.-ului în tot județul, în articolul "Activitatea P.N.Ț. la Satu Mare"⁴⁸. Potrivit acestui articol "curentul pentru ideile și programul P.N.Ț.-ului este atât de puternic încât în cele mai multe localități rurale aproape unanimitatea locuitorilor se declară adepții săi. Aceeași situație este întâlnită și în rândul muncitorilor; într-o singură zi s-au înscris în partid 96 de ceferiști".

În acest context, s-a ținut, la 23 martie, Congresul P.N.Ț., lucrările fiind deschise la ora 10,30⁴⁸. Aici trebuie făcută o precizare: conform declarației lui Valer Moș, P.N.Ț.-ul urma să-și țină Congresul în sala Teatrului, dar acest lucru nu s-a putut, deoarece sala era ocupată de evreii comuniști care celebrau așa numita "sărbătoare a șetrelor", specifică în cultul lor, astfel că țărâniștii au fost nevoiți să-și țină Congresul în curtea în care era sediul partidului, pe strada dr. Vasile Lucaci⁴⁹ 24 (fosta Republicii)⁵⁰.

Au fost de față conducătorii organizației, în frunte cu dr. Titu Demian, Ștefan Anderco, Alexandru Miclea, V. Marcu, Ioan Doboș, protopop, I. Dragomir, Șinca Teofil, Atanasie Demian, Gavril Molnar etc. Persoanele din conducere au fost în unanimitate realese în funcțiile deținute de la ultimul Congres (3 mai 1936)⁵¹. Dar în timpul Congresului, "participanții au fost vizitați de către șeful Securității Weiss V., împreună cu o ceată de muncitori aduși, care blocau intrarea, alături de comisarul Milea de la Poliție, și oameni ai Securității, așa-ziii comuniști din "ilegalitate", cu scopul de a intimida participanții la Congres"⁵². Asemenea acțiuni de intimidare s-au petrecut pe tot parcursul perioadei de pregătire a alegerilor, ceea ce a generat o stare de spirit destul de încordată în rândurile populației.

Între timp, F.N.D.-ul își continua activitatea propagandistică. Adunări și ședințe ale organizației Frontul Plugarilor sunt menționate în aproape tot județul: în februarie are loc ședința Frontului Plugarilor în plasa Oaș, la care participă și președintele organizației județene, Nistor Aurel⁵³; la 3 februarie este semnalată Adunarea Frontului Plugarilor în Halmeu⁵⁴; la 17 martie se desfășoară Adunarea organizației amintite din comuna Copalnic-Mănăștiur⁵⁵ etc. Acestea sunt concretizate la 12 mai 1946, când are loc Congresul județean al Frontului Plugarilor din județul Satu Mare, la care participă și ministrul R. Zaroni⁵⁶.

În ceea ce privește activitatea Frontului Plugarilor în plasa Carei, este subliniată vizita lui Petru Groza la Zalău în 5 mai, cu ocazia Congresului județean, la care a participat și o delegație din Carei, în frunte cu noul primar - Nicolae Cadariu⁵⁷, pentru ca la 2 iunie să se desfășoare Congresul de plasă al Frontului Plugarilor la Carei⁵⁸.

Din păcate, pentru bunul mers al vieții politice, acțiunile propagandistice ale F.N.D.-ului erau dublate de altfel de acțiuni mai puțin civilizate, specifice Securității și Poliției comuniste, precum și bandelor organizate, cu scopul de a intimida și teroriza populația pașnică. Un astfel de moment s-a petrecut cu ocazia zilei de 1 mai 1946, fiind prezentat pe larg în ziarul "Dreptatea" în articolul "Fenediștii din Satu Mare au trecut la acțiune contra tineretului"⁵⁹. "Un fapt care iese din comun a fost înregistrat în localitate, în după-masa zilei de 1 Mai, căruia i-au căzut victime câțiva profesori și profesoare de la liceele românești "Mihai Eminescu" și "Liceul Industrial de fete" și un mare număr de elevi ai acestor licee, fiind plecați în excursie și neparticipând la manifestațiile pentru Ziua Muncii. Circa 60 de săteni din comuna Dara, membri ai partidelor din F.N.D., întorcându-se de la manifestația desfășurată în Satu Mare, s-au întâlnit cu excursioniștii; au năvălit

asupra lor pe motiv că n-au participat la manifestație". Spre edificarea cititorilor, articolul cuprinde și adresa oficială a Spitalului de Stat din Satu Mare.

În urma acestui măcel cauzat de cuțitele și ciomegele agresorilor, P.N.Ț. Satu Mare trimite un protest guvernului, dar fără nici un efect, pentru că nu s-a făcut nici o anchetă, nu a fost nimeni pedepsit ba, mai mult, s-a încercat negarea acestor fapte⁶⁰.

În acest context politic este începută oficial campania electorală pentru alegerile parlamentare din 1946.

Din inițiativa P.C.R., la 17 mai a luat ființă Blocul Partidelor Democratice care cuprindea: P.C.R., P.S.D., P.N.L. - Gh. Tătărescu, P.N.Ț. - A. Alexandrescu, Frontul Plugarilor, Partidul Național-Popular (P.N.P.)⁶¹. Pentru a lovi încă o dată în opoziție, guvernul a promulgat, la 15 iulie 1946, Legea electorală. Nu ne vom opri asupra acestei legi, ea fiind prezentată pe larg în mai multe cărți din literatura de specialitate, precum și în presa vremii. Menționăm doar că aceasta a influențat puternic sistemul parlamentar românesc de după 1946.

Imediat după promulgarea noii Legi electorale, Partidul Comunist a desfășurat o campanie electorală într-un adevărat stil american, pentru a avea un alibi întemeiat în fundamentarea celui mai mare fals comis în istoria României până la acea dată⁶².

Dar, să urmărim în continuare desfășurarea campaniei electorale în teritoriul județului Satu Mare. Înainte însă trebuie făcută o precizare în legătură cu presa vremii din județ, care ne ajută să observăm de la început un mare handicap pentru partidele de opoziție. Pentru acea perioadă, presa reprezenta cel mai important mijloc de propagandă electorală. Din păcate, de acest factor beneficia doar B.P.D.-ul și U.P.M.-ul (care sprijinea tot guvernul Petru Groza), în timp ce opoziția nu beneficia de nici un organ de presă. Iată titlurile ziarelor: "Brazda nouă", "Buciumul", "Colț de țară", "Dreptatea plugarilor", "Plugarii", "Democratul", "Sătmarul", "Uj élet" (Viața nouă), "Szabad élet" (Viața liberă), "Fáklya" (Flacăra), "Előre" (Înainte).

Astfel, la 15 iulie 1946, este începută campania electorală și în județul Satu Mare, după cum ne informează presa locală⁶³. Tot din presă ne parvin și alte informații legate de modul în care B.P.D.-ul și-a organizat și desfășurat campania electorală, pe care le vom prezenta în paginile următoare.

Introducând în Legea electorală amendamentul referitor la dreptul de vot acordat femeilor, comuniștii sperau că acestea să fie de partea lor. În acest sens, ei au organizat Asociația Femeilor Antifasciste, condusă în Satu Mare de o oarecare Drăghici, Federația Femeilor Democratice, secția feminină a A.R.L.U.S.-ului etc.

Prima ieșire electorală în județ a B.P.D.-ului este datată la 14 iulie când, beneficiind de 7 camioane, acesta vizitează toate regiunile județului⁶⁴, pentru ca la 31 iulie, Partidul Comunist să organizeze prima adunare populară la care participă și Andrei Pătrașcu, membru în C.C. al P.C.R.⁶⁵.

La 24 iulie se constituie Comitetul Electoral al plășii Carei, al cărui președinte este Mărieș G. Alexandru, liderul P.S.D., iar secretari generali sunt Leucea Leon - social-democrat și Tivadar Ioan - comunist. La propagandă sunt numiți N. Cadariu - primarul Careiului și președintele Frontului Plugarilor, alături de Ritlii Adalbert - secretar general al P.C.R. Carei⁶⁶.

Pentru a sublinia încă o dată superioritatea netă a B.P.D.-ului la capitolul resurse materiale și de propagandă, vom expune un document de arhivă deosebit de relevant, care conține regulamentul pentru funcționare Comitetului Central Electoral și al secțiilor sale:

"Se constituie Comitetul Central Electoral pentru realizarea Comandamentului Unic pe întreaga perioadă a alegerilor, compus din reprezentanții celor șase partide care alcătuiesc B.P.D.-ul, precum și câte un reprezentant al Confederației Generale a Muncii și o reprezentanță a Federației Democratice a Femeilor Române. Comitetul Central Electoral cuprinde următoarele șase secțiuni: Electorală, Propagandă, Administrativă, Economică, Financiară și Transporturi. Secțiunea Propagandă și Presă este însărcinată cu alegerea și sistematizarea informațiilor, cu organizarea propagandei pe baza platformei-program a B.P.D.-ului și cu combaterea propagandei adversarilor, organizarea întrunirilor, difuzarea poziției B.P.D.-ului în diferite chestiuni cu toate mijloacele de propagandă ca: manifeste, broșuri, afișaj, placarde, decorări, radio, cinematografe⁶⁷.

Din acest document mai reiese că întreg parcul de mașini din județ era sub controlul B.P.D.-ului.

Astfel de comitete s-au înființat în toate plășile județului. Spre exemplificare, prezentăm un document din pretura Supuru de Jos, cu numărul 81/1946: "înaintați imediat un tabel al Comitetului Electoral de plasă al B.P.D.-ului cu denumirea sectoarelor administrative, transporturi, financiare, economic, propagandă și electoral, încadrând numele fiecărui responsabil și supleant"⁶⁸.

La sfârșitul lunii iulie se desfășoară Congresul P.N.P. Satu Mare, cu participarea ministrului Vlădescu Răcoasă, care face o declarație destul de derutantă pentru populație: "să nu-și închipuie unele populații conlocuitoare că prin agitațiile lor vor schimba granițele actuale"⁶⁹. Asupra acestui partid, trebuie făcută o scurtă paranteză. Gavril Molnar face o referire destul de interesantă față de P.N.P., afirmând că acest partid, prin liderii săi - Parhon, Sadoveanu etc., și prin tenta ușor naționalistă a programului său a derutat foarte mult electoratul care nu a bănuțit că în spatele partidului se afla, de fapt, Partidul Comunist. P.N.P.-ul a reușit chiar să atragă de partea sa câteva personalități din Satu Mare, printre care și Mihai Șuta, directorul ziarului "Sătmarul", viitorul prefect. În oarecare măsură, situația este valabilă și pentru Frontul Plugarilor pentru că, în mare parte, țărani nu au făcut legătura între Petru Groza și Partidul Comunist, ei știindu-l pe acesta ca un mare bogătaș din Ardeal⁷⁰.

Un alt moment important în viața politică a județului îl reprezintă desfășurarea la Satu Mare a Congresului P.N.L. - Gh. Tătărescu, la începutul lunii august, invitat fiind Gh. Vântu, ministru subsecretar de stat. Filiala P.N.L. - Gh. Tătărescu, condusă de prefectul județului, dr. I. Radu, organizează în fața Prefecturii un miting la care iau cuvântul Gh. Vântu, I. Radu și Pop Mihai, secretarul general al organizației, aceștia susținând bineînțelese poziția B.P.D.-ului⁷¹.

Blocul stângist urmărea, pe lângă acțiunile de intimidare a opoziției și susținătorilor săi întreprinse de Securitate, și discreditarea acestora prin tot felul de articole calomnioase ca, de exemplu, cazul profesorului universitar preot Pașca Ioan, din comuna Buteasa, membru P.N.Ț., care este acuzat de împușcarea țaranului Ilea Vasile, pe motiv că profesorul nu era de acord cu reforma agrară comunistă⁷²; sau cazul preotului Pop Vasile din Odoreu, tot membru P.N.Ț. Acesta este acuzat că l-ar fi scos din biserică pe un oarecare credincios Drăghici Petru, motiv pentru care presa locală, subjugată F.N.D.-ului, afirmă: "maniștii și-au pierdut capul pentru că, în urma faptelor ticăloase, s-au izolat de poporul pe care nu-l mai poate înșela!"⁷³. Dar, cu toate acestea, majoritatea populației nu a putut fi derutată, ea continuând să susțină P.N.Ț.-ul, partid majoritar în acest județ, după cum afirmă contemporanii perioadei⁷⁴. Din păcate, informațiile privind campania electorală desfășurată de opoziție sunt destul de reduse, ele provenind doar din mărturiile câtorva participanți. Știm însă că opoziția, în comparație cu B.P.D.-ul, beneficia de resurse materiale mult mai scăzute, fără acces la presa locală și alte mijloace de propagandă, ceea ce făcea dificilă desfășurarea unei adevărate campanii electorale. Nu trebuie uitat faptul că pregătirile pentru alegeri se desfășurau într-o țară cu mari dificultăți economico-sociale, ceea ce, indirect, avantaja partidele de opoziție. Astfel de greutăți au scos muncitorii din Satu Mare în stradă, cerând prefectului asigurarea hranei, interzicerea trimerii de cereale în alte zone ale țării și desființarea cartelelor, în fața cărora prefectul s-a limitat doar la promisiuni⁷⁵. Se pare că această agitație a provocat schimbarea prefectului Ioan Radu, acesta fiind înlocuit la numai câteva zile de Șuta Mihai, liderul P.N.P. Satu Mare⁷⁶.

Sărbătorirea a doi ani de la 23 august 1944 constituie un bun prilej pentru acțiunile de propagandă; la Satu Mare este organizată o adunare care, potrivit monografiei orașului Satu Mare, a cuprins peste 12.000 de oameni⁷⁷. Nu știm în ce măsură cifra este adevărată sau fabricată în laboratoarele de propagandă comunistă, pentru că martorii vremii neagă această cifră; mai mult, susțin ideea că, în general, participanții la adunările comuniste erau aduși de la fabricile orașului, chiar dacă acest lucru era împotriva voinței lor⁷⁸. Tot la această dată este semnalată în oraș prezența lui Leontin Silaghi, membru C.C. al P.C.R., care a ținut un discurs electoral muncitorilor ceferiști din localitate⁷⁹. La 7 septembrie, acesta declară presei că "nici nu se poate închipui că muncitorii și plugarii care, în trecut, au fost atât de oprimați, să conlucreze cu opoziția reacționară. Țara noastră numai sub acest regim democrat va putea propăși spre libertate, fericire și binele

tuturor⁸⁰. Nu știm ce însemna libertatea, fericirea și binele tuturor în concepția acestui activist, dar suntem convinși că, în prima parte a declarației, s-a înșelat destul de tare!

Un alt moment important în desfășurarea campaniei electorale l-a prezentat vizita primului ministru Petru Groza în Satu Mare și Carei, care a fost exploatată la maximum de B.P.D., fiindu-i rezervată acestuia o primire fastuoasă. Petru Groza sosește la Satu Mare în dimineața zilei de 13 octombrie 1946, fiind însoțit și de Teohari Georgescu, ministru de interne, în cinstea cărora este organizată o defilare.

După protocolul de rigoare, Petru Groza se adresează locuitorilor printr-o cuvântare presărată cu promisiuni și minciuni tipic comuniste, pentru ca la sfârșit să înmâneze personal primele titluri de proprietate țăranilor împrăștiți prin reforma agrară din 23 martie 1945⁸¹. Acest fapt subliniază, încă o dată (dacă mai era nevoie), caracterul propagandist al reformei agrare, acordarea titlurilor de proprietate fiind prelungită în mod voit până înaintea alegerilor din 19 noiembrie 1946.

După încheierea vizitei la Satu Mare, primul ministru se deplasează la Carei (14 octombrie) unde, potrivit ziarului "Democratul" - organ de presă al Frontului Plugarilor, a fost aclamat de peste 45.000 de persoane⁸². Nu știm exact ce populație avea Careiul în acea perioadă, dar având în vedere că la alegeri au participat doar 8.400 cetățeni, suntem convinși că cifra mai sus menționată este mai mult decât exagerată.

În data de 15 octombrie 1946, Monitorul Oficial publică Decretul Regal cu nr. 3033/1946 asupra convocării Corpului Electoral și ordonanța nr. 1039502 a Ministerului Justiției, care numește pe dr. Mădărescu Ioan - Primpreședinte al Tribunalului Bihor, ca președinte al Biroului Electoral a județului Satu Mare, iar pe dr. Ungur Alexandru - Prim-procuror în Satu Mare, ca vicepreședinte al acestui birou. Ordonanța dispune formarea imediată a Biroului Electoral.

Tot la 15 octombrie au fost depuse și listele cu candidații B.P.D.-ului și U.P.M.-ului (vezi anexa)⁸³.

Cât privește listele cu candidații opoziției, presa locală îl menționează doar pe primul candidat, în persoana președintelui P.N.Ț. - Titu Demian, într-un articol dizgrațios la adresa acestuia⁸⁴. Potrivit afirmațiilor lui Ion Pușcașu, a doua persoană pe lista P.N.Ț. Satu Mare era Vasile Netea⁸⁵.

După publicarea listelor electorale, campania intră în faza finală. În acest sens, Alexandru Sencovici, al doilea pe lista B.P.D.-ului, se deplasează la Satu Mare, iar la 27 octombrie este organizat un miting electoral al evreimii din Satu Mare. Pe lângă Borghida Iosif, președintele Comitetului Evreiesc, la această manifestație ia cuvântul și A. Sencovici⁸⁶, fiind încă o dovadă a acordului secret încheiat între Uniunea Evreilor din România și guvernul Groza, în urma căruia comunitatea evreiască a decis să sprijine guvernul în alegeri, ceea ce însemna circa 2% din votul total⁸⁷.

În ceea ce privește primul candidat pe lista B.P.D.-ului, Gh. Tătărescu, acesta sosește la Satu Mare în 10 noiembrie, însoțit de ministrul de finanțe Al. Alexandrini⁸⁸, iar tot în aceeași zi este publicat în presă Apelul organizației din Satu Mare a P.S.D.-ului, adresat muncitorilor sătmăreni pentru a vota candidații B.P.D.-ului⁸⁹.

Profitând de deruta din rândurile unora și de neștiința altora, presa prezintă modul în care trebuie să se desfășoare alegerile: "după prezentarea certificatului de alegător la locul de votare, alegătorul va primi un buletin de vot și ștampila și va trece în cabina de votare, aplicând ștampila care poartă mențiunea "votat" înăuntrul patruleterului care cuprinde lista nr. 1 cu semnul "Soarele", având grijă ca ștampila să nu atingă marginile buletinului de vot, pentru a nu-l anula (...)" "Votați, deci, numai "Soarele!"⁹⁰. În această situație, nouă nu ne mai rămâne decât să adăugăm că, dacă ștampila nu este aplicată pe "Soare", votul este incorect în viziunea comunistă!

Pentru a sublinia încă o dată amploarea deosebită, fanatică a campaniei electorale desfășurate de B.P.D. la nivelul întregii țări, vom prezenta câteva date oferite de un raport al secției de propagandă al comitetului central executiv al B.P.D.-ului, publicat de V. Frunză⁹¹. Din acest raport rezultă că, la data de 5 octombrie, erau pregătiți, în școli speciale ale P.C.R.-ului, un

număr de 200.000 de electori. Aceștia au intrat în secțiile de votare, preluând conducerea alegerilor, perfect instruiți asupra a ceea ce aveau de făcut. Celelalte activități electorale ale P.C.R.-ului au constat în pregătirea în aceleași școli de cadre a 6.000 de propagandiști speciali; au fost difuzate 4.189.000 de exemplare de diferite broșuri. Au mai fost răspândite și lipite pretutindeni 6.673.000 de afișe, diagrame, lozinci, 2.725.000 de pancarde colorate, 28.000.000 de fluturași, 8.600.000 de caricaturi. La acestea se adaugă manifestările la care participau 800 de echipe de teatru, 397 de echipe artistice, 779 de coruri, 253 de fanfare, 45 de orchestre, 160 de echipe de dans, 47 de caravane cinematografice etc.

Situația era cu totul inversă pentru opoziție care, deși beneficia de resurse mult mai reduse, era tot timpul împiedicată să-și desfășoare campania electorală datorită intervenției autorităților de stat. Valer Moș susținea că "pe tot parcursul pregătirii alegerilor, Securitatea și Poliția din Satu Mare au recurs la tot felul de metode de intimidare și amenințare, liderii partidelor istorice fiind puși sub urmărire. Cei care erau propuși pe listele de candidați erau amenințați, listele s-au depus greu, oamenilor le era frică, deoarece Weiss, șeful Securității, obținuse de la procuratură mandate în alb și cum i se dăduse mână liberă, a început să urmărească și să aresteze, fără vreo vină anume, pe cine voia el. Dar toate acestea n-au ținut, deoarece majoritatea populației era național-tărănistă. Alegerile s-au organizat și desfășurat sub directa conducere a prefectului de atunci, Șuta Mihai, care era fiul președintelui P.N.L. - aripa Brătianu. La început, național-tărăniștii s-au aliat cu liberalii și au depus listă comună. Prin indiscreția tânărului Șuta Vasile de la liberali, organele de securitate au aflat cine sunt persoanele de la național-tărăniști care candidează, urmând urmărirea și persecutarea lor. Cu toate acestea rezultatul alegerilor a fost în favoarea țărăniștilor"⁹².

În ceea ce privește activitatea organizatorică sau "partea tehnică" în pregătirea alegerilor, astfel de date sunt oferite de fondul Prefecturii din Arhivele Statului Satu Mare. La 2 octombrie 1946 prefectul județului răspunde la ordinul M.A.I. nr. 18.714 din 23 septembrie 1946 trimițându-i "tabloul cu împărțirea administrativă a județului în comune urbane și rurale cu satele lor și tabloul cu împărțirea administrativă a comunelor pe plăși"⁹³. Biroul Electoral Județean a stabilit 88 de circumscripții electorale în județ, dintre care 10 în municipiul Satu Mare, la care se adaugă 7 circumscripții militare⁹⁴. Cele 10 secții de votare din municipiul Satu Mare sunt prezentate în anexele lucrării (vezi anexa)⁹⁵. Suma totală trimisă de M.A.I. județului pentru organizarea alegerilor se ridică la 536.084.000 lei⁹⁶. Tot în capitolul pregătirea alegerilor intră și trimiterea de către preturi a listelor electorale pe localități și cu numărul de alegători, către Prefectura județului ca răspuns la ordinul 7.023/1946. Spre exemplificare oferim tabelul trimis de pretura plășii Someș cu numărul 109/11 septembrie 1946, având semnătura primpretorului acesteia Mihai Pop: Aгриș - 525 alegători, Bercu - 1.094, Dara - 673, Botiz - 1.586, Dorolț - 835, Lazuri - 1.063, Livada - 2.480, Micula - 1.016, Odoreu - 1.836, Peleş - 543, Dumbrava - 510, fiind în total 12.161 de alegători în această plasă⁹⁷.

În ceea ce privește plășile Carei și Tășnad, informațiile sunt mai numeroase în legătură cu secțiile de votare, numărul alegătorilor, președinții secțiilor etc., grație unor documente furnizate de domnul Dumitru Păcuraru din arhiva sa personală (vezi anexa)⁹⁸.

În contextul prezentat, la 19 noiembrie 1946, au avut loc alegerile în vederea constituirii Parlamentului, un moment deosebit de important în istoria zbuciumată a acestor ani de după război. De această dată se legau speranțele opoziției și ale întregii țări, dornică să vadă în România un for legislativ cu adevărat proporțional din punct de vedere politic. Din păcate, speranțele mulțimii au fost spulberate de falsul și minciuna comuniștilor care, au modificat rezultatele și au ars buletinele de vot, nemălăsând nici o dovadă opoziției care revendica succesul scrutinului, punând România și lumea întreagă în fața unei victorii zdrobitoare a B.P.D.-ului. Acest moment a fost un subiect "tabu" pentru istoriografia comunistă, nefiind scris nimic despre cel mai mare fals electoral petrecut vreodată în România, ci numai cuvinte de laudă pentru "Stalin și poporul rus", pentru Partidul Comunist și alte forțe "democrate", datorită cărora în România s-a uitat înțelesul cuvântului "libertate" timp de peste 40 de ani.

Rezultatele date publicității la acea vreme prezintă pentru județul Satu Mare următoarea situație: 162.609 cetățeni cu drept de vot, din care 147.380 au votat în felul următor: B.P.D. -

92.118, P.N.Ț. I. Maniu - 24.023, U.P.M. - 23.181, dr. Lupu - 2.122, independenți - 967, anulate - 4.556. Din aceste cifre au rezultat cinci locuri în Parlament pentru B.P.D., unul pentru P.N.Ț. și unul pentru U.P.M.⁹⁹. Pentru Sălaj (din care făceau parte Careiul și Tășnadul), sunt prezentate următoarele cifre: 178319 votanți, B.P.D.-ul obținând 14773 voturi, P.N.Ț. I. Maniu - 15605, dr. Lupu - 372, U.P.M. - 44169¹⁰⁰. Această situație a consternat întreaga populație; Iuliu Maniu a declarat că P.N.Ț.-ul "a câștigat considerabile majorități în alegeri și a biruit în mod strălucit". Pe această bază, "P.N.Ț.-ul reclamă puterea în numele popularității covârșitoare pe care a dovedit-o în numele opiniei publice românești care i-a acordat încrederea sa"¹⁰¹.

Aparatul de stat și-a adus contribuția lui la victoria listelor guvernamentale. Comparativ cu alegerile parlamentare desfășurate în perioada interbelică, incidentele și abuzurile din ziua desfășurării alegerilor au fost mai puține, astfel încât se pare că principala cale de deturnare a voturilor cetățenilor a fost înregistrarea rezultatelor de către comisia electorală și comunicarea lor:

Chiar dacă sursele oficiale care să demonstreze victoria opoziției au fost în mare parte distruse, totuși mărturiile unor participanți la alegeri pot oferi o imagine mult mai apropiată de adevăr decât cea comunistă. În acest sens vom cita trei declarații deosebit de elocvente în ceea ce privește rezultatul alegerilor și felul cum au fost măsluite.

Din afirmațiile lui Valer Moș reiese că "Doroș Liviu, fiind șef de secție de votare (nu se spune circa de votare - n.n.), a dus la secția lui la Prefectură 3000 de voturi în favoarea P.N.Ț.-ului și numai 3 voturi în favoarea B.P.D.-ului, dar la Prefectură s-a falsificat procesul verbal și rezultatul a apărut exact invers. Așa s-a procedat cam peste tot; unde nu se putea falsifica la urne, se falsifica procesul verbal de la Prefectură. Așa au ieșit învingători comuniștii. Cum au reușit comuniștii să-l convingă pe prefect să măsluiască alegerile? Simplu! Aceștia i-au propus că, dacă vor câștiga alegerile, va primi din partea partidului un post de profesor universitar la Cluj"¹⁰².

Ion Pușcașu, membru P.N.Ț., observator din partea partidului la Mireșu Mare, afirmă că fusese atenționat asupra unor posibile intenții de fals din partea comuniștilor, motiv pentru care conducerea P.N.Ț.-ului i-a cerut să verifice urnele de vot. Astfel, la ora 6 dimineața, Ion Pușcașu, împreună cu G. Balchiș (P.N.Ț.) cer să asiste la desigilarea urnelor, dar sunt excluși din sală pentru a nu fi de față la această operațiune. La intrare, ei răstoarnă urna în care au fost introduse deja voturi favorabile B.P.D.-ului. Buletinele ieșite în momentul scuturării urnei nu au mai fost reintroduse, dar reprezentanții B.P.D.-ului au refuzat să scoată celelalte buletine rămase în urnă, motiv pentru care Ion Pușcașu a întocmit o contestație împreună cu colegul său, pe care au depus-o la Biroul Electoral. Această contestație a fost pretextul arestării sale în 1947. Cu toate acestea, P.N.Ț.-ul a obținut majoritatea, fiind urmat de U.P.M. la o distanță considerabilă de B.P.D. Domnia sa mai menționează că, după numărarea voturilor, s-a încheiat procesul verbal, iar la scrutin au venit câteva persoane de la Securitate ca să ridice urnele, pentru ca, după două zile, să se afle falsul făcut de comuniști¹⁰³.

Ultima relatare aparține domnului Gavril Molnar. Acesta fusese delegat din partea P.N.Ț.-ului la circumscripția din Căărășeu. În dimineața zilei de 19 noiembrie, toate ieșirile din oraș au fost blocate de către Poliție, fiindu-i interzis să se deplaseze la Căărășeu, în ciuda delegației pe care o avea asupra sa. În aceste condiții, Gavril Molnar a trecut Someșul cu o barcă pe la Mărtinești, ajungând la Căărășeu între orele 10-11, timp în care reprezentanții B.P.D.-ului au fost lipsiți de orice supraveghere. Pentru mai multă siguranță, aceștia au apelat la o altă manevră înșelătoare; la ora 2, Gavril Molnar a fost chemat la masă de către preotul din sat, Fernea, pe care îl cunoștea foarte bine. Refuzul primului și insistențele preotului (care a fost trimis de comuniști), au durat doar 12 minute, timp în care au fost schimbate toate voturile din urnă, deoarece între orele 10-14 s-au prezentat destul de mulți cetățeni la vot. Urmarea a fost, desigur, o majoritate confortabilă a B.P.D.-ului, dar domnul Molnar susține că P.N.Ț.-ul a obținut o majoritate de 80-82 % în județul Satu Mare¹⁰⁴.

După cum reiese din aceste exemple, falsificarea nu s-a făcut după o înscenare anume ci în funcție de condițiile existente, iar dacă nu se reușea la urne, atunci se rezolva definitiv la numărare, adevărindu-se astfel spusele lui Stalin că nu contează care pe cine votează, ci doar cine numără voturile¹⁰⁵.

Pentru Carei și Tășnad beneficiem totuși de cifrele reale ale scrutinului, însă aceste zone,

în special plasa Carei, sunt locuite în majoritate de unguri, ceea ce face destul de grea tragerea unor concluzii. Tabelele cu localitățile, numărul alegătorilor și procentajul acordat sunt prezentate în anexele lucrării (vezi anexa)¹⁰⁶. După cum reiese din aceste tabele, în plasa Tășnad se poate observa o victorie clară a opoziției, dar situația nu mai este valabilă și pentru plasa Carei, deoarece în această zonă U.P.M.-ul este majoritar, fiind urmat de opoziție și de B.P.D. Din păcate, aceste cifre lipsesc pentru alte părți, dar coroborate cu declarațiile unor oameni demni de toată încrederea, putem trage concluzia că, într-adevăr, P.N.Ț.-ul a câștigat alegerile cu o majoritate confortabilă, chiar dacă nu a întrunit 80 sau 83 % din numărul voturilor. Această situație este valabilă și pentru alte părți din țară, național-țărăniștii având poate chiar mai multe procente în zone cu o populație covârșitor românească. Pornind de la această realitate, la 30 noiembrie 1946, Comitetul Central Executiv al P.N.Ț.-ului cerea "imediata anulare a acestor alegeri și convocarea urgentă a corpului electoral pentru noi alegeri"¹⁰⁷. Opoziția protestează, cerând sprijin guvernelor SUA și Marii Britanii, dar acestea refuză, astfel că singura șansă pentru opoziție rămânea doar aceea ca regele Mihai să nu deschidă Parlamentul.

Rămăs singur, prizonierul sovieticilor, fără sprijinul aliaților, regele României deschide Parlamentul comunist în speranța că va reuși să redreseze situația. Din păcate, singura realizare a fost doar o prelungire a monarhiei pentru încă un an. La 1 decembrie 1946, întreaga presă semnală momentul deschiderii noului Parlament, considerat de presa comunistă drept un "adevărat Parlament al țării și al poporului"¹⁰⁸, ceea ce însemna recunoașterea acestui mare fals electoral sau, altfel spus, legitimarea regimului comunist.

Partidul Comunist s-ar fi putut disculpa în fața istoriei dacă într-adevăr ar fi avut majoritatea de partea coaliției sale, așa cum a pretins, prin păstrarea buletinelor de vot. O dispoziție venită "de sus" confirmă falsul chiar prin acțiunea autorilor lui, pentru eternitate: buletinele au fost arse în toată țara. Distrugerea lor prezintă însă și un revers: P.C.R.-ul nu mai avea dovada "câștigării" alegerilor, pe care ar fi urmat să o prezinte la o eventuală nerecunoaștere a lor, dacă puterile occidentale, cărora se adresase opoziția, ar fi avut dorința și fermitatea de a contesta în vederea anulării lor¹⁰⁹.

Cât privește urmările acestor alegeri, ele sunt cunoscute. Concret, pe plan local s-au luat măsuri împotriva celor care "au manifestat contra guvernului înainte, în timpul și după alegeri"¹¹⁰. Această afirmație este susținută și de un document care cuprinde 15 personalități publice, acuzate în acest sens (vezi anexa)¹¹¹. În încheiere mai putem adăuga faptul că, după ce au câștigat alegerile prin falsuri și minciuni, cu ajutorul sovieticilor, comuniștii au trecut în Satu Mare, prin grija lui Weiss și a acoliților săi la arestări și hărțuiri ale liderilor opoziției, dedându-se la adevărate orori, care au continuat mai bine de 40 de ani, în gulagurile de pe teritoriul țării.

Note

1. **România. Viața politică în documente. 1945.** Arhivele Statului din România, București, 1994, doc. nr. 40.
2. **Ibidem**, doc. nr. 33.
3. Ion Corneanu, **Organizația Județeană Satu Mare a P.C.R. (1944 - 1946)**, în "Satu Mare. Studii și comunicări", 1981-1982, nr. 5-6.
4. Arhiva Comitetului județean P.C.R.. Maramureș, fond 1, dos. nr. 14/1945, f. 15.
5. Ion Corneanu, **op. cit.**, p. 440 - 441.
6. **Ibidem**.
7. **Ibidem**, p. 446-447.
8. **Ibidem**.
9. Arhivele Statului Satu Mare, fond Prefectura județului Satu Mare, dos. nr. 5/1945, f. 27.
10. **Ibidem**, f. 24.
11. **Ibidem**, f. 26.
12. **Idem**, dos. nr. 20/1945, f. 62.
13. **Idem**, dos. nr.54/1945, f. 33.
14. **Ibidem**.
15. Gavril Molnar - mărturie orală.

16. Arhivele Statului Satu Mare, fond Prefectura județului Satu Mare, dos. nr. 34/1945, f. 5, 6, 7.
17. **Idem**, dos. nr. 78/1945, f. 4, 26, 83.
18. "Ūj élet" (Viața nouă), 11 iunie 1945.
19. **Ibidem**.
20. Gavril Molnar - mărturie orală.
21. Arhivele Statului Satu Mare, fond Prefectura județului Satu Mare, vezi pe larg dosarul nr. 57/1945.
22. **Ibidem**, f. 29.
23. **Ibidem**, f. 35.
24. **Ibidem**, f. 36.
25. **Ibidem**, f. 37.
26. **Ibidem**, f. 39.
27. **Ibidem**, f. 40.
28. **Ibidem**, f. 41.
29. **Idem**, dos. nr. 36/1945, f. 19.
30. **Ibidem**, f. 20.
31. **Ibidem**, vezi pe larg dosarul nr. 36/1945.
32. "Democratul" (Carei), 12 septembrie 1945.
33. **Idem**, nr. 11/2 octombrie 1945.
34. "Brazda nouă", anul I, nr. 36.
35. **Ibidem**.
36. **Ibidem**, nr. 37.
37. Arhivele Statului Satu Mare, fond Pretura Plășii Supuru de Jos, dos. nr. 6/1946, f. 1-2.
38. **Idem**, fond Pretura plășii Halmeu, dos. nr. 1/1946, f. 1, 2, 3.
39. **Idem**, fond Prefectura județului Satu Mare, dos. nr. 23/1946, f. 14.
40. **Idem**, dos. nr. 78/1946, f. 7.
41. Dumitru Păcuraru - arhiva personală.
42. **Ibidem**.
43. "Dreptatea", nr. 5/9 februarie 1946.
44. Arhivele Statului Satu Mare, fond Prefectura județului Satu Mare, dos. nr. 78/1946, f. 12.
45. **Ibidem**, f. 12, 13, 14.
46. **Ibidem**, f. 39.
47. "Patria" (Cluj), nr. 36; "Dreptatea", nr. 59/13 aprilie 1946.
48. "Patria", nr. 13.
49. "Dreptatea", nr. 59.
50. "Solstițiul", nr. 68.
51. "Dreptatea", nr. 59.
52. "Solstițiul", nr. 68.
53. "Brazdă nouă", anul II, nr. 7.
54. **Ibidem**, nr. 10.
55. **Ibidem**, nr. 11.
56. **Ibidem**, nr. 16.
57. "Democratul", anul II, nr. 37.
58. **Ibidem**, nr. 41.
59. "Dreptatea", nr. 79.
60. **Ibidem**, nr. 86.
61. Ioan Scurtu, **Istoria Partidului Național-țărănesc**, Ed. Enciclopedică, București, 1994, p. 442.
62. Victor Frunză, **Istoria stalinismului în România**, Ed. Humanitas, București, 1990, p. 155.
63. "Democratul", nr. 45.
64. "Sătmarul", anul I, nr. 3.
65. **Ibidem**, nr. 13.
66. "Democratul", nr. 47.
67. Arhivele Statului Satu Mare, fond Prefectura județului Satu Mare, dos. nr. 109/1946, f. 9-10.
68. **Idem**, fond Pretura plășii Supuru de Jos, dos. nr. 10/1946, f. 1-2.
69. "Sătmarul", nr. 14.

70. Gavril Molnar - mărturie orală.
71. "Sătmarul", nr. 20.
72. **Ibidem**, nr. 21.
73. **Ibidem**, nr. 23.
74. Ion Pușcașu - mărturie orală; Gavril Molnar - mărturie orală; Valer Moș - în "Solstițiul", nr. 68.
75. "Sătmarul", nr. 24.
76. **Ibidem**, nr. 26.
77. Vasile Savinescu, Doru Radosav, **Satu Mare. Monografie**, Ed. Sport-Turism, București, 1980, p. 60.
78. Gavril Molnar - mărturie orală.
79. "Sătmarul", nr. 34.
80. **Ibidem**, nr. 48.
81. **Ibidem**, nr. 60.
82. "Democratul", nr. 58.
83. "Sătmarul", nr. 80.
84. **Ibidem**, nr. 91, 98.
85. Ion Pușcașu - mărturie orală.
86. "Sătmarul", nr. 90.
87. Nicolae Baciuc, **Agonia României**, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1990, cap. 23, p. 242-244.
88. "Sătmarul", nr. 99.
89. "Elöre" (Înainte), 10 noiembrie 1946.
90. "Sătmarul", nr. 101.
91. Victor Frunză - **op. cit.**, p. 289 - 290.
92. "Solstițiul", nr. 68.
93. Arhivele Statului Satu Mare, fond Prefectura județului Satu Mare, dos. nr. 8/1946, f. 114.
94. "Sătmarul", nr. 92.
95. **Ibidem**, nr. 102.
96. Arhivele Statului Satu Mare, fond Prefectura județului Satu Mare, dos. nr. 8/1946, f. 161.
97. **Idem**, dos. nr. 109/1946, f. 17.
98. Dumitru Păcurar - arhiva personală.
99. "Sătmarul", nr. 108.
100. "Democratul", nr. 63.
101. Ioan Scurtu, **op. cit.**, p. 447.
102. "Solstițiul", nr. 68.
103. I. Pușcașu - mărturie orală.
104. Gavril Molnar - mărturie orală.
105. Iosif Constantin Drăgan, **Istoria românilor**, Ed. Europa Nova, București, 1994, p. 272.
106. Dumitru Păcuraru - arhiva personală.
107. I. Scurtu - **op. cit.**, p. 448.
108. "Sătmarul", nr. 115.
109. Victor Frunză, **op. cit.**, p. 291.
110. Dumitru Păcuraru - arhiva personală.
111. **Ibidem**.

ANEXE

BULETIN DE VOT: 1) .B.P.D., 2) .U.P.M., 3) P.N.Ț.

<p>1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Gheorghe Tătărescu 2. Alexandru Sencovici 3. Gheorghe Urzică 4. Ioan Șuteu 5. Ioan Radu 6. Ioan Țăranu 7. Ioan Horincar 	<p>2</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Antal Danrel 2. Kobs Zoltan 3. Kobs Zoltan 4. Kobs Zoltan 5. Kobs Zoltan 6. Kobs Zoltan 7. Kobs Zoltan 	<p>3</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Demian Titu 2. Netea Vasile 3. Micle Alexandru 4. Nichita Paul 5. Crișan Ioan 6. Marian Constantin 7. Micu Augustin
---	--	--

Tabel cu numele câtorva primari, numiți sau confirmați în perioada septembrie - noiembrie 1945

Data	Numele	Funcția	Localitatea
12.09.1945	Fabian Mihai	primar	Negrești
12.09.1945	Talpoș Gheorghe	aj. primar	Negrești
28.09.1945	Csucs Iosif	primar	Lazuri
28.09.1945	Maxim Alexandru	primar	Doba
28.09.1945	Hebe Ioan	primar	Lipău
28.09.1945	Nichita Gh.	primar	Cărășeu
28.09.1945	Spătaru Ioan	primar	Amași
28.09.1945	Karoly Mihai	primar	Ambud
29.09.1945	Pavel Ioan	primar	Sătmărel
29.09.1945	Mare Alexandru	primar	Boghiș
29.09.1945	Chirilă N.	primar	Vetiș
10.10.1945	Chiș Ioan	primar	Halmeu
10.10.1945	Mîndruț Grigore	primar	Batarci
10.10.1945	Simon Gavrilă	primar	Porumbेști
10.10.1945	Francsiki Coloman	primar	Dabolt
10.10.1945	Polgar Eugen	primar	Băbești
10.10.1945	Glodan Tudor	primar	Tarna Mare
10.10.1945	Lucuț Bota	primar	Turț
12.10.1945	Augustin Raț	primar	Remetea
16.10.1945	Lochli Ștefan	primar	Ardud
1.11.1945	Pietraru Ioan	primar	Odoreu
26.11.1945	Izvoran Ioan	primar	Medieșu Aurit

Listele cu candidații B.P.D.-ului și U.P.M.-ului Satu Mare

I. Lista candidaților B.P.D.-ului:

1. Gheorghe Tătărescu - vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, președintele P.N.L. - Gh. Tătărescu
2. Alexandru Sencovici - secretarul general al Sindicatelor Unite
3. Gheorghe Urzică - tipograf Cluj (P.S.D.)
4. Gheorghe Șuteu - vicepreședintele Frontului Plugarilor
5. Radu Ioan - notar public (P.N.L. Gh. Tătărescu)

6. Țăranu Ioan - agricultor, Boinești, plasa Oaș (Frontul Plugarilor)

7. Horincar Ioan - Baia Mare (P.S.D.)

II. Lista candidaților U.P.M.-ului:

1. Antal Daniel - vicepreședinte U.P.M.
2. Koos Zoltan - inspector școlar
3. Kánya Gheorghe - agricultor, Potău
4. Stibli Iosif - lăcătuș, Baia Mare
5. Kondor Ghedeon - tăbăcar, Satu Mare
6. Hadi Rozalia - învățătoare, Satu Mare
7. Peleskey Nicolae - Satu Mare.

Secțiile de votare din municipiul Satu Mare:

1. Secția de votare nr. I - Fabrica "Willinger"
2. Secția de votare nr. II - Fabrica "Prinz"
3. Secția de votare nr. III - Școala Primară nr. 3
4. Secția de votare nr. IV - Inspectia C.F.R.
5. Secția de votare nr. V - Liceul Reformat
6. Secția de votare nr. VI - Casa de cultură "Farkas"
7. Secția de votare nr. VII - Fabrica "Unio"
8. Secția de votare nr. VIII - Primăria Ville Satu Mare
9. Secția de votare nr. IX - Cercul Tineretului Comunist
10. Secția de votare nr. X - Școala primară nr. 1.

Tabel cu secțiile de votare, comunele care compun secțiile, nr. alegătorilor și președinții secțiilor de votare

Plasa Carei

Localitatea pentru secția de votare	Componenta	Numărul alegătorilor	Președinții secțiilor de votare
Carei	Carei I secția I	3.000	dr. Pașca Eugen notar public Carei
Carei	Carei secția II	3.000	Rittli Adalbert profesor Carci
Carei	Carei secția III	2.889	dr. Gherman Ioan inspector administrativ Carei
Foieni	Foieni, Berea, Ciumești, Marna Nouă	2.745	Banyai Francisc inspector școlar Zalău
Lucăceni	Lucăceni, Berveni, Cămin	2.535	Cioclu Vasile prim grefier la Tribunalul Zalău
Moftinul Mare	Moftinul Mare, Domănești, Poprica, Ghilvaci	1.937	dr. Petrenciu Victor - directorul oficiului economic Zalău
Moftinul Mic	Moftinul Mic, Căpleni	2.313	dr. Paul Groza medic veterinar Carei
Sanislău	Sanislău, Horea, Petrești	2.941	Bologa Patriciu șef serviciu Zalău
Tiream	Tiream, Ghenci, Sînmiclăuș, Istrău, Vezendiu	2.905	Culceanu Victor directorul camerei Agricole Zalău

Plasa Tășnad

Localitatea pentru secția de votare	Componenta	Numărul alegătorilor	Președinții secțiilor de votare
Tășnad	Tășnad, secția I Blaja, Ghilești, Tășnadul Nou	3.000	dr. Mustea Alexandru, pretor principal Tășnad
Tășnad	Tășnad, secția II Moara Banfi, Santău Săuca, Silvaș	3.000	Ciobotar Ioan învățător director Tășnad
Cehăluț	Cehăluț, Cean, Cehal, Orbău	2.384	Ghițu Ioan preot Blaja
Mecențiu	Mecențiu, Gănaș, Cig, Ghirolt, Hotoan, Rădulești, Eriu, Sîncrai, Satu-Mic	2.734	Săucan Ioan învățător director Satu Mic
Chegea	Chegea, Săcășeni, Sărăuad, Rațiu	2.436	Matei Nicolae inginer agricol Zalău
Păgaia	Păgaia, Boianul, Mare Pătal, Pătălușa, Reghea	2.417	Băcoi Ioan, șef grefier al județului Zalău

Plasa Tășnad

Nr. crt.	Comune	Nr. alegători	Bloc	U.P.M.	Opoziția
1.	Boianul Mare	869	40	5	55
2.	Păgaia	241	60	5	35
3.	Chegea	141	80	0	20
4.	Căuaș	658	20	15	68
5.	Ghirolt	353	5	-	95
6.	Mecențiu	356	10	30	60
7.	Cehăluți	605	5	90	5
8.	Cehal	715	40	-	60
9.	Cean	320	10	30	60
10.	Orbău	350	10	-	90
11.	Eriu-Sâncrai	577	20	50	30
12.	Cig	434	10	-	90
13.	Satul Mic	281	10	-	90
14.	Pătal	760	10	90	-
15.	Pătălușa	402	25	50	25
16.	Pir	1276	5	70	25
17.	Sărvăzel	249	5	-	95
18.	Santău	1412	20	30	50
19.	Chereușa	430	15	70	15
20.	Hotoan	437	5	10	85
21.	Sudurău	302	20	30	50
22.	Săcășeni	1053	20	60	20
23.	Chegea	579	20	-	80
24.	Sărăuad	852	30	45	25
25.	Săuca	402	30	3	67
26.	Becheri	580	10	90	-
27.	Silvaș	229	30	-	70
28.	Tășnad	3334	15	70	15

Plasa Carei

Nr. crt.	Comune	Nr. alegători	Bloc	U.P.M.	Opoziția
1.	Berveni	1533	20	80	-
2.	Lucăceni	391	75	-	25
3.	Foeni	781	5	95	-
4.	Ghenci	869	10	80	10
5.	Cămin	611	5	95	-
6.	Căpleni	1173	6	94	-
7.	Ciumești	937	10	70	20
8.	Berea	267	2	98	-
9.	Marna Nouă	117	100	-	-
10.	Moftinul Mare	853	28	70	2
11.	Ghilvaci	320	10	75	15
12.	Moftinul Mic	1138	20	20	60
13.	Domănești	762	60	20	20
14.	Petrești	558	22	75	3
15.	Resighea	400	60	-	40
16.	Sanislău	2172	35	50	15
17.	Horea	211	60	-	40
18.	Sânmiclăuș	486	50	5	45
19.	Istrău	172	50	5	45
20.	Tiream	1090	30	65	5
21.	Urziceni	889	25	70	5
22.	Vezendiu	535	10	-	90
23.	Portița	299	20	-	80
24.	CAREI	8401	20	70	10

Tabel nominal de notari, pretori, primari, funcționari din județ și comune care au manifestat cc guvernului înainte, în timpul și după alegeri

Numele	Funcția	Localitatea
Cosma Gheorghe	primar	Pișcolt
Vătai Alexandru	notar	Pișcolt
Filip Ioan	primar	Căuaș
Dr. Oros Sever	notar public	Tășnad
Mureșan Nicolae	funcționar	Săcășeni
Zaharie Gheorghe	primar	Chegea
Sabău Nicolae	primar	Sărăuad
Roșu Dumitru	notar	Supuru de Sus
Onac Dumitru	notar	Santău
Filip Gavril	controlor fiscal	Tășnad
Vereș Augustin	subnotar	Tășnad
Bichiș Gheorghe	notar	Căuaș
Talpoș Gheorghe	subnotar	Săcășeni
Hago Francisc	notar	Căpleni
Tiliciu Aurel	factor P.T.T.	Carei

ALEGERILE PARLAMENTARE **DIN NOIEMBRIE 1946 ÎN SĂLAJ.** **PREGĂTIRE, DESFĂȘURARE, REZULTATE**

Cornel Grad, Doru E. Goron

Acum exact 50 de ani, în România sub paravanul unui bloc al "partidelor democratice" (din care făceau parte Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat, Frontul Plugarilor, Partidul Național Popular, Partidul Național Liberal - Tătărescu, Partidul Național Țărănesc - Alexandrescu) și în strânsă legătură cu Uniunea Populară Maghiară, comuniștii reușeau să câștige, pe cale aparent legală, alegerile din noiembrie 1946 - ultimele alegeri libere și primele de tip comunist din România ante-decembrie. Apoi, în mai puțin de un an, adeversarii - partidele istorice, Partidul Național Țărănesc - Maniu și Partidul Național Liberal - Brătianu -, vor fi scoase forțat de pe scena politică prin interzicerea activității și înmunișirea liderilor și membrilor marcanți. Aceeași soartă o vor avea și tovarășii vremelnici de drum (P.N.L.-Tătărescu, P.N.Ț. - Alexandrescu, P.S.D. - Titel Petrescu), de care P.C.R. se va descolorosi fără remușcări, după ce i-a utilizat ca elemente de decor democratic în fața opiniei publice interne și internaționale.

În urma acestui eveniment electoral (adevărat certificat de naștere a structurilor comuniste de putere), până în 1989 comuniștii vor fi stăpâniți absoluți în România, iar prin reflexele totalitare moștenite de actualele structuri, își continuă încă activitatea distructivă, sub masca unor grupări fals democratice, intitulate pompos "revoluționare", "republicane", "monarhiste", "socialiste", "muncitorești" etc. perpetuând starea de confuzie și derută.

În Sălaj, considerat județ manist, victoria prin fraudă a B.P.D. a fost "desăvârșită": toate cele nouă locuri fiind ocupate de lista "Soarele" (B.P.D.) - 7 locuri și U.P.M. - 2 locuri.

*

Pregătirea alegerilor parlamentare din noiembrie a început încă din februarie 1946, când secțiile administrative ale comitetelor regionale P.C.R. au primit instrucțiuni de uz strict intern pentru asigurarea condițiilor tehnice perfecte de desfășurare a acestei operațiuni politice: "Alegerile au importanță extrem de mare pentru partidul nostru, pentru întregul popor român. Viitorul țării, independența ei, libertatea ei, democratizarea și fericirea ei depinde de rezultatul alegerilor, iar rezultatele alegerilor depind, la rândul lor, de pregătirea politică și tehnică. Alegerile bine pregătite din punct de vedere tehnic înseamnă ușurarea enormă a muncii politice și asigurarea ei în condițiuni tehnice perfecte"¹.

Și în domeniul muncii de propagandă s-au operat modificări în sensul transformării școlilor de cadre în școli "de îndrumători cu program" de 6 lecții, ajustat în consecință².

Procesul lotului Antonescu a constituit un bun prilej pentru a exacerba propaganda comunistă contra "reacțiunii fasciste, maniste, antisovietice" etc. - de fapt, contra partidelor fanion ale democrației (P.N.Ț. - Maniu, P.N.L. - Brătianu) -, dându-se indicații să se organizeze mitinguri care "să trezească ura neîmpăcată a publicului împotriva acestor criminali, astfel ca să nu mai aibă nimeni milă de ei"³.

La 17 iunie, în localul Prefecturii județului Sălaj, sub președinția prefectului Eugen Chișiu, s-a constituit Comitetul Electoral județean Sălaj al B.P.D., în următoarea componență: Paul Dimitriu

(P.N.L. - Tătărescu) - președinte, Gheorghe Sabău - (P.C.R.) - secretar general, iar Gheorghe Goron (P.N.L. - Tătărescu) Ioan Tătaru și Teodor Chemișeș (Frontul Plugarilor), Gheorghe Vaida și Iancu Avram (Partidul Social-Democrat), Ștefan Collier (Partidul Comunist Român), Ioan Opriș și Grigore Jecan (Partidul Național Popular), Remulus Mureșan și Iuliu Tâmaș (Partidul Național Țărănesc - Alexandrescu), Constantin Cherecheș și Alexandru Tuzes (Sindicatele Unite), Galia Omotescu și Florica Chemișeș (Federația Democrată a Femeilor Române) - membri, având șase subsecții (administrativă, transporturi, electorală, economică, propagandă, financiară), o Comisie de presă (Vasile Fărcaș - P.S.D. și Gheorghe Perneșiu - P.C.R.) și un birou de informații și reclamații.

În prima ședință a Biroului Electoral Județean B.P.D. Sălaj s-au pus la punct strategia de acțiune și listele cu oamenii desemnați pentru propagandă în localitățile județului. Gheorghe Sabău, secretarul general al B.E.J. al B.P.D. Sălaj și reprezentant al P.C.R., a opinat de la bun început că "toate partidele democratice trebuie să ducă lupta în comun pentru reușita alegerilor și că membrii trebuie să fie disciplinați, să execute întocmai toate ordinele și dispozițiunile primite". Paul Dimitriu, reprezentantul P.N.L.-Tătărescu și, totodată, președintele B.E.J. al B.P.D. Sălaj a afirmat cu înconștientă și cinism: "... a fost necesară și constituirea unui birou electoral județean, în cadrele căruia toate partidele, în deplină armonie și frățietate să ducă lupta până la victoria definitivă (subl. ns.). Lupta va fi grea, deoarece dușmanii lucrează prin propagandă meschină, compromițătoare și reacționară, dar punându-se în fața opiniei publice munca realizată de Guvernul Groza, care a făcut o muncă de convingere și exclusiv înspre binele poporului, victoria va fi de partea noastră. Județul Sălaj fiind un județ greu, în care maniștii lucrează, prin lupta noastră de convingere a maselor vom (i)eși triumfători salvând onoarea județului"⁴.

Peste circa o lună, la 27 iulie, a avut loc ședința extraordinară a Comitetului Județean al B.P.D. Sălaj (biroul s-a transformat în comitet), convocată ca urmare a vizitei în județ a doi delegați ai Comitetului Electoral Central al B.P.D. - N. Pătrașcu și Miron Mechiu. Încă de la deschiderea ședinței, prefectul afirmă sentențios: "Județul nostru trebuie să fie primul pe țară în campania electorală, pentru care suntem vizitați des de prietenii delegați". Într-un stil care friza demagogia și agresivitatea contra "istoricilor", delegatul C.C.E. al B.P.D., comunistul N. Pătrașcu, a prezentat obiectivele campaniei electorale desfășurate de B.P.D.: "Scopul principal pe care-l urmărește este chemarea la viața politică a maselor. Numai rezultatul acesteia trebuie să fie numărătoarea voturilor (...) Însăși realizarea platformei program este ideea pentru și prin popor (...) Întâia oară în istoria politică a României toate partidele absolut s-au unit într-un bloc prezentându-se în fața poporului cu o singură listă pentru apărarea intereselor țării. Ruptura aripei drepte ale lui Maniu și Brătianu duce treptat la terorism. Opoziție de fapt nu există, pentru că s-au unit toate partidele din țară cu excepția acestei rupturi amintite. Problema Ardealului de Nord, unde ruptura național-țărănistă-manistă a reușit ca până în prezent să-și mențină în anumite straturi sociale influența sa, trebuie explicat populației și în special populației românești că este vorba de o cursă grosolană care se întinde poporului român pe baza suferințelor de 4 ani (...). Populația românească (3/4 din România) s-a pronunțat pentru democrație și hotărât pentru un guvern democratic și deci trebuie arătat populației românești din Ardeal că ar merge contra populației românești, care este majoritate, astfel că ar face un corp străin dacă ar merge în alegeri fără noi"⁵.

Detalii utile privind activitatea C.E.J. Sălaj, a comitetelor electorale de plăși și, mai ales, despre cooperarea dintre forțele politice din cadrul B.P.D. oferă rapoartele și procesele verbale ale C.E.J. și ale subcomisiilor sale de lucru din 5 și 30 august⁶, 13 septembrie⁷ și 8 octombrie⁸.

Nemulțumirile latente față de partenerii de coaliție au izbucnit la suprafață în ședința extraordinară a C.E.J. Sălaj când s-au discutat listele de candidați impuse de C.E.J. și care - după opinia cvasiunanimă - nu reflectă, cu excepția primelor două locuri (Petru Mironescu - Mura - P.S.D. și Leontin Sălăjan - P.C.R.), reala contribuție la campania electorală. Cel mai violent contestat a fost Emil Lobonțiu (P.N.L. - Tătărescu), fost parlamentar și prefect de Sălaj, plasat pe poziția a treia. La fel au fost contestați Francisc Bruder (P.S.D.) și Grigore Popescu (P.N.L. - Tătărescu), ca fiind străini de județ, necunoscuți și fără activitate.

N. Pătrașcu (P.C.R.), reprezentantul C.E.C. pentru Ardeal a replicat că locurile partidelor nu sunt discutabile, fiind definitive de C.E.J. în urma unor îndelungate negocieri. Singura operațiune posibilă este schimbarea persoanelor de către fiecare partid în parte⁹. Ca urmare a intervențiilor, s-a modificat lista prin înlocuirea lui Emil Lobonțiu și Ioan Pușcaș (P.N.L. - Tătărescu)

cu Paul Dimitriu și Ioan Pușcaș¹⁰.

Difficultățile cauzate de arbitrajul întocmirii listei și opoziția fățișă a electoratului sălăjean față de B.P.D. sunt ilustrate în două documente. În primul document (procesul verbal din 22 octombrie 1946 al C.E.J. Sălaj al B.P.D.), Ioan Opriș, președintele secției de propagandă "cu durere constată că rezultatele nu sunt cele așteptate, fapt care se datorește în primul rând lipsei mijloacelor de transport, iar în al doilea rând faptului că județul Sălaj este județul de origine a lui Maniu și populația păstrează încă o ideologie față de acest om, putând foarte cu greu fi convinsă de a se încadra în noua orânduire socială și politică"¹¹.

În raportul pe luna octombrie al organizației județene Sălaj a P.C.R. (31 octombrie 1946), secretarul politic Gheorghe Sabău semnală: "Partidele legale lucrează în cadrele B.P.D.-ului potrivit instrucțiunilor de la C.C. Electoral București, iar partidele istorice nu se manifestă prin adunări decât prin acțiuni duse de la om prin cadrele vechi de ale lor, prin funcționari și militari deblocați, precum și prin tineretul școlar secundar și universitar"¹². Din raportul lui Gheorghe Sabău rezultă că organizația județeană P.C.R. avea vreo 7.529 membri (2.284 români, 4.668 unguri, 275 evrei etc.) și că s-au desfășurat mai multe adunări electorale, la care au participat mii de simpatizanți (cifrele sunt, evident, umflate), astfel: Valea lui Mihai (30.000), Carei (25.000), Cehu Silvaniei (5.000), Șimleu Silvaniei (3.000), Crasna (2.500), Jibou (3.500), Zalău (3.000) etc. La punctul 13 al raportului său, șansele electorale sunt evaluate astfel: 45-50 % - B.P.D., 35 % - "istoricii", iar la ultimul punct (20) se menționează: "În județul nostru cazuri de demisionare din partidele istorice nu sunt. Rezistența partidului manist în acest județ se menține prin nepoții săi, cari în majoritatea cazurilor sunt preoți".

Asemenea raportări fanteziste privind raportul de forțe nu erau crezute nici măcar de autorii lor și, în consecință, s-au mai luat măsuri pentru a "confirma" previziunile la urne. Mijloacele au fost diverse și după "câștigarea" alegerilor au fost detaliate cu sentimentul datoriei împlinite: măslirea voturilor, prin introducerea de voturi în prealabil, aproape la toate secțiile de votare, cu ajutorul magistraților, armatei și jandarmeriei care aveau sarcini să supravegheze și să garanteze libera și normala desfășurare a votului. În acest sens, sunt rapoartele de la secțiile de votare din Zalău, Tășnad, Carei etc., unde raportul a fost inversat de la 70-80 % pentru "Ochiul" - P.N.T. (Maniu) la 70 % pentru "Soarele"¹³.

Așa cum se menționează în contestația introdusă, la 18 noiembrie 1996, de Corneliu Coposu, Zaharia Boilă și Iuliu Coroianu, în numele listei nr. 3 "Ociul"¹⁴ deficiențele ușor constatabile de instanță au început de la întocmirea registrelor electorale, distribuirea certificatelor de alegător, organizarea și funcționarea birourilor electorale și secțiilor de votare, care ar fi putut ușor fi remediate dacă s-ar fi respectat cu adevărat legea. Nu s-a întreprins însă nimic pentru a preveni și stopa uriașa fraudă electorală. Dimpotrivă, cvasimajoritatea președinților secțiilor de votare, grefierii și organele de ordine au fost printre cei mai zelosi executați ai ordinilor B.P.D., după cum menționează aproape toate rapoartele organizațiilor locale de partid.

Acolo unde trimișii P.C.R. n-au fost suficient de "activi", rezultatele reale ("corectate" ulterior) au fost dezastruoase. Astfel, la Pățel - raportau delegații P.C.R., Ioan Huluban și Forrai Ambrozie - "fiind de față" delegații "Ochiului", Nicolae Dunca, Vasile Săucan și Vasile Gyulai - subprimar din Boianu Mare: "dl. Președinte a început numărarea voturilor în prezența tuturor. După ce am terminat cu numărarea voturilor am ajuns la rezultate triste: lista nr. 1/352, Lista nr. 2/771, Lista nr. 3/767, Lista nr. 4/113..."¹⁵.

Toate contestațiile înaintate comisiei județene, și prin procesul verbal din 21 noiembrie al Tribunalului Sălaj, au fost respinse, comunicându-se rezultatul alegerilor: numărul voturilor exprimate - 182.072, din care lista nr. 1 (B.P.D. ("Soarele") - 115.083; Lista nr. 2 Uniunea Populară Maghiară - 44.086; lista nr. 3 ("Ochiul") - 15.508; lista nr. 4 (P.T.D. - Lupu) - 3.762; voturi nule - 36.400. Au fost declarați aleși 7 reprezentanți ai B.P.D. (Petru Mironecu Mura - P.S.D., Leontin Silaghi-Sălăjan - P.C.R., Paul Dimitriu - P.N.L.-Tătărescu, Francisc Bruder - P.S.D., Ioan Gheție - P.N.Ț. - Alexandrescu, Teodor Chimiveș - Frontul Plugarilor și Ioan Pușcaș - P.N.L. și 2 reprezentanți al Uniunii Populare Maghiare - Koteles Ștefan și Solymos Ivan)¹⁶.

Procentajul electoral obținut de B.P.D., datorită unei uriașe fraude¹⁷, a depășit și cele mai optimiste previziuni ale P.C.R. (se sconta pe câștigarea a 4-5 locuri), obligând C.E.J. Sălaj să rediscute ultimele locuri câștigătoare. Astfel, Leontin Silaghi-Sălăjan - P.C.R., a observat că P.N.L. a obținut în acest județ două mandate, deși raportul adus (sic!) de acest partid nu este cel mai mare și nici cel mai rodnic, contestând că al doilea deputat din acest partid nu numai că este străin

de județul Sălaj, dar este o persoană fără nici o activitate politică și care mai ales în acest județ nici cel puțin nu s-a prezentat, pentru care motiv propune a se face intervenție ca Ioan Pușcaș să fie înlocuit cu Veronica Tugae, candidată pe locul 8 din partea P.F.P., evidențiind cu această ocazie meritele acestei candidate "care a organizat în mai multe județe din țară femei și în special femeile plugărite, fapt care ar face cinste județului Sălaj să aibă posibilitatea să trimită în parlamentul țării o deputată plugărită"¹⁸.

La 24 noiembrie, Comitetul județean Sălaj al P.C.R., prin prefectul Miron Mechiu, înaintează un raport detaliat privind activitatea desfășurată de acesta în perioada 20 octombrie - 24 noiembrie 1946, cu accent pe organizarea și rezultatul alegerilor din 19 noiembrie, inclusiv a relațiilor între formațiunile componente ale B.P.D..

Ca sarcini de viitor, după această "victorie" zdrobitoare a P.C.R. și a coalițiilor săi, raportul consemna: "1. Exploatarea succesului, pe baza consternărilor și experienței câștigate; 2. Înlăturarea tuturor slăbiciunilor constatate. Am organizat astfel adunări de lămurire și exploatare a succesului în toate centrele de plasă, iar pentru azi, duminică 24 nov. am luat măsuri ca în toate bisericile din județ să se officieze servicii divine pentru sărbătorirea succesului obținut. După ieșirea din biserici să se organizeze adunări populare, în care să se explice însemnătatea pentru viitorul țării noastre, a acestui eveniment. La data încheierii acestui raport, aceste adunări sunt în curs de desfășurare. În concluzie generală, partidul nostru a trecut cu succes deosebit acest examen, și stă gata de luptă pentru sarcinile viitoare"²⁰.

Exact o lună mai târziu, în raportul Secției de Educație Politică a județenei de partid, victoria (obținută printr-o fraudă uriașă, recunoscută chiar de secretarul organizației județene) era pusă pe seama intensei munci de propagandă politică desfășurată pe parcursul mai multor luni și care a antrenat utilizarea a peste 200.000 exemplare de imprimate tipizate (afișe, manifeste, lozinci, pancarde, broșuri, cărți etc.)²¹, plus ziarul B.P.D. Sălaj - "Graiul Sălajului", distribuit gratuit în săptămâna anterioară alegerilor.

Mintindu-și cu mândrie proletară superiorii de partid și pregătindu-se de noi isprăvi similare, raportul concluziona că "propaganda noastră, adunările, echipele de propagandă, afișele, manifestele, lozincile, pancardele, broșuri, cărți, popularizarea semnului, a candidaților, realizările, propaganda din casă în casă, de la om la om, toată această muncă politică de lămurire, precum și zecile de mii de ziare au contribuit în măsură serioasă la rezultatul obținut".

Peste 43 de ani, această uriașă butaforie (sistemul comunist) în România se va prăbuși strivită de propriile-i minciuni, în eficiența cărora nu mai credeau nici măcar autorii lor.

Note

1. Arhivele Naționale Sălaj, fond Comitetul județean Sălaj al P.C.R., dos. 3/1946, f. 51.
2. Idem, f. 53, 55.
3. Idem, f. 54.
4. Idem, dos. 20/1946, f. 4.
5. Idem, f. 7.
6. Idem, f. 11, 12.
7. Idem, f. 15-17.
8. Idem, f. 26-27.
9. Idem, f. 29-31.
10. Idem, dos. 1/1946, f. 68.
11. Idem, dos. 20/1946, f. 33.
12. Idem, dos. 1/1946, f. 67.
13. Idem, dos. 3/1946, f. 20-21, 26-27, 29-30, 33-37, 39-44, 49-50.
14. Arhivele Naționale București, fond Ministerul Justiției - Alegeri parlamentare, dos. 2833/1946.
15. Arhivele Naționale Sălaj, fond Comitetul județean Sălaj al P.C.R., dos. 3/1946, f. 33.
16. Idem, dos. 1/1946, f. 72.
17. Idem, dos. 3/1946, f. 26-28.
18. Idem, dos. 20/1946, f. 37.
19. Idem, dos. 1/1946, f. 69-74.
20. Idem, f. 74.
21. Idem, dos. 11/1946, f. 26-29.

Proces - Verbal

Incheiat astăzi 8 Octomvrie 1946 in localul Prefecturii Jud.Sala,
la ocazia conferinței Dilor Președinți și secretari ai B.P.D.din plasele
Judetului Sălaj.

La ședință au luat parte:

1.Domnul Paul Dimitriu,președintele B.P.D.Jud.Sălaj

2.Domnul Chișu Eugen Prefectul Judetului Sălaj.-

3.Dnii responsabili ai secțiilor din B.P.D.Sălaj.

4. Dnii președinți și secretari ai B.P.D.din plasele Judetului,
in afară de plasa Zalău,-care nuda avut niciun delegat și plasa Buciumi
a cărui delegați au fost înlocuiți de către dl.pretor Buhaiu Ioan,-

I. Dl.Președinte Paul Dimitriu,deschide ședințe,salutând pe ce
prezenți.

II.Dl.Sabău Gheorghe secretar General expune scopul convocării
Dilor președinți și secretari de plăși și programul ședinței.

III.Expunerea președinților B.P.D.de plasă.

1. Plasa Carei Dl.Mărieș Alexandru președintele B.P.D.de plasă
printr,un raport sumar arată activitatea Blocului din aceea plasă pe
partide și organizații politice.

- Constatându-se că raportul este incomplet,responsabilii
secțiilor din B.P.D. Jud.cer o seamă de lămuriri la care Dl.Mărieș Alex
dă răspunsurile cuvenite.

In general din raportul președintelui plășii Carei se const
ă că Blocul partidelor democratice din aceea plasă a dus o activitate
destul de intensă însă datorită unor piedici nu a ajuns la rezultatele
cele mai frumoase.

2. Dl.Protopop Călăuz Ilie președintele B.P.D.al plășii Cehul-
Silvaniei printr,un ra port,concis însă foarte complet arată in linii
generale întreaga activitate a B.P.D.de plasă din care se constată,că
au dezvoltat o muncă intensă și au obținut rezultate chiar peste aștep-
tări.

Pentru munca frumoasă și interesul ce și-au depus organele
B.P.D.-ului Comitetul Electoral B.P.D.al Judetului il felicită pe Dl.
Președinte al plășii Cehul Silvaniei aducându-i vii mulțumiri.

3. Plasa Jibou. Dl.Președinte al B.P.D.-ului de plasă Pop Ale-
xandru citește raportul de activitate,arătând o seamă de piedici întâmp-
nate in cursul campaniei de propagandă și aceasta in special in comunei
Brebil,Brusturi și Vădurele in care seamalează o puternică organizare
reacționară.

4. Dl.Mihut N.Președintele B.P.D.-ului de plasă Supurul de jos
intr,un raport scurt arată activitatea ce a desfășurat-o B.P.D.plășii
Supur in raport care se completează cu răspunsurile date de către Dl.
Mihut la întrebările puse de către Dl.Prefect al Judetului și de către
Dl.Tătaru Ioan.In aceasta plasă se constată in cele expuse de Dl.Prese-
dinte că sa lucrat obținându-se rezultate mulțumitoare.-

5. Dl.Dr.Căpâlnag Victor președintele de plasă B.P.D.Simleul
Silvaniei,intr,un raport amănunțit arată activitate, desfășurată dela
data când a luat ființă Blocul in aceea plasă și până in prezent cu
toate dificultățile menționând cele petrecute cu ocazia întrunirii din
ziua de 6 I.C.cu ocazia împărțirii titlurilor de improprietărire in
aceea plasă.-

6. Activitatea Blocului partidelor democratice din plasa Tășnad
este arătată printrun raport sumar de către Dl.Micu Octavian.

./.

303 27

7.-Plasa Valea lui Mihai, prin Dl. Mester Iosif arată activitatea desfășurată în aceea plasă semnalând în special organizarea serbării primirii delegaților dela conferința de pace din Paris.

8.- Plasa Zalău e absent.

9.- Lipsește atât Președintele cât și secretarul B.P.D. a plășii Buciumi raportul de activitate îl face Dl. Buhai Ioan pretorul plășii Buciumi.

10.- În numele președintelui B.P.D. al plășii Crasna vorbește Dl. Pretor Rațiu Dumitru, arată activitatea din care raport se constată că în general în acea plasă s'a muncit.

IV.- Discuții și propuneri.

1.- Dl. Pop Alexandru președintele B.P.D. Jibou propune verificarea propagandistilor și a rezultatelor ce obțin fiecare prin agenți în rândul auditorului de chiar prin inserierea diferitelor persoane de încredere în organizațiile din opoziție, cari să culegă informații și să constate felul cum lucrează opoziția.

2.- Secretarul B.P.D. al plășii Cehu Silvaniei cere concurs ptr. înființarea B.P.D.-ului în plasa Ulmeni.

- Cere selecționarea electorilor.

- Cere aprobarea de cheltuieli pentru cei ce pleacă pe teren.

- Raportează că doi preoți refuză să sfințească casa alegătorului.

- Raportează că P.N.T. Alex. nu are delegat, în B.P.D.

3.- Președintele B.P.D. de plasă Valea lui Mihai cere revizuirea reformei agrare din Valea lui Mihai și raportează, că nu are electori

V.- Expunerea responsabililor secțiilor B.P.D. Județean.

Dnii responsabili ai secțiilor B.P.D. Județean fac în mod sumar câte o expunere dând instrucțiuni și îndrumări reprezentanților secțiilor de felul cum trebuie să lucreze să-și dezvolte activitatea în cursul părții a doua, a Campaniei electorale, precizându-se că toată întrunirile se vor face numai în cadrul Blocului și deci nu pe parti de, după cum urmează:

- Secția Propagandă Dl. Opris Ioan,

- Secția Electorală Dl. Valda Gheorghe

- Secția Economică Dl. Sabău Gheorghe

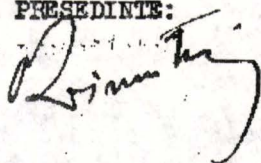
- Secția Financiară Dl. Crăciun Alexandru

- Secția Administrativă Dl. Paul Dimitriu.

VI. Închiderea ședinței : Ședința la sfârșit prin discursul Dlui președinte Paul Dimitriu, care mulțumește celor prezenți pentru faptul că au răspuns la chemarea la aceasta conferință, exprimându-și mulțumirea în acelaș timp pentru întreaga activitate pe a dezvoltat-o organizațiile B.P.D. de plasă urându-și prosperitate și spor la muncă pentru realizarea celor mai frumoase succese.-

Drept care s'a încheiat prezentul proces verbal.

PRESEDINTE:

SECRETAR:

Arhivele Naționale Săb, fond Arhivul județean Săb, al PCR
dos. 20/1946, f. 26-27.

Închisă la ora 17.00, la 17 octombrie 1946, ora 15 în direcția locita-
tului electoral B.1.1. al juđ. Tulcea cu aceeași ulei de lină extracși-
nare.

Prezenți: Președintele Rom. Dimitriu / P.N.R. /

Membrii: Gheorghe / P.S.D. /

Vaida Gheorghe / P.S.D. /

Abin Ioan / P.P. /

Oprea Ioan / P.N.R. /

Grădinar Alexandru / P.N.R. /

La sedința au mai luat parte: Gali, Chișu Ștefan, Președintele
jud. Tulaj, Patrescu N. de la Comitetul Central Electoral / P.C.R. / Alăbuș
N. Regional / P.C.R. / Grădinar, Partis N. Regional / P.C.R. / Grădinar, Mașteru
P.S.D. al cîrui membru al Partidelor din Bloc.

De Președintele Rom. Dimitriu deschide sedința arătînd totodată
scopul pentru care a fost convocată această sedință și anume, pentru
a se discuta lista de candidați depuși în ziua de 16 octombrie.

Procedînd la discutarea listei arată, că în afară de A. Miros-
nescu Văra / cîrui de listă membru al P.S.D. / și Gali Valentin (cîrui
al doilea pe listă din partea P.C.R. / restul persoanelor de pe listă
sunt străine de județ și nu au nimic comun cu acest județ în afară de
A. Chervicea Todor președintele Frontului Plugarilor Tulaj cîrui al
cîrui a atribuit locul 6, nu corespunzător pentru A. Chervicea fiind cu-
noscut ca un bun luptător pe arena politică, de o cinste și creștin-
tății exemplare, fiind o persoană cu multă popularitate în acest ju-
deț, merită un loc mai în fruntea listei, un loc de cinste ca drept
răsplăti pentru munca sa depusă pe teren politic în acest județ
și această mai ales că populația acestui județ sunt pluri și înre-
gimentată în Partidul Frontului Plugarilor.

În continuare, de Președintele Rom. arată scopul ținerii pentru
fostul ei în locul 3 este trecut A. Gali Valentin, care de foarte mult
timp o pășăie acest județ, avînd domiciliul la Tulcea, iar în ju-
dețul Tulaj cîrui arată pe care la-a listat nu-i face de loc cinste
de dimpotrivă venirea ei este trecut în locul 3 a produs indignare în
rîndul majorității lămuritorilor.

De asemenea (1-a) arată scopul ținerii fapt de locul 4 în care
este trecut Brăder Francisc / P.S.D. / persoane străine de județul
Tulaj, necunoscută și ca atare nu are de căuta pe lista acestui județ.

În concluzie, care calificarea listei în sensul că în locul
3 care este atribuit Partidului Național Liberal și fie trecut poșta
organizației Național Libere Tulajene, pe care îi merită, iar A. Chervicea
Todor de asemenea și i se dea un loc de cinste după cum i
se cuvine.

Curîndu-se părerea reprezentanților partidelor interesate, se
concluză următorul rezultat:

A. Vaida Gheorghe / P.S.D. / este de aceeași părere cu A. Dimitriu
în ce privește persoana A. Gali Valentin și în general este pentru schim-
barea listei înțelegîndu-se să schimbăm numai persoanele între ele în
rîndul aceluiași partid fără a fi schimbate și locurile;

A. Abin Ioan reprezentantul Frontului Plugarilor arată că
partidul Frontului Plugarilor este compact nemulțumit de faptul că s-a
intors listă și care schimbarea listei cu excepția primilor doi.

A. Oprea Ioan, reprezentantul Partidului Național Popular intră
scurtă expunere arată că de-a deși înțeleg că fie disciplinat, și se
supun hotărîrilor luate de la centru, totuși de data aceasta vede că
lista de candidaturi nu este cea întocbită și cu această listă Blocul
nu se poate prezenta mai departe în fața populației, nu se poate sus-
ține.

ține ba ce este mai mult. La alegeri nu se va obține rezultatul așteptat până în prezent, și în consecință cere schimbarea cu excepția primilor doi.

Dr. Partis, reprezentantul Regionalci Craiea al Partidului Frontului Plugarilor de asemenea și arată nemulțumirea față de listă și cere modificarea ei.

În urma celor de mai sus, tovarășul Patrascu responsabilul pentru întreg Ardealul în ce privește întocmirea listelor de candidaturi, ca delegat al Comitetului Central Electoral luând cuvânt erată norma după care au fost întocmite listele de candidaturi, că locurile pe partide au fost atribuite în baza convenției inițiale dela înființarea Blocului și că schimbarea acestor locuri este exclusă, fiind doar posibilă schimbarea persoanelor din același partid, lucru care nu aparține Blocului și care umează a-l aranja fiecare partid în rândul cărui sunt nemulțumiri, iar Blocul nu are nici un motiv de a nu primi aceste schimbări.

Schimbându-se locurile care să fie atribuite altor partide decât celorla cărora a fost atribuite inițial, s-ar produce schimbări în listele tuturor județelor din țară, de carece nu s-ar mai respecta procentajul care a fost stabilit și astfel munca depusă până în prezent de Comitetul Central Electoral ar fi zadarnică.

D-Șa arată că de fapt împotriva lui Emil Lobonțiu s-au adus nemulțumiri chiar și Comitetul Central Electoral, însă partidul Național Liberal a dat asigurări că este un om popular și bine văzut în județul Mălaj, iar pentru scutirea lui de pe listă și înlocuirea cu Dr. Paul Dimitriu să se intervină la conducerea partidului, deoarece responsabilitatea persoanelor asupra demnității lor răspunde conducerii fiecărui partid.

În urma acestora luând din nou cuvântul Dr. Președinte Paul Dimitriu declară, că i s-a susținut indignarea și nemulțumirea față de lista de candidați și cere refacerea listei, completându-se cu persoane cunoscute și cu popularitate în județ, pe liste să fie trecute persoane cari stau zi de zi alături de popor, muncesc împreună și cari să fie la îndemâna locuitorilor atunci când aceștia au nevoie de ei și spun cuvântul pe care să-l susțină în fața Camerii Deputaților.

Dr. Coris Ioan Președintele P.N.P. - lui luând cuvânt afirmă că dacă s-a cerut schimbarea listei și dacă Comitetul Electoral al jud. Mălaj este nemulțumit și indignat față de aceasta listă nu este un act de indisciplina, iar modificarea listei este cerută numai în interesul Blocului și cu scopul de a se ajunge la un rezultat pentru care au muncit dela înființarea Blocului și până în prezent.

Dr. Maestru Dumitru cere ca în afară de capul listei, întregă listă să fie compusă numai din persoane ale județului cari să aibă popularitate, să fie cunoscute ca elemente muncitoare, productive și de o cinste ireproșabilă în fața poporului. Cu actuala listă nu se putea prezenta la alegeri iar dacă ne vom prezenta nu vom obține decât maximum 10-20 % în concluzie cere să fie schimbat Emil Lobonțiu, Bruder Francisc, Gheție Ioan, Popescu Grigore, și Tugol Veronica.

Luând cuvânt Dr. Chisnă Eugen Prefectul jud. Mălaj constată cu mare surprindere că se zvonește și se vorbește în șoaptă aducându-se acuza că Prefectul este vinovat de stărea de spirit care domnește în Blocul P.D. Mălaj și că toate aceste nemulțumiri și indignări după aceste zvonuri se datoresc Prefectului "sunt foarte, foarte indignat de felul cum este întocmită lista în afară de primii 2, și mi-am dat seama de greutatea ce am de întâmpinat înoc dela prima vedere a listei, și astfel am căutat să împac spiritele nemulțumite. Comunicând listă sefilor de partide, s-au retras și au refuzat să depună lista atât Frontul Plugarilor cât și Forța Democrată și numai căutând să convinge că lista trebuie depusă indiferent cum este compusă și că voi face intervenții pentru modificarea lui și astfel am reușit să-i convinge că lista Guvernului trebuie

după prima la Tribunal. Astfel lista a fost depusă prima.
Pentru aceste motive resping cu hotărâre și indignare toate
acuzele ce mi s-au adus în această privință.

În continuare probabil că M. Patrascu de a fi interpretul
alecuiui acestui județ și a arăta Comitetului Central Electoral ac-
tualizările față de această listă și că dacă ce cere schimbarea ei
este numai în interesul alecuiui, pentru a buzi reușită în alegeri.

În acest caz avem promisiunea Mui Prim-ministru și al Mui
Ministru al Afacerilor Interne, cărora le-am raportat situația imediat
după depunerea listei, dându-le asigurări că lista va fi modificată
în sensul în care vor cere noi.

M. Măceșan Dumitru /rep. P. T. D./ luând cunoscând resping toate
acuzele aduse Mui Prefect în legătură cu provocarea nemulțumirilor
din M. B. arătând nu numai că nu este omul acestor nemulțumiri ci
lista s-a depus numai datorită Mui Prefect care prin încredințarea și
diplomatia sa, după multe insistențe, a putut convinge pe repre-
zentanții Partidului Social Democrat și Frontul Țărănilor, care au
refuzat depunerea listei și au voit a se retrage imediat. Acest lucru
cu toate că lista nu a fost împiedicată de M. Prefect, ba nici nu s-a
fi după decizia sa nu ar fi intervenit stat cu autoritatea de repre-
zentant al Guvernului în județ și cu puterea de convingere dînd
toată promisiunea că lista va fi modificată după dorința alecuiui
județean.

M. Valda Gheorghe arată și susține afirmațiunile lui Măceșan
precizând că la înfățișarea listei conducătorilor Partidului Social
Democrat, sau retras imediat refuzând a o depune în forma aceasta și
că dacă nu a reușit să-i convingă că lista trebuie depusă că nu
se pierde timp, intervenind astfel M. prefect care i-a convins și astfel
lista a fost depusă la timp.

M. Patrascu cere a nu se face un proces verbal prin care să
se constate un protest față de hotărârea Comitetului Central Electro-
ral de a cere acest proces verbal ar aduce un vot de blam, și che-
stiunea să fie aranjată în cadrul fiecărui partid.

M. Prefect expune că un astfel de proces verbal nu poate fi
scutit ca un vot de blam la adresa comitetului Central Electoral
ci un act informativ, care ar arăta Comitetului Central efectele ac-
tei liste și că atare act este de natură are de lurt.

În continuare, arată că fiind nemulțumiri în rândul unei multe
partide chestiunea este de competiție Blocului și are ferma convin-
gere că se va rezolva pe deplină satisfacție a tuturor.

M. Măceșan cere ca după de prezent sunt nemulțumirile ma-
nifestate mai cură pentru a nu se producea desbinare și deci pentru
a nu strica unitatea Blocului, fără nici o excepție toate partidele
să procedeze în continuare la munca începută pentru a se obține re-
zultatele așteptate.

În concluzie, se hotărăște a se face intervențiuni pentru
modificarea listei îned până la obținerea rezultatului se va conti-
nua activitatea cu toate forțele.

Drept care s-a încheiat prezenta proces verbal.

PREȘEDINTE / P. T. D. /

Dep. P. T. D.

Dep. P. T. D.

Dep. P. T. D.

Dep. P. T. D.

Dep. P. T. D.

Vizuit

Prefectul M. B. B. B.

Chieșin Buzău

Incheiat astazi 22 Octombrie 1946 cu ocazia sedintei extraordinare a Comitetului Electoral B.P.D. a jud. Alaj.

Prezenti: Presedinte Dl. Pris Ioan / P.N.P./

Membrii: Titaru Ion / P.R.P./, Muresanu Anghel / P.N.T./

Bologa Patrisian / P.N.L./, Vaida Gheorghe / P.C.D./, Chetie Ioan si Graciu Alexandru / P.N.T./

La sedinta au luat parte inca si Dl. Chisiu Eugen Prefectul jud. Alaj, Dl. Cincan N. membru al Comitetului Central Electoral, un delegat al Sindicatelor locale si un delegat al Tineretului Progresist.

Dl. Pris Ioan presedintele sectiei de propaganda, da prezent tinand locul Dnii Paul Dimitriu presedintele Bsectiei, deschide sedinta aratand scopul pentru care Dnii membrii au fost convocati si anume: de a negocia indemnurile si lamuririle Dnii Cincan delegat al C.O.S. precum si de a raspunde si la anumite intrebari ale acestuia.

Luand cuvânt Dl. Cincan constata cu satisfactie, ca in jud. Alaj se nuceste intens in aceasta companie electorala care a, a evidentiat ca rezultat in marea manifestatie din ziua de 20 Octombrie, la care s-asietat al D-9a. Constata de asemenea ca in judetul Alaj exista armonie intre armata, autoritati civile si B.P.D.

Procedand apoi la continuarea expunerii Dl. Cincan da o serie de lamuriri in ceea ce priveste intensificarea propagandei electorale, insistand asupra popularizarii numelui B.P.D. generale, care sa fie numai gablonet pentru a apare peste tot si in aceia forma.

Casile de alegatori sa si formeze biblioteci, sa fie dotate cu tot felul de materiale de propaganda, sa aiba un reprezentant in permanenta spre a da lamuriri celor ce viziteaza aceste case si a se lua masuri sa fie cat mai des vizitate.

Selectionarea propagandistilor, Propagandisti sa fie serios verificati trimițandu-se oameni potriti pentru fiecare localitate si cari sa desbata problemele ce privesc regiunea respectiva.

Circuliile sa se discute intrun cadru restrans si intrucat au caracter confidentiel se va face tot posibilul pentru pstrarea acestui caracter.

Intrupa material de propaganda sa se difuzeze, iar locurile numai gablonate.

In propaganda echipela sa aiba intotdeauna reprezentanti ai tinerilor si ai femeilor.

Se va da o deosebita importanta presii, facandu-se gazeta interesata pentru a fi cautata cat mai mult.

In urma celor de mai sus Dl. Cincan trece apoi la un alt capitol important si anume la popularizarea candidatilor din judetul nostru, cari trebuie sa fie cunoscuti de intreaga judea.

Aratand apoi situatia grava din Moldova si masurile luate de Guvern pentru ajutorarea acestei regiuni bantuite de seceta, cere si Comitetului Electoral Judetean, de a lua toate masurile si a face toate eforturile pentru a veni in ajutorul regiunilor bantuite de seceta.

In incheiere Dl. Cincan aduce multumiri Dnii Pris Ioan presedintele sectiei propaganda care prin munca sa nentrerupta a reusit sa ajunga la frumoase rezultate cari a, au putut constata cu ocazia manifestatiei si a programului artistico-cultural din ziua de 20 Octombrie ziua prieteniei romano-sovietici.

Multumeste apoi autoritatilor militare si civile cari tin sa

des prețioasă concurență cu toate ocaziile B.P.D.-ului conducând împreună în cea mai perfectă armonie.

Discutând la această expunere Dl. Președintele secției propunând, arată că toate punctele semnalate au fost încadrate în programul de activitate al acestui județ, însă cu durare constatată că rezistențele nu sunt cele așteptate, fapt care se datorează în primul rând lipsei mijloacelor de transport, iar în al doilea rând faptului că județul Salaj este județul de origine a lui Maniu și populația păstrează încă o ideologie față de acest om putând foarte ușor fi convinsă de a se încadra în noua ordine socială și politică.

Dl. Preș. semnalează de asemenea, că întâmpină greutatea de a obține rezultatele dorite și prin felul cum a fost alcătuită lista de candidaturi, de carece din listă lipsesc persoane cunoscute, iar președintele Frontului Plugarilor din județul Salaj are popularitatea mare a majorității plugari, totuși figurează abia în locul 6.

La întrebările Dn. Cincan, reprezentanții secțiilor din Mărcuș județean dau pe rând fiecare răspunsurile respective.

Dn. Cincan prezintă un tabel care urmează a fi completat în scris cu toate datele în legătură cu activitatea propagandistică în județ, și care se va restitui.

Se mai fiind alte puncte în discuție, sedința încheie.

Deputatul a încheiat prezentul proces verbal.

Delegatul C.C.S.

Președintele B.P.D. Jud.

Secretar

Actiunile Naționale Salaj, fond Comitetul județean Salaj al P.C.2
nr. 20/1946, f. 32-33.

Raport

Raportul secretarului politic Gheorghe Sabau pentru C.R.R. Satu-Mare pe luna Octombrie 1946.

La interogatoriul numitului Comandament Va comunicam urmatoarele:

1./Cu privire la repararea uneltelor agricole pentru plugari nu putem sa raportam precis, dar reparari s au facut prin organizatiile de plasi si atelierelor parcurilor de masini agricole.

2./Istoricii in acest judet nu lucreaza pe fata ci in ascuns, fac o propaganda din om la om prin cadrele lor ce le au, cu antonescenii nu pot concretiza ce legaturi au, dar toti fostii legionari reveniti din Ardeal de Sud, deblocati din armata se manifestaaza si activeaza in colabora cu istoricii.

3./In Judetul nostru Reforma Agrara a fost primita de plugari cu satisfactie drept pentru care s au si inrolat in Comitete comunale, Comisi de Plasi si Judetene si in majoritatea cazurilor au procedat potrivit legii. In prezent in Judetul nostru reforma Agrara este aproape terminata, doar cateva cazuri sunt pentru cercetare la C.C. Bucuresti pentru judecare. Terminarea acestei opere s a facut cu ocazia sedintelor de expropriere, inrolatarii si cu ocazia impartirii titlurilor de inaproprietare.

4./Cu privire la situatia M.R.D.-ului daca sunt anistati in conducere, nu sunt, insa in unele organizatii ca M.R.D. si I.L.R. s au demnizat astfel de cazuri cari au fost eliminate.

5./M.R.D.-ul in Judetul nostru lucreaza foarte slab, in prezent cu ajutorul unui delegat dela regionala se reorganizeaza.

6./Cu privire la coloana a V-a a svasilor si al sasilor in Judetul nostru nu au o activitate fatisa, deoarece svasii din jurul Careilor si ai franturi izolate din Judet s au maghiarizat complet sub presiunea ce li sa facut indata dupa 23 Aug. 1944 si dupa eliberarea teritoriului care era legata politico-economica cu autoritatile cari i-au silit spre maghiarizare /fostul subprefect Nemecz in jurul Careilor a presat maghiarizarea svasilor/.

7./Cu privire la alegatori sterse din lista nu avem inca date precise dela comune si plasi insa dupa informatii neverificate sunt sterși dela lista cca. 3500-4000. Motivul stergerilor: nedrepti si reacionari dusmanosi democratiei.

8./In Judetul nostru sunt urmatoarele partide legale: P.C.R., P.S.B., P.N.L./Tatarescu/, F.P., P.M.P., P.N.T. /Alexandrescu/, cari fac parte din P.P.D. Mai sunt partide istorice P.N.T./Maniu/ si P.N.L. /Bratianu/.

Partidele legale lucreaza in cadrele P.P.D.-ului potrivit instrutiunilor date de C.C. Electoral Bucuresti, iar partidele istorice nu se manifesta prin adunari decat prin actiuni dușe dela om la om prin cadre vecni de ale lor, prin functionari si militari deblocati, precum si prin tineretii scoalar secundar si universitar.

9./Ofiterii si soldatii din armata in ultimul timp putea sa spuna ca simpatizeaza in proportie de 40-50 % cu guvernul, reactiunea in sanul armatei este sustinuta prin ofiteri deblocati si subofiteri, precum si prin legaturile ce le au cu civilii, prin prieteni su rudeni.

10./Ofiterii si subofiterii deblocati in prezent cea mai mare parte se ocupa cu colectarii de cereale si alte ocupatii speculative.

11./Jandarmeria in prezent lucreaza destul de bine la centru, insa in judet o buna parte din Jandarmeria sunt amestecati in afaceri speculative si din acest motiv nu se evidentiaza munca lor politica democratica.

12./In campania electorala prima perioada a fost pana la 15 Sept cu caracter organizatoric, iar dela 15 Sept. a fost si este manifestata prin adunari populare cu care ocazie s au prelucrat Platforma Program al P.P.D., ului, Realizarile guvernului Dr. Petru Groza, Ajutoarele date de C.C. Bucuresti, rezultatul conferintei de pace dela Paris, precum si politizarea si popularizarea realizarii de regimul democratic local, pe plasi si judet, denascarea elementelor dusmanoase regimului democratic si alte probleme.

in judetul nostru sunt comitete electorale in fiecare comuna, cari gasesc la primariile respective. In aceste comitete sunt cu numar de 2 din fiecare partid din B.P.D.-ul. In judetul nostru sunt 180.491 votanti, care fac parte din partidele: P.C.R., P.S.D., P.P., P.N.L./Tatarescu/, P.N.L./Alexandrescu/, P.N.L./Maniu/, P.N.L./Bratianu/.

S-au depus urmatoarele liste: Lista guvernului Nr.1. cu urmatorii candidati: 1. pe Mironescu Aera P.S.D., 2. Silaghi Baljeanu Leontin P.C.R., 3. Paul Dimitriu P.N.L., 4. Bruder Francisc P.S.D., 5. Dr. Ghete Ioan P.N.L./Alexandrescu/, 6. Chimives Teodor P.P., 7. Ruscas Ioan P.N.L./Tatarescu/, 8. Veronica Iugoi P.P. si 9. Ilie Caluz P.N.L./Tatarescu/.

S-a mai depus lista U.R.M.-ului, doua independente si National Tarnistii /manistii/ si Partidul National Radical Lupist.

In legatura cu alegerile starea materiala ceapă privește blocul este suficientă).

in ce privește starea economică din județ este satisfăcătoare.

Parerea cetățenilor în legatura cu alegerile nu este îndeajuns clarificată, unele asteapta cu nerăbdare, iar alții sunt neapăsători.

românii privesc alegerile 60-70 % satisfăcător, maghiarii privesc alegerile oare ce sa voteze toti cu U.R.M.-ul, evreii privesc bine alegerile o sa voteze toti cu guvernul, evreii o parte cu U.R.M.-ul si o parte cu guvernul.

raportul de forta se prezinta astfel: pentru B.P.D. 47-50 % restul 35 %, restul neutrii.

Cuprindere la problemele nationale in alegeri nu constituie un obiect de discutie.

in judetul nostru avem 2 ziare democratice in limba maghiara: Orailul salajului ce apare la Zalau si Democratul dela Carei, iar in limba maghiara Szabadseg dela Carei. istoricii nu au ziare pana acum.

13./Situatia istoricilor in acest județ este nepronuntată, pe fata, tin adunari in ascuns in comune si duc o propaganda subversiva dela com. în om.

14./P.C.R.-ul in armata lucreaza destul de intens, are echipe culturale-artistice, cu cari se deplaseaza la sate, P.C.R.-ul ii ajuta cu mijloace de transport, material de propaganda si carti.

15./in Judetul nostru avem 7529 membrii de partid, din cari: romani 2284, unguri 4668, evrei 275, slovaci 244, ucraineni 55, alții 3, muncitori 1497, tarani 5156, muncitori meseriasi 527, intelectuali 140, functionari 207 militari 2, dupa sexe barbati 6839, femei 690.

16./P.C.R.-ul lucreaza prin organizatiile de plasi si celule, in care se prelucreaza sarcinile date de Regionala P.C.R. Oradea in legatura cu problemele si nevoile locale dupa un plan ce se întocmeste săptămânal colectiv de conducerea Județeană si de plasi. se tin adunari in celule la săptămânal, adunari de comitete Județeană odata la luna, plasilile odata la luna si cu aceasta ocazie se prelucreaza sarcinile amintite.

Adunari s-au tinut in satele unde avem organizatii, sau tinut in rezidentele de plasi si județ. La aceste adunari s-a prelucreat probleme locale, expozeul tovilui Gh. Dej, problema organizatorica din carnetul activistului Nr. 23 a tovilui Miron Constantinescu, iar in adunari populare s-a prelucreat rezultatul conferintei de pace dela Paris, ajutorul dat de U.R.M.-ul, prelucrearea Platformei Program, realizările guvernului, demascarea elementelor dămanoase democratice. La aceste adunari au participat astfel: la Valea lui Mihai 30.000, la Carei 25.000, la Cenul-Silvaniei 5.000, la Jimleu-Silvaniei 3000, la Oradea 2500, la Jibou 3500, la Mersaul de sus 3000, la Jimeni 1500, precum si la Zalau 3000. Adunari s-au mai tinut pe comune si notariate in plasilile Oradea, Jimleu, Valea si Jibou. La aceste adunari a vorbit: tovilul Michiu Miron instructor Reg. P.C.R. Oradea si tovil Sabau Gheorghe secretar politic P.C.R. Salaj. Tovii Collier Stefan secretar Cadre, Puscas Vasile secretar Org. Huiuba Emil secretar Ed. Pol., Parabas Andrei secretar Org. M. Bancea Iuliu instructor P.C.R. Oradea, Soporean Vasile, Balogh I. Kocsis I. Babo I. instructori P.C.R. Oradea, precum si alti vorbitori verificati de partid din celelalte partide din B.P.D.

18./Populatia Judetului din punct de vedere moral este satisfăcătoare.

19./Starea materiala a P.C.R.-ului este destul de slaba, nu are ateliere. Membrii cotizeaza 2 % din venite si salarii. Alste surse de venit materiale partidul are dela simpatizanti.

20./In judetul nostru cazuri de demisionare din partidele istorice nu sunt. Rezistenta partidului manist in acest judet se mentine prin nepotul, cari in majoritatea cazurilor sunt preoti.

Zalau, la 31 Octombrie 1946.

Secretar politic
Gheorghe Sabau.

Arhivele Nationale Săbău, fond Comitetul județean Săbău al P.C.R.,
nr. 1/1946, f. 67-69.

*Comitetul de Propuneri
pentru alegerea
Președintelui
19/11/46
80*

DOMNULE PRESEDINTE,

În baza Art.53. al Legii Electorale subsemnății Zaharie Boila, avocat și publicist, domiciliat în Cluj Strada Băii No.1., Cornelia Copoș, publicist domiciliat în București, Roseana Jianu No.72., Dr. Iuliu Corișanu, avocat domiciliat în Mirăușul Mare, Jud. Satu-Mare, în calitate noastră de candidați pe lista No.3. al partidului Național Țărănesc de sub președinția Domnului JULIU MANIU, cu semnul „ochiul”, ne luăm voie a vă înainta prezenta

Contestație

19/11/46

rugându-vă să binevoiți a o înainta împreună cu întreg donarul alegerii la Comisiunea Centrală Electorală, față de care ne rugăm, ca în baza art.26 p.b. luând în considerare motivele acestei contestații, să dispună biroului electoral județean, ca respectând dispozițiunile Legii Electorale, în general și în special cele cuprinse în Art.12,14,15,16,17,18,19, Art.22 p.a.f. 36,37,39,40 pentru a ne conforma acestora, ca amândată alegerii fixat pentru ziua de 19. Novembrie 1946 și întrucât aceasta din motive tehnice nu s'ar putea efectua, să declare alegerea ce se va ține în ziua de 19. Novembrie 1946 de anulată, fixând o altă dată pentru ținerea alegerii, sesizând totdeauna Parchetul, pentru a introduce acțiune penală împotriva acelor persoane oficiale, sau particulare, care s'au făcut vinovate de săvârșirea unor delictelor electorale sau comune, cu prilejul acestor operațiuni ilicite.

În fine binevoiți a ne cita la dezbaterile acestei contestații, pentru a o putea susține în fața Comisiunii

Expunerea de Motive.

Înainte de toate, fie-ne îngăduit a stabili câteva considerațiuni generale.

././.

[Signature]

Aceasta contestație nu cuprinde, firește, toate abuzurile săvârșite de autoritățile administrative, în materie de propagandă deși Marile Puteri Aliate au hotărât la Moscova, ca propaganda pentru alegeri să fie complet liberă, dar nerespectarea acestor hotărâri nu intră în le acestei contestații, ca formând obiectul unei alte contestații, ce va înainta Parlamentului, în afară de motivul de mai sus și din motivul, că în conformitate cu Legea Electorală, nu organele și instanțele electorale ar fi chemate, să se pronunțe asupra ei. Am ținut totuși să amintim aceasta, pentru a nu produce impresia, că împiedecamentele întâmpinate de opoziția națională și democratică, în materie de propagandă, nu ne ar fi interesă mai de aproape sau nu n'ar fi importante, din punct de vedere de drept sau politic.

Legea Electorală, pe lângă alte multe lacune și dispoziții confuze, nu dispune categoric asupra sancțiunilor, cari sunt a se aplica decât Comisiunea Centrală Electorală și bine înțeles nu concretizează nici remediile și nici cadrele deciziilor, pe cari trebuie să le aducă nici competența lor materială. Astfel, deși se spune în art. 26., că

" va judeca contestațiile cu privire la operațiunile birourilor electorale și celelalte contestații date în competența sa.."

Totuși legea nu arată, că deciziile Comisiunii în ce cadre se vor mișca și cari ar fi în concret obiectivul lor. În mod firesc în a admiterea contestației nu poate avea altă urmă decât repararea ilegalităților și abuzurilor săvârșite. În orice caz intrucât prin această faptă ilegală și abuzivă semnalată și invocate de noi s'ar putea în mod decisiv influența rezultatului, evident, că Onorata Comisiune Centrală ar dreptul să anuleze operațiunile electorale, să ordone rectificarea și înlocuirea lor, să amâne alegerea, iar dacă alegerea s'a ținut să invalideze alegerea, ordonând o nouă alegere.

Așa fiind petitul acestei contestații stă integral în picioare.

Iar acum să ne fie îngăduit a specifica motivele de contestație.-

1. Întocmirea registrilor electorale

În conformitate cu art.12,registrele electorale vor întocmi de magistrați. Este adevărat,că art 71 admite prin excepție și în primăriile comunale. În județul Sălaj însă excepția nu numai, că n'a întărit norma,ci excepția a devenit normă,deoarece nici măcar prin excepție registrele electorale n'au fost întocmite de magistrați.

Art 14. n'a fost respectat deoarece în numeroase comune întocmirea și revizuirea registrelor n'a fost aflată.Tot astfel n'au fost respectate nici art.15,16,și 17.

Dar plângerea noastră principală este, că mi și zeci de mi de alegători au fost omisi din listele electorale și n'au fost înscriși nici la protestele și stăruințele lor. Astfel cel puțin 7500 alegători au rămas fără drept de vot.

2. Distribuția certificatelor de alegători.

Deși legea dispune categoric,că certificatele de alegători, se vor distribui prin magistrați și numai prin excepție și de către primării,în județul Sălaj au fost distribuite numai prin primării. Adică, vorba vine distribuite, dar mi și mi, de alegători n'au primit certificatele. Nu le au primit nici unii dintre delegați și asistenți. Dar concomitent, că la un semn tainic, a sosit un ordin al Ministerului de Justiție, în categoric și flagrantă contradicție cu legea, că adeverințele de legitimare a delegaților nu sunt valabile decât dacă delegații pot produce și certificatul de alegător. Cu alte cuvinte se s'a dat cu o mână s'a luat cu cealaltă. Dar delegații sunt mandatarii candidaților și la nevoie pot fi chiar persoane străine la județ, pot fi avocați etc.deoarece slujba și calitatea lor n'are nimic de a face cu folosirea dreptului lor de vot.-

S'a întâmplat însă, în unele comune, spre pildă în comuna Bructuri, că s'au eliberat certificatele, dar pe urme Jandarmii le-a strâns și afirmative le a distribuit agenților guvernului din alte comune.-

Astfel prin neeliberarea certificatelor de alegători cel puțin 7.200 de alegători au rămasi fără drept de vot.

3.Birourile electorale.

În ce privește funcționarea biroului electoral instanțele superioare ale Dlor magistrați, nu i-a absolvat dela rezolvirea agendelor

dispoziția alegătorilor în mod satisfăcător, deși nu ne înviam, că au avut toată bunăvoința să o facă.-

Astfel adeverințele pentru delegați le am primit la mână abea în 15 Noiembrie la orele 12, deși trebuia să le primim cel mai târziu până în 14 Noiembrie pentru ca să le putem distribui. Organele administrative au arestat numeroși fruntași, ai partidului și i-a adus la Zalău, și prin aceasta au făcut imposibil să distribuim tuturor acestea adeverințe.

Adeverințele pentru candidați le am primit abea în 18 Noiembrie 1946 la orele 11,. Astfel ne a fost tehnic foarte imposibil să le distribuim tuturor candidaților.

Probabil tot din motivele de mai sus domnii magistrați, n'au avut timpul necesar, să afișeze numirile făcute pentru secțiunile de votare, ceea ce trebuia să se întâmple cu cel puțin 4 zile înainte de alegeri.

Am avut și avem tot dreptul să verificăm acestea numiri și să refuzăm cele ilegale, cari constituie motive de nulitate.-

4. Organizarea secțiunilor de votare

Organizarea secțiunilor de votare cade în atribuția birourilor electorale județene.

Prin urmare orice abuz sau nedreptate săvârșit în această chestiune formează obiect de contestație și motiv de nulitate.-

Organizarea secțiunilor de votare în județul Sălaj s'a făcut prin sfidarea legii și a tuturor considerentelor tehnice și de nehotărâre îngreunând, ba putem spune fără exagerare împiedicând zeci de mii de alegători să voteze. Astfel cel puțin 30.000 de alegători din cei 182.000 alegători înscrși nu vor vota din această cauză.-

În general s'au fixat secții de votare în comune mici și obișnuite, cărora li s'a atestat comune mari și târguri. Apoi comunele au fost aruncate oarecum grămadă. În foarte multe secții de votare nu există notărie, telefon și ele sunt inaccesibile din punct de vedere al căilor de comunicație.-

Județul Sălaj este strămutat spre nord-est de râul Someș. În alegerile trecute au fost dincolo de Someș trei secțiuni de votare. Acum nu este nici unul. Podurile fiind stricate alegătorii nu pot trece decât prin pontone, Desigur în ziua alegerii și acestea pontone se vor strica

Der să înțirăm câteva date concrete:

La secția VII Carei, votează exclusiv compania de grăniceri potaonic legii

La Secția XI Borla, comuna Aghiree face 25 km, până la secție.

La Secția XVII Hodod, comuna Băsești trece prin alte două secții și face 25 km.

La Secția XXI Ulmeni, comunele Năprad și Cheud fac 20 km și vin de dincolo de Someș.

La Secția XXIV Soimra, comuna Ciocoman face 30 km și vine de dincolo de Someș.

La Secția XXXI Unguraș, votează comuna Buciumi deci este sediu de plasa. Această comună precum și comunele Buciumi, Bodia, Bogdan fac 20-30 km, până la secția de votare

La Secția XXXII Moigrad, comunele Cristuri și Criseni fac 18-20 km.

La Secția XXXIII Vasospău, comuna Ciomăna trecând peste secțiunea Buciumi ^{Unguraș} face 15 km, iar comunele Bozna, Trezneș, Agriș fac 20-30 km.

La Secția XXXVII Căteș, comuna Bon face 30 km și trece prin alte secție

La Secția III Ilișea, comuna Pericei face 16 km, trecând prin alte trei comune, aparținând toate trei altor secțiuni.

La Secția ILIII Zalnoș comunele Giurtelec și Măieriste fac 27 km.

La Secția ILV Ip, comuna Plopiș face 36 km, trecând prin 2 secții.

La Secția LIII Cigta, votează comuna mari (deci secția de votare este numai cătun, făcând 27 km.

La Secția LIV. Deraida, secția este într-o comună mică fără primărie și notar.

La Secția LIV Sălcșeni, comuna Sălcșud face 15 km.

La Secția Andrid LXL, comuna Săuca face 20 km trecând prin două secții,

La Secția LXV Valea lui Mihai, votează numai o companie.

La Secția LXXI Ciomăști, deci Ciomăști este numai cătun, votează comune mari ca Vezendiu făcând 40 km.

La Secția LXXIV Moftinul mare, comunele Istrău și Sănmiclăuși fac 20 km. trecând prin Carei.

La Secția LXXVI Tiresm votează Moftinul Mic și Ghenciu făcând 30+40 km

Der mai sunt și alte motive de stao.

Astfel cu privire la Art 36, - alin 4.

Nu a fost publicată organizarea secțiunilor de votare în Termenul scris de lege. (pari în 1400. 1940).

" Secțiunile de votare vor fi prezidate de magistrați."

Magistrații au fost înălțurați de la prezidenția secțiilor.

Repertizarea funcționarilor care prezidează secțiile de votare nu s'a făcut prin tragere la sorți.

În disprețul prevederilor art 37 alin 2. s'au desemnat în prece. ai secțiilor de votare, fără calitate, neîndeplinind condițiunile a fi " funcționari superiori ". Într'adevăr Comisia Electorală Centrală a interpretat această dispoziție în sensul că funcționari superiori au de la gradul de șef de serviciu în sus.

Art. 39 dispune.

5. Buletine de vot

" Buletinul de vot va avea forma unei coli de hârtie "

~~În forma unei coli de hârtie~~ Coala de hârtie are formatul 20 x 21 cm, în formă obișnuită, iar în formă redusă de 25 X 19. cm.

... vot imprimat pe hârtie, cu sigilă
Buletinul de ~~are~~ ^{are} formatul de 17 X 15 cm, iar patru litere cuprinsând lista de candidați au mărimea de 6,02 cm X 11, ^{acest format} a fost intenționat adoptat, ^{prin} această procedură lista noastră No.3. să fie ținută pe pag. 2-a a buletinului.

Lista No.1. cu semnul distincției ^{de} scară este imprimată pe buletinul de vot în suprafață de 12 X 11 mm, prin neexecutarea prevederilor art. 25 al legii electorale.

Semnul electoral al listei No. 4, două cercuri ~~de~~ unul înalt în celălalt/ este greșit imprimat pe buletinul de vot și anume, / oala două cercuri au în mijloc un punct b, / cercul interior este mult micșorat față de semnul-model apărut în Monitorul Oficial.

Articolul 40.

În disprețul disp. art 40 alin 3 buletinul de vot vizat a anulat de Președintele biroului electoral, nu a fost afișat cu o zi înainte de alegere la sediul Tribunalului. Până astăzi 18. Noiembrie orele 12. acest buletin nu a fost afișat, cu toate că Subsemnatul am scris personal în 2 rânduri atenționează Dlul președinte al Biroului Electoral jud. Așeznu, asupra acestei întreruperi.-

Deosemena până azi 18 Noiembrie orele 12. buletinul de vot vizat și anulat de președintele biroului electoral nu a fost afișat la nici una din cele 76 secții de votare din cuprinsul circ. electorale județene

6. Delegați și asistenți

Din momentul ce delegații au fost aprobați și primiți de dl. președinte al Biroului Electoral Județean, și aparțin, în materie electorală sub politică și disciplină acestuia, în calitate de colaboratori ai președinților secțiilor de votare.-

În nici un caz ei nu pot fi împiedecați întru exercitarea funcțiunii lor. Cu atât mai puțin pot fi arestați.- Dar în județul Sălaj o mulțime de delegați și asistenți au fost arestați și ținuți în aceeași stare până în momentul de față, când chiar dacă ar fi eliberați n'ar mai pute ajunge la destinație,.

Firește, că și aceasta constituie caz de nulitate. Iată lista acestora:

Dr. Fărcaș Victor, Zaharie Pamfil, Botia Ioan, Goveș Tiberiu, Sava Ioan, Pop Vasile, Duca Alexandru, Dr. Justin Buzilă, Chioreanu Ion, Nădrescu Ioan, Samălean Dumitru.

7. Considerațiuni naționale.

România este un stat național și nu poliglot. În orice caz nu se poate admite, ca acest caracter al Statului să fie în mod artificial schimbat. Județul Sălaj este un județ românesc în care locuitorii se împart așa: 71 % Români, 25 % Unguri, 4 % Alții.-

Felul în care au fost arondate secțiunile de votare, un procent important de Români nu vor putea vota.

Astfel până la urmă procentajul va crește în favoarea Ungurilor. Ori nu este nici un interes național iar într'un județ limitrol cum este Sălajul să se încerce chiar prin acte ilegale să scade procentajul Românilor și astfel în mod arbitrar să se schimbe caracterul național al județului. Este o adevărată crimă națională.-

Protestăm împotriva acestor amănunțici cu toată hotărârea cerând admiterea contestației.-

Cu toată stima

Zaharia Boila *Zaharia Boila*

Corneliu Gopen *Corneliu Gopen*

Dr. Iuliu Corodan *Dr. Iuliu Corodan*

Iuliu Corodan

Comisia Centrală Electorală

Se știe că în calitate de Comisie Centrală Electorală s-a înființat o comisie de control care are 57 membri. Într-unul din aceste comitete s-a înființat o comisie de control care are 57 membri. Într-unul din aceste comitete s-a înființat o comisie de control care are 57 membri.

TRIBUNALUL ZALAU - SALAJ
BIUROUL ELECTORAL AL JUDEȚULUI SALAJ
P R O C E S   V E R B A L

Astăzi anul una mie nouă sute patruzeci și șase luna Noiembrie ziua douăzeci și unu.-

Noi, Octavian B. Ațeanu, Jude Consilier, al Tribunalului Zalău-Sălaj, în calitate de președinte al Biroului Electoral al Județului Sălaj, asistat de D-l Grădișteanu Vasile, judecător, în calitate de Judecător asistent al acestui Birou, în virtutea dispozițiilor cuprinse în art.55,56,57 din legea electorală:

Operațiunile de votare din ziua de 19 Noiembrie 1946 au fost efectuate de secțiunile de votare 1-76 inclusiv, desemnate prin ordonanța noastră Nr.20/1946 din 1 Noiembrie 1946, fără incidente.-

Contestație în contra identității alegătorului Călin Gheorghe din comuna Cheniz a fost introdusă la secția de votare Nr.70-Șilindru și a fost admisă de președintele secției de votare.-

Contestație la constituirea biroului de votare în secția de votare Nr.55 -Tășnad-introdusă de D. Filip Popa din Sântău care a fost respinsă de președintele secției de votare și se menține respingerea.-

Contestația la Secția de votare Nr.31 Unguraș cu privire la împăturirea greșită a voturilor respinsă și se menține respingerea.-

Contestație introdusă de delegatul Partidului Național Țărănesc, Maniu- la secția de votare Nr.33 Vascapău cu privire la oprirea delegaților și asistenților, respinsă de președinte, menținându-se respingerea.-

Contestația din partea lui Iarca Traian din Zalău la Secția de votare Nr.1 Zalău referitor la dispunerea scrutinului care se respinge ca nefondată.-

Contestația din partea lui Crișan Andrei din partea Partidului Național Țărănesc și Andrei Gheorghe din partea Blocului Partidelor Democratice, contra operațiunilor votării mari au fost respinse și se menține respingerea.

La Biroul Electoral al Județului Sălaj au fost introduse următoarele contestații:

1) Contestația înregistrată la Nr.77/1946 făcută de moldovanii Gavril, Moldovan Teodor, Goron Augustin, și alții, și

2) Contestația înregistrată la Nr.78 făcută de Gabriel Poila candidatul pe lista Nr. 3 a Partidului Național Țărănesc, arătând faptul că o serie de alegători nu și-au primit certificatele, ambele contestații fiind rezolvate la Biroul Electoral Județean.-

3) Contestația înregistrată la Nr.80/1946 făcută de către D-nii Zaharia Boilă, Corneliu Coposu și Dr. Iuliu Corceanu candidați pe lista Nr. 3 a Partidului Național Tărănesc-Maniu- în contra operațiunilor premergătoare, îndreptată Biuroului Electoral Central.-

4) Contestația înregistrată la Nr.81/1946 făcută de D-l Corneliu Coposu candidat pe lista Nr.3, că Biurul Electoral refuză comunicarea rezultatului alegerilor pe secțiile de votare, care s'a respins de noi fiind nefondată.-

Aceste contestații se înaintează împreună cu prezentul proces verbal Comisiunii Centrale Electorale.-

După efectuarea lucrărilor de centralizare a rezultatelor votării din 19 Noembrie 1946 dela toate secțiunile de votare din Circumscripția electorală Sălaj constatăm următorul rezultat:

Numărul total al voturilor exprimate este de 182.079.-

Dintre cari listele supuse votării au obținut:

a) Listă Nr. 1 cu semnul "Soarele" a Blocului Partidelor Democrate. 115.083.-

b) Lista Nr. 2 cu semnul "Două linii paralele" a Grupării Politice "Uniunea Populară Maghiară" 44.086.-

c) Lista Nr. 3 cu semnul "Ochiul", a Partidului Național Tărănesc-Maniu- 15.508.-

d) Lista Nr. 4 cu semnul "Două cercuri concentrice" a Partidului Tărănesc Democrat -Lupu- 3.762.-

Numărul total al voturilor nule. 3640.-

Numărul împărțit pe secțiuni de votare se arată în tabelul anexat care face parte integrantă din prezentul proces verbal.-

După calcul efectuat în conformitate cu dispozițiunile cuprinse în art.56 din legea electorală se repartizează următoarele mandate

a) Lista Nr. 1 cu semnul "Soarele" a Blocului Partidelor Democrate, primește 7 (șapte) mandate.-

b) Lista Nr. 2 cu semnul "Două linii paralele" a Grupării politice Uniunea Populară Maghiară primește 2 (două) mandate.-

c) Listele Nr.3 cu semnul "Ochiul", a Partidului Național Tărănesc-Maniu- și Nr.4 cu semnul "Două cercuri concentrice" a Partidului Tărănesc Democrat-Dr.H.Lupu- nu li se atribue nici un mandat, pein trunind numărul necesar de voturi.-

În virtutea art.57 din legea electorală se proclamă elegi următorii candidați:

a) Din Lista Nr.1 cu semnul "Soarele" a Blocului Partidelor Democrate, 1) Petru Miromescu-Mera 5) Dr. Ioan Gheție
2) Leontin Silaghi 6) Teodor Ghimiveș și
3) Paul Dimitriu 7) Ioan Iugonș
4) Francisc Bruder

restul de candidați rămânând supleanții acestei liste.-

b) Din Lista Nr.2 cu denum. "Două linii paralele- a Grupării Politice Uniunea Populară Reghiară:

1) Kőtele Stefan

2) Dr.Solymos Ivan

restul rămânând suplianții acestei liste.-

Drept care am dresat prezentul proces verbal care împreună cu actele anexate precum și dosarele alegerii urmează a se înainta prin curier special Comisiunii Centrale Electorale în conformitate cu dispozițiunile art.57 din legea electorală.-

Președintele Biroului Electoral

al Județului Sălaj

Jude Consilier

O.Așteanu

Asistent

Judecător

V.Crădiștonu

Secretar

Prim Grefier,

C.Cozmîncu

Proces-Verbal

Incheiat, Astazi 21 Noembrie 1946 in localul Prefecturii jud. Salaj, cu ocazia sedintei extraordinare a Biroului Partidelor Democratice din jud. Salaj. Președinte de onoare Chisiu Eugen Prefec

Prezenți: Președinte: Chemives Teodor candidat deputat F.P.P.
Membrii: Silaghi Leontin P.C.R. Tugoe Veronica F.P.P. Bruder Francisc P.S.D. Dr. Ghetie Ioan P.N.T., toți candidați de deputați. Opris Ioan P.N.T. Sabau Gheorghe P.C.R. Vaida Gheorghe P.S.D. Machin Miron P.C.R. Orsian Alexandru P.N.T. Muresan Romulus P.N.T. Dr. Solymos Ivan U.P.M. Pop Vasile, ajutor Primar, Bologa Patricia P.N.L.

Absenți: Paul Dimitriu și Galanz Ilie ambii candidați ai partidului P.N.L.

Dl. Prefect al județului, după deschiderea sedintei citește adresa Biroului Electoral depe lângă Tribunalul Salaj, cu rezultatul oficial al alegerilor parlamentare pentru deputați in ziua de 19 Nov. a.c. prin care se constată următoarele:

Electori înscriși in liste 208.754.

Votați 182.079

Voturi anulate 3640

Din voturile exprimate au obținut: lista Nr. 1 a B.P.D.-ului un număr de 115.083 / 63,2% / lista Nr. 2 U.P.M. 44.086 / 24,70% / lista Nr. 3 P.N.T. 15.508 / 8,68% și lista Nr. 4 Taranista Democrată a Dr. Lupu 3762 / 2,10%.

Mandatele au fost repartizate astfel: 7 mandate listei Nr. 1. și 2 mandate listei Nr. 2.

Au fost proclamați aleși deputați din lista Nr. 1 următorii:

Mironescu Mera P.S.D. Silaghi Leontin P.C.R. Paul Dimitriu P.N.L. Bruder Francisc P.S.D. Dr. Ghetie Ioan P.N.T. Chemives Teodor F.P.P. și Pușcas Ioan P.N.L.

Asistența primește cu satisfacție rezultatul aplaudând și făcând urări pentru noii aleși.

Dl. Silaghi Leontin constată ca P.N.L. a obținut în acest județ două mandate deși aportul adus de acest partid nu este cel mai mare și nici cel mai rodnic, constatând că al doilea deputat din acest partid nu numai că este străin de jud. Salaj, dar este o persoană fără nici o activitate politică și care mai ales în acest județ nici cel puțin nu s-a prezentat pentru care motiv propune a se face intervenție, ca Dl. Pușcas Ioan să fie înlocuit cu Dna Tugoe Veronica candidată in locul 8 din partea P.F.P., evidențiind cu aceeași ocazie meritele acestei candidate care a organizat in mai multe județe din țara femeile și in special femeile plugariș, fapt care ar face cinste județului Salaj să aibă posibilitate să trimită in parlamentul țării o deputată plugarișă.

Intragul Comitet primește propunerea Dlui Silaghi și se hotărăște a se lua legătura cu Dl. Paul Dimitriu Președintele P.N.L. in acest județ pentru a interveni pe lângă Dl. Pușcas Ioan ca să demisioneze din funcțiunea de deputat și in acest caz urmează de drept Dna Tugoe Veronica din cazul când Dl. Pușcas nu ar demisiona se hotărăște ca B.P.D. Salaj să facă intervenție la conducerea centrală a P.N.L. la Dl. Gh. Tătarascu in sensul celor de mai sus.

La propunerea Dlui Silaghi Leontin Dnii deputați precum și Dnii membrii din B.P.D. cari au avut mai importante misiuni cu ocazia alegerilor fac câte o umară dare de seama asupra felului cum au decurs alegerile din 19 Nov. a.c. după cum urmează:

6/6

14. Dl. Chemives Teodor face dare de seama asupra felului cum au decurs alegerile in plasa Crasna, constatandu-se ca alegerile au decurs in liniste si ordine cu exceptia unui singur caz unde un preot s'incercat sa turbure liniştea sa provoace scandal, insa intervenindu-se la timp nu s'a intamplat nimic.

24. Dl. Bruder Francisc face raport asupra demersurilor acestor operatiuni in plasa Carei si Valea lui Mihail.

34. Dl. Dr. Ghetie Ioan arata mersul operatiunilor de votare in plasa Buciumi constatand ca pentru a putea convinge masele acestei plagi este nevoie de multa munca si de multe realizari pentru locuitorii acestei plagi.

44. Dl. Opris Ioan intrun scurt raport constata ca trebuiesc indeaproape verificate cadrele intrucat din cei 28 delegati si asistenti pe care i-a avut la sectia de votare unde a fost preşedinte, si cari persoane erau alese ca de cea mai mare incredere, numai 9 au votat cu Blocul, iar restul contra.

54. Dl. Dr. Solymos Ivan deputat U.P.M. solicita o colaborare mai sincera intra Bloc si U.P.M. intrucat au fost cazuri cand U.P.M. -ul a fost considerat opozitie.

64. Dl. Vaida Gheorghe face raport asupra felului cum a decurs alegerile la sectia ~~Prasna~~ Hercelean unde locuitorii comunei Badon au provocat scandal fiind batut invatatorul comunei.

74. La cuvint Dl. Silaghi Leontin care arata felul in care au decurs alegerile in general in judet aratand punctele importante care au adus victoria acestor alegeri, printre care mentioneaza: realizările Guvernului Groza, programul de viitor al acestui Guvern, legatura stransa unita intre cele doua partide muncitoreşti, legatura stransa intre aparatul administrativ si B.P.D. descompunerea si dezorganizarea partidelor istorice etc. Totodata arata unele scapari sau slabiciuni pe care le-au avut o ganele Blocului in aceste alegeri ca de exemplu n-au fost dominate suficient sectiile de votare, lipsa propagandei de om la om, lipsa de activisti din partea mai multor partide, tragand concluzii si invataminte pentru viitor.

La propunerea Dlui Vaida Gheorghe Blocul hotareşte a se aduce multumiri in scris tuturor preşedinţilor sectiilor de votare pentru munca ce au depus, fiind fiecare la inaltimea chemarii.

Dl. Chemives propune a se aproba pentru soferii care au facut serviciu pentru Bloc, cate 300.000 Lei drept recompensa.

Dl. Prefect al judeţului propune sa se aprobe cererea Oficiului de Telefoane de a se recompensa cate 50.000 Lei fiecarui functionar care a facut serviciu la telefoane in timpul alegerilor pentru modul constiincios in care au facut serviciul.

Comitetul aproba.

Dl. Crăciun Alexandru solicita din partea Blocului ca suma de 3.000.000 Lei imprumutata Clubului sportiv Zalan sa nu se mai restituie, raminand definitiv Clubului Sportiv Zalan.

Comitetul aproba cu conditia ca in cazul cand Blocul nu ar putea face fata tuturor cheltuielilor ce le are, Clubul sportiv sa restituie banii.

La propunerea Dlui Prefect, Comitetul aproba ca suma de 8.000.000 Lei platita jandarmilor cu ocazia alegerilor de catre Prefectura si neaprobata de Minister, sa fie suportata de Bloc. Fiind programata o serbare a Victoriei Blocului in alegeri pentru azi orele 16, se stabileşte urmatorul program:

1. Cuvant de deschidere de catre Dl. Preşedinte Prefect Eugen Ghisă.

2. Cuvantul deputatilor, Chemives Teodor, Bruder Francisc Dr. Ghetie, Dr. Solymos si Silaghi.

3. Banchet la orele 21 in restaurantul Transilvania la care vor lua parte toti Dnii deputati, cate 2 membri din fiecare partid din Bloc si reprezentantii autoritatilor.

Ne mai fiind alte puncte la ordinea de zi sedinta is sfarsit.

PRESEDINTE:

SECRETAR:

Dela 1/XI pana la 20/XI.1946

In ziua de 3/XI am facut doua adunari populare in com. Portita unde au luat parte cca.120 oameni si femei prelucrând situatia economica a tarii in legatura cu colectarile de cereale si punctele principale din platforma program totuși populatia nu a fost de acord cu colectarile de cereale, in com. Vezendiu desi am prelucrat ca sa se bata la toba nu sa facut si populatia n a vrut sa ea parte la adunare asa ca adunarea a eusat.

In ziua de 5/XI am tinut sedinta de celula la Tiream prelucrând si indemnând tovarasii la lucru pentru câstigarea alegerilor am format garda de aparare responsabila a fost tov. Megyalvi Iosif¹ am format o echipa de propaganda pentru lipire de afise scosite dela Carei.

In ziua de 6/am facut o actiune de afisare si de yopsire cu sablon a semnului electoral Soarele

In ziua de 8/am facut sedinta cu consiliul politic si sarbatorirea onomasticeii Regelui in dupa masa acestei zi a sosit la Tiream o echipa care facea propaganda Manista imediata am anuntat postul de jandarmi si eam oprit avertizandui. In acest timp mam inbolnavit intercaduna acasa a stat in pat pana in dimineata zilei dell/dupa noile instructiunii primite am fost mutat in com.Foeni si Urziceni

In ziua de 13/am plecat la Foeni unde am facut o mare actiune de afisare afisand 100afise dea B. P. D.ului Formand garda de aparare compusa din

20 de tovarasi. In ziua de 14/am plecat in com.Urziceni unde am tinut o sedin cu celula prelucrând si indemnând tovarasi la lucru pen.ru castigarea alegerilor garda de aparare am compuso din 20tov.ca resp.fiind tov.Jakubka Franci am format doua echipe de propaganda pentru popularizarea semnului electoral soarele si pentru lipire de afise,am format trei curieri calari in caz de ne vste in ziua alegerilor in noaptea de 14/15 am facut o actiune de lipire a afiselor lipid peste 200 afise dea B.P.D.ului.

In ziua de 16/XI.am fost in comunele Sanislau si Ciunesti unde am du manifeste in Ciunesti am lipid in noaptea de 16/17. peste 80 de afise si am popularizat semnul electoral soarele.

In ziua de 17/am fost la Mottinul Mare unde era sa fie o mare adunar populara dar dela adunare am intabziat ajungand prea tarziu cu caruta dar totusi in sala culturala am mai gasit peste 60oameni pe cari eam lamurit in legatura cu votabwa, de aici am plecat in com.Ghilyaci unde era sa tinem o sedinta de celula desi am anuntat pe tov.Vilant sa anunte celula el totusi n a anuntato ci a stat la carciuna cat timp am fost noi la Ghilyaci la sedinta de celula nu au luat parte decat 5tov. de aici ne-am reintors la Carei.

In ziua de 18/am plecat impreuna cu tov.Barabas dela judeteana spre sectia de votare Foeni unde am fost impartit dupa ce in noaptea de 18/19 am mai facut o actiune de ~~xxxxxxxx~~lipire a afiselor am stat pana in dimineata zilei de 19 ca paza la telefon din susnumita comuna.

In dimineata zilei de 19/la carele 7amconstituit biroul electoral prelucrând inainte cine sa fie numiti in birou,aceasta mija reusit asa ca am intrat eu si tov.Talas Ilie la ora sapte delegati nu au fost toti prezenti decat 50% la orele 8 au inceput votarile cari au decurs foarte in mare linist pela carele 10au sosit toti delegati si garda de aparare din com.Urziceni De cari eam postat in posturi fixe si posturi mobile pela carele 10 1/2 au sosit si delegatii din partea opozitiei imediat am stat de vorba cu dl.Martins pres.Frontul Plugarilor din Urziceni Si delegat din partea opozitiei lamurind ca sa nu primeasca acest post care a si reusit caci imediat a rupt toate delegatiile asa ca la alegeri nu am avut delegati din partea opozitiei au decurs in liniste pana la carele 12oada a aparut mort de beat tov.Talas Ilie care a fost delegat in birou,desi am vrut sal inlepariez nu a vrut sa plece la care lam oprit alegeriile de timp de un ceas cand am luat masa au reinceput la carele 2d.m. si s-au terminat la carele 6seara noi am asteptat pana la carele 8 cand presedintele Cupa ce astrigat de trei ori au inceput numararea

310

Voturilor de data fiina si delegati partidelor rezultatul a fost foarte frumos R.P.D. 381. V.P.M. 1150. Maru 17. Dupu. 15 alegerile au decurs in cea mai buna ordine terminandu-se la carele 12noaptea cand am luat un mic dejun si dupa ce am trimis cu carutele pe delegati si asistenti acasa am plecat si eu cu tov. Barabas spre Carei facand inainte Procesul Verbal scaldindul toti delegati si asistenti.

In tot timpul alegerilor am evidentiat in primul rand tov. Jakubks Francisc din Urziseni tov. Vanva Gheorghe din Carei, serul de post Jandarm din Urziseni care a dus o mare munca de lamurire intre masele populare si tov. Major Zoltan din Folea sa purtat indisciplinat tov. Tamas Ilie Carei Aceasta ar fi raportul de activitate pe care il semnez

Carei la 22/XI.1946

Cu saluturi tovarasesti

Th. B. B.
Magistrul Activist
la P.C.R. Carei

*Arhivele Nationale Slatina, fond Comitetul județean Slatina al P.C.R.,
vol. 3/1946, f. 20-21.*

Despre activitatea sectorului de votare Cehalut in ziua de 10 November 1994

La sectorul de votare Cehalut au luat parte urmatoarele comune: Usan, Cehal, Cehal, si Sumal.

La secția de votare Cahalut a fost Presedinte, Pinteza Alexandru administrator la finante din Zajeau, Grefier, Milea Dumitru Notar in comuna Cahalut, Asistenti de partea B.P. D.ului si din partea opozitiei.

Prima comună care a votat a fost comuna Orboiu care a votat în cea mai mare
 listă în ordine. Voturile anulate la această comună a fost în număr de 10 după
 care s-a putut constata că majoritatea a votat cu lista Nr.3 50%.

Ceal, a votat in cea mai mare ordine si disciplina. Numarul voturilor anula la accusa comuna a fost la numar de 20 din care sa putut constata ca majoritatea a votat cu lista Nr.3 50%.

Ceas, care a vota in cea mai mare limiste si ordine .Numarul voturilor la aceasta comuna au fost la numar de lo dia care sa putut constata ca ci majoritate a votat cu lista Nr.3 36% iar restul cu lista Nr.2 si cu lista Nr.1.

Suma care a votat in ordine si disciplina. Numarul voturilor anulate au fost
1x numar de 20 din care sa putut constata ca si majoritatea au votat cu lista Nr.

Cehalut. a votat in cea mai mare lista si ordine. Numarul voturilor anule
au fost la suma de 28 din acera sa putut constata ca ci majoritatea au votat cu
lista 1, 2 si 3.

Pentru ziua alegerilor sau pregătit garzile pentru menținerea ordinii, trei posturi fix la intrările în comună din partea de unde veneau comunele spre sectorul de votare care au fost compuse din 2 ostasi și delegati din partea B.P.Dului. În seara de 18 Noiembrie 1946 în prezența cu președintele și grefierul dela secția de votare am pregătit prigranul pentru ziua următoare. În ziua de 19 dimineața la orele 7 am intrat în localul secției de votare unde am luat parte toți delegații și asistenți atât din partea B.P.Dului ~~saxixixixixpartaxoxoxitixixixpartax~~ ~~xoxxxx~~ în număr de 24 iar delegați opoziției sau prezentați la orele 8 1/2, cu o cerere sa fie primiți și ei deunde au fost primiți imediat au si iscalit Procesul Verbal. La orele 7 cand sa constituit biroul pe langa presedinte si gre au fost numit membru de birou Comea Georgehe si Farcas Stefan. Dupa ce au votat toti delegatii si asistatii din partea B.P.Dului cat si din partea opozitiei au inceput alegerile cu comukele mai sus notate cari au decurs in cea mai mare ordine si disciplina dupa cum se cerea. Pe la orele 11 a venit BSL candidatul de deputat Filip sever care a fost multumit cum parcurg alegerile. In noaptea de 18 spre 19 impreuna cu presedintele si grefierul Sublocotenentul Niculescu, Comea Georgehe si Farcas Stefan am pregătit loco de votari Nr.1, care au fost introdusi în urma dimineata la orele 7 15 minute. Urma a fot trecuta prin fata delegatilor goala deunde pe urma am intrat în localul scoalei unde sau introdus biletele stampilate cu o zi înainte. Immediat au fost chemat si asistenti în număr de 3 sa înceaput votare. În aceasta operatie nu au observat nici asistenti din partea B.P.Dului nimic.

Despoiere a urmai a fost la orele 11 seara duca ce au terminat toate comunele votat .A fost ales din nou biroul compus dinpresedinte grefier si Comea Gheorghe si inies -oam asistenti sau membri de birou.Imediat la facututul numarului voturilor au esit numai 2 si 3 .care au condus cam o ora.La ceilalti carenotau care totu pentru listele care trebuiau sa fie facit tate notau numai tot al c'lea numai asa caci conducea lista nr.1.Dupa acestea presedintele din cauza ca a fost oboosit a intrerupt si a venit sa controleze listele care notau rezultate .aquesta timp toti au cetit rezultatul dupa listele pe care le notau si.Nici la unu nu sa potrivit numarul voturilor dar la toti conducea lista nr.3.unmai la Comea Gheorghe si inies care erau membri de birou conducea lista nr.1 si 2 .si tot odet si ~~xxx~~ numarul se potrivea la amandoi la toate listele .

R E P O R T
.....

despre activitatea Secției de votare Eriu Săcraiu în ziua de 19 Nov 1946

La secția de votare Eriu Săcraiu au luat parte următoarele comas:

Eriu Săcraiu, Hotoan, Canas, Radulesti, Pecentiu, Ghiorolt, Satu Mic, Urmat si

La secția de votare Eriu Săcraiu a fost Președinte Șașca Măhi directorul
din comuna Satu Mic Greșier Pop Silviu Notarul din Eriu Săcraiu, responsabil
fata de Partid. Hida Paul.

Delegatii din partea opozitiei: ~~Batiz Ioan~~ Comor Alexandru din
comuna Eriu Săcraiu, Președ. Lapadat din comuna Ghiorolt, si Salajanu din comuna
Hotoan.

În seara zilei de 18 spre 19 Noiembrie 1946 alături de Președinte, Greșier
Hida Paul Resp. fata de Partid, Botis Ioan Flotonișul de la Postul Canas Mises
au pregătit 1500 de voturi stampilate care au fost introduse în urna în diminea
zilei de 19. Fiecare a dus ceasul cu un ceas înainte fata de celelalte ceasuri
nu au fost intelesi caci si din partea delegatilor nostri din partea partidului
sa intarzie dimineata. Dimineata cand sa inceput fata de Președinte, Greșier
Dl. Inspector "Dl. Flotoniș Misesa din Canas si Serg. Maior. Botis

delegat Hida Paul. sa controlat urna si sa stampilat si sa ales Biroul.
Biroul a fost ales din Pres. Greșier, Hida Paul P.C. si Botis P.C. Au inceput
votarile, cand au fost votate vreo treizeci de persoane au sosit delegatii din
partea opozitiei, cari au cerut sa se arate urna, dar președintele le-a aratat
ceasul care prescrie în legea Electorala si care era întrecut deja. Au ieșit ei
faci o contestatie care au dat președintelui.

Eriu Săcraiu a fost prima comă care a înțeles alegerea care au votat în
cea mai perfecta ordine si disciplina. Numarul voturilor a fost la urma de 64
din care sa putut constata caci majoritatea au votat cu lista Nr. 23.

Hotoan, care de asemenea a votat în cea mai mare liniste si ordine. Numarul
voturilor anulate a fost 100 din care sa constatat caci majoritatea au votat
cu lista Nr. 3.

Canas a votat în cea mai mare liniste si ordine. Numarul voturilor anulate
a fost de 150 din care sa putut constata caci majoritatea au votat cu lista
Nr. 3.

Radulesti, au votat vreo 50 de persoane au anulat 5 voturi cari erau cu lista
Nr. 3.

Pecentiu, care a votat în cea mai perfecta ordine si disciplina. Au fost anu
un numar de un numar mic de voturi din care sa putut constata caci majoritatea
au votat cu lista Nr. 2 si 3 si 4.

Ghiorolt au votat în ordine si disciplina votand majoritatea cu lista Nr. 3

Satu Mic, votat în ordine si liniste. Majoritatea au votat cu lista Nr. 1-3

Cig. au vota majoritatea cu lista Nr. 3

Urmat au votat majoritatea cu lista Nr. 3

toate comarele sus numite au votat în cea mai mare ordine si disciplina fara
nici un scandal sau cearta.

La orele 20 saterminate votările de unde sa descis urna. În acest timp D-l
ajor Jordan Soare de la Secția de jandarmi Tășad a plecat sa anunte la Telefo
na cum avea ordin reii torcanduse cu 170 de voturi stampilate în servijeta. Fuma
servijeta la una si stind de vorba cu delegatii coozidiei președintele le-a
dat în vedere în urna. Tot timpul urmatoareii D-l Flotoniș, Jordan Soare a
si lina capul înversat pe urma la viziuta a D-l Flotoniș la 30 de si sa co
si pamiata care a fost urmatoarii: 1. 1946, 1. 1. 1946. La 1150 urna 120
na com. Soare rezultatul sa lina procesul verbal care a fost semnat din
partea delegatilor A. 2. 1946 si 1. 1946. Partea Opozitiei.

Report

Subsemnatul de legati Mulubau Ion din partea P.P. si Forcail umbrozie din partea partidul comunist Roman. Vapoportam urmatoarele.

- 1 / Dusa unii delegati la Sactia de vot 57 Patal cu presedintele Piattea Vasile si grefierul dl. Pop Ion. In ziua de 19 noiembrie la ora 7 dimineata sau deschis casa devotarea cu trei strigand asistenta si delegati sa intrati inamtru. Dupa acestea deschiso marsul de votarea. Asistenta si delegati atat ai mostarbit si din partea opozitie acontrolat cabinele de voturi si urma. Vo tarea sa ia cepot in mod linistat. Cetindu legea electorala fiind ascultate de toti delegati si asistenta luand la cunostiata amenzile preavazute pre cum sa inchisoarea daca cineva d'a ei ansvarsa ne regularitati.
- 2 / Votarea sa d'vurs in mod normal sa indeplina de linistea. Incepand cu Comuna Paghia. Urmind dupa Comuna Paghia Comuna Boianul Mare. Pagaia, Patalusa, si la urma comuna Patul. Votarea a continuat fird intre ruperea. Patala terminarea. adeca vana la seara 18 si 30 minute. Si la urma nemifiind alti votanti presedintele au sreat de trei ori din cinci din cinci minute votanti care mai sunteti intrati la votu. Re mai prezintandoximeni uasi trecut la numararea votaril fiind defate si delegatilor Manistilor Duca Nicolae Sencan Vasile si Ghulai Vasile suptorinar din Boianul Mare. Anupt sigilu depe urma si dl. Presediate a in ceput la numararea voturilor in prezenta tuturor. Dupa ceam terminat cu numaratul voturilor an ajusa la rezultatul triste: Lista No 1 / 352, lista no 2 / 771, lista no / 3 / 787, listr no 4 / 113, totala 2003, mulate 67, totala 2070, 36 neexprimate. Toate merusita se datoreste declaratieiei tovarisului Mulubau Ion din partidului fp.

DECLERATIE A

Subsemnatul Mulubau Ion presedite al FP, in plasa Tarnadului declar urmato arele. Am constatat ca comuna Boianul mare impre una toata comunele din sectia devotarea Patalul au fost duse retecirea impinse la gresela deau vota cu Maniu. Majoritatea din cauza lav div. Gheorghe Chioran care este cel mai mare manist impreuna cu sotia Florica Chioran facand propaganda Maniste chiar in in curtea bisirici. Spanand camenilor si femeilor se nu voteze cu soarele. Ceci soarele este a unguilor si a jidanilor. Se vote ze cu ochu adeca cu Maniu. ceci acesta va face bine pantru toti tanumi. Si numai romunilor lea vrea bine cu aile natii conlocuitorea mare legature. Si femeilor leau spus ca dace nu vreau semai fie rezboi si dace soare sotii si copii sa froh atunei se voteaze cu Maniu. Carcare semai ochu. Arstini cunse des fasore lista devot. Si unde segeseste semai ochului. La aceasta propaganda a fost ajutati Gheorghe Chioran de Duca Nicolae Sencan Vasile Sencan Dumitru si Cheregi Traian inventand diferite svamuri ca Guvernul Dr. Petre G rosa a pus impozit de 10000 de lei la ingar si sa in Bulgaria daca a acastiga Blocul sa si fac Gheorghe si semai inoep sa desertese din Bulgaria. Mai desarte d-l Partinte Mihaila fiind mas la o manta e cantat Iacka ran din holda piara, Piara Soare si tot semai Parinte si Gheorghe Chioran a spus ca ei asteapta cultura din Maniu si sa dia resariti, mai desarte dl. Inventator Gheorghe Chioran a fost inventat la invatatura din reghe Pop Chioran ai impreuna cu sotia Florica

Pe la sora a stat in zina de 12 seara in strada cu becul am 24 i
afise facute de dl. Invatator Georghe Chiopas dintre care un afis mic de
continea numele in dos a subterfugului din boia scris in ungureste Gulai
Iaszlo care l'au predat jandarmului spunand sa aibe grije de el pana la cerce
cetari .

Aceasta-mi este declaratie pe care o consint si o semnez.

(322)

Euluban Lam

Tasnad la 22 November 1946

Handwritten signature:
Jonay Ambrose

Arhivele Naționale Său, fond Comitetul județean Său al P.C.R.,
din 3/1946, f. 33-34.

1949, XXXP

1949, 3-16

323

Activitatea alegerilor în secția de votare nr. 59 Micăseni,

au votat numărătoarele corule după cum urmează: Chegea, Chegea Tuta, Vornăz, și Micăseni.

Comunele mai sus notate au votat în cea mai mare liniște și ordine fără nici un scandal sau certuri. Numărul voturilor în timpul alegerilor la comunele mai sus notate a fost la număr aproximativ de 800 de voturi din care sa putut constata ca majoritatea au votat cu lista nr. 3 și 2.

Rezultatul scos a fost lista nr. 1. 2027, lista nr. 2/187, lista nr. 3/189 și lista nr. 4/33 de voturi.

Rezultatul real ar fi fost aproximat de 80 % pentru opoziției adică lista nr. 1. Presedinte a fost D-l. Inspector Sabou din comuna Micăseni Grefier D-l. Meste Dezideriu din Talaș, și delegați din partea B.P. Dului și din partea opoziției. Delegați din partea Opoziției a fost: Urecheatu Ilie și Toca din comuna

Chegea, Tormel Aurel și Fultza Valeria din comuna Vornăz.

În seara de 18 spre 19 Noiembrie 1948, Presedintele, Grefierul, Olariu Victor și Vornăz Alexandru au stampilat loco de voturi cu lista nr. 1. cari au fost intru odată în urșă în dimineața zilei de 19.

În dimineața zilei de 19 cei de mai sus am dus ceasurile cu o jumătate de oră înăpoi am constituit biroul notat din cei de mai sus și în prezenta D-lui Cirtă Nicolae delegat din partea B.P. Dului Tolgy Ludovic P.C.R. Petras Nicolae P.C.R. cari au fost amnatiți să fie cu o jumătate de oră înainte la secția de votare.

Dupa ce sa introdus în urna voturile de mai sus sa stampilat uraz și sa ales biroul din Presedinte Grefier, Vornăz Alexandru și Olariu Victor P.C.R.

Conforma legii Electorale sa inceput votările la orele 8 ~~am~~ în care timp a sosit delegați notati mai sus din partea opoziției și dupa ce au votat toti delegați și asistenti din partea B.P. Dului și din partea opoziției.

Comunele au votat în ordinea aratata mai sus și în cea mai mare ordine și disciplina, toata ziua votari.

La orele 24 noaptea sa terminat votările, conforma legii Electorale sa trecut la operatia despoierii urnei.

Dupa cum am fost intelesi cu Presedintele și Grefierul de cu seara caei primadata se vor lua la număratoarele din biletele introduse din partea noastră un număr de 5-600 pentru a descuraja completamente opoziția, sa procedat în tocmă și sa ajuns rezultatul dorit, dând posibilitatea presedintelui care pana la 800 de voturi numărata făcea după regulamentul, prescrie arătând votul vizibil pentru oata lumea din sala să vadă. Iar după ce sa numărat vreo 600 de voturi pentru lista nr. 1. Reacțiunea a ramas descurajata și a inceput sa doarma. Aceste voturi sa numărat dela prele 24 pna la orele 4 dimineata. După aceasta operatie sa trecut la număratoarele sa mai rapida în așa fel când se spunea nr. 1. Biletul era a foc. Celelalte bilete stampilate de noi sau lasat la urma pentru orice eventualitate.

Dupa comunicarea rezultatului unul din partea opoziției în calitate de delegat a voit sa faca contestație căbi au esit mai multe voturi decat cati votanti au fost după număratoarele. După ce sa lamurit caei poate sa fie o gresala a semnat Procesul Verbal fara nici o discutie.

Sau distins în muna electorala și au depus oboseala pentru buna reusita a alegerilor urmatori:

Presedinte Sabou Inspector scolar din comuna Micăseni, Mester Dezideriu din Talaș, Vornăz Alexandru delegat din partea P.C.R. Cirtă Ioan din partea S.D.

Delegati Ioan Popa din comuna Sacăseni, Tolgy Ludovic din partea P.C.R. Balint din partea P.C.R. Toca Ioan Director din comuna Sacăseni, Petras Vasile P.C.R.

Încorât alături de reacțiune: Muresan Nicolae funcționar la primarie în comuna Sacăseni și delegat din partea P.C.R. Păunescu Ionat tot aprilul delegat din partea opoziției pentru a numara votanti care intra în sala de vot

Abon lico laie primar i cornea aronda care sustinea sa raman in sala de votare
si sa asistela juraratoare.

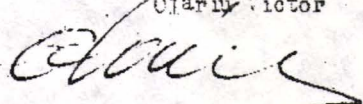
La terminarea juraratoarei delegati din partea dpozitiei au semnat Procesul
verbal fara nici o discutie.

329

Tasnad, la 22 Iovembrie 1946

Responsabil fata de partid.

Olaru Victor

Arhivele Nationale Săleş, fond Comitetul judeţean Săleş al P.C.R.,
do. 3/1946, f. 29-30.

Situația de față, după cum am văzut, este deosebit de defavorabilă. În urma alegerilor din anul 1945, până la care s-au ținut alegerile locale în plasa au fost organizate 10 organizații de plasa verine. O organizație de plasa nu este în stare să conducă organizațiile locale din plasa, conferința de plasa nu s-a ținut decât o singură dată și aceea acum două luni. Comitetul de plasa nu este format nici astăzi.

Frontul Plugarilor în comuna reședința de plasa nu a avut nici acum până cu 5 zile înainte de alegeri. Nu are nici un activist scos din producție, nu a ținut încă niciodată o conferință de plasa. Resortul lui de zineret nu este format, iar munca între femei este făcută de către o femeie singură, care mai mult a stricat decât să fi făcut vreo muncă de lămurire.

Unionea Populară Maghiară este condusă de un secretar fost conducător școlărist și nu are nici sediul în plasa. În ultimele zile înainte de alegeri a fost ajutat de o activistă din Oradea, care umplând din comună în comună a depus o muncă apreciaabilă între femei.

Partidul Național Popular sunt încadrați funcționari publici, fără însă ca aceasta organizația ar fi deosebit activitate organizatorică și politică în plasa și în părțile mici curbeze. Comitetul electoral de plasa deși format la timp, nu a fost în stare să inițieze și să conducă munca organizatorică și de lămurire. Înfăptuirea reformei agricole era pornită și condusă în mare parte de autorități și de intelectuali satelor, din care cauza amare foarte lent și era lipsită de orice muncă politică. Se găsesse și satul terenuri neapropiate. Președintele de plasa al reformei agricole era până acum câteva luni în vârstă director, Păcurariu, fostul vicepreședinte de plasa al organizației muncitore.

Munca organizatorică:

Plasa noastră având o secție de votare, cu ajutorul tovarului Silaș Leontin comitetul electoral de plasa a format comandamentul unic de plasa și cele de secție de votare. Nu au reușit însă ca aceste comandamente să devină un adevărat organ de conducere și de organizare și nu au reușit să în afară de toți noștri și ceilalți membri să devină activi și luptători în prima linie. Membrii noștri din Partid din aceste comandamente au fost însă mereu pe teren.

Cu ajutorul tovarului Puscas s-a organizat comandamentul de plasa și al serviciului de ordine și siguranță la fiecare secție de votare. În aceste comandamentele de plasa nu au avut sprijinul nostru în muncă mai largă munca grupelor de siguranță nu era îndeajuns politizată, oameni nu erau selecționați cu grijă, grupele nu erau activ și mai puțin au fost în stare să dea un randament politic.

Delegații delegaților și asistenților s-a întors de la mai de vrea și mai multe lucruri însă au fost revizuite și modificate. În locuri unde revizuirea nu a avut loc sau problemele electorale nu s-au prelucrat cu ei, s-au strecurat elemente dușmănoase în lista și David, cari au prezentat numai greutăți în cursul activităților de votare.

S-a organizat serviciile de călăreț pe lângă acele secții de votare. Siguratul Silaș, care nu avea oficiu de telefoane, prin intermediul lui s-a legat de la reședința de plasa cu secțiile

de propagandă de la casa la casa a putut fi organizată activitatea de propagandă de Partid în cadrul de plasa.

Acă, Sighețul Silvaniei și în parte la Dereida, nu au reușit în a organiza la secțiile de votare Ciuta și ața. Circările de votare: în general președinții și grefieri nu au fost destul de bine instruiți, îi lipsea experiența și au dat vada de o atitudine nehotărâtă, chiar și timidă /la Ciuta și Dereida nu au reușit nici cel puțin ca să introducem toți noștri ca membri în circuitul de votare/, nu era însă nici unul dintre ei, care să refuze semnarea procesului verbal în alb, dacă aceasta i s-a cerut.

Delegații și asistenți ai P.N.T., au prezentat la fiecare secție de votare cu excepția secției Sighețul Silv. Acolo unde s-au prezentat oamenii lor cu mare experiență au putut să și organizeze munca lor de control, în unele locuri chiar și munca lor de propagandă la secțiile de votare Ciuta și ața au reușit să creieze atmosferă, iar delegații noștri au rămas inactivi și necompasivi față de munca lor.

Munca politică.

Dacă au reușit să mobilizeze forțele democratice în ziua votării și reacțiunea a putut să și mobilizeze forțele sale și în condițiile mai grele. S-au prezentat la vot aproape toți cetățenii și femei, care au primit câte o alegător și numai olnari au rămas acasă. La Ciuta și la Dereida s-au prezentat chiar vreo 10-15 0 de persoane, care au avut câte o alegător și au putut să și se dea posibilitatea ca să voteze și ei.

În cursul campaniei electorale afare de manifeste și afise puse cu conștientizarea aia Județeană, au scos și noi trei manifeste locale: apelul primarului, apelul medicului veterinar, condusate intelectualii, simpatizanți de comitari plasi, precum și declarat vicepreședintele organizației maniste, prin care a anunțat celor lui din această organizație.

De au ținut adunări aproape în fiecare comună din plasa în cursul săptămânii premergătoare votării cu care ocazia s-au distribuit și acele titluri de înproprietărire a caror distribuție pe plasa s-a început mai de vreme.

S-au ținut adunări reșite la Supurul de Jos în două Duminici consecutive, la una dintre ele participându-se și tov. Silachi Leontiuana convăntul la aceste adunări și președintele Vlaicu președintele cunoscut în toată plasa. S-a ținut o adunare, care reușită a fi cu participarea a lor 200 de persoane.

Cu o săptămână înainte de alegeri s-a întreprins o acțiune de electrificare a comunei Supurul de Jos, reușind ca primul loc să se dea deja chiar în preajma alegerilor. De atunci munca se continuă și astăzi două străzi sunt deja luminate.

Reacțiunea a căutat să afișeze și ca manifeste, care însă au fost rupte de toți noștri cu ajutorul aparatului de stat, în urma căreia au distribuit manifeste din casa în casa. Numai la Chieșă a reușit manistilor să lipească afise în ajunul zilei de alegeri care au rămas nerupte și în ziua alegerilor.

Raportul de forțe.

S-a evidențiat, că în general reacțiunea a căutat să pătrundă nu numai în organizațiile de masă, dar și în organele noastre înfițate în lărgirea și operațiunile de votare, între delegații și asistenți, precum și în grupuri de siguranță și ordine, în Derșina chiar și între acei cari au venit să activeze în vederea distribuirii manifestelor distrugând manifestele noastre.

S-a văzut că dacă munca în tre femei a fost neglijată de noi, și de aceea s-a simțit și influența pe femei. La secția de votare

Ciuta e, au ghat ion... pentru care au...
 6, a constatat mai departe... in acele comune...
 centat manisti o forta mai compacta, unde organizatiile...
 ratice erau inexistente sau inactive. Astfel s-a...
 ne mai infectate de manisti sunt: au urul de...
 gara, mai... Chieva, Garla de Jos de Sus, Orta si...
 Hodovalul / seie a din urma... pusea nissei... dar din
 punct de vedere electoral, sectiei de votare ciuta, iar comunele
 unde fortele democratice au grise sunt: Giorocuta, Sigheul Sil
 vaniei, Acas, Milseni, Tegheza, Berida, Ciuta si...
 Darvee, populatia manist... area putina sa votat cu locul, dar cu
 fost si... au votat cu reactiunea, fapt constatat in special
 la Acas.
 8, a vazut mai departe, la Acas, unde organizatia de Partid
 avea inainte conducatori unguri, romani au votat in mare parte
 cu reactiunea.

Evidențieri în munca:

S-au evidențiat în munca electorală: 1./ Dr. Fedchin Iaroslav, me-
 dicul veterinar din... 2./ Mihail Gheorghe, notarul
 comunei din Supurul de Jos, 3./ Vasile Vasile, primarul comunei
 Milseni, membru de partid, 4./ Gheorghe Petre, inv. director din Ciuta,
 președinte de org. locale a P.P., 5./ Jancu Vasile, pref. org. locale
 a P.P. din com. Berida, membru de partid, 6./ Plut. Ortelecan,
 de la postul de fond, Chieva si 7./ Plut. Mai, Tranea Badea, seful
 sectorului Supurul de Jos.
 S-au evidențiat ca dușmani infocați ai noștri: 1./ Notarul Flor-
 ta Iuliu, com. Orta, 2./ Notarul Irușan Alexandru din com.
 Berida, 3./ Sec. Alex. Vela, Alex. de la Gara, care a votat
 si a... pentru lista manist, 4./ Moluovan inv. director din
 com. Berida de Jos, 5./ Notarul Rusu Dumitru, din com. Supurul de
 Jos, 6./ Valota Iile, inv. din Berida, 7./ Secretarul comunal din com.
 Orta, care a făcut propaganda manist de la casa la casa.

Supurul de Jos, la 22 Nov. 1946.

Miner Gheorghe
Miner Petru

Arhivele Naționale Săbuz, fond Consiliul județean Săbuz de P.C.R.,
 ds. 3/146, f. 39-41.

Reporte asupra al. garilor
la sectia 1 Tassad.

La aceasta sectie au votat urmatoarele comune in ordinea insirarii: Santau, Silvas si com. Tasmad in parte.

Conform instructiunilor primite atat in Tasnad cat si in Santau si Silvas au fost organizate echipele mobilizatoare si de paza in fiecare strada pentru participarea cat mai numeroasa a poporului la alegeri.

Alegerile la sectia I au decurs in cea mai mare ordine si liniste desavarsita. Poporul in ciuda vremii proaste si a moroiului mai ales din comuna Santau si Silvas a venit in numar neasteptat de mare. Trebuie sa recunoastem insa ca acest lucru a fost meritul reactiunii in primul rand dupa cum s'a dovedit la urme. Poporul din Santau a venit dupa cum s'a cerut cu notarul cu primarul si consiliul politic in frunte cu drapel si cu placi dele noastre. Dupa manifestatii democratice in sala de alegeri cel putin 70% au votat cu ochiul.

Paza militara a fost bine organizata si s'a indeplinit misiunea in mod constiincios. Singura gresala a pazei a fost ca n'au fost destul de vig-
lenti cu paza civila alaturi sa opreasca orice propaganda comunista in reio-
nul sectiei de votare. Paza civila a fost organizata din membrii de partid
cari au asigurat ordinea si linistea dar n'au reusit sa opreasca propaga-
da comunista din jurul sectiei care cateodata a fost destul de fatisa.

Delegatii B.P.D.-ului din general s'au dovedit destul de slabi: unii dintre ei au venit tardiv de tot, alții s'au dovedit desinteresati iar doi dintre ei au lucrat chiar impotriva noastra, colaborand cu delegatii nacisti si spionand pentru ei si arma: Ounc Traian F.C.R., casier la primaria Pashad, si invatatorul Perei din Gilesti.

Delegatii U.P.R.-ului in afara de Bulcsar Vasile care suspecta incontinuu libertatea alegerilor, s'au dovedit folositori.

Din partea reactiunii au fost prezenti ca delegati si asistenti:
dr. Filip Ponomar Santau, Grigore Ioan Santau, Neamtu Ioan Santau si Filip Ioan
Invatator pens. din Tasnad.

Biroul s'a format in prezenta delegatilor si asistentilor manisti. Dnsii nevrind sa primeasca propunerea noastra sustinuta de delegatii B.F.B-ului au cerut ca unul sa fie desemnat dintre ei. Presedintele a procedat la tragera la sorti. A iesit inv. Filip I.N.T.s! tov. Dilaghi George dar intre timp au mai sosit delegati de-ai nostrii am cerut repetarea tragerii la sorti a doua oara a iesit tov. Fylman P.C.R., si Iannasy Vasile U.I.B. Dr. Filip a inaintat o contestatie presedintelui pentru repetarea tragerii la sorti dar aceasta a fost respinsa in mod verbal.

La orele 7 si 30' in fati tuturor delegatilor sub controlul si al manistilor s'a stampilat scrutatul. Dr. Filipcare se agita si discuta prea mult din cauza moliciunii presedintelui, a verificat urma inainte de sigilaz

Operațiunea votului a început la ora 8 și 20' și s'a continuat ne-
 întrerupt până la 8 seara. Între primii votanți a fost și tov. Silaghi Leonti

În tot timpul votului atât în sala cât și afara a dorit cea mai
 bună ordine fără nici un incident, încordare dinaintea dintre delegații
 votând și delegații minorități a dispărut cu încredință, mai ales după ce insp.
 pe. Ionescu din Gușterița a suferit atenția lui dr. Filip. Ionescu de la urma
 pe. convo. 31 în delegație cu el.

[illegible]

energic, a ajutat cât s'a putut tovarasii în orașele lor, iar în timpul scrutinului a cetit de multe ori în loc de S.

În timpul zilei s'a observat de mai multe ori în orașul localității manist propagandă din care s'a distins doi studenți în com. Silvas și apoi înșeliat au dispărut la granițele țării. Totuși s'a observat că din Filip Sever a auzit sa influențarea porocului sub motivul că la arata care se votează.

Comunele au luat parte cam 70% la alegeri. Sântaul aproape în întregime chiar și unii membrii de partid ca Ciorsan și după cum stin chiar și notarul au votat cu ochiul, așa și totii țigarii din Sântaul au votat tot cu ochiul.

Comuna Silvas s'a dovedit ceva mai buna. Maghiarii din Tasnad aproape—toti au votat cu U.P.M.-ul în afara de cea mai mare parte a tov.ilor maghiar S.Sa observat ca chiar și între unguri au fost cativa cari au votat cu manul. Dintre romanii puțin numerosi din Tasnad în primul rând cea mai mare parte a intelectualilor au votat tot cu ochiul.

Atat la despuierăa scrutinului cât și la număratoarea voturilor, care a durat dela ora 8 până la ora 2 au asistat și totii delegatii-manisti și în ultima ora și candidatul Filip Sever.

Numarutul voturilor a fost efectuată de grefierul Locanu și tov.Lăb desmasat pentru acest lucru prin înțelegere comună.

Delegatii manisti au fost surprinși de rezultatul neasteptat de ei. ar cu tătii au consimțit fara sovaiala la iscalirea procesului-verbal cu atat mai mult ca ei siguri erau convinși de decursul liber și neinfluențat al alegerilor.

-Rezultatul real al secției în exactitate—cam de 95% este următoarea.
B.P.D.. 350 /1461/, U.P.M.—1000/936/. Laniu 1000 /759/ și Lupa 50 /50/.

responsabilul-secției din
partea P.C.R.-ului.

Lăbrent

*Arhivele Naționale S.R.G., fond Comitetul județean S.R.G. de P.C.R.,
dos. 3/1946, f. 49-50.*

R A P O R T

Despre activitatea sectiei 56 Tasnad in ziua de 19 Noiembrie 1946

Dimineata la orele 7 toti membri biroului si delegatii si asistenti din afara de opozitiei fiindca ei nu sau prezentat care au fost numiti la aceasta sectie wa deschis casa alegatorilor.Sa numit membri biroului prin buna intelegere Lazar Petre si Katz Eugen.Sa constatat caei urna sa deschis in cea mai mare regula si sa controlat dupa care operatie sa inchis si sa sigilat.In timpul acesta sau prezentat doi delegatii din partea opozitiei cu numele Filip Ioan invatator pensionar din comuna Tasnad si Groza Ioan din comuna Sagentu Cu delegatie la sectia Nr.55,asa caei d-l Presedinte a fost nevoit sai dea afadeunde au plecat la sectia unde au fost delegatii.La orele 8 a sosit comuna Blaja incolornati, care a inceput intrarea in urnar cate 7 persoane unde armat a mentinut ordinea in cea mai mare liniste.Dupa voturi amulate am putut constatata ca comuna Blaja a votat cu semnul Nr.3 din cea mai mare majoritate: La orele 9 a sosit controlorul Filip Gavril de la Pisc.Tasnad, cu delegatie din partea opozitiei pe care Tovarasul Ciobotaru presedinte dela aceasta sectie murla primit, fiind trecut timpul adeca prele 9. aratandui legea Electorala.Delegatul Opozitiei Filip Gavril a plecat la sectia Nr.55, dupa inginerul Filip Sever candidat Deputat din partea opozitiei, cu care sa intors impreuna si inginerul Filip sever arpus ca nu trebuia sa se ia Presedintele dupa legea Electorala asa de amantit.Dar Tov.Ciobotaru ia raspuns hotarat ca eu ma tin dupa fiecare purc si nu depasesc nici la dreapta nici la stanga In acest timp a sosit un delegat din partea B.P.D ului Pop Ioan cu intarzie pe care in fata lor la data afara din cauza caei a intarziat,asa ca a rama si inginerul Filip Sever candidat deputat si a sistat fara nici un cavand cand votarea sa petrecut in cea mai mare ordinae. Dupa plecarea inginerului Filip Sever am constatat ca din delegatii B.P.Dului subotaru din comuna Tasnad Veres Augustin membru P.C.R. Invatatorul din comuna Blaja Nichiti Vasile S.D. si potrovita Ioan croitor S.D. care au asistat tot timpul contra B.P.D. ne-a controlat asa ca am observat ca au fost oameni opozitiei pe care inginerul Filip Sever sa bazat dupa plecarea lui.Dupa terminarea comunei Blaja a urmat comuna Baara Banfi.Dupa numarul voturilor amulate sa putut constatata ca cea mai mare parte au votat pe lista Nr.3. Dupa terminarea acestei comune la care nu sa prezentat toti alegatorii a urmat comuna Tasnad Nou.Din care cea mai mare parte fiind la ghier am constatat ca a votat cu U.P.N. si lista 1 3.Din partea degatilor U.P.Dului Dalos Martin pensionar fenciar si Tapodi colonan mosier si si care dispune de prese de ulei din comuna Tasnad au colaborat cu delegatii sus numiti adeca cu opozitia in contra B.P.Dului Dupa ce a terminat Tasnad Nou a urmat comuna Chilesti, din care sa putut conscaei 60% au votat cu lista Nr.3.Dar comuna sus m ita nu au fost toti la vot Dupa aceasta comuna a urmat d parte din comuna Tasnad din care o parte a votat inainte de orele 14 si dela orele 14 pana la orele 15 sa facut pauza mesei la care impreuna cu delegatii si asistenti B.P.Dului au parasit sala. Locotenentul Stefanescu dela Granicer Baia Mare a dat ordin sentinlelor caei erau dublate in amandoua parti a asi ca nimenia nu are drept sa intre in sala pana la orele 15.In acest timp am esit cu toti intro sala unde sa luat masa.In timpul acesta locotenentul Stefanescu cu invatatorul Zaharia au intrat la urca si a aruncat loco de bucatii de voturi stampilate cu lista Nr.1 pe care leau pregatit Tovar asii nostri in noaptea de 18 spre 19. Asa ca dupa intrare am sa putut observa nimic.La orele 15 sa continuat cu votarea cu o parte din plas. Tasnad din care o parte au votat pe lista Nr.1 iar cealalta parte cu lista Nr.2.pana la orele 20.cand sa inchis ca nu au mai fost alti. Intot timpul spioni opozitiei erau vigilenti.La orele 20 cand si inginerul Filip Sever era de fata sa pus la masa sa noteze rezultatul atunci si delegatii U.P.D. care au pus pe Tapodi Colonan

la spatele Tovarasului Ciobotaru sa se controleze si la controlat, cand
ever a vazut ca primara este a rezumatului era cea mai mare parte U.P.M.
r.l.m. a mai notat si sa pus la spatele Presedintelui unde Tovarasul Numa
sa de repede ca primara nu a putut observa ca ce face, Dar eu am stat langa
i le bagam in soc. La sfarsit au fost multumiti cat si din partea opozitiei
a fel ca Dl. Inginer Filip Sever a accentuat ca au decurs in cea mai mare
are liniste, ordine si cinstiti, La orele 23 sa terminat numaratoarea facanduse
procesul Verbal iscalinduse din partea delegatilor B.P.D-ului cat si din
partea opozitiei.

Tasnad la 22 Novemberie 1946

Responsabil fata de Partid

Adaos Complectare:
.....

Eatz Eugen
Eatz Eugen
Leza...

In cursul operatiunilor de votare candidatul U.P.M Varga Ludovi di n comuna
tasnad, mai de multe ori in sala de votare si facut de mai multe ori ~~contestatii~~
pservatiuni si sa purtat obraznic fat de presedinte. Dupa masa populatia sa ag
erat la usile sectiilor de votare, dela amandoua sectii au venit la sectia int
a, observand delegati si asistenti acestea au raportat presedintelui care a
prit mersul alegerilor cerand ordinea de paza di sa intre dupa strazi dupa cu
u fost organizate in acest timp Varga Ludovic care era impreuna cu Filip Sece
ot timpul a depus o contestatie contra presedintelui de ce a curit alegerile.
Dupa ce a vazut ca nu are dreptate a retras contestatia.

Tasnad la 22 Novemberie 1946

Resp. Fata de Partid.

Eatz Eugen.
Eatz Eugen
Leza...

Adunare Nationale Sibiu, Jura Comitetul practica Sibiu de PCA,
no. 3/1946, f. 61-62.

general despre alegerile din Piasa Tasnad.

In general in toate piasa alegerile au decurs in cea mai mare ordine si disciplinata inregistrat un singur caz de dezordine in comuna Sararad unde votanti in drum spre casa dela sectia de vot din comuna Bacaseni sau luat l batale din ura personala si nationalitate.

Inainte de ziua alegerilor sectia de vot din comuna Sararad reactiunea a amenintat grav chear cu reartea membri P.C.R.ului in special pe Buday Paul dela care a cerut Marincas Cristov in scris sa i dea declaratie ca ese din P.C.R. si se alipeste de partidulu lui Marix. Dar in urma masurilor luate sa stabilit linistea. Poporul de exceptie foarte rara nu a venit beat la ale alegeri ci a venit incolonat cu drapele si canteca. In randurile coloarelor organizate de noi in general a venit si reactiunea care de mai multe ordi a manifestat Guvernul actual si votand pe lista nr. 3. De exemplu /santau/ In cazuri foarte paslete reactiunea a castigat votanti malaruti prin tuica. Cu tot noroiul si timpul ploiois poturul a venit in numar neobismuit de mare la alegerii trebile sa mentionam ca comunale mai reactionare au stiut sa mobilizeze toti partizani lor chear si femeile batrane. Chear dela departarile mari de 30 de Km. De exemplu Sunal au venit cu toti sa vote ze lista nr. 3.

Paza militar in general a functionat foarte bine concentrand forte mari in sectoare reactionare. Dand cel mai pretios concours pentru mentinerea ordinii precum si pentru buna reusita a alegerilor. In special trebule sa evidentionem pe Locoterenul Stefanescu Grapicer din Baia Mare care pe langa cea mai mare grija pentru paza a dat un ~~maxim~~ concurs coonoret foarte pretios pentru reusita sectiei a doua din comuna Tasnad. Potonier Major Iordache Ioane dela sectia de jandarmi Tasnad care a fost repartizat la sectia de votare Eriu Sararad a dat cea mai mare dovada in impata alegerilo atat in comuna Tasnad cat si la Eriu Sararad, in ziua alegerilor.

Paza civila, paza civila a lucrat desul de constient in general facand abstractie un unele cazuri si linsuri personal care a conlucrat cu paza Militara ~~xxx~~ la asigurarea linistei si ordinii. Trebule sa evidentionem pe Iivatatorul Zaharia din comuna Tasnad P.S.D. seful echipelor de paza din plas care a lucrat cu cea mai mare tragere de inima pentru reusita alegerilor. In general delegatii si asistenti B.P.D.ului, sa dovedit slabi si multi nici r nu au venit la alegeri, alti au ramas pasivi, iar cativa delegati asistent ai B.P.D. sau dovedit dusmani pe fata chear spioni. Intrun singur caz la sectia de votare Eriu Sararad Condor Alexandru presedintele F.P. Delegat al B.P.D.ului, sa prezentat la alegeri cu delegatie manista si a lucrat rea sigur de victoria in favoarea reactiunii. Pe langa aceasta dintre delegati B.P.D.ului sa dovedit chiar spioni urmatori: Tasnad sectia I-a Onac Trairxx F.C.R. Pereni Ioan Iivatator din comuna Gilest delegat din F.P.

Tasnad sectia II-a Michita Vasile P.S.D. Blaja Potrovița Ioan P.S.D. Tasnad si Veres Augustin Sub Notar Tasnad membru P.C.R.

Sectia Sacaseni Iuresan Nicolae functionar la primaria din comuna sus numita delegat din partea P.N.P. Madasan Gheorghe delegat din partea F.P. sacaseni Iicu Vasile director scolar din comuna Eriu Sararad delegat din p partea P.S.D. Zezi Mihai Delegat din partea F.P. Pop Ioan F.P. Ciocar Ioan F.P. Babou Traian F.P. Gros Alexandru F.P. Toti din Eriu Sararad sunt careni lui Condor aratat mai sus faptele sus numilui.

Delegatii U.P.ului in general nu au conlucrat cu delegatii B.P.D.ului In unele locuri chiar suspectau nersul alegerilor.

La sectia la Tasnad, Zulcear Ioan U.P. suspecta libertatea alegerilor La sectia Ila Tasnad, Dalos Lartia si Topay Coloman sau dovedit pe fata dusmani B.P.D.ului.

77
delegatii, reactiunii sau dovedit aroganti si au facut propaganda la secta
de votare. Au participat la sectia de votare l-a Tasmad. Dr. Filip Pompei

Santau Groza Ioan

" Neantii Ioan

Tasmad. Filip Ioan

~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~

precum si candidatul Filip Serer.

care a asistat si despoierea urnei,

Sectia II Tasmad, a sectei maniste Filip Gavril colhozilor dela perceptie
a venit la orile 9 si presedintele din cauza intarzierii la dat afara. Sectia
Eriu Saracrau, Cordor Alexandru Presedintele T.P. parintele Lepadatu din comuna
Chirolt, Salajam Gheorghe din comuna Hotoan, si cu o delegatie falsa Govor Ioan
din comuna Cig, este functionar la prefectura Salaj in serviciul tehnic. Delegati
falsa era pe numele noble Teodor din comuna Cig.

Sacasoni: Torrel Aurel si Fultman Valeria din comuna Saranad, Urechean Ilie
Chegea si Toca Dumitru din comuna Chegea care au fost delegati din partea opozitiei
Patal: Duca Nicolae din comuna Boian, Santau Vasile din comuna Boian care
face parte din conducerea cooperativelor. Cutilai Vasile sub. Primar din comuna Boian
si invatatorul Chioran Gheorghe delegat manist pentru paza exterioara din comuna
Boian.

Pir: Jurca Ioan, din comuna Pir care a fost scos din sectia de votare pentru c
nu avea dreptul de votare. Baroxy Ioan presedintele frontului luterilor,

Cehalut: Chis Aurel din comuna Orbou care a fost dat afara pentru intarziere
Suciu Gheorghe din comuna Cehalut, si Sigirtan Ioan din comuna Cean.

Preotutindani Procesele Verbale au fost iscalite si de delegati manisti.

Presedinti si grefieri au lucrat foarte bine in toata plasa pentru rautata
alegerilor. Daca am vrea sa evenimentiei cativa dintre ei ar trebui sa scrie pe
toti.

Biroul sectiilor in general cu exceptia Tasmad si Pir, sau format dupa intale
gere din nainte. La aceste dou sectii din cauza opozitiei manistilor Biroul sa
format prin tragere la sort.

In timpul operatiunilor de votare in sala de alegerii situatia in general
era linistita relatiile dintre delegati chiar si cu cei din opozitiei a fost
de o calmitate si intalgerie surprizatoare.

Situatia in jurul sectiilor de votare a fost slaba, din punct de vedere al
munci fortelor noastre manisti au reusit in unele locuri ca in momentul hotar
rator sa faca propaganda. In timpul operatiunilor de votare sa dovedit in munca n
noastra de lamurire a fost slaba, reusind reactiunea sa tie sub influenta masele
sa dovedit ca mas le fiind influentate de reactiune erau mai hotarate de acasa
sa voteze cu lista Nr. 3. decat masele care au votat cu lista Nr. 1.

Combativitatea plugarilor care au votat cu lista Nr. 3. era mai superioara
combativitati oameilor Guvernului. In multe locuri chiar membrilor de Partid.

Intelectualitatea comnelor invatatori si preoti in general cu putine
exceptii, vedeti rapoartele sectiilor au influentat poporul si l-au ajutat p
pentru ca sa voteze lista Nr. 3. spunandule la ureche cu colhozul si cazarii.
precum influentand si cu chestiunea Nationala, si anti semita, spunandule ca
semmul soarele este al Ungurilor si al Jidanilor. Ochiul este al Romanilor.
In special invatatoarele sau distin in aceasta munca si propaganda manista.
De exemplu invatatoarea din comuna Santau Cervat Elana cunavasta fostului
Stanila din Santau, invatatoarea si Boian Chioran Florica invatator Director
din comuna Cehalut Iuhaz Grigore facand parte din P.S.D. invatatorul din
comuna Cig. Chis, invatatorul din comuna Cean Sateanu Andrei, Directorul din comuna
Cehal Vasvari Gheorghe.

Dintre Preotii: San distins in aceies propaganda manista, Micu Leonatin
din Boianul Mare, Fratele avocatului Micu Octavian Presedintele B.P.D. din comuna
Tasmad si preotul Iuresanu din Tasmad.

Despoierea Scrutinului sa facut in prezenta delegatilor manisti, cari au asistat
si la numaratoarele.

Re

Rezultatul favorabil pen tru SB.P.D in general a cauza o surprindere / 8
 care poporul a primit cu impresii diferite rezultatul. Uni dintre reactionari
 sustineau ca au votat toti cu soarele. Altii reactionari raspandesc svomuri
 caci alacerile nu vor fi valabile., ca se vor repeta peatruca nu au foat
 curate si ca Arglia si Mamerica nici asa nu o sa lase, etc.

In general poporul care a votat cu lista Nr.3 vin la Partid si sa lauda
 ca au votat toti cu lista Nr.3.1.

Rezultatul real pe Plasa:

.....

B.P.D.	U.P.M.	Maniu.	Lupii.	
400 /1461/	1000 /936/	900x /790/	50 /50/	Tasnad secti 1-a
350 /1367/	620 /601/	400 /380/	44 /44/	Tasnad Sectia 11-a
500 /2027/	400 /187/	1200 /119/	300 /33/	Sacaseseni
500 /1544/	500 /528/	900 /578/	138 /38/	Cehalut
350 /1352/	771 /771/	800 /776/	113 /113/	Patal
350 /1568/	700 /536/	850 /102/	50 /39/	Pir
251 /1921/	348 /348/	1150 /1150/	126 /126/	Eriu Saberaiu

.....

2901 20%	4639 14 34%	6400 14 14%	821
4339	5100	17144	
4339	5100	17144	
4339	5100	17144	
14401	23922	6156	
	23922		

Arhivele Nationale Saly, fond Comitetul judetean Saly al PCR,
 din 3/1976, f. 26-28

Raport.

pe ziua de 18 Noembrie asupra măsurilor alegerilor dela secțiunea I.-a și a II.-a din Zalău

După organizarea grupurilor de apărare și grupurilor de delegat și asistent în ajunul zilei a alegerilor cu toți delegații și asistenții am ținut o ședință unde în amănunțit am prelucrat toate sarcinile lor explicând la fiecare apartate pe ziua de alegerilor.

În dimineața zilei de 19 Noembrie la orele 6 și jumătate împreună cu președintele, grefierul delegații și cu asistenții am alcătuit biroul electoral la ambele secțiuni. După ce delegații partidelor opoziționiste încă n-au fost prezenți în fața delegaților și asistenților președintele a deschis urna arătând la fiecare că urna goală și apoi tot în fața lor a și sigilat-o.

După aceea mă motivai că biroul electoral are ceva de discutat a fost rugați delegații și asistenții să părăsească sala pe câteva minute și să aibă grijă să nu intre nimeni în sala. În minutele acestea goală președintele cu biroul așus în urnă cca 500 e voturi la secțiunea I.-a și 300 la secțiunea II.-a. Intrucât voturile era pregătite de înainte toate spoteala n-a ținut decât două minute. Așa că delegații și asistenții abia au ieșit afară au fost conștienți înapoi. În felul acesta nici n-a trecut în mintea lor nimic în legătură cu urne. Iar mai departe n-am lăsat să se gândească pentru că imediat am dat drumul cetățenilor pentru votare.

Mai târziu când s-a prezentat delegații opoziționiștilor cerând intrarea în biroul electoral noi referindu-ne la Legea Electorală Art. 42. că până la carele 7 biroul electoral trebuie să fie format iar după la aceasta timp n-a fost prezent în felul acesta ne pare foarte rău ar nu mai putem ajuta nimic. Mi a lăstă cunoștință și alegerile am continuat mai departe. În cureul zilei alegerile a petrecut la ambele secțiuni foarte bine și în absolute liniște.

Spiritul populației pe lângă vreme urâtă și ploaie a fost foarte bună și am putut constata un interes extraordinar în senul lor față de alegeri. Rânduri uriașe au stat în fața secției de vot, de dimineață până în seara în ploaie și în noroi. În special între femei s-a putut observa o atmosferă nerăbdătoare o curiozitate față de alegeri între-bună tot mereu de la acei cari au votat, că cum merge votul și ce au văzut înăuntru. A fost bolnav în spital duce cu targa, o fost vreo 4 săptăm, femei gravide la cari membrii grupurilor de apărare imediat a dat drum la votare a servit și cu scaune în sală. Delegații și asistenții la ambele secțiuni era compus numai în tovarășii cei mai buni în partidul nostru care au ocupat toate locurile importante în senul salei și a secțiunei de vot lămură încontinuu cetățeni, cum trebuie să votează. Observându-ne că delegatul opoziționiștilor nu vede bine numai cu ochelari am rugat să deie un ajutor punând pe el să se citească numele cetățenilor care urmează la vot în certificatele de alegător, strânse de noi. Punând pe el tocmai în fața urnei să vadă noi am așezat în felul următor: 5 tovarăși la ucele cabinelor, una care a dat stampila, una care a dat buletinul de vot, trei în jurul urnei între care una a lăst de la cetățeni votul și a aruncat în urnă, una care a dat înapoi certificatele de alegători, anulate, și una care dădea înapoi stampilele duce înapoi de cetățeni. Căci în buzunar avea buletine gata stampilate cu votat lista Nr. 1. Acuma urna a fost așezată lângă masă, întes urne și masă era delegatul opoziționiștilor, iar noi am fost la celelalte parte a urnei, tocmai în față cu el. În sală n-am lăstă vine numai 50 de cetățeni, cari în partea dreptei a sălii a fost pusă pe flanc câte una grijit pe celelalte tovarășii asistenți să nu lăstă locul. Astfel în spatele noastre nu era nimeni. Acum când cetățeanul a primit buletinul de vot și a intrat în cabină delegatul opoziționiștilor a început să citească numele celorlalți 5 alegători cari urmeau. Aci era ocupat că nici n-a văzut bine și nici nu era scrise bine numele cetățenilor pe certificatele de alegători, noi folosim clipele aceste goale tovarășii

care a stat lângă mine sau alte tovarăși care era la urmă din buzunar a scos un buletin și a dat tovarășului care împreună cu buletinul cetățeanului a introdus în urnă. În momentul acesteia în cursul zilei am introdus în urnă în urma secției II-a a 200 e bucăți, iar la secțiunea I.-a unde delegații opoziționiștilor era Dr. Iarga și un țeran din comuna Ortelec n-am putut din cauza vijilenței lor să introducem decât cca 50-90 e bucăți. Totuși diferența voturilor listei Nr. 1. între secțiunea I.-a și a doua se datorează că președintele secțiunii de vot nr. I. era cu mult mai energic și n-a lăsat să steie nimeni în spatele șanșului seara după Seret și la număratul voturilor. A numărât foarte mult atât din voturile listei Nr. 3. Atât și a Nr. 2. pentru lista Nr. 1. se cerea a reușit că la începutul număratului deputatul U.P.M.-ului Solymos Ivan s-a certat cu președintele din cauza că n-a lăsat să steie la spatele lui nimeni, iar delegații opoziționiștilor vădând aceasta ceartă cu gândul că cine știe ce vrea să pretindă o lăsat din vijilența lor. Eu care am văzut această lucruri și cu toate că știam și eram convins că în președinte cu astfel de numărare față de U.P.M.-ul nu face altceva decât ecote într-un buzunar să pade în celălalt buzunar n-am atras atenția pentru că m-am gândit să poate că chiar cu lipsa acestor voturi nu va putea intra ca candidatul al U.P.M.-ului locul 3 Nyeki și celălaltii, cari în notărea lor locale a anulat lista prima a candidaților și fără întrebarea Comitetului Central a U.P.M. ului a făcut după gustul lor locale o altă listă, unde ei a candidați mici burghezi lor soviniști. Deștut dacă vom avea muncă cu cele două candidați care a intrat cu toate că a membru de partid.

Președintele Secției de vot Nr. 2. la fel a numărât voturile înseși în voturile U.P.M.-ului foarte puțin a putut să numere listei Nr. 1. că în spatele lui au stat delegații și foarte puțin timp o fost că n-a fost singur.

În muncă se evidențiază președintele în special președintele sec. Nr. 1. grefierii, și dintre delegații asistenți Nemes Ioan, Orbán Vasilie, Wagner Gheorghe, Kheresi Nicita, Mozer Manol, Markovits Ernest, Hunya Ludovic, Ardei Stefan, Murașan Ioan, Alaksa Vasile, Bunoyi Francisc și Marian Vasile.

Urna a fost conlucă de tovarăși până la destinația lui.

Paza a rămas până la orele 4 dimineața în localul secțiilor.

În general părțile negative a campaniei electorale din județul nostru se datorează într-o parte din cauza slabă muncă organizatorică și muncă de lămurire în cece privește mesele largi. Iar din alte parte din cauză slat funcționării a consiliilor politic județean, plăși, etc. cece privește muncă elementelor din aparatul a ministrativ.

Acum de la începutul începutului am fi înțeles noi că ce armă este în mână noastră aceasta formare prin care să poate țină în mână noastră toate viața politică și economică a județului nostru, și dacă prin această formare am fi putut noi să obținem autoritatea partidelor și organizațiilor democratice, față de aparatul administrativ, începând de la prefect, până la primă din comune și prin aceasta la toate instituțiile de la toate ministerele cari sunt în județul nostru. Atunci astăzi după alegeri n-ar fi trebuit să înregistrăm atâtă părți negative a campaniei electorale. Toate aceste slăbiciuni am fi putut să constatăm încă atunci când consiliul politic județean s-a transformat, comitet electoral județean. Deci în felul aceasta cu aceas elemente, cu acești slăbiciuni am pornit în lupta campaniei electorale, fără ca să am seama că de se înceapă pornirea aceasta în felul așa slab și în cauza aceste apoi mai târziu de tot am trezit tocmai în mijlocul campaniei electorale că activitatea subcomisliilor administrativ, economic, transport etc. etc. ... să datorează că cum aș cuvenit în consiliul politic județean numai și numai prefectul cu inițiativele și propunșile sale și propunșile sale în trecut așa se continuă și în prezent numai cu atâtă deosebire, că atunci formarea era consiliul politic județean, și acum era comitet electoral județean, înălțat cu ceva dar atmosfera nu s-a schimbat de loc.

Deci în felul aceasta sigur că chiar și putem înțelege că pe lângă toate muncă noastră și activitatea enormă cari am depus pentru victorie. Alegerilor astăzi vin diferite elemente și foarte închipuit deol că muncă partidului nostru egal cu zero pentru că fără aparatul administrativ noi n-am fi putut să facem nimic. Astfel creind o atmosferă între acei care nu sunt riciat în punct de vedere politic că în loc să mulțumescă această victorie a democrației recunoscând muncă și luptă noastră enormă împreună cu ei care am depus pentru interesul celor ce muncesc, vor rămânea închipuit și numai

și numai pentru ei registrează victoria ținându-ne pe noi ceva înautoritar
la cari ne a dat ajutor că fără ei nu puteam să facem nimic în aceasta luptă

Iată într-o astfel de atmosferă reasă acum în fața noastră elaba
autoritatea noastră rămasă încă din consiliul politic jușean. În viitor
vom lăsa toate acestea atmosfera în primul rând prin munca noastră organi-
zatorică și de convingere a partidului nostru și prin reorganizarea nouă a
consiliului politic jușean.

Zalău, 1 a 23 XI. 1946.

an Alexandru
instructor jușean

Dan Alexandru

Arhivele Naționale Săloy, fond Comitetul județean Săloy al P.C.R.,
dos 2/1946, f. 42-44.

R A P O R T

despre activitatea desfășurată dela data de 20 oct. până la data de 24 Nov. 1946.-

Considerațiuni generale.

Prezentul raport, care ar trebui să cuprindă desfășurarea celei mai active perioade din viața partidului nostru, dela 6 Martie 1945 încoace, - perioadă bătăliei decisive pentru câștigarea primelor alegeri parlamentare desfășurate în România democratică, se prezintă, fără voia noastră, în complet. Si aceasta din următorul motiv: În conformitate cu dispozițiunile primite dela C.G. toți tovarășii noștri care au avut muncă de răspundere în diferite plăși au rămas la posturile lor atât pentru exploatarea succesului obținut în alegeri, cât și pentru a preîntâmpina eventualele încercări ale reacionarii de a provoca turburări, - în urma înfrângerii totale pe care a suferit-o în general și în special în județul nostru. În consecință nu am putut avea cu dânsii decât o sumară luare de contact, insuficientă pentru a ne putea furniza toate datele necesare acestui raport. Tot din acest motiv până la data de azi, 24 nov. nu am primit rapoartele lunare obișnuite, dela tovarășii noștri responsabili de plăși.

Cu toată această insuficiență de informație, vom căuta totuși să înfățișăm activitatea desfășurată de noi în această lună, în linii generale, - înfățișare care chiar dacă va fi lipsită de date statistice concrete, va putea oferi totuși apreciere de ansamblu a acestei activități. Urmează ca la data centralizării rapoartelor dela plăși, ~~prezentare~~ dare de seamă complementară să întregim acest raport.

Sarcinile care au stat în fața noastră.

Sarcina de căpetenie, care a stat în fața noastră, în această perioadă de timp a fost:

- câștigarea bătăliei alegerilor -

În vederea câștigării acestei bătălii urmas; am urmărit:

1./ Intensificarea muncii politice de lămurire a maselor și alegarea liniei noastre politice cu rezolvarea nevoilor zilnice ale maselor. În acest scop am avut de urmărit, aprovizionarea populației cu articolele de consum strict necesare, prin Cooperative și Economate; mărirea producției în întreprinderile existente în județ; organizarea de acțiuni de reconstrucție a bunurilor distruse de război, etc....-

2./ Lupta împotriva speculei - prin organizarea unui control riguros al diferitelor colectori de produse alimentare, cari oferind supra prețuri, au antrenat prețul acestor produse într-o cursă pe care salariile muncitorilor și funcționarilor n-o pot urmări; organizarea campaniei de colectare a cerealelor; idem campaniei înșănătoșirilor de toamnă, etc.

3./ Ridicarea spiritului de luptă și de sacrificiu a tovarășilor noștri și combaterea tendințelor de birocratizare.-

4./ O campanie de ridicare a nivelului politic al cadrelor noastre.-

5./ Un control riguros al muncii și al executării hotărârilor luate, urmărind în același timp îmbunătățirea muncii colective.-

6./ Evidențierea cadrelor care se vor distinge în munca electorală.- După cum se va vedea, o mare parte din aceste sarcini n-am putut fi duse integral la îndeplinire. Totuși datorită muncii depuse de către întregul nostru activ de partid, am putut înregistra succesul deosebit că în alegerile parlamentare dușmanii noștri s-au nu poate trimite niciun deputat în parlament. Aceasta este un succes care, trecând peste toate slăbiciunile noastre demonstrează că partidul nostru este o forță considerabilă în acest județ.

Viața de partid.

1./ Situația organizatorică.

După cum am menționat la început, nefiind în posesia rapoartelor dela plăși, nu suntem în măsură a putea raporta creșterea numerică a membrilor în această lună. În general, putem menționa că viața organizatorică a fost neglijată în mare măsură, în aceasta lună din cauza muncii electorale la care tovarășii noștri au fost angajați. S-au organizat acțiuni din casă în casă, în special în orașul Zalău, pentru lămurirea populației asupra problemei alegerilor și asupra procedurii de votare.

Am ținut o conferință județeană, la data de 25 Oct. când au fost prelucrate cu birourile plășilor sarcinile primite de la Conf. Reg. din 23 oct. Am organizat mai multe adunări de partid, unde am prelucrat în special problema alegerilor, organizând grupuri de apărare, delegați și asistenți, pentru secțiunile de votare.

Ziua de 7 Nov. a fost sărbătorită în toate centrele de plăși unde avem o organizație de partid, iar în piasa Jibou am organizat o adunare la Minele Surduc, la care a participat și tov. Silaghi, Secretar Regional. În ziua de 6 Nov. am avut o frumoasă adunare de partid la Zalău, unde după o expunere a Situației politice generale, s-au desfășurat progresele realizate de partidul nostru, dela 7 Nov. 1948, și până astăzi. În ziua de 7 Nov. am organizat o serbare cu concursul Sindicatelor, Soiei de ucenici și al Armatei. A participat un public numeros, căruia i s-a vorbit, ambele limbi despre semnificațiile actuale ale marelui Revoluției Socialiste din oct. în baza tezelor primite de la comitetul Regional. Astfel de serbări au avut loc și la Simleu, Carei și Cehul Silvaniei.

2./ Acțiuni de lămurire a maselor.

Astfel de acțiuni am desfășurat exclusiv în cadrul blocului, conform direcțivelor primite pentru desfășurarea etapei a doua a campaniei electorale. În orașul Zalău am organizat 6 /cinci/ adunări populare, la care au luat parte aproximativ 12.000 de cetățeni. La fel au avut loc astfel de adunări și în celelalte centre de plăși, precum și la sate. În fiecare duminică toată activitatea noastră au fost trimiși pe teren pentru a face muncă de lămurire.

În cadrul acestor acțiuni, am distribuit titlurile de proprietate, în piasa Jibou, Cehul-Silvaniei, Carei și Valea lui Mihai.

A evidențăm exactă a acestei acțiuni nu putem da, pentru motivele amintite mai sus.

3./ Contribuția Secției de educație politică.

Întreaga muncă a Secției de educație politică în această lună a constatat în pregătirea și organizarea fazei a doua a campaniei electorale și a alegerilor din punct de vedere propagandistic, pe baza sarcinilor primite de la C.C. și de la Comitetul Regional. În unele muncii, în legătură cu această acțiune de propagandă, ca: vopsirea semnului electoral al B.P.D., afișarea placatelor, vânzarea ziarelor, distribuirea materialelor de propagandă, etc. a reușit să antreneze și elementele din celelalte partide din Bloc. A primit un ajutor serios din partea tov. Fisch de la Regională cât și a tov. Gonda de la C.C.

Pentru popularizarea Semnului electoral al B.P.D. s-a aranjat un camion special, cu toate materialele necesare și cu o echipă special instruită, a fost trimis la plăși, în special în comunele destinate a fi secțiuni de votare. Această acțiune a dat rezultatele apreciable, dar nu a dat tot randamentul posibil din cauza slăbiciunii elementelor trimise pentru a îndeplini această muncă.

Pentru popularizarea candidaților, a realizărilor guvernului, a realizărilor locale, pentru a câștiga populația de partea noastră și a îndemna să participe la vot, precum și pentru demascarea candidaților reacțiunii. S-au tipărit 212.6 manifeste și afișe. Tabloul complet al acestor tipărituri este cuprins în raportul special al Secției de Ed.Pol. Acest material, împreună cu materialul primit de la București, a fost difuzat în întreg județul.

S-a confecționat 300 table, cu mâner, câte patru pentru fiecare secție de votare, cu inscripția: Votată lista Nr. 1., cu Semnul Soarelui. De asemenea s-a confecționat săgeți indicatoare, pentru toate secțiile de vot, pe care de asemenea s-a gravat aceeași inscripție. S-a confecționat table mari, cu lozinci, care au fost puse la toate intrările în oraș.

Mașina Cinematografică a fost trimisă în comunele reședințe de Secții de votare. În timp ce se rula filmul de propagandă, o echipă specială organiza acțiuni de vopsit.

Studiul de asemenea a fost pus în slujba campaniei electorale, difuzând apeluri, manifeste și programul de radio.

Am căutat să îmbunătățim singura singura publicație săptămânală, din capitala județului, „Graiul Sălajului” - punându-l în întregime în slujba campaniei electorale, tratând problema ajutorării regiunilor înfometate de secetă, popularizarea candidaților B.P.D.-ului, realizările guvernului, dări de seamă despre diferite adunări de lămurire politică etc.

Ziarele de partid, precum și celelalte ziare democratice au fost distribuite în această lună mai mult gratuit. În total am fost distribuite 16.500 buc. Vestea Satelor, 6500 ex. Șaștea, 3200 Lupta Poporului, 5000 Graiul Sălajului, et

Secția de Studii și documente și a dat concursul pt. demascarea lui P. V. Ion și a lui Domșa, candidați manști.

S'a organizat acțiuni de vânzare a cărților și broșurilor noastre, în toate satele de țarguri, precum și cu prilejul diferitelor adunări populare. În total s'am vândut cărți la valoare de 401.300 Lei.-

Pe lângă munca de propagandă făcută pe linia partidului și a E.P.D.-ului s'a dat ajutor și Uniunii Populare Maghiare, la editarea unor materiale de propagandă.

În general, cu toate slăbiciunile tovarășilor dela această secție, dintre ~~scriitorii~~ cari unii vor trebui retrimisi în producție, cu ajutorul Regionalei și a C.C. de și-a îndeplinit sarcina destul de grea, de susținere a propagandei electorale.-

4./ Contribuția Secției de Cadre.

Contribuția Secției de Cadre, în aceasta perioadă, a fost destul de redusă aceasta în special din cauza slăbiciunii Secției, respective. Singurul concurs efectiv primit din partea Secției de cadre, care merită să fie menționat, este verificarea președintilor și grefierilor secțiilor de votare. Aceștia au fost aleși cu destulă grijă, din materialul pe care-l aveau în acest județ- iar rezultatul alegerilor a confirmat aceasta.

În cadrul reorganizărilor care vor urma Secția de Cadre va trebui să fie completată cu elemente capabile, care să-i inspire un alt ritm de muncă.-

Situația organizațiilor de masă.

1./ Frontul Țăranilor. Trece printr-o adevărată criză. Președintele Teodor Chimirș, care după cum ~~am~~ am mai raportat este un element anarhic, este în complet dezacord, în toate problemele, cu tov. Tătaru secretarul acestei organizații. ~~În~~ aproape nicio legătură cu partidul, și mai mult, în cele mai multe probleme adoptă o atitudine personală, în contradicție cu directivele noastre. Întâmplarea dela punerea candidaturilor, pe care am relatat-o anterior, dovedește cu prisosință acest fapt. Acum când acest om a fost ales deputat, socotim că este necesară reorganizarea conducerii Fr. Ț. și alegerea unui ~~un~~ alt președinte care să fie mai legat de partid.

Sigur, slăbiciunile constatate la această organizație sunt în mare măsură slăbiciunile resortului nostru cu org. de masă, care n-are nici măcar un activist român capabil să țină legătura cu aceste org. și să le îndrume activitatea pe linia partidului. Reorganizarea va trebui să înceapă deci cu resortul nostru respectiv.

2./ U.P.M. a depus o activitate destul de intensă, în cadrul Campaniei electorale. Aici am înregistrat o ostilitate a localnicilor împotriva celor veniți dela Oradea, să-i ajute. /Pe sălile localului U.P.M. au apărut înscrispții cu acestea: "Afară cu sleahta dela Oradea"- etc. / Această acțiune este înțrprinsă în special de către Enayedi, care socotim că va trebui scos din conducerea U.P.M. fiind un element primejdios. din cauza lipsei de popularitate în sânul populației maghiare, o actualei conducă a U.P.M.-ului, o mare parte din populația maghiară n-a votat lista U.P.M., ci o votat ori cu Blocul ori chiar cu reacțiunea. Regionala va trebui să dea în continuare un sprijin efectiv acestei organizații.

3./ Sindicatul. Viața Sindicală a înregistrat unele îmbunătățiri. Prin asigurarea aprovizionării muncitorilor cu pâine și prin alte acțiuni de sprijinire a intereselor muncitorimii, creditul Sindicatelor a crescut. Se știne însă și pe mai departe necesitatea încaadrării Comisiei Locale, cu un activist român capabil.-

4./ U.F.A.R. Mișcarea feminină merge foarte slab. Nu s-a reușit nici să se antreneze femeile din județ în munca politică, aceasta poate și din cauza slăbiciunii elementelor din fruntea org. feminină, cât și din cauza condițiilor obișuite destul de grele, - femeile din localitate, soții de funcționari, sau de mici burghezi, ~~scriitorii~~ găsindu-se încă în ~~un~~veșele propagandei reacționare. Merită totuși să fie menționată activitatea depusă de Dna. cpt. Trifan, dela Simleul Silvaniei, care muncește ~~fatig~~ cu rezultate apreciable.-

5./ Tineret. Mișcarea tineretului, în județul nostru este în mare măsură compromisă din cauza slăbiciunii elementelor din fruntea organizațiilor resp. Este necesară rechemarea ~~un~~ unor elemente trimise dela Oradea, cari în ziua ~~scriitorii~~ victoriei noastre în alegeri, s-au îmbătat și împreună cu Cioran, s-au datat la acțiuni teroriste, care au compromis în mare măsură și partidul nostru.-

6./ Frontul Unic Muncitoresc.

Imediat după publicarea rezoluției adoptată în ședința plenară a celor două Comitete Centrale a P.C.R și P.S.D., am ținut o ședință de Front Unic, la care a participat din partea Regionalei noastre tov.-ul Silaghi, iar din partea Regionalei P.S.D.-., tovul Francisc Bruder. Cu acest prilej s-a prelucrat rezoluția și s-a stabilit principal, o colaborare mai strânsă între cele două partide. Totuși această colaborare lăsată înocă de dorit, din cauza că la conducerea județeană a P.S.D. se găsesc elemente cu care va fi greu să putem realiza o conlucrăre sinceră. Cu un Naghi Ernő, care cu orice prilej atacă partidul, sau cu un Vaida, care cu tot "Socialismul" său ocazional, nu s-a putut desbăta nimic de reminiscențele sovietice ale educației primite în trecut, și de ura împotriva Partidului nostru, - cu greu se va putea realiza o

colaborare tovarășească. Cu toate acestea însă, va trebui să facem tot ce este posibil pentru ca actualele relații dintre noi și se îmbunătățească.

Activitatea B.P.D.

Imediat după sosirea tovarășului Silaghi, în județul nostru, în calitate de candidat pe lista B.P.D., într-o săptămână a Blocului s-a împărțit județul între candidați repartizându-i-se fiecare câte o plasă sau două. Trebuie să menționăm însă că din cei 9 candidați de pe lista B.P.D. numai 6 au activat efectiv. Tov. Mironescu Iera, n-a stat în județ decât 3 zile, Dl. Pușcas, n-a venit de loc, iar protopopul Mălăuz, al noulea pe lista n-a prea putut desfășura o activitate deosebită. În afară de aceasta Dl. Paul Dimitriu, principalul candidat liberal, este un om complet comprins în județ, astfel că munca lui a fost mai mult deosebită, decât să ne aducă vre-un folos.

În astfel de condițiuni greul campaniei electorale a fost susținut de partidul nostru, ajutat de Fr. Plus, și într-o oarecare măsură de P.N.P. și Social Dem. S-au organizat conferințe administrative, pe lângă, cu notarii, primarii, învățători și ceilalți intelectuali ai satelor.

S-au organizat adunări populare la care au luat cuvântul toți candidații Blocului.

S-au stabilit secțiile de votare, președinții, grefierii, delegații și asistenții respectivi. S-au ținut conferințe speciale de lămurire, cu toți președinții grefierii.

Natural tot greul acestui muncă a fost dus de partidul nostru. Am primit din partea tov. Mersa un grup de inspectori, generali, primari, trimis special de la București, dintre cari mulți au înțeles să se ocupe mai mult de afaceri personale, decât de muncă politică, iar alții s-au dovedit a fi deodreptul reacționari. Acesta a fost ajutorul politic pe care l-am primit.

Trebuie să menționăm că am primit din partea onetrului fonduri suficiente pentru întreținerea propagandei, fapt care ne-a fost de un real ajutor.

Da că ținem cont de observațiunile menționate mai sus, munca din B.P.D. s-a desfășurat în destul de bune condițiuni, iar rezultatul obținut este o consecință a acestei activități.

Alegerile.

Au fost înscrși în listele electorale 204.754 cetățeni, bărbați și femei. S-au prezentat la vot 189.679, de cetățeni, ceea ce reprezintă un procent de 89 %. Restul de 11 % care nu s-au prezentat de vot îl prezintă oameni bătrâni, care dat fiind timpul nefavorabil, în ziua alegerilor a ploat tot timpul, nu s-au putut prezenta la vot. Este de remarcat o participare la vot a femeilor.

Au fost aleși șapte deputați de pe lista B.P.D. și doi de pe cea a U.P.M. Voturile exprimate s-au repartizat în felul următor:

1./ Blocul Partidelor Democratice - 116.085 voturi, ceea ce reprezintă un procent de 64.49 %.

2./ Uniunea Populară Maghiară - 44.086 voturi, ceea ce reprezintă un procent de 8.71 %.

3./ Partidul Național Târânesc - Iuliu Maniu, 16.508, ceea ce reprezintă un procent de 2.10 %.

4./ Partidul Târânesc Democrat, dl. N. Lupu. 3.752 de voturi, ceea ce prezintă un procent de 2.10 %.

Votarea a fost bine organizată din toate punctele de vedere și s-a desfășurat în mod normal. Trebuie totuși să menționăm că, pe alocuri gărziile noastre de pază n-au prea funcționat, iar delegații noștri stând mai mult în localul Secțiilor de vot, nu s-au ocupat îndeajuns de masa de popor care aștepta afară, astfel că agenții erau reacțiunii și-au putut desfășura în vârstă propaganda.

Comportarea maselor în timpul votării totuși n-a lăsat nimic de dorit, în afară de mici turburări cu caracter locale neînsemnat, provocate de câțiva agenți, Maniști mai îndrăzneți. În rândurile acestor agenți s-au găsit în special preșii și studenții.

În urma muncii noastre de lămurire, cât și din cauza frământărilor din sânul lor, partidele istorice din județul nostru au ajuns în plin proces de descompunere. O seamă de reprezentanți de organizații s-au părăsit aceste partide. Dintre fruntașii lor mai dă seamă care au demisionat din partidele respective, amintiți pe Dl. Dr. Pop. V. Joan, avocat în Sâlnelul Silvaniei, nepot al lui Iuliu Maniu și al doilea candidat pe lista P.N.T. - precum și pe Dl. Domșa Iulian fruntaș al P.N.L. Brătianu, avocat în Zalău, care de asemenea a candidat pe lista manistă, în județul nostru. Ambii au demisionat din partidele respective în cursul lunii Noiembrie. În din acestor defecțiuni, activitatea lor rălăce a fost destul de redusă. Au avut delegați și asistenți la toate secțiile de vot, la sfârșitul operațiunilor de votare o mare

astfel că dușmanul și a putut desfășura propagandă în liniște.-

h./ Munca slabă în direcția elementului feminin.

i./ Slabă muncă de agitație dela om la om.

j./ Lipsa combativității, curajului și spiritului de gerț, a forțelor noastre. Idem, a vigilenței.

l./ Slabă muncă organizatorică.

Pe baza acestor constatări s-au stabilit următoarele

S A R E I N I :

1./ Exploatarea succesului, pe baza constatărilor și experienței câștigate.

2./ Înlăturarea tuturor slăbiciunilor constatate. *K. G. G. G.*

Am organizat astfel adunări de lămurire și exploatare a succesului în toate centrele de plasă, iar pentru azi, duminică 24 Dec., am luat măsuri ca în toate bisericile din județ să se officieze servicii divine pentru sărbătorirea succesului obținut. După seara din biserică să se organizeze adunări populare, în care se explică însemnătatea pentru viitorul țării noastre, a acestui eveniment istoric. La data încheierii acestui raport, acești adunări sunt în curs de desfășurare.-

În concluzie generală, partidul nostru a trecut un succes deosebit acest examen, și stă gata de luptă pentru sarcinile viitoare.-

Zalău, la 24 XI. 1946.

Secretarul județean.

*Arhivata Națională Sălaj, fond Consiliul județean Sălaj nr 7.02.,
din 1/1946, p. 69-74.*

R A P O R T

lunar, despre munca secției de Educație Politică a județului Zalău, între 24 Octombrie și 24 Noembrie.

Situația organizatorică a secției:

La venirea mea în secție situația s-a prezentat în felul următor: Resp. secției tovar. Buluba a fost bolnav, iar mai târziu după ce a devenit capabil să muncească a primit responsabilitatea unei plăgi, pentru timpul caranței electorale așa că în ultima lună tovar. Buluba n-a putut să lucreze de loc la secție. În acest timp au lucrat la secția de Ed. Pol. următorii tovari:

La Educație populară: tov. Dugăciu.

La cultură: tov. Anghel Ana.

La presă: tov. Mocanu și Cornea.

Studii și Documente: tov. Klein Janif.

Ediția: tov. Giorășcu Florica.

Între timp a venit acasă tovar. Nicuța Virgil, dela școală și literatură am primit informația dela rez. de cadre a Regionalului că poate fi pus la muncă în înțelegere cu tovarii din biroul județean am pus la educație populară.

Dela primele momente am fost siliți să vedem că cu aceste elemente nu se poate munci sistematic și planificat deoarece cu excepția unora nu numai că n-au capacitate sunt noi în partid și n-au nivelul politic și experiența necesară dar mai mult sunt unii cari nu sunt cinstiți, elemente neavizate a părerii noastre din producție a fost o greșală mare ceea ce arată lipsa de vigilență în general, de deosebit la Zalău, și în special în aprecierea elementelor desemnați pentru a le scoate din producție.

Aceste elemente vor trebui trimise înapoi în producție că aduce numai rușine partidului, ba mai mult sunt unii cari vor trebui excluși din partid.

După îndeplinirea acestor elemente va trebui completat resortul și început munca.

Datorită acestei situații n-am putut duce o muncă sistematică și planificată, cu toate că faza II.-a campaniei ar fi necesar, deci n-am făcut plană de muncă pe o durată mai lungă și ci în fiecare zi am făcut planul cu tovarii pe mine respectiv, controlând îndeaproape activitatea fiecărui. Datorită faptului că secția de propagandă a M.F.D.-ului era inexistent /și eu prea puțin am făcut pentru a pune în picioare ceea ce consider că o greșală din partea mea/ secția noastră de Ed. Pol. trebuia să facă toate propagandele electorale mai precis ceea ce am făcut noi din punct de vedere propagandistic a fost făcut ca nu a rămas niciun plan și s-a distribuit materialul venit dela București am făcut o noi și de și am căutat să atragem și celelalte partide componente Blocului nostru ori am reușit.

Mă trezesc lăsat în considerare că în afară de munca secției Ed. Pol. am fost siliți să mă ocup cu anumite ramuri organizatorice fiindcă aproape toți tovarii din biroul politic au fost plecați pe teren.

Natural toate munca secției era pregătirea și organizarea a fazei II. a campaniei electorale și a alegerilor din punct de vedere propagandistic pe baza sarcinilor primite dela C.C. și dela Comitetul Regional. Dar datorită împrejurărilor surmenționate precum și faptul că nu la toate reședințele de plăgi avem responsabili pentru Educație Politică și chiar unde avem responsabil au făcut și alte munci în legătură cu alegeri mai ales acolo unde organizațiile noastre de partid sunt slabe, o parte dintre sarcinile primite n-au fost îndeplinite unele de loc, altele numai în parte. În ceea ce privește plăgile n-am avut contact cu responsabili din plăgi numai prin instructori regionali și județeni cari au venit odată la oprimănt la județean, pentru că atât biroul ofițerilor și manifeste precum și distribuția materialului venit din București s-a efectuat la Zalău deci am fost lăsați de rez. reședințe de județ, și niciodată în decursul acestei perioade nu am putut deplasa pentru a face un control pe teren. Cu toate împrejurările obiective acest totuși ca o greșală nouă că n-am ținut contact niciar prin telefon cu responsabili de Ed. Pol. din plăgi.

Cu toate aceste slăbiciuni și greșeli am reușit la Zalău și în cârmă reședințe de plăgi în afară de toți activiști de partid o parte dintre membrii de partid și chiar unele elemente din celelalte organizații și partide democratice. Am reușit să le antrenăm în diferite acțiuni propagandistice, vânzarea cartelor afișarea placentelor, vânzarea afișelor, cărților, distribuția materialelor etc..

În general s-a văzut că mulți membrii de partid sunt conștienți de importanța alegerilor și au venit să muncească în diferite acțiuni.

Un ajutor serios am primit din partea tovarășului Gheorghe trimis de C.C. precum și de la tovarășa Roth venit de la Regională.

Tovul Căbărzan la fel cât timp a fost aici a ajutat să muncească.

Înainte de a trece la munca resurselor și comisiilor trebuie să subliniez că raportul este incomplet deoarece rapoartele din plăși n-au sosit deci nu numai lipsa datelor necesare dar și lipsa rapoartelor nici aprecierea generală nu poate fi făcută just.

Munca secției pe resurse:

Educația populară: Echipele de îndrumători în forma permanentă nu prea au existat de și unele plăși raportează, ocaziunile dela caz la care au fost formate din activiști, propagandiști cari mai mult sau mai puțin au făcut propagandă la adunări. În tot județul au fost făcute zeci de adunări cu muncitori țărani, cu învățători, notari, etc. Au fost făcute adunări pentru distribuirea titlurilor de proprietate în plasa Valea lui Mihai, plasa Jibou, plasa Tâșnad, plasa Carei, și Cehul-Silvaniei.

La unele din aceste adunări au fost făcute acțiuni pentru vânzarea ziarelor și unele loc au distribuit ziarele gratuit. *

7 Noiembrie a fost sărbătorit în cadrul Partidului la 6 Noiembrie și în cadrul B.P.D.-ului la 7 Noiembrie, în 7 reședințe de plăși și în Sărdud.

Toate aceste adunări au mișcat zeci de mii de oameni și au contribuit în mod serios în strângerea populației în viața politică și la lămurirea lor.

Popularizarea semnului electoral cu excepția Zălau și unele reședințe le plase a fost slab cu toate că am făcut sabloanele la timp și am dat instrucțiunile necesare. La Zălau și la reședințele de plăși totuși au fost organizate acțiuni pentru a-și și afișa. La secțiunile de votare semnul a fost mai slab popularizat iar la comune proapă de loc.

Pentru a populariza semnul electoral am instalat un camion și pus la dispoziția noastră de către B.P.D.-ul./ de propagandă înzestrat cu mijloacele necesare, pentru vopsit și afișat, dar personalul format din activiști secției de Ed. Pol. și în alte organizații s-au dovedit necesari dar unii dintre ei neînștiințați încă au fost iliti să retrag camionul care în urma a fost luat înapoi de B.P.D. Cu toate acestea am reușit să ajungem dela reședințe de județ la 20 secțiuni de votare cu acțiuni de vopsit și afișat.

Pentru a populariza candidații și realizările guvernului precum și realizările locale, pentru a câștiga populația de partea noastră și a-i face să cheme la vot, pentru a demasca munca și candidații reacționari pentru a contribui la procesul de desamănare a partidelor istorice, am scos o serie de manifeste și afișe după cum urmează:

Biografia tovarășului Silaghi cu fotografie	6.000 ex.
Declarația de eșire a liberalului dr. Domșa	6.000 "
Demascarea lui Pop Ionel	10.000 "
Apel către comercianți	10.000 "
Apel către învățători	10.000 "
Afiș pentru popularizarea candidaților cu fotografii	10.000 "
Realizările guvernului în Sălaj	20.000 "
Lista cu expropriații muniști și hortisti	10.000 "
Acelaș lucru la Simleul-Silvaniei	2.000 "
Declarația lui Lăușă președintele din Supur	3.000 "
Apelul medicului veterinar din Supur	3.000 "
Chemarea la vot pentru 19 Noiembrie	20.000 "
Declarațiile personalităților. De ce votăm cu seculul	10.000 "
Eșirea lui Pop Ionel	20.000 "
Afiș pentru 7 Noiembrie	500 "
Afișe pentru 8 Noiembrie	500 "
Afiș pentru adunare populară	500 "

Material pentru U.P.M. în limba maghiară.

Foaie pentru alegeri	10.000 "
Realizări	10.000 "
Chemarea vâznelor de război	20.000 "
De ce trebuie să ne organizăm	10.000 "
După cunoașterea rezultatului alegerilor am scos un apel cu rezultatul alegerilor. al B.P.D.-ului către populația județului Sălaj, cenzural	15.000 "
Format mic	5.000 "
Format mare	5.000 "

Acest material împreună cu materialul venit dela București au fost imprimati și trimisi la plăși, și chiar dacă lumina în considerare un procentaj n-a ajuns în mâinile oamenilor totuși marea majoritate a fost imprimată la țărani și la adunări precum prin echipe care au umblat din casă în casă mai ales la recomandare de plăși ba și în unele multe comune.

Am făcut 300 de table câte patru pentru fiecare secție de vot cu număr, pentru zina alegătorilor, sau inscripția "Votați Lista Nr. 1. cu numele Soarelui", și am trimis la plăși. Totodată au fost trimise și plăgi din lemn cu inscripția: "Votăți spre secție de votare. Votați Lista Nr. 1. cu numele Soarelui."

Au fost făcute lozinci mari pentru adunări și am făcut la Zalău 5 table mari cu lozinci în legătură cu alegeri la intrarea în oraș. Au fost făcute câteva semne soareale din lemn atât la Zalău, cât și la Sâmboul-Silvaniei.

Canale de alegători au funcționat foarte slab. În majoritatea comunelor unde a fost deschisă nu și tot încheie. În cel mai bun caz au funcționat camini. Mașina cinematografică din timp n-a fost în stare de funcționare cam 5 zile, am trimis la reparare de mecanici dar când eu a sosit filmul o altă ocazie trimis în acest scop a făcut acțiuni de votare și afișat, mașina cu cinematograful a fost primit bine. Listele de subscripție au fost impărtășite dar rezultatele nu erau complete încă.

Studioul a fost pus în slujba campaniei electorale și cu toate că n-a fost permanent folosit dar trebuia totuși să contribuie la înălțarea reputației orașului Zalău, cât și a populației dela sate care veni d la târg săptămânal și ascult programul difuzat. A fost difuzat radio România Liberă, țări scurte, lozinci etc...

În legătură cu afișe și manifeste trebuie menționat că de că am atras atenția tovilor instructori regionali, și județeni că "bibliografi" ca într-o zi trimis gratuit să nu fie vândut pe bani mi sa raportat în două cazuri odată cu tîrșele că au fost vândute iar în alt caz mi sa raportat în Ghera unde secretarul Partidului tovil Postegari a vîndut afișe la kg. Pe-și nu știa corect probabil că asta sa mai întorsat și la alte locuri.

Presă:

Am avut o îndumnețire singurul ziar săptămânal din Zalău profil aliajului punându în întregime în slujba campaniei electorale, tratând problem ajutătorii regiunilor secetose, popularizarea candidaților N.P.D.-ului, realizările guvernului dări de seama adunării etc.

În zilele două săptămânii înaintea alegerilor am scris câte două ori la săptămânul. Colportajul ziarului era în general și a celorlalte ziare este foarte slab. Redactorul ziarului tovil Jordașka, este un tovarăș devotat, ascultă de Partid și munșete foarte mult dar e muncă și a fost aproape fără ajutor. Au un dat ca ajutor pe un tova /cu o sursă din producția/ și totdeauna am stabilit împreună cu el conținutul ziarului. Aceasta era atât mai necesar intrucât comitet de redacție nu există. Tovil Jordașka de altfel este numit directorul școlii de mecanici dar sa ar înțeles că va renunța și va rămâne la ziar. Urmasii cu situația ziarului să fie clarificată la Bloc și propunere în privința dănsului ca redactor să fie făcut de noi la gadița Blocului.

În această ultima lună ziarele au fost distribuite mai multe gratuite deoarece am socotit că atunci când se că atât material gratuit vînzarea lui alon la sate este foarte greu. Aceste ziare au fost plătite aproape în întregime de Bloc.

Ziarele în cea mai mare parte au fost distribuite la Zalău, la chișeu de ziare, iar restul avea un tovarăș Penza Adalbert care vînde în străini.

Marfa de aceste s-au vîndut în țară și adunări. Am înscris până la data de 24. XI. dela tovil Penza și la vînzările în țară și adunări în total 604.300 Y.

Cu chișeu de ziare încă nu s-a făcut decontarea.

Fără plăși am înscris în total 1.722.400 Lei.

Am avut datorie la Banca până la data de 1 XI. 1946 5.072.310 Lei, din care am achitat 3.000.000 Lei, și mi rămăs 2.072.310 Lei.

La Lista Poporului și Fekla am avut datoria de

6.148.970 Lei.

în care am achitat:

3.000.000 Lei.

La Banca am avut

5.148.970 Lei.

achitat:

4.000.000 Lei.

și rămăs:

1.148.970 Lei.

La Kozang, am avut datorie

27.577.705 Lei.

din care am achitat

11.000.000 Lei.

și rămăs:

16.577.705 Lei.

Cele 11.000.000 Lei am fost luate împrumut dela Partid, iar banii dela împrumut au fost trimisi mai înainte în contul datoriilor vechi.

Am distribuit în Zalău următorul număr de ziare: Inzang: 3630 bucuți.

Front. 1196 "

Gazeta Familiei 2570 "

dintre care 2.000 au fost distribuite gratis.

Au sosit 29.500 Vestea Satelor, am trimis în plăși 13.000 bucuți, pentru bani și 16.500 bucuți au fost împărțite în Zalău și în plăși gratuit.

În Zalău: 2.120 bucuți Fakiva, în plăși 1.810, am trimis gratis 1100 bucuți.

3.200 " Lupta. Poporului " 2.110, " " 500 "

8.000 " Graiul Sălaului " 2.105, " " 10.000 "-----

6.589 " Scnteia " 2.200, " " 2050 "

Toate aceste fiind sosit în urma iar unui ziare mai vechi.

Organizarea colportajului în plăși este foarte slab.

Cultură.

Munca culturală aproape nimic nu s-a făcut în Zalău, responsabil a fost bolnav și există două echipe culturale la Zalău o singură dată a fost întrebuințată la aniversarea zilei de 7 Noiembrie. Din județ n-am rapoarte, nu cunosc situația.

Studii și Documente.

Prin strângerea datelor, contra candidații dușmanului resortul de studii și documente a continuat la demascarea dușmanilor. Responsabil tovar Klein este bolnav, și va trebui să fie operat.

Editura de Partid.

În privința difuzării cărților avem mari slăbiciuni ca și la difuzarea zărilor. Cărțile stau la plăși și nu se fac acțiuni pentru vânzarea lor cu toate că

le catova acțiuni de-și slab organizate au arătat că cărțile pot fi vândute nu numai la reședința de plăși ci și în comune. În aceasta privință trebuie să fie făcut eforturi serioase.

În luna trecută s-au făcut acțiuni de vânzare la adunări și târguri în Zalău, în valoare totală de 401.300 Lei.

Din plăși am încasat 791.000 Lei.

Plășile ne datorează cu o sumă de 21.000.000 Lei.

Am trimis în contul daturilor la Regională 7.300.000 Lei, din care cele 300.000 au fost trimise din vânzări, iar cele 7.000.000 luate în împrumut dola Partid.

~~Pe lângă munca de propagandă făcută pe linia Partidului și a R.P.D. -~~
~~Ca să avem o situație clară cel puțin la județeană am făcut inventarul~~

cărților ce se află la județeană.

Urmează să fie clarificat situația la plăși.

Pe lângă munca de propagandă făcută pe linia Partidului și a R.P.D. - ului am dat oarecare ajutor Uniunii Populare Maghiară, cu scoaterea unor materiale susținute precum și alte ajutoare mai mici.

În concluzie putem constata că cu toate că situația politică datorată distrugerilor războiului precum și a secetei, colectărilor, și speculei cease fost folosită ca temă de propagandă de către partidele Maniste-Erătianiste, nu era ușor și cu toate că dușmanii sau bazat și pe nivelul politic scăzut al populației rurale ea folosită de amănunțare cu chelozuri și cu cazaș, folosind și divergența între poporul român și maghiar, cu toate acestea propaganda noastră, adunările, echipele de propagandă, afișe, manifeste, lozincile, placardele, broșuri, cărți, popularizarea semnelor, a candidaților, realizările, propagandă din casă în casă, dola om, la om, toate acestea munca politică de lămurire precum și zecile mii de ziare au contribuit în măsură serioasă la rezultatul obținut.

Complectare la presă:

În ultimele două săptămâni înainte de alegerile am scos ziarul /Graiul Sălaului/ de două ori pe săptămâni, iar cu rezultatul alegerilor pe țară și județ am scos o ediție specială în două exemplare, /gratuit./

Zalău, la 24 XI. 1946.

Intouch Corp. de Ed. Pol.

Zola 20 Oct. pana la 20 Noembrie.

Situatia politica.

In ultima luna situatia politica s-a prezentat in judetul nostru astfel:

In urma muncii depuse de catre partidul democratic in privinta lămuririi populatiei reactiunea nu a desfasurat o propagandă in mare stil, folosindu-se mai mult de metoda de propaganda dola om la om. Reactiunea a făcut o propaganda sovina, lănsand svenul ca victoria R.P.D.-ului va de forte statului maghiarilor si jidaniilor, cari vor acupri populatia romana. In unele parti ale judetului U.P.D.-ul a folosit in propaganda lor de exprimari sovine, de exemplu: /szavazas nepozaralalas az magyarok vagunk azok is mutatunk ha e jolra szavazunk./ cari exprimari au aduc ne-mulțumiri in randurile populatiei romane.

In campania electorala cu necesitatea prieteniei romano-maghiara nu a fost intales de mascele largi, facend propaganda electorala atat unil membril din Bloc, cat si membril din U.P.D.-ul in loc ca sa fi luptat abele forte democratice in scuna contra reactiunii din ambele categorii a fugit focare numai dupa obtinerea voturilor.

In campania electorala am putut observa ca mascele adversarilor erau untrenati ca sa ia parte la adunările Blocului, prezentandu-se parca ar fi toti de partea noastra. In schimb ei si au făcut propaganda in scapto alături de reactiune.

In urma muncii noastre totusi am putut ajunge ca aleggerile au decurs in cea mai rara liniste, singur in plasa Tarnad s-a intarplat o bătăie între romani si maghiari. In campania aceasta electorala am constatat ca foarte rare gresala am făcut ca nu am încercat sa mai mult ca sa alaturam de noi intelectualii din comună.

Dupa aleggeri imediat dupa adunari populare tinute in urma alegerilor am constatat ca mascele largi nu au primit ca una victoria Blocului si chiar antcepta dela guvernul R.P.D.-ului rezolvarea problemelor lor economice.

Reactiunea a lansat svenul ca guvernul v face colhozuri si in curand vor fi din nou aleggeri, dar in sanul mascelor aceste svenuti nu au mare efect.

S e c o r t u l .

In notitia luna propriu zis munca de resort nu prea am făcut fiind ca am fost trimisi pe teren. La resort avem ca raspensibil pe tovarasul Iarabas, membril ai resortului Rupp Iuliana si Olariu Victor.

Sindicatoale.

Unde avem Sindicate ne a dat foarte mare ajutor in campania electorala, încadrand elementele mai capabile in munca de lămurire, in organizarea meetingurilor si fomicile au fost folosite oblas in munca de lămurire dela casa la casa.

S-a tinut adunari in cadrul Sindicatului la Zalau la sediul sindicatului cu cea. 300 de participanti si in uzinele si institutii din oras. De una la minele de carbuni din Surduc, la C.F.R.-ul din Jibou, la cari adunar au participat cea. 800 de muncitori fiind prezent si tov. Silaghi. La minele din Surducag cu toti muncitorii, la Simleu pe una mai multe adunari la Carei la uzinele si o adunare mare in cadrul sindicatului, la care a participat cea. 600-700 de muncitori.

Comisia locala din Zalau a scos din productie cu activisti pe tov. Iaru Dumitru dela Camera Agricola din Zalau.

Vaom neccasar cu tovarasul Mihail Inceza secretarul comisiei locale din Carei sa fie mutat la Comisia Locala Judeteană Zalau, fiindca sa va plarde, nefiind controlat la CAREI Industriale.

Frontul Plugarilor.

In campania electorala am constatat ca in unil parti ai judetului Frontul Plugarilor ~~nu~~ ca organizatie nu a existat pe teren /Carei, Vulcan lui Mihai/ in aceste parti numai de unil membril ai Frontului Plugarilor ne am mutat folosi in munca electorala, insa in multe comune am vazut ca chiar conducatorii ai Frontului Plugarilor a făcut propaganda alaturi de reactiune. In alto-parti ai judetului R.P. ne a dat ajutor pretios activand pe teren.

Judetean a fost intarit pe timpul alegerilor cu 3 persoane.

Motologarea din sanul biroului Judetean al R.P.-ului a slabit foarte mult, munca R.P.-ului pe teren /rioluni intre tataru si Chinivca/ ramane ca in viitor sa fie făcut munca de reorganizare in cadrele R.P.-ului.

U.P.D.

U.P.D.-ul a tinut in itregul judet adunari in focare comune in timpul cam

exerciții electorale.

În U.P.R., au avut toate eforturile de a pune înainte largi mase adunări
în fața Județului, unde au participat oen. 1000 de participanți.
Au fost convocate și invitatările din județ pentru marea demonstrație și a fost
au fost adunări în fiecare recensădită de planșă și cartă.
În special femeile au depus o mare contribuție în lucrările femeilor în locu-
re cu alegori, au fost mobilizate și femeile mai active din organizație, pentru marea
de lucru.

Dupa alegori în anul U.P.R., au avut o normalizare din cauza că au inter-
rut marea 2 deputați în parlament, și întregi foarte greu să acceseze de datoranță mu-
nii activității club.

Apararea Patriotică.

A fost aproape inexistent în compania electorală, marea în recensădită de
planșă Căluș, Târnău, Sălcu și Tâlcu a a tinut că o adunare, care au fost rutine
club frecventate.

Aste marea de reorganizarea Județului cu elemente mai active.

Finanțarea Progresistă.

Un a dat ajutor marea mult în marea tehnică în compania electorală. Adunările
care au fost proiectate de Finanțarea Progresistă au reușit foarte slab. Aste necesită
de reorganizarea completă.

A.R.-L.U.P.

În a a evidentiat în marea activitate în compania electorală.

U.P.R.-L.

Un marea care erau mobilizabile nu a dat ajutor în marea de lucru
din care în care. Adunările mai mari s-au ținut în Tâlcu în cadrul U.P.R.-L. au
lui cu 300 de participanți, la Tâlcu cu 600 participanți și în 15 comune cu care.
4-3000 de femei.

De timpul alegorilor au organizat cariere de și pentru copii în Tâlcu 4 cu
85 copii și în Sălcu.

Carciile imediate o au înțeles organizațiilor de marea cu elementele
evidentiate în compania electorală și curățirea de elementele necesare.

Tâlcu, la 25 Noiembrie 1960

Răsponsabil C.P.

Arhivele Naționale Sălcu, fond Comitetul județean Sălcu - P.C.R.,
inv. 4/196, f. 93-94.

MANIPULĂRI PROPAGANDISTICE **ÎN ISTORIA CONTEMPORANĂ** **STUDIU DE CAZ: NAȚIONALISMUL** **LUI LUCREȚIU PĂTRĂȘCANU**

Lavinia Betea

Arestat la 27 aprilie 1948, după o anchetă de șase ani, finalizată cu execuția sentinței de condamnare la moarte, în 17 aprilie 1954, "reabilitat" în 1968 după o anchetă ordonată de N. Ceaușescu, Lucrețiu Pătrășcanu reprezintă, din multe considerente, un caz în istoria comunismului mondial. Puțin cunoscut, din cauza posibilităților țării de cercetare a arhivelor și dificultăților ce le reclamă un studiu cu o asemenea amplitudine (numai "Dosarul Pătrășcanu" din Arhivele SRI însumează aproximativ 80.000 pagini!), "cazul Pătrășcanu" poate figura ca exemplu tipic de falsificare a istoriei și manipulare a ei în scopuri propagandistice (înainte de 1989) sau comerciale (după aceea) ale oamenilor de presă, dornici de a racola cititorii cu informații senzaționale. Indiferent, însă, de timp și scop, modalitățile principale prin care se realizează manipularea "cazului Pătrășcanu" sunt aceleași: minciuna prin omisiune, hiperbolizarea sau minimalizarea unor cauze și efecte ale faptului istoric.

Din aceste considerente, propunem spre reflecție ceea ce a fost denumit "naționalismul lui Pătrășcanu", utilizând ca grilă de apreciere cererea adresată de Lucrețiu Pătrășcanu, la 1 Mai 1948, lui Gheorghiu Dej, Anei Pauker, Vasile Luca și Teohari Georgescu, membri ai Secretariatului C.C. al P.M.R. Astfel, Pătrășcanu, care nu cunoștea încă, învinuirile ce i se aduc, se adresează "partidului și conducerii lui", cerându-le să controleze "activitatea și atitudinea" sa, "nu după vorbe, ci după fapte". "Este singurul lucru pe care îl cer", accentua el, amintind că ziua de 1 Mai se sărbătorește "într-o Românie pe care am visat-o în tinerețe și pentru înfăptuirea căreia, cu toate puterile mele, am luptat o viață întreagă"¹.

Care este biografia revoluționară a lui Lucrețiu Pătrășcanu, la acea dată? Reproducem dintr-un proces verbal de interogatoriu datat "septembrie 1952, București": "... născut la 4 noiembrie 1900, în Bacău, cetățean român, de naționalitate română, membru P.C.R. din anul 1921 dr. în științe economice și filozofice, licențiat în Drept, de profesie avocat-profesor universitar la Facultatea de drept București..." "originea socială - tatăl intelectual, scriitor, fără avere... În 1919 a intrat în partidul socialist iar în 1921 în P.C.R., până în 1948. A luat parte la toate alegerile și a fost deputat în 1931... A fost judecat în 1932 și în 1939 pentru activitate politică, fără condamnare"². Ce însemnau asemenea date pentru clasa politică interbelică? Răspunsul îl aflăm din mandatul de arestare emis pe numele lui L. Pătrășcanu de cabinetul nr. 7 al Tribunalului Ilfov, la 2 iulie 1932, unde se menționează participarea lui Pătrășcanu la "congresele p.c. din Moscova din 1931 și 1932", unde "a primit de la aceste organizațiuni comuniste instrucțiuni și ajutoare bănești în vederea pregătirii revoluțiunii comuniste în România". Conform acestora "a început să lucreze la organizarea mișcării clandestine prin formarea de nuclee comuniste, organizarea de case conspirative (...) precum și recrutarea oamenilor de specialitate pentru pornirea acțiunii revoluționare". Expertizele grafice confirmă că "a scris manifeste prin care îndeamnă la dezordini de stradă iar militarii sunt îndemnați să calce disciplina în armată"³.

Ce-l deosebește pe Pătrășcanu de ceilalți ceva mai puțin de o mie de tovarăși ai săi, înregimentați în filiala din România a Partidului Comunist, cu sediul la Moscova? Originea socială de intelectual, mic-burghez, mai puțin, în acea vreme, când ideile Partidului Comunist atrăgeau visătorii la o nouă ordine socială. Ceva mai mult, propria sa formație solidă de intelectual într-un cerc în care cei mai mulți erau autodidacți sau studenți întârziați, rătăcind de la o univeristate la alta. Faptul cel mai rar, însă: naționalitatea. Pătrășcanu este român iar Partidul Comunist din România este format, în acel timp din "90 % evrei, 5 % alte naționalități și 5 % români" după cum raportează C. Maimuca, ministrul Direcției Generale a Poliției, în 1941⁴. Aceste date personale vor constitui premisele acuzației de "naționalist-burghez" din Sentința Tribunalului Suprem nr. 49/6 aprilie 1954⁵. Datorită acelorasi premise - fără a fi avut funcții de conducere în partid, în timpul războiului - Pătrășcanu va dispune de împrejurările favorabile necesare pentru a juca rolul de reprezentant al P.C.R. în perioada 23 august 1944 - 30 decembrie 1947, scurta perioadă de tranziție către stalinizarea României. Astfel, Pătrășcanu va fi atras, ca reprezentant al P.C.R., în tratativele ce vor culmina cu lovitura de palat de la 23 august 1944. În paralel, însă, Pătrășcanu va juca un foarte activ rol în eliminarea lui Foriș, faptul acesta fiind trecut sub tăcere, deopotrivă, de cercul politic care l-a condamnat în 1954 și de cei care l-au reabilitat în 1968, împreună cu Foriș⁶. Trecută sub tăcere de cei care pledează pentru meritele de "comunist patriot" ale lui Pătrășcanu este și scrisoarea adresată de acesta lui Molotov, înainte de plecarea la Moscova, în vederea semnării convenției de armistițiu cu U.R.S.S., scrisoare prin care semnatul își justifică prezența în fruntea delegației românești "nu pentru a apăra interesele burgheziei". Trecute sub tăcere sunt, de asemenea, multe din declarațiile sale relevante pentru acțiunile ce le-au succedat în activitatea Ministerului Justiției aflat sub conducerea sa. Astfel, în 15 septembrie 1944, de curând întors de la Moscova, Pătrășcanu declară presei: "Din punct de vedere intern, numai realizarea unui regim democratic - în fapt și nu formal - cu înlăturarea tuturor instrumentelor vechiului regim și a elementelor fasciste și profasciste din aparatul de stat și din întreaga noastră viață publică pot asigura, odată cu aplicarea textului armistițiului, drumul spre libertate și independență"⁷.

Nu sunt simple declarații formale, faptele ce urmează confirmă aceste anagajamente. Câteva argumente: în 3 ianuarie 1945, L. Pătrășcanu dă publicității decretul-lege care precizează culpa de "criminal de război"; în aceeași zi, ministrul justiției numește "acuzatorii publici"; în 21 ianuarie se dau publicității, sub semnătura lui L. Pătrășcanu, decretele-lege privind pedepsirea criminalilor de război și a celor vinovați de dezastrul țării; la 29 martie - la propunerea lui L. Pătrășcanu, subliniază "Scântea" - este promulgat decretul-lege pentru "purificarea administrațiilor publice"; în 5 mai, "Scântea" publică completul de judecată aprobat de L. Pătrășcanu pentru primul lot de criminali de război; în 30 mai începe procesul ziaristilor criminali de război; în 30 iunie, foarte activul Tribunal al poporului condamnă cel de-al III-lea lot de criminali de război; un alt tribunal al poporului își începe activitatea în 22 iunie la Cluj; în aceeași lună este condamnat aspru cel de-al IV-lea lot de criminali de război; în august și septembrie, ziarul relatează despre procesele angajaților Siguranței generale, organizațiilor teroriste "T" și "Tinerimea română"⁸; în 15 decembrie, într-o cuvântare la radio, L. Pătrășcanu prezintă și o statistică: într-o singură lună - 15 sept. - 15 oct. 1945, instanțele au pronunțat 2048 condamnări și 608 achitări în procese de speculă! S-au respins 1850 cereri de recurs⁹. Acesta este anul 1945 iar ritmul activității resortului de justiție coordonat de Pătrășcanu este la fel de susținut și în anii ce urmează. Din 1944 și până la arestarea sa în 1948, L. Pătrășcanu nu va formula nici un protest față de transformările ce se petrec în România, nici o opoziție față de hotărârile celorlalți tovarăși. Va exprima doar nemulțumirea de-a nu fi fost cooptat, în raport cu meritele sale revoluționare în secretariatul C.C. și de-a nu fi invitat la revelioanele și petrecerile la care iau parte ceilalți conducători¹⁰. La critica în spirit comunist pentru faptul că nu a prelungit legea criminalilor de război, răspunsul dat de L. Pătrășcanu la interogatoriul din 23 octombrie 1952 este următorul: "Convingerea mea intimă era că după 1800 condamnări, România s-a achitat de obligațiile armistițiului"¹¹.

Unde se înfățișează, așadar, calitatea de "bun român" care a prevalat datoritiilor sale de comunist supus principiilor internaționalismului proletar, a cărui "piatră de încercare" era atitudinea față de U.R.S.S.? Ca și anchetatorii și liderii comuniști ce l-au condamnat, cei care l-au reabilitat în

1968 și cei care continuă să creadă că Pătrășcanu contrazice idealurile "revoluționarului de profesie" omit, conștient sau nu, faptele expuse anterior. Fapte care îl acreditează pe Pătrășcanu în avangarda spionilor prin care s-a instaurat stalinismul în România. Desprinse de context și hipertrofiate ca motivație sunt prezentate și cele trei discursuri ale lui Lucrețiu Pătrășcanu - de la Cluj și Sibiu din 1945 și 1946 - precum și legăturile sale cu liderii partidelor istorice românești.

Ce spun faptele? La 13 iunie 1945, în sala Colegiului Academic din Cluj, după o vizită de opt zile în Ardealul de Nord, L. Pătrășcanu într-un discurs, alcătuit după toate regulile retoricii, constată "starea de spirit plină de neliniște și nesiguranță", "rezerva dusă până la adversitate față de aparatul administrativ și de Statul Român într-o parte a populației maghiare și în special în secuime", "rezerve din partea populației românești față de guvernul Groza". În această atmosferă, în care chestiunea limbii române și a tricolorului românesc comportă multe similitudini cu situația din 1990, cauzată de aceleași mobiluri ale maghiarilor de a repune în discuție prevederile tratatului de pace de la 1918, L. Pătrășcanu se simte dator "ca ministru și ca comunist" să sublinieze "definitiva încadrare a Ardealului de Nord între granițele statului român", precum și "voința fermă și generoasă a Guvernului sovietic de a reda României Ardealul de Nord". În acest context, fraza "înainte de fi comunist, sunt român", coroborată cu evocarea episodului în care Vișinski, întâmpinat la Cluj, în urmă cu trei luni de la data ținerii discursului, doar cu imnul sovietic, a cerut și intonarea imnului românesc, dobândește semnificații mult mai complexe decât simpla atribuire a unui mesaj de sfidare a politicii celorlalți membri din conducerea P.C.R. ori de opoziție față de sovietizarea României. De altfel, în toate declarațiile din timpul îndelungaților ani de anchetă, L. Pătrășcanu nu va atribui discursurilor sale considerate naționaliste alte sensuri decât cele sintetizate în declarația din 24 aprilie 1951 în următorul mod: "Scopurile urmărite: 1. Să răspund campaniei revizioniste; 2. Să iau arma Ardealului din mâna maniștilor; 3. Mi-a convenit să ridic chestia Ardealului de Nord pentru popularitate personală"¹². Să mai reținem în întregimea faptelor, și remarcă sa din declarația din 10 mai 1951 că "în vara lui 1946 problema Ardealului de Nord era problema centrală care cuprindea atenția întregii opinii publice românești"¹³. Iar L. Pătrășcanu candida pentru deputăție în alegerile din 1946, în Ardeal, la Arad. De altfel, așa cum declară în 18 noiembrie 1949, a procedat în conformitate cu indicațiile transmise de Stalin prin Vișinski, la prima vizită a acestuia în România: "Poporul român trebuie câștigat politicește"¹⁴.

Interesante sunt, de asemenea, speculațiile anchetatorilor și anchetaților privind efectele cuvântărilor. Redăm pentru culoarea atmosferei sinteza declarațiilor lui Pavel Apostol din august și septembrie 1952, fost decan al Facultății de istorie din Cluj, condamnat în acel moment pentru sionism, care profită de moment pentru a dezlănțui din închisoare un atac asupra lui C. Daicoviciu, Al. Roșca, E. Petrovici și Kernbach catalogați ca admiratori ai poziției lui Pătrășcanu, pentru "demascarea" acestora Apostol recomandând "relațiile" ce pot fi date de Șt. Pașcu și T. Bugnariu¹⁵. Remarcabil din studiul acestor discursuri este și faptul că ideile lui Pătrășcanu privind raporturile cultură-națiune-popor vor fi după 1968 preluate de ideologia comunistă și introduse în manualele de științe sociale, sursa bibliografică fiind trecută sub tăcere.

Colaborarea cu partidele istorice, în special cu P.N.Ț., în spiritul aceluiași naționalism de care va fi acuzat Pătrășcanu, are, de asemenea, semnificații mai complexe. Cunoscând lumea politică a vremii și datorită tatălui său, prof. D.D. Pătrășcanu, fost deputat liberal și membru fondator al revistei "Viața românească" Lucrețiu Pătrășcanu va beneficia de numeroase cunoștințe și relații în cercurile burgheziei liberale și liderilor socialiști și țărâniști. Așa se face că în acele împrejurări "partidele istorice se serveau de Lucrețiu Pătrășcanu pe care îl socoteau mai accesibil și mai abil în găsirea unei formule de guvernare", după cum sintetizează Traian Borcescu, fost șef al secției de contrainformații, situația¹⁶. De altfel, comportarea lui Pătrășcanu în cadrul blocului opoziției este apreciată de Constantin Brătianu ca fiind "tot timpul" de "bun comunist"¹⁷. La începutul lui 1943 - declară Nicolae Penescu, fostul secretar general al P.N.Ț., în 12 februarie 1953 - Maniu a cerut o întâlnire cu Pătrășcanu în cadrul căreia a pus ca și condiție de colaborare cu P.C.R., o declarație a acestuia în favoarea Basarabiei. Pătrășcanu nu a acceptat această condiție. Atunci Maniu a cerut ca cel puțin P.C.R. să intervină pe lângă P.C al U.R.S.S. în favoarea Basarabiei la care Dl. Pătrășcanu nu a dat răspuns afirmativ"¹⁸. În octombrie 1944, același

Penescu care-a mijlocit întâlnirile lui Pătrășcanu cu Maniu va cere ministrului comunist ajutor pentru a fi numit într-un post diplomatic. A fost respins categoric "motivată în sensul că nu se va putea face decât politica externă a Uniunii Sovietice, deci nu aş avea ce face în străinătate şi nu aş avea consimţământul Sovietelor ca să ies din ţară"¹⁹.

Ca bun comunist se va comporta Pătrășcanu şi în alte cazuri. Va semna condamnarea la moarte a lui Piki Vasiliu care-l favorizase, în raport cu alţi comunişti, prin trimiterea în domiciliu obligatoriu la Poiana Tapului. Colonelul Ştefan Stoica, alt protector al său în ilegalitate, îi va trimite vorbă să se predea, apoi îl va îndemna să colaboreze cu anchetatorii pentru a-şi uşura condamnarea, neintervenind apoi cu nimic pentru îndeplinirea promisiunilor sale. Radu Xenopol care finanţase cu 100 milioane lei campania sa electorală - fără ştiinţa conducerii partidului comunist - va fi de asemenea condamnat de justiţia condusă de Pătrășcanu. În declaraţiile sale de o remarcabilă demnitate, Ion Mihalache va evoca alte episoade trecute sub tăcere pentru neconcordanţa cu calităţile atribuite propagandistic lui Pătrășcanu. Astfel, după 23 august 1944, ministrul comunist Pătrășcanu s-a adresat lui Mihalache cu propunerea de a forma un guvern al muncitorilor şi ţăranilor, după modelul celui din U.R.S.S., cerându-i să desprindă o fracţiune din P.N.Ţ., fără Maniu. Relatând propunerea lui Maniu, Mihalache a fost informat de acesta că Pătrășcanu a făcut o propunere asemănătoare liberalilor. La a doua întâlnire cu Pătrășcanu, Mihalache a primit, de la acesta, explicaţia: "Practica politică cere a desuni adversarii iar nu a-i uni"²⁰. Aceleaşi procedee sunt însă aplicate în viaţa politică românească şi de serviciile speciale britanice şi americane. În momentul în care sunt percepute anumite divergenţe în conducerea politică românească, Pătrășcanu este prezentat drept exponentul unei fracţiuni naţionale a conducerii comuniste. Radu Xenopol care afirmă că nu a crezut în naţionalismul lui Pătrășcanu, remarcă şi faptul că în acele vremuri cu deznodământ greu de prevăzut "burghezia se ataşa de orice speranţe şi aparenţe pentru protejarea intereselor lor primejdiate", iar Pătrășcanu putea părea o pistă²¹.

Relevant este şi faptul că naţionalismul şi calităţile de comunisat patriot şi opozant al lui Dej sunt singurele argumente în discuţiile privind reabilitarea lui Pătrășcanu în 1968 deşi Pătrășcanu a fost condamnat în 1954 pentru "crimă contra păcii" şi "crimă de înaltă trădare"²². Ce l-a determinat pe Ceauşescu să-l reabiliteze? Primele argumente le găsim în rapoartele întocmite de Securitate în exclusivitate pentru şeful statului. Încă de la sfârşitul anului 1965 sunt menţionate zvonurile provenind din cercurile de emigranţi români din Occident şi Israel privind iminenţa adevărului despre condamnările nedrepte din "procesul Pătrășcanu". Rapoartele menţionează, de asemenea efectele pozitive ale unui asemenea fapt în perceperea fenomenului de distanţare a liderului român de politica tipică lagărului socialist²³. În conformitate cu mărturiile lui Al. Bărlădeanu, în calitate de martor ocular, episodul care l-a determinat pe Ceauşescu să ancheteze procesul Pătrășcanu a fost o ceartă între Lenuţa Ceauşescu şi Marta Drăghici. În urma ei Ceauşescu a convocat prezidiul Cpx. Faptele s-au derulat cu repeziciune având ca efecte înlăturarea lui Al. Drăghici - perceput de Ceauşescu ca un rival - şi compromiterea lui Bodnăraş, Apostol şi Chivu Stoica, foşti membri ai Biroului Politic care a aprobat sentinţa de condamnare la moarte a lui Pătrășcanu, greu de pus, altfel, în poziţie de inferioritate datorită trecutului lor de ilegalişti²⁴. Cu acest act de "justiţie socială şi partinică", N. Ceauşescu îşi compromite mentorul şi predecesorul, poziţia sa în 1954 sau în 1957 şi 1961 - când se pune chestiunea reabilitărilor în concordanţă cu modelul sovietic de destalinizare - nefiind cu ceva deosebit de a lui Dej. În imaginea politică pe care şi-o va confecţiona, Ceauşescu va prelua din meritele lui Dej spiritul Declaraţiei de independenţă din aprilie 1964 - înlăturând din istoria oficială evocarea acestui moment - şi va acredita despre sine ideea comunistului patriot ce continuă tradiţia comunistă a "bunului român" Pătrășcanu.

Cum ar fi evoluat România cu Lucreţiu Pătrășcanu secretar general al P.C.R.? Explicaţia bazată pe considerente psihologice individuale conduce, de asemenea, la manipulări propagandistice. Explicaţia în acest context, nu trebuie căutată în caracterul individului, ci în acela al societăţii totalitariste care impune "imperative categorice militare", după cum le denumeste G.M. Gibbert în "Psihologia dictatorilor"²⁵. În rândul acestor imperative - ca o caracteristică a

totalitarismului comunist - este locul rezervat dușmanului. În 1948, în primul rând prin poziția sa de martor și făptaș al istoriei comunismului românesc, a actului de la 23 august și a tuturor prefacerilor care au dus la crearea unei "lumi noi", Pătrășcanu devine dușmanul din interior, repetând după tipicul sovietic metamorfoza victimă-torționar-victimă. Cei care au perceput semnificațiile reale ale fenomenului, în chiar momentul derulării lui, sunt tocmai deținuții politici ai vremii, care, în conformitate cu declarația lui D.I. Suchianu din 10 martie 1951 - dată de asemenea, în stare de arest - aveau următoarele opinii despre cazul Pătrășcanu: "Dintre cei nu știu câte zeci de mii de deținuți ai Securității și SSI-ului, niciunul nu-și merită soarta mai just decât dânsul. A vrut comunism? Poftim comunism! Să știe și el ce e aia!"²⁶.

Note

1. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol 10, f. 399-400.
2. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 2, f. 307.
3. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 10, f. 468.
4. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 10, f. 467.
5. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 12, f. 802.
6. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 14, f. 91.
7. S. Rădulescu-Zoner, D. Bușe, B. Marinescu, "Instaurarea totalitarismului comunist în România", Ed. Cavaliotti, Buc., 1995, p. 15.
8. Colecția "Scânteia", 1945.
9. S. Rădulescu-Zoner & comp, op. cit., p. 104.
10. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 1, f. 85-91.
11. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 2, f. 365.
12. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 2, f. 25.
13. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 2, f. 88.
14. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 1, f. 51.
15. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 4, f. 163.
16. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 4, f. 245.
17. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 4, f. 295.
18. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 6, f. 266.
19. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 6, f. 257.
20. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 3, f. 264-266
21. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 3, f. 131.
22. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 12, f. 948.
23. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 57, f. 290.
24. L. Betea, "Maurer și lumea de ieri: mărturii despre stalinizarea României", Fundația "Ioan Slavici", Arad, 1995, p. 310-313.
25. Gibbert G.M., "The Psychology of Dictatorship", New York, The Ronald Press, 1950.
26. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 4, f. 201.

STUDIU DE CAZ PRIVIND PROPAGANDA **PRO-COLECTIVIZARE ÎN COMUNA** **SOMEȘ-ODORHEI, JUD. SĂLAJ (1946 - 1950)**

Abraham Florin

Am ales studiul de caz deoarece printr-un asemenea tip de demers istoriografic pot fi urmărite mai bine, monografic, atât constanțele dar și variabilele unei probleme, în cazul acesta a propagandei pro-colectivizare. În analiza unui studiu de caz în această problemă trebuie urmărită situația din teritoriu, scopul fiind acela de a verifica dacă respectivul caz este tipic sau atipic, dacă se poate porni de la particular spre general, dacă generalul poate fi urmărit și reflectat printr-o asemenea perspectivă istoriografică.

Sfârșitul celei de-a doua conflagrații mondiale aduce pentru centrul și sud-estul european intrarea sub hegemonia sovietică, pătrunderea într-un ev mediu contemporan. Asumându-și monopolul asupra puterii politice, Partidul Comunist își propune, după model sovietic, restructurarea radicală a naturii întregii proprietăți. Scopul consta în proletarizarea întregii societăți, desprinderea membrilor acesteia de orice fel de avere - excluzând bunurile personale de strictă necesitate - considerată ca un furt și un instrument de exploatare a omului de către om¹. Pentru atingerea acestui scop P.C.R. a utilizat diferite mijloace, dintre care propaganda a rămas o preocupare constantă.

Propaganda este o acțiune de convingere cu argumente non-violente; spre deosebire de aceasta sunt mijloacele, metodele punitive: închisoare, canal. Utilizarea violenței fizice, trimiterea în închisoare sau la canal sunt mijloace punitive, dar folosirea amenințării cu acestea, a imaginii Canalului sau a diverselor locuri de recluziune, deși utilizează o violență mascată, fac parte din arsenalul aparatului propagandistic. Comuniștii apelează în argumentarea lor la un "somn dogmatic" realizat cu bună știință de capitaliști, concretizat în morala burgheză. Or, rolul propagandei este, spun ideologii comuniști, de a scoate proletariatul agricol dintr-o stare de inconștiență, de necunoaștere a realelor lor nevoi, de a instaura dictatura proletariatului.

În analiza fenomenului propagandistic în perioada regimului comunist se pot decela mai multe paliere, nivele. Aceste nivele sunt centrate pe organizarea administrativă a statului, cu nivelul central, cel regional și apoi cel local. Modelul propagandistic de urmat este stabilit la nivel central de unde se transmite pe cale ierarhică, de sus în jos. De la nivelul local trebuie să vină feed-back-ul, efectul concret, realizarea colectivizării. Rezultatele, efectele semnificative intră, în circuitul ierarhic, acum însă de jos în sus, unde sunt analizate și răspunsul se concretizează fie în acte cu caracter juridic (legi, decrete, hotărâri), fie în informații care primesc o formă propagandistică (fapte demne de a fi model sau acțiuni dușmănoase, ale dușmanului de clasă).

De la palierul central (presa periodică, broșuri, dispoziții juridice) informația parvine la nivelul zonal (regiune, raion, județ) unde aspectele locale capătă o pondere mai mare. Cele două nivele converg în palierul local, aici hotărârile luate la nivel central sunt aplicate prin intermediul organelor de la nivelul zonal, care au și rol de control. Tot aici, factorul individual este cel care dă o coloratură aparte unui fenomen deloc omogen.

"Monografia comunei Someș Odorheiu"² situează geografic zona în plasa Jibou, pe valea Someșului, la cotitura pe care acesta o face spre nord, în regiunile unde munții Mesteacănului și ai Lăpușului întâlnesc valea Someșului. Caracteristicile generale ale comunei în 1950³ sunt:

nr. familiilor	fără pământ.....	3
.....-/-.....	săraci.....	529
.....-/-.....	mijlocași.....	36
.....-/-.....	chiaburi.....	2
Total.....		570

Din totalul de 570 familii, 552 sunt de români; maghiari - 15; evrei - 2; romi - 1. De asemenea, în momentul constituirii, situația familiilor intrate în G.A.C. era:

fără pământ.....	3
săraci.....	46
mijlocași.....	24
Total.....	73

Pe naționalități situația este: 70 familii de români și 3 de maghiari.

Din datele de mai sus rezultă că Someș-Odorhei este o comună tipică pentru zona Jiboului, fără probleme etnice și cu raportul dintre "categoriile agricole nesocialiste"⁴ normal.

Arheologia colectivizării trebuie căutată în reforma agrară din 23 martie 1945. Pentru studiul de față, importantă este reducerea dimensiunilor proprietăților la maxim 50 ha și faptul că beneficiarii reformei primeau un lot în medie de 1,3 ha⁵ neperformant din punct de vedere economic dar prin care era sporit numărul micilor proprietari, cei care vor deveni mai apoi unul din motoarele colectivizării, alături de proletariatul agricol. La Someș-Odorhei, prin reforma agrară din 1945 s-au expropriat moșiile "Fundăția Alexandru Sterca Suluțiu" și a grafului Beldi⁶.

Între 23 august 1944 și alegerile din noiembrie 1946, din motive de strategie politică comuniștii nu pomenesc nimic despre cooperativizare iar prin legea de reformă agrară sau "Platforma-program a B.P.D." se subliniază importanța proprietății și gospodăriei individuale⁷.

O politică puternic susținută propagandistic în favoarea cooperativizării agriculturii va începe să se desfășoare abia după Conferința Națională a P.C.R. din octombrie-noiembrie 1946. Acum începe să se vorbească de necesitatea înființării unor cooperative sătești de aprovizionare industrială și valorificarea produselor agricole. Din 1947 comuniștii vor schimba tonul propagandei, trecând la atacuri directe contra țărănimii înstărite, a chiaburimii. Anul 1947 aduce o clarificare a politicii P.C.R. Se renunța la ambiguitate pentru a se lua clar o poziție în favoarea cooperativizării agriculturii⁸.

Politica agrară dusă de comuniști în anul 1948 este în linii mari o continuare a politicii începute încă din 1947. Orientarea este sintetizată de către Gheorghiu-Dej în "Exemplul măreț de construire a socialismului" prin care chiaburimea era considerată o clasă capitalistă, precum și intenția de a lichida definitiv orice fel de proprietate individuală ca "generând capitalismul".

Apar articole din ce în ce mai incitatoare de "demascare" și "înfierare" a chiaburilor. Campania desfășurată împotriva țărănimii înstărite a urmărit de fapt un triplu scop: să împiedice formarea unei solidarități a țărănimii prin dezbinarea acesteia, să arunce vina greutăților survenite din cauza politicii agrare a guvernului pe seama "chiaburimii" și să pregătească trecerea la cooperativizarea agriculturii prin opunerea "chiaburimii exploratoare și individualiste" restului țărănimii care urma să se organizeze în cooperative având la bază munca comună⁹.

În plan zonal, urmând modelul din "Scânteia" apare în ziarul local "Graiul Sălajului" sub titlul "Dragi plugari Sălăjeni" un chestionar privind situația de la sate în care invitația la delațiune este larg lansată prin întrebări de genul: "cum se poartă conducerea cooperativei voastre?", "dacă comitetul cooperativei este compus din plugari, muncitorii sau mai sunt încă chiaburi în conducere?", "cum se poartă primarul și notarul comunei?", "ce nedreptăți fac și cine au făcut nedreptățile?"¹⁰.

Anul 1949 este decisiv în urnirea trenului greoi al cooperativizării. 1949 începe bine, premonitoriu: în ianuarie este votată legea de introducere a pedepsei cu moartea. Legea prevedea

introducerea pedepsei cu moartea nu numai pentru "crimă împotriva securității statului" ci și pentru "crime" împotriva "propășirii economiei naționale", aici intrând și instigarea, complicitatea, tăinuirea¹¹.

Rezoluția ședinței plene a C.C. al P.M.R. din 3-5 martie 1949 este actul decisiv pentru începerea cooperativizării agriculturii. Rezoluția preciza că satul colectivizat trebuie reorganizat pentru a juca un rol important în viitor. Stațiunile de mașini și tractoare (S.M.T.-uri) trebuiau organizate. Partidul repeta principiul leninist fundamental: socialismul nu poate fi construit numai la oraș și ele erau intrinsec legate de transformarea socialistă a agriculturii¹². Pentru aceasta era necesară înlăturarea moșierimii, "forța reacționară care stătea în calea dezvoltării noastre"¹³. Aceeași Rezoluție, la punctul 13, stabilea că "propaganda și agitația de partid și îndeosebi presa de partid trebuie să demaște în fața milioanelor de țărani săraci și mijlocii chipul veninos și hrăpăreț al chiaburilor, să cultive ura de clasă împotriva elementelor capitaliste de la țară și să arate limpede pe înțelesul fiecărui țăran sărac și mijlocăș că singura cale pentru a scăpa de exploatare, mizerie și stare culturală înapoiată este trecerea pe calea reconstrucției socialiste a agriculturii. Avem datoria să ducem în mod sistematic o largă acțiune de lămurire care să înlăture complet orice atmosferă de teamă față de gospodăriile agricole colective, să arătăm avantajile imense ale gospodăriei agricole colective în Uniunea Sovietică și metodele sovietice de organizare și de muncă"¹⁴. Prin acest punct 13 direcțiile și metodele principale erau stabilite. În practica propagandistică se vor întâlni doar îmbogățiri a acestor direcții.

Acum, în 1949 începe colectivizarea forțată realizată prin exproprieri (mai înainte), donații, comasări, (decretul 151 din 1950 prevedea dreptul statului de a face comasări în interesul colectivizării) și apoi prin intrarea din "proprie inițiativă", în fapt ca rezultat al presiunilor și propagandei¹⁵.

Aceste măsuri sunt susținute printr-o intensă și diversificată campanie de presă. Audierea presei era asigurată prin agitația propagandistică realizată de activități de partid și conducerea comunei în cadrul ședințelor săptămânale sau chiar de mai multe ori pe săptămână de "ridicare a nivelului politic" din școli sau cămine culturale. În planul de muncă al Sfatului Popular în cadrul "activității politice" figurează la punctul 1 "cetirea ziarului Scânteia în comună și prelucrarea articolului de fond"¹⁶ iar mai apoi a săptămânalului "Graiul Sălajului" iar din 1950 a "Luptei Jiboului - organ al Comitetului raional P.M.R. Jibou și al Sfatului Popular raional" denumire schimbată în 1952 în "Drum nou". Dintr-o adresă¹⁷ a comitetului provizoriu al plasei Jibou rezultă că în Someș-Odorhei erau 10 abonamente lunare la "Scânteia", număr evident insuficient pentru un real efect propagandistic prin citire de către abonați, dar număr suficient pentru ca ziarul să fie "pre-lucrat" sâtenilor de către "cei care știu", activiștii de partid.

Un rol fundamental în realizarea propagandei procolectivizare l-au avut activiștii de partid, formați în școli cu pregătire dogmatică intensivă. În "Hotărârea C.C. al P.M.R. asupra rezultatelor anului școlar 1949 - '50 și pregătirea anului 1950-'51 în învățământul de partid"¹⁸, la punctul 10 se stipulează obligația "cadrelor de partid superioare și mijlocii care lucrează în organele și aparatul de partid, în aparatul de stat și în conducerea organizațiilor de masă să țină periodic lecții în unitățile socialiste de la sate, în fața muncitorilor și a țăranilor muncitori". Apoi se mai pomenește de mai multe ori despre vigilența în recrutare, grija de a nu pătrunde elemente dușmănoase (reflecta ideologia tipică a statului-partid totalitar dar și amintirea perioadei conspirative a P.C.R.). Foarte importantă pentru studiul de față este prevederea punctului 14: "la sate se va trece la înființarea cercurilor de politică curentă pe lângă organizațiile de bază. Cercurile de lectură vor rămâne una din formele muncii politice și culturale a organizațiilor de masă". În comuna Someș-Odorhei rolul de "educare a maselor" îi revine lui Mureșan Vasile, responsabilul cu gazeta de perete (vezi mai jos).

Propaganda prin presă se desfășoară pe mai multe direcții, care sunt însă convergente prin scop: trecerea la agricultura socialistă.

Prima direcție spre convingerea prin manipulare este "modelul sovietic". În cadrul acestuia țăranul sovietic devine un prototip prin hărnicia, deșteptăciunea și viața fericită hărăzită lui de partid. Viața mohorâtă a țăranului năpăstuit de boierul hapsân era evocată ca un termen de

comparație, contrastul detaliilor sprijinând expunerile statistice. Exemplele pozitive nefiind însă la îndemâna economiei agrare interbelice, lipsindu-i un precedent colhoznic pe teritoriul României, țăranii săraci erau îndemnați global și transportați selectiv în Uniunea Sovietică pentru a cunoaște, la fața locului, miracolul colectivizării¹⁹.

În "Graiul Sălajului" era o întreagă pagină cu "viața de toate zilele în colhozurile sovietice" în care apar articole scrise în stil avântat cu termeni bombastici, cititorul fiind înștiințat despre miracolele, năzdrăvăniile savanților sovietici ("în urma inițiativei savantului Lânsenko grăul ramificat va fi cultivat în regiunea Moscova"²⁰) în care aflăm despre un spic ramificat ce conține de 10 ori mai multe boabe decât un spic obișnuit" sau despre traiul edenic, viața mirifică a colhoznicilor ("oamenii satului colhoznic. Membrii colhozului Kanes din Kirghizia duc o viață fericită"²¹) dar și, evident, un model de organizare a cooperativelor agricole: "sovhozurile sovietice, gospodării moderne de înaltă productivitate"²².

Alte două direcții propagandistice (lupta contra chiaburilor și modelele cooperativizării locale, frunțașii) sunt legate dialectic alcătuind o structură propagandistică dipolară. Transpusă după un model matematic, propaganda este ondulatorie: partea de sus a sinusoidei, "căldută" este despre realizări, iar partea de jos despre aspectele sumbre, despre chiaburi. Propaganda urmează un dualism maniheic, immanent ideologiilor totalitare.

Chiaburii, pătura înstărită a satului, nu erau definiți atât din punctul de vedere al proprietății asupra pământului, cât în funcție de faptul că foloseau în gospodăriile lor munca plătită²³. Din 1949 încep să se aglomereze, să apară într-un ritm mai alert relațiile despre faptele infamante ale "chiaburilor și cozile lor de topor". În unele numere ale Graiului Sălajului este chiar o pagină "Din lupta plugărimii muncitoare contra dușmanului de clasă"²⁴ prin care sălăjenii află că 57 de chiaburi au fost obligați să achite drepturile angajaților lor. Din alt număr²⁵ ne convingem "ce înseamnă să ai chiaburi în conducerea unei cooperative".

În Graiul Sălajului din 23 iulie 1950 le-a venit rândul și chiaburilor din Someș-Odorhei. Sub titlul "Chiaburii din Someș-Odorhei sabotează muncile agricole de vară", articol semnat anonim ("Autorul") suntem întristați că "amarnic s-a trudit țăranul sărac Pop Ioan al Vințelărilor pentru a îngroșa averea chiaburului Moș Iosif (...). Acest chiabur este proprietar a 21 ha de pământ și chiar acum îndrăznește să dea pământul în dijma lui Pop Ioan. În orice ocazie chiaburul Moș Iosif și-a arătat ura lui turbată față de regimul nostru și căuta să pună piedici în muncile ce se desfășoară în comună. Nu și-a dezmiriștit pământul, nu și-a cărat grăul la batoză și nici la prestație nu vrea să meargă. Zilnic el seamănă zvonuri și învrăjbește țăranimea muncitoare. Tot așa și chiaburul Dragoș Ioan, proprietar a 11 ha de pământ și a unei batoze este dușmanul țăranimii muncitoare din această comună. O parte din pământ nu și l-a însămânțat cu orz, grăul nu l-a dus la batoză, iar cota de lapte nu a predat-o nici până acum. Pământul și l-a dat să-l lucreze în dijmă țăranului sărac Pop Ioan, ginerele Domniței, care este exploatat de acest chiabur".

O metodă propagandistică frecvent utilizată a fost încercarea de a oferi exemple pozitive, de a convinge prin modelele de bunăstare. Sălăjenii au putut afla la "un an de la înființarea primei gospodării agricole colective din județul nostru"²⁶ (din comuna Berveni) cum sătenii de aici duc un trai fericit, și aceasta numai pentru că au pășit pe "drumul agriculturii socialiste, pe singura cale care îi scăpa de mizerie și exploatare". Evenimentului i se dă importanță, articolul fiind scris de Bonațiu Florea, secretar adjunct al Județenei P.M.R. Sălaj. Pe lângă descrierile adeseori amănunțite a realizărilor, a fost utilizată și propaganda prin șoc de cifre cu informații despre cantitate sau calitate. Luând ca exemplu articolul citat mai sus aflăm că productivitatea a crescut cu 40-50 % sau că putem fi mândri de Pop Alexandru care are 403 zile de muncă (sistemul de normare este, evident, sovietic). Acest tip de propagandă, prin bombardarea cu/de informații statistice care aparent sunt reflectarea directă a realității, a unor adevăruri indubitabile, a fost amplu cultivată în agitația propagandistică realizată prin "Colțul roșu".

Cel spre care se îndreaptă adesea fascicolul propagandistic este noul erou (în fapt un anti-erou), frunțașul, săteanul cel mai adesea clăcaș, uneori și mijlocaș. Este noul Făt-Frumos-Deștept și Harnic. Stilul folosit este encomiastic, realizat prin aglomerări de epitete, metafore, comparații banale.

Pe lângă presa regulată, în sate se făcea agitație și cu ajutorul broșurilor realizate cu finalitate direct propagandistic. În 1949 în Someș-Odorhei au fost prelucrate mai multe broșuri

printre care și "pentru recolte mereu bogate", sau au fost trimise foi volante referitoare la dezmințiri²⁷.

Vechiile hore din sat i se substituia acum petrecerea (cheful) socialistă. Pretura plasei Jibou autoriza prin actul 252/1949²⁸ sindicatul salariaților agricoli să aranjeze în seara zilei de 13 martie 1949 cu începere de la ora 17 un festival artistic urmat de petrecere dansantă.

Un tip aparte de propagandă este cea prin contagiune. Are un caracter nedirecționat, difuz și constă în impulsul oferit de evenimentele petrecute într-o zonă geografică limitrofă, în cazul de față comuna Someș-Odorhei. Știm de acest tip de sugestie atât prin surse controlabile (ziare, eventuale procese verbale ale unor ședințe care discută evenimentele din zona vecină) cât și prin informații recuperabile prin istoria-orală. Astfel, participarea la locuri comune de întâlnire a oamenilor dintr-o anumită regiune (târgurile de țară, de exemplu de la Jibou, moară, gară, autogară) este în măsură să creeze o atmosferă în care se coc deciziile urmare a unor sugestii involuntare care acționează și din inconștient. În comuna Napradea, aflată în apropiere de Someș-Odorhei, la 16 iulie 1950 s-a constituit G.A.C.²⁹. De asemenea, în 30 iulie 1950 în comuna Someș-Guruslau s-a format G.A.C.³⁰. Aici, "încă de dimineață comuna răsună a cântec și veselie. Începând de la periferia comunei, peste tot erau nenumărate tablouri, lozinci și verdeată". Cu acest prilej echipele căminelor culturale din Jibou, Someș-Odorhei și Someș-Guruslau au susținut un program artistic.

Peste puțin timp, de "Sfânta Maria" (15 august) s-a constituit "Steagul Roșu" la Someș-Odorhei. Prin aceasta o etapă importantă din viața satului a luat sfârșit. O altă începe, cu o sarcină nouă pentru conducerea comunei și a G.A.C.: intrarea tuturor gospodăriilor țărănești individuale în gospodăria colectivă.

Constatăm că la intervale scurte de timp (aproximativ 15 zile) în trei comune învecinate se crează G.A.C. Acest lucru este întâmplător sau nu? După părerea noastră la această serie de înființări de cooperative agricole concură cel puțin doi factori: apropierea de un centru raional (Jibou) de unde activitatea propagandistică putea fi mai intens stimulată și urmărită; contagiunea mentală dintr-o anumită zonă la care se asociază similaritatea condițiilor geografice din cele trei comune, iar pasul uneia a hotărât forțele pro-colectivizare din satele învecinate. Cred că ar trebui realizate cercetări și în alte zone ale țării pentru a vedea dacă se verifică constatarea de mai sus.

O întrebare este necesară: de ce s-a făcut colectivizarea parțială așa repede la Someș-Odorhei. Mai mulți factori pot fi invocați pentru a contura un răspuns coerent și corect:

1) Apropierea de un centru raional de partid, Jibou cu o intensă activitate (are chiar un ziar propriu).

2) Crearea unui climat mental de acceptare pentru o parte a satului (mijlocași) sintetizată în formula passeistă "dacă așa au venit vremurile" la care se adaugă dorința reală de constituire a cooperativei din partea protelariatului agricol și a categoriei săracilor, datorită promisiunilor de parvenire socială și de mecanizare a agriculturii pentru săraci (care nu aveau vitele și uneltele agricole necesare pentru a-și putea lucra pământul).

3) Activitatea personală a lui Teglaș Alexa, președintele G.A.C., un om energic, care va face ca Someș-Odorhei să fie în topul celor mai bune cooperative agricole. Lui i se adaugă și Mureșan Vasile, agitator local, Moș Vasile, membru în conducerea G.A.C. sau Lucăcel Vasile președintele Sfatului Popular din acea vreme. Concis: a noilor fruntași ai comunei.

4) Cu titlul de ipoteză, realizarea colectivizării într-o primă etapă a fost și datorită sistemului de rudenie, neamurile intrând solidar.

5) Ceea ce am urmărit în studiul de față, propaganda pro-colectivizare (vorbesc de propaganda pro-colectivizare fiindcă a existat și una anti-, însă cu parametrii diferiți: care rezidă din acțiunea de neaderare la planurile de colectivizare; dar și o agitație ascunsă, timidă aparent, în under-ground, cel mai bine sesizabilă în negativ prin acțiunile contra "chiaburilor" (acuzatii în parte adevărate dar nu și juste).

Mijloacele și metodele propagandistice expuse până acum vor continua să acționeze și după crearea G.A.C. (15 august 1950). De acum li se adaugă ceva nou, amintit deja: "Colțul roșu" - gazeta de perete. Despre aceasta Lenin povătuia că este "nu numai un propagandist și un agitator colectiv, ci și un organizator colectiv"³¹.

"Colțul roșu" din "Steagul Roșu" în mijlocul căruia tronează tabloul eroului roșu (Stalin) are importanță mai mult din punctul de vedere al internaționalității propagandistice decât al efectului persuasiv real. E îndoielnic că oamenii priveau în mod repetat cu atenție, că erau efectiv activați

mental de acest mijloc propagandistic deși sunt declarații de intrare în colectivă "datorită îmbunătățirii muncii de educație politică, ideologică și culturală. Văzând rezultatele frumoase obținute de colectivști țărani, muncitorii Ilieș Vasile și Dani Ștefan și-au înaintat cereri pentru a fi primiți în rândul colectivștilor"³². Eu văd în această justificare mai mult o declarație de circumstanță. Sătenii localnici nu au nevoie de un astfel de organ de informare-propagandă ei cunoscând realitatea direct. Colțul roșu poate fi argumentat doar pentru vizitatori. Rolul lui real este de reclamă, de a trâmbița realizările, de exonerare a victoriilor pe frontul întrecerii socialiste. Destinul "Colțului roșu" de la "Steagul roșu" a fost unul glorios, fiind obiectul multor relatări în presa locală.

Provocarea la "întrecerea socialistă" ca și vizitele din alte zone în cooperativa model vor fi alte modalități de a face propagandă aceleiași realități camuflată prin articole elogioase scrise într-o perfectă limbă de lemn sau relevată prin metoda devenită nărav a criticii și autocriticii.

Anul 1950 este numai sfârșitul unei etape. Greutățile pentru aparatul propagandistic de abia acum vor începe, când trebuie convinși majoritatea mijlocașilor și piatra de încercare, "chiaburii".

Note

1. Apostol Stan, "România sub regimul comunist (1944-1989)", în Revista istorică, 1994, septembrie-octombrie, 9-10, p. 1029-1053.
2. Arhivele Naționale Sălaj (A.N.S.), fondul "Primăria Someș-Odorhei", dosar referitor la "Instrucțiuni și circulări", anul 1949 I-P, Nr. 3, fondul nu este decât primar prelucrat arhivistic.
3. Arhiva C.A.P. Someș-Odorhei se pare că s-a pierdut, odată cu desființarea C.A.P., dar datele de mai jos sunt luate dintr-o fotocopie a situației nr. I, de la G.A.C. "Steagul Roșu" oferită spre consultare de dr. Cornel Grad, căruia îi mulțumesc și cu această ocazie.
4. Aceste categorii au fost stabilite prin Rezoluția Plenarei C.C. al P.M.R. din 3-5 martie 1949, vezi în acest sens Ghiță Ionescu - "Comunismul în România", București, 1994, pag. 218-222.
5. Ibidem, p. 141-142.
6. "Monografia comunei Someș-Odorhei", vezi nota nr. 2.
7. Bogdan Tănăsescu, "Colectivizarea. Între propagandă și realitate", Editura "Globus", p. 8.
8. Ibidem, p. 11-17.
9. Ibidem, p. 19-21.
10. "Graiul Sălajului", an IV, nr. 10, 30 aprilie 1948.
11. B. Tănăsescu, op. cit., p. 24-25.
12. G. Ionescu, op. cit., pag. 218-222.
13. "Graiul Sălajului", an IV, 7 martie 1949.
14. Ibidem.
15. B. Tănăsescu, op. cit., passim.
16. A.N.C., fondul "PRIMĂRIA SOMEȘ-ODORHEI", dosar referitor la "Plan de muncă de la 1 iulie până la 30 septembrie 1949".
17. Idem, dosar referitor la "Instrucțiuni și circulări", anul 1949.
18. "Graiul Sălajului", an V, nr. 31, 19 martie.
19. C. Degeratu, O. Roske, "Colectivizarea agriculturii. Modelul sovietic: drumul belșugului" în "Arhivele totalitarismului", an II, nr. 3, 1994, p. 54.
20. "Graiul Sălajului", an V, nr. 12, 19 martie.
21. Idem, an V, 23 iulie.
22. Ibidem.
23. G. Ionescu, op. cit., p. 218-222.
24. "Graiul Sălajului", an V, 19 februarie 1949.
25. Idem, nr. 22, 28 mai 1949.
26. Idem, nr. 31, 6 august 1950.
27. A.N.S., fondul "Primăria SOMEȘ-Odorhei", dosar referitor la "Instrucțiuni și circulări" 1949, vol. I.
28. Ibidem.
29. "Graiul Sălajului", nr. 29, 23 iulie 1950.
30. Idem, nr. 31, 6 august 1950.
31. Idem, nr. 6, 12 februarie 1949.
32. "Drum Nou", an II, seria 3, 13 ianuarie 1952.

SATELE ROMÂNEȘTI DIN ZAKARPATIA ÎN PROCESUL DE SOVIETIZARE

Vasile Marina - Ujgorod

Drept urmare a destrămării imperiului Austro-Ungar Maramureșul a fost divizat în două părți: circa 2/3 din teritoriul Maramureșului istoric a fost acordat de către părțile beligerante Rusiei Subcarpatice încorporată și ea la Cehoslovacia. Astfel de partea dreaptă a Tisei s-au pomenit 13 mii de români care locuiau în 1919 în 4 sate: Apșa de Jos, Apșa de Mijloc, Biserica Albă și Slatina. După 20 de ani de stăpânire cehoslovacă urmează 5 ani de dictatură hortistă (1939-1944). Din octombrie 1944 până în august 1991 această regiune este stăpânită de către imperiul ruso-sovietic. Ultimii ani de dictatură sunt anii cei mai controversați din istoria românilor nord-maramureșeni. Deoarece după cum vom vedea din documentele prezentate mai jos, contrar politicii dure comuniste, pornite împotriva românului și a tot ce-i este caracteristic lui în aceste locuri vitrege: inițiativa, libera cugetare, credința etc. el a reușit nu numai să-și păstreze identitatea națională dar, să și prospere sub aspectul culturii materiale așa cum probabil n-a făcut-o nimeni în imensul lagăr comunist. Să urmărim acum desfășurarea evenimentelor.

După alipirea regiunii Transcarpatice la Uniunea Sovietică act finisat prin semnarea la 29 iunie 1945 a tratatului de colaborare dintre U.R.S.S. și guvernul de la Praga, în ținut se pune începutul reformelor comuniste. În toate satele românești se constituie comitetele populare precum și organizațiile primare de partid. Acestora li se atribuia funcția de realizare în teritoriu a liniei partidului. În lipsa totală a oricărei industrii în satele românești sarcina de bază revenea reformării sectorului agricol. Prin decretul sfatului popular al regiunii Transcarpatice din 19 martie 1945 au fost fixate limitele maxime ale stăpânilorilor de pământ. Ca rezultat sunt confiscate circa 10.325 hectare de pământ¹.

În luna septembrie 1946 la Strâmtura "un cătun al satului Apșa de Jos" are loc adunarea țăranilor. La ea participă reprezentanții a 400 de gospodării sau 80 de procente din numărul total al populației.

La ordinea de zi se prezenta o singură problemă: despre crearea întovăririi agricole. În urma unor discuții de scurtă durată se naște o asemenea întovărire cu denumirea "Glibocopotii"2. În listele membrilor ei au fost incluse 343 de familii este greu de spus dacă au intrat voluntar țăranii în aceste întovăririi sau nu, deoarece în dreptul numelelor lor lipsesc semnăturile. Nu peste mult timp asemenea organizații sunt create și la Apșa de Jos și Slatina. Avea ultima la 22 februarie 1946 consta din: 83 de căruțe, 50 pluguri, 46 cai, 52 boi³.

Menționăm că crearea întovăririlor agricole nicidecum nu poate fi confundată cu fondarea colhozurilor, așa cum s-a făcut în istoriografia sovietică. Ele constituie doar prima etapă a planului stalinist de colectivizare. Acest lucru se vede clar din statutul întovăririlor în care se menționează că scopul acestor organizații constă în:

- soluționarea litigiilor agricole ce apar în gospodăriile țărănești
- reglementează utilizarea pământului public (păduri, pășuni, lacuri, râuri)⁴.

Deosebirea dintre colhozuri și întovărire o înțelegeau și țăranii.

Așa când în regiune se trece la etapa colectivizării în masă și a venit vremea transformării întovăririlor în colhozuri se începe o rezistență dărză a membrilor întovăririlor. În hotărârea sesiunii de deputați ai poporului din Slatina se atrage atenția faptului că întovărirea agricolă a

uitat de totul de cei săraci membri ei au pierdut legăturile cu masele și în general nu înțelege faptul progresist de transformare a gospodăriilor mici țărănești în mari gospodării colhoznice⁵. Prin hotărârea acestei sesiuni se crează colhozul "30 de ani ai comsomolului". Președintele întovăririi agricole locale face încercarea de a-și apăra membrii organizației sale. Însă el este învinuit că "este dușman a politicii partidului și statului sovietic". Unul dintre deputați declară că președintele întovăririi Cerbanic a recunoscut public că, chiar în cazul dacă va fi arestat pe 5 ani el nu va intra în colhoz⁶. Cu toate acestea deja la 29 martie 1948 colhozul din Slatina avea la dispoziția sa peste 100 de hectare de pământ.

Mult mai greu mergea reforma agricolă la Biserica Albă și Apșa de Mijloc. La sesiunea deputaților din Biserica Albă din 15 septembrie 1948 la ordinea de zi a fost înaintată următoarea problemă "sarcinile sovietului sătesc în transformarea satului după modelul socialist". Aici se atrage atenția că din partea conducerii satului nu s-a atras nici o atenție creării colhozului. Se primește hotărârea ca deputații și întregul activ al satului să scrie cereri despre intrarea în colhoz și să ducă munca de lămurire între țărani în vederea intrării acestora în colhoz⁷. Interesant este faptul că în urma acestei sesiuni în lucrările viitoare al organului de putere sătesc, vor participa numai 9 din cei 17 deputați aleși.

Cu toate măsurile drastice primite de organizațiile de partid și de stat din satele românești colectivizarea agriculturii merge foarte încet. Anul 1950 a fost declarat de către oficialitățile centrale ca an al biruinței totale a orânduirii colhoznice în regiunea Transcarpatia. Însă acest lucru nu s-a referit și pentru satele românești, deoarece în martie 1950 la Apșa de Mijloc din 1118 gospodării în colhoz au intrat doar 206. Reprezentantul comitetului regional de partid de la Ujgorod atrage atenția că în colhoz au intrat doar 10 procente din numărul total al populației și 50 de procente din deputații locali⁸. La sesiunea de deputați din același sat ținută la 8 mai 1950 președintele ei se plânge că la toate acțiunile organizate de către sovietul local participă numai deputații, membrii ai colhozului. Se ia hotărârea conform căreia deputaților și țăranilor necolhoznici li se interzice pășterea animalelor pe imașurile și munții satului⁹. Și mai greu se instituia orânduirea colhoznică la Apșa de Jos. Încercarea creerii colhozului în 1947 s-a sfârșit tragic pentru președintele acestuia, I. Cerniciko. Acesta a fost ucis în plină zi de către țăranii opozanți noii orânduirii. În septembrie 1949 numărul populației Apșei de Jos era de 5300 oameni. Din ei membrii ai colhozului erau doar 1500¹⁰.

Despre metodele și formele colectivizării gospodăriilor țărănești ne vorbesc două hotărâri ale biroului raional de partid Teceu. În prima din ele se menționează că "în satul Dibrova (Apșa de Jos) în colhoz au fost primiți oameni care nu au nimic în comun cu gospodăria agricolă. Pentru mulți din membrii colhozurilor lipsesc cererile. Organele de miliție și securitate M.G.B. având destul de serioase motive nu au putut preîntâmpina acțiunile dușmanilor de clasă iar culacii (chiaburii) s-au răfuit cu președintele colhozului Cerniciko"¹¹.

Într-o altă hotărâre "despre încălcarea legalității socialiste în satul Dibrova" se scoate în evidență mecanismul colectivizării în masă. Aici se menționează că în satul susnumit s-au făcut încălcări brutale a statutului agricol și a altor legi sovietice. Astfel la 19 decembrie 1948 membru al colhozului Caganovici a fost primit culacul Marina I. care și-a înaintat cererea însă nu a semnat-o. Comisia pentru colectivizare a deschis foc în ograda lui Marina după aceea l-au legat și transportat la sediul colhozului. Tot aici a fost primită în colhoz și chiabura Opriș M. de la care i s-au confiscat ilegal 9 oi. Secretarul organizației de partid locale Veremeienko fiind beat a organizat în octombrie 1948 un chef cu focuri de armă în ograda unui țăran. În aceeași noapte s-au produs și alte confiscări și ilegalități. Adjunctul președintelui comitetului executivului raional Fedorciuc personal a arestat și deținut ilegal țăranii în clădirea sovietului sătesc¹². Bineînțeles că, comportamentul noilor organe de putere comuniste n-au rămas fără reacție din partea populației locale. Astfel începe crearea organizațiilor de rezistență armată alcătuite din populația românească de aici. Ele acționau în pădurile și munții dinprejur. Cel mai de temut era detașamentul condus de Plantiș (populația locală îl poreclă Tologa - V.M.). Bineînțeles că acțiunile acestora în scurt timp au fost curmate de către autoritățile comuniste.

Astfel prin puterea armelor și a ideologiei comuniste se crează noile organe și organizații

menite să devină sprijinul orânduirii totalitare. În ceea ce privește satele românești din dreapta Tisei ele au fost formale și practic nu s-au încadrat activ în sistemul comunist. Activitatea colhozurilor este pur formală, numeroasele documente de arhivă conțin plângeri ale membrilor colhozurilor la adresa brigadirilor, președinților altor conducători cărora li se insinuează faptul că "se țin numai de chefuri", "nu păstrează nici o evidență", "nu se interesează de soarta membrilor colhozurilor", "nu li se plătesc salariile" etc. Șefii de colhozuri se plâng de colhoznici că aceștia refuză să iasă la lucru, acaparează pământurile colectivului.

Din cele spuse mai sus rezultă că populația românească din regiunea Transcarpatia în ansamblul proceselor de reformări comuniste, se situează pe locul unui subiect pasiv.

Note

1. Narisi istorii zaccarpatskoi oblacsnoi partiunoi organizatii, Ujgorod -1968, T. 1, c. 327.
2. Statut zemelnoi gromadi, Kiev 1945, c. 2
3. Arhivele Statului din regiunea Transcarpatia, Fond P-2539, op. 4, dosar 4, p. 1.
4. Statut zemelnoi gromadi, p.3
5. Arhivele Statului din regiunea Transcarpatia, Fond, P-2539, op. 1, dosar 11, p. 1.
6. Ibid.
7. Ibid., Fond R-1334, op. 9, dosar 3, p. 12.
8. Ibid., p. 9.
9. Ibid., p. 11.
10. Ibid., Fond P-2542, op. 1, dosar 2, p. 3.
11. Ibid.
12. Ibid., Fond 17-18, op. 1, dosar 70, p. 15.

AGRESIUNE ȘI COLECTIVIZARE ÎN SĂLAJ

Gheorghe Șișeșteanu

Agresiunea comunistă contra lumii țărănești a debutat mai târziu decât marile acțiuni comuniste îndreptate împotriva orașelor. Cauzele pentru care puterea comunistă a acționat de abia din 1949, împotriva satelor, trebuie căutate în strategia imaginată de Rusia sovietică și agenții săi autohtoni, comuniștii români, potrivit căreia eliminarea structurilor sociale, economice și politice, ale vechii democrații românești, trebuia făcută treptat, pe etape, cum spuneau "strategii" socialismului științific. În această "Strategie", fiecărei etape îi corespundeau "obiective" prioritare.

Principiul fundamental al acestei strategii era bazat pe concentrarea loviturilor asupra unor puncte-cheie, care trebuiau distruse pe rând. Premisa aplicării acestui principiu simplu, dar de-o mare eficacitate, erau aceea că pentru a neutraliza contestația socială și a controla o societate, trebuiau anihilați liderii, personalitățile; în absența lor, o societate devine o mulțime solitară, în derivă, ușor de manipulat. Principalul instrument de aplicare a principiului loviturilor concentrate a fost teroarea: eliminarea liderilor trebuia făcută într-o manieră cât mai violentă, pentru a impune populației, care a supraviețuit epurărilor fizice, o teamă paralizantă. Din acest moment, cum s-a și întâmplat, începând cu anii '60, violența fizică a putut fi înlocuită cu o violență simbolică, exercitată în forme extrem de diversificate, începând cu aparatul activiștilor de partid, forțele de miliție și de securitate dar și prin intermediul altor instituții cum ar fi școala și biserica.

Trebuie remarcat faptul că ideologia comunistă, simplificatoare și vulgară, care în aparență asigura coeziunea lumii comuniste, nu a fost crezută de aproape nimeni: unii au folosit această ideologie pentru a parveni în structurile de decizie economică și politică ale sistemului comunist, pentru a intra în elita politico-tehocratică, în timp ce marea masă a populației a acceptat tacit această ideologie, deoarece ea era asociată teroarei. De aceea, credem că nu ideologia comunistă, în sine, a blocat reacțiile contestatare ale populațiilor Europei Centrale și Orientale, timp de 50 de ani, ci acest blocaj psihologic este determinat de teroarea, fie fizică, fie simbolică, instituită de noua putere comunistă.

Actuala criză a lumilor post-comuniste nu este determinată de o comunitate a structurilor ideologice impuse de comunism, ea este, mai degrabă, expresia unei lumi cu structurile morale și criteriile de valorizare distruse; în 50 de ani, comunismul a reușit să distrugă o mare parte a vechilor valori și tradiții, specifice României interbelice, fără ca să pună în loc alte valori decât imoralitatea și corupția, ca principii sociale implicite. Criza post-totalitară este o criză de identitate, o luptă a lumilor post-comuniste, cu ele însele, pentru a se auto-defini; ieșirea din vidul moral, creat de comunism, reprezintă, în ultimă instanță, redescoperirea celor doi poli modelatori, fără de care orice reconstrucție mentală și economică este imposibilă: istoria și tradițiile naționale, pe de-o parte, iar pe de altă parte, istoria și civilizația europeană, mentalul ei colectiv actual și performanțele tehnologice ale societății post-industriale europene.

Putem caracteriza comunismul ca fiind sistemul care a produs instituirea științifică a Fricii, agresiunea asupra structurilor celor mai intime ale mentalului.

Frica nu este creativă, ea este paralizantă; luminile ieșite de sub dominația Fricii, sunt lumi inhibitate de propriul trecut. Credem că acești ani care au trecut de la căderea regimurilor comuniste au pus în lumină o lege sociologică simplă: cu cât o națiune a fost mai agresată de structurile comuniste, cu atât ieșirea ei din inhibițiile trecutului este mai dificilă.

Națiunile din Europa Centrală și Orientală nu pot fi clasificate după o scală apriorică, în ceea ce privește aptitudinile lor pentru democrație și civilizație modernă. Dimpotrivă, considerăm drept criteriu clasificatoriu funcțional, distanța geografică față de centrul mondial al teroarei comuniste, Rusia sovietică și intensitatea acțiunii agenților comuniști autohtoni, care au fost factori generatori locali ai teroarei, prin imitarea acțiunilor centrului imperial comunist.

****

În 1949, când în luna martie s-a decretat începutul colectivizării agriculturii, închisorile comuniste erau pline de reprezentanți ai vechii lumi democratice: oameni politici, intelectuali, preoți, ofițeri care au luptat împotriva Uniunii Sovietice, dar și unii care au luptat împotriva Germaniei și au refuzat colaborarea cu regimul comunist, rămânând devotați monarhiei și valorilor democratice.

În 1948 a început marea acțiune de epurare politică și inaugurarea calvarului închisorilor comuniste. Pentru mulți dintre cei interniți, pușcăria va fi ultima etapă a vieții lor; harta României este acoperită de gropile comune și mormintele lor, fără cruci. Pentru alții, lunga perioadă de detenție se va sfârși în 1964, când, ieșiți din închisori, vor întâlni o lume nouă, străină, ostilă și rece, în care se vor simți ca niște exilați în propria patrie.

Alți adversari ai comunismului se vor refugia în munți (ofițeri, tineri, studenți, dar și simpli țărani), unde vor continua rezistența anticomunistă, până în 1962. Din păcate, acest episod al rezistenței anticomuniste din munți, cel mai lung din întreaga Europă cotropită de Uniunea Sovietică, este încă puțin cunoscut.

Colectivizarea agriculturii reprezintă ultima etapă în procesul de impunere a comunismului în societatea românească. Reducerea la tăcere a peste 10 milioane de oameni nu se puteau face peste noapte. În primul rând trebuiau eliminate simbolurile emblematice care susțineau țărănimea: regalitatea, liderii politici, intelectualitatea. Până în 1949, acest lucru a fost înfăptuit. Regimul comunist putea trece la crearea noului model de agricultură comunistă, de inspirație sovietică.

Tactica utilizată de comuniști, în cooperativizarea agriculturii, este de acum cunoscută: la început trebuiau neutralizați, agresați și eliminați liderii de opinie din lumea satelor, țăranii cei mai influenți. În această acțiune trebuiau folosiți țăranii săraci, cei mai influențați de propaganda comunistă, care le promitea o lume nouă, a egalității tuturor.

***

Primul decret de constituire a sectorului socialist în agricultură, este Decretul nr. 83/1949, cuprinzând măsurile de expropriere a "marilor proprietari" și constituirea, cu terenurile expropriate, a Întreprinderi Agricole de Stat (numite în epocă Gospodării Agricole de Stat - G.A.S.).

Prin reforma agrară din 1945, marea proprietate funciară (diminuată la proporții nesemnificative, după marea reformă din 1921), a fost redusă la 50 de hectare. Prin noul decret din 1949, această proprietate a fost expropriată și s-au constituit primele Întreprinderi Agricole de Stat. Se expropria, de asemenea, instalațiile agricole, clădirile, creanțele, titlurile de valoare. Conform articolului 4, din decret, rezistența la confiscare sau tănuirea de bunuri, se pedepseau cu închisoare de la 5 la 15 ani și pierderea întregii averi.

În 1950 a fost publicat în Buletinul Oficial, nr. 52, 10 iunie, Decretul nr. 151 privind concentrarea și circulația bunurilor agricole. Iată câteva prevederi mai importante ale acestui decret:

Decret nr. 151/1950, pentru comasarea și circulația bunurilor agricole¹

Cap. I Comasarea loturilor

...

Art. 2 În scopul asigurării condițiilor celor mai prielnice pentru întovărășirile agricole, pentru constituirea gospodăriilor agricole colective, pentru întărirea economică a țăranilor săraci și mijlocași și pentru întărirea G.A.S., loturile fărâmițate vor putea fi comasate prin schimburi de terenuri.

Art. 3 Comasările pentru întărirea situației economice a țăranilor săraci și mijlocași vor putea fi cerute de majoritatea țăranimii muncitoare din comunele interesate. Ele vor fi supuse sfaturilor

populare comunale spre a certifica îndeplinirea condițiilor prevăzute de prezentul decret și Ministerului Agriculturii spre aprobare.

Comasările necesare întovărășirilor și gospodăriilor agricole colective vor fi aduse la cunoștința sfaturilor populare comunale și supuse spre aprobare Ministerului Agriculturii. Comasările pentru Gospodăriile Agricole de Stat vor fi hotărâte de către Ministerul Agriculturii.

Art. 4 Repartizarea terenurilor ce fac obiectul schimbului se va face pe baza unui proiect întocmit de o Comisiune locală și aprobat de către Sfatul Popular județean. Comisiunea locală va fi compusă din președintele sfatului popular local și doi țărani săraci...

Cu Decretul nr. 151/1950, debutează în România campania de constituire a întovărășirilor agricole". Această formă de asociere țărănească marchează începutul introducerii sistemului comunist în agricultură și a fost considerată de autoritățile comuniste ca o etapă necesară scopului final: introducerea controlului absolut al statului comunist în acest ultim sector economic, care nu fusese încorporat în noul sistem politic.

Presiunile politice pentru constituirea "îtovărășirilor agricole" și a C.A.P. (numite în această perioadă Gospodării Agricole Colective), au fost diferite de la o zonă la alta a țării. La început, ele au fost mai puternice în zonele de sud și de est ale României și relativ slabe, în Transilvania. Este posibil ca această diferențiere în acțiunea comunistă în lumea rurală să fie determinată de aceeași tactică de a nu lovi în mai multe puncte, în același timp. Transilvania, regiune recunoscută pentru marea ei tradiție în privința proprietății țărănești, a fost lăsată la urmă; în această zonă, marile presiuni asupra spațiului țărănesc încep de abia în 1958. Între timp, utilizând teroarea, pușcăria politică, presiunile asupra copiilor de țărani, școlari în licee și facultăți, dar și forța armată, autoritățile comuniste au reușit colectivizarea agriculturii în cea mai mare parte a Munteniei, Dobrogei, Olteniei și Moldovei. În 1958, vine rândul Transilvaniei. Țărănimea din Transilvania, izolată și demoralizată, cunoscând deja teroarea care s-a abătut asupra altor regiuni și consecințele opoziției la acțiunile puterii comuniste, a fost colectivizată fără a se mai produce aici mari revolte colective, așa cum s-a întâmplat la începuturile colectivizării în alte zone ale României. La această atitudine de resemnare a contribuit și regimul impozitului în natură instituit de către comuniști, sub forma unor "cote" de produse, pe care gospodăriile țărănești necollectivizate trebuiau să le predea anual statului. De multe ori, aceste cote erau astfel calculate încât depășeau recolta obținută și țăranii erau nevoiți să cumpere o parte din produsele agricole, destinate statului. Această situație a făcut să accentueze demoralizarea țăranimii: mulți țărani au început să considere pământul ca o povară iar colectivizarea ca o fatalitate, împotriva căreia lupta este inutilă.

În Sălaj, marile presiuni împotriva țăranilor încep din 1958, prin încercările autorităților de constituire a întovărășirilor agricole. În acțiunea lor, comuniștii au folosit, ca instrument de diversiune, țăranii săraci, a căror pondere numerică și ca suprafață a pământurilor pe care le dețineau, era nesemnificativă. Practic, folosind prevederile Decretului nr. 151/1950, comuniștii au încurajat țăranii săraci ca să-și constituie întovărășiri agricole. O întovărășire, odată constituită, avea dreptul, conform Decretului 151/1950, să procedeze la comasarea loturilor de pământ, prin schimburi de teren. Acest mecanism a fost larg utilizat, pentru a se acapara cele mai fertile și mai apropiate pământuri, ale unui sat. Țăranilor care refuzau să se înscrie în întovărășire, li se dădeau în schimb terenuri de proastă calitate și situate la mari distanțe de localitate². Această metodă simplă dar diabolică a făcut ca, încetul cu încetul, să se înscrie în întovărășiri cea mai parte a locuitorilor unui sat. În cazul în care mai rămăneau țărani care refuzau înscrierea și nu acceptau nici noile pământuri, primite prin schimb, continuând să-și lucreze vechile terenuri, autoritățile erau abilitate legal ca să folosească forța, pentru a realiza constituirea întovărășirilor.

Asemenea tactică de constituire a întovărășirilor agricole a fost utilizată peste tot în Sălaj, antrenând reacții în lanț, la nivelul unor întregi grupuri de sate, deoarece tradiția căsătoriilor în afara propriei localități a făcut ca numeroase familii să dețină, prin moștenire, pământuri în alte sate. În cazul în care într-un sat s-a constituit o întovărășire, exista riscul ca locuitorii altor sate, care aveau pământ în satul respectiv, să-și piardă pământul de calitate și să primească, prin schimb, pământuri proaste. Aceasta antrena, în asemenea cazuri, decizia de-a intra în întovărășire, pentru protejarea pământului, astfel apăreau în noi sate nuclee ale viitoarelor întovărășiri.

Schimburile de pământuri între familii, în perioada de constituire a întovărășirilor și apoi, după 1962, schimburile de pământuri între sate (de obicei prin simple procese verbale, care conțineau hotărâri formale ale unor adunări generale ale C.A.P.) sau schimburile și cedările unor pământuri către Întreprinderile Agricole de Stat, au generat mari complicații ulterioare, în ceea ce privește statutul juridic al pământului. Aceste complicații au ieșit la suprafață după 1989, cu ocazia aplicării Legii 18/1991, cu privire la reconstituirea dreptului de proprietate al vechilor proprietari sau al succesorilor lor.

***

După Decretul 151/1950, o altă decizie comunistă va antrena mari mutații în statutul proprietății funciare din România. Este vorba despre Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 308 din 1 februarie 1953, prin care o serie întreagă de pământuri aflate în proprietate individuală, fie în proprietatea întregii colectivități sătenești, deveneau pământuri proprietate de stat.

Articolul 2 al acestei decizii, precizează că *“vor fi permise de către stat terenurile pentru care se vor depune cereri și acte de trecere a pământului în proprietatea statului de către muncitorii și funcționarii din instituțiile și întreprinderile de stat, din organizațiile economice și de masă și de alte categorii de cetățeni care neocupându-se efectiv cu agricultura, nu-și pot lucra pământurile”*.

Această hotărâre se referea, în primul rând, la preoții, învățătorii, profesorii, funcționarii din mediul rural dar la toate persoanele angajate la stat, la oraș. Astfel, preoții erau obligați să “doneze” statului pământurile bisericii (“clejile” sau “iclejile”), care, prin tradiție erau pământuri aflate în proprietatea parohiei (deci pământuri comunitare), iar preoții nu aveau decât dreptul de folosință a acestor pământuri, în perioada activității lor, în localitatea respectivă. Autoritățile comuniste au asimilat însă dreptul de folosință cu dreptul de proprietate, obligând preoții să semneze declarații prin care se obligă să renunțe la aceste pământuri și să le transforme în proprietatea statului.

În ceea ce privește profesorii, învățătorii sau funcționarii, aceștia erau obligați să cedeze pământuri aflate fie în proprietatea lor, fie a părinților, în caz contrar fiind amenințați că-și vor pierde serviciile la stat. Această hotărâre vizează inclusiv pensionarii, aparținând acestor categorii sociale, aceștia fiind amenințați cu suspendarea pensiilor sau chiar cu închisoarea.

Prezentăm, în continuare, câteva documente găsite în arhivele Oficiului de Cadastru-Sălaj. În primul rând, prezentăm câteva cereri prin care se “solicită bunăvoință” Consiliului Popular local de-a prelua în proprietate, pământuri aparținând bisericii, unor profesori sau unor funcționari. Aceste documente reflectă cinismul regimului comunist: în aparență aceste persoane au cedat pământurile, de bunăvoie, Consiliilor Populare. În realitate însă, aceste transferuri sunt rezultatul presiunilor, șantajelor și amenințărilor cu închisoarea. În cazul preoților (în majoritate foști preoți greco-catolici), după ce unii au cedat presiunilor în 1948, trecând de la catolicism la ortodoxie, în 1953, supuși unor noi presiuni, au cedat și pământurile bisericilor. Cea mai mare parte a acestor preoți aveau familii cu mulți copii sau erau bătrâni și comuniștii au profitat de situația lor materială pentru a-i face să treacă la ortodoxie, iar apoi, peste câțiva ani, să cedeze pământurile bisericilor. Preoții care au refuzat, au fost obligați să renunțe la activitatea preotească, iar mulți dintre ei (în frunte cu episcopii bisericii greco-catolice), au fost întemnițați.

Pentru profesori, funcționari sau alte categorii sociale, salariate de la bugetul de stat, transferul pământurilor a fost făcut sub amenințarea pierderii locurilor de muncă.

Autoritățile comuniste au urmărit prin H.C.M. 305 să priveze aceste categorii sociale de baza lor economică. Profesorul și preotul, altădată veritabili lideri de opinie în lumea satului, au devenit, în noile condiții, simpli funcționari de stat, fără o influență socială importantă.

Consecințele acestei situații se manifestă până astăzi; în general creditul moral și autoritatea preoților și profesorilor este scăzută, mulți dintre ei fiind discreditați prin colaborarea cu autoritățile comuniste.

Iată câteva documente, referitoare la transferul de proprietate, consecință a H.C.M. 308/1953:

Subsemnatul preot ortodox român din comuna Letca, satul Lemniu, ca urmare a hotărârii Consiliului de Miniștri, nr. 308 din 1 II 1953, cu onoare vin a vă oferi în patrimoniul statului sesiunea preoțească ce o dețin și anume:

- în satul Lemniu: 1 Ha. și 17 ari arător*
- În satul Toplița: 10 ari*

Lemniu, la 23 februarie

Trăiască Republica Populară Română!

Trăiască lupta pentru pace!

C.L., preot

O adeverință eliberată de la Protopopiatul Jibou, pentru același preot, arată schimbările de mentalitate care începuse să se producă, inclusiv în lumea clerului. Într-un mod cu totul absurd, protopopiatul este considerat o "întreprindere", iar preotul, un "tovarăș":

*Instituția Protopopiatului Ortodox Român
raion Jibou, str. Lenin, nr. 9*

Adeverință

Se adeverește prin prezenta că tov. L.C. este salariat permanent al acestei întreprinderi de la 1931, oct. 15, în funcția de preot paroh. Se eliberează prezenta apentru a-i servi la trecerea în proprietatea statului a bunurilor agricole ce le deține în comuna Letca, satul Lemniu, raion Jibou, reg. Cluj³.

O altă situație, din satul Cristolț:

*Serviciul parohial Cristolț
Nr. 9/1953*

Către Ministerul Agriculturii

Subsemnatul I.C., titularul parohiei Cristolț și uzufructuarul terenurilor parohiale, prin prezenta vin a vă ruga să binevoiți a accepta și trece în proprietatea statului suprafața de teren ce formează proprietatea parohiei și pe care o folosesc ca sesiune parohială (1,58 ha + 0.58 ha)

Motivele: Eu sunt salariat permanent la Instituția Min. Cultelor, ca preot paroh al acestei parohii și acest teren îmi este înspre piedică în îndeplinirea serviciului și fiindcă nici nu am mijloace cu ce să lucrez acest teren din lipsă de utilaje, parohia asemenea nu o poate face.

Terenul fiind bun al poporului prin aceasta doresc ca aceste teren să treacă în proprietatea celui a căreia este.

În nădejdea că cererea va fi rezolvată în mod favorabil.

Cristolț la 16 feb. 1953

Luptăm pentru Pace!

Răspunsul autorităților:

-

Sfatul Popular al com. Cristolț

Verificat de noi, din partea noastră propunem acceptarea cererii.

Cristolț la 18 feb. 1953⁴.

Aceiași situație o întâlnim și în cazul unui preot din Surduc:

... Vă rog respectuos să binevoiți a prelua în proprietatea statului terenurile sesiunii preoțești de prezent proprietatea parohiei ortodoxe române Surduc, care se află în folosința subsemnatului preot paroh.

Motivele pe care-mi bazez cererea mea sunt: lipsa brațelor de muncă în familie pentru lucrarea pământului, etatea mea înaintată-59 ani, dar mai ales faptul că preocupările gospodărești

împiedică esențial îndeplinirea obligațiilor curente ale serviciului proeșesc din câmpul muncii.

Surduc la 16 feb. 1953

Luptăm pentru Pace!

G.D., preot paroh

Răspunsul autorităților comunale arată adevăratul mobil al confiscării pământului, preotul G.D. fiind considerat "chiabur" (menționăm că am redat cu exactitate acest răspuns iar greșelile gramaticale aparțin originalului):

Notă explicativă

Analizând cererea înaintat a lui G.D. în ceia ce privește predarea pământului parochial în favoarea statului constatăm următoarele:

Parohia satului Surduc posedă în total 4,44 ha., conform actului de trecere în proprietatea statului.

Proprietatea mai sus amintită a fost dată în folosință preotului D.G.

Este categorisit privind categoria socială ca cheabur.

Este salariat permanent din anul 1917, în prezent în etate de 59 ani pentru lucrarea pământului cu brațe proprii este inapt.

Membri de familie nu are.

După analiza cazului punem avizul favorabil pentru ai trece pământul în folosința Statului...⁵

Sau cazul unei funcționare din Baia Mare, având pământ în localitatea Letca, care "cu onoare" solicită primăriei, preluarea pământului ei:

Către Sfatul Popular al comunei Letca,

Subsemnata T.M., născută V., domiciliată în orașul Baia Mare, str. Malinovski, nr. 34, născută în 2 iulie 1915 în comuna Lozna, raionul Jibou, cu onoare vă rog să binevoiți a-mi prelua proprietatea mea personală de 3 ha, 5 ari, situată în hotarul comunei Letca, raionul Jibou, în favorul Statului - a cărei uzufructuar este tatăl meu V.D. cu domiciliul în com. Lozna și care ca om în vârstă de 84 ani, bătrân și slab, nu numai că e nevoit a renunța la uzufruct dar și dorește a prelua această proprietate în favorul statului - iar eu fiind funcționară angajată permanent, nu am posibilitatea fizică de a mă ocupa cu economia.

Cererea mea o întemeiez pe hotărârea nr. 308 din 1 feb. 1953 a Consiliului de Miniștri a Republicii Populare Române, care prevede că funcționarii din instituții, care doresc a se lega tot mai puternic de instituția unde lucrează, considerând profesiunea pe care o exercită ca principală bază a existenței lor și a familiilor lor, neputându-se ocupa de cultivarea terenurilor ce posedă.

Toate terenurile ce le ofer sunt libere de orice sarcini.

Alătur dovada nr. 973-153 că sunt în serviciul întreprinderii "Combustibil" din Baia Mare.

23 feb. 1953

Trăiască Republica Populară România!

Trăiască Lupta pentru Pace!⁶

Hotărârea Consiliului de Miniștri, nr. 308/1953, a provocat și alte situații, multe dintre ele dramatice. Prezentăm cazul învățătorului pensionar V.I. din satul Borza, comuna Creaca. După o activitate de o viață, ca învățător, în 1946 este pensionat. În 1949, în urma Decretului nr. 3 (nepublicat în Buletinul Oficial), el este considerat ca având mijloace de subzistență, datorită pământului pe care-l posedă, și, în consecință, pensia îi este anulată. În 1953, ca urmare a decretului 308, el este amenințat cu pușcăria, fiind considerat "chiabur" și este obligat să-și predea terenul la stat, rămânând, la 71 de ani, fără nici un mijloc de subzistență.

Iată documentele care reflectă această situație:

Subsemnatul V.I. domiciliat în com. Creaca, satul Borza, cu onoare vă rog ca în conformitate cu H.C.M. nr. 308 să binevoiți a dispune preluarea întregii mele suprafețe ce o posed, care pământ doresc să-l predau statului.

Sunt un om în vârstă de peste 70 ani, incapabil de muncă, soția mea la fel, este de 49 ani,

care nu poate să muncească acest pământ (total: 15,79 ha.)

la răspunsul autorităților locale:

Sfatul Popular al Comunei Creaca
Comitetul Executiv

Proces verbal,

Dresat azi 19 februarie 1953. Noi Szelei Francisc, președintele Sfatului Popular al com. Creaca, având în vedere cererea locuitorului V.I., domiciliat în com. Creaca, satul Borza, care a depus cerere pentru a i se prelua pământul către stat conf. H.C.M. 308.

Având în vedere că susnumitul este încadrat ca chiabur și este învățător director de școală pensionat.

Având în vedere vârsta ce o are, de 71 ani și este incapabil de muncă așa că nu-și poate lucra pământul singur din cauza vârstei, din cauza incapacității de muncă, propunem următoarele:

Propunem preluarea pământului lui V.I. domiciliat în comuna Creaca, satul Bozna...

Adeverința de la Secția de Prevederi Sociale arată că pensia i-a fost retrasă, încă în 1949:

Secția de prevederi Sociale, nr. 190394/1953

Adeverință

Se adeverește de noi că V.I. din comuna Creaca satul Bozna a fost învățător în acea comună a fost pensionar din anul 1946 și până în anul 1949 când pe baza Decretului nr. 3 a fost scos din drepturile de pensie. Susnumitul la data pensionării avea Decizia Nr. 190394, drept pentru care sa eliberat pentru ai servi la nevoie.

Jibou la 21 feb. 1953⁷ (N.N. greșelile gramaticale aparțin originarului)

***

La Oficiul de Cadastru al județului Sălaj există încă o mulțime de documente referitoare la H.C.M. 308/1953, însă ele nu ar face decât să întărească situațiile deja prezentate.

Ce s-a întâmplat însă cu pământurile confiscate în 1953 și care este statutul lor actual?

În decursul anilor, ele au căpătat destinații diferite:

1. O parte dintre ele, după ce au intrat în proprietatea Consiliilor Populare, au fost folosite la împrumutarea, de mici proporții, care a avut loc în 1953. De obicei, la această împrumutare au fost favorizate rudele și cunoștințele noilor autorități comuniste. Actele oficiale care au făcut posibilă această împrumutare au fost Decretul Consiliului de Miniștri, nr. 444/1953 și H.C.M. nr. 3522/1953.

La colectivizare, noii proprietari au înscris aceste terenuri în proprietatea C.A.P., în situațiile existente la 1 ianuarie 1990, figurând ca titulari de drept. Potrivit Legii 18/1990, la refacerea proprietății, se ia în considerare statutul fondului funciar, existent la 1 ianuarie 1990, în consecință, foștii proprietari au pierdut dreptul la proprietatea asupra acestor pământuri.

De aceea, viciile de fond ale Legii 18 (care nu a luat în considerație situațiile generate prin H.C.M. 308) au consecințe directe asupra persoanelor afectate de această hotărâre, precum și asupra succesorilor de drept: după ce în 1953 ele au fost victimele arbitrarului comunist, după 1990 ele sunt supuse unui nou arbitrar legislativ, situația lor nefiind rezolvată prin Legea 18. Aceiași situație se constată și în cazul sesiilor parohiale, care au fost folosite la împrumutarea din 1953.

În multe cazuri, foștii proprietari supuși abuzului din 1953, căutând, după 1990, să-și redobândească terenurile pierdute, au fost obiectul ironiei noilor proprietari, care le-au spus că au dobândit legal aceste terenuri, deoarece foștii proprietari au făcut singuri cerere de renunțare la proprietatea asupra lor.

2. O altă parte a acestor pământuri a rămas proprietatea Sfatului Popular comunale, până în 1960, când prin circulara nr. 12270, din 27 februarie, Consiliile Populare sunt obligate să

transfere aceste terenuri, fie în proprietatea C.A.P., fie în proprietatea I.A.S. Cele mai multe dintre terenuri au intrat în proprietate C.A.P. și au fost restituite după 1991, foștilor proprietari, inclusiv pământurile bisericii.

În legătură cu pământurile bisericii, în multe sate din nord-vestul Transilvaniei a apărut o situație nouă. Până în 1948, majoritatea parohiilor au fost greco-catolice. Prin noua lege a cultelor, din 1 decembrie 1948, această religie a fost interzisă iar preoții și episcopii acestei biserici, împreună cu credincioșii, au fost obligați să treacă la ortodoxie. După căderea comunismului, cultul greco-catolic a fost din nou recunoscut și în numeroase sate au început să se constituie comunități greco-catolice. Au apărut astfel, două parohii, una ortodoxă și una greco-catolică care își dispută dreptul asupra sesiilor parohiale. În unele localități, aceste dispute au degenerat în veritabile conflicte între locuitori, chiar dacă cele două biserici se consideră "biserici surori". De multe ori, aceste conflicte au căpătat puternice nuanțe politice, ortodocșii acuzându-i pe greco-catolici de trădare națională, de "vânzare la unguri" (n.n. în realitate, majoritatea populației maghiare din Transilvania, cu excepția secuilor, este de religie reformat-calvină). În revanșă, greco-catolicii i-au acuzat pe ortodocși de colaboraționism cu regimul comunist, de orientare pro-moscovită și de distrugere intenționată, în 1948, a bisericii greco-catolice.

Deși în prezent, raporturile dintre greco-catolicism și ortodoxie se pare că au depășit faza violențelor fizice, este totuși greu de prevăzut care va fi evoluția viitoare a raporturilor dintre cele două Biserici. Criza acestor raporturi este generată și de lipsa unor reglementări juridice privind problema patrimoniului și a dreptului de succesiune, în urma complicatelor situații ivite în perioada 1948-1990.

3. O altă categorie de terenuri este constituită din acelea care au trecut după 1960 în proprietatea Întreprinderilor Agricole de Stat. pentru această categorie, Legea 18 este extrem de categorică: aceste pământuri rămân în componența fostelor I.A.S., transformate în societăți pe acțiuni, iar foștii lor proprietari devin acționari ai acestor societăți. Din păcate, în practică această calitate este de cele mai multe ori simbolică, deoarece veniturile obținute, în urma statutului de acționar, sunt extrem de scăzute.

În concluzie, se poate constata că pentru o parte a victimelor H.C.M. 308/1953, consecințele acestui abuz sunt de lungă durată și nici până în prezent ele nu au obținut restituirea pământurilor de care au fost depozitate.

***

În 1959, apare în Buletinul Oficial al M.A.N. nr. 10, din 30 martie, *Decretul nr. 115 pentru lichidarea rămășițelor oricărei forme de exploatare a omului de către om în agricultură, în scopul ridicării continue a nivelului de trai material și cultural al țărănimii muncitoare și al dezvoltării construcției socialiste*⁸.

Acest decret reprezintă o nouă lovitură dată țărănimii de către puterea comunistă. În mod practic, dacă o comisie formată din activiști de partid constată că o familie nu este capabilă să-și lucreze pământul, prin forțe proprii, acest pământ poate fi confiscat. Arbitrariul acestei situații este cu atât mai mare, cu cât, inclusiv țărani mijlocași sau săraci, dar având o atitudine anti-comunistă, puteau fi considerați "chiaburi" și, în consecință, pământurile lor puteau fi confiscate. În fapt, acest decret a încercat neutralizarea tuturor "dușmanilor" reali sau imaginari, din lumea țărănească, în special a liderilor de opinie. El demonstrează, încă o dată, clivajul dintre ideologia comunistă și realitatea cotidiană, cinismul și demagogia conducătorilor comuniști.

În arhivele Oficiului de Cadastru al județului Sălaj se găsesc numeroase documente referitoare la aplicarea acestui decret. Practic în toate localitățile județului există familii, victime ale acestui decret. Toate documentele reflectă aceiași situație: după ce o familie este trecută în rândul chiaburilor urmează confiscarea celei mai mari părți a pământurilor.

Reproducem în continuare, câteva documente de acest tip. Ele ilustrează arbitrariul deciziilor comisiilor locale de aplicare a decretului, atât în ceea ce privește calcularea suprafețelor pe care o familie le poate munci, cât și în cea ce privește clasificarea unei familii, ca familie de "chiaburi". Se poate spune, fără nici o îndoială, că în această perioadă satele au fost lăsate la cheremul acestor comisii, fără nici o posibilitate de-a se contesta hotărârile luate de ele:

Regiunea Cluj
Raionul Zalău
Comuna Mirșid

Numărul de țărani declarați chiarburi: 8

Suprafața totală a terenurilor (în hectare):

Arabil	Vii	Livezi	Pășuni și fânețe	Altele	Total
38,80	0,33	1,55	19,66		1,29 61,63
Suprafața confiscată:					
25,63	0,04	-	10,01	-	35,68

Aceste pământuri au devenit proprietatea Întreprinderii de Stat-Zalău și au făcut obiectul unor comasări care au antrenat mari complicații juridice.

Oată situația unei țărănci din satul Firminiș, comuna Mirșid, considerată "chiabur" de către comisia care a redactat statistica de mai sus:

Regiunea Cluj
Raionul Zalău

Procesul verbal nr. 1

Astăzi 10 aprilie 1959, Comisia comunei Mirșid, numită prin Decizia cu nr. 55/959 de către Comitetul Executiv al Consiliului Popular al raionului Zalău, pe baza declarației făcute de locuitorul Știrb Aurelia, domiciliată comuna Mirșid, satul Firminiș, numărul casei 101, cu 2 membri în familie, ia act de următoarele: Locuitoarea Știrb Aurelia are 5, 68 hectare de pământ, din care - 3,18 hectare de pământ arabil, 0,02 hectare de vie, 2,38 hectare de fâneță, 0,10 hectare de pământ de proastă calitate. Din această suprafață ea nu poate lucra cu familia decât 2,64 hectare.

Locuitoarea Știrb Aurelia propune ca 3,04 hectare din care: 0,66 arabil, 2,38 fâneță, situate în locul numit "La Tog" să fie transferate Gospodăriei Agricole de Stat Zalău⁹.

Un alt document din satul Cristolțel, prezintă situația unei familii de oameni bolnavi care nu mai pot să-și lucreze pământul, deci el trebuie confiscat. Un alt motiv al confiscării (poate cel adevărat) este faptul că "această familie are o atitudine dușmănoasă privind politica statului nostru".

Proces verbal

Încheiat astăzi, 7 iulie 1961

Noi subsemnații Florea Traian, președintele comisiei, Birta Gheorghe, secretar, Cigmărean Teodor, agent agricol și Cheța Victor, constituiți în comisia pentru verificarea aplicării Decretului 115/1959, am constatat cele ce urmează:

Cetățeanul Prodan Traian din satul Cristolțel, nr. 124 nu-și poate lucra cele 3 hectare de teren agricol nici cele 0,53 hectare de alte terenuri, în total 3,53 hectare.

Comisia a constatat că cetățeanu Prodan Traian poate lucra cu membrii familiei o suprafață de 0,53 hectare și că 3 hectare trebuie confiscate.

Se constată că cetățeanul Prodan Traian este pensionar cu o pensie de 768 de lei pe lună și că este bolnav. Soția sa de asemenea este bolnavă de meningită, deci ei nu-și pot lucra pământul.

Se constată, de asemenea, că această familie are o atitudine dușmănoasă privind politica statului nostru...

n.n. Prodan Traian a refuzat semnarea acestui proces verbal.

Aceeași comisie din Cristolțel a confiscat familiei Ilieș Grigore, 4,98 hectare, familia rămânând cu numai un hectar de pământ. Pentru justificarea confiscării, se invocă faptul că Ilieș Grigore "nu are o atitudine sănătoasă față de societate". Tot în Cristolțel au fost confiscate 9,89 hectare de pământ țăranului Rusu Vistrian (care avea o familie numeroasă), lăsându-i-se numai 3 hectare, pe considerentul că "numai trei membri pot lucra și el are o atitudine dușmănoasă față de regim"¹⁰.

Sau altă situație din satul Letca:

... Locuitorul Oprea Vasile posedă 2,98 ha teren din care 1,66 ha arabil și un ha fânaț, curți 0,18 ha neproductiv 0,14 ha...

... Din suprafața care posedă poate lucra împreună cu familia cu care duce gospodăria în comună 0,70 ha...¹¹

Iată și un document de confiscare a unei părți din averea mobilă și imobilă a unui țăran din comuna Buciumi, condamnat politic. Documentul este semnificativ pentru meticulozitatea dovedită de comuniști în înregistrarea și împărțirea chiar și a celor mai mărunte bunuri din gospodărie:

Copie

Dosar nr. 4003/1959

Confiscare

Tribunulul Zalău

Executorul judecătoresc

Proces-verbal

Astăzi 27 noiembrie 1959 orele 17.

Noi Kintinc Traian Executor judecătoresc pe lângă Tribunalul Zalău.

Având în vedere adresa cu Nr. 6983/1959 a Tribunalului Militar Cluj cu care se înaintează extrasul sentinței Nr. 417/1959 rămasă definitivă și ne invită ca pe baza acestei sentințe să procedăm la confiscarea averii totală a condamnatului Negrean Ioan cu ultimul domiciliu în comuna Buciumi raionul Zalău nr. 169.

Azi, data de mai sus, din oficiu ne-am deplasat la domiciliul susnumitului unde am găsit prezinte pe Negrean Rozalia căreia punându-i în vedere calitatea și scopul venirii noastre ne declarăm următoarele:

Este custode a bunurilor și le pune la dispoziție conform procesului verbal de sechestr.

După care noi, conform legii, am declarat confiscate în folosul statului următoarea avere mobilă și imobilă pe care le-am predat în custodia Sfatului, punându-i în vedere rigorile legii în caz de înstrăinare și anume:

-Una a doua parte dintr-o casă compusă din: Două camere, una bucatărie, una cameră de alimente și pivniță: Una a doua parte dintr-un grajd neterminat. Una cameră și cameră de alimente nu sunt terminate.

-O suprafață de 3 ha. pământ arabil, fânaț, livadă și curte situate la locurile: Pârăul lui Zinbrai, Podul sfirului, Valea ungurului, Morie pui, Valea ragului, La meseș, La grădina în deal și curtea casei în în suprafață de 1 ha, iar 2 ha. înscrise în întovărășire la locurile: Dealul porumbului, Șura costi, Săcățuri, În poiană.

Suprafața de 2 ha. se află înscrise în întovărășirea VICTORIA SOCIALISTĂ din Buciumi.

-3/ Un număr de 2 bivolițe, din care una de 11 ani cu lapte iar una de 6 ani sterpă.

-4./ Doi pui de bivol în vârstă de 2 ani 5 luni și 1 an și 6 luni.

-5./ Un porc în vârstă de 6 luni de culoare albă.

-6/ un număr de 3 oi țurcane.

-7./ Un car pentru vite complet și în stare de funcționare.

-8/ Un butoi din lemn pentru ținut vin cu o capacitate de 200/două sute/litri în stare bună.

-9/ Două bucăți tocitoare/căzi/ din lemn de brad în stare bună.

-10/ 200 kgr. grâu

Se menționează că în gospodărie rămâne:

- Una bivoliță.

- Un porc.

- Trei oi țurcane.

- Una tocitoare.

- Un butoi.

- Un car.

- 200 hgr. grâu

- Două căpițe fin

- Două care de paie

- Un plug de fier și unul de lemn

- Una grapă de lemn.

- Două care de porumb știuleț.

Drept pentru care am încheiat prezentul proces verbal în 4 exemplare spre cele legale.

Executor Judecătoresc   Delegați Sfatului   Soția urmăritului

Kintinc Traian   Balint Iosif Ciupe Nicolaie   Negrean Rozalia¹²

(n.n. greșelile gramaticale aparțin originalului)

Iată și o situație statistică privind confiscarea unor pământuri, conform Decretului 115/1959. Această situație se referă la câteva sate aparținând raionului Jibou și surprinde procesul de confiscare pe o perioadă scurtă-luna aprilie 1959-imediat după punerea în aplicare a decretului. Între timp, până în 1962, procesul de confiscare a pământurilor va continua:

	Familii de chiaburi	Persoane cu meserii neagricole	Familii de țărani mijlocași	Total
Numărul de gospodării la care s-a aplicat decretul	49	25	10	84
Total hectare	279,43	28,13	29,83	337,39
Teren arabil	146,14	21,21	19,61	186,96
Pășuni și fânețe	105,19	4,23	8,66	118,08
Alte terenuri	28,06	2,69	1,56	32,31
Total	279,43	28,13	29,83	337,39
Teren intrat la Gospodării Agricole de Stat	241,30	25,27	23,18	289,75
Teren intrat la Gospodării Agricole Colective	38,13	2,86	6,65	47,64
Teren intrat la Consilii Populare	-	-	-	-

***

Aplicarea Decretului 115/1959 s-a făcut pe baza unor instrucțiuni suplimentare, ale autorităților centrale. Aceste instrucțiuni au fost transmise conducerilor regionale de partid, de către Consiliul de Miniștri, sub forma unor telegrame secrete. Aceste telegrame sunt extrem de semnificative deoarece reproduc cu claritate, fără obișnuitul camuflaj ideologic, intențiilor comuniștilor față de lumea țărănească. Iată una dintre aceste telegrame, conținând soluții practice de aplicare a Decretului 115:

Copie Fulger Secret   Telegramă   6.04.1959

Către comisia regională pentru aplicarea Decretului 115/1959

Regiunea Cluj

287, București, Consiliul de Miniștri 13188/1000 30 1630

Vă comunicăm răspunsurile la unele probleme puse de consiliile regionale, urmând ca acestea să fie aplicate în toate regiunile țării.

1. Cu toate restricțiile legale privind circulația pământurilor, unii chiaburi au împărțit în fapt pământul, copiii. Cum se rezolvă situația acestora?

R: Dacă copii sunt despărțiți de părinți și au gospodărie separată, iar pământul le-a fost dat în fapt înainte de intrarea în vigoare a Decretului, să se recunoască împărțirea făcută și să se aplice prevederile decretului pe starea de fapt; dacă copiii sunt la rândul lor chiaburi, să li se aplice prevederile decretului ținându-se seama de pământul primit în fapt de la părinți. În cazul în care copiii nu sunt despărțiți de părinți și duc gospodăria împreună cu ceștia, eventuala împărțire făcută de părinți nu poate fi luată în seamă, aplicarea decretului urmând a se face pe întreaga gospodărie, conform decretului.

2. Ce se face cu terenurile vândute țăranilor muncitori fără forme legale și cu cele vândute de chiaburi?

R: Vânzările de terenuri, făcute până la apariția decretului, către țăranii muncitori care au intrat în gospodăria agricolă colectivă să fie recunoscute ca vânzări valabile, iar suprafețele respective să fie scăzute de la gospodăriile chiaburilor...

Vânzările de terenuri pentru care nu se face dovadă cu acte cu dată certă - adică nu au fost declarate la un organ de stat - nu vor fi recunoscute ca vânzări valabile.

În aplicarea decretului, terenurile aflate în această situație vor fi socotite în gospodăria care pretinde că le-a vândut. Terenurile chiaburilor care au fost date în folosință țăranilor muncitori pe baza H.C.M. 595/955 și pe care chiaburii pretind că le-au vândut acestora, cad sub prevederile decretului și vor fi în suprafața totală a chiaburului respectiv. Comisiile care nu au socotit valabile aceste vânzări și au hotărât ca în întinderea de teren care rămâne gospodăriei chiaburești să fie incluse pământurile pretins vândute, au procedat just, întrucât H.C.M. 595/1955 nu se referă la vânzări de terenuri și numai la darea în folosință pe timp limitat. Se recomandă tuturor comisiilor ca în soluționarea cazurilor similare să se procedeze la fel. Să se interzică organelor comunale întocmirea de acte prin care s-ar încerca să se facă dovada unor vânzări de terenuri, care în realitate nu s-au făcut înainte de intrarea în vigoare a decretului.

3. Cum să se procedeze cu chiaburii sau cu cei cu alte îndeletniciri, cărora cunoscându-li-se capacitatea de muncă a lor și a membrilor familiei cu care duc gospodăria împreună, declară că pot să lucreze întinderi de pământ care în mod vădit depășesc capacitatea lor de muncă?

R: Comisia comunală..., pe baza lămuririlor date de cei interesați, stabilește suprafețele pe care le pot lucra aceștia cu membrii de familie, cu care duc gospodăria împreună, comisiile vor avea în vedere situația reală a fiecărei familii, ținând seama de următoarele:

Felul culturilor: păioase (grâu) și altele, prășitoare (porumb) și altele sau intensive (legume) și alte culturi care reclamă multă muncă, suprafața medie pe care o poate lucra un om obișnuit în condițiile diferitelor culturi și pe baza experienței și realității localitatea respectivă, eventual să se orienteze și după vârstă.

4. Cum să se orienteze cu chiaburii care refuză să semneze procesele verbale sau să se prezinte în fața comisiilor pentru a da lămuririle necesare?

R: În cazul în care chiaburii refuză să semneze procesele verbale încheiate de comisiile comunale sau orășenești se va consemna în procesul verbal refuzul acestora de-a semna și se va da curs hotărârii comisiei - cei care refuză să se prezinte în fața comisiilor vor fi convocați oficial, iar în caz de neprezentare li se vor aplica prevederile decretului în lipsă - chiaburii care refuză să predea terenurile stabilite de comisie vor fi socotiți că se opun la aplicarea legii și vor fi încadrați în prevederile art. 10, alin. 2 din Decretul nr. 5.

5. Cum se rezolvă situația celor care având pământ mai mult decât pot ei să-l muncească, au intrat cu parte în întovărășiri, fără însă a lucra ei cu membrii familiei în întovărășire?

R: A: Dacă sunt chiaburi și s-au strecurat cu o parte din teren în întovărășiri să li se aplice prevederile decretului, ținându-se seama de tot pământul. Suprafața de teren a cărei folosință urmează să fie preluată, se va lua din ceea ce i-a rămas în afara întovărășirii.

B: Dacă sunt dintre cei care au alte îndeletniciri pentru care nu locuiesc în comună și nu lucrează în întovărășire ei sau membrii familiei cu care duc gospodăria împreună să se aplice prevederile art. 2 lit. d din decret. Pentru cei care locuiesc în comună dar nu lucrează în întovărășire, să se aplice prevederile decretului lăsându-se numai atât pământ cât lucrează. În anul 1959, recolta de pe terenurile prevăzute la litera B se va strânge de întovărășirea care le-a lucrat.

6. În anumite regiuni, în decursul timpului, o serie de țărani au ocupat terenuri de izlaz, păduri, baltă, fără forme legale, unele fiind declarate, dar în mare majoritate nedeclarate. Ce se face cu aceste terenuri?

Răspuns: Terenurile care sunt ocupate fără forme legale și sunt situate pe câmp, să fie considerate terenuri fără stăpân și să se aplice prevederile art. 2 litera d din decret predându-se în folosință G.A.S.

7. Cum se rezolvă situația terenurilor chiaburilor decedați, care au moștenitori, dar a căror succesiune nu este definitivă?

R: La aplicarea decretului să se țină seama de situația fiecărui moștenitor, iar dacă aceștia sunt

chiaburi să li se aplice prevederile decretului, socotindu-se la suprafața de teren și cea care le revine de pe urma succesiunii. Dacă moștenitorii renunță la succesiune, pământul trece în proprietatea statului. Să se definitiveze succesiunile cu plata taxelor legale.

8. Cum se rezolvă cazurile acelor care propun să li se preia terenurile ce nu le pot lucra ei cu membrii lor de familie?

R: Să se aprobe preluarea terenurilor ce nu pot fi lucrate, repartizarea acestor terenuri să se facă conform prevederilor H.C.M. 456/1959.

Semnează Comisia centrală 6/1959

Completare la telegramă:

1. Situația bunurilor, altele decât terenurile deținute de foștii proprietari va fi reglementată prin acte normative ale Consiliului de Miniștri.

2. Animalele deținute de crescători nu intră în prevederile decretului.

3. Bunurile care se donează de către chiaburi, țărani muncitori sau cei cu alte îndeletniciri vor putea fi primite de comisiile comunale sau orășenești¹³.

***

Analizând documentele acestei perioade, am încercat să vedem care au fost criteriile după care o persoană era considerată "chiabur". Eram înclinați să credem că s-au folosit unele criterii precise ca: suprafața agricolă totală, suprafața de pământ pe membru de familie, calitatea solului, vârsta membrilor apti de muncă. Am discutat și cu specialiștii care aplică Legea 18 și cunosc bine istoria colectivizării, actele juridice și administrative care au apărut în această perioadă. În pofida tuturor eforturilor noastre, nu am putut găsi nici un document care să ofere informații practice pentru a stabili categoriile sociale ale țăranimii, inclusiv criteriile prin care o persoană era considerată "chiabur". Deci în absența unor criterii clare la nivel național, comisiile locale au avut puteri absolute în stabilirea criteriilor și a persoanelor care cădeau sub incidența Decretului 115. De multe ori, clasificarea unui țăran drept "chiabur" a fost făcută și datorită unor resentimente personale, pe care un membru al comisiei le avea față de o anumită familie din sat. De aceea, considerăm categoria socială de "chiabur" o categorie precumpănitor politică și nu una determinată de criterii exclusiv economice. Pe de altă parte, țăranii care refuzau să se supună deciziilor comisiilor locale de aplicare a decretului, erau considerați "dușmani ai poporului" și închiși, potrivit unei proceduri juridice sumare, conform Decretului nr. 5, art. 10.

În concluzie, putem constata arbitrariul procedural în stabilirea categoriei "chiaburilor", arbitrariu însoțit însă de prevederi legale extrem de precise privind modalitățile de acțiune împotriva acestor persoane, care practic nu aveau nici o posibilitate reală de a contesta hotărârile comisiilor locale.

Hotărârea Consiliului de Miniștri 459/9 IV 1959, oferă alte elemente concrete privitoare la destinația terenurilor confiscate:

Consiliul de Miniștri al R.P.R.

Hotărârea 456 /9 IV 1950, cu privire la aplicarea decretului nr. 115/1959, pentru lichidarea rămășițelor oricărei forme de exploatare a omului de către om în agricultură

1. Comitetele executive ale Sfatului Popular vor lua de îndată toate măsurile pentru stabilirea, preluarea și repartizarea tuturor terenurilor care cad sub prevederile decretului și a căror folosință trece la G.A.C. sau alte organizații agricole socialiste, după cum urmează:

a) Folosința terenurilor agricole care depășesc puterea de muncă a chiaburilor precum și a membrilor lor de familie cu care duc gospodăria împreună, prevăzute la art. 2 lit. d, va fi repartizată astfel: 50 % G.A.C. și 50 % G.A.S..

Repartizarea terenurilor agricole în G.A.C. se va face numai acelor care au sub 4 ha. teren arabil pe cap de familie și care au forța de muncă pentru a lucra în bune condiții.

b) Folosința terenurilor agricole lăsate nelucrate mai mult de un an, a acelor terenuri a căror proprietari nu sunt îndeobște cunoscuți, a terenurilor nedecarate pentru a fi înscrise în registrul agricol sau rezultate în plus la măsurătorile cadastrale, a terenurilor aparținând celor care au alte îndeletniciri și ca urmare nu le lucrează cu munca lor și a membrilor familiei cu care duc gospodăria împreună, precum și terenurile rezultate pe bază de hotărâri judecătorești vor trece treptat la G.A.S..

Aceste terenuri se vor comasa treptat la trupurile existente ale G.A.S. sau în trupuri separate cât mai apropiate de G.A.S.. În mod excepțional, acolo unde nu sunt G.A.S. și nu este posibilă comasarea terenurilor, vor fi atribuite provizoriu G.A.C. sau C.A.P. până vor fi comasate la G.A.S..

c) Acolo unde nu sunt G.A.S., G.A.C. sau C.A.P., terenurile ce intră în prevederile art. 2 din decret vor fi date în grija Comitetelor Executive ale Sfatului Popular, care vor lua imediat măsuri pentru lucrarea lor, stabilindu-li-se și sarcini de producție...

Președintele Consiliului de Miniștri

Chivu Stoica, București, 9 aprilie, 1959¹⁴.

Alte precizări sunt conținute în telegrama nr. 5.426 I din 29 ianuarie 1960, transmisă administrației regionale Cluj:

... În legătură cu aplicarea decretului nr. 115/59, facem următoarele precizări:

1. În privința pământurilor aparținând cetățenilor străini, Decretul 115/1959 reglementează ca norma generală și obligatorie în R.P.R. lucrarea pământului numai cu forța de muncă a proprietarului și a membrilor cu care duc gospodăria împreună, lucrarea pământului cetățenilor străini, de către cetățeni români, prin mandat sau rude, constituind o formă de exploatare a muncii străine, nu este permisă și deci în mod normal, folosința acestor terenuri trebuie trecută în organizațiile agricole socialiste, prin urmare pământurile cetățenilor plecați din țară sau ale cetățenilor străini cad sub prevederile Decretului 115/1959...

4. În vederea reglementării situației chiaburilor care posedă și alte mijloace de producție în afară de pământ ca: batoze, tractoare, cazane de fierț țuică, mori, darace etc. și care nu le-au predat statului - comisiei centrale - sub formă de donație, se va înainta comisiei centrale în scris o situație pe regiuni cuprinzând următoarele date:

- câți cetățeni sunt care au mijloace de producție din cele arătate mai sus și câte asemenea mijloace de producție mai sunt în regiune, pe categorii de mijloace...

Comisia centrală pentru aplicarea Decretului 115/1959

nr. 87 din 21 ian. 1960¹⁵.

***

În arhivele O.C.O.T. există o mulțime de documente care se referă și la confiscările de bunuri: mori, atelaje, batoze, distilării de țuică. Aceste bunuri erau considerate "forme de exploatare a poporului" și, în consecință, proprietarii lor trebuiau deposezați. Este de menționat faptul că după confiscare, asemenea bunuri erau distruse, comuniștii considerând că noua industrie socialistă va fabrica produse mai competitive.

Prezentăm, spre exemplificare, situația bunurilor materiale din comuna Cizer, care urmau să fie confiscate, ca urmare a Decretului 115/1959:

- Total familii deținătoare de bunuri care intră sub incidența Decretului 115/1959: 42

- Tipuri de bunuri:

- Batoze: 2

- Cazane de țuică: 16

- Mori de apă: 24

- Bunuri confiscate conform decretului: un cazan de țuică¹⁶

***

La sfârșitul anului 1959, măsurile luate de către comuniști, pentru confiscarea pământurilor, au început să se concretizeze în marile suprafețe de teren intrate în componența Gospodăriilor Agricole Colective, dar, mai ales, a Gospodăriilor Agricole de Stat. Constituirea suprafețelor necesare funcționării noilor forme ale agriculturii comuniste în specile a Gospodăriilor Agricole de Stat, sunt rezultatul aplicării, în timp, a Decretului 83/1949, a H.C.M. 308/1953 și în primul rând, a Decretului 115/1959.

Spre exemplu, în regiunea Cluj, în care a fost inclusă și o parte a fostului și actualului județ Sălaj, suprafețele intrate în proprietatea colectivă, fie de stat, fie cooperatistă, se prezintă la 14 decembrie 1959, astfel:

Consiliul Popular al Regiunii Cluj

Comitetul Executiv

nr. 52517/17 decembrie 1959

Decizia nr. 1007/1959

Până în acest moment, în regiunea Cluj a trecut în proprietate colectivă următoarea suprafață:

- Total: 16. 743, 25 hectare

- Gospodării Agricole Colective: 4776, 26 hectare

- Întreprinderi Agricole de Stat: 10. 168, 92 hectare

- Alte unități (n.n. Consilii Populare): 1. 798, 92 hectare¹⁷.

După 1962, când procesul de colectivizare a fost considerat încheiat, suprafețele deținute de Gospodăriile Agricole de Stat au fost mărite prin "donații" de terenuri, făcute de către Gospodăriile Agricole Colective. Prin simple procese verbale care surprind hotărâri ale Adunărilor Generale din G.A.C., de cele mai multe ori fictive, mari suprafețe de pământ au fost transferate către Întreprinderile Agricole de Stat. După 1989, o mare parte a acestor terenuri a rămas proprietatea fostelor Întreprinderi Agricole de Stat, transformate în societăți pe acțiuni, iar foștii proprietari au devenit acționari ai acestor societăți.

***

Din analiza întreprinsă, se poate vedea că până în 1959 preocupările principale ale regimului comunist în agricultură au fost îndreptate înspre anihilarea liderilor populațiilor țărănești și constituirea sectorului de stat, sub forma Gospodăriilor Agricole de Stat.

În perioada cuprinsă între 1960-1962, obiectivul central al regimului comunist, în zona Transilvaniei de nord-vest a fost îndreptat înspre constituirea Gospodăriilor Agricole Colective (G.A.C. numite apoi, C.A.P.).

Spre deosebire de alte regiuni ale României, în special Muntenia, Dobrogea și Moldova, zona Transilvaniei a fost, până în 1960, slab colectivizată.

Spre exemplu, în județul Sălaj, la începutul anilor '50 nu au existat Gospodării Agricole Colective decât în câteva sate: Românași, Gârcei, Călacea, Hida. Într-o statistică din 1952 pentru raionul Jibou, se constată că în această zonă existau la aceea dată Gospodării Agricole Colective numai în 8 sate¹⁸, în timp ce bilanțul național la 31 decembrie 1952, este de 1.795 localități cu G.A.C., cuprinzând 171.445 familii și 736.346 hectare de pământ. De asemenea, în aceste opt sate colectivizate, numărul membrilor este extrem de redus și suprafața agricolă este mică. Denumirea acestor G.A.S. este semnificativă, surprinzând concepția triumfalistă a regimului comunist:

Localitatea	Numele G.A.C.	Suprafața de pământ (hectare)	Numărul de membri
Someș Odorhei	Steagul Roșu	186,13	71
Someș Guruslău	Vasile Roaită	143,13	40
Năpradea	Zorile Socialismului	156,74	51
Gârbou	21 Decembrie	293,44	107
Călacea	Victoria Socialismului	290,23	97
Hida	Drum Nou	233,50	84
Bezded	23 August	144,93	45
Baica	7 Noiembrie	245,16	nec.

În această perioadă a începutului anilor '50, constituirea Gospodăriilor Agricole Colective a fost marcată prin acțiuni extrem de dure, contra țăranilor, considerați "chiaburi" și care se opunea colectivizării. Fapte nesemnificative constituiau capete de acuzare de sabotaj și de subminare a economiei naționale. Iată un exemplu în acest sens:

Țăranul Cordea Pompeiu din satul Năpradea, a fost judecat în 1950 de către Tribunalul Zalău. Prin Sentința Penală nr. 640/1950, a fost acuzat și condamnat:

1. *În baza articolului 2, litera a, a Decretului 183/1949, la un an și șase luni închisoare corecțională, pentru faptul că în februarie 1950 a declarat la recensământ numai 6 vite mari, pe când în realitate avea 8 vite mari;*

2. *În baza articolului 2, litera a, din Decretul 183/1949, combinat cu litera b, din articolul 22 al Ordonanței nr. 2/1950 a Comitetului Provizoriu al județului Sălaj, la 2 ani închisoare corecțională, pentru faptul că nu a însămânțat în primăvara 1959;*

3. *În baza articolului 2, litera a, din Decretul 183/1949, combinat cu articolul 1 din Decizia Ministerului Agriculturii nr. 1204/1947 la un an închisoare pentru că în primăvara anului 1950 a dat pământ în dijmă;*

4. *În baza articolului 2, litera a, a Decretului 183/1949, combinat cu articolul 2 din Ordonanța nr. 2/1950 a Comitetului Provizoriu al jud. Sălaj, la un închisoare corecțională pentru nerepararea unui plug... precum a fost obligat să plătească 5.000 lei despăgubiri civile Ministerului Agriculturii și 10.000 lei în favoarea Comitetului de Stat pentru Colectarea Produselor Agricole, având în vedere că în sarcina inculpatului s-au reținut mai multe fapte care lovesc în economia națională, iar statului, suma de 300 lei, cheltuieli penale".*

Tribunalul decide și confiscarea întregii averi (15 hectare de teren arabil, 4 hectare de fânețe și 0,5 hectare livezi), sentință rămasă definitivă și după rejudecarea procesului în 1951, la Curtea Oradea, când i se reduce totuși, pedeapsa cu închisoarea. Țăranul Cordea Pompeiu avea 8 copii, dintre care 6 erau minori¹⁹.

***

Analiza dosarelor privind colectivizarea în Sălaj (ca de altfel și în alte regiuni), relevă existența unei strategii pe etape. Astfel, în general, în perioada 1955-1959 au luat naștere mici întovărășiri agricole, având un număr redus de membri și mici suprafețe de teren. Aceste întovărășiri erau constituite din țărani săraci.

În perioada 1959-1961, prin șantaj, teroare și amenințarea cu pușcări, are loc lărgirea întovărășirilor agricole, prin cuprinderea în cadrul lor a aproape întregului sat.

În perioada 1961-1962, are loc transformarea întovărășirilor în Gospodării Agricole Colective.

Din marele dosar al colectivizării în județul Sălaj, am ales numai câteva exemple, însă la Oficiul de Cadastru și de Organizare a teritoriului există însă sute de asemenea exemple, care așteaptă o viitoare cercetare privind colectivizarea în zonă.

În 1959, în satul Badon²⁰ a fost creată o asociație agricolă formată din 192 familii și 584 hectare de teren (508 hectare, arabil, 74 hectare, fânețe și 8,60 hectare de vii). La 5 noiembrie 1961, întovărășirea agricolă s-a transformat în Gospodăria Agricolă Colectivă "Mihai Viteazul". "Acest rezultat a fost obținut prin munca învățătorilor din comună, prin munca membrilor Comitetului de Inițiativă și a membrilor de partid... care au participat la transformarea întovărășirii în gospodărie". Cu toate aceste "rezultate", trei familii din sat au refuzat să se înscrie în colectiv. Decizia cu nr. 334/1961, de constituire a gospodăriei, este semnată de la direcția raională de către inginerul Gârjoabă Ilarie, în calitate de președinte și de către Chiorean Ioan, în calitate de secretar. Numele acestor doi adevărați "conducători ai colectivizării" în zonă, se găsesc într-o serie de procese verbale existente în arhive.

În satul Guruslău²¹, la 1 decembrie 1957 a fost înființată întovărășirea agricolă "Ady Endre". În această întovărășire au intrat 39 de familii cu un total de 16,59 hectare de pământ. La 25 octombrie 1961 a fost constituită Gospodăria Agricolă Colectivă "Steagul Roșu", cu 244 familii

(tot satul) și un total de 527,04 hectare (din care 352,89 ha. arabil).

La 30 martie 1955, s-a format în satul Bocșa²² întovărășirea agricolă "1 Mai", prin înscrierea a 16 familii cu 22,43 hectare de teren. În 1959, tot satul era înscris în întovărășire, iar la 9 noiembrie 1961 s-a creat Gospodăria Agricolă Colectivă "7 Noiembrie", cu participarea a 336 de familii și având 614,08 hectare de pământ (din care, 506 ha., arabil). 18 familii, cu un total de 37,70 hectare, au refuzat înscrierea în G.A.C..

În satul Stârci²³, în iunie 1958, 18 familii, având în total 7,16 hectare, au creat întovărășirea agricolă "Viața Nouă". În 1959, tot satul era înscris în întovărășire. Ea își schimbă numele în "Unirea". La 10 septembrie 1961 s-a creat G.A.C. "Valea Ragului", cuprinzând 303 familii și 538 hectare de pământ (din care, 360 hectare, arabil). 193 de familii nu s-au înscris în colectiv, fie datorită refuzului lor, fie datorită suprafețelor mici pe care le dețineau (sub 0,30 ha.) sau a faptului că aveau pământ în zona montană.

În 19 aprilie 1956, în satul Borla²⁴, s-a constituit întovărășirea agricolă "Înainte", având 16 familii și 22,43 hectare de teren. În 1959, tot satul era înscris în întovărășire; la 15 octombrie 1961, ea se transformă în G.A.C. cu numele "Petőfi Sándor", având 399 de familii (96,14 % din totalul familiilor) și 874,59 hectare de pământ (500,66 hectare, pământ arabil).

În satul Ponița²⁵, 20 de familii, având un total de 7,37 hectare, au constituit în 7 septembrie 1957, o întovărășire agricolă. În 1960, tot satul era în întovărășire, însă transformarea ei în G.A.C. a întâmpinat unele greutăți: *"În perioada de desfășurare a muncii politice printre țărani, pentru a-i îndemna să facă cereri de înscriere în G.A.C., au existat unele elemente necinstite care au făcut dificilă munca de convingere. Aceste elemente au format o delegație pentru a merge la București (Feșteu Nicolae și Feșteu Teodor) și a arăta că în sat nu sunt condiții favorabile pentru colectivizare (n.n. zona este muntoasă). Ele au colaborat cu Fărcaș Ioan, Colcer Iosif, Fărcaș Petru și Chira Ioan. Toți au avut manifestări ostile și au refuzat înscrierea în G.A.C.. Aceste elemente trebuie supravegheate și când aduc calomniile la adresa gospodăriei, trebuie demascate și denunțate autorităților de drept"*.

La 5 noiembrie 1961, 115 familii din sat au intrat în colectiv cu 246,83 hectare de pământ (din care 150,53 hectare, arabil). 28 de familii au refuzat înscrierea.

Am mai putea aduce încă numeroase exemple din marele dosar al cooperativizării în județul Sălaj, însă liniile generale sunt aceleași peste tot și indică puternica ofensivă a regimului comunist, care în decurs de câțiva ani, a reușit să colectivizeze întreaga regiune (cu excepția câtorva sate situate în zona sub-montană).

Țăranii care la constituirea G.A.C. au refuzat înscrierea, au fost supuși la presiuni permanente și în final au acceptat intrarea în colectiv, astfel încât în întreaga zonă nu a mai rămas nici o familie neînscrisă.

Pentru satele colectivizate începe o nouă și tragică experiență. Țărâtimea a fost transformată într-o forță de muncă gratuită, obligată prin sistemul de norme, să lucreze pământurile C.A.P. Noile generații au părăsit satele îndreptându-se către ocupații industriale în lumea orașelor, la început înspre orașe mai îndepărtate: Brașov, Cluj Napoca, Baia Mare, iar după 1968, înspre noua reședință a județului, municipiul Zalău. Cu această mare migrație rurală începe procesul de descompunere demografică a satelor, care în această perioadă (cu puține excepții), sunt localități cu un fond demografic extrem de scăzut, cu o rată a natalității apropiată de 0 și cu o populație îmbătrânită.

Modernizarea rurală, începută imediat după cel de-al doilea război mondial, a fost stopată. Tradiția, cultul muncii și respectul față de proprietate au devenit valori anacronice. Satul din regiune a intrat într-o istorie regresivă.

***

Noi credem că procesul de colectivizare marchează sfârșitul satului tradițional și totodată, sfârșitul țărânimii. Este extrem de interesant faptul că în aproape întreaga Europă sfârșitul țărânimii se produce cam în același timp, la începutul anilor '60. Dar între Europa Occidentală și Europa de Est - supusă sistemelor totalitare comuniste - diferențele sunt considerabile. În Occident, sfârșitul

țărănimii s-a produs prin modernizarea, creșterea productivității și ample procese de concentrare a proprietății, pe baza acțiunii legii cererii și oferte. Rezultatul final al acestui proces este apariția marelui sistem fermier, bazat pe o agricultură extrem de productivă, cu tehnologii apropiate de cele din mediile industriale și o supraproducție agricolă.

În Europa de Est, sfârșitul țărănimii este rezultatul impunerii prin forță a unui sistem economic eclectic, în care trăiesc în simbioză elemente ale unei agriculturi moderne cu tehnici de exploatare socială și confiscare a bunurilor agricole, care amintesc de sistemele economice tributar-asiatice și sclavagiste. Statul comunist a reprezentat instituția care a concentrat întreaga putere și mecanismele de acumulare și distribuire a bunurilor. Locul birocrăției asiatice a fost luat de activiștii de partid, cu atribuții importante în procesul de luare a deciziilor, acumularea de bunuri în folosul Statului și distribuirea unei părți din aceste bunuri către populație. În umbra acestei birocrății, fără valoare, fără tradiții și fără cultură, a stat "Securitatea", arma de persuasiune a regimului despotice comunist. Sfârșitul țărănimii în Europa de Est este însoțit de subdezvoltare economică și prăbușire a valorilor sociale.

***

În primăvara anului 1962, o Sesiune Extraordinară a Marii Adunări Naționale consacră sfârșitul procesului de colectivizare. Poate fi considerat o întâmplare faptul că în toate țările din Est colectivizarea a fost încheiată în acest an sau dimpotrivă, Moscova a fost cea care, din umbră, a dirijat evoluție problemei agrare în țările căzute sub dominația sa²⁶?

Note.

1. Buletinul Oficial, nr. 52, 10 iunie 1950, Decretul nr. 151/1950, Oficiul pentru Cadastru și Organizarea teritoriului-Sălaj (O.C.O.T.), Biroul Fond Funciar.

2. Mecanismul "reacției în lanț", la constituirea întovărășirilor agricole, ne-a fost descris de către Man Pompiliu, fost funcționar la O.C.O.T. Sălaj. Spre exemplu, în satul Bădăcin, după constituirea unei întovărășiri, prin participarea exclusivă numai a unor țărani săraci, a urmat comasarea pământurilor, întovărășirea primind cele mai bune pământuri. Țăranilor care refuzând înscrierea în întovărășire le-au fost luate pământurile, li s-a dat în schimb o zonă de vâlcele și alunecări de teren, cu pământuri imposibil de lucrat, în satul Sălăjeni. Pentru a merge de la Bădăcin până la Sălăjeni își trebuia aproape o zi. În aceste condiții, țărani au cedat și treptat s-au înscris în întovărășire.

Același mecanism se constată la nivel național. Numai în 1953, au apărut în România 11.400 de întovărășiri. Ele au constituit nucleul viitoarelor G.A.C.. Înscrierea în întovărășiri era relativ simplă deoarece țăranul își păstra uneltele sale și proprietatea asupra pământului. Cf. Cimisia pentru cercetarea abuzurilor, camera Deputaților, Dosarul Colectivizării Agriculturii în România, 1949-1962, București, 1992.

3. Arhivele O.C.O.T. Sălaj, Dosarul Letca, 1953.

4. Arhivele O.C.O.T. Sălaj, Dosarul Cristolț, 1953.

5. Arhivele O.C.O.T. Sălaj, Dosarul Surduc, 1953.

6. Arhivele O.C.O.T. Sălaj, Dosarul Letca, 1953.

7. Arhivele O.C.O.T. Sălaj, Dosarul Creaca, 1953.

8. Buletinul Oficial, anul VIII, nr. 10/30 martie 1959, Arh. O.C.O.T. Sălaj.

9. Dosarul raionului Zalău, 1959, Arh. O.C.O.T. Sălaj.

10. Dosarul Cristolțel, Decretul 115/1959, Arh. O.C.O.T. Sălaj.

11. Dosarul Letca, 1959, Arh. O.C.O.T. Sălaj.

12. Dosarul Buciumi, 1959, Arh. O.C.O.T. Sălaj.

13. Dosarul "Circulare", 1959 - 1961, Arh. O.C.O.T. Sălaj.

14. Dosarul "Circulare", 1959 - 1961, Arh. O.C.O.T. Sălaj.

15. Dosarul "Circulare", 1959 - 1961, Arh. O.C.O.T. Sălaj.

16. Dosarul Cizer, 115/1959, Arh. O.C.O.T. Sălaj.

17. Dosarul "Circulare", 1959 - 1961, Arh. O.C.O.T. Sălaj.

18. Dosarul "Situația constituirii G.A.C. în raionul Jibou", 1952, Arh. O.C.O.T. Sălaj.

19. Dosarul "Situația constituirii G.A.C. în raionul Jibou", 1952, Arh. O.C.O.T. Sălaj.

20. Dosarul constituirii G.A.C. Badon, 1961, Arh. O.C.O.T. Sălaj.
21. Dosarul constituirii G.A.C. Guruslău, 1961, Arh. O.C.O.T. Sălaj.
22. Dosarul constituirii G.A.C. Bocșa, 1961, Arh. O.C.O.T. Sălaj.
23. Dosarul constituirii G.A.C. Stârciu, 1961, Arh. O.C.O.T. Sălaj.
24. Dosarul constituirii G.A.S. Borla, 1961, Arh. O.C.O.T. Sălaj.
25. Dosarul constituirii G.A.C. Ponița, 1961, Arh. O.C.O.T. Sălaj.
26. Paul H. Stahl., în Etudes roumaines et aroumaines, II, Paris, 1993, articolul "Colectivizarea și împrăștierea", p. 161.

CÂTEVA ASPECTE INEDITE PRIVIND REGIMUL CONFISCĂRILOR DE BUNURI ALE ELITEI SĂTMĂRENE ÎN ANUL 1949

Viorel Ciubotă

O problemă puțin cunoscută dar de mare actualitate, mai ales în condițiile aplicării legii 112/1995 privind casele naționalizate, o constituie fără îndoială, exproprierea prin decretul lege nr. 83 din 2 martie 1949 a elitei din România care a mai rămas în libertate sau nu a luat drumul exilului. Această elită era formată în general din avocați, medici, notari, etc. care și-au adunat averea prin efort propriu. Ea se bucura de un prestigiu însemnat în rândurile populației, acesta fiind unul din motivele "tratamentului" la care a fost supusă de către comuniști, suferind anterior o lovitură prin reforma agrară din anul 1945. Este clar că în ochii regimului aceștia ar fi putut deveni potențiali sprijinitori și conducători ai mișcării de rezistență anticomunistă.

Măsura luată în 2 martie 1949 constituie o prefată a procesului de cooperativizare a agriculturii declanșat la Conferința Națională a P.C.R. ținută în zilele de 3-5 martie 1949. Ea a fost pregătită cu grijă, eliminându-se orice posibilitate de rezistență, fiind mobilizați activul de partid, militia, țărănimea săracă a satelor și muncitorii din fabrici. Astfel în 24 februarie 1949 Comitetul Central al partidului comunist - Direcțiunea organizatorică trimitea o circulară comitetelor județene de partid în care după ce se sublinia că sarcina principală a comuniștilor era "întărirea țării pe drumul socialismului" prin "întărirea continuă a sectorului socialist în toate domeniile" se arăta că după reforma agrară din anul 1945 au rămas importante mijloace de producție în mâinile celor expropriați: pământ, inventar viu sau mort, imobile, etc.¹.

Se treceau în patrimoniul statului:

a. "Exploatările agricole care au făcut obiectul exproprierii din 1945 și fermele model cu întregul inventar viu, mort și clădiri, aparținând sau afectate acestor exploatări, indiferent de locul în care se află".

b. "Instalațiile agricole și semi-industriale, mori, uleiuri, cazane de țuică, bunurile și materialele destinate exploatării agricole. Se exceptează de la expropriere obiectele de uz personal și casnic aparținând proprietarilor exploatărilor expropriați, a prepușilor (reprezentanților) acestora, precum și a familiilor lor, ca și alimentele din depozitele exploatărilor expropriate necesare consumului propriu"². Deși aceste prevederi erau clare, aplicarea lor s-a făcut peste tot cu mari abuzuri după cum se va vedea mai departe.

Se înfățișează apoi măsurile pe care urmau să le ia Comitetele județene de partid pentru aplicarea legii: selecționarea de către secretarul Comitetului județean P.C.R. și responsabilul cu cadrele, a administratorilor care urmau să preia bunurile. Procesul se declanșa în 24 februarie urmând să se încheie în data de 28 februarie 1949 și cuprindea selecționarea delegațiilor comitetului județean care urma să coordoneze fiecare comisie de preluare; asigurarea de către Prefectură a mașinilor necesare operațiunii (De menționat că prefectul județului nu știa la ce foloseau mijloacele de transport); selecționarea de muncitori pentru sprijinirea delegațiilor și administratorilor în comunele unde influența comuniștilor era slabă³. În ziua premergătoare operației se constituia Comisia județeană formată din prefectul județului, directorul Direcției

agricole județene, delegatul Uniunii Sindicatelor de Salariați Agricoli sub conducerea secretarului Comitetului județean de partid⁴. Cu acest prilej cei prezenți luau la cunoștință despre acțiunea care se pregătea. Cu această ocazie se semnav și împuternicirile pentru delegații și administratorii comisiilor locale prin care aceștia trebuiau să urmeze strict instrucțiunile primite și aveau în subordonare "toate organele publice" care erau obligate să acorde "tot concursul pentru îndeplinirea misiunii încredințate"⁵. În aceeași zi erau instruiți și delegații Comitetului județean precum și viitorii administratori. Instrucțiunile care cuprindeau 12 puncte erau menite să întărească vigilența revoluționară a celor trimiși în teren față de moșierii considerați "cei mai îndârjiți și înrâiți dușmani ai celor ce muncesc"⁶.

Acțiunea trebuia să înceapă în dimineața zilei de 2 martie ora 3 când delegatul Comitetului județean constituia Comisia Comunală pentru desăvârșirea reformei agrare formată din: delegatul P.M.R., viitorul administrator și primarul comunei. Fiecare comisie era însoțită în general de câte 2 milițieni și 10-15 țărani săraci, membri de partid dintre cei mai de încredere⁷.

Comisiile trebuiau să ajungă la locurile stabilite dimineața la ora 5. Se instala o pază pentru a nu dispărea bunuri, iar moșierul sau administratorul moșiei trebuiau să declare în scris tot ce posedă. Urma apoi inventarierea și sigilarea bunurilor iar moșierul și familia sa erau evacuați cu mijloace mobilizate în acest scop.

În general au fost expropriați cei care suferiseră și urmările reformei agrare din 1945 și cărora le rămăseseră casele și în jur de 50 ha de teren. Dintr-un raport al Prefecturii județului Satu Mare privind repartitia proprietăților agricole din județ până la reforma agrară din martie 1945 rezultă că existau 22 de moșieri cu peste 500 ha teren și 356 gospodării mari de 50-500 ha, 761 de gospodării mijlocii de 20-50 ha și 44431 gospodării mici de 1-20 ha⁸. În 1949 au fost expropriați aproximativ 170 de proprietari mici și mijlocii. În general marea majoritate sunt maghiari și evrei: Stal Vasile, Pika Nicolae, Kiraly Sigismund, Fridmann Alexandru, Csengeri Maier Alexandru, Boros Zoltán, Gross Samuil, Nemes Ștefan, Kaufmann Etelka, Helmecky Iosif, Bartha Ilona, Adorjan Alexandru, Pop Ludovic, Kellner Samuil, Zimmlichmann Mihai, Blayer Ster, Benedek Tiberiu, Bikfalvi Adalbert, Weisz Vasile, Pal Eugen, Berger Ioan, Weiss Victor, Grosz Márton, Blum Iosif și alții (vezi anexa 1). Nu lipsesc proprietari români: Buteanu Aurel, Dragoș Aurel, Pop Octavian, Achim Silviu, Nilvan Alexandru și alții, dar aceștia sunt puțini. În rândurile celor expropriați se află și cultele, mai ales cel greco-catolic, desființat după cum se știe în octombrie 1948 care figurează cu două instituții: Episcopia greco-catolică de Maramureș, și Mănăstirea "Sf. Vasile" din Bixad⁹. Sunt prezenți de asemenea și preoții greco-catolici cum este cazul lui Aurel Dragoș din Vama căruia îi sunt expropriate 45,82 ha¹⁰, sau preotul Cionca Dumitru care a fost expropriat în Fărcașa de 93 de iugăre (murise în 1947!)¹¹. Se întâlnește și cazul bisericii ortodoxe din Vama care "prințând știrea despre naționalizarea, respectiv exproprierea averii canonicului Aurel Dragoș" renunță de bună voie la o parcelă situată în imediata apropiere a terenurilor luate de la canonic. Motivația acestui gest era justificată de semnături (între care și preotul ortodox) prin "dorința sinceră a noastră de a sta în slujba poporului și a servi spre binele lui" și a contribui "la realizarea tuturor reformelor pentru transformarea Republicii noastre Populare Române într-un stat socialist, spre binele și propășirea poporului"¹². O frumoasă dovadă de servilism și oportunism mai ales că biserica ortodoxă nu figura în lista celor expropriați!

În ceea ce privește suprafețele expropriate acestea merg de la 0,75 ha, expropriindu-se o suprafață totală de 6455,60 ha¹³. Pe lângă terenuri se confiscă și tot inventarul mobil și imobil al proprietarului: case, anexe gospodărești, utilaje, mobile, haine, lucruri de valoare, etc. Astfel gospodăria agricolă de Stat din Vetîș a primit bunurile aparținând lui Nemet Aloisie (Vetîș), Farcas Petru (Vetîș), Perszensky Gabriel (Vetîș), Farcau Gheorghe (Vetîș), Szilagyi Paul (Oar) Szilagyi Andrei (Oar), surorile Czibere (Oar), Nagy Ludovic (Oar), văduva Andrei Sárközy (Oar), Sarka Andrei (Sătmărel), Roth Jakab (Sătmărel), Perszinsky Gabriela. În total s-au expropriat 416,09 ha de teren din care 358,21 ha arabil, 2 ha grădini, 17,53 ha fâneată naturală, 28,52 ha fâneată artificială, 6 ha pășune, 3,83 ha livezi. S-au preluat de asemenea: 21 bucăți pluguri pentru vite, 13 grape, 7 semănători, 3 fuioare, 2 vânturătoare, 26 cai, 29 vaci, 18 boi, 70 porci. 250 găini, etc.¹⁴. Pentru unii proprietari dispunem și de evaluarea totală a bunurilor pe categorii. Astfel inventarul

mobili al moșiei lui Tarța Augustin din Săcălășeni este format din 54 de poziții în valoare de 171385 lei. Terenul arabil era evaluat la 1307612 lei iar construcțiile la 586600 lei. Rezultă un total general de 2238673 lei¹⁵. Redăm în continuare câteva din evaluările făcute de comisiile de expropriere pentru bunuri intrate în proprietatea Gostatului din Ardud: Văduva Nagy Alexandru (Satu Mare) - 2616323 lei, Buth Vasile (Stâna) - 840228 lei, văduva Bartha Coloman (Viile Satu Mare) - 348429 lei, Makkai Ioan (Ghirișa) - 2635842 lei, Ianicicău Mihai (Giungi) - 2342165 lei, Adorjan Alexandru (Ghirișa) - 1651101 lei, văduva Nagy Alexandru (Ardud) - 3085019 lei, etc.¹⁶. De la cei 8 proprietari din Livada așa cum rezultă dintr-o adresă a Serviciului agricol județean, datând din 18 iulie 1949 și adresată Ministerului Agriculturii și Direcțiunii județene a Gospodăriilor Agricole de Stat s-au confiscat 255,33 ha teren arabil, 58,50 ha fânețe, 47,78 ha păduri, 3 plane, 140 cărți diferite, 41 tabouri, 437 bucăți de îmbrăcăminte¹⁷.

S-au confiscat numeroase bunuri de valoare: tablouri, cărți, bijuterii, porțelanuri, argintării, etc. valori care s-au pierdut pentru totdeauna, deoarece cei care le-au preluat nu au știut să le prețuiască. De la văduva lui Racz Petre din Peleş au fost confiscate 39 tablouri mari, 31 mijlocii și 54 mici precum și 1027 de cărți diferite și "o mulțime de cărți fără valoare"¹⁸. De la Weisz Iosif din Micula s-au confiscat 18 tablouri, 4 obiecte din aur, 3 din argint și 14 cărți de Emile Zola¹⁹. La Jake Iuliana s-au găsit 22 covoare, 10 picturi, 45 obiecte de ceramică, 12 bucăți tacâmuri de argint, 8 bucăți bomboniere și zaharnițe din argint, o vază antică de 120 cm lungime²⁰. La 7 martie 1949 se confiscau de la Helmeczi Iosif și Margareta din Medieșu Aurit 450 de porțelanuri diferite, 10 picturi, monede, bijuterii²¹. Văduvei Bartha Ilona din Viile Satu Mare, i se confiscau pe lângă restul inventarului mobil și imobil și cercei, ceasuri, inele, cruciulițe de aur, 100 bucăți bani de argint, 2 medalii de aur²². Doctorului Silviu Achim din Seini, i s-au confiscat nu mai puțin de 31 de poziții de bucăți de bijuterii (18) și argintărie²³. De la văduva Bikfalvi Adalbert din Berindan se confiscau bunuri în valoare de 12233704 lei iar obiectele de aur și argint reprezentau nu mai puțin de 25 de poziții de inventar²⁴. În 2 martie de la dr. Dumitru Crăciun din Seini se ridicau bijuterii, ceasuri de aur, pietre prețioase (11 poziții), 5 obiecte de argint și 12 bucăți tablouri de valoare²⁵.

Cea mai mare "captură" de obiecte de valoare a Comisiilor de expropriere s-a făcut la Stall Vasile din str. Malinovschi nr. 12 din Baia Mare de la care s-au confiscat valori imense. În inventar apar 46 de tablouri, sute de porțelanuri de Rosenthal și Herendi. Cei doi reprezentanți trimiși de județeană de partid, Braun Nicolae, delegatul P.R.M. și Cetelle Carol, administratorul provizoriu au notat și numele autorilor picturilor confiscate: Ziffer Sándor, Balla Béla, Szabo Dezső, Kovacs Francisc, Deák Sándor, Ferenczi V. și alții, majoritatea pictori cunoscuți ai școlii de pictură de la Baia Mare²⁶. S-au confiscat de asemenea și zeci de mii de cărți, care suntem siguri că au ajuns pe foc deoarece erau considerate cărți "burgheze". Astfel de la Bikfalvy Gheorghe s-au confiscat 1353 cărți diferite, de valoare²⁷, de la Papalczi Ela din Medieșu Aurit 1000 de cărți "antică și modernă burgheză"²⁸. De la Schweitzer Ella din Iojib s-au ridicat 1000 bucăți cărți "bibliotecă antică cu conținut burghez"²⁹. La familia Nilvan din Șomcuta Mare s-a întocmit și inventarul cărților confiscate (768 bucăți) în majoritate cărți de literatură română, maghiară, franceză, germană dar și cărți de istorie: Dacia istorică (2 bucăți), Transilvania (26 numere), Familia (12 numere), Istoria Transilvaniei. Alexandru Nilvan avea și o minibibliotecă de agricultură cu numai puțin de 87 bucăți cărți, pe care le folosea în exploatarea rațională a proprietății³⁰. De la văduva Nilvan Alexandru s-au confiscat și 35 de tablouri, 6 covoare și 5 lăzi cu diferite obiecte de valoare³¹.

În total s-au ridicat obiecte de valoare de la 60 de proprietari din Satu Mare, Baia Mare, Șomcuta Mare, Apateu, Oar, Petin, Micula, Botiz, Vetiș, Agriș, Păulești, Halmeu, Odoreu, Mireșu Mare, Vama, Copalnic Mănăștur, Lipău, Trip-Băi, Berindan, Livada, Peleş, Culciu Mic³². Obiectele teoretic s-au predat Băncii Naționale dar fără a se încheia un proces verbal amănunțit de predare-primire care a facilitat dispariția unor valori. Practic nu se mai poate da de urma acestor obiecte. Aplicarea Decretului 83 din 1949 a constituit și prilejul de a prelua bunurile bisericii greco-catolice desființate cu câteva luni în urmă. Prin procesul verbal nr. 129 din 21 februarie 1949 se preia proprietatea agricolă numită "Dealul Florilor" situată în Baia Mare, pe baza ordinului 591/1949 a Direcției Agricole județene cu o suprafață de 9,29 ha, fostă proprietate a Episcopiei greco-catolice a Maramureșului. De remarcat inventarul foarte sărăcăcios din casă (o masă, un birou, o dormeză, o sobă de tuci) și în același timp că aici se găsea o bisericuță de lemn "monument istoric"³³. În urma unui ordin telefonic al Direcției Agricole se preiau la 27 februarie 1949 și bunurile din Apa și

Ilba a Episcopiei greco-catolice, care erau sechestrate din data de 4 februarie 1949. La Apa se preiau 92 ha de teren iar de la Ilba 4 case de locuit, 157 iugăre pădure, 30 iugăre pășune, 4 iugăre de vie, 6 iugăre fâneată, 14 iugăre livadă și 14 ha teren arabil deci în total 135,32 ha³⁴.

În 20 aprilie 1949 se preluau bunurile Mănăstirii "Sf. Vasile" din Bixad, prin încheierea a două procese verbale de predare-primire. În primul se preia așa numitul castel Pásztory, intrat în proprietatea mănăstirii la moartea fostului egumen cu 44 ha de teren. Inventarul aflat în castel este foarte săracios: 25 de bucăți paturi de fier, 12 bucăți paturi de lemn, 17 bucăți tabureți, 11 bucăți saltele, 16 bucăți mese mici, 11 bucăți lăvețe, 7 bucăți bănci pentru școală, 10 bucăți fotolii³⁵. Printr-un alt proces-verbal se prelua clădirea principală a mănăstirii formată din 25 de camere, 227 ha teren din care 46 ha arabil, 45 ha fâneată, 93 ha păduri, etc. Inventarul viu era alcătuit din 6 cai de muncă, 2 boi, 9 vaci, 48 de oi și 25 bucăți de stupi sistematici³⁶.

Soarta celor expropriați nu a fost deloc ușoară, mai ales că au trebuit ca în termen de 15 minute să evacueze casa, cum este cazul lui Antal Mihai din Mărtinești³⁷, acțiunea desfășurându-se de obicei în jurul orei 3 dimineața. În general, cei expropriați nu au putut să-și ia mai nimic din bunuri, deși legea prevedea că au dreptul la lucrurile personale și la hrană. Așa este cazul văduvei Persenszky Iuliana care a fost scoasă în noaptea de 5 martie din casă "fără nici o bucată de haină"³⁸ sau a preotului reformat Gacsályi Zsigismund evacuat împreună cu soția din Culciu Mic și deportat la Târgu Mureș fără a avea posibilitatea să-și ia măcar veșmintele preoțești³⁹. Probabil că așa au pățit marea majoritate a celor expropriați. Nu prea se întâlnesc multe cazuri de înapoiere de bunuri în limitele legale, iar atunci când totuși se admite vreo cerere, bunurile înapoiate sunt derizorii. Astfel Buteanu Ioan din Seini cere să i se înapoieze strictul necesar din casă, deoarece în momentul aplicării decretului 83 nu a fost acasă. Prin adresa nr. 2500 din 21 martie 1949 Direcția Agricolă județeană aprobă ca din sutele de poziții confiscate să i se înapoieze un costum de haine, o pereche de pantofi, un cearceaf, o pernă, o plapumă, o cămașă, o pereche indispensabile, o lingură, un cuțit, o furculiță și o farfurie⁴⁰. Deși era de cetățenie maghiară și în mod normal nu ar fi trebuit să intre în prevederile decretului 83, lui Kálnay Margareta din Satu Mare i se confiscă toată averea inclusiv 5 tablouri și 10 obiecte de argint China. După multe insistențe în 12 august 1949 secretarul P.M.R. din Satu Mare pune o rezoluție ca "să i se elibereze ceva rufărie (subl.n.)" petiționarei și să se încheie proces verbal de predare-primire deoarece "petiționara nu cade sub expropriere fiindcă este de cetățenie străină"⁴¹.

Majoritatea celor expropriați au fost deportați mai ales în orașele Turda, Sibiu, și Târgu Mureș unde li s-a stabilit domiciliu forțat și de unde nu puteau pleca decât cu aprobarea Miliției. Puterea Miliției era foarte mare, opiniile ei fiind respectate deși era vorba de cazuri flagrante de abuzuri sau nedreptăți. Dintr-o adresă din 10 mai 1949 a Direcției Agricole județene aflăm că Decse Francisc junior din Agriș solicită să se întoarcă acasă deoarece nu avea nici un fel de avere pe numele lui, cerere respinsă pentru că "Miliția cere ca numitul să rămână cu domiciliul la Târgul Mureș, fiind fiu de moșier"⁴². Uneori s-a întâmplat ca alături de proprietar să fie deportat și administratorul moșiei așa cum este cazul lui Gyene Paul din comuna Oar care "cu ocazia ridicării proprietărilor de moșie au fost ridicați și subsemnatul cu văduva Szilagyi Andrei la care am fost angajat ca administrator agricol..."⁴³.

O parte din cei expropriați erau morți demult mai ales evreii deportați în anul 1944 în Germania. Așa sunt cazurile lui Grosz Martin⁴⁴, Kaufman Solomon, Kaufman Ludovic, Kaufman Natalia⁴⁵, preotul Cionca Dumitru care murise în anul 1947⁴⁶.

Există și cazuri când pe lista celor deportați au fost trecuți oameni din răzbunare. Așa este cazul notarului pensionar dr. Petru Roca din Livada care deși în timpul horthyștilor fusese arestat timp de 7 luni pe motiv că simpatiza "cu persoane din organizațiile democratice", a fost evacuat în 7 martie 1949 "din motive de răzbunare, nefiind trecut în tabloul moșierilor expropriați"⁴⁷.

Există cazuri de proprietari deținuți de Miliție fără a se specifica în adrese motivul pentru care erau închiși. Este cazul lui Nagy Eugen deținut în închisoarea Tribunalului din Satu Mare⁴⁸ sau a lui Szarvady Carol tot din Satu Mare despre care Miliția se interesează dacă numitul cade sub prevederile legii nr. 187/1949 deoarece "ne declară că începând din anul 1913 și până la data exproprierii a fost proprietarul unui imobil de 11 ha"⁴⁹.

Sunt și cazuri de proprietari care erau fugiți deja din țară în America, Canada, Franța: Weiss Vasile, Crișan Ioan, Rațiu Iosif, și alții⁵⁰. Alții probabil presimțind mersul evenimentelor și-au

vândut proprietățile în întregime sau părți, cum este cazul avocatului dr. Tánody Andrei care și-a vândut cele 2 case și 50 ha pământ la 30 de țărani încă în anii 1945-1946⁵¹, sau a lui Zimmlichmann Mihai din Orașu Nou care își vânduse casa în anul 1948 și pentru care primise deja 180000 lei, naționalizându-se doar restul de 20000 lei care se mai aflau încă la cumpărător⁵².

O ultimă problemă pe care vrem să o atingem este aceea a delegaților P.M.R. și administratorilor trimiși de Comitetul județean să aplice decretul 83/1949. Erau în general oameni simpli, fără multă carte, fapt ce se vede și din modul cum redactează procesele verbale, inventarele pline de greșeli și dezacorduri. În schimb erau îndoctrinați în ură față de tot ce era trecut burghez sau moșieresc după cum răzbate din documente. Este semnificativă în acest sens o notă a administratorului Alexandru Fridman și a delegatului P.M.R. Lupșa Vasile în care referindu-se la Nicolae Nilvan se spunea că "posedă două diplome fiind premiat moșierul de regimul moșieresc primind o medalie de aur și una de argint care tot nu le știm unde se găsesc"⁵³. Este semnificativă zelul care uneori dădea în prostie, cu care acționau aceste comisii comunale. Într-o adresă din 6 martie 1949 a Comisiei Comunale din Amați către Comisia județeană referitor la proprietatea Reizman se arată că: "Comisia Comunală din comuna Amați a luat toate măsurile de vigilență asigurând paza de 1-2 din P.M.R. zilnic la această moșie naționalizată ca nu cumva dușmanul de clasă să atace sau să tragă sub influență pe administratorul numit"⁵⁴.

Desigur că în această amplă acțiune au fost atrase și alte categorii de oameni care avuseseră contact cu cei expropriați: vecini, servitori și alții care au avut acum ocazia să practice din plin delațiunea și să-și arate ura față de semenii lor. Se păstrează asemenea delațiuni în dosarele de expropriere. Astfel în 8 martie 1949 Burean Iosif și Burean Gheorghe declarau că au auzit de la portarul lui Ster Otto, expropriat din Potău, că în noaptea de 1 spre 2 martie au cărat la vecina văduva Papp Kálmán lăzi și alte bagaje pline cu lucruri valoroase⁵⁵. Din 12 martie 1949 se păstrează un proces verbal de percheziție la Tereh Alexandru din Satu Mare pentru că a ascuns bunuri "între niște lăzi stricate, uzate" într-o magazie. Și pe acesta l-a pârât o chiriașă soția lui Botoș Tiberiu, care a denunțat-o și pe o vecină doctoriță care a ascuns în locuință câteva șunci de porc ale lui Tereh⁵⁶. Ne oprim doar la aceste două exemple despre sistemul de delațiune instaurat de regimul comunist încă de la început și care a otrăvit viața oamenilor timp de 50 de ani.

Evenimentele întâmplăte în primele zile ale lunii martie 1949, prilejuite de aplicarea Decretului 83, chiar dacă nu au atins un segment numeros de populație se înscriu în șirul lung de abuzuri pe care regimul comunist le-a patronat în cei 50 de ani de existență. Măsura era menită de asemenea să desființeze orice posibilitate de opoziție împotriva regimului comunist. Hărțuiți, batjocoriți, închiși, deposezați în general de orice avere, pentru cei atinși de efectele decretului 83 a început un lung calvar petrecut cel mai adesea sub umbra amenințătoare a organelor de represiune comunistă, calvar care din păcate nu a încetat nici în ziua de astăzi pentru că trebuie să recunoaștem că foștii proprietari și urmașii lor nu au fost repuși în drepturi deși au fost jefuiți de regimul comunist de valori imense.

Note

1. Arhivele Naționale Satu Mare, fond Prefectura județului Satu Mare, dosar 34/1949, f. 1.
2. Ibidem.
3. Ibidem, f. 2-3.
4. Ibidem, f.4.
5. Muzeul Județean Satu Mare, inv, nr, 30422, dosar 30, f. 4.
6. loc. cit., dosar 27, f. 31-32.
7. Arhivele Statului Satu Mare, fond Prefectura județului Satu Mare, dosar 34/1949, f. 5.
8. loc. cit., fond Prefectură jud. Satu Mare (Armistițiul), dosar 22/1946, f. 80.
9. loc. cit., dosar 147 și 32.
10. loc. cit., dosar 29, f. 1.
11. loc. cit., dosar 37, f.1.
12. loc. cit., dosar 29, f. 12.
13. D. Bujor, S. Vasil-Marinescu, Aspecte ale aplicării reformei agrare din 1945 în județul Satu

Mare, în "Satu Mare. Studii și comunicări", V-VI, 1981-1982, p. 434.

14. Muzeul Județean Satu Mare, dosar nr. 147, f. 33.

15. loc. cit., dosar 46, f. 19.

16. loc. cit., dosar 2, f. 3

17. loc. cit., dosar 27, f. 93 și 97

18. loc. cit., dosar 135, f. 114 și 124.

19. loc. cit., dosar 134, f. 2.

20. loc. cit., dosar 114, f. 42.

21. loc. cit., dosar 114, f. 9, 40, 42.

22. loc. cit., dosar 11, f. 23.

23. loc. cit., dosar 66, f. 83, 84.

24. loc. cit., dosar 108, f. 25.

25. loc. cit., dosar 66, f. 247.

26. loc. cit., dosar nr. 147, f. 190.

27. loc. cit., dosar nr. 108, f. 12.

28. loc. cit., dosar nr. 114, f. 54.

29. loc. cit., dosar nr. 12, f. 54.

30. loc. cit., dosar nr. 38, f. 46-49.

31. Arhivele Statului Satu Mare, fond Prefectura județului Satu Mare, dosar nr. 42/1949, f. 3.

32. Ibidem, f. 1-3.

33. loc. cit., dosar nr. 147, f. 82.

34. Ibidem, f. 87.

35. loc. cit., dosar nr. 32, f. 3.

36. Ibidem, f. 6.

37. loc. cit., dosar nr. 118, f. 15.

38. loc. cit., dosar nr. 109, f. 10.

39. loc. cit., dosar nr. 148, f. 6.

40. loc. cit., dosar nr. 41, f. 214.

41. loc. cit., dosar nr. 148, f. 144.

42. loc. cit., dosar nr. 73, f. 17.

43. loc. cit., dosar nr. 87, f. 12.

44. loc. cit., dosar nr. 76, f. 24.

45. loc. cit., dosar nr. 132, f. 9.

46. loc. cit., dosar nr. 37, f. 4.

47. loc. cit., dosar nr. 148, f.

48. loc. cit., dosar nr. 106, f.

49. loc. cit., dosar nr. 131, f.

50. loc. cit., dosar nr. 21, 6, 35.

51. loc. cit., dosar nr. 93, f. 1.

52. loc. cit., dosar nr. 31, f. 5.

53. loc. cit., dosar nr. 51, f. 12.

54. loc. cit., dosar nr. 86, f. 7.

55. loc. cit., dosar nr., f.

56. loc. cit., dosar nr. 79, f. 20.

Dosar	Numele si prenumele	Localitatea	Supr.expropiată	Delegat	Administrator
38	Nilvan Alexandru	Hideaga	50 ha	Orban Francisc	Dragos Ioan
149	Jakab Ferencz	Satu Mare	87 iugăre	Nagy Cornel	Jakab Francisc
87	Văd. Szilagyi Andrei	Oar	28 ha	Hutton Iuliana	Papp Ioan
150	Jako Iuliana	Mediesu Aurit	50 ha	Dioszeghi Coloman	Kohn Stefan
107	Mayer Carol	Dara	170,22 ha	Cenan Ioan	Teglas Francisc
107	Vames Eugen	Dara	50,40 ha	Iosip Mihai	Lăpusan Ignat
129	Demian Titus	Odoreu	59 ha	Boca Vasile	Damian Mihai
14	Dobosi Ioan	Halmeu	32,97 ha	Stark Anton	Maras Mihai
56	Racoti Alexandru	Remetea Chioarului	-	Fodor Ernestin	Iohos Adalbert
17	Lemeni Pop Alexandru	Halmeu	47 ha	Dărăban Vasile	Man Petru
32	Mănăstirea greco-catolică "Sf. Vasile"	Bixad	44 ha	Man Dumitru	Pop Ioan
52	Solomon Mauritiu	Lăpusel	13,64 ha	Morariu Florica	Busila Boris
53	Kremitz Ludovic	Baia Mare	10,40 ha	Contiu Paul	Villistein Alexandru
54	Muresan Gheorghe	Merisor	13,38 ha	-	-
55	Stall Vasile	Cicârlău	37 ha	-	Erdelyi Iosif
57	Pasca Ioan	Buteasa	17 ha	Izsak Paul	Gustus Ioan
58	Butean Ioan	Seini	51,39 ha	-	Ciordas Alexandru
139	Nagy Ludovic	Oar	31,75 ha	-	-
131	Szarvadi Carol	Mărtinesti	48,5 iugăre	Sandor Nicolae	Ilesi Alexandru
130	Bartha Coloman	Satu Mare	-	-	-
141	Godja Vasile	Hrip	55,38 ha	Kosa Elena	Lazin Emese
140	Benedek Paul	Culciu Mic	27,06 ha	Bota Vasile	Nistor Vasile
50	Bartha Carol	Ariesu de Pădure	26,37 ha	Orban Alexandru	Csama Francisc
106	Nagy Eugen	Satu Mare	30 ha	Cosarcă Mihai	Căvasi Gheorghe
105	Benedek Tiberiu si Paul	Satu Mare	-	Rotariu Dumitru	-
-	Silviu Achim	Seini	30 ha	Reich Iuliu	Verdes Simion
98	Kesköcsák Paul	Peles	68 ha	Lakner Dezideriu	Tuturas Octavian
99	Blum Iosif	Lipău	67,29 ha	Oros Gheorghe	Bolos Vasile
145	Văd.Sofar Ludovic	Satu Mare	-	-	-
79	Tareh Alexandru	Satu Mare	38,50 iugăre	Haiduc Stefan	Nanea Ioan

68	Văd.Kegyes Stefan	Satu Mare	32 iugăre	-	-
111	Văd. Boros Zoltan	Mediesu Aurit	13,04 ha	Roth Mauriciu	Toth Emeric
91	Văd. Rus Gheorghe	Potău	15,54 ha	Rus Gheorghe	Moldovan Tiberiu
138	Kovaci Nicolae	Nisipeni	-	Steinbeiger Ernest	Tetele Carol
138	-/-	-/-	50 ha	Pop Gheorghe	Horincar Alexandru
80	Jeremias Ignatiu	Apateu	77,97 ha	Györke Petru	Farkas Eugen
80	Löwy Bartolomeu	Lipău	70,14 ha	Mozes Mihai	Osanu Gheorghe
80	dr. Goldglanz	Lipău	70,14 ha	Kormanyos Ioan	Simon Andrei
88	Pop Gheorghe	Botiz	16 ha	Pascui Matei	Mesaros Ioan
90	Berger Ioan	Bercu	50,75 ha	Uglar Ludovic	Vaum Ioan
136	Pop Ioan	Satu Mare	68 iugăre	-	-
112	dr.Lengyel Alois	Lazuri	50 ha	Farkas Iosif	Magyarosi Andrei
73	Dekse Francisc	Agris	49,90 ha	Tárnăveanu Gheorghe	Mesaros Martin
72	Blum Iosif	Lipău	67,29 ha	-	-
144	Királyi Anton	Bercu	50 ha	Cotet Ioan	Schramm Coloman
143	Weiss Victor	Agris	23,80 ha	Kun Francisc	Muresan Gavril
76	Grosz Márton	Culcis Mare	50 ha	Ghertan Alexandru	Ferenczi Iuliu
100	Sepsi Carol	Agris	50,86 ha	Cadar Gheorghe	Kramanics Carol
101	Dery Ludovic	Vetis	-	-	-
46	Tarta Augustin	Culcea	42,27	Stefan Stetiu	Groza Vasile
135	Văd.Rat Petre	Peles	54,66 ha	Nagy Gheorghe	Bacon Sigismund
134	Weiss Iosif	Micula	0,75 ha	Schwartz Adolf	Oros Ludovic
94	Sandor Iosif	Botiz	51 ha	Daubner Stefan	Apan Dumitru
93	dr. Tanody Andrei	Oar	-	Dragomir Dumitru	Ilut Alexandru
114	Văd.Weiss Mauritiu	Micula	40 ha	Trenea Grigore	Tamas Andrei
60	dr.Ghetie Livia	Miresu Mare	107,55 ha	-	Szöttösi Vasile
63	Lazăr Livia	Somcuta Mare	98,200 ha	Ioan Codrea	Szöke Iosif
65	Tarta Augustin	Săcălăseni	42,27 ha	Stetiu Stefan	Groza Vasile
40	Panigai Augustin	Valea Vinului	7 ha	Katz Leopold	Veres Florin
41	Buteanu Ioan	Seini	50 ha	Eizikovici Bernarth	Ciordas Alexandru
39	Klein Iuliu si sotia	Valea Vinului	12 ha	Katz Leopold	Ferenti Eugen
	Văd.dr.Sălăjean Nicolae	Seini	56 ha si	Maxim Vasile	Simon Vasile
			38 iugăre		
37	Cionca Dumitru	Fărcăsa	1,50 ha	Ghiriti Ioan	Sandor Stefan

89	Silaghi Paul	Oar	32,30 ha	Kovacs Vasile	Wenczel Mihai
85	Văd. Sarközy Andrei	Oar	50 ha	Varga Francisc	Hajdu Iuliu
86	Reizmann Nicolae	Amati	50 ha	Dimus Iosif	Vincze Alexandru
47	Bota Eugenia	Berchezoaia	35 iugăre	Weiss Mauritiu	Cot Ioan
83	Nagy Alexandru	Ardud	74,26 ha	Ardelean Cornel	Müller Mauritiu
				Ninte Alexandru	Drimus Iosif
21	Weiss Vasile	Livada	18,25 ha	Baczur Wilhelm	Petrusca Leontin
126	Weiss Samoil	Mediesu Aurit	expropr. 1945	Galigher Francisc	Török Emeric
67	dr. Burger Vasile	Odoreu	38,18 ha	Prodan Vasile	Robotin Alexei
69	Văd. Nagy Alexandru	Ardud	74,26 ha	Rosenblum Ludovic	Brejan Ioan
110	Fried Vasile	Dara	40,40 ha	Vedliner Paul	Polareczki
28	Văd. Peterffi Gheorghe	Micula	-	Mihalca Paul	Kallai Ioan
109	Persenszky Ludovic	Satu Mare	92 ha	Avram Ion	Weisz Ignatiu
92	Pal Eugen	Pelisor	61 ha	Bordea Vasile	Magyar Gheorghe
81	Surorile Czibere (Etelka, Maria, Eva)	Oar	38,96 ha	Milea Stelian	Bădicu Ioan
44	Achim Mihai	Seini	47,50 ha	Man Vasile	Corodan Mihai
45	dr. Pasca Ioan (urmasii)	Buteasa	67,88 ha	-	-
36	dr. Valeria Sălăgean	Hideaga	54,85 ha	Câmpean Simion	Kovacs Alfred
	Dragos Augustin	Hideaga	54,85 ha	Nistor Florica	Chereji Dumitru
49	Solomon Mauritiu	Lăpușel	13,37 ha	Busilă Boris	Florica Moraru
	(mostenitor Deutsch Paul)				
118	Antal Mihai	Mărtinesti	81 iugăre	Chereji Ioan	Vanca Iuliu
	Rooz Emil	Odoreu	49 ha	Oancea Iosif	Marian Ioan
	Messlinger Etelka	Botiz	10,36 ha	Holoji Petre	Ghetina Andrei
122	Helmechy Iosif	Mediesu Aurit	6 ha	Marian Aurel	Mercut Atanasie
123	Feldmann Paul	Mediesu Aurit	45,86 ha	Decsey Ioan	Murvai Andrei
119	Herskovits Ioan	Botiz	34 ha	Mozes Ignatiu	Acui Iosif
124	Schwartz Avram	Apa	50 ha	Gergely Alex	Petrean Gheorghe
125	Turianu Simion	Băbăsești	76 iugăre	Orha Cornel	Botos Alexandru
121	Schweitzer Ella	Ioșib	83,30 ha	Wider Iacob	Nemet Iosif
128	Ehrenreich Leopold	Mediesu Aurit	50 ha	Veres Nicolae	Micle Carol
126	Grosz Eduard	Mediesu Aurit	47,27 ha	Mezei Stefan	Glück Andrei

71	Bartha Colonam	Satu Mare	-	Steinberger Ernest	Medve Alexandru
74	Sepsi Mauritiu	Agris	29,32 ha	-	-
115	Ijac Dezideriu	Petin	48,36 ha	Pop Gavril	Muresan Vasile
	Kovacs Alexandru	Nisipeni	71 iugăre	Bojan Stefan	Konyska Ioan
116	Kiraly Estira	Bercu	50,06 ha	Morgenstern Izidor	Lesan Ioan
108	Bikflavy Gheorghe	Berindan	50,06 ha	Nagy Alexandru	Kovacs Eugen
48	Butean Aurel	Somcuta	67,8 ha	Ionut Vasile	Bodea Vasile
132	văd. Rosenfeld Alexandru	Pelesu Mare	13,44 ha	Dorka Nicolae	Schneier Géza
132	Spitz Iosif	Peles	51,50 ha	Suta Vasile	Ophent Adalbert
61	Solomon Mauritiu	Lăpusel	13,69 ha	Buzilă Boris	Moraru Florica
62	Doicy Paul (mostenitor al lui Solomon Mauritiu)	Lăpusel	-	Buzilă Boris	Moraru Florica
64	dr. Marcu Victor	Somcuta	35 iugăre	Weisz Mauritiu	Cot Ioan
1	Pop Ludovic	Viile Satu Mare	42 ha	Szkeres Stefan	Belizer Alexandru
5	Adorjan Alexandru	Ghirisa	50,06 ha	Ványi Ioan	Török Emeric
6	Ratiu Iosif	Ardud	10,98 ha	Brejan Ioan	Borghida Clara
7	Nagy Terezia	Ardud	11,84 ha	Brejan Ioan	Borghida Clara
8	Buth Vasile	Stâna	25,90 ha	Elefant Tiberiu	Cutca Iosif
9	Makkay Ioan	Ghirisa	43,73 ha	Vancea Lucia	Morgenstern Izidor
10	Bartha Gerzon	Ghirisa	10 ha	Gergely Alexandru	Iosif Vasile
11	văd. Bartha Ilona	Viile Satu Mare	-	-	-
11.	Urdea Vasile	Copalnic Mănăstur	168 ha	-	Neagu Traian
4	Ianicicău Mihai	Giungi	50,09 ha	Mihalka Paul	Cosarcă Mihai
	Lazăr Ana	Corod	60 ha	Lemneanu Olimpiu	Pop Ioan
78	dr. Dragos Eugen	Bercu	50 ha	Ditescu Nicolae	Morar Alexandru
34	Bleyer Ster	Halmeu	290 ha	Bencze Vasile	Pollak Wolf
33	Szegedi Stefan	Halmeu	36 ha	Erdei Iuliu	Pasternak Adolf
31	Zimmlichmann Mihai	Orasu Nou	-	Ciopelea Emeric si	Pasternak Adolf
26	Kellner Samuil	Halmeu	50 ha	Friedmann Ernestin	Kabal Stefan
30	Merza Coloman	Tur	58,51 ha	Beczur Wilhelm	Pop Stefan
28	Scherer Stefan	Tur	51,24 ha	Capros Eusebiu	Horotan Ioan
29	Dragos Aurel	Vama	45,82 ha	Szobel Iosif	Moisiuc Vasile
20	Boromissa Rudolf	Vama	12,50 ha	-	-

20	Merza Maria	Vama	10,59 ha	-	Crăciun Gheorghe
20	Crisan Ioan	Orasu Nou	7,35 ha	-	Nagy Andrei
20	Szentivanyi Iuliu	Trip	-	Lazăr Stefan	Doja Dumitru
23	Gross Samuil	Turulung	94,59 ha	Steinfeld Sigismund	Schwartz Alexandru
19	Hitter Tiberiu	Halmeu	50 ha	Takács Alexandru	Toth Iosif
18	văd. Kellner Alexandru	Halmeu	50 ha	Eizicovic Béla	Püspök Andrei
16	Landau Béla	Batarci	24,17 ha	-	Rovian Teodor
35	Crisan Ioan	Orasu Nou	13,5 iugăre	Kusko Iosif	Görbe Gheorghe
97	Pika Nicolae	Micula	2,75 ha	Szela Bálint	Gábor József
96	dr. Kiraly Sigismund	Nisipeni	49,65 ha	-	-
95	Friedmann Alexandru	Micula	60 ha	Boros Dezideriu	Gyurkan Grigore
82	Csengeri Maier Alexandru	Cărășeu	50 ha	Ostropolski Ferdinand	Mare Ioan
147	Kremnitzky Ludovic	Baia Mare	-	-	Braun Nicolaie
147	Episcopia greco-catolică	Baia Mare	9,29 ha	-	-
	-//-	Ilba si Apa	228,79 iugăre	-	-
147	Muresan Gheorghe	Baia Mare	-	-	Kovacs Iuliu
147	Kremnitzky Ludovic	Cicârlău	3,50 ha	-	Erdelyi Iosif
147	Pop Ionel	Baia Mare si Cicârlău	4,39 ha	-	Erdelyi Iosif
147	Stall Vasile	Valea Borcutului	27,93 ha	-	Braun Nicolaie
147	Muresan Gheorghe	Merisor	13 ha	-	Rogojan Gheorghe
66	Achim Mihai	Seini	49,51 ha	-	Grodan Mihai
66	dr.Crăciun Dumitru	Seini	47,77 ha	-	Moldovan Eugen
66	văd.dr.Sălăjean Vasile	Seini	78,94 ha	-	-
66	văd.Gárdonyi Vasile	Valea Borcutului	34,31 ha	-	Braun Nicolaie
66	Kárponái Francisc	Ocolis	78,50 ha	-	Leb Vasile

1.- Clasa muncitoare in frunte, cu Partidul Comunist Roman a antrenat pe taranii muncitori in lupta pentru luarea pamanturilor dela mosieri, inainte de a-ducerea la putere de catre popor a Guvernului Democrat Petru Groza, cu toata impotrivirea mosierilor sprijiniti de Guvernele cu majoritate reactionara de dinainte de 6 Martie 1945.-

2.- Reforma agrara s,a facut intr,o perioada cand la capul statului se mai afla rege, cel mai mare capitalist si mosier, iar in guvern se gasea reprezentanti ai claselor exploatare /gruparea Tatarescu/ acestia s,au impotrivit cu invecunare unei exproprii totale a mosierilor.

3.- Prin reforma agrara din anul 1945, proprietatea mosiereasca a fost lichidata in pare parte. In mana mosierilor a ramas totusi insemnata intinderi de pamant, si alte bunuri mobile si imobile. Ei au folosit unele portite de scapare prevazute in lege ca: infiintarea de ferme model, etc.,

4.- Mosierii expropriati sunt si nu pot fi de cat cei mai indarjit si inraiti dusmani ai celor ce muncesc. Ei au sabotat toate masurile luate de guvern in sprijinul taranarii muncitoare, semanand panica neincredere si dusmania impotriva puterii de stat a oamenilor muncii

5.- Ei au sabotat in permanenta planul de insamantari, colectarile etc., si au lasat in paragina si degradeaza exploatarile agricole, lovind astfel in interesele oamenilor muncii. Ei erau cei mai vicleni raspanditori de zvonuri, impinzind lumea satelor cu minciuni care unii au adus pagube taranilor muncitori prinsi in cursa acestor zvonuri, de ex.: taieri de vite, inainte de recesamant sau inainte de sarbatori etc.

6.- Toata averea acestor dusmani ai poporului muncitor, a fost stransa din sudoarea muncitorilor dela orase si a taranilor muncitori deopotriva. Aceasta avere este fructul exploatari nemiloase de zeci si sute de ani a oamenilor muncii dela orase si sate.

7.- Avera stransa din truda poporului muncitor se intoarce in mainile celor dela care a fost furata. Aceasta avere intra in posesia oamenilor muncii dela orase si sate, ca bun comun al tuturor celor ce muncesc. Ea trece in proprietatea Republicii Populare Romane, a Statului nostru care o va administra in folosul si pentru imbunatatirea traiului celor ce muncesc la sate si orase.

8.- Folosasele pe care le vor trage oamenii munci dela sate si orase, depe urma exproprii totale a mosierilor sunt deosebit de mari.

a./ In locul exploatarilor agricole mosieresti lasate in paragina se vor infiinta ferme de stat prospere, utilate cu masini-si unelte agricole moderne si inzestrate cu seminte si vite de soi, care vor ajuta efectiv taranimea muncitoare sa-si mareasca productia agricola si deci sa-si imbunatateasca si mai mult traiul.

b./ Productia agricola a tarii noastre va creste considerabil, stimuland schimbul de produse intre sate si orase si imbunatatind astfel nivel de trai al tuturor celor ce muncesc.

9.- Exproprierea totala a proprietatii mosierilor si trecerea bunurilor lor in proprietatea Statului se face din initiativa Partidului muncitoresc Roman, avangarda clasei muncitoare si conducatorul tuturor celor ce muncesc la orase si sate, in lupta pentru o viata libera si imbelsugata.-

Acest act reprezintă încă un pas înainte pe drumul întăririi sectorului socialist al economiei noastre, pe drumul construirii socializmului în Patria noastră.-

10.- Exproprierea în totală și îndepărtarea din sate a moșierilor dușmani ai poporului muncitor, va contribui la întărirea și mai mult alianței între clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, sub conducerea clasei muncitoare în frunte cu Partidul Muncitoresc Român și va înlesni îndeplinirea și depășirea Planului Economic de Stat pe 1949, atât în agricultură cât și în industrie.

11.- Muncitorii agricoli și țărânii săraci, umiliți, înjosiți și exploatați de moșieri, au sarcina de a sprijini activ această acțiune de trecere în proprietatea Statului a averilor strănse de jecmanitori de pe spinarea poporului.

Țărănimea muncitoare trebuie să dea sprijin larg Militiei Populare și tuturor organelor însărcinate cu paza și conservarea acestor bunuri, veghind cu strânsărie ca nu cumva dușmanii poporului sau cozile lor de topor să aducă pagubă și stricăciuni bunurilor expropriate prin furturi, dare de foc, etc.

12.- Uniți prin interesele lor comune de luptă, oamenii muncii din orașe și sate, sub conducerea înțeleaptă a Partidului Muncitoresc Român pasesc încrezători în forțele lor, spre noi și noi victorii pe calea construirii socializmului, pentru un trai mai bun și mai îmbelsugat, pentru toți oamenii muncii.-

Către On.

PRIMARIA COMUNALA

V A M A

Subsemnatii in numele Bisericii ort.române din loc,prinzând știirea despre naționalizarea respective exproprierea averii canonicului Aurel Dragoș, care este in curgere și având in vedere, că in imediata vecinătate a proprietății lui Aurel Dragoș din locul numit " Pădure " are și biserica noastră o sesiune parohială, am socotit de bine, din acest prilej să remunțăm și noi și să oferim terenul bisericesc din " Pădure " de sub Nr Tep. 1352/12, 1352/13 și 1352/14 primit prin reforma agrară din anul 1922, pentru a fi distribuit săracilor spre folosință, rezervându-ne numai dreptul de a ne aduna recolta de pe parcelele însămânțate cu sămânță de toamnă de grâu și săcără.

La aceasta hotărîre am ajuns din mai multe considerenta, intre cari cel mai de frunte este dorința sinceră a noastră de a sta in slujba poporului și a servi spre binele lui. Ori Biserica ortodoxă rămîna a stat in toate vremurile alături de popor și in slujba acestuia, iar in prezent prin aceasta ofertă benevolă încă socotește, că contribuie la realizarea tuturor reformelor pentru transformarea Republicii Noastre Populare Române intrun stat socialist, spre binele și propășirea popurului.

Am socotit de binevenit acest moment pentru a face aceasta ofertă, fiindcă terenul de mai sus este lângă a canonicului Aurel Dragoș și primit prin aceeaș reformă agrară, in consecință acesta laolaltă fiind pus la dispoziția forurilor competente va putea fi mai bine ori repartizat săracilor, ori pentru organizarea unei ferme de stat, ori i-se va da destinația care o va găsi de cea mai potrivită autoritatea competentă, cu atât mai vîrtea intrucît campania însămânțărilor de primăvară abia de acuma inainta va incepe.

V A M A, la 2 Martie 1949

Th. Cămin
preot

Stefan Boboș
curator

Gheorghe Iliescu
cantor

Ion Popescu
făt

Semințal Lămpoi al Sat. Seta-Mare

INTRAȚE NR. _____

Anul _____ luna _____ ziua _____
Tovarăș Director.

Subsemnatul Gyula Paul, wacuat din com. Cel. Sat. Seta-Mare, cu
vă rog să binevoiți a pune avizul Dnui voastră favorabil, pu-
nă țerge după lista celor evacuați, pentru a fi pus în libertate.

La orașia ridicării proprietarilor de mase, am fost ridicat și
bucuratul, cu vâd. kilagyi. Anobri la care am fost angajat ca
ministrato agrisol, ceea ce dovedește certificatul anexat.

Subsemnatul am un trecut politic activ la țară, și în 3 zile
mă să mă încogores, și am dorința de a face serviciul m
la E.C.P. al satului, ceea ce am vorut nu pot fa-
a sunt motivele pe baza cărora, cu oare să să lăsu-
me avizul Dnui voastră favorabil.

În speranța ca cererea mea va fi soluționată în
favorabil, vă mulțumesc anticipat

Seta-Mare la 1 IV 1949.

1 (una) anexă.

Tovarăș P.P.R.

Gyula Paul

Comisia pentru desavarsirea ref. Agrare Car.
Jud. Satu-Mare.

Proces-verbal.

Prezentati 6 Martie 1949, fiind de fata membrii comisiei
Popp J o a n a, E u t t o n J u l i a n a, despre buparile gasite
la fost moier Van. s z i l i g y I a n d r e i sau urmatoare:

1. 3 buc. moneda de argint, valoare 100.000 lei.
2. 1 " moneda de 25.000 argint.
3. 1. buc. moneda Franz-Josef. de argint.
4. 1. buc. moneda dolar de argint.
6. 3. buc. moneda Franz-Josef alai de argint.
6. 1. buc. moneda Rep. Cehoslovaca de argint.
7. 1. buc. ochelar de aur.
9. 2 buc/una par/ de cercei cu piatra argint.
9. 4 buc. cercei argint cu piatra neagra.
10. 2 buc cercei de argint cu piatra alba.
11. 2 buc. cercei de argint.
12. 1 buc. inel cu piatra neagra, de argint.
13. 1 buc. diamant de taiat geamuri.
14. 1 buc. bratele de argint.
15. 3 buc. lumizare alba de argint.
16. 4 buc. luminari galbene giberna de argint.
17. 1 buc. saramura de argint.
18. 6 buc. furculite de argint
19. 6 buc. cutite de argint.
3. 2 buc. farfurii pentru prajutini de argint.
1. 1. buc. cutie de zahar de argint si una furculita.
2. 13 linguri de argint.
3. 24 buc. furculite de argint.
4. 25 buc. de lingurite de cafea de argint.
5. 3 buc. cutite de taiat torte de argint.
6. 1 furculita de argint.
7. 1 furculita de argint curit.
8. 1. lingurita de argint curit
9. 1 buc. cutit de taiat torta de argint
10. 2 buc. lingura de argint/una mica si una mare.

Prezentate au fost prezentul.

Comisia comunisti.

Proces Verbal.

Expoziție azi la 7 Martie 1949 la Baia Mare în casa fostului
 7. Școl. Vasilă din Str. Malinovsky No. 12 de către călărețul
 asistat de P.M.B. -ului Drușă Nicolae, călărețul Administrator
 Catalin Carol, militarul Horoșan Demian și tov. Eva Teodorovite.
 După tablouri picturi portrete găsite la fete locului.

1. 1 buc. tablou din 1840 cu rama
2. 1 buc. icoana fara rama
3. 1 buc. pictura dela Abrudan Petru cu rama
4. 1 buc. gevaral cu rama de Abrudan Petru
5. 1 buc. tablou de Balla Balu
6. 1 buc. tablou de Ziffer A. din 1936 cu rama
7. 1 buc. pictura dela un autor necunoscut cu rama
8. 1 buc. pictura de Ziffer /Kathe/
9. 1 buc. tablou cu rama
10. 1 buc. tablou reprezentand intinericul cu rama
11. 1 buc. tablou cu rama
12. 1 buc. pictura pe carton cu rama reprezentand o fata
13. 1 buc. pictura cu rama
14. 1 buc. pictura de Szabo Dezső cu rama
15. 1 buc. pictura cu rama
16. 1 buc. pictura de Kovács Francisc cu rama
17. 1 buc. pictura de Dora Mihai cu rama
18. 1 buc. pictura A.C. curama
19. 1 buc. pictura dela Dók Sándor.
20. 1 buc. pictura de Csányi Edegar cu rama
21. 1 buc. tablou portret cu rama
22. 1 buc. tablou portret cu rama
23. 1 buc. tablou portret cu rama
24. 1 buc. tablou portret cu rama
25. 1 buc. pictura de Ferencz V. cu rama
26. 1 buc. tablou fara rama
27. 1 buc. tablou fara rama
28. 1 buc. tablou cu rama
29. 1 buc. tablou de Kovács cu rama
30. 1 buc. tablou cu rama cu sticla
31. 1 buc. tablou de Ferencz F. cu rama
32. 1 buc. tablou imprimat pe rama cu rama cu sticla
33. 1 buc. tablou din 1900 cu rama
34. 1 buc. tablou goblet cu rama
35. 1 buc. tablou din marmale din 1849 cu rama
36. 1 buc. tablou mic/ trandafir cu rama
37. 1 buc. portret cu rama
38. 1 buc. portret cu rama
39. 1 buc. portret cu rama
40. 1 buc. portret cu rama
41. 1 buc. tablou imprimat pe rama cu rama
42. 1 buc. pictura cu rama
43. 1 buc. pictura pe carton fara rama
44. 1 buc. pictura mic cu rama
45. 1 buc. desen pe t. un călăreț cu rama
46. 1 buc. gevaral reprezentand un cap de cal.
- 47-52. Venezi tăiate în buc.

Episcopia Apa-Ilba

Astazi 27 Febr.1949.-

Subsemnatul Ing.Agronom Poisor Gheorghe seful Ocolului Agricol Seini si Administratorul Fermei A.F.S.M.Seini Miclen G.am procedat in baza ord.telefonica al Dir.Agr.Satu-Mare,primul la predare si secundul 1 primire bunurilor agricole a fetei Episcopi din Baia-Mare,bunuri ce se gasesc in comunele Apa si Ilba.

Asupra bunurilor de mai sus aplicat sechestru conform procesului verbal incheiat de Com.de Plasa din 4 Febr.1949.

In comuna Apa se predau preiau urmatoarele bunuri de natura agricole:92 Ha es a.Din aceasta suprafata este insamantata de toamna si p plante vivace vechi 57,19 Ha iar din diferenta de 34,89 Haremasa din insamantat pt.primavara are urmatozul plan de cultura facut de Com.comunala si Aprobat de comisia de Plasa de insamantari:porumb 11 Ha borceag 5 Ha,floarea soarelui 5 Ha,orz 2 Ha,fasole o,89Ha,diverse legume 2 Ha,sfecla de nutret 3 Ha,mai 1 Ha,diverse plante de nutret 5Ha Teren neproductiv 2,86 Ha.

In comuna Ilba se predau:
I./imobile:

a/ 4 Case de locuit si anume:Una casa cu 3 camera,sopron pentru presa de artaguri,grajd si coteti pentru porci,una casa compusa din 5 camere de locuit si un grajd.Una casa compusa din 3 camere.Una casa compusa din 2 camere de locuit si un grajd.

b/ Paduri:157 jugare 477 stp.

c/ Pasune:30 " 1548 "

d/ Vie: 4 " 31 "

e/ Fanat 6 " 1058 "

f/ Livada 14 " 888 "

g/ Argbil 14 Ha 24 a pentru care s-a facut de catre Comisia Comunala

de insamantari a comunei Ilba urmatozul,plan de cultura,aprobat de Com.de Plasa:7 Ha 48 a insamantari de toamna.plante vivace vechi, 1 Ha 15 a porumb, 1 Ha 43 a borceag,e,43 Ha floarea soarelui,2 Ha orz o.50 diverse legume.ovas 1,15 Ha Cartofi o,28 Ha trifoi o,67 Ha.

Neproductiv :2 jug.287 stp.

II.Mobile.

1 bucata butoi de vin de 500 litri

1 " " 350 "

1 " " 600 "

1 " " 350 "

1 Cada pentru straguri 1000 "

1 Masina de zdrobit straguri

1 seba de fonta.-

Drept pentru care am dresat prezentul proces verbal in patru exemplare care unul se va tri mite Dir. Agr.Satu-Mare unul va ramane la Comisia de Plasa,unul la Ocolul Agricol,unul la ferma A.F.S.M. Seini

L.S.

Predat:Seful Ocolula Agro-Scotechnic
sa/Ing Agr.Gh.Feisor.

Primit:
Administratorul Fermei A.F.S.M. Seini

OAMENI. FAPTE ȘI EVENIMENTE ÎN PĂRȚILE SĂTMĂRENE, PERIOADA 1945-1952

Ioan M. Bota

Faptele, evenimentele și oamenii din această lucrare nu sunt altceva decât o evocare a lumii prin care mi-a fost dat să trec în perioada amintită 1945-1952 și sigur și după aceea, evocare care vrea să fie o prezentare a unor timpuri istorice din viața societății sătmărene.

Născut în Rona de Jos - Maramureș în familia diacului greco-catolic român Mihai Bota și Măricuței, am trăit împreună cu cele patru surori și doi frați, toți mai mici ca mine, o viață bogată în lipsuri și suferințe, însă tocmai biruindu-le cu răbdare și muncă ea și-a avut farmecul și frumusețea ei deosebită.

În toamna anului 1940 istoria neamului românesc a cunoscut evenimente grave, care încă din iunie al aceluiași an a adus ciopârțirea integrității teritoriale a României prin răpirea Basarabiei și Bucovinei de Nord de către fosta URSS, iar la finele lui august Diktatul de la Wiena prin care o parte din nord-vestul Transilvaniei i-a fost răpită și predată de Hitler și Musolini, Ungariei horthyste.

Crescut în dragoste de neam și țară n-am putut rămânea sub ocupație străină și de aceea m-am refugiat în România liberă la Blaj și de aici la București, unde mi-am putut urma studiile. Mama a rămas cu cinci copii mici, văduvă din 1935, să-și ducă traiul de mizerie sub ocupația horthystă. Foamea, războiul și întreaga avalanșă asupra noastră desfășurată de autoritățile ungurești ocupante împotriva populației românești amenințată la distrugere prin înfometare a făcut-o pe biata mamă să-și vândă casa și locurile de culturi cu mălai și cartofi și împreună cu cei cinci copii orfani să se mute în hotarul Vetișului, pe calea Careiului, unde și-a cumpărat de la un ungur Nagy Ianoș o casă din viaoage și locul de sub ea trăind câteva luni, ea cu familia în casă, iar fostul stăpân în tindă, până s-a mutat în altă parte, eliberându-i întreaga gospodărie vândută.

Din mila domnului Farcaș Ioan, român maghiarizat, cu avere mare, a primit de lucru cu copiii ei și așa și-a asigurat existența întregii familii. Alături de familia mamei lucrau la domnul Farcaș și alte familii de români maramureșeni sosiți aici tot din cauza mizeriei îndurate în Maramureș.

Terminându-mi studiile secundare, m-am înscris și am urmat doar două luni Academia Română Unită din Blaj, pentru ca apoi, în noiembrie 1942 să fiu încorporat de Cercul Militar Maramureș, refugiat la Făgăraș în Armata Română și repartizat la Regimentul 4 Infanterie Pitești-Argeș, iar de aici la Școala Militară de Ofițeri rez. nr. 2 Câmpulung-Muscel. În martie 1944 absolvind această școală militară, am fost repartizat la Regimentul 91 Infanterie Alba Iulia, comandat de colonelul Popa Traian, cu care am și plecat pe frontul Moldovei, în zona Pașcani. Aici după lupte grele soldate cu multe jertfe omenești, în august 1944, am fost luați prizonieri de sovietici, zeci de mii de ostași și ofițeri români, încalcându-se de noii ocupanți prevederile Armistițiului, și duși, săptămâni de-a rândul în lagăre rusești: la Botoșani, Bălți și de aici la Oranki 84/III, lângă Nijni-Novgorod.

Aici serviciul KGB a aflat date despre fiecare prizonier și, după o muncă politică intensă desfășurată de comisarii politici sovietici, am fost încorporați în Divizia "Horia, Cloșca și Crișan" pentru a participa la război contra hitlerismului până la victoria finală. Instruiți în tabăra militară de la Kotovski-Transnistria, în iulie 1945 am intrat în țară pe la Ungheni-lași sub comanda generalului

Mihail Lascăr și prin decret regal am fost reîncadrați în Armata Română la dispoziția Guvernului Petre Groza instalat prin forță la 6 martie 1945.

Fiindcă lt. col. Walter Roman, comandantul politic al Diviziei rezidentă la Pitești, m-a trecut între ofițerii politici, am demisionat din cadrele Armatei și cu mare greutate am fost reprimat la Academia Teologică Română Unită din Blaj, cu garanția Episcopului Dr. Vasile Aftenie, de fericită memorie, că nu sunt comunist.

Am revenit acasă, de data aceasta la Vetiș-Satu-Mare!

Mi-am regăsit mama, frații și surorile răvășiți de ororile războiului și ocupației străine, dar bucuroși că au scăpat cu viață din ele. Mihai era în convalescență în urma fracturării piciorului drept (femurul) de către un grup de soldați germani în retragere spre Ungaria, lovindu-l camionul lor trecut printr-un grup de tineri staționați în drumul Careiului "la hora" duminicală. Noroc că l-au luat cu ei în camion și l-au predat spitalului din Carei, unde medicul Dr. Atanasie Demian, chirurg cu mare reputație l-a îngrijit ca pe copilul său. Aici în octombrie 1944 a trăit, nemișcat în pat, cu greutatea aferente legate de picior, îngrijit de o călugăriță catolică, cu întreaga spaimă și marele pericol de a fi ucis în bombardamentul deslănțuit de Armata Română pentru recucerirea Careiului. Un proiectil de artilerie grea a lovit din plin bolnavii din salonul alăturat ucigându-i și dărâmand peretele despărțitor, dar el și călugărița în rugăciune au scăpat teferi. Peste câteva minute a intrat oștirea română victorioasă în oraș și spital și așa au scăpat cu viață. Celălalt frate, Vasile se reîntorsese de curând de la Budapesta, de unde în luptele dintre germani și sovietici scăpase ca prin minune printre linii, fiind în cavaleria maghiară, și dezbrăcându-se de uniformă a călătorit pe jos, noaptea până a ajuns acasă. Surorile Ileana, Mărioara și Teodora adesea îmi aminteau în cântecele lor războiul pustiitor și biruința românilor în luptele grele din jurul Sătmarului contra horthyștilor și hitleriștilor.

"Vai săracii ungurii,
Cum și-o pierdut ciucurii,
Pe podul Sătmarului
De frica Românului..."

Pline de revoltă și condamnare au fost scenele trăite de surorile mele și alte tinere când au trebuit să doarmă zile și nopți prin culturile de porumb, cânepă, ascunse de poftele animale ale soldaților sovietici, care n-au cunoscut limite în batjocorirea cinstei femeilor noastre...

Propaganda pentru atragerea populației sătești și orășenești în orbita politicii comuniste se defășura sub multe forme în întreaga viață socială și se concretiza și în deplasările duminicale pe sate a unor grupe de tineri și vârstnici încărcăți în camioane, puși să cânte și să scandeze lozinci și cântece "revoluționare" împotriva "claselor exploatare". Au fost cazuri când tineri curajoși au cântat și scandat și lozinci contra comuniștilor, însă au fost notați și soarta lor pecetluită... Considerându-se într-o fază de tranziție spre socialism, vorbitorii comuniști se adresau publicului "Doamnelor, domnilor, prieteni, tovarăși!", însă cuvântarea era îndreptată în a smulge adeziunea publicului la politica comuniștilor.

Treptat au luat ființă partide "satelit" procomuniste, fie rupte din partidele istorice tradiționale liberal, țărănist, socialist, fie noi cu membri comuniști conspirativi, cum era cel "Național Popular" al lui Mitiță Constantinescu, la Satu-Mare având ca membrii marcant pe prefectul Mihai Suta și directorul închisorii Constantinescu, comuniști conspirativi. Peste drum de catedrala greco-catolică sătmăreană se instalează sediul PCR, având în frunte pe activistul Suta Ioan, ajuns general, al cărui frate Bela îi făcea cinste pe la restaurantul "Porumbelul alb"...

În preajma alegerilor generale din noiembrie 1946 s-a desfășurat o puternică campanie făcând întruniri publice toate partidele politice. Țărăniștii erau conduși de Dr. Titus Damian și sprijiniți și de Păr. Ion Dragomir protopopul greco-catolic al Sătmarului. Pe sate majoritatea populației era țărănistă. Sosirea primului ministru Petru Groza în Satu-Mare în propagandă electorală a produs multă bătaie de cap opoziției. Găzduit de vicarul ortodox Sebastian Rusan, finul său de cununie, Groza s-a trezit într-o dimineață cu buzunarele pline de manifeste țărăniste. S-a scandalizat, însă fiii vicarului S. Rusan au avut reale motive de a se distra pe astfel de "buzunăreli". Totuși curând Păr. Rusan a ajuns episcopul ortodox al Maramureșului și apoi locotenent de mitropolit...

Unul din activiștii procomuniști, certat cu morala, era un oarecare Ion Borișteac, care prin

amenințări și intimidări a smuls multe voturi în alegerile din 1946.

Scriitorul acestor rânduri a fost delegat din partea P.N.T. și P.L. la secția de votare Vetiș-Satu-Mare. Aici președintele comisiei de votare era un oarecare Todiriță Gavril, învățător, inspector școlar, ajuns mai târziu directorul Căminului cultural din Mănăștur-Cluj. Avea instrucțiuni precise să asasineze pe delegații opoziției liberale și țărăniște, care s-ar opune la falsificarea rezultatelor alegerilor. Fără să știe ce-l așteaptă delegatul P.N.T., înainte de trecerea la numărarea voturilor, a fost chemat într-o cameră separată de Gheorghe Liboteanu, delegatul comuniștilor, care i-a propus să accepte să fure voturile "Uniunii populare maghiare" în schimbul respectării voturilor acordate partidelor țărănist și liberal. I-a răspuns că nu se amestecă în astfel de afaceri, însă nu acceptă să fie furați țărăniștii, liberalii și socialiștii. Astfel la scoaterea buletinelor din urnă delegatul comuniștilor din comisie striga "FND" la ivirea votului "Uniunii populare maghiare", în ciuda faptului că delegații țărăniști de lângă urnă: Macavei Ioan și Tămas Ioan din colonia Decebal, vedeau altceva. În final F.N.D. a avut 2200 voturi, Opoziția țărănistă și liberală 750 de voturi, iar Uniunea populară maghiară (M.N.Sz!) 320 voturi! Pe la miezul nopții a sosit și șeful Siguranței statului Weiss Ludovic și s-a declarat satisfăcut de rezultatul votului! Comuniștii în cap cu un oarecare Lanczos au intonat "Internaționala", s-a încheiat procesul verbal cu rezultatul alegerilor și fiecare s-a îndreptat spre casă. A doua zi presa arăta cu date multe falsificarea rezultatelor alegerilor în întreaga țară. Nu se putea face nimic, căci eram vânduți încă la Yalta în 1945 de Churchill și D. Roosevelt lui Stalin, care nu cruța nici un efort pentru a ne încadra în "democrația comunistă" și a ne distruge toate valorile naționale în vederea încorporării țării în URSS. În armată, poliție, jandarmerie agenții comuniști activau nestingheriți pentru a anihila orice opoziție la politica de înrobire a țării. Din foștii soldați români ajunși prizonieri în URSS și apoi constituiți în Divizia "Tudor Vladimirescu" și după armistițiul de la 23 august 1944 în Divizia "Horia, Cloșca și Crișan" au apărut noii ofițeri politici, care înlocuiau vechile cadre militare devotate intereselor naționale, înlocuindu-se cu "ofițeri de paie" atașați politicii comuniste. Un fost plutonier TR pe nume Napoleon Iliescu, avocat de meserie, a ajuns general, în timp ce generalul Dumitriu, la început de bună credință că sovieticii vor democrație în țară, dar s-a înșelat, a fost degradat și și-a găsit moartea în închisorile comuniste. Circula epigrama:

"Din falnic vânător de munte
Stalin ți-a pus o stea în frunte
Anuță te-a făcut pandur;
Și Cambrea un "Debrețin" în..."

A fost rău cu: Was ist das?

Dar mai rău cu: Davai ceas!

De la Nistru pân' la Don...

Nu uitau bieții români nici jefuirea înfăptuită de Armata Roșie ajunsă în România: "De la Nistru pân' la Don/, Davai ceas, davai palton!".

Când la Sărbătoarea Sf. Petru și Pavel în 29 iunie 1947 am participat la pelerinajul de la Sfânta Mănăstire a Bixadului-Oaș, am avut prilejul, împreună cu cei peste 40.000 de pelerini sosiși din Maramureș, Sătmăr, Sălaj și alte părți ale României să ascultăm strălucita predică rostită de Episcopul Dr. Alexandru Rusu al Maramureșului, de fericită amintire, care denunța vehement toate atrocitățile și abuzurile săvârșite de guvernării comuniști împotriva poporului român. "Pe cei care ne opunem jafurilor și abuzurilor asupra populației țării ne declară reacționari. Da, suntem reacționari împotriva minciunii, a nedreptăților, a arestărilor și schinuirilor oamenilor nevinovați, împotriva celor ce vând țara străinilor, împotriva dușmanilor lui Dumnezeu și ai Neamului românesc!". Prevedea și înrobirea și desființarea Bisericii Române Unite și atenționarea credincioșii asupra gravelor evenimente ce amenințau ființa națională.

În aprilie 1948 s-au organizat, după tradiția creștină, misiuni populare sfinte-o serie de predici și meditații - în Postul mare, în catedrala greco-catolică din Satu-Mare. Prestigiul moral și politic al protopopului român unit Dr. Ioan Dragomir al Satu-Mare-lui era o mare piedică în atragerea credincioșilor săi la comunism. A fost arestat. Urma să-l înlocuiească Părintele Marina Gheorghe, starețul Mănăstirii Bixadului, dar și acesta a fost arestat. A rămas biserica numai cu Părintele Mihai Doboși bătrân, bolnav și neputincios în fața sarcinilor mari pastorale împlinite de

protopopul Dr. Ioan Dragomir. Părintele Mihai Sabău de la parohia de peste Someș, lângă Burdea, turnase fundația viitoarei biserici (azi construită pe locul de atunci de către ortodocși), dar nu-și putea părăsi turma, care avea nevoie de activitatea lui pastorală. Curatorul catedralei recurse la chemarea studentului-teolog Bota Ioan de la Blaj, anul IV, care săvârșise ca lector, împreună cu colegul său Al. Barbu, Sf. Liturghie sub conducerea protopopului Dr. Ioan Dragomir și ținuse mai multe predici. Cu aprobarea Episcopului administrator apostolic al Arhiepiscopiei Blajului Dr. Ioan Suci, de pie memorie, teologul Bota Ioan sosi în Sâmbăta lui Lazăr la Protopopiatul Satu-Mare, fiind primit cu bucurie de Păr. Mihai Doboși și doamna sa preoteasă. A doua zi, Dumineca Floriilor, catedrala era plină de lume. După sfîntirea stălpurilor și începerea Sf. Liturghii ale cărei răspunsuri erau date de strălucitul cor condus de domnul Sabău I., Teologul-lector a ținut predica cu tema: "Mai există Dumnezeu?" în care a demonstrat cu argumente indubitabile prezența lui Dumnezeu în întregul univers creat de El și a atenționat că politicienii ateï vor să-l scoată din viața socială și personală pentru a putea înrobi mai ușor sufletele oamenilor. "Zis-a cel nebun în inima sa: Nu este Dumnezeu - spune psalmistul David - să nu vă numărați cu acei nebuni, iubiți credincioși, căci vă veți pierde nu numai libertatea, ci și mântuirea sufletelor voastre". Agenții Siguranței aflați în biserică notau tot ce era potrivit politicii înrobitoare comuniste. Au urmat predici rostite în fiecare zi a Săptămânii Patimilor în care credincioșii au fost îndrumați să trăiască statornici în credința catolică românească și să nu dea crezare nici unui agent, care-i îndeamnă împotriva Bisericii Române Unite și a intereselor noastre românești. Totul a fost notat.

În Ziua Sf. Paști Sf. Liturghie solemnă a fost urmată de altă predică în care Învierea lui Isus a fost cunoscută ca un fapt istoric indubitabil! A urmat Dumineca Tomii, în care predici rostite în biserică și în cadrul Reuniunii Mariane (cca. 100 de credincioase) vizau pe necredincioșii dușmani ai lui Dumnezeu și ai Neamului românesc creștin și încurajau statornicia lor în credință. Aici alte notații și informări la Siguranța din Satu-Mare.

După absolvirea anului IV și susținerea tezei de licență în Teologie, studentul Bota Ioan aflat și în anul III la Facultatea de Filosofie și Literatură a Universității din Cluj, pe care o făcea cu aprobarea superiorilor bisericești cu semi-frecvență, a plecat pe Șantierul Bumbăști-Livezeni la lucru, pentru construirea căii ferate.

Aici în ziua de 20 iulie 1948 rugat de Păr. Berinde Al. din Iscroni a concelebrat cu dănsul Sf. Liturghie ca lector și a ținut predica "Sf. Ilie prorocul-persoană istorică" în prezența unui mare număr de studenți sosiți de pe șantier. A doua zi plecând la lucru a fost acostat în trenul de lucru, format din vagoane deschise, platforme, de șeful politic al șantierului, care l-a întrebat dacă crede în Dumnezeu, care pentru el nu există. La această provocare studentul I. Bota i-a răspuns cu argumente plauzibile în aplauzele tuturor celor prezenți căci la aceea dată majoritatea studenților credeau în Dumnezeu. Seara au fost adunați toți comandanții celor 120 de brigăzi de studenți sosiți la muncă "patriotică" pe șantier și li s-a spus că în mijlocul lor se află "agentul Vaticanului studentul Bota Ioan". Imediat după ședință studentul Călugăru I. de la medicină, originar din Blaj, a sosit pe neașteptate la studentul Bota, l-a sculat din somn, i-a spus că în această noapte știe că Securitatea Petroșani îl va aresta, l-a sfătuit să plece imediat acasă, i-a dat ordinul de transport și certificatul medical și astfel prin locurile cele mai întunecoase s-a strecurat la gară, și-a vizat ordinul de transport și cu primul tren a plecat acasă. Ajuns la Vetiș, șeful postului de jandarmi, plutonier maior Macarie, un moldovean cinstit, l-a vizitat acasă și i-a spus că a doua zi dimineața să se prezinte la post. În dimineața zilei următoare, același șef de post, Macarie, însoțit de sergentul major Pușcuță Constantin au intrat timpuriu în casa studentului Ion Bota, spre surprinderea mamei și surorilor și i-au dat să citească ordinul Securității Petroșani transmis celei din Satu-Mare: "Prindeți, arestați și înaintați Securității Satu-Mare pe studentul în Filosofie de la Universitatea din Cluj, Bota Ioan, dușman al poporului și orânduirii sociale". La sfârșitul acestei lecturi studentul Bota nu s-a speriat, știind că așa ceva îl așteaptă, însă i-a spus șefului de post Macarie că nu se simte vinovat cu nimica și se va prezenta personal Securității. Domnul șef Macarie l-a sfătuit să nu se prezinte, căci va avea mult de suferit, ci să fugă de sub escorta sergentului major Pușcuță, când vor ajunge la "Casa robilor iar Pușcuță după ce se va fi îndepărtat mult să tragă trei salve de pușcă că a evadat de sub escortă". Studentul Bota a răspuns că nu va fugi. "Bine, domnule teolog. Te bagi în gura lupului!". A plecat însoțit de domnul sergent major Pușcuță, au ajuns în fața hotelului "Dacia" din centrul orașului, unde staționa maiorul Weiss

Ludovic în fața unei trăsurii. Imediat ce s-a prezentat i-a suit în trăsură și au plecat la Securitate, aproape de Tribunal. Cum a intrat în sala de anchetă sergentul maior Pușcuță a fost pălmuit că l-a adus cu arma în bandulieră, lejer, iar pe studentul I. Bota, după un scurt interogatoriu acuzator că vrea să răstoarne guvernul P. Groza l-a bătut cu patul armei de la rastel, l-a călcat cu bocancii în picioare, l-a lovit cu ce-a apucat, până ce-a leșinat. Doamnele funcționare au fugit îngrozite pe unde au putut. Probabil după cca. o oră de leșin studentul I. Bota s-a trezit plin de apă, însă a fost din nou bătut până la leșin și s-a trezit abia a doua zi într-o celulă izolată, în subsolul Securității, cu dimensiunile aproximative 1,80 m lungă/80 cm lată/1,30 înaltă, așezat pe o rogojină în întineric total. Aici a stat 10 zile primind o bucată de pâine și un pahar cu apă. La nevoie era escortat de gardianul ce-l păzea prin celula mare de la subsol, plină de bărbați și femei arestați. Nu avea nici o parte a corpului care să nu-l doară, plin de cucuie, lovit peste tot cu auzul urechii sănătoase (stânga, căci la dreapta l-a pierdut pe front) mult redus. După zece zile Weiss l-a trimis la Penitenciarul Satu-Mare al cărui comandant Constantinescu, a refuzat să-i răspundă la salut. A fost închis singur într-o celulă la etajul III pentru deținuții politici, secție pe ai cărei pereți erau scrise texte: "Libertate pentru popor nu pentru dușmanii lui". După cca. 40 de zile de singurătate, în care numai rugăciunea îl consola și încuraja, s-a trezit cu domnul Nagy Jenő de cca. 72 de ani arestat și trimis aici, coleg de celulă și suferință, fiindcă a spus în plină stradă: "Armata Sovietică este o armată de tâlhari, fiindcă m-au jefuit mi-au luat totul!". Părât de un evreu, care l-a auzit a fost judecat de urgență și a primit 6 ani închisoare. După alte câteva zile i-au venit colegi de celulă și suferință Părinții Ioan Soran și fiul său Felician Soran din Pomi, Satu-Mare, fiindcă au refuzat să treacă la ortodoxie și au îndemnat credincioșii să rămâie statornici în credință. Vis-a-vis în altă celulă era închis Păr. Atanasie Maxim, starețul mănăstirii Bixad, iar în celula alăturată un grup de intelectuali legionari și țărâniști.

În noiembrie 1948 studentul Bota a fost adus în fața Tribunalului civil Satu-Mare, unde judecătorul Ungur și-a declinat competența pentru Tribunalul Militar Cluj, fiind transferat cu trenul, vagon-dubă, într-o noapte la Cluj, aici judecat, condamnat la 6 luni pentru activitate contra orânduirii socialiste, de aici transferat la Aiud, deși pedeapsa era deja executată, și abia în noiembrie 1949 a fost eliberat de la Securitatea Aiud, unde după 4 zile încarcerat la subsol, a dat declarație că n-a pățit și n-a văzut nimic și că se va încadra prin muncă în societate.

Reîntorcându-se acasă slab de nu putea duce o găleată cu apă, după câteva săptămâni, îngrijit de preabuna lui mamă și surori s-a mai întremat și a plecat la Cluj, unde, după ce a fost angajat ca muncitor necalificat pe șantierul "Atelierelor CFR - 16 Februarie", ținându-se seamă de originea sănătoasă: "fiu de țaran sărac, fost muncitor" având și bune aprecieri de la foștii lui profesori Dimitrie Todoran, Victor Isac, Liviu Rusu ș.a. a fost reprimat la Universitatea din Cluj-Filosofie, cu anul III tăiat, pentru a se restructura ideologic. Trăind greu, dormind în bucătăria Păr. Vasile Chindriș într-un pat cu măturătorul de stradă Vasile Sumblea, a terminat anul III Filosofie, nu fără a fi afișat la gazeta de perete și într-o ședință publică ca "agent al Vaticanului" și "om al Lui Maniu", fapt pentru care a fost mereu urmărit și notat la limită la obiectele de învățământ, dosarul de condamnat politic umărindu-l și la catedra profesorilor. Anul IV și examenul de stat în Filosofie le-a făcut, mutat la Universitatea din București, calificat în Filosofie și Pedagogie. A primit dispoziția de repartizare la catedra de Filosofie a Liceului din Aiud, unde nu s-a prezentat, pentru a nu cădea în excomunicare predând Filosofia ateistă, ci a urmat în trei veri cursurile de perfecționare de limbă rusă la Universitatea din Cluj, funcționând ca profesor de limbă rusă 4 ani la Școala de 7 ani Cara-Cojocna, jud. Cluj, fiind urmărit pas cu pas de maiorul Boris și alții de la Securitatea din Cluj, însă protejat și apărat de "țărani cooperatori" localnici.

Din foștii intelectuali români sătmăreni au rămas foarte puțini în serviciile publice, după ce au făcut compromisuri politice cu noii stăpâni. Așa mi-i amintesc pe învă. Mățișan la Secția de învățământ, pe Stețiu Petru ajuns profesor și director la Liceul pedagogic de fete ș.a.

Biserica Română Unită a fost desființată, preoții rezistenți închiși, iar cei trecuți la ortodoxie, în multe cazuri, agenți ai puterii comuniste. Deși cu o familie numeroasă și grea, Părintele Mihai Sabău, originar din Oar a rezistat și a rămas statornic în credință catolică, transformându-și casa în biserică clandestină, fiind arestat, închis, dus la Canal, apoi reîntors se angajează muncitor la "Combinatul 1 Mai" Satu-Mare, iar soția muncitoare. La fel ca el și Părintele Alexandru Chindriș cu preoteasa Maria, după ce amândoi au trecut ani grei prin închisorile,

comuniste pentru statornicia în credința catolică românească au devenit muncitori la "Aprozar", respectiv la "Avicola", dar pildă vie de verticalitate morală.

Rândurile mele sunt prea sărace și subiective pentru a reda și exprima întregul noian de cunoștințe și sentimente legate de un trecut întunecat de asuprire străină de idealurile noastre naționale.

Fie ca aceste rânduri să constituie un modest omagiu tuturor acelor sătmăreni amintiți și neamintiți aici, care au purtat cu demnitate crucea grea a suferinței pentru apărarea credinței, a ființei noastre naționale și unii dintre ei și-au jertfit și viața pe altarul Patriei române. Nu pot să nu îmi amintesc cu groază gemetele și vaietele arestaților și chinuiților în Securitatea Satu-Mare comandată de călăul WEISS Ludovic străin de sângele și aspirațiile noastre sfinte naționale, ucigaș personal a unor țărani din Cărășeu, care au refuzat să se înscrie în C.A.P. și a altora neștiuți, dușman al neamului nostru pe spinarea căruia și-a făurit o viață plină de "rai pământesc"! Sub supravegherea lui, călăii subalterni au ucis suflete românești nevinovate în chinuri groaznice în camerele de tortură. Lor le închin și rugăciunile mele!

MĂRTURII DIN STUDENȚIE - CLUJ 1946

Horățiu Ciortin

Recepționând prezentul, nu uităm trecutul și năzuim spre viitor, cam așa cred eu că se face și istoria.

După marea manifestație studențească din martie 1944 a universitarilor "Almei Mater Napocensis" refugiată la Sibiu, când s-a prezentat celebrul "Protest al studențimii ardelene față de atrocitățile întâmplate în Ardealul de Nord", lucrurile s-au precipitat.

Majoritatea studenților erau militari în termen, elevi de școală militară, concentrați sau combatanți învoiți pentru sesiuni de examene.

Cum în protest au fost energic atacați führerul Adolf Hitler și Ducele Mussolini-Docrul deja răpostului Ciano - la sesizarea garnizoanei germane din Hermann-Stadt (Sibiu), în mod firesc organele de siguranță militară și civilă au intrat în acțiune. S-au început preparativele de instruire de către parchetul militar al Curții Marțiale Sibiu.

De notat că manifestația a fost inițiată și susținută de către grupul studențesc cu vederi democratice, opus unuia totalitar, care exista și el în universitate și în fruntea căruia se impunea organizația studențească ilegală P.N.T. extrem de activă și care în repetate rânduri a fost vizitată și susținută de către "Prezidentul" I. Maniu, care la diferite intervale de timp trecea prin Sibiu pe la nepotul său Ionel Pop, întâlnirile foarte discrete având loc în camera obișnuit rezervată la hotelul "Bulevard".

Trecând repede peste secvențele - pe lamă de brici - operate de către curtea marțială, lucrurile au evoluat pe îndelete, cu mult tact și clemență, demolate de către Șefii armatei noastre, Generalul Armatei Ardeal, Macici și Comandantul garnizoanei Sibiu Generalul Stavrescu care avea un copil student, toate acestea la intervenția susținută a lui "Magnus rector" Iuliu Hațieganu și a Mitropolitului Bălan al Ardealului, care erau oamenii de nădejde ai mareșalului Antonescu, precum și a D-nei Veturia Goga.

Imediat după 23 august studențimea Sibiană s-a reorganizat după tradiționalele sale criterii, cele ale "Centrului studențesc Petru Maior", urmași ai predecesorilor din 1940 cu ultimul președinte Ghiță Vonica, decedat pe front în unitățile de sacrificiu.

Am fost ales în mod democratic și în unanimitate președinte al centrului.

Sibiul fremăta de activitate politică intensă, P.N.T. și-a ocupat sediul în fostul local al Volks-gruppe-ului german din România, avându-l președinte pe regretatul Ieronim Stoichiția, membru marcant al P.N.T. cinstit și dăruit partidului, deși era cumnat cu Petre Groza.

Acolo s-au petrecut momente emoționante, între care reîntâlnirea după mulți ani ai celor doi titanici politici din Ardeal: Iuliu Maniu și Alexandru Vaida Voievod, cu lapidara concluzie: "Se vede că între noi, unul a îmbătrânit mai de vreme".

Sub îndrumarea și conducerea lui Ieronim Stoichiția s-a început imediat reorganizarea partidului și s-a pornit campania pentru alegerile care se întrezăreau.

Studențimea s-a angajat imediat, susținând intens prin toate manifestările posibile cele două guverne, Sănătescu și Rădescu, drept răspuns celebrelor fronturi politice de emanație totalitar-comuniste tip sovietic, care au apărut ca ciupercile după ploaie.

Interesantă similitudinea cu frontul emanat după revoluție! Urmare a atitudinii noastre, după 6 martie 1945, la înscăunarea guvernului Groza și după înființarea "Poliției Poporului" am fost

arestat și ținut câteva săptămâni la sediul soldaților români din Sibiu, împreună cu minunatul Onisifor Ghibu, întemeietorul Universității din Cluj imediat după marea unire, pentru ca să fiu apoi expulzat din Sibiu, compromițându-mi-se studiile până la întoarcerea la Cluj.

Sigur în felul acesta activitatea centrului studentesc s-a diminuat simțitor.

Cu îndreptățită revoltă am reușit ca prin regretatul Ilie Lazăr, să obțin un contact cu generalul Aurel Aldea, inițiatorul mișcării naționale de rezistență și după un plan bine gândit, retras în Apuseni, prin două echipe întrunite la Padișul-Bihor să punem bazele rezistenței acestor munți. Echipa Turda era condusă de către Șușman fostul șef al poliției legionare din Turda și care într-o ambuscadă de la Ciripa sub groapa Ungurului pe Valea Drăganului fiind grav rănit, am fost nevoit să-i amputez o mână în condițiile vitrege ale muntelui, cu "dezinfecțante" și "antibiotice" conținute în apa de cristal a muntelui și doar cu un pumn de pansamente obținute cu explicabilă greutate de la D-nul FATU, medicul de circumscripție din Mărgău. Acesta a îndrăznit să facă gestul respectiv numai fiindcă era orădean de-al meu, fiul fostului director al revistei "Academii din Velența" - Oradea și așa a devenit Șușman "Ciungul".

La scurt timp am pățit și eu același lucru în gura Cărligatelor Iadului, pierzându-mi un deget, după ce am fost intens protejat de către regretatul Ioan Mureșan fostul primar a Beiușului, scăpând ușor cu o amputație executată de către o călugăriță moldovenească refugiată la Stâna de Vale. La un an reîntorși la Cluj în condițiile tulburi de atunci întreaga capitală a Ardealului se reorganiza mai ales pe temeuri politice, în frunte cu generoasa studențime.

Rector este savantul Alexandru Borza, care la o vizită în Cluj a lui MARKHAM redactorul șef a publicației americane: Chrestian Science Monitor, m-a prezentat acestuia ca pe un șef al studențimii ales în stil democratic perfect.

Sfaturile lui, exemplu de prudență au fost acelea de a nu ne prea amăgi că vin americanii.

În elanul nostru tineresc, nu am prea dat importanță respectivelor sfaturi și am continuat propaganda electorală cu toată intensitatea în orașe și mai ales la sate, unde prin consemn studenții erau îndrumați să lămurească țărâimea cu ocazia vizitelor și deplasărilor la țară.

Acțiunile se amplificau prin echipe de tineret deplasate în centrele ardelen, mai ales cu ocazia conferințelor județene ale partidelor istorice.

Peste tot s-au întâmplat ciocniri mai mult sau mai puțin intense și rețin dintre toate evenimentele cele petrecute cu ocazia conferinței județene a P.N.T. Sălaj din Zalău, deci județul lui Iuliu Maniu.

Deplasată o echipă masivă de tineret, ocupând aproape în întregime micul mijloc auto Cluj-Sălaj, o dubiță improvizată și prăpădită, la coborârea de pe Meseș, deasupra Zalăului, spre surprinderea noastră, o echipă de civili și militari a oprit mașina și cu o gardă specială ne-a condus la sediul poliției Zalău, unde am fost supuși apoi unei percheziții corporale, dar prin dibăcia studenților, servieta dolofană plină cu manifeste a scăpat neobservată, cred că și datorită șefului lor prin care l-am recunoscut pe fostul meu coleg de școală primară din Oradea, pe Batiri, despre care am auzit apoi că a devenit personalitate importantă în securitate.

Ni s-a dat drumul, am fost așteptați și cazați de către inimoșii frați Crăciun, dar a doua zi întruniți în casa șefului de partid P.N.T. Simion Pop, unde s-au întâlnit și liberali din județ și între care rețin pe minunatul Ioan Osian fostul director al liceului din Șimleu, mai apoi. Victimă a canalului, am aflat că toate intrările din oraș sunt blocate de către un batalion de jandarmi sub comanda Șefului Legiunii jandarmi Bihor un colonel al cărui nume nu-l mai rețin.

Convoaiele masive de țărani din județ, în frunte cu preoții și dascălii lor, cu steaguri și prapuri, nu au putut pătrunde în oraș, în felul acesta conferința nu a mai avut loc.

Au urmat marile frământări de la Cluj, dezbătute de noi pe larg cu ocazia aniversării a 50 de ani de la evenimentele respective, culminând cu greva ce mi-a fost dat mie să o declar.

Pe urma evenimentelor date s-a recurs la arestări masive și un grup mare de studenți am fost transportați la București.

A urmat implicarea mea în procesul mișcării naționale de rezistență (Sumarele negre) anchete și condamnări.

Alegerile ne-au suprins în forul nr. 13 Jilava, împreună cu același vrednic Ilie Lazăr atunci când cu toată modestia eram probabil cei mai siguri reușiți candidați în Ardeal la respectivele alegeri.

UNIVERSUL CONCENTRAȚIONAR **DIN BAZINUL DONBAS**

Dorin Dărăban

Geografic, zona deportării s-a numit Donbas și a primit conotațiile unui generic de spațiu concentraționar, de spațiu al suferinței și umilinței, o geografie a răului, subterană nu numai prin muncile care trebuiau făcute acolo ci și prin poziția la care ființa umană a fost supusă.

Subteraneitatea lucrului este concordantă cu subteraneitatea destinului uman¹. Zona Donbas cuprinde o zonă industrială și una carboniferă cu zăcămintele de fier, mangan, zinc etc. În partea de sud a Ucrainei se află această zonă, mărginită de lacul Timleas și râul Don la SE, Marea Azov la sud, cursul Niprului la est. Este traversată de fluviul Doneț și-n centru se găsește podișul cu același nume. Deportările s-au făcut pe o axă ce se desfășoară de la nord la sud și este configurată de localitățile mai mari: Konstantinovka, Gorlovka, Belaia Kalitva, Shakti, Rostov. Pe baza măturilor orale ale deportaților și mai puțin pe baza datelor din arhive, care sunt încă închise cercetătorului de istorie, se poate reconstitui geografia zonei concentraționale. Cele mai mari concentrări de deportați s-au produs la Kistekova (lag. 1037), Iunkov (lag. 1040), Nikitovna (lag. 1049), Konstantinovka (lag. 1048), Gorlovka (lag. 1030). Uneori se face o localizare mai precisă a lagărelor, în măturile participanților: mina 21, lagărul 1038, Kistekova, reg. Stalino², sau mina 43, Iunkov, lag. 1040³, sau lag. 14-15, Dneprozdryinsk, raion Dnepropetrovskaya⁴. În unele cazuri s-au reținut de cei deportați doar numărul lagărului sau locul de muncă: lag. 1048, combinatul de topit minereu de zinc⁵, sau lag. 1302, mina de nichel⁶, sau mina de fier, lag. 1401.

În alte măturii același număr de lagăr este asociat unor localități diferite: lagărul 1040 asociat atât celui din Iunkom și celui din Enakievo Stalino, lag. 1602 asociat cu denumirile Nejdai Rostov și Obles, lag. 1401 asociat cu Horolovka, Sahti Atioma, Romanovka; lag. 1041 a fost asociat cu denumirile lagărelor din Irnakie, Bulovenka, Hetepetov; lag. 1037 asociat cu Kapitalna, Krasnaia Zvezda, Krasnaia Oktialva; lag. 1029 cu Nisniserghi, Sverosk Berezovkakirov; lag. 1040 cu Nikitovna Gorolovka, Zaporozsie, Halevka, Atarov Ignadievo. Alte lagăre din această zonă au fost Krivoirog Smiski (1407), Plast (1652), Zaporojni (1087), Krasnaia Armanski (1028), Atioma Krivoirog (1047), Martinovka (1049), Dnepropetrovsk (1 și 2), Moskinova Nijnekrimka (1038), Plath Caucaz (1652), Beliozovsk Sverdlovsk (1801), Rostov Sahti (1602), Buharaika (1604), Orsk Kiralo Ural (1302), Gorod Sahti (1602), Sahta, Nyetopetrovs (1028), Sevchenko Krasnamienski (1028), Budinovka (1055), Niktov 3 Delta Sahta Artioms (1401), Enakiev Dnejepetrovsk (1040), Krasnodar (1037), Szniciski, Bokovoi Iunkov, Smiciling, Novograd, Stondar Bulovenka, Starov Ignadieva, Sevastopol. Posibilitatea unei cercetări mai ample în arhivele sovietice ar permite o delimitare precisă a numeroaselor lagăre din această zonă. Dacă se încearcă o delimitare având ca repere punctul de plecare și destinația deportării se poate observa că șvabii sătmăreni au fost deportați astfel: Terebești - lagărele Konstantinovka și Niktov 3 Delta; Tiream - lag. Nikitovna Zaporije; Foieni - Iunkom; Ciumești - Enakiev; Șandra - Gorod Sahta; Satu Mare - Beriozosc și Krivoirog; Craidorolț și Cămin - Iunkov; Supur și Hurezu Mare - Kapitalna; Beltiug - Budenovskaia; Căpleni - Martinovka; Homorod - Krivoirog; Santău - Kistekova; Socond - Krivoirog și Smiciling; Ardu - Rostov Sahti, Gorod Sahti, Krasnamienski, Orsk Uralo, Budinovka; Dnepropetrovsk; Mădăras - Sahta Artioma, Krivoirog, Dnypropetrovsk - Hetepetovka; Petrești și Sanislău - Kistecova etc.

Această clasificare privește majoritatea locuitorilor deportați dintr-o localitate fiind evident de altfel că aceiași locuitori ai unui sat au fost deportați în locuri diferite și chiar la mare depărtare unii de alții ex. Reisz Anton din Arduș, deportat la Orsk Uralo spre deosebire de consătenii săi deportați în marea majoritate în bazinul Donbas. Au existat cazuri când același deportat a fost mutat prin mai multe locuri fie datorită necesităților de muncă ex. Czier Martin din Terebești, deportat la Konstantinovka și apoi mutat la Horlovka, sau datorită numeroaselor tentative de evadare ex. Herman Ioan din Terebești, care după ce a fost deportat la Konstantinovka, după fiecare încercare de evadare din cele 3 făcute, a fost mutat în alt lagăr, ajungând înaintea eliberării șef de batalion disciplinar, la o fabrică de sticlă într-o localitate uitată de lume. Se găsesc numeroase exemple de deportați mutați de la o muncă la alta în perimetrul aceluiași lagăr. Probabil că deplasarea la diferite munci ar fi însemnat creșterea eficienței muncii lor, de obicei ei dobândind calificări în meserii diverse.

Lagărul de concentrare

Spațiul concentrațional este o formă de izolare, de marginalizare a unei comunități umane sau a unui grup de indivizi. Cu timpul percepția a evoluat de la una inițială, unde era perceput ca loc al răului, a lume străină, în care se simțeau pierduți și umiliți, în care tentativa de respingere a acomodării cu atmosfera în lagăr era cvasigenerală. Această percepție inițială a evoluat spre a vedea în lagăr un refugiu după munca istovitoare din mină, un loc unde flacăra supraviețuirii pâlpâia mult mai puternic decât în afara lui. Un loc care părea fi o a doua casă deoarece nimeni nu știa dacă se vor mai întoarce vreodată înapoi acasă sau când se va întâmpla acest lucru. Lagărul a devenit încetul cu încetul, un nou punct de plecare în înghițirea unei vieți care să pară mai normală sau măcar asemănătoare cu cea lăsată la mii de km. distanță. În lagăr s-au născut sau au murit oameni, s-au odihnit sau au lucrat oameni care până atunci nu trăiseră o experiență așa de amară. Totul a început aici din nou, cu montatul ușilor și al ferestrelor, confecționarea priciurilor, scaunelor și meselor chiar și multe dintre hainele purtate în lagăr au fost confecționate în lagăr. Numai făcând paralel cu atmosfera străină și periculoasă, una câtuși de puțin mai caldă în intimitatea lor, au putut să supraviețuiască acești oameni. Ei au încercat să umanizeze un lucru ce nu poate fi niciodată umanizat: lagărul. În lagăr, după o zi istovitoare, la zeci de metri sub pământ, în întunericul minei de cărbune sau după o căutare de mai mulți kilometri, de multe ori nereușite, a ceva bun de mâncat, ei își regăseau aici forța de a putea da piept. mâine, cu o nouă zi de muncă grea. Din relatările celor deportați se poate reconstitui universul lagărelor începând de la descrierea camerelor până la cea a unui complex de clădiri dintr-un lagăr. În camere se găseau priciuri cu un etaj sau 2 etaje. "Bărbații și femeile stăteau pe scări diferite ale aceleiași clădiri care era o parte a lagărului, iluminarea se făcea cu becuri în fiecare cameră, dar nu aveam uși în interiorul clădirii"⁸. "La început lagărul nu era înconjurat cu sârmă ghimpată iar camerele nu aveau nici ferestre și nici priciuri, noi a trebuit să le facem pe toate acestea"⁹. "La Kistekova ne-au cazat în barăci tip cazarmă, cu baie la fiecare baracă, priciurile aveau 3 etaje și-au fost făcute de noi. Lagărul era înconjurat de sârmă ghimpată cu gherete și soldați înarmați"¹⁰. "La Konstantinovka lagărul era alcătuit din barăci din scânduri suprapuse. În fiecare baracă erau priciuri etajate pe care dormeam noaptea. Lagărul era înconjurat cu rețea de sârmă ghimpată și păzit de soldați"¹¹. "La Kistekova ne-au dus în blocuri de cărămidă, cu un etaj deasupra. În camere se aflau 3 priciuri etajate, fără saltele și încălzirea se făcea prin țevi care treceau prin zid și aveau apă caldă de la o sobă care o încălzea, aflată la capătul coridorului. Bucătăria și cantina erau așezate alături de clădirile lagărului. Au existat situații când un număr de 17 persoane au fost cazate într-o cameră cu mai puține paturi!"¹². "Camerele nu erau toate la fel de mari și nu stăteau un număr la fel de oameni în ele. Se grupau în funcție de rudenie sau prietenie"¹³. "La Orsk Ural lagărul era compus din 8 barăci, fiecare avea 4 rânduri de priciuri cu un etaj, eram 300 de persoane într-o baracă!¹⁴ sau "stăteam câte 2 într-un pat și blocurile în care stăteam erau din cărămidă, având 2 etaje"¹⁵, sau "la Krivoirog lagărul avea reflectoare și nimeni nu a reușit să scape de acolo"¹⁶ sau "la Sahti Oblesk erau 4 barăci cu mai multe camere. În fiecare cameră erau 2 oameni ce stăteau tot timpul înghesuți. La 1200 de oameni câți eram aici în lagăr se găseau doar 6 paturi la infirmerie"¹⁷ sau

eram 20 în cameră, stăteam în priciuri cu încă 3 etaje deasupra barăcilor în care se aflau camerele noastre care erau făcute din lemn. Priciurile neavând saltele au fost umplute cu paie”¹⁸. “La intrarea în lagăr ne-au făcut din nou apelul. Am stat 3 ore în frig și zăpadă până au reușit să ne numere. Din bagaje ne-au fost luate pozele, banii, creioanele, cuțitul și furculițele. Baraca era din lemn, bărbații despărțiți de femei. Oamenii s-au grupat după rudenie în camere, în fiecare baracă încăpeau 40 de oameni. Încălzirea se făcea tip calorifer de la o sobă aflată la capătul coridorului, unde ne preparam și mâncarea. În spatele fiecărei clădiri se afla toaleta. Dimineața după trezire urma spălarea și apoi masa”¹⁹.

“Am construit noi lagărul în 2 săptămâni de zile. Frigul ne-a pus să lucrăm cu mare grabă, era așa de frig că mâncam în picioare, ca să nu înghețăm la picioare. Priciurile erau înguste și ne întorceam toți odată, noaptea”²⁰. Observăm din relatările anterioare că varia de la un lagăr la altul, numărul camerelor, barăcilor din lagăr, numărul celor care stăteau într-o cameră, și al tuturor persoanelor aflate în lagăr. Toate lagărele erau înconjurate de sârmă ghimpată și soldați înarmați cu puști și bâte deși “nimeni nu știa nici măcar în ce direcție se află România ca să poată fugi”²¹.

Dizlocarea șvabilor sătmăreni în luna ianuarie 1945 a stat sub semnul unei rezoluții punitive, aplicate de autoritățile sovietice celor învinși. Calitatea sub care au fost desemnați cei care au fost pedepsiți era aceea de deportat, la care s-a asociat ca o a doua treaptă a deciziei punitive, obligația de a munci. Condamnarea lor este de ordin politic, prin singurul argument al unei fatalmente apartenențe etnice la națiunea germană. Sesizăm în perimetrul unei analize semantice o anume diferențiere a dominațiunilor date celor deportați²². Din fișele de declarație întocmite de deportați cu prilejul repatrierii lor în România, perioada de deportare a fost trecută ca participare la munca de reconstrucție sau la munca de folos obștesc sau pur și simplu deportat. Există așadar o gradualitate în timp, o atenuare a formulării privind proclamarea vinovăției celor deportați. În adeverințele eliberate în anii '60-'70 celor deportați de către Ministerul Muncii pentru a servi la stabilirea vechimii în muncă, există următoarea formulare “a participat la munca de reconstrucție în URSS”. Aceste adeverințe s-au eliberat pe baza datelor oferite de Ministerul Asigurărilor Sociale din RSS Ucraineană. Ele conțin invariabil și următoarea mențiune: nu a fost judecat, nu a suferit accidente. Se evidențiază fără dubii faptul că participanții la munca de reconstrucție erau supuși unui regim de strictă supraveghere și urmărire. Actele emise de o serie de instituții ale statului după 1989 încearcă să confirme unor cetățeni calitatea de deportat. Dacă în adeverințele emise de Ministerul Muncii - Oficiul de Evidență a Documentelor de Asigurare se formulează calitatea de participant la munca de reconstrucție, cele emise de Ministerul Justiției - Direcția Instanțelor Militare confirmă calitatea de deportat la munca de reconstrucție. Formularea oferită de Ministerul de Justiție corespunde cu exactitate realizărilor din acea vreme. Munca silită pentru reconstrucție, condițiile în care este făcută deportarea se fac cunoscute prin reconstituirea formelor organizatorice elaborate de autoritățile sovietice pentru exploatarea celor deportați. Unitățile cele mai mari în ordinea organizării erau lagărele. Lagărele din punct de vedere al cazării celor deportați erau împărțite în mai multe blocuri, cu 1 sau 3 etaje, sau în barăci de lemn. Aceste blocuri aveau camere mai mari sau mai mici. Unitățile de muncă erau organizate în companii, batalioane, brigăzi, în număr de câteva zeci la nivelul unui lagăr. Există o supraveghere și-o evidență riguroasă a deportaților, asigurându-se un minim de echipament și-o dotare precară pentru a putea lucra “am primit câte o bluză sau o fustă de la administrația lagărului”²³ sau am primit “fiecare femeie câte o uniformă de culoare maro”²⁴ sau “am primit niște salopete ca să avem ce îmbrăca și ghețe de pânză cu talpă de lemn”²⁵ sau “ne-au dat salopete ca să muncim în mină iar în lagăr purtam hainele pe care le aveam de acasă”²⁶ sau “am avut niște galoși de cauciuc și șalopete deschise la culoare, ne era tare frig pentru că nu aveam ce îmbrăca”²⁷. “Când se strica îmbrăcămintea ne dădeau alta dar nici asta nu era prea bună și nu ținea mai mult ca cea dinainte”²⁸ sau “ne-au dat niște haine rusești și păsleri cu talpă de cauciuc”²⁹. De multe ori “pe hainele date din lagăr ne luau o parte din salariu”³⁰.

Din punctul de vedere al raporturilor de subordonare în lagăre, în vârful piramidei se afla

locotenentul, care era și comandantul militar al lagărului (putea avea diferite grade militare superioare dar a rămas cunoscut sub acest nume) și nu se ocupa cu supravegherea directă a celor concentrați. Sub acest nivel se aflau nacealnicul sau nacealnica, care asigurau supravegherea directă și își exercitau atribuțiile în sens disciplinar. Acesta era dublat de un maestru, care era un specialist în munca respectivă care se efectua acolo. La al treilea nivel se situau tolmacii sau translatorii, care știau și aveau o poziție oarecum privilegiată. Munca prestată era de diferite feluri, majoritatea lucrau în mina de cărbuni. Unii au lucrat în subteran alții la suprafață, sau chiar în ambele locuri succesiv. Alții au lucrat în industria siderurgică iar femeile la colhozuri. De multe ori în dosarele celor deportați la rubrica locului de muncă apare mențiunea "diferite munci". Pe lângă transferurile de la o muncă la alta au existat mutări chiar în interiorul aceleiași munci prestate. Mulți fiind muncitori necalificați au primit calificarea în munca respectivă după un timp. Eliberarea calificării într-o meserie sau alta era precedată de acordarea unui salariu după un anumit timp. Din mărturiile culese s-a putut constata că unii au primit bani de la începutul deportării, alții mai târziu, chiar la 2 ani de la deportare. Perioada în care au început să acorde salarii coincide cu un prim val de repatrieri care s-a petrecut în 1947. Aceste repatrieri se pare că se datorau faptului că nu mai era necesară o mână de lucru așa de numeroasă și-n consecință s-a produs și-o reducere a cheltuielilor de întreținere. În acest fel autoritățile sovietice au putut să remunereze un număr mai mic de lucrători, prin dobândirea calificării de către un număr tot mai mare de oameni, lucru ce a determinat reducerea prin repatriere a celor concentrați. În octombrie 1947 s-au repatriat foarte multe persoane din Foieni și Tiream. Ceea ce rămâne relevant pentru viața în lagăr este regimul de muncă, condițiile de lucru și dimensiunile eforturilor fizice la care au fost supuși cei deportați. Beneficiind de o forță de muncă ieftină și încarcerată în lagăr, autoritățile sovietice au exploatat cu maximum de eficiență această forță de muncă. Sovieticii reeditau sistemul muncii forțate la care a fost supusă populația evreiască de către naziști în timpul celui de-al doilea război mondial. Majoritatea celor deportați era țărani dintr-un perimetru al muncii câmpului, al efortului fizic permanent însă ritmat rațional în care hărnicia era asociată perseverenței și unei anume științe genuine a muncii³¹.

Munca în lagăr

În lagăr deportații erau confrunțați cu efortul surd, supradimensionat în care repaosul sau zilele de sârbătoare erau practic necunoscute. Munca prestată de marea majoritate a celor deportați era diferită în funcție de procesul tehnologic minier: încărcător, vagonetar, minier în primul front etc. Deportății erau nepregătiți pentru astfel de munci inerente lucrului în mină. Din relatările deportaților se desprind câteva lucruri comune privind munca în mină: impactul cu atmosfera subterană, efortul mare, frigul și accidentele. De cele mai multe ori fără nici un fel de pregătire sau instructaj prealabil, deportații erau introduși direct în mină. Neacordându-se unelte de lucru corespunzătoare, dotare și echipament adecvat, ei au prestat o muncă rudimentară, fiind o mână de lucru la discreția totală și umilinta autorităților sovietice. Alături de frig, accidentele erau cele care au însoțit munca brutală a deportaților. Frecvența accidentelor a rămas bine imprimată în memoria individuală. Bărbații relatează cu detașare despre aceste accidente spre deosebire de femei care au trăit mai puternic spaima și emoțiile accidentelor. Deportății au fost folosiți în funcție de prioritățile stabilite de autorități, acolo unde mâna de lucru nu cerea mari investiții pregătitoare sau cheltuieli de întreținere. Condițiile grele de muncă și cvasigratuitatea ei erau argumentate într-o manieră directă de autorități, care vedeau în reparațiile de război consecința daunelor pricinuite de armata germană.

Din relatările deportaților putem observa dramatismul situației lor, pierduți în inima Ucrainei, la mii de km. depărtare de locurile natale atât de dragi și la care se gândeau cu durere și teamă că poate nu le vor mai revedea niciodată. "Am lucrat într-o mină de cărbuni unde galeriile aveau doar 1 metru înălțime. Cărbunele îl scoteam cu dinamită și apoi îl încărcam cu lopețile în vagonete trase de cai. La suprafață femeile goleau tot cu lopeți cărbunele din vagonete, care după golire erau trimise înapoi în mină. De la lagăr până la mină erau 4 km. pe care-i făceam pe jos. Iarna îl făceam prin zăpada de 1 metru înălțime, mai mult târându-ne decât pășind. Ne dădeau un salariu foarte mic care nu reușea să acopere cele necesare. Programul de lucru era pe schimburi. Ziua de muncă începea de la ora 7 până la 15. Duminica era socotită zi liberă dar aveam atâtea de făcut în lagăr ca s-o mai putem considera liberă. După ce terminam lucrul în mină făceam o baie la

spălătoria de la suprafață că eram negri de murdăria din mină³². "Am lucrat într-o fabrică de zinc unde ne era foarte greu din cauza condițiilor grele de aici. Ne simțeam rău și din cauza lipsei de hrană și apă. Se lucra în 3 schimburi, curățam și construim din nou ce era distrus de bombardamente. Eram foarte mari distrugerii și era nevoie de muncă multă făcută tot timpul. După 2 ani ne-au mutat la un colhoz, unde se lucra de dimineață până se lăsa întunericul. Niciodată nu era destul cât am lucrat. Aici munca nu era așa de grea ca și la fabrică și se putea mânca mai bine. Mai mâncam și noi câte un cartof sau sfeclă de multe ori crudă. După 1945 au început să ne plătească cu 90 de ruble pe lună și din acest salariu am plătit mâncarea și hainele rămânându-ne foarte puțini bani³³. "Am lucrat la descărcat vagoanele cu minereu care veneau din mină, lucram cam vreo 5-6 femei pe schimb la fiecare mină de cărbuni. În ultimii 2 ani am fost plătiți cu 100 de ruble pe lună în funcție de munca prestată în mină. Am reușit să lucrez și la o muncă mai ușoară de ajutor de vopsitor la zidărie. Cât timp am lucrat în mină am văzut 2 femei din schimbul în care lucram, care au fost strivite de vagoane, scăpând totuși cu viața dar cu multe fracturi³⁴. "Am lucrat 5 ani numai în subteran la mină. Aveam 19 ani când am intrat prima dată în mină. Cărbunele era explodat cu dinamită și apoi la lumina lămpilor de carbit încărcam cu lopețile cărbunele în vagonete. Era obligatoriu ca cele câteva femei cu care lucram într-un schimb să încarce pe zi 10 vagonete de minereu, bărbații aveau de încărcat 12 vagonete pe zi persoană. Munca era foarte grea fiind obligați să lucrăm până la terminarea normei din acea zi. La început vagonetele erau trase de cai numai mai târziu am primit locomotivă electrică. După terminarea lucrului lucram la suprafață unde făceam baie și apoi împleticindu-ne de foame și trudă, însoțiți de gardieni ne îndreptam către lagăr. A doua zi o luam din nou de la început³⁵. "Am lucrat la început la degajatul ruinelor de pe străzi și după un timp ne-au dus la colhoz. Aici nu erau norme de lucru dar se lucra până seara târziu. Aici am avut un pic mai multă mâncare decât în alte părți unde am mai fost. După 2 ani ne-au dus la o fabrică de sticlă unde munca era foarte obositoare. Aici lucrau și prizonierii de război germani ca și deținuți ruși. Cei care mureau datorită istovirii erau îngropați fără cruce și preot la groapa comună³⁶.

"În primul an am lucrat la o carieră de piatră unde eram puși să alegem pietre de diferite dimensiuni. Iarna când pământul era înghețat bocnă munca devenea foarte chinuitoare. După un timp ne-au dus la săpat șanțuri pentru stâlpii de telegraf. Cum mai tot timpul era foarte frig și nu aveam mânuși la foarte mulți le-au înghețat mâinile. Am săpat și-n mină șanțuri pentru stâlpi de susținere. Din tavan picura mai tot timpul apă și de cele mai multe ori lucram cu picioarele în apă fiind uzi încă de la începutul schimbului. Pentru că munca era foarte grea se lucra doar 6 ore pe zi și apoi plecam la lagăr. Salariul îl dădeau rușii după cum credeau de cuviință. Noi nu puteam zice nimic pentru că atunci nu ne-ar fi plătit deloc. Din cauza muncii grele și a lipsei de mâncare am ajuns la 46 de kg, încât și acum mă mir cum de am rezistat în asemenea condiții. Poate pentru că eram tânăr, de 23 de ani am putut să rezist și să-mi revăd casa natală și rudele de aici³⁷.

"La intrarea în lagăr am fost întrebați ce meserie avem fiecare. Pe mine m-au pus de la săpat gropi pentru stâlpii de telegraf până la construirea de fundații pentru locuințe, iarna când temperaturile ajungeau ușor la -30 de grade. Era foarte frig și ne-au înghețat mâinile și picioarele că nu aveam cu ce să le acoperim. Lucram foarte repede din cauza frigului cu toate că eram foarte slăbiți din cauza lipsei de mâncare. Din septembrie 1946 și până la eliberare am lucrat într-o mină de fier. Munca grea și hrana puțină au făcut să ajung la 39 kg și abia mai puteam sta pe picioare din cauza slăbiri. Lucrul începea la ora 6 și la intrarea în mină se făcea prezența. Am fost încărcător în mină, purtam cu roaba minereu de fier până la un jgeab de unde se revărsa în vagonete. Fiind muncă grea primeam 180 de ruble pe lună din care plăteam mâncarea, hainele primindu-le pe gratis. Când am plecat acasă soldații ruși ne-au jefuit de toate rublele păstrate³⁸.

"Am reușit să lucrez un timp ca și croitor și lucram pentru soldații ruși care ne dădeau și termene până când să fie gata comanda făcută. Dacă eram buni meseriași primeam de 2 ori pe săptămână mai multă mâncare. Uneori noaptea eram duși prin zăpadă și ger ca să descărcăm vagoanele de lemne din gară. Un timp am fost și gropar deoarece mulți mureau și era trebuință de mai mulți oameni ca să sape gropile. Nu erau nici un fel de medicamente ca să trateze vreo boală și din această cauză mureau oamenii și rezistau doar cei mai în putere³⁹. "Am avut noroc pentru

că am lucrat cu tatăl meu ca infirmieră. Așa am fost mai ferită de frig decât ceilalți deportați. La infirmerie erau 3 cămăruțe pentru foarte mulți bolnavi. Am scăpat astfel de lucru în mină unde nu cred că aș fi rezistat"⁴⁰. "Am lucrat diferite munci de la săpatul cartofilor trecând pe la turnătorie și fabrica de zinc până la cea de sticlă. Munca se făcea pe schimburi și apoi ne întorceam în lagăr supravegheați de soldați. Ne plăteau doar cu 30 de ruble pe lună, ceea ce a făcut să ne descurcăm foarte greu cu procurarea hranei ca să nu murim de foame. "Am făcut diferite munci, după ce la sosire am lucrat timp de 6 luni la înlăturarea molozului din fabricile distruse de război. Când am lucrat la atelierul de croitorie ne plăteau doar cu 80 de ruble pe lună. Din aceasta plăteam hainele și mâncarea ce o primeam de la lagăr. Nu ne mai rămânea nimic cu ce să ne cumpărăm cele trebuincioase vieții în lagăr. Din cauza lipsei de mâncare am ajuns la 34 de kg. așa eram de slăbit. Pe unii dintre noi ne-au dus la o fabrică de sticlă unde făceam sticla brută"⁴². "Tot timpul cât am fost în lagăr am lucrat în siderurgie. Prima dată am ajuns la o fabrică de nichel și cobalt. Aici în cuptoare se separa minereul, la o temperatură foarte mare. Lucram 8 ore cu toate că eram istoviți de muncă. Lucram întotdeauna fără pauză de masă, mâncam doar de 2 ori pe zi. După un timp am lucrat ca lăcătuș la întreținerea instalațiilor de topit minereul. Ziua luam parte și la descărcarea vagoanelor de pământ și cocs. Fiecare dintre noi aveam un număr de identitate cu care eram verificați la apel în fiecare zi. Am ajuns bolnav din cauza condițiilor grele, având distrofie musculară. Cu toate acestea nu am reușit să vin în țară cu transporturile de bolnavi și am fost repatriat abia în decembrie 1949"⁴³. "Lucrând în mină am văzut multe accidente în care pietre cădeau din tavan pe oameni și-i zdrobeau sub greutatea lor. Aveam norma pe cap de muncitor de 4 vagonete pe zi de umplut. La gradul nostru de slăbire era foarte mult. Cei care-și depășeau planul erau recompensați de sovietici cu vodcă și slănină sărată. După 1946 am ajuns ca încărcător pe banda rulantă unde eram supus unui ritm infernal de încărcare. Și aici ca și-n mină lucram pe 3 schimburi"⁴⁴. "Lucram în mină la pusul stălpilor de susținere a tavanului. În mai 1945 am reușit să evadesc dar am fost prins numai după o săptămână și dus disciplinar la o fabrică de armament lângă Harkov. La mina de unde fugisem eram foarte slab plătit, numai cu 100 de ruble pe lună și au murit mulți din cauza numeroaselor accidente întâmplare în subteran"⁴⁵. "Mina se afla la 3 km. de lagăr și la intrarea în ea se face apelul. Cine nu lucra îi era foarte frig și lucra astfel de nevoie. La fiecare explozie ni se stingeau lămpile cu carbit pe care le aveam pentru luminat. Rămâneam astfel pe întuneric cuprinși de fiecare dată de teamă. Lucrând în apă cu picioarele și fiind și frig am răcit rău. Am avut 40 de grade temperatură. În acele zile aiuram din cauza febrei și-mi doream în fiecare zi să mor. Aveam 20 de ani și de 2 ani lucram în subteran în frig și flămând. După ce m-am întremat m-au pus la descărcat vagoane și la gaterul cu lemne. Duminica considerată zi liberă pentru că nu lucram la mină dar eram duși la cărat pietre din carieră. La început eram obligați cu biciul și patul armelor să intrăm în mină. Din salariul de 30 ruble nu reușeau acoperirea necesităților zilnice". "Tot salariul pe care ar fi trebuit să-l primim de la colhoz era dat direct pe mâncare fără ca noi să primim vreo rublă. Am căzut bolnavă și-n septembrie 1946 în loc să mă trimită în țară ne-au dus la Strasfurt în Germania unde am stat în barăci de scânduri și ca să ne hrănim am lucrat ocazional pe la cine avea nevoie de noi. Aceste lucruri s-au întâmplat până am ajuns acasă"⁴⁷. "În lagărul unde ne-au dus erau 52 de mine care în cea mai mare parte trebuiau redeschise cu cei deportați. Nu erau unelte, toate funicularele care trebuiau să transporte minereul erau găurite de gloanțe. Ne-au împărțit în 4 companii de muncă. La fiecare companie era un responsabil dintre cei deportați alături de un ofițer sovietic. Aceștia lămureau cu biciul chestiunile neînțelese din limba rusă. Erau persoane care au lucrat și ca bărbier pentru soldații ruși sau femeile de serviciu în lagăr. În mină lucrau la 300 m adâncime, în 3 schimburi încărcam minereul de huilă în vagoane. Nu ne bărbieram niciodată pentru că mustața și barba țineau de cald, tot timpul aveam promoroacă în jurul bărbii așa era de frig afară. Soldații nu aveau câini să ne păzească pentru că nu aveau ce să le dea de mâncare.

De ziua paștelui am fost puși ca la o umilire să curățăm toaletele din lagăr. Mulți nu reușeam să ne îndeplinim norma din mină așa că am cerut rușilor să ne folosească potrivit pregătirii fiecăruia și să ne dea o retribuție corespunzătoare. Aceste deziderate s-au îndeplinit doar parțial. În vara lui 1945 pe o parte ne-au dus să construim o fabrică de cărămizi. Unelte de lucru

le-am furat și am reușit s-o terminăm în 2 luni făcând 1800 de cărămizi pe zi. Cei care munciau bine erau recompensați cu vodcă, pâine și uneori o zi liberă. După ce am reparat o macara am primit un sac de pâine. Am mai lucrat la scos nisip, la un atelier de roți dințate și la descărcatul vagoanelor de pietre. Aici aveam norma de 30 t pe zi pentru fiecare persoană. Am lucrat și într-o turnătorie unde de la -30 de afară treceam la 200 de grade înăuntru⁴⁸.

"Pentru lucru am primit îmbrăcăminte și pantofi de cauciuc. Cei mai slabi dintre noi lucrau la bucătărie sau făceau curățenie în lagăr. La început am lucrat la descărcatul vagoanelor de lemne și încărcam înapoi cărbune. Mânușile s-au stricat repede și neavând loc unde să ne încălzim curgeau lacrimile de frigul pe care-l înduram. Dimineața ne întorceam în lagăr ca să mâncăm și uneori nu ne lăsau deloc să ne odihnim zicându-ne că ne-am odihnit destul venind pe jos spre lagăr. Duminica ne duceau cu camioanele, cale de 30 km., ca să lucrăm la colhoz. Aici primăvara astupam găurile de obuze cu pământ și apoi însămânțam diferite culturi iar vara ne duceau la plivit buruienile dintre legume. Aici am aflat de la paznici că am fost aduși pentru 5 ani la muncă dar nu i-am crezut că altfel ne sinucideam. Munca în mină era monotonă dar grea, era foarte cald și o mare lipsă de aer cu toate că pe tronsoanele speciale erau montate ventilatoare. Supraveghetorii ruși ne puneau să muncim până atingeam norma. Când eram istoviți făceam pauze fără aprobare. Aici am început să ne cunoaștem unii cu alții. De sărbătorirea zilei de 7 noiembrie s-a făcut un concurs de muncă care nu a avut prea mare succes. Lucram în apă cu picioarele într-un spațiu strâmt, praful și apa ne-au atacat sănătatea deoarece nu avem unde să ne uscăm hainele și veneam și a doua zi cu ele ude pe noi. Sovieticii ne spuneau tot timpul să muncim deși cea mai mare din noi eram deja bolnavi. În acele zile mi-am dorit foarte mult să mor, sau sfârșecă de dinamită, sau să cadă o piatră din tavanul minei pe mine. Așa eram de disperată din cauza foamei și-a îmbolnăvirii. Iarna așa de mare era zăpada că nu se făcea nici apelul nici nu am fost trimiși la muncă. Voiau tot timpul să facem ore suplimentare deși mâncam puțin și eram slăbiți. Într-o zi s-a surpat mina lângă liftul cu care urcam la suprafață. Am rămas închiși acolo. Cineva și-a amintit că ieșirea de incendiu era la 3 km de locul unde ne aflam atunci. Conduși de acesta am pornit pe întuneric spre ieșire. De întuneric ce era cădeam în mină și doar ajutați de ceilalți reușeam să ne ridicăm înapoi. Unii erau așa de oșosi că numai ajutați de ceilalți s-au putut urca pe scara de incendiu ca să iasă afară de acolo. Cei care rămăseseră în lagăr ne așteptau cu nerăbdare deoarece trebuia să fi ajuns de 4 ore în lagăr. Abia aici ne-am dat mai bine seama din ce pericol scăpasem cu viață!⁴⁹.

Pe primul loc în descrierile deportaților se află condițiile foarte grele în care au muncit. Munca în subteran alături de foamea și frig le-au făcut viața grea deportaților. Un loc de asemenea important îl ocupă descrierea înfometării și disperarea care i-a cuprins pe fiecare. Procesul de înfometare specific universului concentraționar a marcat și sensul cel mai profund, conștiințe colective și individuale, aducând ființa umană într-o stare de disperare. Foamea, disperarea și frigul sunt componente ale realității lagărului. Înfometarea devenea un instrument de anulare al inamicilor. Donbasul a asociat acestei doctrine a înfometării o realitate a foamei descinsă din sărăcia, lipsurile mari din Rusia postbelică, fenomene la care a fost supusă întreaga populație sovietică.

Foamea și lipsa apei în lagăr

Starea de disperare, rezultantă a muncii și vieții deosebit de grele din lagăr a atins cote dramatice din cauza foamei la care au fost supuși deportații. Foamea era un lait motiv dramatic și uneori tragic al vieții cotidiene din lagăr. Foamea devine obsesivă și generoasă, o căutare permanentă a hranei. Încă de la instalarea în locurile de destinație, deportați observau lipsa hranei, destinată doar pentru a menține limita subzistenței. Este percepută și starea disperată în care se află populația sovietică. La început până în anul 1947 a funcționat regimul de cartelare a pâinii după această dată dacă se găseau alimente puteau fi cumpărate liber. Deportatii încearcă cu disperare să-și completeze hrana precară primită în lagăr și recurg la o varietate de procedee pentru a-și improviza completarea de hrană necesară. Din relatările deportaților s-au putut detașa următoarele procedee de procurare a hranei: furtul, culegerea rămășițelor de legume de pe câmp, prestarea de diferite munci la localnicii ruși, sau chiar cerșitul. Relatările privind procurarea sau furtul hranei sunt de cele mai multe ori povestite detaliat, participanții fiind marcați de riscurile unor

asemenea fapte și de satisfacția reușitei. Furtul de alimente era destul de frecvent în lumea lagărului și era folosit orice moment prielnic pentru procurarea hranei. Foamea a stârnit imaginația oamenilor, stârnind ingenozitatea lor în a găsi diferite procedee de procurare a hranei găsite de multe ori în resturile de pe câmp. Se practica și cerșitul dar acesta depindea de generozitatea rușilor. Acesta este totuși o soluție extremă. Se practica și vândutul puținelor bunuri aduse de acasă pentru procurarea hranei. Foamea prelungită făcea ca ființa umană să coboare sub pragul umanului în zona animalității. Devenea o obsesie permanentă și lua forme aberante în comportamentul oamenilor. Această acțiune disperată a unor oameni pentru a se salva de la moarte prin înfometare demonstrează că realitatea întrece orice imaginație. Se găsesc în mărturiile deportaților pagini cutremurătoare privind lupta cu foamea.

"Mâncam pe cartele la cantina lagărului. Tot timpul ni se dădea ciorbă de varză acră și pâine neagră. Întotdeauna mâncarea era slabă și rea. Încercam s-o completăm cu morcovi sfecclă de zahăr sau alte verdețuri găsite pe câmp. Dacă n-aș fi lucrat la colhoz cred c-aș fi murit de foame"⁵⁰ sau "Ne dădeau 500 de grame de pâine pe zi, la prânz mâncam arpacaș iar restul zilei numai ciorbă de varză acră. Câteodată mai primeam niște pești mici și sărați. Pe aceștia nu-i putea nimeni mânca și-i arunca. Lipsa de mâncare și munca grea ne-au făcut să fim așa de slăbiți încât abia ne puteam ține pe picioare. Furam lemne ca să putem fierbe puținile legume găsite pe câmp!"⁵¹. "La Kistekova se practica următoarea schemă: 3 luni arpacaș, 3 luni ciorbă de varză acră, 3 luni coleșă și 3 luni fasole. Apoi iar o luau de la capăt. Cine a lucrat greu a primit și puțină carne. La bucătărie erau dintre deportați și primeam doar 300 grame de pâine pe zi. Cine a avut bani a putut cumpăra cele necesare de la bazarul de lângă gardul lagărului"⁵². "Ne era tot timpul foame, la cantina lagărului primeam ceai fără zahăr sau arpacaș, varză și gogonele. Nu am primit niciodată o supă mai consistentă. Am mâncat de la sfecclă fiartă până la lobodă crudă tot ce se putea mânca dintre plante. Am reușit să cumpărăm de la ruși turte umplute cu sfecclă, care costau o rublă și foarte puțină făină de grâu. Pâinea era neagră și foarte tare. În mină lucram cu cai care trăgeau vagoaneți pe șine. De foame am mâncat ovăzul cailor, care mai târziu au murit de foame. Apoi am mâncat și carnea cailor morți și parcă eram mai sătui. Numai cine a fost acolo știe ce este foamea"⁵³. "Niciodată nu au schimbat nimic din meniul pe care-l primeam. Aceiași varză acră cu puțină apă caldă și 500 grame de pâine. Am reușit să facem niște plăcinte umplute cu coji de cartofi ce constituiau o delicată în acele vremuri. Pe baza de troc mai puteam cumpăra câte ceva de la ruși, care aveau un fel de piață în afara lagărului nostru. De la fabrica de sticlă am furat apă caldă în care puneam tot ce reușeam să strângem de mâncare. Noaptea după apel reușeam să ne strecurăm afară din lagăr, mergând până la 20 km pe întuneric până unde știam că a rămas ceva pe câmp. Dimineața înaintea apelului soseam cu puține legume și porumb de pe câmp, care speram că ne vor astâmpăra din foamea nelipsită"⁵⁴.

Mâncarea se făcea într-o cadă de baie de la bucătărie. Ce rămânea nemâncat era dat din nou seara până trecea, nimic nu era aruncat. Primeam doar 500 grame de pâine pe zi pentru fiecare persoană. Dacă nu îndeplineam norma de lucru sau eram indisciplinați ni se lua pâinea pe un anumit timp. Niciodată nu am primit carne de nici un fel"⁵⁵. "Din cauza foamei am ajuns la greutatea de 40 de kg., tot timpul căutam ceva de mâncat. S-a întâmplat ca un deportat să fure pâine de la soldații ruși. Aceștia drept pedeapsă l-au omorât în bătaie. Din cauza foamei ne îmbolnăveam foarte des"⁵⁶. "Pâinea era neagră și lipicioasă. În 5 ani după câte știu au murit în lagăr din diverse cauze aproape 100 de oameni. Alături de noi erau și prizonierii de război germani și japonezi. Împreună cu ei am mâncat din cauza foamei chiar frunze verzi și multe pisici și câini. Pe-o rază de câțiva kilometri nu mai rămăseseră nici un asemenea animal domestic. Atunci era o mâncare bună după ce-i tranșam și fierbeam carnea. Acum nu cred că aș mai putea face la fel. Dar ce nu face foamea cu omul?"⁵⁷. Au fost săptămâni în care nu primeam pâine ci doar varză și pește sărat"⁵⁸. Am ajuns la greutatea de 39 de kg, primeam numai pâine neagră înmuiată cu apă. Am primit de la cantină și supă de castraveți și roșii alături de ciorbă de urechi de vacă și burtă. Am mâncat inclusiv și urzici fierte, lobodă, porumb nefiert și cartofi cruzi. Mâncam tot ce găseam în cale și era comestibil. Căutam să ne potolim tot timpul foamea, ne bucuram când găseam coji de

cartofi și primăvara firicele de iarbă verzi. Numai cine a fost acolo poate înțelege câtă foame am răbdat mai ales în primii 3 ani de lagăr⁵⁹. În lagărul de la Kistekova au murit de foame și frig, în iarna 1946/1947, mulți oameni. Ne dădeau doar 200 grame de pâine neagră. S-a întâmplat un lucru nemai văzut că au murit oameni din cauza supei acre care era stricată. Multora fiindu-le foame mare au mâncat mai multă și după 1 zi s-au umflat fața și burtă. După o scurtă suferință au căzut jos și au murit. De la 65 kg la plecare am ajuns după un an la 35 kg. Abia ne puteam mișca din cauza slăbirii provocate de foamea persistentă. Când a venit și frigul iernii ne-au distrus pe mulți dintre noi. Nu rezistăm nici la boli mai ușoare dar nu erau medicamente și eram flămânzi și înfrigurați. După ce am ajuns acasă mâncam tot ce vedeam în fața ochilor dar foamea îndurată acolo nu o pot uita cât o să trăiesc. Numai cine a pățit poate înțelege ce s-a întâmplat cu noi acolo în Donbas⁶⁰. În lagăr am reușit pe bază de schimb să-mi procur ceva de mâncare: puțină pâine și mazăre uscată ca și niște cepe. O cisternă aducea apă de departe pentru că apa din lagăr fusese otrăvită de soldați în retragere. Cineva a reușit să evadeze din lagăr dar s-a reîntors singur după vreo 50 de kilometri din cauza că nu a găsit de mâncare nicăieri, peste tot era foame mare. În bazar 1 L de lapte de capră era 25 de ruble, 1 ceapă 5 ruble, 1 vodcă 5 ruble, salariul pe care-l primeam era de 15 ruble pe săptămână. Cantina era la 2 km de lagăr. Când mâncam la locul de muncă până reușeam să mâncăm ceva din ciorbă, îngheța. Întotdeauna mâncam în picioare ca să nu înghețăm iar gamelele le purtam cu noi și în timpul lucrului pentru că se furau. Aduceam cărbune din mină pe care-l schimbam cu mâncare de la localnici. Cei care nu lucrau în schimbul respectiv aduceau apă și cărbune pentru bucătărie. Abia în mai am reușit să facem o conductă de apă până la lagăr. În martie 1945 am lucrat 36 de ore la dezapezirea trenului cu pâine pentru lagăr. După ce 3 zile am mâncat ciorbă fără pâine am făcut o grevă refuzând să ne prezentăm la mină. Ne-au adunat pe platoul lagărului și aici în frig și zăpadă am început să ne răzgândim. Uneori ne retrăgeau porțile de mâncare și atunci ca prin farmec se potoleau răzvrătirile. Din cauza foamei am intrat în casele părăsite de locuitori și sigilate. Speram să găsim ceva de furat și cei prinși de soldați erau băgați la carceră. Într-o zi mi-am vândut haina pe 300 de ruble ca să îmi iau de mâncare dar acum sufeream de frig. Fiecare fura ca să aibă ce mânca. Se fura inclusiv unul de la altul. O femeie a înnebunit din cauza condițiilor grele. Prindeam cu capcane găștele sălbatice și cu o frânghie, cu o bucată de fier la capăt loveam găinile care se opreau în cale. Cei care lucrau la colhoz mâncau semințele ce trebuiau însămânțate. Când venea iarna începeam aprovizionarea cu haine, porumb și cartofi. Foamea era un lucru cumplit și îndată ce scădeau cantitățile de mâncare înfloreau hoțiile. Muncitorii ruși ne cereau să plecăm acasă pentru că nu le ajungea nici lor mâncarea. Se cerșea îndeosebi pâine dar cei prinși la cerșit erau bătuți crunt de soldați. Se practicau chiar tâlhăriile cu cuțitul pentru care luai zile de carceră alături de o bătaie bună. O dată s-a furat o capră de la un rus, care a venit la comandant și ne-a spus, trebuind să plătim 800 de ruble ca despăgubiri⁶¹.

"Mulți au furat unii de la alții ca să aibă ce mânca. Unii mai aveau puțină făină și carne de acasă pe care trebuiau să le țină bine ascunse. Când am fript carnea au venit mulți ca să simtă măcar mirosul cărnii pe care aproape nu-l mai știau. Toți vorbeau numai de mâncare. De multe ori plângeam și nu uitam de foame. Pâinea era neagră și lipicioasă făcută din soia cu resturi de cereale, fără nici un gust. Primeam și ciorbă de borș cu bucăți de sfeclă, niciodată carne. În timpul liber căutam sau făceam de mâncare întotdeauna. Făceam supă de griș sau cocoloașe de făină cu cartofi fierți. Nimeni nu făcea concesii, toți eram invidioși pe cineva dacă era mai curat, mai hrănit sau mai bine îmbrăcat decât restul. Am pierdut toate elementele civilizației. Mulți au crezut că dacă nu vor mânca și vor slăbi ca să nu poată munci, vor ajunge mai repede acasă. Erau doar iluzii deoarece au ajuns doar la spitalul din oraș. De 1 mai am primit o mâncare mai bună adică supă de burtă, gem de sfeclă și puțină margarină. În toată ziua căutam în gunoaiele aruncate de la cantină sperând să găsim ceva de mâncare⁶².

Deportații și-au adaptat viața în funcție de noile condiții impuse de lagăr. Moartea, boala, nașterea au articulat desfășurarea zilnică a vieții în lagăr. A fost o lume care a încercat să supraviețuiască asumându-și fatalitatea destinului. Adversitatea mediului în care au trăit s-a repercutat frecvent asupra sănătății oamenilor, cazurile de boală fiind evenimente cotidiene în comunitatea deportaților. Deportati într-un context plin de vicisitudini, climatul extrem de frigos,

condițiile grele de muncă, foamea au fost cauze frecvente a îmbolnăvirilor celor deportați. Mulți s-au îmbolnăvit în primul an de la deportare. Inaniția a fost o cauză frecventă de îmbolnăvire și moarte. Condițiile precare de tratament și faptul că cei bolnavi nu mai erau eficienți au determinat autoritățile sovietice să procedeze la repatrierea lor. "Datorită condițiilor grele de muncă am ajuns să mă răcesc și am avut temperatură de 40 de grade. Am căzut jos în mină de bolnav ce eram. M-au dus pe brațe până la infirmerie. Infirmiera a zis că dacă o să rezist s-ar putea să scap dacă nu o să mă îngroape lângă lagăr. Mi-au pus comprese cu apă rece că nu aveau alte medicamente. Din cauza febrei aiuram tot timpul și-am ajuns să doresc să mor așa mă chinuiam cu febra. Doctorița suflet bun și văzându-mă așa de tânăr, i s-a făcut milă de suferința în care eram și a cumpărat niște chinină, printr-un adevărat miracol. După ce am luat medicamentul am început să mă însănătoșesc în fiecare zi tot mai mult, că eram tânăr și rezistent"⁶³. "La Krivoirog nu era nici un fel de asistență medicală numai dacă aveai febră mare primeai o zi sau 2 de repaos în lagăr după aceea veneai înapoi la mină"⁶⁴. "Au fost puține medicamente la infirmeria lagărului. Existau doar 6 paturi pentru bolnavi. Când a început, în iarna lui 1945 epidemia de tifos eram total descoperiți și au murit peste 1000 de persoane"⁶⁵. M-am îmbolnăvit din cauza lipsurilor îndurate de distrofie musculară, dar nu am reușit să revin în țară cu transporturile de bolnavi. În vara anului 1946 în lagărul vecin a izbucnit o epidemie de tifos și au murit 300 de polonezi din Danzig. A fost foarte greu în lagăr, am crezut că nu se vor sfârși niciodată chinurile și neajunsurile de care am avut parte"⁶⁶.

Moartea în lagăr era cvasicotidiană, cauzată atât de boli cât și de accidente de la locurile de muncă. Cele mai multe decese s-au petrecut, conform mărturiilor celor deportați, la fabrica de mercur, unde datorită intoxicațiilor, au murit 600 de oameni din Urziceni din cei 900 plecați în lagăr"⁶⁷. "De multe ori morții erau mâncați de câini pentru că nu puteam săpa gropi în pământul înghețat. Cei morți erau dezbrăcați de tot ce aveau și îngropați doar cu ceva sumar pe ei și fără preot"⁶⁸. De regulă o comisie de medici îi trîia pe cei bolnavi și-i trimiteau pe cei inapți de muncă înapoi acasă. Unii dintre deportați au fost trimiși în Germania prin Polonia. Așa sunt cazurile Sabou Iolanda și Suci Maria din Poiana Codrului. Cei ajunși în Germania s-au bucurat de condiții mai bune decât în Rusia. "Văzând că nu se face nimic pentru a fi repatriați am fugit din Strassfurt și Altizbech prin Salzburg, Viena și Budapesta, cu diferite mijloace de locomotie am reușit să ajungem la granița cu România. Aici am fost prinși de grănicerii români și în septembrie 1948 au fost deferiți Tribunalului Cluj. Acesta ne-a achitat de acuzația de trecere frauduloasă a frontierei și-am plecat la casele noastre"⁶⁹. Dar nu toți cei bolnavi au putut fi repatriați și atunci au murit pe pământ străin departe de țară. Din Foiene au murit 62 de persoane, Șandra - 46, Căpleni - 28, Urziceni - 12, Tirean - 37. Moartea în lagăr sau datorită lagărului a fost o prezență inerentă a fenomenului de deportare.

Majoritatea celor care au murit au fost în floarea vârstei. Noțiunea de lagăr confirmă încă o dată calitatea sa de spațiu cu conotații tragice fiind asociat irecuzabil morții și suferinței"⁷⁰.

"Spitalul era la mare depărtare în oraș și aici erau doar niște felceri ruși ajutați de câțiva șvabi cu o oarecare pregătire de sanitari. Erau bolnavi numai aceia care aveau temperatură mare sau cădeau jos în mină din cauza bolii. Medicamente aproape că nu existau, de altfel nu se găseau nicăieri. Cei care mureau erau duși de deportați și îngropați lângă lagăr"⁷¹. "La Krivoirog nu era nici un fel de doctor. Ne tratam fiecare cu ce găseam la îndemână sau cu ce cunoșteam că ar folosi. Cei slăbiți dacă se și îmbolnăveau atunci mureau în cea mai mare parte"⁷². "Femeile făceau curat și-n camerele bărbaților și uneori le spălau și hainele. Aveam mulți păduchi din cauză că nu aveam unde spăla și usca hainele. De multe ori le luam ude pe noi și ne îmbolnăveam. Era o cameră pentru bolnavi dar nu erau doctori. Am ales și dintre noi vreo 3 care aveau ceva experiență de veterinari ca să lucreze ca infirmieri. Nu erau nici măcar pansamente nici măcar un termometru pentru temperatură. Din 2 în 2 săptămâni eram duși în oraș la dezinfecție. După 2 dezinfecții, începeau să se rupă hainele. Apoi făceam duș și ne era foarte frig. Cele care au născut copii în lagăr le era foarte greu și de regulă copii mureau după 2-3 luni de la naștere iar mamele după o săptămână trebuiau să meargă la muncă. Ne ungeam cu un fel de cremă ca și femeile ruse, ca să

scăpăm de insolație, când lucram vara pe câmp. În baracă era foarte cald datorită aglomerației și mizeriei, au apărut și ploșnițele. Pătrundeau peste tot, din cauza lor nu puteam dormi noaptea. Odată a început și tifosul care era foarte contagios. Spitalul din oraș era plin de bolnavi în așa fel încât dormeau și pe podele dintre ei. Fără medicamente au scăpat doar cei rezistenți. Îi invidiam pe cei morți pentru că au scăpat de suferință și mizerie. Eram duși la dezinfecție periodic și civilii ruși și soldații ne ocoleau. Nu știam pe care mureau ci doar pe cei cunoscuți. Am luat și eu tifos și din cauza febrei deliram amintindu-mi de părinți și de mâncare. Toți care delirau au amintit aceste 2 lucruri. Nu era apă pentru spălat și mulți eram în mizerie mai ales bărbații. Praful de cărbune ne invadea plămânii și corpul. Unei colege i s-a tăiat piciorul fiind zdrobit de vagonet. Alții au avut numeroase arsuri de la incendiile din mină. Aflam doar din vești dacă a murit cineva așa eram de mulți în lagăr. Cei morți erau duși cu o căruță într-o ladă de lemn, descoperită și îngropați în cimitirul de lângă lagăr. Cei care lucrau la suprafață, împingând vagoanele au avut multe insolații. Nu era nicăieri vreun copac ca să facă umbră nici apă nu aveam și erau mulți șobolani atât în lagăr cât și în mină⁷³.

"Din cauza apei nepotabile dar pe care totuși o bearn că nu aveam alta ne-am îmbolnăvit de dezinterie. Cel care se îmbolnăvea de tifos era amenințat cu moartea de soldații ruși. Ne-am îmbolnăvit și din cauza hranei reci pe care o primeam mai întotdeauna. Această boală ne-a slăbit pe toți iar din cauza mizeriei a început tifosul în lagăr. Mâncarea scădea și din cauza bolii mureau mulți dintre noi. Mâncam și mâncarea celor morți de tifos. S-au luat măsuri de deratizare, a început încălzirea în lagăr, s-au făcut numeroase controale asupra curățeniei din camere, trebuia să fim tot timpul curați ca să nu fim biciuiți de soldați. Din cei 350 de bolnavi din luna mai în luna iunie muriseră deja 330, iar cei morți erau puși în sicrie din scânduri. Felcerul rus arunca o privire fugară și punea același diagnostic de distrofie musculară. Unii mureau în somn din cauza bolii alții de foame. Cei grav bolnavi erau duși cu camioanele la spital în oraș. Eram atâtea păduchi că-i mâncau găinile comandantului de lagăr. Morții erau îngropați fără sicriu și cruce și-i jeleam în culoarea albă pe care o aveam toți. Mulți și-au pierdut mințile din cauza tifosului și au fost duși în altă parte unde probabil au fost împușcați de soldați, pentru că nu i-am văzut niciodată⁷⁴.

A fost reținută de memoria individuală și evadarea din acest spațiu al suferinței, care este lagărul. Au existat numeroase tentative de evadare din lagăre cu toate că posibilitățile de reușită erau extrem de mici și majoritatea celor evadați au fost prinși de autorități. Se încerca prevenirea actelor de evadare prin făcutul de apel seara și dimineața, folosirea de gardieni înarmați și înconjurarea lagărului cu sârmă ghimpată. Mulți deportați nu au putut nici scrie nici primi scrisori de acasă, fiind îngrijorați de soarta celor de acasă. Dorul de cei rămași acasă și neputința de a mai suferi foamea și frigul din lagăre, i-a făcut pe mulți să evadeze. De exemplu Herman Ioan din Terebești a fugit într-o zi din lagărul de Konstantinovka "noaptea am reușit să fug din lagăr profitând de neatenția celor din lagăr, împreună cu Toma Francisc. Ziua stăteam ascunși prin șanțuri sau prin tufișuri și numai noaptea ne deplasam. Tremuram de frica NKVD, care ne luase urma, deoarece atunci când dispărea cineva din lagăr și nu ieșea numărul la apel, se dădea alarmă. După 1 săptămână ne-au prins și ne-au dus înapoi în lagăr unde ne-au băgat în carceră. După ce am scăpat de carceră am fost trimiși din nou la muncă. De aici am fugit din nou pentru că nu-mi plăcea să lucrez pentru ruși. Când am ajuns la Nipru m-am aruncat îmbrăcat în apă ca să ajung pe celălalt mal. M-au văzut niște ruși și m-au spus la miliție care m-au arestat pe celălalt mal, unde m-au și prins. Am fost dus la batalionul disciplinar unde am lucrat sub paza strictă la o fabrică de sticlă. Până la eliberare am ajuns șef de batalion disciplinar și am fost folosiți la munci foarte grele în lagăr". "De la Kistekova toate încarcerările de evadare au fost descoperite până la urmă și cei prinși au fost mutați în lagărele disciplinare. Pentru preîntâmpinarea evadărilor se făcea seara, înaintea culcării și dimineața înaintea plecării în mină, apelul⁷⁵. "De la Omsk-Ural toți cei care au evadat erau prinși de poliție. Dacă nu vroiau să spună din ce lagăr au fugit erau bătuți până spuneau. Apoi erau duși înapoi și strict supravegheați de soldați^{75b}. "Cei care au reușit să fugă din lagăr nu au putut ajunge prea departe fiind prinși de soldați. Eram aduși în lagăr și seara, după ce veneam de la mină, eram strânși în careul lagărului unde întâi făceau apelul și apoi îi aduceau pe evadații prinși. Aceștia erau bătuți crunt de soldați ca să dea exemplu și celorlalți deportați care ar avea asemenea gânduri ascunse. Apoi erau duși într-un lagăr disciplinar dar n-am mai văzut pe

nimeni în viață la eliberare dintre ei. Poate că au scăpat cu viața dar eu i-am mai văzut de atunci încoace”⁷⁶.

“Prin mai 1945 înaintea începerii lucrului în mină am reușit să mă furișez din coloană și să evaderez. Am fost mai mulți nu-mi aduc acum bine minte câți am fost. Numai noaptea ne furișam ca să nu ne vadă cineva să ne spună la miliție. Ziua dormeam pe fânul luat din niște căpițe întâlnite în calea noastră. Noaptea îl băgam în haine ca să nu ne fie frig, că era foarte frig prin acele locuri. Ziua căutam niște locuri ascunse în care să ne putem odihni după oboseala nopții. La Harkov ne-a prins miliția, care ne luase urma după culcușurile de fân unde dormeam în timpul zilei. După bătaia de rigoare ne-au dus într-un lagăr disciplinar unde am lucrat din greu la o fabrică de armament până la eliberare”⁷⁷. O lumină în sufletele deportaților era adusă de sărbătorile creștine, care nu erau recunoscute de autoritățile lagărului. Au fost substituite de autoritățile aflate sub patronajul unei ideologii atee cu sărbători laice sau politice. Uneori deportații puteau pleca în oraș cu bilet de voie de la autoritățile lagărului. Acest lucru a fost posibil numai după 1947 când începuse un fel de liberalizare a condițiilor dure din lagăre. “Căutând mâncare în oraș m-am hotărât să intru în biserica ortodoxă de aici. M-am rugat lui Dumnezeu și parcă suferințele care le înduram mi-au fost alinate. De câte ori puteam, duminica, mă duceam să mă rog alături de alți deportați și de civilii ruși”⁷⁸. În cazul în care nu puteau merge la biserică sărbătorile creștine le împărțeau în interiorul propriei comunități de deportați într-o clandestinitate asemănătoare cu începutul creștinismului. În lagărul de la Konstantinovka rușilor nu le plăcea că ne rugăm când era duminică sau sărbătoare creștinească. Așa că ne rugam cum puteam ca să nu ne vadă cei care ne supravegheau în lagăr”⁷⁹. De multe ori în clipe grele sau când erau bolnavi sau prea obosiți de atâta trudă se opreau pentru câteva clipe și se gândeau la Dumnezeu cu speranță. Cel de sus rămânea unica lor speranță că odată vor scăpa din chinul lor și își vor vedea din nou locurile dragi, de unde au fost smulși brusc de o soartă crudă. A fost o dramatică reîntoarcere la timpurile de început ale creștinismului sau o decădere în timpul ce părea moral. Moartea în lagăr era atenuată de nașterea unor copii în condiții foarte vitrege ale universului concentraționar. Nenumăratele cazuri de copii născuți în lagăr erau o expresie a vieții care reușește să încolțească și-n împrejurări dintre cele mai vitrege. Dintre cei născuți în lagăre putem exemplifica pe Babegy Vasile din Cămin, n. 1948, Maria Ritli din același sat, n. 1945, Maria Erdei din Sanislău, n. 1945 etc. Nașterea copiilor în lagăre a fost înregistrată foarte târziu în actele de stare civilă din România. S-au întâmplat cazuri în care deportații au avut copii cu locuitorii ruși de acolo. Aceștia au rămas acolo și au primit cetățenia rusă. Este o ipoteză care nu se desprinde prea clar din cercetare, la fel cum o ipoteză totuși neclară era distribuirea de anticoncepționale la femeile din lagărul de la Krasnamienski⁸⁰. În marile spații concentraționale componenta umană se grupează, în limitele posibilului, în sensul apărării propriei existențe în fața adversităților de orice fel. Suferința unește de multe ori destinele și pune în evidență compasiunea, înțelegerea și întrajutorarea atât în interiorul comunității celor deportați cât și în raporturile cu lumea rusească din afara lagărului. Lumea rusească era marcată și ea de o mulțime de privațiuni atât în anii războiului cât și după terminarea lui. Rușii au fost și ei integrați procesului de reconstrucție a țării lor. În mărturiile cu cei intervievați se observă că raporturile cu rușii care trăiau în orașele adiacente lagărului au fost de bună înțelegere, compasiune reciprocă pentru ambele părți în anii acei grei de suferințe și lipsuri. Încă de la deportare, cu toate că atitudinea autorităților sovietice venea dinspre poziții de ADVERSITATE, din hotărârea de a executa un ordin primit, cei deportați au găsit uneori înțelegere în rândul militarilor sovietici. De multe ori militarii îi lăsau pe părinții deportaților să le aducă cele necesare de acasă sau au vrut să-i facă scăpați pe unii dintre deportați. Pe drumul către lagăr și în lagăr cei deportați au remarcat înțelegerea autorităților sau atitudinea lor nonviolentă “rușii s-au purtat destul de bine cu noi, au fost bătuți doar cei care evadaseră și fuseseră prinși sau cei care furaseră mâncare”⁸¹. Existau multe conflicte între cei deportați din diferite cauze. Puțini erau generoși cu ceilalți. Zilele treceau monoton și resimțeam dureros lipsa celor dragi de acasă. În lagăr nu au crescut nici flori și nici iarbă. Visam cu ochii deschiși la clipele eliberării din lagăr. Rușii întâlniți pe stradă nu erau comunicativi și se îmbrăcau întotdeauna gros pentru că nu știau când îi duce în Siberia. Femeile ruse îmbătrâneau repede după 25 de ani. Copiii creșteau singuri pe stradă fără nici o educație din

partea părinților obligați toată ziua să mu, cească. La nunți se îmbătau întotdeauna și se băteau. Omul era considerat o adevărată mașină. Munca era adevărata religie totul se învârtea în jurul ei. Se simțea o adevărată teroare și poporul îl ura pe Stalin. Lumea era împărțită în condamnați și paznicii lor. Am văzut că rușii nu erau așa cum îi prezentase propaganda noastră. S-au purtat destul de bine cu noi, nu ne considerau vinovați pentru ce au suferit în război. De 7 noiembrie s-a organizat sărbătorirea prin concurs de muncă, ziua era liberă și curtea lagărului ca și lagărul era împodobite. S-a făcut ședința de partid, apoi ne-au dat mâncare mai bună și haine mai groase. Se mai sărbătorea ziua de 1 mai și Anul nou. Cu timpul am început să ne obișnuim, cu populația rusă schimbam banii pe produse, cumpăram lapte bătut, plăcinte din făină de porumb, vodcă. Ne-am făcut rost de un acordeon vechi cu care cântam cântece într-un colț de cantină deși eram obosiți.

Din lemn ne-am făcut piese de șah cu care ne jucam în rarele noastre clipe libere⁸².

Raporturile cu populația rusească din zonă au fost bune. Rușii sufereau și ei de foame ca cei deportați. Cei din lagăr își completau cele necesare de multe ori cumpărând din bazarul unde își vindeau puținul avut rușii. Viața și munca în lagăr a determinat și consolidat și relații de amicitie între cei deportați și populația băștinașă. Prietenia ca formă evoluată a solidarității umane rămâne o confirmare ca dincolo de orice împrejurări și oamenii de diferite origini găsesc apropierea și colaborarea ca ceva firesc și inseparabile de condiția umană⁸³.

Raporturile interumane exclud ideologiile și adversitățile conjuncturale pentru ca în orice parte a lumii și-n orice anotimp, comunitățile umane în virtuțile lor pozitive funcționează în modul lor cel mai firesc și doar seisme de ordin politico-militar pot afecta pentru timp mai scurt sau mai lung aceste raporturi⁸⁴.

Note

1. Radosav, Doru, Donbas o istorie deportată, pag. 36.

2. Mărturia lui Steinbruner Iosif, Moftinul Mare.

3. idem - Geng Valeria, idem.

4. idem - Sabou Iolanda, Poiana Codrului.

5. idem - Czier Martin, Terebești.

6. idem - Reisz Anton, Ardud.

7. idem - Gyorgy Keizer, Mădăras.

8. idem - Herman Terezia, Terebești.

9. idem - Herman Maria, idem.

10. idem - Gulacsik Irina, Moftinul Mare.

11. idem - Baumgartner Paul, Terebești.

12. idem - Ciubotaru Irina, Moftinul Mare.

13. idem - Matuz Matilda, Terebești.

14. idem - Reisz Anton, Ardud.

15. idem - Reich Iosif, Mădăras.

16. idem - Gyorgy Keizer.

17. idem - Bicsi Elisabeta, Ardud.

18. idem - Andrek Ștefan, Moftinul Mare.

19. Szatmári Friss Újság - 6 oct. 1994.

20. idem - 11 august 1992.

21. idem - Herman Terezia.

22. Radosav, Doru - op. cit., pag. 39.

23. idem - Suciu Maria.

24. idem - Herman Terezia.

25. idem - Herman Maria.

26. idem - Ciubotaru Irina.

27. idem - Steinbruner Iosif.

28. idem - Huber Michael.

29. idem - Gyorgy Keizer.

30. idem - Schachter Ioan
31. Radosav, Doru - op. cit., pag. 44.
32. idem - Baumgartner Paul.
33. idem - Matuz Matilda.
34. idem - Gulacsik Irina.
35. idem - Ciubotaru Irina.
36. idem - Herman Maria.
37. idem - Reich Iosif.
38. idem - Gyorgy Keizer.
39. idem - Propst Antal.
40. idem - Bicsi Elisabeta.
41. idem - Herman Terezia.
42. idem - Schachter Ioan.
43. idem - Reisz Anton.
44. idem - Andrek Ștefan.
45. idem - Huber Michael.
46. idem - Steinbruner Iosif.
47. idem - Suciu Maria.
48. Szatmári Friss Újság, 1992.
49. idem, 1994.
50. idem - Huber Maria.
51. idem - Matuz Matilda.
52. idem - Gulacsik Irina.
53. idem - Ciubotaru Irina.
54. idem - Herman Terezia.
55. idem - Herman Maria.
56. idem - Diczig Maria.
57. idem - Schachter Ioan.
58. idem - Reich Iosif.
59. idem - Gyorgy Keizer.
60. idem - Steinbruner Iosif.
61. Szatmári Friss Újság, 1992.
62. idem, 1994.
63. Steinbruner Iosif.
64. idem - Reich Iosif.
65. idem - Bicsi Elisabeta.
66. idem - Reisz Anton.
67. Radosav, Doru - op. cit., pag. 55.
68. idem - Diczig Maria.
69. idem - Suciu Maria.
70. Radosav, Doru - op. cit., pag. 57.
71. idem - Herman Terezia.
72. idem - Reich Iosif.
73. Szatmári Friss Újság, 1992.
74. idem, 1994.
75. idem - Reisz Anton.
76. idem - Suciu Maria.
77. idem - Huber Michael.
78. idem - Baumgartner Maria.
79. idem - Herman Terezia.
80. idem - Diczig Maria.
81. idem - Geng Valeria.
82. idem Szatmári Friss Újság, 1992.
83. Radosav, Doru - op. cit., pag. 76.
84. ibidem, p. 77.

PREISTORIA SOVIETIZĂRII **ÎN NORD-VESTUL ROMÂNIEI**

Nae Antonescu

Generația mea a trăit încă la începutul școlarității ei fantoma apariției războiului, a măcelului dintre oameni, fundamentat teoretic pe ideile totalitarismului. Democrația interbelică începea să slăbească sub necruțătoarele lovituri ale fascismului și comunismului ilegalist și acest lucru îl observam și noi elevii normaliști de la Oradea.

Pentru prima dată am simțit asuprirea totalitarismului de tip fascist și la fel comunist în vara și toamna anului 1940 când țara noastră a fost dezmembrată, ne-au fost rupte imense părți din trupul ei, la răsărit ca și la apus. Ca umare a nefericitului Diktat de la Viena în toamna amintită m-am refugiat, fără părinți, în România. Isprăvisem cinci clase de școală normală la Oradea și apoi restul l-am continuat la București.

Totalitarismul era în floare, instabilitatea politică era la ea acasă, Basarabia furată și Ardealul de Nord ciopârțit. După așa numita rebeliune din ianuarie 1941 lucrurile s-au complicat și mai mult, despre Transilvania vorbeau doar jurnaliștii și poeții gazetei Ardealul redactată de dr. Anton Ionel Mureșan și dr. Constantin Hagea. Ei cultivau în taină pe Iuliu Maniu atunci și întotdeauna simbolul rezistenței naționale.

În vacanța de vară a anului școlar 1940-1941 am putut reveni la locurile natale potrivit unei înțelegeri cu statul maghiar. Foarte mulți dintre elevii refugiați în România s-au bucurat de acest favor și la fel elevii maghiari din România au putut merge în părțile Ardealului de Nord. Unii dintre noi au chiar renunțat să se întoarcă.

La noi în sat, în Terebești, după vreo două săptămâni a venit un amic de al meu și el elev refugiat la Beiuș pe nume Andrei Ghițui. Avea o mătușă la Terebești, Nana Floarea a Lupului pe numele ei. Ne-am hotărât ca într-o zi de miercuri când era târg la Satu Mare să mergem să revedem orașul nostru iubit. Și după ce ne-am plimbat prin centrul orașului ne-am așezat la o berărie, care era atunci pe locul unde este cofetăria de azi numită "Victoria", aproape de sediul actual al unei părți a Muzeului de istorie. Noi ne consideram într-un fel de studii în străinătate, după cum și eram oficial. Pe vremea aceea mai funcționa încă la Satu Mare librăria lui Dumitru Suta și trecând noi pe acolo, înainte de a intra în berăria amintită ne-am cumpărat fiecare câte un roman de George Mihail Zamfirescu, numit Cântecul destinelor, pe care vestitul librar le mai avea în stoc. Eu mi-am cumpărat și un volum de Petőfi Sándor în limba maghiară. În timpul cât am stat în localul berăriei am discutat multe lucruri, evident în românește, și poate cu unele aprecieri negative la adresa stăpânirii maghiare de atunci. Nu ne puteam închipui că ne asculta cineva, eram poate prea tineri ca să înțelegem resorturile de funcționare ale unui regim totalitarist și că sunt la serviciu "ascultătorii". La un moment dat ni s-au prezentat doi polițiști care ne-au poftit la poliție spunându-ne că am adus ofense statului maghiar. Ne-au închis într-o cameră unde am stat până în cealaltă zi când ni s-a pus în vedere că suntem expulzați și că în 24 de ore trebuie să părăsim locuințele noastre, cele ale părinților. Am simțit atunci asuprirea fascistă față de noi și mi-am adus iarăși aminte că noi, generația noastră viețuim tot cu gândul că ne va fi mai bine în viitor dar am evoluat

din ce în ce mai rău și atunci spuneam că a fost mai bine înainte, nu fără decepții.

A venit și timpul lui 23 August 1944, eveniment pe care atât de mult l-am așteptat. Am crezut atunci foarte mulți dintre noi că începe o lume mai bună decât cea care ne-a precedat. Credeam că am scăpat de tiranie fără să ne dăm seama că am pășit în alta mult mai groaznică. Este perioada când începe să mizeze, uneori pe ascuns, de multe ori totuși pe față sovietizarea în părțile de nord-vest ale țării. Venisem de pe zona fortificațiilor din răsărit, pe linia Nămolosa-Focșani, unde în calitate de elev ofițer de geniu am lucrat la cazemate și șanțuri anticar pe care "eliberatorii" (în paranteză) de la răsărit le-au aruncat simplu în aer, fără scrupule. O imensă investiție materială a fost spulberată, ca și cum nici nu ar fi existat.

M-am reîntors la locurile natale în credința că suntem victorioși, dar iată că nici de data aceasta n-a fost să fie așa. Din rău în tot mai rău. Preistoria sovietizării, deși în secret încă din 1940 o știau doar politologii și începeau acum să se arate pe față pentru noi novicii. Aici în nord-vestul României sovietizarea a avut un caracter particular. A ținut seama de prezența populației maghiare din zonă, care, în marea ei majoritate s-a alăturat sovieticilor înscriindu-se în Partidul Comunist din România urmărind un scop foarte bine definit: neutralizarea populației românești și instituirea unei conduceri autonome, ca la un moment dat să pretindă realipirea la Ungaria. Și trebuie să recunoaștem că într-o oarecare parte și-a ajuns scopul și pentru faptul că elementele românești, în majoritatea anticomuniste au refuzat să intre în cadrele noii formațiuni politice pe care, în general, au ocotit-o. Toată conducerea noului partid politic era dominată de elemente maghiare sau evrei maghiarizați și cum ele erau la cârmă i-au declarat aproape pe toți românii ca fasciști. Ne-am trezit fasciști la spartul târgului. Dar această situație ne-a adus nouă românilor multe neplăceri. Mulți dintre cei refugiați întorși la casele lor nu au putut intra în ele, școlile în limba română au început să funcționeze defectuos, tratatul de pace nu era semnat, existau speranțe pentru maghiari iar noi eram în stadiul provizoratului de unde nesiguranța zilei de mâine. S-a întâmplat ceea ce se întâmplă și astăzi: cei alungați din casele lor de către comuniști prin naționalizare nu pot intra încă în ele, la fel bisericile române unite sunt tot închise pentru credincioșii greco-catolici, potrivit unei politici de abuz a președintelui țării în combinație cu ierarhia ortodoxă română. Mai mult acești sovietici care au făcut aceste două mârșave acțiuni și evident multe altele, jucau în partidă dublă, atunci ca și astăzi, prin ochelarii noilor elemente neocomuniste, botezate pedeseriste, cu promisiuni atât pentru unii cât și pentru alții.

Au început apoi masiv arestările pe care le făcea noua stăpânire, încă nelegalizată. Cei mai mulți arestați au fost românii de aici iar comuniștii erau în general de alte naționalități. Din asupriți timp de patru ani am devenit întemnițați. Și cu câte inimă curată au așteptat românii de aici din Satu Mare sosirea armatelor române și când au venit au adus și microbul violenței. Nu mai erau românii din anii 1940, erau altfel de oameni, aproape necunoscuți. Ne-au arestat generali încă pe front fiind, în luptele din vest, alții au fost întemnițați cum au ajuns la casele lor. Și ce generali care au făcut faima armatei române, unii încă din primul război mondial. Partidul Comunist își făcea legea lui care oricum nu ne era favorabilă nouă românilor de aici și chiar din alte părți ale țării.

Cei care s-au ridicat mai întâi împotriva acestei oprimări nu au fost marii scriitori și artiști sau chiar savanți pentru că începând cu Parhon, doctorul Bagdasar, scriitorii Mihai Sadoveanu, G. Călinescu, Mihai Ralea, fostul țărănist transfug și mulți alții au trecut în livada comunistă pentru a-i culege roadele. Cei care au ridicat steagul neatârnării au fost tinerii, studenții, îndeosebi cei din Cluj, care erau de două ori efectați, atât de maghiari, evrei cât și de comuniști, acum și români. Este cunoscută în istorie mișcarea studențească din Cluj din anul 1946, Greva de la căminul Avram Iancu la care am participat și eu și domnul doctor Horațiu Ciortin. Noi eram nemulțumiți de faptul că la nivelul conducerii politice erau numai cadre comuniste, în marea lor majoritate de naționalitate maghiară și evrei maghiarizați, rămășițele celor care s-au întors din lagărele hitleriste, duși acolo cu concursul oficialității maghiare iar acum drept mulțumire ne asupreau pe noi românii deși cei din țara liberă au arătat totuși o oarecare blândețe față de ei. Elementele comuniste din Cluj au început să purifice Universitatea, cu concursul profesorilor Alexandru Roșca, filologul Emil Petrovici, istoricul Const. Daicovici, toți aceștia au fost pionierii dezastrului românesc și inovatori ca mari intelectuali pentru asuprirea ce a venit asupra noastră, a intelectualilor și a studenților.

Era perioada în care elementele comuniste încercau și de multe ori chiar reușeau să intre

la cărma tuturor instituțiilor politice și culturale cum s-a întâmplat și aici la Satu Mare, în vreme ce tinerimea studiase această situație în apărarea în neconcordanță cu vrednicia istoriei poporului român. Evident că aceste elemente ale preistoriei sovietizării în părțile nord-vestice ale țării nu s-au desfășurat lin și nici măcar academic. Chiar la început s-a instalat starea de conflict ce a dominat pasional situația. Studenții români din Cluj și evident și noi din părțile sătmărene eram în general monarhiști, ideea ostracizată atunci, încă nu pe față, de către comuniști cam așa cum o fac astăzi pedeseriștii noștri. Pretextul a apărut chiar mai devreme decât s-a așteptat. Studenții noștri manifestau pe străzile Clujului în timp ce la fabrica de încălțăminte din cartierul Iris cum se numea pe atunci au avut loc unele încălțări soldate cu bătăi și după câte-mi amintesc chiar cu morți. Muncitorii de la amintita fabrică au venit atunci în centrul orașului unde studenții manifestau împotriva elementelor comuniste. Atunci au început busculadele. Noi studenții luptam împotriva comunismului, dar și împotriva elementelor maghiare sau izraelite, care împreună formau nucleele comuniste. Cum noi eram mai puțini iar muncitorii erau atâția împotriva noastră și pe care ne socoteau fasciști ne-am retras cu încetinitorul din fața puhoiului spre căminul nostru Avram Iancu. Acolo s-a stabilit rezistența noastră în fața atacanților. Aceștia au intrat în cămin până la etajul întâi dar mai departe nu au putut să ajungă pentru că intrările la etaj au fost baricadate cu mobilă: mese, scaune și alte obiecte ce serveau de obstacole. În timp ce comuniștii strigau lozinci de ale lor noi aruncam în stradă pături, veselă și alte obiecte contodente prin mijlocirea cărora i-am rănit pe mulți dintre ei.

Auzind mănăștirea despre asaltul împotriva studenților au sosit în ajutorul nostru și cu vitejia lor neîntrecută i-am cam pus pe fugă pe invadatorii comuniști. Dar îndată a sosit la fața locului poliția clujeană, care a început să ne aresteze, pe cei care n-au putut să dispară între care am fost și eu. M-am gândit că nu trebuie să-mi fie frică pentru că atunci eram corespondentul ziarului bucureștean Jurnalul de dimineață redactat de Tudor Teodorescu-Braniște. Aveam și legitimație pentru nord-vestul țării. Dar a fost în zadar, m-au înglobat și pe mine alături de ceilalți studenți. Ne-au dus la sediul poliției locale, atunci aproape de piața mare de alimente și fiindcă studenții rămași afară din cămin tot manifestau încă ne-au transportat la Turda, cu un fel de autocare cum erau atunci în 1946. Mi-aduc aminte că pe tot parcursul călătoriei noastre spre Turda intonam cântece patriotice, între care Deșteaptă-te Române fără ca polițiștii să ne facă ceva, unii chiar ni s-au alăturat și au cântat și ei.

Noi cei arestați nu mai știam ce se întâmplă afară, ce a rămas în urma noastră. Ulterior am aflat că s-a organizat un comitet al studenților necomuniști în frunte cu Valeriu Anania atunci student la medicină, astăzi episcop ortodox în Cluj. Nu știam nimic despre soarta studenților rămași, și nici despre discursul lui Lucrețiu Pătrășcanu. După eliberarea de la Turda am aflat ceea ce s-a întâmplat. Și cum lucrurile se înfierbântau, studenții cereau eliberarea noastră ne-au readus de la Turda și am fost prezentați pe scena Colegiului academic, în clădirea de lângă Universitate, în așa fel ca să ne vadă colegii noștri. Abia atunci studenții au început să se liniștească și în urma acestor evenimente din mai 1946 cursurile universitare s-au închis iar noi am plecat pe la casele noastre, în afară de cei care au rămas deocamdată în arest și între care amintesc de unul Pițurcă și de studentul Horațiu Ciortin, despre care va fi vorba puțin mai târziu în aceste însemnări memoriale.

Ceea ce a apărut până acum a fost fața văzută a lucrurilor. Realitatea adevărată era următoarea: din cauza studenților, în special a celor de naționalitate română nu se putea institui cu ușurință ordinea comunistă în Universitate. Nucleul studenților comuniști români era încă neînsemnat iar conducerea politică era formată din studenți de naționalitate maghiară sau evrei maghiarizați. Plecând noi din Cluj le-a fost mult mai ușor să-și realizeze acest țel desigur ajutată mereu de forța crescândă a oficialităților sovietice.

Într-o carte intitulată Ademenirea de Romulus Zaharia, apărută la Cluj în anul 1983 se amintește de greva studenților de la căminul "Avram Iancu" și sunt pomeniți și unii care azi trăiesc la Satu Mare. Așa de exemplu domnul dr. Horațiu Ciortin, la pagina 363 și 374. În carte scrie că după eliberarea noastră au rămas sub stare de arest "Ciortin și Pițurcă iar ceilalți au plecat în nordul țării". Cartea este scrisă pe baze de documente dar din nenorocire acestea au fost falsificate și interpretate în chip comunist. Chiar și asaltul supra căminului studențesc este prezentat în lumina relatărilor din zările comuniste, care la rândul lor nu au spus adevărul. Astfel la pagina 412 se spune că "Mănășturul e cetatea șovinismului" pentru că pe zidurile fabricii de bere

de acolo era scris: "Până aici ține democrația. De aici începe Mănăsturul!" iar ziarul Igazsag se întreba: "Cum de li se îngăduie această trufie?". Pe vremea aceea democrația era asimilată comunismului în ascendență, care la rândul lui era socotit dușmanul poporului român. De aceea ne-am ridicat atunci noi studenții clujeni. Și încă o dovadă mincinoasă din carte: "Studenții comuniști aflați în cămin au fost mai ales ei, în primele rânduri. Studenții comuniști organizaseră apărarea, însușețind pe alții la luptă". Nimic mai fals decât această afirmație a autorului cărții. Noi studenții ne-am ridicat tocmai împotriva comunismului iar ziarul Patria din Cluj a remarcat acțiunile noastre în chip real. Pentru cei pe care interesează această problemă îndemnăm să răsfoiască coloanele ziarului amintit. Probabil autorul cărții a fost obligat la această concesie cenzurii comuniste a vremii, altfel nu poate fi înțeles, decât în sensul că s-a abătut de la adevăr. Este adevărat că noi apăream ca luptători împotriva maghiaririi clujene dar numai în măsura în care ea era comunistă. Între noi la căminul "Avram Inacu" nu au existat atunci studenți comuniști, pentru simplul fapt că nu i-am fi tolerat.

După ce ne-am întors la casele noastre, deci din mai până în toamna anului 1946 când au reînceput cursurile universitare au auzit că pe foarte mulți dintre noi i-au rearestat de la domiciliile lor, de unde le-a fost mult mai ușor să-i ridice decât din centrul univeristar. Unora li s-au înscenat procese cu vestita tematică: uneltire împotriva statului. Ceea ce ni s-a întâmplat și nouă grupului de național țărăniști din Terebești la începutul anului 1848.

În toamna anului 1946 preistoria sovietizării a dat o mare lovitură părților sătmărene. Este vorba de alegerile parlamentare din noiembrie 1946. Strategia câștigării acestor alegeri era mereu în atenția elementelor conducerii comuniste, ajutate de elementele de specialiști sovietici. Strategia lor a fost deconspirată ulterior și astăzi toată lumea știe că voturile obținute de partidele istorice, țărănist și liberal, au fost calculate drept zestre comunismului. Numai că această tactică generală a asigurării majorității prin înșelătorie a cam diferit de la un loc la altul.

Amintesc aici că în cazul comunei mele natale Terebești situația a fost următoarea. Terebești era și atunci centru de comună dar în același timp și aproape în întregime național-țărănist. Amintirea părintelui dr. Vasile Lucaci era încă vie în conștiința bătrânilor, mai ales a celor care în America au sprijinit pentru recrutarea de voluntari pentru Unirea din 1918. Povestea bătrânii din Terebești, între care și tatăl meu, cum îl întâmpinau pe vestitul memorandist și se deplasau alături de el pentru realizarea acestui ideal.

Și comuniștii ca să câștige alegerile parlamentare din 1946 au mutat centrul de votare de la Terebești în satul învecinat Baba Novac. Cum nu prea aveam bune mijloace de comunicație cu acest sat, așa cum nici astăzi nu avem, foarte mulți dintre bătrâni sau bolnavi nu s-au dus la vot. Pe atunci încă nu se inventase "urna volantă" mascaradă în care votul este al acelora care o manipulează. Deși am avut delegați la centrul din Baba Novac nu ni s-a permis să asistăm la desfășurarea urnelor. Ni s-a comunicat doar rezultatul care fusese clar modificat. Strategia de la centrul lor de comandă era deja împlinită spre uimirea noastră și a acelora care au aflat mai târziu. Și astfel alegerile parlamentare au fost câștigate de comuniști prin mijlocirea furtului organizat.

Și din acest moment preistoria sovietizării în părțile sătmărene poate fi considerată încheiată. A urmat apoi istoria de consolidare a sovietizării, arestările în masă, mulțimea proceselor politice, cel al lui Iuliu Maniu și al Partidului Național Țărănesc, al liberalilor, social-democraților care nu au acceptat "unificarea forțelor muncitorești", abolirea monarhiei și instaurarea regimului politic republican care apasă încă greu pe umerii poporului român. Călea răutății a fost atunci larg deschisă, bine voitoarele porți ale temnițelor ne invitau în celulele răcoroase, umede, pline de frig, foame, frică și bătaie peste noapte pentru mulți care acolo și-au găsit obștescul sfârșit. Și nu voi uita niciodată urarea de seară de la controlul comisarului de serviciu. "Aici să vă putezească oasele!". Și cât de straniu suna această lugubră propoziție, rostită în cap de noapte, atât de canibalică că avea ecou și în celule învecinate. Era duhul răului cuvântul pustitor al diavolului care începea să domine autoritar conștiințele. Pentru români a început atunci martirajului: prim-miniștri, general-miniștri, episcopi și preoți greco-catolici, țărăniști, liberali, legionari, țărani și intelectuali și alte categorii sociale, atât de groaznic a fost acest calvar încât nici astăzi nu știm unde-și odihnesc osemintele mulți dintre colegii noștri de suferință. Ne-a rămas dar imaginea lor ideală pe care uneori în nopțile lungi de iarnă ne apar în vis ca o amintire dintr-o altă lume, care încet ne cheamă și pe noi acolo unde cu toții vom sălășlui mai devreme sau mai târziu. Sovietizarea era acum înfăptuită legal, judiciar-terrorist. O mare umbră s-a așternut atunci asupra României și din nefericire ea mai dănuie și astăzi. Oricum amintirile noastre nu ni le poate fura nici o putere lumească oricât ar fi ea de mare. Noi trăim în ea și poate mulți numai pentru ea.

DRAMA UNEI ETNII. DEPORTAREA **ȘVABILOR SĂTMĂRENI**

Bujor Dulgău
Lucian Cucuiet

Subiect tabu până în 1989, oarecum "uitat" în perioada 1990-1994, drama etnicilor germani din România, declanșată în zilele lui ianuarie 1945 și consumată în următorii ani, a ieșit din conul de umbră al istoriei asemenea unui meteorit, cu efect șocant în opinia publică românească, îndeosebi la nivelul generațiilor mai tinere, după cinci decenii de tăcere aproape absolută.

Calendarul lunii ianuarie 1995 înscrisa câteva evenimente aniversare și comemorative: 145 de ani de la nașterea luceafărului poeziei naționale, M. Eminescu, 136 de ani de la Unirea Principatelor Române, 50 de ani de la eliberarea lagărului de exterminare de la Auschwitz - Birkenau. Dar înscrisa, pentru prima oară, o comemorare mai aparte. O drama trăită de concetățenii noștri de veacuri, sași și șvabi, în urmă cu 50 de ani, dar ale cărei consecințe se resimt până și astăzi, fizic și psihic, în rândurile acestei comunități în descreștere numerică¹.

Gândindu-ne la cel de al doilea război mondial și ororile ce configurează evenimentul, primele percepții se îndreptau din reflex și automat, mai întotdeauna, spre raptul teritorial al României, refugiul populației românești din nordul Transilvaniei, spre ce a însemnat administrația militară și, apoi, civilă horthystă, holocaustul evreilor, actul de la 23 august 1944, luptele pentru eliberarea teritoriului țării din toamna anului 1944 și participarea alături de Națiunile Unite la victoria finală asupra Germaniei hitleriste. Acestea sunt evenimente bine mediatizate și, prin urmare, destul de cunoscute. Putem conchide că a curs multă cerneală în jurul acestora.

Despre deportarea etnicilor germani din Transilvania de către autoritățile militare sovietice nici un rând până în 1989, din motive ușor sesizabile, puțin și lapidar în ultimul timp și acesta mai ales în presă².

Col. (r). dr. Ioan Marinescu avansează cifra de peste 100.000 de etnici germani deportați, din care aproape un sfert a pierit în lagărele de muncă din Ucraina³. Cifrele formulate cu prilejul Sesiunii comemorative organizate la Brașov de către Forumul Democrat German din România, în zilele de 13-14 ianuarie 1995, sunt de 70.000 deportați, respectiv cca. 10.000 decedați. Oricare ar fi cifrele, fenomenul a fost de amploare și, din păcate, cum de altfel se întâmplă foarte adesea în mai toate conflictele militare, a fost pedepsită populația civilă germană din Transilvania pentru distrugerile cauzate de armatele Germaniei lui Hitler.

Lucrări apărute în străinătate abordează parțial ori în extensă problema deportării șvabilor din ținuturile sătmărene. În prima categorie se înscriu lucrările publicate de dr. Füzes Miklós în anul 1990⁴ și prof. Ernst Hauler (n. 1917 în Moftinu Mare, jud. Satu Mare) în 1994⁵. Din cea de a doua categorie face parte un studiu excelent, de detaliu și analiză interpretativă, întemeiat pe surse documentare aflate în păstrarea Direcției Județene Satu Mare a Arhivelor Naționale, pe cercetarea atentă a arhivei Asociației Foștilor Deținuți Politici din România - Filiala Satu Mare, pe mărturiile orale ale unora dintre supraviețuitori precum și pe cercetarea inscripțiilor de pe morminte, monumente funerare și cenotafe existente în cimitirele localităților sătmărene cu populație șvăbească, aparținând fostului nostru coleg, conf. univ. dr. Doru Radosav⁶. În partea finală a

lucrării, în anexe, sunt redată listele nominale ale unui număr de 1.958 de persoane deportate, 84 de persoane decedate originare din Foieni, 3 din Șandra, 28 din Tiream, 46 din Căpleni și 72 din Urziceni. Lucrarea a apărut la Ravensburg în anul 1994, cu sprijinul Forumului Democrat German - Organizația din Satu Mare.

Împlinirea a 50 de ani de la deportarea șvabilor sătmăreni a fost comemorată în cadrul unei emisiuni speciale difuzate pe postul TVR 1 București (emisiune în limba germană) în ziua de 13 ianuarie 1995.

În municipiul Satu Mare evenimentul a fost marcat printr-un simpozion în sala de conferințe a Muzeului Județean Satu Mare în ziua de 30 ianuarie 1995, prilej cu care au prezentat comunicări cercetătorii Viorel Ciubotă, Daniela Govor, Lucian Cucuiet și Bujor Dulgău. A participat, de asemenea, ca invitat special, dl. dr. Iuliu Hager din Timișoara, originar din comuna Tiream (jud. Satu Mare), deportat timp de cinci ani în lagărul de muncă de la Stalino (Ucraina).

Se cunoaște că primul privilegiu acordat orașului Satu Mare în anul 1230 menționează deja prezența coloniștilor germani (hospites teutonici) în cartierul Mintiu⁷. Cel care a colonizat masiv șvabi (suebi) în comitatul Satu Mare a fost contele Alexandru Károlyi începând cu anul 1712, acțiunea continuând și în deceniile următoare ale veacului al XVIII-lea⁸. Acordându-le o serie de înlesniri și scutiri de dări și robotă, între 6-12 ani, și-a asigurat forța de muncă necesară economiei imenselor domenii dobândite ca răsplată pentru semnarea Păcii de la Satu Mare cu imperiului din 27-28 aprilie 1711⁹. Oameni harnici și buni gospodari, șvabii au exercitat o influență benefică în județul nostru și din toate punctele de vedere, fiind pe deasupra cetățeni modești și loiali. Urmașii acestor coloniști vor fi deportați în ianuarie 1945 spre a participa la reconstrucția U.R.S.S. în contul despăgubirilor de război.

Statisticile demografice din anul 1880 consemnau la nivelul comitatului Satu Mare 14.375 de locuitori germani, pentru ca la recensământul oficial din anul 1910 numărul lor să scadă la 6041¹⁰. La Carei, spre pildă, numărul lor a scăzut de la 149 în anul 1900 la 6 în anul 1910¹¹. Involuția demografică poate avea o singură explicație: accelerarea procesului de maghiarizare a populației șvăbești, politică promovată cu consecvență de către statul ungar în a doua umătate a veacului al XIX-lea.

În perioada interbelică, sub administrația românească, populația germană va înregistra un spor lent, dar constant, atingând cifra de 9.491 locuitori în anul 1939¹². În același an, în municipiul Satu Mare numărul etnicilor germani era de 2.356¹³, comparativ cu 629 de locuitori în 1910¹⁴ sau 1001 locuitori în 1936¹⁵. Politica guvernelor României a fost, prin urmare, una de renaționalizare a elementului german prin încurajarea învățământului în limba maternă. Funcționau 9 școli germane cu 19 învățători, numărul elevilor ajungând în anul 1940 la 2761¹⁶. În plus, vom arăta că prin efectul Reformei agrare din anul 1921 au fost împroprietărite în județ 1121 familii de șvabi cu 2765 ha de teren agricole¹⁷. Îndeletnicindu-se în principal cu agricultura, șvabi și-au sporit zestrea funciară prin achiziții ulterioare de pământ situându-se, în jurul anului 1940, pe primul loc ca repartizație pe cap¹⁸ de locuitor cu 2,19 ha, urmați de români cu 1,27 ha și unguri cu 87 ari. Dar, nu se ocupau numai de cultura pământului, unii fiind comercianți, ori meseriași iscusiți. În anul 1937 Camera de Comerț și Industrie Satu Mare avea în evidență 77 firme comerciale germane¹⁹, iar în 1940 un număr de 619 meseriași²⁰.

După două decenii de liniște și relativă bunăstare economică, de reîntremare națională a nemților sătmăreni, lucrurile vor lua o turnură defavorabilă în contextul celui de al doilea război mondial, mai ales spre finalul acestuia. Circa 1.000 de șvabi sătmăreni vor fi transferați din armata ungară în cea germană, potrivit acordului bilateral germano-ungar survenit la 1 februarie 1942; în jur de 3.000 de șvabi se vor refugia în octombrie 1944 odată cu retragerea armatelor germane²¹. Acuzați pe nedrept și catalogați global ca "fasciști", "colaboraționiști" sau "volksbundiști", germanii din Transilvania, deopotrivă și cei sătmăreni, vor trage ponoasele operațiunilor militare și pagubelor produse pe teritoriul U.R.S.S. după 22 iunie 1941 și vor îndura suplicii îndelungat al deportării.

Vom încerca, în rândurile de mai jos, unele constatări și concluzii desprinse din lectura și

analiza unor izvoare arhivistice inedite sau mai puțin cunoscute, dar coroborate și cu surse editate ce țin, mai ales, de contextul în care s-a derulat evenimentul²². Din start ținem să precizăm că documentele sunt într-un număr foarte redus, lucru de înțeles de altfel, fără excepție ulterioare expedierii deportaților în Ucraina.

Contextul istoric și politico-militar premergător acțiunii propriu-zise de deportare a sașilor și șvabilor poate fi apreciat ca defavorabil României. Lovitura de palat (de stat?) de la 23 august 1944 a avut drept consecință, în foarte scurt timp, pierderea suveranității statale. Cele patru guverne succedate consecutiv (Sănătescu de două ori, Rădescu și Groza) au fost impuse de ocupantul sovietic. Textul Convenției de armistițiu n-a fost negociat, ci dictat de Molotov și Vâșinski. Deplasată la Moscova încă de la sfârșitul lunii august, delegația română n-a fost primită până la 8 septembrie de către oficialități. Textul va fi semnat, după amânări bine calculate, abia la 12 septembrie 1944, când cea mai mare parte a României se găsea deja sub ocupație militară sovietică. Articolul 2 al Convenției prevedea în mod expres și textual: "Guvernul și Înaltul Comandament al României se obligă să ia măsurile pentru dezarmarea și internarea forțelor armate ale Germaniei și Ungariei, aflate pe teritoriul României, ca și pentru internarea cetățenilor celor două State menționate care își au reședința acolo (vezi anexa la art. 2)"²³. Era vorba, așadar, de "internare", nu "deportare". În 2 noiembrie 1944, deci la foarte scurt timp de la semnare, Comisia Aliată de Control (sovietică) acuza deja Guvernul României de rea credință cu privire la aplicarea articolului 2²⁴.

Revenind la problema supusă analizei, se ridică, firește, o întrebare esențială: cine i-a predat pe șvabii sătmăreni autorităților militare sovietice? Autoritățile românești sau cele maghiare? Județul și orașul Satu Mare au fost complet eliberate de către armatele româno-sovietice la 25 octombrie 1944, dar administrația a continuat să rămână cea veche, adică maghiară, după cum rezultă din documentele de arhivă. De aceeași părere este și prof. E. Hauler²⁵. În noiembrie 1944 Prefectura județului și Primăria orașului Satu Mare erau conduse de elemente maghiare instalate de sovietici. Cu data de 12 noiembrie 1944 se poate considera ca încheiat procesul de acaparare a administrației în nord-vestul Transilvaniei, exceptând Maramureșul, de către Comandamentul militar sovietic²⁶. Potrivit tratatului de pace încheiat între U.R.S.S și România, aceasta din urmă se obliga să trimită 100.000 de oameni la munci pentru reconstrucția primei - afirmă Iohan Weidlein într-o lucrare publicată în Germania în anul 1990 dar nu era vorba în mod expres de etnici germani²⁷. După părerea lui Füzes Miklós deportarea șvabilor sătmăreni a avut loc în temeiul ordinului 0060/22 decembrie 1944 al comandantului militar sovietic din Szigetvár (Ungaria) privind organizarea și îndeplinirea muncilor obștești în spatele frontului operațional. Toți bărbații între 16-45 ani și femeile între 18-30 ani, de origine germană, urmau să se prezinte la organele administrative locale²⁸. Pe de altă parte, prin nota nr. 031/6 ianuarie 1945 a Comisiei Aliate de Control pentru România se ordona deportarea cetățenilor români de origine germană la munci în Uniunea Sovietică, bărbați între 17-45 ani și femei între 18-30 ani²⁹. Având în vedere că Ardealul de Nord a fost restituit României cu acordul personal al lui Stalin abia la 9 martie 1945, deci după ce la 6 martie se constituise guvernul prosovietic dr. Petru Groza, opinăm că șvabii sătmăreni au fost deportați în calitate de cetățeni ai Ungariei, potrivit ordinului 0060. Articolul 21 al Tratatului de pace dintre U.R.S.S. și Ungaria, semnat la 10 februarie 1947, prevedea eliberarea și reîntoarcerea la vetrele lor a prizonierilor de război și a persoanelor civile din Ungaria. Cei din Socond și Moftin vor reveni în anul 1947 în baza acestui articol, figurând la sovietici ca cetățeni unguri³⁰. Nota 031 a avut în vedere cetățenii români de etnie germană din restul Transilvaniei și din Banat, teritorii care n-au făcut obiectul Dictatului de la Viena din 30 august 1940. La 9 ianuarie 1945 C.I.C. Brătianu, președintele Partidului Național Liberal, înainta premierului Rădescu un memoriu prin care protesta față de hotărârea Comisiei Aliate de Control de a trimite germani în U.R.S.S., dat fiind că aceștia reprezentau, printre altele, un "element însemnat al producției agricole și industriale în Ardeal"³¹. Dintr-un raport al Prefecturii județului Sibiu adresat guvernului român, datat 20 ianuarie 1945, reiese că nemții din oraș și județ au fost deportați în conformitate cu prevederile Convenției de armistițiu. Se preciza că delegații sovietici nu au respectat vârsta fixată pentru

persoanele deportate³². Familiile etnicilor germani deportați se adresează guvernului român, în iulie 1945, cu un memoriu prin care solicitau grabnica repatriere a celor duși la muncă la 11 ianuarie 1945 și în zilele următoare. "Nu suntem străini. Suntem cetățenii Statului Român, leali, cinstiți și corecți". În memoriu se făcea trimitere la comunicatul guvernului din 12 ianuarie 1945 și la cele ulterioare, conform cărora acești cetățeni ar fi fost ridicați doar în mod provizoriu, dar un provizorat prelungit, fără nici o veste de la deportați³³.

Dincolo de orice speculații ori interpretări, fără a stabili vinovății la adresa guvernanților din România sau Ungaria (cine se mai putea opune în acel context Uniunii Sovietice? - n.n.), un lucru rămâne foarte clar: deportarea s-a executat la ordinul sovieticilor, sub îndrumarea și supravegherea nemijlocită a acestora, ajutați de unitățile speciale N.K.V.D. cu experiență în domeniu. Aceștia realizaseră deja un succes, după 22 iunie 1941, dislocarea germanilor din regiunile baltice, colonizați aici de Ecaterina a II-a în veacul al XVIII-lea, în Siberia și Asia Centrală.

Acțiunea pregătitoare a demarat în ultima decadă a lunii decembrie 1944, când autoritățile administrative locale au trecut la întocmirea tabelelor nominale cu locuitorii șvabi. Se zvonea că ar fi vorba de întocmirea listelor de cetățenie. Au fost trecute în aceste tabele, pe lângă șvabi, și persoane cu nume maghiare, rezultate din căsătorii mixte sau având soții de etnie germană. Dar, vor fi deportați și români: Sanislău - 94, Ciumești - 35³⁴, Foieni - 2, Seini - 3, Orașu Nou - 2, Borlești 1³⁵, Tășnad - 6, Mecențiu (azi Ady Endre) - 2³⁶, Carei, Berea³⁷, Aciu - 3³⁸, Terebești - 1³⁹, ș.a. Prezența românilor pe listele deportaților se poate explica prin obligativitatea îndeplinirii criteriului numeric, dar și prin răzbunarea unora dintre autoritățile locale asupra persoanelor incomode, cum a fost cazul notarului Pál Iános din Sanislău. Așa a ajuns și Bulbuc Maria-Cornelia, fiica fostului primar Sălăgean din Sanislău, să fie deportată timp de cinci ani în Donbas⁴⁰.

Scenariul a fost cam același în toate localitățile. Imediat după sărbătoarea Anului Nou cei vizați au fost convocați la școala sau primăria comunală, apoi deplasați pe jos, sub escortă militară sovietică, spre centrele de plasă, iar în final la Carei și Satu Mare. În orașul Satu Mare au fost cazați la Liceul "Unio" și Școala generală nr. 1 (azi Grigore Moisil). În zilele de 10-12 ianuarie 1945 au fost imbarcați în trenuri de marfă și duși spre necunoscut. După mărturia d-lui dr. Iuliu Hager, în gara din Timișoara au fost văzute primele garnituri cu deportați din Ungaria deja în ziua de 6 ianuarie. Deplasarea a avut loc pe ruta Oradea-Arad-Timișoara-Râmnicu Sărat-Focșani-Iași, de aici fiind transportați în vagoane rusești, unde se îngrămădeau 80-90 de persoane. Vagoanele erau înghețate, cu șipicile din podele rupte spre a se putea respira. Apă de băut primeau cu concursul localnicilor doar în stațiile mai mari. Din cauza lipsei de locomotive, deplasarea la locurile de destinație a durat între 14-28 de zile. În acest timp au primit hrană doar de două-trei ori, cunoscutul arpacăș⁴¹.

A da o cifră exactă în privința numărului de persoane deportate este suficient de dificil. Datele pentru orașele Carei și Satu Mare nu se cunosc. În vara anului 1945 s-au întreprins demersuri la nivelul tuturor comunelor din județ de a fi recenzată populația existentă în momentul intrării armatelor sovietice în zonă. În tabelele nominale întocmite, la rubrica "observații", apar o serie de consemnări: deportat la muncă în Germania, în Ungaria, dus de trupele maghiare sau germane, deportat la muncă în U.R.S.S., în Ucraina, concentrat, demobilizat, înrolat în armata maghiară sau simplu "deportat", ultima de natură să deruteze. Aici se aveau în vedere mai ales evreii, dar și cetățenii de altă etnie, despre care nu se știa nimic. În asemenea cazuri am avut în vedere singurul indiciu, numele și prenumele persoanelor. Pe parcursul investigațiilor am depistat următoarele cifre: Arad - 251⁴², Baba Novac - 2⁴³, Belțug - 295⁴⁴, Craidoroș - 71⁴⁵, Moftinu Mare - 256⁴⁶, Sanislău (fără români) - 320⁴⁷, Socond - 90⁴⁸, Șandra - 74⁴⁹, Tarna Mare - 350, Terebești - 112⁵¹ și Turulung - 68⁵². Opiniile cercetătorilor converg spre aceleași cifre: D. Radosav - peste 4000 de persoane⁵³, E. Hauler a publicat în Germania o listă cu 4834 de nume⁵⁴, alte surse indică cifra 4850⁵⁵. Cifra deportaților poate fi intuită, cu o marjă de eroare, dacă avem în vedere că numărul etnicilor germani a scăzut de la 9491 în 1939 la 5593 în august 1945⁵⁶. Dar, trebuie avut în vedere, dacă nu neapărat un oarecare spor demografic, numărul

mare de șvabi refugiați cu armatele germane în retragere, unde va vreo 3000 de persoane (ex: Homorodu de Jos - 112, Sâi - 174, Șandra - 138, Ardud - 12, Socond - 15, ș.a.)⁵⁷.

Consultând registrele parohiale romano-catolice de stare civilă a decedaților am identificat o serie de localități unde se găseau lagărele de muncă ale regiunii carbonifere și industriale Donbas: Bulovenka, Cistiakova, Dnepropetrovsk, Gorlovka, Hacepetovka, Konstantinovka, Krivoirog, Motievka, Parkomona, Slovienski, Stalino și Standord. Șvabii sătmăreni au fost supuși, mai ales până în anul 1947, la munci istovitoare în exploatarea miniere, cariere de piatră, construcții de șosele și cale ferată, recoltatul cerealelor și legumelor. Unii dintre ei, în cazuri mai fericite, și-au exercitat meseriile avute. Ziua de muncă - potrivit mărturiei supraviețuitorilor - era de 10 ore. Mulți au pierit din cauza accidentelor de muncă, lucru consemnat în aceste registre la "cauza decesului". Dar s-a murit și de foame în timpul secetei cumplite din vara anului 1946. Corespondența a fost expediată în țară abia în anii 1946-1947 cu primele transporturi de bolnavi sau prin intermediul celor eliberați. Din anul 1947 situația s-a mai îmbunătățit, beneficiind de un modest salariu și de libertatea de a circula prin orașele respective. Eliberarea supraviețuitorilor s-a făcut eșalonat, din toamna anului 1947 până în decembrie 1949, la început persoanele mai în vârstă, apoi cei tineri. Sătmărenii au intrat în țară prin punctul Sighetu Marmăției, întâmpinați de grănicerii români. În Baia Mare au primit foile de repatriere și de drum. Revenind acasă, unii nu și-au mai găsit familiile, altele s-au despărțit ori distrămate. Cifra celor decedați în taberele de muncă este estimată cam la 1000. Prof. E. Hauler a identificat nominal 886 de persoane⁵⁸, Doru Radosav a publicat listele nominale pentru localitățile Foiene, Șandra, Tiream, Căpleni și Urziceni⁵⁹. În registrele parohiale de stare civilă a decedaților mai sunt consemnate nominal 30 de persoane din Cămin⁶⁰, 4 din Căpleni⁶¹, 13 din Santău⁶² și 7 din Turulung⁶³.

Între timp în România fusese legiferată Reforma agrară prin Decretul-Lege nr. 187 din 23 martie 1945. La expropriere se aveau în vedere terenurile aparținând elementelor "fasciste", ale celor care au colaborat cu Germania, moșiile părăsite (absenteiști), ale criminalilor de război, vinovaților de dezastrul țării precum și moșiile ce depășeau 50 ha. Prin "moși părăsite", în sensul legii, se înțelegeau terenurile ale căror proprietari s-au refugiat în urma arbitrajului de la Viena (aici se încadrau românii, inclusiv o serie de frunțași ai mișcării naționale pronunționate din Ardealul de Nord), moșiile refugiaților cu armatele germano-ungare (șvabi și unguri) și moșiile deportaților (șvabi și evrei)⁶⁴. Verificând cotoarele titlurilor de împroprietărire reiese că s-au acordat numeroase titluri pe moșiile șvabilor refugiați cu armata germană: Ardud - 81, Beltiug - 36, Rătești - 94, Socond - 45, Sâi - 67⁶⁵ ș.a., însă pe pământurile celor deportați deloc. Ba mai mult, printr-o adresă confidențială a Primăriei Municipiului Satu Mare din 10 iulie 1946, adresată Poliției Satu Mare, se solicita clarificarea de urgență a situației unor etnici germani, la solicitarea Ministerului Agriculturii, în vederea "așezării acelor din ei care se întorc la vetrele lor"⁶⁶. Aceștia nu puteau fi decât șvabii deportați în Ucraina.

Ajunși aici, spre a simplifica puțin lucrurile și a permite cititorului interesat o imagine mai clară și de ansamblu, socotim util a insera câteva constatări de ordin general și particular de natură să configureze mai bine cadrul în care s-a derulat evenimentul supus analizei.

1. Se știe prea bine că legile războiului, dar nu numai, sunt dictate de cei mari și puternici, spre a fi respectate ad litteram de cei mici și slabi și încălcate de primii.

2. Deportarea sașilor și șvabilor era un fapt împlinit când, în cadrul Conferinței Aliaților de la Yalta (4-11 februarie 1945) U.R.S.S. obținuse în secret acordul partenerilor de a folosi forță de muncă germană și japoneză drept reparații de război.

3. Drama etnicilor germani deportați în Ucraina s-a consumat cu știrea și acordul tacit al Washingtonului și Londrei.

4. Actul de la 23 august și semnarea Convenției de armistițiu la 12 septembrie 1944 au însemnat pierderea independenței și a suveranității statale pentru România. În octombrie 1944 începea și pentru Ungaria regimul de ocupație militară sovietică. Prin urmare România și Ungaria erau în imposibilitatea de a se opune planurilor sovietice de deportare a nemților.

5. Șvabii sătmăreni au fost deportați în calitate de cetățeni ai Ungariei, beneficiind de semafor verde din partea SUA și a Marii Britanii, a folosit cu abilitate Transilvania de Nord ca

monedă de schimb sau mijloc de șantaj în relațiile cu România până la 9 martie 1945, data retrocedării, după ce la 6 martie regele numise un guvern pe plac, majoritar F.N.D.-ist.

6. După revenirea Transilvaniei de Nord în cadrele administrativ teritoriale ale României, lucru desființat de jure prin Tratatul de pace de la Paris (10 februarie 1947), de facto am rămas sub un regim de ocupație militară sovietică până în iunie 1958.

7. Deși eliberat la 25 octombrie 1944, în iureșul și entuziasmul general, generate și desfășurate sub lozinca: "Totul pentru front, totul pentru victorie!", vechile autorități locale din regimul horthyst au rămas în continuare pe posturile avute.

8. Pe măsura eliberării Transilvaniei de Nord, teritoriul urma să fie administrat de Comandamentul General al Etapelor până la instalarea organelor administrative românești. În fapt, începând cu 12 noiembrie 1944 se instalează o administrație militară sovietică, bineînțeles și în județul Satu Mare, din motive de menținere a securității comunicațiilor și a frontului. În perioada 25 octombrie 1944 - 8 martie 1945, un număr de 23 imobile din Satu Mare au fost puse la dispoziția ofițerilor și soldaților sovietici⁶⁷, inclusiv imobilul din P-ța Libertății nr. 28, astăzi Secția de artă a Muzeului Județean Satu Mare⁶⁸.

9. Probabil cu data de 30 decembrie 1944 în fruntea administrației județene a fost numit ca prefect dr. Ștefan Anderco, secretar general al P.N.T. Satu Mare, de către comandamentul militar sovietic al județului, în baza propunerii făcute de F.N.D. Satu Mare⁶⁹. Prin decizia din 20 ianuarie 1945 a Prefecturii plășile Csenger, Fehérgyarmat și Mátészalka trec Prefecturii Mátészalka, având ca linie de hotar cea existentă la 30 august 1940⁷⁰. Abia cu data de 5 iunie 1945 Prefectura emite decizii de numire a noilor primari și ajutoiri de primari în comunele județului, cu avizul organizațiilor locale F.N.D. și aprobarea Inspectoratului General Administrativ Cluj⁷¹.

10. Administrația orașului Satu Mare avea în frunte, ca primar, pe Lajos Matolcsi, comunist ilegalist. Poliția era condusă de Ede Jellinek, fost membru al Directoriului comunist din Satu Mare în primăvara anului 1919, iar Securitatea de Nil Stanciu, urmat de Vasile Weisz⁷². Dintr-un raport al Primăriei rezultă că numai cu 1 aprilie 1945 orașul Satu Mare "s-a integrat real din punct de vedere administrativ României"⁷³, iar legile fiscale românești au fost reintroduse cu data de 15 aprilie 1945⁷⁴. Doar ca o curiozitate, vom semna că ștampila Poliției orașului Satu Mare, aplicată pe un document din 12 martie 1945, era cu legenda trilingvă, rusă, maghiară și română⁷⁵.

11. Potrivit Legii nr. 552/1 noiembrie 1944, cu aplicabilitate din 4 aprilie 1945, s-a revenit la vechea împărțire administrativ-teritorială din 30 august 1940.

12. În baza Decretului-Regal din 7 octombrie 1925 privind noua împărțire administrativă a țării, cu data de 1 ianuarie 1926 plasa Carei, cuprinzând 27 de localități, va trece în componența județului Sălaj. În răstimpul 30 august 1940 - 4 aprilie 1945 a fost reintegrată județului Satu Mare. În aceste condiții, șvabii din Sanislău, Carei, Cămin, Căpleni, Petrești, Urziceni, Tiream, ș.a. au fost deportați din județul Satu Mare, iar la revenire s-au găsit în județul Sălaj. De aceea și datele statistice ale acestor ani trebuie analizate cu atenție, ținând cont de arondările administrativ-teritoriale.

13. Abia la 6 mai 1945, printr-o hotărâre a Consiliului de Miniștri, grănicerii români au fost reinstalați în pichetele de pe vechea graniță, în punctele: Atea, Bercu, Doba, Lazuri, Oar, Peleş, Pelișor și Petea.

14. Suplicii deportărilor în contextul celui de al doilea război mondial s-a răsfrânt asupra tuturor etniilor de bază din județul Satu Mare, dar nu în aceeași măsură. În perioada 1942-1943, evreii din nordul Transilvaniei au fost deportați de autoritățile horthyste, ca detașamente de muncă, în Rutenia Subcarpatică (Ucraina) și în zona Donului⁷⁶. În aprilie - mai 1944 evreii din județ, circa 20.000 la număr, au fost încartiruiți în ghetoul din Satu Mare și duși în lagărele naziste de exterminare⁷⁷. Odată cu retragerea armatelor germano-ungare, în octombrie 1944, au fost ridicate și duse în taberele de muncă din Germania 510 români din plasa Ardud, 1034 din plasa Baia Mare, 426 din plasa Copalnic - Mănăștur, 334 din plasa Oaș, 458 din plasa Satu Mare și 1370 din plasa Seini⁷⁸. În plus, români și maghiari au fost deportați, alături de șvabi, în ianuarie 1945 în U.R.S.S.

Însemnele comemorative, monumente și cruci, ridicate în unele localități sătmărene, având valoare de cenotaf, de amintire a persoanelor, deportate și decedate în alte locuri, definesc un fenomen istoric cu drame și suferințe umane pentru cei deportați și urmașii lor din localitățile: Cămin, Căpleni, Foieni, Șandra, Tiream și Urziceni.

Monumentul de la Cămin, comuna Căpleni, este situat în cimitirul romano-catolic fiind realizat de către cioplitorul Grosz din Satu Mare, sub formă de cruce din marmură neagră și are ca element decorativ o cunună din lauri. Cuprinde o inscripție cu 79 de nume de locuitori (60 șvabi și 19 maghiari), mulți decedați în deportare până în anul 1950: "în depărtare, sufletele se odihnesc în împărăția lui Dumnezeu, amintirea lor este veșnică printre noi".

Crucea de piatră așezată și împrejmuită în curtea cetățeanului Herman Imre, a fost ridicată în anul 1946 pentru amintirea deportaților din această localitate: "spre slava lui Dumnezeu pentru mântuirea prizonierilor și deportaților".

În aceeași localitate, în cimitirul romano-catolic se află un mormânt comun, sub formă de obelisc cu cruce înălțat în anul 1948. Inscripția cuprinde 46 deportați (34 șvabi și 12 maghiari), amintiți cu numele: "Isus pentru tine și cu tine, să fie binecuvântat numele tău sfânt".

Monumentul de la Foieni, avându-l ca cioplitor pe Guy D. din Carei a fost construit sub formă de cruce din marmură cu statuia tot în marmură a Sf. Fecioare Maria. Textul include numele unui număr de 84 deportați (68 germani și 16 maghiari): "Pe cruce mi-ai dat să fie ai mei și în moarte".

Monumentul de la Șandra, comuna Beltiug, a fost construit de către cioplitorul Makay din Carei în anul 1946, având forma unei cruci din marmură neagră cu reprezentarea lui Isus. Bordura mormântului înconjoară zece semne mici din piatră și mozaic, dintre care trei însemne au numele înscrise ale celor deportați: Mancz Karoly, 1903-1946, Ucraina; Engel Terez, 1925-1945, Ucraina și Steinbinder. Erzsebet, 1924-1946, Ucraina.

La Tiream, în cimitirul romano-catolic s-a construit în anii 1947-1948, monumentul închinat celor deportați în Ucraina, Siberia, Rusia, Caucaz, amintind 70 de persoane (63 șvabi și 7 maghiari), bărbați și femei proveniți din această localitate, fiecare fiind înscris cu anii de naștere și de moarte, precum și cu locul unde au fost deportați.

Monumentul sub formă de cruce din marmură neagră îl reprezintă pe Isus răstignit, având textul: "spre slava lui Dumnezeu și a suferințelor din război pentru amintirea acelor care în depărtare se odihnesc în veci și așteaptă mântuirea lor fericită".

În cimitirul romano-catolic din Urziceni, monumentul sub formă de cruce, având în partea dreaptă un înger ca element sculptural pomeneste 22 locuitori decedați în anul 1945, 10 care au murit în anul 1946, 41 de suflete decedate în 1947 și 2 decedați în anul 1948, toți 75 (67 șvabi și 8 maghiari) morți în deportare: "Să ne rugăm pentru dragii noștri morți în depărtare".

Pătrunderea în memoria timpului prin acest fapt cu caracter represiv ce a dus la fixarea și moartea multora în regiuni îndepărtate, ne arată că istoricitatea permanentă are două valențe: una mărească și alta tragică.

Când a doua variantă a predominat, ființa umană, indiferent de etnie, a fost îngrădită și destinul i-a fost condiționat de anumite mecanisme politice restrictive, în cazul nostru al deportării locuitorilor șvabi, maghiari și români, având o determinare sovietică în contextul judecării și evenimentelor istorice de la începutul anului 1945.

În concluzie, socotim că problema nu este elucidată în totalitate, ea prezintă încă unele necunoscute. Ceea ce cunoaștem la ora actuală se datorează, în cea mai mare măsură, cercetărilor dr. Doru Radosav și dr. Ernst Hauler, ale căror lucrări publicate se înscriu, neîndoindu-ne, ca reparații de ordin moral față de etnicii germani în general, față de șvabii sătmăreni în special.

Acestei intenții i se subsumează și rândurile de mai sus. Singurii care cunosc cu exactitate dimensiunile acestui calvar și consecințele sale sunt supraviețuitorii.

Fie ca niciodată să nu se mai repete asemenea orori și tragedii!

Note

1. Potrivit recensământului din 7 ianuarie 1992 numărul cetățenilor români de etnie germană se cifra la 119,5 mii. În județul Satu Mare numărul lor era de 14.351.

2. Grigore I., Drama șvabilor din Ungaria, în "Tribuna" (Cluj Napoca), Serie Nouă, II, nr. 27 (2750) din 5 iulie 1990; Minoritățile etnice germane din Estul Europei, în "Adevărul" (Arad), VI, nr. 1323 din 9 noiembrie 1994; Col (r) dr. Ioan Marinescu, 50 de ani de la deportarea de către ruși a etnicilor germani din România, în "Politica" (București), III, nr. 150 din 14 ianuarie 1995; Bujor Dulgău, Drama etnicilor germani, în "Poliția sătmăreană", Serie Nouă, nr. 20 (38) din 26 ianuarie 1995; Dr. Ernst Hauler, Istoria nemților din regiunea Sătmărulei (X), în "Gazeta de Nord-Vest" (Satu Mare), VI, nr. 1640 din 12 martie 1996 ș.a.
3. Col. (r). dr. Ioan Marinescu, art. cit.
4. Dr. Füzes Miklós, Modern rabszolgaság. Magyar állampolgárok a Szovjetunió munkatáboráiban 1945-1949, Budapest, 1990.
5. Dr. Ernst Hauler, A 900 éves Nagymajtény és 200 éves temploma, Passau, 1994.
6. Doru Radosav, Donbas - o istorie deportată, Ravensburg, 1994
7. Vezi privilegiul sub formă de transumpt din anul 1240 în Arhivele Naționale Satu Mare, fond Primăria municipiului Satu Mare. Diplome, privilegii, scrisori, act. nr. 1/1240.
8. Despre colonizarea șvabilor din regiunea Württemberg în comitatul Satu Mare, vezi pe larg în, Vónház I., A szatmármegyei német telepítés, Pécs, 1931.
9. Bujor Dulgău, art. cit.
10. Ștefan Manciușea, Granita de vest, Editura "Gutinel" S.R.L., Baia Mare, 1994, p. 126-127.
11. Ibidem, p. 138.
12. Arh. Naț. Satu Mare, fond Prefectura Județului Satu Mare (în continuare Prefectura), dosar nr. 55/1940, f. 28.
13. Idem, fond Primăria municipiului Satu Mare (în continuare Primăria), dosar nr. 1/1939, f. 48.
14. St. Manciușea, op. cit., p. 138.
15. Prefectura. Confidențial - personale, dosar nr. 5/1938, f. 125.
16. Prefectura, dosar nr. 55/1940, f. 51.
17. Bujor Dulgău, Aspecte ale aplicării reformei agrare din anul 1921 în județul Satu Mare, în "Satu Mare - Studii și comunicări", V-VI, 1981-1982, p. 425.
18. Prefectura, dosar nr. 55/1940, f. 16.17.
19. Ibidem, f. 35-36.
20. Ibidem, f. 42.
21. Dr. E. Hauler, art. cit.
22. Pentru contextul politico-administrativ și militar vezi studiul lui Claudiu P. Porumbăcean, Situația politico-administrativă și reinstaurarea administrației românești în județul Satu Mare (25 oct. 1944 - 9 mar. 1945), în "Satu Mare - Studii și comunicări", XI-XII; 1994-1995, p. 269-282.
23. România - marele sacrificat al celui de al doilea război mondial. Documente, Vol. I (coordonator Marin Radu Mocanu), București, 1994, p. 310 (doc. nr. 182).
24. România și Armistițiul cu Națiunile Unite. Documente, Vol. II, (coordonator Marin Radu Mocanu), București, 1995, p. 145 (doc. nr. 34).
25. Dr. E. Hauler, op. cit., p. 227.
26. Claudiu P. Porumbăcean, loc. cit., p. 270.
27. Dr. E. Hauler, op. cit., p. 279.
28. Dr. Füzes Miklós, op. cit., p. 17.
29. Doru Radosav, op. cit., p. 17.
30. Dr. E. Hauler, op. cit., p. 280.
31. România și Armistițiul cu Națiunile Unite, p. 149-150 (doc. nr. 36).
32. Idem, p. 170-171 (doc. nr. 43).
33. România. Viața politică în documente 1945 (coordonator Ioan Scurtu), București, 1994, p. 159-162 (doc. nr. 26).
34. Prefectura, dosar nr. 18/1945, f. 134
35. Ibidem, f. 94.
36. Arh. Naț. Sălaj, fond Prefectura Județului Sălaj. Administrativ, anul 1945, cutia nr. 7.
37. România. Viața politică în documente 1945, p. 169 (doc. nr. 33).
38. Prefectura, dosar nr. 89/1945, f. 2.
39. Idem, dosar nr. 33/1945, f. 76.

40. Doru Radosav, op. cit., p. 27.
41. Mărturie orală dr. Iuliu Hager.
42. Prefectura, dosar nr. 89/1945, f. 92-138.
43. Idem, dosar nr. 90/1945, f. 2.
44. Ibidem, f. 43-66.
45. Idem, dosar nr. 93/1945, f. 71-91.
46. Dr. E. Hauler, op. cit., p. 280.
47. Prefectura, dosar nr. 18/1945, f. 88.
48. Idem, dosar nr. 94/1945, f. 75-87.
49. Ibidem, f. 140-147.
50. Idem, dosar nr. 95/1945, f. 40-57.
51. Ibidem, f. 58-83.
52. Ibidem, f. 90-150; pentru alte localități vezi și Doru Radosav, op. cit., lista nominală anexă.
53. Doru Radosav, op. cit., p. 16.
54. Dr. E. Hauler, art. cit.
55. Emisiunea în limba germană a TVR 1 din 13 ianuarie 1995.
56. Prefectura Armistițiului, dosar nr. 18/1945, f. 31.
57. Prefectura, dosar nr. 33/1945, f. 18-86.
58. Dr. E. Hauler, art. cit.
59. D. Radosav, op. cit., p. 157-163.
60. Arh. Naț. Satu Mare, Colecția registrelor parohiale de stare civilă, nr. 375.
61. Ibidem, nr. 385.
62. Ibidem, nr. 1304.
63. Ibidem, nr. 1675.
64. Prefectura, dosar nr. 33/1945, f. 120.
65. Arh. Naț. Satu Mare, fond Direcția Agricolă a județului Satu Mare, nr. 1015, 1014, 999, 1068 și 1087; vezi și B. Dulgău, S. Vasil-Marinescu, Aspecte privind Reforma Agrară din 1945 în județul Satu Mare, în "Satu Mare - Studii și comunicări", V-VI, 1981-1982, p. 429-435.
66. Primăria, dosar nr. 5/1945, f. 74.
67. Prefectura Armistițiului, dosar nr. 11/1946, f. 7.
68. Primăria, dosar nr. 4/1945, f. 3.
69. Idem, dosar nr. 20/1945, f. 20; dosar nr. 1/1945, f. 42.
70. Idem, dosar nr. 7/1945, f. 20.
71. Prefectura, dosar nr. 30/1945, f. 12-219.
72. Claudiu P. Porumbăceanu, loc. cit., p. 272 și 274.
73. Primăria, dosar nr. 4/1945, f. 52.
74. Prefectura, dosar nr. 20/1945, f. 113.
75. Primăria, dosar nr. 5/1945, f. 11.
76. Emanuel Kamil, Purtătorii de banderole galbene din Ardeal, lucrare cu caracter memorialistic, în manuscris, păstrată în Arh. Naț. Satu Mare.
77. Vezi placheta comemorativă de pe zidul sinagogii din str. Țibleșului.
78. Prefectura, dosar nr. 54/1945, f. 8.

MĂRTURII DIN UNIVERSUL CONCENTRAȚIONAR

Crina Bodea

1. Arestarea

• Curând după instalarea comunismului la putere, România a început să fie transformată într-o imensă pușcărie. Teroarea pătrundea peste tot. Moartea de asemenea. Dacă însă în țară ea era dirijată cu încetinitorul, au existat și unele locuri specializate, în care moartea s-a aplicat după un binechibzuit ghid al crimei. Aceste locuri se numesc: Jilava, Văcărești, Aiud, Gherla, Canal, Stuf, etc., etc. În 1948 puterea comunistă ajunsă la cârma țării, nesigură încă de sine, dar sigur că va izbuti, a început o masivă vânătoare a adversarilor. Avalanșe de arestări, de anchete, avalanșe de procese, de condamnări.

Am văzut că și greco-catolicii au căzut în această cursă. Episcopul de acum al diecezei Oradea afirmă: "Motivul prigonirii greco-catolicilor a fost politic; eram sub influența rușilor, și Biserica (ortodoxă) era și ea dirijată tot de la Moscova. Stalin nu putea ierta Papei că a condamnat comunismul sovietic. Știa că asupra romano-catolicilor nu va putea pune stăpânire, pentru că ei erau mult prea mulți, astfel că am rămas doar noi..."¹.

Pentru a se mușamaliza situația reală care exista în cadrul Bisericii greco-catolice, cei care nu înțelegeau să se alinieze noilor direcții, trebuiau eliminați. Nu s-a ținut cont nici de rolul decisiv al acestei Biserici Unite în apărarea ființei naționale și nici de faptul că reprezentanții acestui cult erau inestimabile comori de cultură, de inteligență, care dacă ar fi fost lăsate în libertate ar fi așezat o solidă cultură la temelia acestui popor. Odată cu episcopii și preoții greco-catolici a fost închisă toată crema intelectualității românești; au fost arestați oameni politici, profesori, avocați, doctori, ingineri, artiști, care lăsați liberi, lăsați să creeze ar fi dat culturii acestui popor, valori de neprețuit. Dar arestați în anii lor cei mai frumoși, multe din operele de seamă ce ar fi putut să fie, s-au spulberat între zidurile întunecoase și reci ale unei celule. Iar după eliberare, poate timpul n-a mai avut răbdare cu ei, și roși de boli, de tristețe s-au stins având încă atâtea de spus și atâtea vise neîmplinite. Și așa am rămas mult mai săraci spiritual, decât am fi putut să fim. Și toate astea, pentru ce?!

Arestările au devenit mult mai numeroase pe la sfârșitul lunii oct. și în nov. 1948, astfel încât înainte de 1 decembrie 1948 mai bine de 600 de preoți erau în temniță. Primul episcop arestat a fost Ioan Suciu administratorul apostolic de Blaj, în ziua de 27 oct., împreună cu secretarul său eparhial A. Rusu. În noaptea de 28-29 oct. au fost arestați episcopii Valeriu Traian Frențiu, Alexandru Rusu, Ioan Bălan Vasile Aftenie. Episcopul Iuliu Hossu a fost arestat la aeroportul Băneasa, în drum spre Ministerul Cultelor, cu Statutul de funcționare a Bisericii Catolice de ambele ruri în mână, și a fost dus la Ministerul de Interne. Toți episcopii au fost duși direct la vila de vară a Patriarhului, la Dragoslavele (județul Muscel), puși sub paza militară a siguranței, cu regim de lagăr. La Dragoslavele li s-a interzis orice legătură cu exteriorul și au început să fie supuși zilnic la lecții de marxism, dar cu un rezultat nul. De aici au fost duși la Căldărușani, unde au fost supuși unui regim mult mai aspru, practic unui regim de exterminare. La 25 mai toți clericii greco-catolici de la Căldărușani au fost transportați la închisoarea de la Sighet. Vom reveni pe parcurs asupra martirajului episcopilor uniți, pentru că martirii sunt într-adevăr și potrivit "clasificării" pe care

o face Ioan Ploscaru - Episcop de Lugoj -: "martirii sunt cei care au suferit și au rămas pe linia credinței, cu orice preț și suferințe; lași au fost cei slabi care au trecut și n-au mai avut suficiente resurse interne care să-i provoace remușcări. Harul s-a stins libelaticii, cei care nu au trecut, dar au acceptat să fie informatorii securității împotriva celor care au suferit"².

Urmărind mărturiile preoților care au avut tăria să reziste acelor crunte încercări, observăm că arestările au un prim element comun: și anume, timpul în care s-au făcut a fost de cele mai multe ori noaptea. De ce noaptea? Explicația ne-o oferă Ioan Ploscaru care a avut și el neșansa de a fi participant direct: "asta (arestările pe timp de noapte era desigur după o rețetă rusească, îndelung experimentată. Noaptea amplifică sentimentele, întărește convingerea inutilității rezistenței, deprimă individul, îl poate aduce în pragul disperării. Dar noaptea are și alt rol. Îi apară pe cei care fac arestările (...) Să nu fie recunoscuți și acuzați cândva de faptele comise. Noaptea le dă curajul atacului în haită, sentimentul invincibilității, ascunzându-și și în felul acesta incultura, dar poate și dramul de omenie care le-a mai rămas, dacă bineînțeles, l-au avut cândva"³.

Mărturiile sunt relevante în acest sens; astfel, preotul Gavriș Vasile ne-a relatat: "... în noaptea de 28/29 oct. 1948, pe la miezul nopții mi-a bătut cineva în geam; erau doi securiști: Kun și Rândunică care "m-au invitat" la Primărie. M-am dus cu ei atunci, dar în loc să ne îndreptăm spre primărie, am luat-o spre Ardud"⁴; iar preotul Paul Sever afirma: "în noaptea de 23/24 ian. 1950 m-au arestat și m-au dus la securitatea din Satu Mare"⁵.

Motivele pentru care acești oameni erau ridicați și tratați ca cei mai periculoși criminali, dacă nu existau erau inventate. Oare chiar mai era nevoie de motive, când vina de a fi greco-catolic, de a fi preot și mai ales de a dori să rămâi și în continuare așa, era suficientă. La trecerea la ortodoxie în 1948 li s-a cerut preoților "reveniți" să slujească în biserici cum au slujit mai înainte, fără a schimba ceva din lexicul liturgic greco-catolic, cu excepția pomenirii Papei și a episcopului unit, acesta din urmă trebuind să fie înlocuit în pomelnic cu episcopul ortodox al locului. Nu după mult timp s-a trecut la înlocuirea lexicului liturgic și introducerea celui ortodox. Cărțile liturgice greco-catolice au fost retrase, preoții fiind obligați a le preda la protopopiate, în schimbul celor ortodoxe. S-au dat dispoziții pentru scoaterea din uz a tuturor devoțiunilor cu caracter catolic; de ex: Rugăciunea Rozarului, Cultul Sf. Anton de Padua, al Sf. Tereza de Listeux, Binecuvântarea Euharistică etc.

Preoții au fost confrunțați cu o situație dificilă. Se făceau permanent presiuni asupra lor pentru a-i determina să treacă la ortodoxie. Erau mereu supravegheați și orice afirmație de-a lor, atât în Biserică cât și în afara ei era pe larg dezbătută. Cei aflați în serviciul regimului aveau un scop bine definit: după înlăturarea episcopilor, preoții trebuiau să cedeze sau să dispară, pentru ca apoi, credincioșii lipsiți de orice îndrumător să poată fi repede direcționați spre ortodoxie. Preoții știau însă prea bine ce vor să obțină comuniștii; ceea ce nu știau însă erau metodele pe care le vor folosi. De aceea preoții n-au vrut să părăsească bisericile; preotul Gavriș Vasile mărturisea: "eu am rămas mai departe în parohie deoarece protopopul de Satu Mare de atunci, ne-a trimis un aviz în care ne spunea că putem rămâne în parohie fără să primim salariu..."⁶.

Din octombrie 1948 preoții n-au mai primit salarii; aceasta i-a pus pe unii într-o situație dificilă; având familie, mulți au trebuit să-și caute un loc de muncă, însă multe porți le-au fost închise doar pentru că fuseseră preoți greco-catolici; astfel că le-au rămas doar meseriile cele mai de jos. Părintele Buzaș Gavril ne-a relatat: "am stat în parohia Creștur (Bihor) până nu am mai putut servi; atunci am venit în Oradea cu familia unde aveam o casă. Aici am ajuns muncitor necalificat la Fabrica Înfrățirea, la turnătorie; în oct. '52 am fost ridicat și dus la securitatea din Oradea sub pretextul că sunt preot greco-catolic"⁷.

Preotul Mureșan D. ne-a relatat că a fost obligat să dea o declarație la Poliție, prin care să se angajeze că nu va mai activa religios și nu va face publice convingerile sale. Deși terminase Teologia și Filosofia nu reușea să-și găsească un loc de muncă permanent și să primească carte de muncă. După multe căutări, va fi angajat la Plafar în Oradea și va primi și carte de muncă, deși șeful de cadre de acolo primise un bilețel pe care scria: "D-I Mureșan D. nu poate să ocupe nici un servici pe tot teritoriul României". Din 1956, datorită unor probleme a fost nevoit să-și caute un loc de muncă la o Cooperatie. "În 23 aprilie 1959 am fost trimis cu forța în delegație la Chișinău Criș;

când m-am întors în Oradea, în gară am fost urcat într-o mașină, mi s-au pus ochelari negri pe ochi și am fost dus la securitatea din Oradea⁸.

Chiar dacă reușeau să-și găsească un loc de muncă, faptul că au fost preoți greco-catolici nu se uita. Astfel și preotul Dărăban Teodor deși fusese încadrat ca învățător "în sept. 1956 inspectorul raional Cherteș Vasile cere scoaterea mea din învățământ pentru că fusesem preot greco-catolic"; iar în 15 dec. 1956 am fost înlăturat din învățământ la cererea Episcopului ortodox⁹. Preotul Dărăban Teodor a fost arestat în 5 august 1958 și dus la Penitenciarul din Oradea. Unora li s-a cerut să părăsească casa parohială și chiar localitatea în care se găseau. Andercău Vasile ne mărturisește: "în 23 nov. 1948 am primit o somație verbală din partea șefului de post ca să părăsesc casa parohială și satul pentru că în caz contrar voi fi ridicat. În 25-26 nov. 1948 am părăsit comuna cu gândul de a mă întoarce. Și timp de trei ani, o dată pe lună am venit în sat"¹⁰.

Păstoritul în clandestinitate se desfășura în condiții foarte grele - mereu cu spaima de a nu fi prinși, slujbele se țineau în câte o casă sau o cameră pusă la dispoziție de câte un credincios. Dar slujbele se țineau și Biserica a continuat să existe; la fel cum tot în clandestinitate erau hirotonisiți noi Episcopi. În toamna lui 1948, la cererea Nunțiaturii Apostolice s-au constituit ternare de conducere a eparhiilor pentru cazuri de forță majoră, când chiriarhul deținător al puterii ordinare ar fi împiedicat să-și exercite jurisdicția episcopală sau ar lipsi mult timp din eparhie. De regulă, ternarele se compuneau din: vicarul general episcopal, provicarul general episcopal I, și provicarul general episcopal II. În cazul în care deținătorul puterii jurisdicționale era arestat sau privat de libertate în orice fel, jurisdicția trecea la următoarea persoană din ternar. Au fost cazuri în care membrii ternarului au fost arestați cu toții, sau unii dintre ei au decedat; atunci erau cooptați membri noi.

Preotul Andercău V. ne-a relatat că înainte de desființarea Bisericii Sfântul Scaun hotărâse ca fiecare episcop să-și desemneze trei succesori. La Oradea au fost desemnați: C. Tămăian, I. Hirțea și Gavril Stan; iar cum Tămăian și Stan au fost arestați, a mai rămas I. Hirțea care va fi consacrat ca episcop.

Preotul Andercău Vasile a fost arestat la 3 ian. 1953. Preotul Paul Sever nemaiputând suporta presiunea, a fugit și el în munți. "În asemenea condiții de teroare, de renunțare la libertate, de permanentă hăituială securisto-comunistă, când și încrederea unor oameni a început să se clatine, condiția fugarului ajunsese de neînviat"¹¹.

Preotul Gavriș Vasile a fost chiar delegat al comunei Gerăușa pentru a lua parte la Adunarea ținută la Alba Iulia în 21 nov. 1948. Ajungând să lucreze ca referend la Primărie preotul afirmă: "am sustras procesele verbale de trecere la ortodoxie a satelor Homorodul de Sus, Homorodul de Jos și Solduba, care toate erau false; în afară de Homorodul de Mijloc unde au trecut la ortodoxie 94 de oameni; celelalte toate aveau toate câte 10 semnături false"¹².

Unora dintre preoți li s-a cerut colaborarea cu Securitatea; în caz contrar erau amenințați cu arestarea. Este și cazul preotului Mare Augustin care în trei nopți consecutive a fost dus la securitate și anchetat continuu. Dar despre metodele de anchetare vom vorbi mai târziu. În urma unor astfel de interogatorii, preotul a afirmat: "Voi fi nevoit să cad de acord cu ei pentru că altfel îmi voi distruge toată familia". Soția acestui preot ne-a relatat că "peste trei zile, seara pe la ora 18 au venit și au făcut percheziție până la ora două noaptea când l-au și ridicat".

Mulți preoți au fost arestați pentru că au refuzat să semneze trecerea la ortodoxie: Vasile Hossu, pe atunci preot-profesor a început să fie urmărit după acțiunea de la Vadul-Crișului. Deși credincioșii din această localitate au semnat toți fără nici o excepție, lista prin care declarau că rămân în continuare greco-catolici, autorităților li s-a părut că acest fapt i se datorește preotului suplinitor V. Hossu. Li se părea că acesta l-ar fi determinat cumva pe credincioși să nu semneze trecerea la ortodoxie. Motiv pentru care, Vasile Hossu s-a retras la Valea Drăganului, la niște cunoștințe, de unde a menținut legătura cu cei care nu fuseseră arestați la Oradea.

"În 27 dec. 1952 în timp ce mergeam cu o căruță din Valea Drăganului spre Huedin la o sedință - ne relatează V. Hossu - am fost arestat și mi s-au pus cătușele de către sublocotenentul Chioreanu. Acesta s-a comportat foarte brutal cu mine, deși nu știa dacă am vreo vină sau nu. De la Huedin am fost dus la securitatea din Cluj cu un camion și am fost dus la subsolul securității într-

o celulă cu doi deținuți politici. Aici am stat o săptămână, timp în care am fost mereu întrebat de gardieni ce vină am, pentru ce sunt închis. Dar, nu știam nici eu”¹³.

Dacă nici unul din aceste motive nu le erau suficiente pentru a aresta oameni complet nevinovați, atunci mintea lor diabolică scornea și altele. Relevant în acest sens este cazul preotului Gheorghe Mangra care a fost arestat pentru că li se părușe lor că era prea religios. Arestați pentru cele mai absurde motive, luați de la casele lor în toiul nopții fără nici o justificare sau goniți pur și simplu de la casele lor și chiar din satul în care locuiau, preoții au fost zvârliți în celulele de la subsolul securității. Și stăteau acolo, zile, săptămâni, chiar luni întregi când li se înscena un simulacru de proces. Și nu toți au avut această “șansă”, dacă şansă se poate numi faptul că nu aveau nici o posibilitate de a se apăra, iar avocatul primit din oficiu era mai mult un acuzator decât un apărător al lor.

Astfel, preoții Andercău Vasile, Marian Nicolae, Ghe. Mangra, Mureșan Dumitru, V. Hossu au fost condamnați de Tribunalul Militar din Oradea, iar preoții Gavriș Vasile, Paul Sever, Mare Augustin, Bab Iosif de Tribunalul Militar din Cluj.

Motivul condamnării era: uneltire contra ordinii sociale, instigare publică, iar la numărul de ani la care erau condamnați se mai adăuga și confiscarea averii personale, ba chiar și câțiva ani de domiciliu forțat. Perioada de detenție a fost mai lungă sau mai scurtă în funcție de condițiile externe sau de imaginea pe care România trebuia s-o afișeze în exterior. În procesul care a avut loc la 6 iulie 1953 la Oradea, Andercău Vasile a fost condamnat la 10 ani muncă silnică plus 2 ani domiciliu forțat în comuna Valea Calmatui, raionul Brăila.

Perioadele de detenție au fost după cum urmează:

Andercău V. - 3 ian. 1953 - 30 dec. 1962 și 6 ian. - 27 iun. 1964

Marian N. - 19 aug. 1952 - nov. 1954

Buzaș G. - 20 oct. 1952 - 23 apr. 1954

Dărăban T. - 5 aug. 1958 - 3 aug. 1964

Ghe. Mangra 7 ian. 1957 - 19 apr. 1964

Nicoara G. - 20 iul. 1951 - 24 ian. 1955

Mureșan D. - 25 apr. 1959 - aug. 1964

Vasile Hossu - 27 dec. 1952 - 27 dec. 1954

Bab I. - 21 oct. 1950 - 21 oct. 1955

Gavriș V. - 29 iul. 1950 - 30 sept. 1952

Mare A. - 1 sept. 1959 - 30 aug. 1963

Morna Ghe.- 15 mai 1948 - 27 aug. 1953 și 3 sept. 1959 - 31 aug. 1964

Paul Sever - 24 ian. 1951 - 28 aug. 1954 și 14 aug. 1956, - 11 aug. 1959 și 13 aug. 1959 - 23 aug. 1964

În 1955 se poate constata un val de eliberări. Explicația este simplă: “Pe comuniști nu-i interesa să știe adevărul, dar îi interesează părerea lumii despre ei”¹⁴. În 1955 s-a desfășurat Conferința de la Geneva, la care au participat SUA, URSS, Marea Britanie, Franța; aici s-a pus în discuție și problema deținuților politici, insistându-se să fie eliberați și să se garanteze libertatea presei. Atunci când comuniștii au pus problema intrării României în ONU, condiția a fost să fie garantată mai multă libertate în țară. “Ca o reacție, au fost desființate niște închisori și aproape 6000 de prizonieri au fost duși la Jilava în așteptarea procesului”¹⁵.

Situația n-a fost însă, din nefericire de durată. Deși unii preoți au fost eliberați în 1955 ei nu s-au putut bucura prea mult de așa-zisa “libertate”, pentru că începând din 1957-1959 au fost iar arestați.

De cele mai multe ori procesul avea loc după o bună perioadă de timp de la arestare, perioadă în care anchetele contribuiau din plin la epuizarea fizică și psihică a deținutului. Preotul Gavriș V. ne-a relatat felul în care s-a derulat procesul, ținut la Tribunalul Militar din Cluj în iulie 1950. “Nu ne-am putut lua avocat și nici martori în favoarea noastră, doar ei aduceau martori acuzatori, ni s-au dat avocați din oficiu pe care nu-i cunoșteam. Pe mine m-a reprezentat d-șoara avocat Vaida. Comisia de judecată era formată din ofițeri de armată. Când a ajuns să pledeze avocata Vaida, președintele comisiei a spus că a mai auzit el asemenea povești. Asta a fost toată judecata. Au spus că toți am fost partizani de-ai lui Săpunaru și am vrut să ne facem cuiburi de

partizani. Pe Săpunaru, nici nu-l cunoșteam deși auzisem de el¹⁶.

Nu exista nici o lege după care să te orientezi, astfel că pedepsele erau acordate după bunul plac al "judecătorilor". Vasile Hossu ne-a relatat cum căpitanul securității - Weiss, văzând că nu-l poate determina să semneze trecerea la ortodoxie s-a înfuriat și a cerut să-i fie dată o pedeapsă de 10 ani închisoare grea pentru spionaj. Deținutul era acuzat că ar fi transmis în străinătate proiectele unui baraj de pe valea Drăganului, proiecte care paradoxal, nici nu existau atunci.

Acuzații nu știau la ce s-ar putea aștepta, ce pedepse ar putea primi, preotul Ghe. Mangra afirma: "Dacă așa fi știut când m-au judecat că voi primi 15 ani nu știu ce așa fi făcut"¹⁷.

Odată sentința pronunțată începea lungul drum al suferinței prin închisorile comuniste, plasate pe întreg teritoriul României.

2. Penitenciarele

Dacă rețeaua de lagăre și închisori s-a putut întinde peste toată țara, rapid și nestingherit, aceasta s-a putut petrece atât datorită caracterului în sine represiv al regimului instaurat în România, cât și condițiilor create de lipsa de interes a guvernelor occidentale, a presei și a opiniei publice vestice față de suferințele estului. Închisorile și lagărele tânărului regim comunist din România au izbutit performanța ca într-un termen extrem de scurt, nu numai să le copieze dar în multe privințe să le și întrecă pe cele rusești, mai repede cunoscute¹⁸.

Închisoarea reprezintă o cale de exterminare a tuturor celor care nu sunt de acord cu noua societate. Aici, intelectualii și conducătorii unei națiuni captive sunt fie executați, fie "reeducați". Din acest instrument de coșmar al transformării sociale pot rezulta doar două produse: omul nou, Homo Sovieticus sau un cadavru. Homo Sovieticus e un specimen fără suflet sau libertate, care nu crede în Dumnezeu, un robot depersonalizat al statului, un sclav fără voință sau opinii personale, care ascultă și execută ordinele partidului¹⁹.

Dacă până în 1944 România dispunea de un sistem de închisori capabil să dețină circa 15.000 de oameni în întreaga țară, în 1949 erau peste 150.000 de încarcerati în numai puțin de peste 300 de închisori. România era o carceră imensă. Cele mai cunoscute erau la Gherla, Sighet, Aiud, Pitești, Jilava, Râmnicu Sărat, Galați și Suceava. Existau și lagăre de muncă silnică de-a lungul Dunării, șantierele de la Salcia, Gradini, Periprava, Peninsula sau Grinzi. Multe mănăstiri ortodoxe deveniseră domiciliu forțate și erau sate întregi care erau destinate arestului la domiciliu.

Niciodată în România n-au fost înscenate atâtea procese politice sau economicești, niciodată n-au fost atâtea deținuți ca în perioada 1948-1964. Se apreciază de către unii observatori, că în această perioadă au trecut prin închisori și lagăre cca. 2 milioane de oameni, ceea ce ar reprezenta un cetățean din nouă. Închisorile României antebelice se dovediseră neîncăpătoare. De aceea a fost nevoie să se găsească un mod de a se utiliza uriașa resursă de mână de lucru bărbătească, aflată după gratiile închisorilor. Astfel că lansarea în lucru a Canalului Dunăre-Marea Neagră, când existau cu totul alte urgențe și priorități economice, era în felul ei tot o imitație după proiectele faraonice ale lui Stalin, dar și o necesitate²⁰. Șantierele morții care s-au deschis de-a lungul a 65 km pe traseul proiectat, pe care trebuia să fie săpat canalul, au îndeplinit un rol decisiv în aducerea țării la ascultare. Pe linia demarcată a canalului au fost înșirate 11 lagăre de muncă forțată. Iată câteva dintre ele: Columbia, Saligny, Poarta Albă, Gales, Peninsula, Midia, Salcia etc.

Mulți deținuți după ce scăpau și de închisori și de canal, în loc să se poată reîntoarce acasă erau trimiși pentru o perioadă diferită de timp, în domiciliu forțat, într-o altă localitate, mult mai departe de casă. Al. Rațiu afirma că au fost aproximativ 20 de sate confiscate pentru acest scop nou. Acest loc era o reședință pentru prizonierii politici și religioși incorigibili, care rezistaseră la "reeducare". "Locul unde am fost duși nu era nici închisoare, nici de muncă forțată, ci semăna mai degrabă cu rezervațiile indienilor americani sau cu lagărele palestinienilor din Israel. În aceste lagăre mai mari, locuitorii sunt supuși aproape tot timpul unei legi marțiale. Nu puteam să ne depărtăm mai mult de 15 km de casă, nu puteam părăsi locurile, iar familiile nu aveau voie să ne viziteze decât din când în când"²¹.

Nici preoții n-au fost scutiți de toate aceste locuri ale morții; nu au fost scutiți nici de Pitești, de Sighet, nici de canal și nici de domiciliu forțat. Dimpotrivă, le-au cunoscut din plin, cu

toate umilințele, cu toate nedreptățile și cu toate josniciile lor. Au cunoscut și subsolurile reci și pline de umezeală și spaimă ale securității, au cunoscut și "neagra" și anchetele lungi și obositoare și munca grea și inumană, primitivă chiar. Le-au cunoscut, le-au îndurat și le-au considerat întotdeauna o piatră de încercare dată de Stăpânul Suprem. N-au încetat o clipă să se roage și n-au renunțat nici măcar pentru o secundă la credința lor.

Stând de vorbă cu câțiva din preoții greco-catolici, despre suferințele prin care au trecut, am avut un sentiment ciudat. Mi se părea că ceea ce aud face parte din scenariul unui film de groază, parcă nu-mi venea să cred că cineva ar fi fost în stare de atâta cruzime, cu atât mai mult cu cât era vorba despre oameni care aveau în piept o inimă românească și care au fost capabili de atâta ură împotriva semenilor lor. Mă întrebam cum a fost posibil? Într-adevăr, unii dintre preoți mi-au spus că ei ar putea să-mi povestească, dar s-ar putea ca eu să nu înțeleg. Nu din vina mea, ci pentru simplul motiv că cel care nu a trecut prin așa ceva nu poate înțelege, dar mai ales nu poate crede.

E greu de crezut, mai ales când unele pasaje sunt relatate cu un zâmbet ușor pe față și cu o oarecare ușurință, ca și cum acea etapă din viața lor ar fi trecut foarte repede și ușor. Trebuie însă să-i înțelegem și să-i admirăm, asta pentru că au reușit ei înșiși să-i înțeleagă pe călăii lor și pentru că au reușit să-i ierte! Așa cum afirma unul dintre interlocutori, Nicoară Gavril: "I-am iertat dar nu-i putem uita, n-avem voie să-i uităm! Ei au iertat, dar nu pot uita atâta suferință". Pentru că suferința nu încetează a exista pentru el, creștinul, în teorie, ca și în practică. Dimpotrivă ea există pentru el mai mult decât pentru oricare altul, el o simte mai întâi, o simte mai mult decât oricine, căci sufletul lui este mai pur și deci mai puțin distrat, mai puțin smuls durerii prin mii de obiecte diverse; el o cunoaște, o înțelege; el trebuie să măntuiască și să domine această realitate teribilă, să meargă până la a o iubi, până la a o căuta, când este nobilă și când îl duce mai repede la Dumnezeu. Creștinul știe, creștinul crede și el trăiește din această știință și din această credință²².

Înainte de a fi înghițiți de zidurile închisorilor, au stat o perioadă în celulele securității. Preotul Mureșan D., arestat în luna aprilie 1959, a stat la securitatea din Oradea până în iunie același an; el își amintește "erau multe celule dispuse pe mai multe nivele; nu știu câte pentru că întotdeauna eram duși pe coridoare cu ochelari negri la ochi ca să nu vedem nimic. În celulă patul era din cărămizi; n-aveai voie să stai ziua culcat"²³.

Șeful securității din Oradea era evreul Weiss; pentru că așa cum afirma Paul Goma "... în securitate au fost foarte, foarte mulți evrei. Bineînțeles, nu gardieni, nu filatori mărunți (pentru asta erau țigani) și destul de puțini anchetatori de rând. Evreii lucrau mai mult cu capul - expresia e consacrată. Dar zdrobitoarea majoritate a evreilor din securitate era constituită din evrei... meromâni: cei mai mulți erau evrei unguri, apoi evrei ruși"²⁴.

La securitate erau exersate diverse metode de convingere, care aveau scopul de a-l determina pe deținut să accepte o nouă părere: cea care vroiau ei. Dovadă stau mărturiile în acest sens; preotul Liviu Brânzaș afirma: "la securitatea din Oradea era vestită celula nr 7 - un cub de beton în care se turna apă până la gleznă. Cine nu vroia să recunoască ceea ce doreau ei era introdus acolo și nu era scos până nu ceda"²⁵. Vasile Hossu își amintește că fiind dus la securitate în Oradea în Ajunul Anului Nou '52/'53 a fost bătut bine de niște ofițeri ce tocmai se pregăteau de revelion: "erau lovituri brutale, date cu gustul de a arăta cine sunt ei; pentru că nu știau nici cine sunt, nici de ce am fost arestat"²⁶.

Din lotul în care era Andercău Vasile, făcea parte și preotul Gavril Stan, despre ale cărui suferințe ne relatează cel dintâi: "pentru că a negat că știe că episcopul Hirțea e sfințit i s-au băgat mâinile în foc până a recunoscut. Pentru că a recunoscut, apoi l-au pansat și i-au dat medicamente"²⁷. Tot preotul Andercău V. și-a amintit că "preotul din parohia Drăgești - Dumitru Pascal a fost dus la "neagra" (o celulă întunecoasă la izolare, care avea sus o fereastră foarte mică de lățimea unei cărămizi) doar în izmene, o cămașă și ȳescult, iar apoi au aruncat apă pe el și era iarnă"²⁸. Închis la neagra a fost și preotul Ghe. Mangra, pentru un motiv absolut stupid: deținuții au trebuit să spele pe jos în celulă și spălând cu o cârpă foarte rea au rămas resturi din ea sub un pat. Acesta era un motiv pentru a sta cel puțin 3 zile la izolare "trei zile din care doar în

una primeai de mâncare, iar în celelalte două primeai doar pâine și apă; celula era cu ciment pe jos și dormeau pe o rogojină pe care o primeai doar noaptea”²⁹.

Canonul Marian povestește că timp de 13 luni a fost ținut la securitatea din Baia Mare, perioadă în care în loc de pâine a primit doar mălai mucegăit.

Dacă toate aceste metode nu reușeau să îi convingă, singura soluție mai erau închisorile, unde urmau să fie ori remodelați ori eliminați. Oricum sosirea la penitenciar era totdeauna o bucurie; asta doar dintr-un singur motiv. În subsolurile Securității anchetele erau cât se poate de chinuitoare; și la penitenciar erau tot la dispoziția Securității, dar erau ceva mai departe de ei și tensiunea nervoasă nu mai era atât de mare. În închisori stăteau o perioadă, după care, cei ațți pentru muncă erau triați și li se “propunea” munca la Canal. Cădeau ușor în cursă, pentru că în schimbul aerului veșnic închis din celule, al anchetelor chinuitoare, al mâncării proaste, preferau un petec de cer deasupra capului și credeau totodată că muncind, timpul va trece mai repede.

Încărcați ca niște animale în vagoanele-dubă și transportați în condiții de neimaginat, își începeau periplul prin locurile morții. “Duba penitenciar era un vagon jumătate amenajat pentru paznici, iar cealaltă jumătate pentru deținuți. Aici erau două carcere pentru câte o persoană separate de un coridor, apoi alte două încăperi unde intrau până la 12 persoane, foarte înghesuite și în urmă o cameră mare pe tot latul vagonului, în care încăpeau cam 50 de oameni, sau chiar dublu dacă erau înghesuiți. În penitenciar această dubă a devenit o unitate numerică. Dacă întreba cineva “câți au sosit?” - Cam o dubă” - i se răspundea”³⁰. Preotul Ghe. Mangra ne-a relatat felul în care au fost transportați din Galați spre un lagăr de muncă din Delta-Grindu: “am fost duși cu bacul la Dunăre timp de cinci zile în iarna lui 1959; am crezut că suntem în iad; eram cam 200 de oameni pe bac și eram foarte înghesuiți; unii erau întinși pe jos; cum respiram aburii cădeau pe noi ca apa; mâncare promisem o bucată de slănină răncedă și ceapă”³¹.

De multe ori, deținuții nu cunoșteau destinația spre care erau dirijați. Morna Ghe. mărturisea că nu știa niciodată o destinație precisă totuși era neclar. “duba era mijlocul de transport și uneori și de pedeapsă. Vagonul-dubă era legat la tren, apoi lăsat uitat în vreo gară două sau trei zile, sau chiar și săptămâni. Alteori, făcea ocoluri mari prin țară pentru a culege deținuți sau pentru a-i depune la cine știe ce închisoare”³².

Cale de scăpare oricum nu exista, transportului cu trenul; la ultimul vagon al trenului era agățată o grapă de cuțite. Deținutul care ar fi îndrăznit să spargă dușumeaua trenului spre a evada ar fi fost tăiat de cuțitele acelei grape.

Desigur, ar fi greșit să se afirme despre o închisoare că a fost mai cumplită decât alta, pentru că prin însăși natura lor, închisorile în totalitatea lor nu pot fi decât cumplite. Dar închisoarea de la Pitești și camera 4 spital, cu bestialitățile petrecute acolo între 1949-1951 au depășit orice record. “Piteștiul a fost dincolo de iad, dincolo de orice concepție umană, ceea ce numai o concepție diabolică și materialistă a putut gândi. Cred că a fost culmea gândirii lor. Că nici până atunci și nici de la Pitești încolo ei nu vor mai putea gândi atât de drăcește și atât de groaznic cum au gândit...”³³.

Când comuniștii obțin puterea undeva, sunt capabili să folosească orice fel de mijloace pentru a crea “omul sovietic”. Ca guvernare totalitară, cea comunistă dorea să poată controla loialitatea și chiar personalitatea fiecărui cetățean. Groaznicul experiment de la Pitești a fost patronat de ruși, care vroiau: “să descopere metodele cele mai perfecționate de spălare a creierului”. Medicul Conrad W. Baars spunea că acesta fusese mult mai groaznic decât ororile la care fusese martor la Buchenwald. Este o metodă care transforma ființa umană într-un animal de muncă, într-un robot programat. “Reeducarea însemna să încetezi să mai fii ce-ai fost, să te scuturi de tot trecutul tău, să urăști din tot sufletul tot ce te ține legat de trecut și aruncând la gunoi acest balast să începi o viață absolut nouă: cea de comunist. Reeducarea cuprinde două faze: prima în care mărturisești, mărturisești, spui absolut totul și a doua - când începi să-ți umpli mintea cu cea mai înaltă învățătură din lumea - cea marxist-leninistă”³⁴.

Preotul Andercău V. și canonul Marian N. au avut ghinionul de a cunoaște Piteștiul; l-au cunoscut prin anii 1953-1954 când experimentul încetase și regimul deținuților nu mai era atât de aspru. Închisoarea Pitești are forma unui “T”. Pe piciorul mare al “T”-ului se află celularul unde erau

repartizați cei condamnați la muncă silnică și temniță grea. Pe laturile mici ale "T"-ului erau cei cu închisoare corecțională. În rest celule mici pentru unul sau doi deținuți. Datorită aglomerației intrau chiar 16 deținuți într-o astfel de celulă, pe paturi suprapuse, pe două sau trei nivele.

Preotul Andercău Vasile a ajuns la închisoarea Pitești în oct. 1954, după ce stătuse închis doi ani la Oradea. La Pitești a fost ținut o perioadă de șase ani. Dânsul ne-a relatat că "într-o celulă de 3,80 m/2,10 m erau 12 oameni; în celulă erau șase paturi astfel că dormeau doi într-un pat și uneori unul dormea pe jos; la capetele paturilor era ciubărul și tineta; lângă ușă era vasul cu apă"³⁵. Canonical Marian Nicolae a ajuns la Pitești prin oct. '53 și a stat acolo vreo două luni. Ne-a relatat că la Pitești în închisoare era mizerie, frig, se dormea pe priciuri și erau foarte mulți într-o celulă.

Atmosfera de la Pitești, și de la orice altă închisoare va putea fi conturată mult mai bine atunci când vom vorbi despre gardieni, despre anchete, despre regimul de hrană, despre regimul sanitar, despre muncile la care erau supuși. Ceea ce prezentăm aici este o primă imagine de ansamblu asupra penitenciarelor, toate acele dedesubturi.

Cei mai mulți preoți, ca și alte categorii de deținuți au fost dirijați într-o primă fază spre Jilava și Gherla. Acestea erau două puncte de triere ale deținuților. Pe la Jilava au trecut: Marian Nicolae, Mangra Gheorghe, Mureșan Dumitru, Mare Augustin și mulți alții. "Clădirea era un vechi fort construit într-o escavație, așa încât toată clădirea era sub nivelul terenului, deci sub pământ. Fusesse proiectată ca fortăreață de apărare. Era umedă și însalubră. Clădirea avea un singur nivel. Aici era un depozit al securității. Deținuții cu un dosar încheiat sau în "pauză" erau ținuți acolo ca să facă loc altora mai proaspeți care se "cazau" la Ministerul de Interne"³⁶.

De la Jilava erau dirijate "mărfurile finite" spre beneficiari: mine, canal etc. Tot aici soseau cei colectați de prin penitenciare sau lagăre de muncă. "Această mișcare continuă de deținuți făcea ca închisoarea de la Jilava să fie o sursă de știri de pe întreg cuprinsul țării, atât din închisori, cât și din afară, din "lumea liberă"³⁷.

Construită deci, ca un fort de apărare, "fostele șanțuri concentrice deyeniseră curțile închisorii. Aceste "curți" erau largi de vreo 10 m, adânci de vreo 7 m poate și mai adânci, pentru că de acolo de unde se termina căptușeala de cărămidă, începea un taluz de pământ de vreo încă 2-3 m"³⁸.

Preotul Mureșan D. ne spune că au ajuns la Jilava "înghesuți, pe drum primisem slănină răncedă și brânză sărată, iar apă nu prea primisem. Și acest preot a fost la Jilava în 1959 când a stat o lună și jumătate în iunie 1963. "În iunie 1963 era o mare diferență la Jilava, față de ceea ce fusese în 1958; în 1959 stăteam câte 30-40 într-o celulă; paturile erau suprapuse pe trei nivele; în 1963 stăteam vreo 12 în cameră, puteam fuma și eram scoși mai mult la aer; gardienii vorbeau parcă mai altfel cu noi"⁴⁰.

Inchisoarea de la Gherla i-a ținut ferecați între zidurile ei reci și pe preoții Mangra Ghe. Mureșan Dumitru. Dărăban Teodor, Paul Sever, Mare Augustin. Preotul Al. Rațiu, care a cunoscut și el această închisoare, o prezintă astfel: "era înconjurată de un șanț cu apă. Avea trei corpuri de clădire, dintre care cel mai vechi fusese reședința episcopului (...) Ferestrele erau cu obloane, ca să nu putem vedea nimic afară! Nu intra nici un pic de aer sau lumină. Paturile etajate ajungeau la o asemenea înălțime, încât cel de sus era aproape lipit de tavan. Unele celule aveau un robinet cu apă de băut, dar majoritatea erau aprovizionate cu găleata. Tot așa mergea și cu nevoile. Nu aveam voie să dormim sau să ne întindem pe pat în timpul zilei, iar cei care o făceau erau bătuți la palme și la tălpi și închiși în celula neagră"⁴¹.

Preotul Dărăban Teodor își amintește că la Gherla era o cameră de primire; "într-o sală erau 25 de oameni; într-o altă sală erau 120; unii dormeau pe jos cu lanțuri grele la picioare, iar alții dormeau câte 2-3 într-un pat"⁴².

Celularul mare de la Gherla este surprins și de către Paul Goma: "Celularul mare era în formă de "U" foarte lat. Latura lungă rămasă e străbătută, de-a lungul, de un coridor (care se prelungește pe înălțimea a trei etaje). Coridorul împarte inegal lățimea clădirii: spre exterior celulele sunt aproape duble față de cele dinspre curtea interioară. Laturile scurte ale dreptunghiului erau ele însele celule foarte mari. "stadioanele erau niște încăperi de 15m/7m; în fiecare erau câte 150-

200 de deținuți, dar puteau fi și mai mulți”⁴³.

Preotul Andercău a cunoscut și închisoarea de la Dej prin anii 1960-1962. Era o clădire veche de pe timpul Austro-Ungariei; construită tot în formă de “T”. Nu era mare; se vorbea încet, fiind interzisă conversația. Iarna geamurile trebuiau să rămână deschise (ca să fie aer - ziceau ei)? iar vara se închideau; dormeam direct pe cadrul metalic al patului; tineta ni se dădea odată cu mâncarea”⁴⁴.

Deși prin închisoarea de la Sighet nu a trecut nici unul din preoții avuți în vedere, considerăm că e necesar a vorbi puțin despre acest epicentru al infernului. Aceasta deoarece la Sighet au murit trei dintre episcopii Bisericii Greco-catolice, și anume: Ioan Suciu, Valeriu Traian Frențiu, Tit Liviu Chinezul; și tot la Sighet au fost închiși și au murit: Iuliu Maniu, Dinu Brătianu, Gheorghe Brătianu, Constantin Argetoianu și alții. Ioan Ploscaru a fost și el la Sighet și își amintește: “clădirea închisorii din Sighet era construită în formă de “T” cu trei nivele și 108 celule, dintre care 36 de celule mai mici pentru un singur deținut. Pe lângă episcopi și preoți mai erau cam 90 de alți deținuți politici, în total cam 150. Directorul Vasile Ciolpan, un fost muncitor forestier, i-a repartizat pe episcopi și preoți în celula 48, iar pe cei mai tineri în celula 44.

În “Tribuna” ce apare la Cluj, am găsit publicate mărturisirile acestui Vasile Ciolpan, acum în vârstă de peste 70 de ani; spicuim din ele: “La Sighet, mi s-a spus, va fi o unitate specială, despre care nu trebuie să știe nimeni absolut nimic. La 1 mai 1951 au sosit trei dube de la București cu 83 de oameni; aveam celule de șase, de patru și de o persoană. Generalul mi-a explicat doar mie că ei sunt complet izolați de țară. Nu aveau voie să știe unde sunt, să scrie, să primească absolut nimic în afară de medicamente, hrană și haine. Izolarea era necrutătoare - deținuții nu vorbeau cu nimeni toată ziua; erau scoși zilnic la o plimbare de 10-15 minute în curtea interioară care era împărțită în două; într-o parte se plimba un deținut, în cealaltă altul; nu se vedeau, n-aveau cum să-și vorbească. Preoții, episcopii stăteau în celule de șase sau patru. La întrebarea cum era o celulă, a spus: un pat, o pernă cu paie, o saltea cu paie, 2-3 pături, un cearceaf, un hârdău și o fereastră sus”⁴⁵.

La Aiud au fost închiși pentru o perioadă preoții: Gavriș Vasile, pentru 4 luni, Morna Gheorghe și Mare Augustin. Despre condițiile din această închisoare, preotul Morna Ghe. ne relatează: “la neagra dacă ajungeai, dormeai direct pe jos; era foarte cald în celulă deoarece conductele de căldură treceau chiar pe acolo; drept paznic ne era un deținut de la dreptul comun. Dimineata primeam drept hrană numai un fel de cafea și apoi eram puși la lucru”⁴⁶.

Numeroase sunt mărturiile care ne descriu lagărele de muncă înșirate de-a lungul canalului Dunăre-Marea Neagră. În lagăre de muncă au fost: Periprava, Grindu și Salcia: Mongra Ghe., Mureșan Dumitru, Dărăban Teodor, Morna Ghe.; Buzaș Gavril la Coasta Gales; Nicoară Gavril la Saligny, la Poarta Albă - Gavriș V. și Paul Sever; la Ocnele Mari și Midia - Morna Gheorghe, iar la minele de la Căvnic - Paul Sever.

Din mărturii putem reconstitui un lagăr de muncă din Dobrogea; lagărul avea de jur împrejur două cercuri concentrice de sârmă ghimpată, până la o înălțime de 2-3 m; în interior tot câte patru bărci erau încercuite cu sârmă; în toate colțurile erau santinele cu puși mitraliere și deasupra fiecărei bărci câte un reflector; o baracă era destul de mare, putând cuprinde până la 200 de oameni. Structura unei bărci era: osatura din lemn, în rest era din stuf împletit; deasupra era acoperită cu hârtie gudronată; pe jos era nisip și creștea stuf. Într-o baracă erau mai multe paturi, suprapuse pe mai multe nivele; uneori dormeau chiar câte doi și într-un pat. Salteaua era destul de bună, aveam cearceaf, pătură și, pernă; ferestrele erau cu scânduri bătute în ele; nu erau păduchi, ploșnițe, pentru că ne dădeau D.D.T.”⁴⁷.

Nicoară Gavril apreciază că un astfel de lagăr se întindea pe o suprafață de 2000 m lungime și cam 800-1000 m lățime; “era o alee principală și de-a lungul ei erau cam 25-30 de bărci, în total fiind cca. 3000 de oameni în lagăr; dar fiecare baracă era ea însăși un mic lagăr, pentru că erau înconjurată cu sârmă și aveau câte două pasarele la ambele capete; peste tot scria “Pericol de împușcare!”⁴⁸.

Lagărul numit Peninsula se afla pe o fostă moșie de câteva sute de hectare a lui Vintilă Brătianu - fostul ministru al Apărării Naționale în primul război mondial. “În dormitoare se aflau

patru şiruri de priciuri suprapuse; două dormitoare aveau câte un spălător comun, cu 12 robinete, deasupra unui jgheab de tablă; fiecare baracă avea câte un closet cu instalație turcească, într-un fel de şopron închis pe toate laturile cu scânduri⁴⁹.

Ion Cârja vorbind despre lagărul Poarta Albă, spune că acesta ocupa locul întâi ca populație, între cele 11 lagăre principale de deținuți politici.

Acestea erau lagărele de muncă de-a lungul "Canalului Morții - supranumit și cimitirul burgheziei și intelectualității române"⁵⁰.

La iunie 1954-1955 de la Peninsula au fost duși mulți preoți în minele de plumb de la Cavnic; printre ei se afla și preotul Paul Sever: "locuiam tot în bărci, dar erau mai puține; printre bărci din loc în loc era înfipt câte un țăruș pe care era fixată o scândurică pe care scria: "împușcarea fără somație!"⁵¹.

Mina de la Cavnic aparținea înainte de război, unei societăți româno-belgiene, care renunțase la exploatarea ei din cauză de nerentabilitate. Filonul era sărac și procentul de mineralizare al rocii era prea mic, pentru ca munca să fie rentabilă. Stătuse abandonată ani de zile, și acum urma să reintre în exploatare cu mână de lucru de la MI.

Preoții Andercău Vasile și Paul Sever au cunoscut și domiciliul obligatoriu; primul pentru o perioadă e 2 ani pe Valea Călățui, raionul Brăila, iar cel de-al doilea pentru o perioadă de cinci ani la Perieți, raionul Slobozia. Sub o aparentă libertate cei trimiși în domiciliu obligatoriu, erau măcinați de dorul de casă, de cei dragi.

Michel Foucault referindu-se la închisori, afirma că: "acestea trebuie văzute și analizate în contextul formării acestei societăți de supraveghere. Închisoarea a fost de la bun început o "detenție legală" însărcinată să asigure un supliment coercitiv sau o întreprindere de modificare a unor indivizi..."⁵².

Având în vedere această afirmație a lui Foucault, pe de o parte și pe de altă parte condițiile din închisorile comuniste, vedem că acestea erau mult mai mult decât niște instituții cu scopul de a corecta, erau în fond închisori de exterminare.

3. Regimul de detenție

În acest subcapitol vom încerca să conturăm - pe baza mărturiilor preoților greco-catolici - ceea ce se petrecea de fapt între zidurile unei celule, între pereții unei bărci, la locul de muncă; să vedem raporturile dintre directorul închisorii (lagărului) cu gardienii și deținuții; să vedem în ce constau anchetele, să vedem care era regimul alimentar și cel sanitar la care erau supuși deținuții; precum și unele aspecte mai delicate - ca de exemplu ceea ce se petrecea în sufletul deținuțului. Numai așa vom putea cunoaște mai bine acest univers concentraționar.

Pentru început ne vom opri asupra raporturilor dintre gardieni și deținuți și raporturile acestora cu directorul închisorii; sau cu șeful Securității.

Penitenciarele erau subordonate, sub aspect administrativ - Ministerului de Interne - Direcției Generale a Penitenciarelor, și nu Departamentului Securității Statului. La conducerea lor erau ofițeri de miliție, adjuncții acestora, șefi de servicii și mulți subofițeri. Tot la comanda acestora - în sensul mai elastic al cuvântului - erau și unii deținuți "aleși și numiți" de către subofițeri (după criteriul - "cel mai rău e cel bun") în funcții de șef de cameră, planon, șefi de echipe, și de brigăzi, supraveghere etc. În afara acestei structuri de comandă mai activau și ofițeri de contrainformații (numiți CI-iști), oameni ai securității al căror exact, grad și nume erau în general necunoscute deținuților și atribuțiile tot necunoscute. Dacă milițienii nu se puteau amesteca în atribuțiile CI-istului, strict secrete pentru ei, în schimb, aceștia puteau oricând interveni în atribuțiile celorlalți și este cert că niciodată nu s-a întâmplat ca milițienii să nu țină seama de indicațiile securistului. Asta pentru că CI-istul îi supraveghea și pe milițieni⁵³.

Paul Goma afirma la un moment dat că "gardienii primeau salarii de peste patru ori mai mari decât un muncitor calificat, asta îi și tentase pe cei mai mulți când își părăsiseră meseriile lor cinstite (vorbesc de cei care avuseseră o meserie, nu de ȝiganii care se pomeniseră peste noapte îngalonați încizmați, înarmați, însărcinați cu paza orânduirii de stat, nu vorbesc nici de românașii noștri care tăiaseră frunza la câini) în cazul în care nu fuseseră "agățați" ca să scape de o plictiseală de drept-comun, li se oferise o porțiță de scăpare: angajarea la secu"⁵⁴.

Paznicii cei mai mici în grad, adică sergenții și caporalii au fost aleși și ei dintre țărani sau muncitori cu originea socială cea mai joasă, cu gradul cel mai scăzut de inteligență și cu cea mai mare docilitate față de tot ce venea de sus. Numai că puși mereu să bată, să oprească, să omoare indirect, să măsluiască rapoartele despre tot ce se întâmpla cu victimele, în capul lor începuseră să încolțească și întrebări: "Dacă vom fi vreodată întrebați și noi de ce am făcut ceea ce suntem puși să facem? Și dacă șefii nu vor mai fi atunci, ce să spunem că ei ne-au pus sau ordonat?"

În ciuda faptului că își puneau asemenea întrebări, ei au continuat, pentru că statul a avut grijă să-i răsplătească cu vârf și îndesat: pe lângă bani, primeau locuințe, membrii familiei beneficiau de "slujbe corespunzătoare", aveau acces la magazine speciale.

Acești "apărători ai orânduirii" fuseseră prelucrați de ofițerul politic; fuseseră învățați un singur lucru; cei păziți trebuiau să moară pe îndelete, unul câte unul, pentru că nimeni din cei aduși acolo să nu scape. Motivul: secret de stat. "Ca oameni însă, cu toate prevederile și amenințările la care fuseseră supuși, nu putuseră totuși răbda să nu se convingă și ei cu ochii și cu urechile lor ce era cu aceste fapte la a căror moarte trebuiau să asiste și s-o pricinuiască într-un fel. Cum însă fiecare paznic era singur înăuntru și încuiat împreună cu victimele, în așa fel încât nu putea fi vizitat de superiori decât dacă era anunțat prin sonerie să deschidă, încercarea de convingere personală începuse de fapt în primele zile. Și constatarea a fost: bandiții n-ar fi tocmai atât de bandiți de vreme ce prea se clătinau pe picioare"⁵⁵.

Despre o favorizare propriu-zisă nu putea fi vorba, dar despre o reminescentă minimă de omenie față de acele biete trupuri bătute și umilite, da. Poate așa se explică atitudinea unora dintre gardieni care au înțeles că ceea ce sunt puși să facă e în contradicție cu legile bunului simț. Aceștia au fost din păcate prea puțini, cei mai mulți executau ordinele fără să mai gândească.

Comandantul unui lagăr de muncă, de obicei reeducat la Pitești, a avut inițial gradul de locotenent major, apoi pe cel de căpitan, comandantul batalionului de securitate avea gradul de maior. Ofițerii politici, adică personalul de securitate atașat lagărului, lucrau în subordinea directă a securității regionale Constanța și sub porunca supremă a comandantului securității canalului, care avea în frunte, la început pe generalul Vaida și apoi după 1951, pe colonelul Ghe. Crăciun (după 1958 va ajunge comandantul închisorii Aiud). Ofițerul de securitate la Valea Neagră, cum mai era numită Peninsula, era locotenentul Chirion. În 1953 s-a mai adăugat unul, locotenentul Sălăjean.

Din relatările preoților am aflat și alte nume de călăi-comandanți de închisori sau lagăre: la Oradea prin anii 1953-1954 era căpitanul Tilici comandantul închisorii și Roboiu ofițerul politic, în 1959 era comandant Zoltan, la Gherla - "bălbăitul" de Goiciu și comandant adjunct Istrate, alte nume de la Gherla: Șomlea, Bunea, Bărbăianu. La Periprava era căpitanul Giurgovici Dragomir pe care l-a cunoscut preotul Dărăban Teodor.

Preoții au înțeles prea bine că gardienii erau simple unelte în mâinile puterii, acest fapt se vede și din mărturiile lor. Preotul Mangra Gheorghe afirma în acest sens că: "gardienii se comportau cum aveau dispoziție, unul ne-a spus - dacă va spune să vă batem, atunci vă batem"⁵⁶. Nicoară Gavril ne-a mărturisit că pentru gardieni ca și pentru toți ceilalți paznici ai închisorilor, deținuții nu aveau nume proprii, ci erau numiți simplu - bandiți - chiar când îi numărau spuneau 5 bandiți, 10 bandiți etc. Vorbind despre JILAVA preotul Mureșan Dumitru spunea: "cadrele erau perfide, josnice, cred acolo au fost strânși toți năărăii din țară"⁵⁷.

La Canal brigadierul, pontatorul și informatorul erau uneltele de lucru ale ofițerului politic. Brigadierul avea în subordinea sa între 70 sau 90 de oameni. Atât brigadierul, cât și pontatorul aveau în mână lor toată viața unui om din lagăr. Pe baza rapoartelor lor favorabile se admiteau deținutului scrisoarea teoretică lunară, pachetul lunar de cinci kg sau vorbitorul. Dacă aceste rapoarte erau negative, omul era sortit șicanelor posibile și imposibile, pentru a-l readuce pe linia dorită de administrație. Preotul Paul Sever ne-a relatat că "la Peninsula brigăzile A, B, și F erau formate din preoți condamnați pentru credință; la conducerea acestor brigăzi erau foști deținuți politici, brigada din care făceau parte era condusă de Zubrinski"⁵⁸. La Gherla turnătorii erau numiți de către deținuți "copiii lui Goiciu". Printre deținuți erau infiltrați turnători cu scopul de a le smulge prin viclenie, informații care apoi ar fi putut să fie folosite împotriva lor. Preoții știau acest lucru, de altfel nu era deloc dificil de observat, dar nu se temeau, pentru că nu aveau ce ascunde. Unii gardieni, mai cu frică de Dumnezeu, când știau că nu-i vede nimeni, intrau la preoți în celulă și cu

sufletul greu de atâta păcate, se mărturiseau. Aceștia știau că preoții n-au nici o vină. Unii le mai dădeau câte o informație, sau erau mai atenți cu ei, ca de exemplu colonelul Sopora, din Deltă.

Totuși pentru cei mai mulți dintre acei călăi, preoții nu erau decât niște bandiți care trebuiau aduși pe drumul cel bun prin anchete, interogatorii, izolări, bățai care depășesc orice imaginație.

Când au fost arestați, preoților li s-a făcut percheziție acasă, le-au fost luate atunci multe lucruri de valoare: cărți luate cu sacii, obiecte bisericești, covoare etc. Prechezițiile au continuat și în închisoare, nu puteau ține la ei nici o bucățică de hârtie, cât de neînsemnată, nici un creion, nici orice alt obiect care le-ar fi putut folosi în vreun fel.

Despre felul în care se făceau aceste percheziții preoții afirmă: "făceau unele lucruri, indecent chiar să le gândești"⁵⁹, "ne făceau periodic percheziții, eram dezbrăcați în pielea goală și ne percheziționau toată noaptea, iar dimineța eram trimiși la lucru"⁶⁰.

Dar, oamenii erau inventivi, pentru că în lipsa literaturii, a ziarelor, a cărților de rugăciuni, creierul risca să se anchilozeze și de aceea trebuia pus la lucru. Preotul Paul Sever ne-a spus cum dintr-un fir de la pătură - la care a făcut 10 noduri - a rezultat un rozar, Preotul Mangra ne-a spus cum pe fundul unei gamele a dat cu D.D.T. și apoi pe acel praf se putea scrie. Dintr-o ață ruptă dintr-un palton, Nicoră Gavril a făcut un calendar și așa au aflat când a fost Anul Nou, pentru că gardienii nu le spuneau, dacă îi întrebau. Tot așa, în lipsa oricărei alte activități, în celule se învățau limbi străine, se învăța geografie, se spuneau rugăciuni cu tinerii. Astfel, preotul Mangra relatează: "în închisoare, la noi în celulă era unul de la Ambasada engleză care făcea cu noi engleză, unul era profesor de geografie și de la el am învățat și eu despre America"⁶¹.

Perchezițiile erau nelipsite; și pachetele pe care le primeau de acasă erau verificate, până acolo se mergea încât și țigările erau verificate, ne spune preotul Mureșan.

În privința anchetelor, acestea se succedau la diferite intervale de timp, în subsolurile securității anchetele erau mult mai dese, totul depindea de dorința anchetatorilor. Una dintre metodele folosite la anchete era interogatoriul, dar este vorba despre un interogatoriu prelungit, care consta în anchetarea deținutului mai multe zile la rând (cum a fost Andercău Vasile anchetat șase zile consecutive), fără a-l lăsa să doarmă tot acest timp. Anchetatorii se schimbau mereu, ei nu erau oboșiți, ba chiar puneau mereu aceleași întrebări. Această metodă, e lesne de înțeles că îl extenua pe cel în cauză, încât putea fi manevrat ușor apoi. Preotul Andercău afirmă că la capătul a 6 zile de anchete și interogatorii "sleit de puteri le-am spus că s-ar putea să aibă ei dreptate, dar eu nu-mi dau seama acum..."⁶².

În timpul anchetelor mulți preoți au fost bătuți, umiliți, batjocoriți. Mărturiile vorbesc: "m-au amenințat că nu voi vedea soarele în veci, dacă nu vreau să semnez, mi-au spus că vor veni din partea familiei să semneze în locul meu. Odată, trebuind să mă prezint la anchetă, a venit gardianul, m-a luat ca pe un sac și m-a trântit în fața anchetatorului"⁶³.

La Jilava - ne spune Mangra Ghe. - m-a bătut pentru că la întrebarea "de ce ești condamnat?" "eu am răspuns "pentru nimic!" - m-a bătut un țigan cu vatraiu de la sobă"⁶⁴.

Mureșan Dumitru afirma: "la Jilava am fost tratați cel mai inuman, ne băteau fără nici un motiv, doar pentru că eram închiși"⁶⁵. "Ne-au pus lanțuri - spune Dărăban T., chiar și oameni bătrâni, peste 70 de ani au fost puși în lanțuri" sau "la o anchetă m-a întrebat un ofițer ce meserie am, când a aflat că sunt preot a zis "urâtă meserie ai"⁶⁶.

Preotul Andercău Vasile relatează câteva aspecte petrecute la penitenciarul din Dej, din care se poate vedea pentru ce motive unii erau trimiși în izolare, astfel un preot bătrân de 70 de ani, bolnav, și-a întins un picior pe pat (în timpul zilei n-aveam voie să stăm culcați) - pentru asta a primit cinci zile de izolare, un alt caz este al lui Alexandru Todea care, văzut fiind că s-a rugat, a primit de asemenea cinci zile de izolare, iar la întoarcere scuipa sânge.

Ori în aceste condiții de strictă supraveghere, nimeni nu îndrăznește să fugă, mai ales și că toți purtau vestitele zeghe cu însemnele D.C. - drept comun pe spate, pentru că atunci când erau transportați lumea să se ferească de ei ca de hoți sau răufăcători. Deși preoții au protestat împotriva acestor însemne, li s-a spus că înseamnă "drept constituțional". Minciuna era prezentă peste tot. Cu atât mai mult nu îndrăzneau să se gândească la evadare, cu cât cei prinși care au

încercat erau aspru pedepsiți.

Preotul Gavriș Vasile ne spune cum a fost pedepsit un inginer care a încercat să evadeze: "l-au prins și l-au legat de un stâlp în mijlocul coloniei, era vară și era foarte cald, dar l-au lăsat acolo mai mult timp. Într-o dimineață l-am văzut mort în apropierea coloniei, sub pretextul că a vrut iar să evadeze - l-au împușcat"⁶⁷.

Relațiile dintre deținuți era cu totul altfel decât cele prezentate până acum. Așa îmbrăcați în zeghe toți erau la fel, nu mai erau țărani, doctori, ingineri, profesori sau preoți, erau deținuți și toți împărțeau aceeași soartă. În fața atâtor nedreptăți și umilințe ei se solidarizau, se îngrijeau reciproc în urma anchetelor care lăseau neapărat urme; dacă vreunul era bolnav, ceilalți din celulă îi mai dădeau din mâncarea lor; îi luau apărarea în fața gardienilor. O grijă deosebită au avut-o preoții față de tinerii întâlniți prin închisori, îi învățau să nu fie răzbunători. Iată câteva dovezi: "trebuia să spălăm pe jos în celulă, apoi a venit sergentul Caraliu la Oradea - să verifice cu lampa pe sub paturi, a văzut câteva scame sub pat întrebându-ne cine a spălat acolo, mi-am luat toată răspunderea asupra mea - ne spune Mangra Gheorghe, eram mai tânăr și nu-mi era frică"⁶⁸.

Același preot ne spune cum, fiind la colonia Strâmbu, împreună cu preotul Prundus (din Cluj), acesta din urmă a vrut să-i dea din mâncarea lui, gardienii l-au văzut însă și l-au bătut până i-au spart timpanul.

Preotul Mare Augustin era internat la Spitalul TBC din Satu Mare, acolo un fost coleg de școală îi mai aducea câte un pachetel cu mâncare, pe care-l puneă în coșul de murdărie, pentru că acolo nimeni nu căuta.

Pentru a se întări sufletește, preoții nu au încetat nici în închisoare să se roage și chiar să "oficieze" câte o liturghie la marile sărbători: Paști și Crăciun. Pentru asta aveau neapărată nevoie de puțin vin pentru împărțire. L-au obținut foarte greu, dar până la urmă l-au avut și slujba s-a putut ține prin două modalități: preotul Mare Augustin primise într-un pachet o lădiță de struguri, din cei care s-au mai mai păstrat a făcut vin și l-a păstrat în sticlă de penicilină, preotul Morna Ghe. ne-a spus: "eram în lagăr împreună cu studentul Olteanu, acesta i-a scris tatălui său să-i trimită medicamente și "vin". A scris în latinește, comandantul închisorii n-a știut ce înseamnă acel cuvânt, a crezut că e tot medicament, când am primit pachetul, sticluța cu vin era băgată în pâine..."⁶⁹.

Faptul că mai puteau ține câte o slujbă mică uneori, că se rugau, a avut o foarte mare importanță pentru ei. Pentru că așa cum afirmă preotul Liviu Brânzaș. "Deținutul era izolat total, în mâinile și la discreția ticăloșilor, nu are cui și nu poate striga după ajutor, decât lui Dumnezeu. Legătura aceasta care se formează între tine, arestat și D-zeu, te face extraordinar de tare, te face să nu te chiniești suferind de foame, să suporti, cu trupul vlăguit, durerile loviturilor de baston, de cizmă, și nici frigul nu mai este așa de frig. Te contopești cu credința ta care te învâluie și cazi în genunchi, acolo, singur, te uiți pe tine, carne și durere, conștiința ta rămâne trează..."⁷⁰.

Pe lângă anchete, bătăi și alte umilințe, în celule sau în bărci mai aveau un dușman: frigul. Preotul Buzaș Gavril își amintește de iarna 1952-1953 când a fost o iarnă extrem de grea, cu zăpadă de peste un metru, timp de o săptămână am fost complet izolați de lume"⁷¹. Preotul Mangra își amintește despre iarna 1959/1960 petrecută la Grindu: "era foarte frig, erau viscole mari și tot nisipul cădea pe noi, pe acea vreme am fost duși să încărcăm bacul cu porumb"⁷².

Morna Ghe. ne spune: "eram la Salcia și iarna au vrut să ne trimită să reparăm digurile"⁷³. În iarna lui 1959 și preotul Mureșan era la Periprava: "Dunărea era umflată și era multă apă peste tot și am fost trimiși după lemne pentru foc"⁷⁴.

Îmbrăcați subțire, obosiți și înfomețați deținuții mai trebuiau să facă față și iernilor, care, parcă atunci, au fost mai grele ca niciodată. Nu aveau nici măcar apă de băut curată și suficientă, în aceste condiții rămânea apa din Dunăre care de multe ori era tulbure și-i îmbolnăvea. Despre apă de spălat nici nu putea fi vorba: din 250 de grame de apă ce se putea spăla? Gardienii incuți și răuvoitori făceau apelul dimineața și seara, iar în lagăre erau numărați și încolonați câte cinci când ieșeau pe poartă spre a merge la lucru.

Regimul disciplinar a fost deci, cum nu se poate mai aspru, închiși în celule cu lanțuri la picioare, nu aveau voie să vorbească de cele mai multe ori, nu aveau voie să stea întinși pe pat și nici să se uite pe geam, nici să aibă ziare, cărți sau orice altceva de citit sau de scris, practic erau

condamnați la o moarte intelectuală.

E greu de imaginat cum poate cineva supraviețui unor astfel de condiții, și totuși mulți au supraviețuit acestei perioade de coșmar și stau drept martori pentru ca niciodată să nu se mai repete atâta nedreptate.

Regimul alimentar venea să completeze acel tablou al suferinței. Dacă deținutul se înverșuna să reziste anchetelor, bătailor, izolării, frigului și umilintelor de tot felul, atunci el trebuia să fie omorât prin înfometare. Acesta era întocmit de așa manieră, probabil de o comisie de medici de la Ministerul de Interne din București, ca deținuții să nu moară de foame imediat, ci numai lent, să cadă în distrofie, în inaniție și să se stingă ca o făclie de ceară. Peste tot în închisorile comuniste din 1948 și până în 1964, a domnit un regim alimentar egal cu înfometarea, un regim egal cu exterminarea. Acest regim a fost importat din Rusia, Vișinski sfătuia guvernul din București: "Nu vrea să se supună poporul regimului comunist, supuneți-l cu foamea!" Așa au făcut!

Nu este același lucru de a fi flămânzit sistematic, conform unui plan de reducere sau de a fi victima unei calamități sau dezastru neprevăzut, care a survenit spontan. "Să rabzi de foame cu anii, să simți cum te sfârșești ca o lumânare, să fii conștient de dispariția energiilor tale fizice și spirituale. datorită lipsei de pâine este mai mult decât îngrozitor. Dacă ai avea să fii executat la o anumită dată fixată până atunci începi să mori câte puțin și la data respectivă ești aproape desprins din condiția existențială. Dar să știi că vei muri, că nu ai în față nici o salvare, și să nu știi când, este înfricoșător. Foamea nu este o stare imaginabilă (...) ea nu are decât o singură gamă, o singură coardă, minoră și jalnică, surdă și dureroasă. Foamea este exact la pragul morții și lângă acel prag nu poți aduce pe nimeni prin imagini, sunete, culori sau ritmuri..."⁷⁴.

Poate tocmai de aceea, foamea nu poate fi înțeleasă decât de cel care a experimentat-o.

Regimul alimentar consta din patru feluri de mâncăruri: arpacaș, varză, cartofi și fasole. Carnea era foarte rară, aproape inexistentă, uneori era ciorbă de burtă - dar nefiartă și infectă, cu miros de balegă. Bucătarii nu puteau să le spele sau să le fiarbă mai bine, deoarece nu primeau combustibil suficient. Dimineața se dădea o mâncare specială numită terci, era făcută din făină de porumb, fiartă și cu puțin zahăr. Era cea mai gustoasă mâncare, dar extrem de puțină - cam 3-8 cănițe. La prânz sau la cină era câte un polonic de arpacaș fiert în grăsimea lui, cu fire de praz, sau supă de varză goală, ori cu arpacaș și cartofi, sau cu burți de vită sau supă de fasole. Porția era insuficientă. Se mai servea 250 grame pâine pentru toată ziua, care uneori era înlocuită cu un calup de mămăligă sau turtoi, cam de 100-550 grame, de multe ori însă, mucegăită. Acest regim alimentar nu depășea 1000 calorii pe zi.

Preotul Andercău ne spune printre altele cum era preparat arpacașul cu carne: "oasele de vite erau fierte în ceaune mari, afară și în zeama asta se puneau apoi arpacașul, sau uneori se fierbeau intestinalele din vite și se puneau și câțiva cartofi"⁷⁵.

Uneori se dădea obsesiv aceeași mâncare mai mult timp, chiar luni întregi. Preotul Andercău Vasile spunea cum 6 luni de zile la amiază au primit supă de gogonele, și supă de varză acră se servea foarte des, felul întâi era varză cu apă pe post de supă, iar felul doi, varză scăzută, era atât de sărată încât cu greu putea fi mâncată. În lagărele de muncă primeau deseori dimineața doar o cană de cafea neagră și apoi erau trimiși la lucru. Foamea i-a chinat atât de tare, încât au fost în stare să mănânce "pisicile și câinii care veneau din satele învecinate, chiar și câinele dresat al paznicilor a avut aceeași soartă"⁷⁶. Au fost atât de înfomețați, încât canonicul Marian amintindu-și de acea perioadă afirma: "pe stomac parcă aveam o piatră de moară, când am început să beau apă am fost convins că și apa e un aliment".

Totuși erau și momente ale detenției când mâncarea era mai bună și cât de cât îndestulătoare. Aceste momente erau: după ce ajungeau din penitenciar în lagărul de muncă și cu câteva zile înainte de eliberare. Această tactică avea următoarele motivații: când ajungeau în lagăr deținuții erau atât de slăbiți încât fără o îmbunătățire a hranei nu ar fi putut munci, și apoi mai vroiau să le dea și unele iluzii deșarte cum că au făcut bine că au ales munca pentru că acolo e mai bine, și înainte de eliberare pentru că aparențele trebuiau salvate. Dacă ar fi ajuns așa slabi în "lumea liberă" ar fi fost o dovadă prea grăitoare a modului în care au fost tratați, ori lumea nu trebuia să știe acest lucru.

Un fapt paradoxal care merită a fi semnalat: administrația penitenciarelor se temea de

greva foamei și încerca să stingă asemenea inițiative, făcându-se că nu știe, că a uitat. "dacă de ONU, de Crucea Roșie, de mai știu ce alte organisme internaționale de control puțin le pasă. Dumnezeu știe de ce se temeau cu adevărat de declararea de grevă a foamei"⁷⁸.

Ca urmare a acestui regim alimentar, deținuții slăbeau toți erau distrofici, erau foarte vulnerabili în fața bolilor: hepatite, boli de stomac etc. Preoții își amintesc: "de la 65 kg am ajuns la 40 kg când am ieșit din închisoare, îmi era atâta de foame încât când am ieșit odată afară am văzut un fir de pătlăgea, l-am rupt și apoi l-am mâncat în celulă cu poftă"⁷⁹, sau "eram tare supt la față"⁸⁰.

Preoții s-au îmbolnăvit și ei, mulți fiind trecuți de 65 de ani, mulți s-au îmbolnăvit chiar grav, dar administrația penitenciarelor rămânea la fel de impasibilă. De multe ori ziceau că medicamentele erau inutile și că ar fi bine să lase natura să lucreze. Dar, bolnavii aveau nevoie de medici, aveau nevoie de medicamente. Medicii, dacă existau, erau tot dintre deținuți, aceștia i-ar fi ajutat pe bolnavi, dar de multe ori nu li dădea voie și mai ales lipseau medicamentele. Iar dacă, cumva se întâmpla și închisoarea avea propriul său medic, acesta era un fals medic - de multe ori cu acte furate de la altcineva sau a trecut prin facultate precum gășca prin apă. Astfel că bolnavii erau lăsați în mâna destinului. Preotul Andercău ne-a relatat: "de cele mai multe ori își băteau joc de noi, alteori primeam medicamente, pentru orice boală am fi avut, vitamina C, aspirină sau sirop tonic"⁸¹.

Preotul Morna ne-a relatat cum, medicul care exista în închisoare, era tot deținut, dar era de fapt medic ginecolog, care nu știa decât să dea aspirină pentru orice boală. Deseori se produceau accidente la locul de muncă și era nevoie de medicamente sau măcar de o minimă îngrijire medicală, uneori se acorda - "am alunecat și mi s-a spintecat mâna, mi-au făcut antitetanos și m-au salvat" spune Mureșan Dumitru. Unii erau însă foarte bolnavi și era nevoie de spitalizare, poate chiar de o intervenție chirurgicală, dar ca să fii trimis la infirmerie trebuia să fii în stare de precomă, iar ca să fii internat în spital trebuia să fii deja muribund. Într-adevăr, cine ajungea în infirmerie era ca și mort, cei bolnavi grav erau trimiși la Văcărești. Dar dacă era nevoie de vreo intervenție, dezinfectantul lipsea, anestezie nu se putea face, astfel că nu prea existau șanse de scăpare. Totuși era un privilegiu că au ajuns la infirmerie, pentru că cei mai mulți dacă erau bolnavi erau izolați astfel încât nimeni să nu le poată alina durerile. Ba mai mult decât atât erau și bătuți ca să moară mai repede. Dar moartea în închisoare nu era un prilej de jale ci de sinceră bucurie. Cel decedat a scăpat de chinuri. Când murea cineva se spunea: "În celula nr... s-a stins becul".

Medicul impostor întocmea un fals certificat de deces și apoi erau îngropați în sicrie (uneori chiar fără sicrie) făcute de către deținuți din lăzi, într-un cimitir al vagabonzilor și sinucigașilor. "Zilnic duceam câte 5-6 sicrie" mărturisește Morna Gheorghe. A doua zi, erau trimiși tot preoți să facă curățenie în celula preotului decedat, tocmai pentru a le spori și mai mult durerea. Mulți preoți au murit în închisori și astăzi nu se mai știe nici măcar locul unde au fost îngropați și nu au la căpătâi nici măcar o cruce de lemn.

Cei care au scăpat cu viața s-au ales cu sechele grave, uneori: boli, o distrugere a sistemului nervos și mai ales cu un permanent sentiment al imensei nedreptăți care li s-a făcut.

Ca și cum n-ar fi fost suficiente toate acestea - foame, frig, boli, mizerie - mai erau puși să și muncească. Călăii sperau ca munca extenuantă să-i doboare odată pentru totdeauna.

Erau supuși la cele mai variate și mai istovitoare munci: de la curățatul cartofilor, spălatul pe jos, pompatul și căratul apei și spartul lemnului până la săpatul porumbului și al cartofilor. Dar munca la Canal le-a încununat pe toate. Cu mijloacele cele mai rudimentare, într-un ritm infernal (din zori și până-n noapte) și flămânzi, deținuții munceau. De multe ori erau puși să curețe cartofi, să taie lemne, să facă curat în celule. Cei apropiați din familie nu mai știau nimic despre cel smuls de lângă el. "A existat un prim cerc al suferinței: în închisoare, al celor închiși. Dar concentric, în jurul acestuia, a mai existat un cerc al durerii, compus din cei rămași în urmă, acasă, în libertate", rudele celui închis. Nici un contact între cele două cercuri, strict interzis. Cel închis nu mai știa nimic despre cei de acasă, cum nici cei de-acasă nimic despre el. Iată, între altele, una din cele mai drăcești metode torționare, proprie universului concentraționar comunist. Dacă în primul cerc se aflau cei desemnați să-și poarte crucea "vinovați" că au încălcat legea comunistă, în cel de-al

doilea cerc s-au aflat toți cei care erau legați, într-un fel sau altul de cel crucificat. De aceea Golgota urcată de toți acești inocenți apare încă și mai înspăimântătoare. Lacrima lor n-a secăt nici după răstignirea celui "vinovat" și nici după eliberarea lui. Calvarul a continuat"⁸².

Au avut de suferit și soțiile date afară din servicii, dar și copiii neadmiși sau dați afară din licee și facultăți. Mărturiile vorbesc și de data aceasta: "soția m-a vizitat o singură dată cât am stat în subsolurile securității; a fost scoasă din învățământ"⁸³ sau "timp de 6 luni de zile am fost înghițiți de celulă și familia n-a știut nimic de mine dacă sunt viu sau mort"⁸⁴ sau "fiica mea a dat de 5 ori examen de admitere la liceu; de aceea pe un băiat l-am trimis la Iași la Conservator"⁸⁵ și soția preotului Mare Augustin a fost obligată să-și dea demisia de la Liceul Pedagogic.

Regimul de exterminare de la închisorile Dej, Gherla și Aiud, cât și de la coloniile de muncă din Salcia etc. a continuat până la amnistia generală din 1964. Nu se va putea descrie niciodată toată gama de suferințe inventată de comuniști, împotriva deținuților, printre care erau episcopii și preoții uniți. Le putem cuprinde în câteva cuvinte: teroare, insulte, bătaii, foame, frig, boli, munci extenuante, izolare și moarte. Regimul acesta a fost un asasinat în masă asupra neamului românesc și a fiilor bisericii.

Considerăm că ar fi greșit să încheiem acest capitol fără să amintim că Biserica Română Unită a jertfit pe altarul suferinței șapte din cei 12 episcopi ai ei. Martirii ei sunt: Episcopul Ioan Suciu din Blaj, mort în închisoarea din Sighet în 27 mai 1953; Episcopul Vasile Aftenie, mort într-o închisoarea din București în 10 mai 1950, succesorul său clandestin, Tit Liviu Chinezu, mort în 15 ianuarie 1955 la Sighet; la Cluj cardinalul Iuliu Hossu mort în 23 mai 1970 la spitalul Colentina, iar de la dieceza de Oradea, Valeriu Traian Frențiu, mort în închisoare în Sighet în 11 iulie 1952; de la Baia Mare, Episcopul Alexandru Rusu, mort în închisoarea din Gherla în 9 mai 1963; de la Lugoj Episcopul Ion Bălan, mort în 4 august 1960 într-un spital din București. De curând a încetat din viață și preotul Ștefan Tătaru, superiorul bisericii "Maica Domnului" din Oradea, în vârstă de 78 de ani; în cei 14 ani de pușcărie a cunoscut închisorile de la Sighet, Pitești, Dej în toată monstruoza lor, dar poate dintr-o teamă ascunsă sau poate pentru a nu mai răscoli amintiri dureroase, acest preot-martir a refuzat să se destăinuie.

Augustin Maghiar, vicarul general al Episcopiei de Oradea, după luni de izolare s-a îmbolnăvit grav și a murit în celula 36 din Sighet, în data de 16 august 1951. Canonical Coriolan Tămăian, decedat la 20 mai 1990, fost rector al Academiei Teologice din Oradea, vicar și canonic; a cunoscut închisorile de la Sighet, Jilava în cei 16 ani de detenție. Profesor-doctor Anton Moisin într-un articol redă câte ceva din teroarea îndurată de Coriolan Tămăian: "deținuții primeau dimineața puține grame de pâine, un cub mic de marmeladă, la prânz o ciorbă de arpacaș cu copită de bou; seara iar ciorbă; a fost torturat în tot chipul, cu puternice reflectoare în ochi, cu câști electrice; i-au fost vârâte mâinile în foc; dânsul a numărat 101 anchete, fiecare de peste patru ore - adevărată tortură psihică"⁸⁷.

Figurile episcopilor și ale preoților vor rămâne întipărite de-a pururi în sufletele preoților și credincioșilor greco-catolici, iar fapta lor va fi cuprinsă într-o istorie aparte, închinată martirilor. Pentru că prin aceste jertfe, Biserica Română Unită și-a dobândit aura de "martiră".

Note

1. Hossu, Vasile, Vestitorul Unirii, nr. 10, 27 oct. 1994, p. 4.
2. Ploscaru Ioan, Lațuri și teroare, Ed. Signata, Timișoara, 1994, p. 58.
3. Ibidem, p. 33.
4. Mărturie, Gavriș Vasile, n. 1915.
5. Mărturie, Sever Paul, n. 1916.
6. Mărturie, Gavriș Vasile.
7. Mărturie, Buzaș Gavril, n. 1912.
8. Mărturie, Mureșan Dumitru, n. 1914.
9. Mărturie, Dărăban Teodor, n. 1918.
10. Mărturie, Andercău Vasile, n. 1919.
11. Ploscaru Ioan, op. cit., p. 34.
12. Anexe - proces verbal.

13. Mărturie, Vasile Hossu, n. 1919.
14. Rațiu Al., Biserica furată, Ed. Argus, Cluj-Napoca, 1990, p. 31
15. Ibidem.
16. Mărturie, Gavriș V.
17. Mărturie, Mangra Ghe., n. 1913.
18. Frunză V., Istoria stalinismului în România, Ed. Humanitas, Buc. 1990, p. 394.
19. Rațiu Al., op. cit., p. 25.
20. Frunză V., op. cit., p. 394.
21. Rațiu Al., op. cit., p. 59.
22. Articol în Viața creștină, nr. 16/1990, p. 5.
23. Mărturie, Mureșan D.
24. Goma Paul, Gherla, Ed. Humanitas, 1990, p. 87.
25. Articol în Apostrof, nr. 3/4, 1992, p. 3.
26. Mărturie, Vasile Hossu.
27. Mărturie, Andercău V.
28. Ibidem.
29. Ibidem.
30. Ploscaru Ioan, op. cit., p. 210.
31. Mărturie, Mangra Ghe.
32. Ploscaru Ioan, op. cit., p. 211.
33. art. în Apostrof, nr. 3/4, 1990, p. 4.
34. Memoria, nr. 1, 1990, p. 15.
35. Mărturie, Andercău V.
36. Ploscaru Ioan, op. cit., p. 110.
37. Ibidem, p. 111.
38. Goma Paul, op. cit., p. 14.
39. Mărturie, Mureșan D.
40. Ibidem.
41. Rațiu Al., op. cit., p. 37.
42. Dărăban T., Mărturie.
43. Goma Paul, op. cit., p. 69.
44. Mărturie, Andercău V.
45. Tribuna, nr. 24, 4 iunie 1990, p. 3.
46. Mărturie, Morna Ghe., n. 1919.
47. Mărturie, Mangra Ghe., Mureșan D, Morna Ghe.
48. Mărturie, Nicoară Gavril, n. 1919.
49. Mărturie, Gavriș V.
50. Cârja Ion, Canalul morții, Ed. Cartea Românească, Buc., 1993, p. 40.
51. Mărturie, Paul Sever.
52. Eusebiu Gutcan, Închisorile, în Tribuna, nr. 26, 1990.
53. ?, nr. 14, 20 aprilie, 1990, p. 14.
54. Goma P., op. cit., p. 34.
55. Petrișor, Marcel, Fortul 13, Ed. Meridiane, Buc., 1991, p. 78.
56. Mărturie, Mangra Ghe.
57. Mărturie, Mureșan D.
58. Mărturie, Sever P.
59. Mărturie, Mureșan D.
60. Mărturie, Morna Ghe.
61. Ibidem.
62. Mărturie, Andercău V.
63. Mărturie, Buzaș G.
64. Mărturie, Mangra Ghe.
65. Mărturie, Mureșan D.
66. Mărturie, Paul Sever.

67. Mărturie, Gavriș V.
68. Mărturie, Mangra Ghe.
69. Mărturie, Morna Ghe.
70. Apostrof, nr. 5, 1991, p. 4.
71. Mărturie, Buzaș G.
72. Mărturie, Mangra Ghe.
73. Mărturie, Morna Ghe.
74. Mărturie, Mureșan D.
75. Cârja I, op. cit., p. 175.
76. Mărturie, Andercău V.
77. Mărturie, Morna Ghe.
78. Mărturie, Marian N., n. 1919.
79. Goma P. op. cit., p. 97.
80. Mărturie, Marian N.
81. Mărturie, Mureșan D.
82. Anexe.
83. Memoria, nr. 3, 1990, p. 12.
84. Mărturie, Marian N.
85. Mărturie, Buzaș G.
86. Mărturie, Morna Ghe.
87. Viața creștină, nr. 11, 1991, p. 4.

LOCUL ARISTINEI POP ÎN MIȘCAREA DE PARTIZANI DIN MUNȚII ȚIBLEȘULUI

Adrian Brișcă

Țara Maramureșului este a doua provincie românească, după Bucovina, care s-a împotrivit comunismului cu arma în mână. Începând din data de 5 martie 1945, când maramureșenii în frunte cu Gavrilă Mihali - Ștrifundă s-au ridicat pentru apărarea integrității României și până la tristul sfârșit al lui Vasile Blidaru din vinerea de Rusaliu a anului 1958, s-au ridicat val după val cei care au îndrăznit să înfrunte bolșevismul. Unul din acești valuri a fost reprezentat de partizanii din Țara Lăpușului care și-au dat mâna cu cei din Maramureș și au acționat în Munții Țibleșului, în anii 1949-1953, sub conducerea pădurarului Nicolae Pop din comuna Lăpușu Românesc.

Nicolae Pop avea gospodărie bine chibzuită, chiar la poalele muntelui și era iubit de consăteni, fiind un om bun și drept. Se știa că în anul 1944 salvase câteva familii de evrei, care altfel ar fi fost trimise la Auschwitz. Fiind foarte popular, Siguranța a pus ochii pe el și i-a propus colaborarea. Cum însă refuza, s-au exercitat presiuni asupra fetei, Aristina, elevă în clasa a 10-a la liceul "Andrei Mureșianu" din Dej. Refuzul acestora a stârnit mânia șefului Siguranței din Tg. Lăpuș, care a ordonat stricta supraveghere a casei. Motive existau: se aflase că, în calitate de fost membru al P.N.Ț., era indignat de felul cum comuniștii falsificaseră rezultatul scrutinului din 19 noiembrie 1946. Mai mult, era suspectat că ar ajuta fugarii ascunși prin păduri, care erau muritori de foame.

Unul din acești fugari, Vasile Pașca din Tg. Lăpuș, profesor de religie, ortodox, fost membru al P.N.Ț.-Maniu, a fost prins într-o noapte din luna mai 1949, tocmai pe când pleca din casa lui Nicolae Pop și adus la confruntare. Gazda a recunoscut că l-a ajutat pe fugar și, înainte de a începe percheziția, i s-a cerut să predea arma de serviciu. Ducându-se să aducă arma, pădurarul și-a luat arma de vânătoare, a ieșit prin ușa din spate și a intrat în pădure, unde era ascuns un alt fugar, Vasile Hotea din Hărnicești, student în ultimul an la Politehnica din București. Cu ajutorul acestuia, l-a scăpat și pe Vasile Pașca. În pădure se mai aflau maramureșenii Ioan Rus din Sighetu Marmăției, Ioan Tivadar din Rona de Jos și studentul Mircea Dobre. Lor li se adaugă copiii lui Nicolae Pop, Aristina și Achim, hărțuiți că au știut legăturile tatălui lor cu "bandiții" și nu i-au denunțat, precum și un vecin, Ion Măț zis Haiducul, constituind grupul "Țibleșului". Conducător a fost ales Nicolae Pop.

În august 1950, acestora li se alătură un grup de 7 tineri originari din leud care, aflați în permisie, în loc să se întoarcă la unitatea de muncă (linia ferată Salva-Vișeu) au devenit partizani: Chindriș Ștefan al lui Lehoaiie, fratele său Chindriș Vasile, Dunca Găvrilă și Dunca Iles ai lui Bobuțu (verișori), Chindriș Dumitru al lui Adam, precum și frații Hotico Ion și Dumitru ai lui Ceacu. Grupul "Țibleșul" a avut un efectiv total de 17 membri, dacă ținem cont și de prezența preotului greco-catolic Atanasie Oniga din Lăpușu Românesc. De aceea, Securitatea îl numea "Grupul Pop-Oniga".

Partizanii au fost sprijiniți din tot sufletul de localnici, unii oameni săraci, lipiți pământului, iar în rețeaua de sprijin au fost zeci de femei. Puține au fost, însă, femei-partizan. Sunt cunoscute: Anișoara Horăscu, studentă la istorie la Cluj, cumnata lui Spiru Blănaru, în al cărui grup intrase

alături de tatăl ei; Lucreția Jurj, care a luptat alături de soțul ei în Munții Apuseni; Maria Plop din grupul Arnățoiu. Dar a existat o singură elevă-partizan: Aristina Pop. Prezența ei în grupul de partizani atestă lupta femeilor din România alături de bărbați, pentru salvagardarea ființei neamului. În același timp, dovedește existența unei categorii de rezistenți anticomuniști, elevii, copiii țării, despre care s-a vorbit atât de puțin până acum!

Începând din anul 1949, asupra satelor din zonă s-a abătut urgia colectivizării: teroarea, jaful, foametea. Familiile partizanilor au fost arestate, bătute, umilite. Soția lui Nicolae Pop, după ce a fost bătută la Miliție, a zăcut la pat 17 săptămâni. Gospodăria i-a fost jefuită, apoi incendiată. La 15 august 1952, zeci de familii din zona Lăpușului au fost trimise în Bărăgan, unde au avut domiciliu obligatoriu până în anul 1957, tăindu-se astfel căile de aprovizionare ale "oamenilor de pădure".

Locuitorii satelor vedeau în mișcarea de partizani salvarea lor și manifestau o solidaritate impresionantă. Un caz semnificativ: Țura Ion, secretarul de partid din Costeni, i-a cazat pe partizani în școală, apoi i-a dat în primire unui alt membru de partid care i-a urcat în podul casei, unde avea o ascunzătoare cu perete dublu. În timp ce secretarul de partid îi conducea pe securiști în Munții Șatra, în căutarea "bandiților", în casa comunistului fărtații s-au îmbătat și cântau: "Ține, Doamne, partizanii, până vin americanii!".

În munți, în păduri, viața este dură. Zile în șir, chiar săptămâni, s-a dormit pe pământ, pe apucate, iepurește. Iarna, înfășurați în păături sau foi de cort, pe zăpadă, sub cerul liber. Alimentele se distribuiau cu rația, iar contactul cu sprijinatorii se făcea cu precauții deosebite, pentru că Securitatea recurgea la toate vicleniile posibile.

Deplasarea pe zăpadă se făcea cu hârzoabele, niște împletituri de nuiiele de formă circulară, care îi ajutau la mers, pentru a nu se afunda în zăpadă, iar ștergerea urmelor era obligatorie. Pentru iernat își construiau bordeie săpate în pământ, căptușite, podite și acoperite cu lobe din lemn de fag, apoi camuflate prin acoperire cu pământ, frunziș și arbuști plantați deasupra. Din motive de siguranță, locul amplasării bordeiului era schimbat în fiecare iarnă, era bine aprovizionat cu alimente încă din toamnă, iar hrana nu se pregătea decât noaptea, pentru ca fumul să nu le trădeze ascunzișul.

În iarna anului 1952, Securitatea a descoperit bordeiul partizanilor, dar aceștia au fost alarmați la timp și au scăpat. Rămânând fără adăpost și alimente, grupul s-a dispersat, pentru a supraviețui mai ușor, continuând rezistența în grupuri mai mici. Zona a fost invadată de trupe de securitate, care au început o scotocire sistematică, partizanii fiind căutați și cu avionul.

Vestea deportărilor l-a afectat profund pe conducătorul grupului. În luna septembrie 1952, Nicolae Pop a paralizat de partea dreaptă și nu mai putea vorbi. Avea 54 ani. Însotit de Ion Măț, a trecut prin Băiuț și a ajuns la Ungureni. După ce călugărul din sat l-a spovedit și împărtășit, a cerut, prin semne, să fie predat Miliției din Lăpușu Românesc în ziua de Anul Nou 1953, unde a dispărut. Rămas fără conducător, grupul Țibleșul a fost lichidat cu ușurință.

În noaptea de 6/7 ianuarie 1953, trădați, preotul Atanasie Oniga și studentul Mircea Dobre au fost încercuiți de trupe de securitate. Preotul a fost împușcat mortal, iar studentul, împușcat în picior, a fost arestat.

Vasile Pașca s-a desprins de grup singur și a peregrinat prin mai multe sate. În luna ianuarie 1953 se afla în satul Răzoare. A fost denunțat și capturat în podul unei șure. Purta opinci, cioareci, suman și "clop uns", barbă și plete.

După ce s-a despărțit de "badea Nicolae", care a rămas în Ungureni, paralizat, Ion Măț a umblat de unul singur până în satul Dobric, unde a fost prins, în februarie 1953.

Maramureșenii s-au reîntors în zonă, Ioan Rus în împrejurimile Sighetului, fiind arestat la 11 martie 1953, după 4 ani și 7 luni de partizanat. Cei patru rămași în grup (trei fuseseră capturați în 1952), s-au retras spre leud. Trădați, Dumitru Hotoc a fost împușcat mortal, iar Ștefan Chindriș, rănit grav la umăr, a fost prins. Dumitru Chindriș - Adam și Vasile Chindriș-Lehoarie au scăpat din cerc dar, fiindu-le amenințate familiile au fost nevoiți să se predea.

Frații Aristina și Achim Pop, împreună cu Vasile Hotea, s-au retras în Maramureș, iar în martie 1953 au revenit în zona Lăpuș, în satul Dobric, la Alexa Moșuț, care i-a trădat. Încercuiți, cei trei tineri au fost atacați fără somație, dar s-au apărat cu disperare. Achim, înarmat cu un automat Orița, a fost atins de două gloanțe și a căzut. Aristina s-a oprit să-l caute. Ea nu avea armă. Căinii

de urmărire s-au năpustit asupra ei, dar a fost protejată de straiile bărbătești, de lână. Cei doi frați au fost capturați, în timp ce Hotea a fost împușcat mortal. Era în dimineața zilei de 9 martie 1953.

Partizanii arestați au fost duși la Securitatea din Tg. Lăpuș, apoi la Baia Mare și în sfârșit la Satu Mare, unde au fost anchetați sub teroare și umilințe de nedescris. În beciul Securității din Satu Mare, s-a îmbolnăvit Aristina de tuberculoză pulmonară. Procesul a avut loc la Oradea, pe data de 27 august 1953, sub prezidența generalului maior de justiție Alexandru Petrescu, venit special de la București. Cu excepția Aristinei, care a fost condamnată la 20 ani temniță grea, toți ceilalți partizani au fost condamnați la câte 25 ani m.s., deși nu s-au făcut vinovați de acte de teroare sau jaf, și au trecut prin diferite închisori comuniste, până în 1964.

În anul 1955, aflată în penitenciarul spital Văcărești, Aristina Pop a fost zărită, printre gratii, de Nicolae Săileanu, și el deținut, care se îndrăgostește de ea. I se spunea "Mărioara Partizanca". După zece ani, la 30 iulie 1965, s-au cununat religios, în secret, în Lăpușu Românesc. Dar suferințele Aristinei Pop-Săileanu n-au încetat după cei 20 ani de calvar, începând de la vârsta de 13 ani. Chinul s-a prelungit și după liberarea din închisoare, încât a rămas cu impresia că a fost mult mai liberă în celulele penitenciarelor, decât afară.

Bibliografie selectivă:

1. Ștefan Bellu, *Pădurea Răzvrătită*, Ed. Gutinul, 1993.
2. A.S.R.I., Fondul D, dosar 2168, f. 107, 139, 181, 208, 257.
3. Aristina Pop-Săileanu, *Interviu*, București, 23.09.1996.

AM FOST DEPORTATE ÎN DONBAS

(MĂRTURII)

Maria Bulbuc, Magdalena Steinbinder

Bulbuc Maria (Sanislău)

Am fost deportată la data de 3 ianuarie 1945 din comuna Sanislău, jud. Satu Mare. Circumstanțele în care s-a făcut deportarea au fost următoarele:

S-a bătut toba în sat, ca toată lumea să se prezinte la căminul cultural maghiar pentru votare. Apoi s-a făcut trierea de către autoritățile locale și soldați ruși. Noi am mers toată familia - lui tata îi era frică să nu ne împuște - așa ne-am prezentat mama, tata, eu fiica mai mare de 19 ani și jumătate, fratele meu Gheorghe de 17 ani și sora mai mică Viorica de 15 ani. La triere pe mama, tata și sora mai mică i-au pus deoparte, iar pe mine și pe fratele meu în cealaltă parte. Așa s-au prezentat mai multe familii de români, maghiari și șvabi care au fost triați după bunul plac al autorităților. Pe părinți și pe sora mea i-au lăsat acasă, iar pe mine și pe fratele meu ne-au reținut acolo, pe femei și fete într-o sală, iar pe bărbați în alta. Fratele meu a stat acolo două zile după care i s-a făcut rău din cauza mirosului greu din sală și a fumului de țigări, astfel i-au dat drumul acasă. Mie, cu toate că era un aer greu în sală nu mi s-a întâmplat nimic. Am stat acolo vreo trei zile, perioadă în care se vorbea că ne vor duce în spatele frontului pentru câteva luni pentru munci de îngrijire a răniților. După câte am observat la triere, nu s-a ținut cont de șvabi, maghiari sau români. Menționez că eu și toată familia suntem români. După ce ne-au dus și când am venit acasă am aflat că de fapt comuna trebuia să dea 400 de persoane șvabi, dar cum la acea oră nimeni nu se declara șvab, conducerea comunei în frunte cu primarul român Mureșan, ca să fie pace în comună a dat 200 de români și 200 de șvabi și maghiari. La acea dată la noi li se spuneau șvabi la maghiarii romano-catolici, iar la reformați maghiari. Și primarul avea două fete, Miți, de vârsta mea și Irina, mai mare, care și ele au fost deportate.

În perioada cât am stat în căminul cultural am fost păziți de soldați ruși. Părinților li s-a dat voie să ne aducă mâncare și haine groase, pernă, pătură sau ceva de acoperit și înainte să plecăm mâncare rece pe 15 zile. Au încercat mai mulți să evadeze, dar n-au prea reușit.

După 5 zile după ce au adunat numărul necesar de oameni, ne-am adunat lucrurile ce ni le-au adus de acasă și ne-au dus la gară. De la căminul cultural prin curtea școlii generale, prin grădină, am trecut prin curtea unui cetățean Gndt, apoi peste pământuri în linie dreaptă la gară. Acolo era plin de soldați ruși, dar câțiva dintre noi au reușit să fugă. Am fost încărcăți în vagoane de marfă. Ne-am culcat pe jos pe paie și pe lucrurile aduse de acasă. În vagon, într-un colț era tăiat un pătrat din podea, unde ne făceam necesitățile. Nu știu câte zile am călătorit în mizerie, frig și întuneric până am ajuns cred că la Iași unde am fost transbordați în vagoane rusești. La fel mizeria era foarte mare. Din când în când oprea trenul și soldații ruși ne dădeau apă de băut. De spălat nu ne spălam că nu aveam în ce, mă mir că am ajuns fără păduchi. În total am călătorit 2 săptămâni. Țin minte că am trecut peste un râu foarte lat, probabil Nistrul sau Donul.

Trenul s-a oprit la sfârșitul călătoriei. Când am ajuns într-o gară Cistakova, ne-au dat jos din vagoane, era frig și zăpadă mare. Pe jos ne-au dus câțiva kilometri într-o regiune de mine de cărbuni numită Donbas, într-un lagăr compus din 4 barăci de lemn și împrejmuit cu sârmă

ghimpătă, la poartă cu pază înarmată. După ce ne-au împărțit pe camere de 10-12 persoane - am încercat să ne grupăm cu cunoștințe mai apropiate. Eu am ajuns împreună cu verișoara mea cu doi ani mai mare decât mine, Bulgăr Melanica și cu o cunoștință mai mare decât noi, Mimi Mureșan. Mimi s-a îmbolnăvit și cu primul transport de bolnavi a fost trimisă acasă, dar eu cu Melanica am fost tot timpul împreună până am venit acasă.

În fiecare clădire erau mai multe camere iar în cameră am avut paturi (piciuri) cu trei nivele și dormeam pe lucrurile aduse de acasă, asta la Mina 21. Apoi la Mina 43 camera era compusă din două încăperi a câte două piciuri de 3 persoane, în total 12 persoane. În peretele despărțitor dintre cele două încăperi era un fel de sobă de cărbuni, care încălzea ambele încăperi și avea o plită mare. Cărbunile îl furam noi din vagoanele care treceau pe lângă intrarea în lagăr. Iarna era foarte frig, vânt, zăpadă mare și viscol.

Cu timpul în lemnăria din cameră și cea din baracă au intrat ploșnițele care ziua retrăgeau, dar noaptea pișeau îngrozitor. Vara, când era tare cald dormeam noaptea în curte. A fost cine a avut și păduchi.

Mâncam la cantină tot timpul ceai fără zahăr dimineața, la prânz supă de varză acră (apă caldută cu câteva firicele de varză), supă de castraveți și ceva terci, iar seara ceai și pâine. La început am primit ceva pâine neagră lipicioasă, nu știu din ce era făcută, numai din făină de grâu nu, 400 g, mai târziu 1 kg.

Am lucrat în subteran în Mina 21, la început la împins vagoneti cu cărbuni în centrul minei, sau în apropierea liftului. La Mina 43, tot în subteran după ce ne-am obișnuit cu lucrul am fost puși să muncim alături de ruși la munci mai cu răspundere. Eu lucram cu o rusoaică, mai târziu cu o unguroaică la transportul cărbunelui din centrul minei la lift. Formam în centru câte un transport de 20-25 de vagoneti plini cu cărbuni pe care îi prindeam între ei cu copcii de fier, la începutul și sfârșitul transportului agățam cablul de sârmă (canatul) care era montat la mașina ce trăgea transportul la lift (libiotcă), cu vagonetele pline, și în centru cu vagonetele goale. Făceam treaba asta pe jos, prin apă și întuneric, 2-3 km, zilnic de 10-12 ori, cât era norma. Norma depindea de cei care scoteau cărbunile din mină. Se întâmpla ca vagonetii să cadă cu o roată sau chiar cu toate jos de pe șină, atunci semnalăm prin apropierea a două fire electrice care erau montate pe pereții culoarului să se oprească tracțiunea. Apoi noi două trebuia să ridicăm vagonetii plini sau goi înapoi pe șină. Dacă se întâmpla un tărăboi mai mare semnalăm și venea ajutor.

La lucru eram îmbrăcați în pufoaică și galoși de gumă, dar eram mai mult uzi pe picioare decât uscați. După cele 8 ore de lucru, așa uzi și murdari cum eram mergeam acasă încolonați cu câte un supraveghetor la început rus, mai apoi cu de ai noștri. Acasă aveam așa-zisă baie cu duș cald. Lucram în 3 schimburi a 8 ore, 6 zile și a șaptea cu rândul era liberă. În zilele libera trebuia să lucrăm la întreținerea lagărului.

În ce privește relațiile cu supraveghetorii lagărului, era de răbdat. Noi încercam să nu încălcăm regulamentul, atunci și ei se purtau normal cu noi. Cei care au încercat să fugă au fost pedepsiți. Cu populația rusă nu am avut neplăceri, deoarece nu am avut multe ocazii să mergem printre ei. Lângă lagăr era un sat mic de mineri, Olhovcic. Sătenii aduceau la poarta lagărului (piață) ce aveau de vânzare, făină de mălai la pahar (stacan), fasole, marmeladă din sfeclă de zahăr.

În lagăr am fost împreună cu cei din Moftin, Beltiug, Santău, Tășnad etc., toți maghiari și cu nemți din Oțelu Roșu, Caransebeș, singurii români fiind din Sanislău. Menționez că în primii 2 ani și jumătate am lucrat la Mina nr. 21, iar după ce au murit mulți din cauza distrofiei și a tifosului și mulți bolnavi au fost trimiși acasă, ne-au dus la Mina nr. 43, lagăr 1037 Cistacova, unde am lucrat la suprafață. Și aici a fost foarte greu, mai ales iarna. Am avut un accident de muncă în noaptea de Crăciun a anului 1948. Lucrând la suprafață tot la transportul vagoanelor de cărbuni aveam mânușile înghețate și mi s-a agățat degetul mare de la mâna stângă de un fir rupt din cablu și mi s-a rupt degetul de tot. Am mers la spitalul din Cistacova unde mi l-au mai aranjat și bandajat, câteva zile am stat acasă, apoi câteva săptămâni am lucrat ca un fel paznic pe linia ce ducea la buncăr, după care înapoi la locul avut mai înainte. Cu colegii de suferință, indiferent de naționalitate ne-am înțeles foarte bine, mai rar cazuri de ceartă.

În ultimii 2 ani în lagărul 1037, l-am cunoscut pe viitorul meu soț Bulbuc Ștefan din Tășnad. El era acolo cu încă un frate mai mic și o soră. Ne-am înțeles bine, iar după ce am venit

acasă, la un an și jumătate ne-am căsătorit. El a decedat în 1979.

Ca întâmplări mai deosebite în viața noastră au fost bolile, care de multe ori se sfârșeau cu moarte. Era în lagăr o doctoriță nemțoaică și o felceră maghiară. Medicamente nu erau, așa că distroficii și cei cu tifos mureau. Erau înmormântați într-un mic cimitir de lângă lagăr, în lăzi de lemn. Asta în primii ani în Mina 21. Când am ajuns în lagărul 1037, Mina 43, parcă ne-am mai călit. O fată din Sanislău a născut doi gemeni dintr-o relație cu un rus, pe care i-a adus acasă.

Sărbătorile religioase nu le-am ținut deloc, deoarece nici nu le știam. Sărbătorile comuniste le sărbătoream prin muncă, în loc de 8 ore lucram 12, iar ca recompensă primeam puțină vodcă și o felie de pâine cu margarină.

În octombrie 1949 am fost anunțați într-o adunare că vom merge acasă. După pregătirile de drum ne-au dus la gară pe jos și ne-au încărcat în vagoane de marfă. Am călătorit câteva zile foarte dezorientați, până am ajuns la Sighet. Aici am fost cazați într-o sală mică, parcă a tribunalului, unde am primit o adeverință cu care acasă ne-am prezentat la jandarmerie. De la Sighet la Baia Mare ne-au dus cu camioane de unde am călătorit cu trenul gratuit până acasă.

Când am ajuns acasă pe mine și Melanica nu ne-a așteptat nimeni la gară, pe drum spre casă am întâlnit o mătușă de-a Melanicăi care pe ocolite a dus-o acasă la ea, ca apoi să afle ca mama ei a murit înainte cu un an. Tatăl și fratele ei au murit mai demult. Când am ajuns acasă mama cocea pâine și tata era prin curte. S-au bucurat foarte mult. Fratele și sora mea erau la școală, iar acasă am găsit o sărăcie mare, deoarece tatăl meu era declarat chiabur și o duceau foarte greu.

O lună am stat acasă, apoi am venit la Satu Mare la un unchi care m-a ajutat să primesc un serviciu la Secția Financiară. În ce privește încadrarea în societate m-am încadrat destul de greu, deoarece nu era o cinste că am fost deportată, ceea ce în autobiografie nici nu menționam. Așa că ne-au deportat nevinovați și pe lângă aceasta am suferit toată viața.

Steinbinder Magdalena (Beltiug)

Am fost deportată începând cu data de 3 ianuarie 1945 din comuna Beltiug pe baza următorului motiv: munca de reconstrucție pe o perioadă de 3 săptămâni fără indicarea destinației. Din Beltiug am plecat cu căruța până la Abrud iar de acolo pe jos la Satu Mare. Acolo am fost cazați la Școala nr. 1 timp de o săptămână. Am avut posibilitatea de a aduce alimente și îmbrăcăminte. După un timp am fost duși la gară și sub paza soldaților ruși am fost urcați în trenuri. La Iași am fost transbordați în vagoanele rusești care fiind mai mari încăpeau 90 de persoane. Drumul a durat aproape 3 săptămâni și în acest timp ne-am hrănit din proviziile noastre cu toate că ne-au dat de mâncare. La sfârșitul călătoriei am ajuns în regiunea Donbas localitatea Budenovka lagărul nr. 1054. Lagărul era înmormântat cu sârmă ghimpată și era compus din bărăci lungi în care bărbații stăteau separat de femei. În fiecare baracă erau pricriuri supraetajate pe 3 rânduri. În baracă în care am stat eu locuiau aproape 100 de persoane din județele Satu Mare și Arad. Mâncarea era slabă și s-a servit la cantină de 3 ori pe zi. Am primit îmbrăcăminte de protecție și din mai 1945 o sumă de bani reprezentând salariul. Majoritatea am lucrat în minele de cărbuni iar unii dintre noi ca și tâmplari sau dulgheri în lucrările de construcții. Lucrările din mină erau executate manual doar vagonetele cu cărbune erau tractate din galerii cu cablu pe plan înclinat până la suprafață. Am fost foarte impresionat de o explozie de gaz metan care s-a soldat cu 17 victime și mulți răniți. Munca în subteran am executat-o împreună cu localnicii ruși în majoritate femei pentru că bărbații erau pe front. Cu ei eram în relații colegiale dar supraveghetorii erau foarte severi fără a face totuși acte de brutalitate. Relațiile cu ceilalți deportați au fost în general bune. După căderea Berlinului au fost aduși deportați din Silezia Superioară în jur de 800 de lucrători feroviari din care au supraviețuit în jur de 17 de persoane. Au fost deasemenea aduși circa 700 de persoane din Germania cu calificare mai înaltă pentru a munci la reconstrucție. Împreună cu ei am organizat diferite spectacole cu cântece și dansuri la care au participat cei din personalul administrativ și de pază al lagărului, împreună cu familiile lor. În prima parte a detenției datorită condițiilor grele de muncă, a alimentației precare, a frigului, au decedat multe persoane. Acest lucru i-a impresionat pe toți cei din lagăr. Sora mea a murit în 1947 la vârsta de numai 26 de ani. În urma unui accident de mină a rămas pe pat vreme de 8 luni, îngrijirea medicală rezumându-se la ce i-am asigurat eu, din lipsa medicamentelor medicul, care-i vizita pe cei bolnavi, nu putea face

prea mare lucru. Femeilor însărcinate sau cele care au născut li s-a dat șansa de a se reîntoarce acasă cu primul transport de bolnavi. În urma condițiilor grele de igienă și alimentație au fost multe cazuri de dezinterie, de care am suferit și eu. În urma dezinfecției generale și-a îmbunătățirii condițiilor de viață după 1947 aceste cazuri s-au redus considerabil. Singura sărbătoare pe care am putut s-o sărbătorim deși s-a muncit a fost Crăciunul când am putut să ne împodobim un brad în care în loc de bomboane puneam bucăți de pâine învelite în hârtie și am putut cânta colinzile noastre tradiționale cu gândul la cei dragi de acasă. Cu ocazia sărbătorilor oficiale am avut zi liberă. Durata deportării nu s-a comunicat dar zvonuri despre eliberarea noastră am auzit de la localnicii ruși în anul 1949. Eliberările din lagărul nostru au început în octombrie 1949 și s-a făcut în ordine desăvârșită în funcție de zonele de proveniență. Cu trenul am ajuns la Sighet unde am fost ținută o săptămână și apoi am primit o dovadă oficială că am fost la muncă de reconstrucție. La Baia Mare am fost așteptați de reprezentanții Crucii Roșii cu pâine și lapte. De aici am ajuns tot cu trenul la Satu Mare unde ne așteptau rubedeniile și toți cei care au aflat data sosirii celor deportați și au avut posibilitatea să se deplaseze. În localitățile de baștină am ajuns cu camioanele și la intrare clopotele bisericilor au început să bată ca semn de bucurie a reîntoarcerii celor rămași în viață. Bucuria reîntâlnirii cu familia este greu de descris în cuvinte iar cele mai cumplite momente au fost acomodarea cu alimentația; cei întorși de pe front ne-au sfătuit să trecem treptat la alimentația tradițională. Au fost și cazuri de deces din această cauză. La întoarcere ne-am găsit locuri de muncă potrivit pregătirii fiecăruia fiind sprijiniți de autoritățile române.

(Aceste relatări au fost prelucrate în lucrarea de masterat: Dorin Dărăban, Atitudinea și comportamentul șvabilor sătmăreni în Uniunea Sovietică 1945).

